

ԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

Институт литературы имени М. Абега

АРМЯНСКИЕ НАРОДНЫЕ СКАЗКИ

*Под общей редакцией
академика
ИОСИФА ОРБЕЛИ*

І

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР

Ереван

1959

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Մ. Աբեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՔՏԱԹՆԵՐ

*ընդհանուր խաբարագրությամբ
և կադեսթիկոս*

ՀՈՎՍԵՓ ՕՐԲԵԼՈՒ

A II

649

Համար

I

232, 233

Դաս

247

891.99-34

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌԻ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Երեվան

1959

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՌ
Գիտությունների ակադեմիայի Խմբագրական-հրատարակչական
խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական կոլեգիա
ԶՈՐՏԱՆ Ս. Ե., ՀՈՎՆԱՆ Գ. Ն., ՂԱՆԱԼԱՆՏԱՆ Ա. Տ.,
ՄԵԼԻՔ-ՕՀԱՆՋԱՆՏԱՆ Կ. Ա., ՆԱԶԻՆՏԱՆ Ա. Մ.

Հատորը պատրաստեց և առաջարանը գրեց
Ա. Մ. ՆԱԶԻՆՏԱՆԸ

Խմբագիր՝ Ա. Տ. ՂԱՆԱԼԱՆՏԱՆ

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՂՄԻՑ

Հայ բանահավաքները, մեծ եռանդ ու ջանք գործադրելով, ժամանակի ընթացքում գրի են առել Հայաստանի տարբեր գավառների հեֆիաթները, որոնց մի մասը տպագրվել է ազգագրական ժողովածուներում ու հանդեսներում, իսկ մի խոշոր մասն էլ մնացել է անտիպ, ձեռագիր վիճակում: Անցյալում տպագրված նյութերը իրենց սահմանափակ տիրածի և մասսայական օգտագործման պատճառով վաղուց սպառվել և դարձել են հազվագյուտ օրինակներ, իսկ ձեռագիր նյութերը ցրված են տարբեր արխիվներում: Այսպիսով, մինչև օրս հրապարակի վրա չունենա հայկական բազմադարյան բանահյուսության ամենասիրված ու տարածված ժանրերից մեկի՝ հեֆիաթների փիչ քե շատ ամբողջական հրատարակություն:

Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի Մ. Աբեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտը ձեռնարկել է հայ ժողովրդական հեֆիաթների բազմահատոր հրատարակությանը, որն ընդգրկում է ինչպես տպագիր, այնպես էլ անտիպ նյութեր և նպատակ ունի ամբողջական ու անաղարտ հրապարակ հանել մեր ժողովրդի բանավոր ստեղծագործության հեֆիաթի ժանրի հարուստ ու արժեքավոր ժառանգությունը:

Մանրթանալով ուսական ժողովրդական բանահյուսության ժողովածուների նյութերին Վ. Ի. Լենինը ժամանակին ճշել է, որ այդ նյութերը շատ պիտանի ու կարևոր են մեր օրերում ժողովրդական հոգեբանությունն ուսումնասիրելու համար: Դրանց հիման

վրա,— ասել է Վ. Ի. Լենինը,— կարելի է գրել հրաշալի ուսումնասիրություն ժողովրդական ձգտումների և սպասելիքների մասին:

Հեփաթների մեջ արտացոլված են աշխատավոր ժողովրդի կյանքը, կենցաղը ու ապրելակերպը, անարդարությունն ու շարությունը ոչնչացնելու և խաղաղ ու ներդաշնակ կյանք հաստատելու նրա ազնիվ ձգտումը: Սյուժետային բազմակողմանի գծերով, վառ երևակայությամբ ու ինֆնատիպ արվեստով հեփաթները հասարակական-նաեաշողական և գեղարվեստական խոշոր արժեք են ներկայացնում:

Հայկական ժողովրդական հեփաթների ներկա հրատարակությունը անցյալի մեր կուլտուրայի այդ լավագույն ժառանգության արժեքավորումն ու գնահատումն է:

Ներկա հրատարակությունը խթան կհանդիսանա հայկական հեփաթների բազմակողմանի ուսումնասիրության համար, ինչպես նաև հարուստ նյութ կընձեռի ազգագրության, սյատմության, լեզվաբանության և մի շարք բնագավառների հետազոտողներին:

Հայ ժողովրդական հեփաթների ներկա գիտական հրատարակությունն իրագործվում է ակադեմիկոս Հովսեփ Սրբելու ընդհանուր խմբագրությամբ:

**Մ. Սրբելյանի անվան
Գրականության ինստիտուտ**

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հեքիաթը ժողովրդական բանահյուսության հնագույն ժանրերից է և գալիս է դարերի խորքից։ Հեքիաթները, ինչպես և բանահյուսության այլ ժանրի ստեղծագործությունները, ապրելով ժողովրդական դանդաղածների մեջ և մշակվելով, լրացվելով, փոփոխվելով ու փոխանցվելով սերնդից սերունդ, պահպանել են պատմական տարբեր ժամանակաշրջանների աշխարհըմբռնման ու կենսահայեցողության հետքերը։

Բանագիտության այժմյան պահանջներով, հեքիաթների գրառումներ անցյալում՝ չեն պահպանվել։ Նղել են միջնադարում հավաքված ու գրանցված հեքիաթների հավաքածուներ, ինչպես, օրինակ, «Հազար ու մեկ գիշերներ» հանրահայտ արաբական-պարսկական հեքիաթների ժողովածուն, բայց դրանք ժողովրդական նյութերի գրառումներ չեն, այլ հեղինակային մշակման ենթարկված և գրավոր եղանակով ժամանակի ընթացքում փոփոխված ու լրացված գրական ստեղծագործություններ։ Ուսումնասիրողները ցույց են տվել միջնադարյան այդ ժողովածուներում եղած հեքիաթների և բուն ժողովրդական նյութերի փոխհարաբերությունը։

Մեզ չեն հասել միջնադարում հավաքված հայկական հեքիաթների այդ կարգի ժողովածուներ։ Հայ նշանավոր պատմիչները (Մովսես Խորենացին, Փավստոս Բյուզանդը) խոսում են հին բանահյուսության մի քանի տեսակների մասին՝ առասպել, վիպասանական երգեր, զրույց և այլն (երբեմն օգտագործելով դրանց նմուշ-

ները), բայց հեթիաթների մասին չեն ակնարկում: Նրանց մոտ կան վիպական առանձին դրվագներ, որոնք հիշեցնում են հեթիաթային սյուժեները, բայց բուն հեթիաթներ, այս ժանրի իսկական կերպարանքով, չեն հանդիպում:

Հեթիաթի ժանրին քիչ թե շատ մոտենում են 13—16-րդ դարերում թարգմանաբար կամ վերապատմված ձևով լայն տարածում գտած «Աղեքսանդրի վարքի պատմությունը», «Պատմություն Ֆարման մանկան» պոեմը, «Պղնձե քաղաքի պատմությունը», «Խիկար իմաստունի խրատները», «Պատմություն աղջկան և մանկան» և այլ նյութեր:

Հայ ժողովրդական բանահյուսության նյութերի, այդ թվում և հեթիաթների հավաքումն ու տպագրությունն սկսվում է 19-րդ դարի երկրորդ կեսից: Հետաքրքրությունը ժողովրդական բանահյուսության նկատմամբ կապված էր ազգային ինքնագիտակցության զարթոնքի և նոր գրականության առաջացման հետ:

Հայ ժողովրդական հեթիաթների գրառման մեզ հայտնի առաջին օրինակը վերաբերում է 1860 թվականին: Հայկական ՍՍԻ Գիտությունների ակադեմիայի Մ. Աբեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության արխիվի Տիգրան Նավասարդյանցի ֆոնդում գտնվում են ձեռագիր մի քանի տետրակներ, որոնք պարունակում են երկու տասնյակից ավելի հեթիաթներ Ղարաբաղի բարբառով, գրի առնված նշանավոր մանկավարժ Առաքել Բահաթրյանի ու նրա ազգականների Գրիգոր և Ավետիք Բահաթրյանների կողմից, 1860 թ. Շուշում: Այդ հեթիաթներին մի քանի նմուշներ հետագայում տպագրել է բանահավաք Տիգրան Նավասարդյանցը, իր հրատարակած «Հայ ժողովրդական հեթիաթների» տարբեր պրակներում:

Հայ ժողովրդական բանահյուսության ինչպես մյուս ժանրերի, այնպես և հեթիաթների հավաքման ու հրատարակման գործում մեծ ծառայություն է մատուցել բազմաժանրի Գ. Սրվանձությանցը: Խոշոր արժեք են ներկայացնում Գ. Սրվանձությանցի «Մանանա» ժողովածուում (1876 թ.) տպագրված Վասպուրականի հեթիաթների նմուշները՝ «Հայրենյաց վեպ» և զրույցք» վերնագրի տակ: Գ. Սրվանձությանցը հետագայում ևս հավաքում է Արևմտյան Հայաստանի հեթիաթներին, որոնք հրապարակվում են «Համով-հոտով» բանահյուսական ժողովածուում:

1882 թ. լույս է տեսնում Տիգրան Նավասարդյանցի «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» ժողովածուի 1-ին պրակը։ Տ. Նավասարդյանցը հետզհետե հրատարակում է ժողովրդական բանահյուսությունների և 9 պրակ, որտեղ ընդգրկվել են շուրջ 80 հեքիաթ՝ հայարնակ տարբեր վայրերից (Վաղարշապատ, Ղարաբաղ, Նախիջևան, Լոռի, Ղրիմ, Վան և այլն)։ Հետաքրքրական ու արժեքավոր է Գ. Տեր-Աղեքսանդրյանցի «Թիֆլիսեցոց մտավոր կյանքը» բանահյուսական հարուստ ժողովածուն (1886 թ.), որտեղ ամփոփված է հմտորեն գրի առնված 45 հեքիաթ, Վասպուրականի հեքիաթներից բավականին թվով ընդգրկված են Գ. Շերենցի «Վանա սազ» ժողովածուի 1-ին և 2-րդ մասերում (1887, 1899 թթ.)։

Հայկական հեքիաթների հրատարակման ասպարեզում կարևոր դեր է խաղացել Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանի կողմից հրատարակվող «Էմինյան ազգագրական ժողովածուն»՝ պրոֆ. Գ. Խալաթյանցի խմբագրությամբ, որտեղ ղեկավարված են նշանավոր բանահայտ Ս. Հայկունու ժողոված արևելահայերի և արևմտահայերի շուրջ 100 անուն հեքիաթները։

Հարուստ նյութեր են պարունակում ազգագրագետ-բանահայտ Ս. Լալայանի «Մարգարիտներ հայ բանահյուսության» ժողովածուի երեք հատորները (1914—1915), որոնցից Ա և Բ հատորները պարունակում են Աշտարակի, Օշականի, Փարպիի և Վաղարշապատի հեքիաթները, իսկ Գ հատորում տեղ են գտել Ապարանում գրի առնված Արևմտյան Հայաստանի որոշ գավառների հեքիաթները։

Բացի ժողովածուներից, հայ ժողովրդական հեքիաթները տպագրվել են նաև ազգագրական, բանահյուսական և գրական հանդեսներում ու պարբերականներում։

Հայ ժողովրդական հեքիաթների ժառանգության խոշոր հատվածը, սակայն, կազմում են ձեռագիր նյութերը, որոնք ցրված են զանազան արխիվներում՝ առանձին հավաքածուներով կամ տարբեր գրողների ու գործիչների ֆոնդերում։ Ձեռագիր նյութերի մեծ մասը կենտրոնացված է Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի Մ. Աբեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության արխիվում։ Այստեղ է գտնվում նր. Լալայանի կազմակերպած 1915—16 թթ. բանահյուսական արշավախմբի նյութերի հարուստ հավաքածուն։ Արշավախմբի գրի առած և

հավաքած հեքիաթների թիվը հասնում է շուրջ 1000-ի, Բանահյուսության սեկտորի ձեռագիր մյուս նյութերը 1932, 1933, 1938, 1939, 1940, 1941, 1945, 1946, 1947 թվականներին՝ Թալին, Վեդի, Աշտարակ, Կոտայք, Զանգեզուր, Աղին, Ախուրյան, Ախալքալակ և այլուր կազմակերպված բանահյուսական արշավախմբերի և անհատ բանահավաքների գրի առած ու հավաքած հեքիաթներն են. դրանց մեջ ուշագրավ են հատկապես Վ. Բդոյանի և Ս. Խանդադյանի գրառումները:

Ձեռագիր հեքիաթներ կան նաև Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի Գրականության և արվեստի թանգարանում (Գ. Խալաթյանցի, Հ. Թումանյանի, Գ. Սրվանձտյանցի, Ս. Քամալյանի և այլոց ֆոնդերում), Պետական պատմական թանգարանում, Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից Պետական ձեռագրատան (Մատենադարանի), Հայաստանի ռեսպուբլիկական ժողովրդական ստեղծագործության տան և այլ հիմնարկների արխիվներում:

Հայ ժողովրդական հեքիաթների ներկա հրատարակությունը իր բնույթով և ընդգրկմամբ սկզբունքորեն տարբերվում է նախորդ հրատարակություններից, որոնք իբրև աղգադրական բնույթի հրատարակություններ սահմանափակված են որևէ վայրի նեղ շրջանակներով, չունեն հեքիաթների դասակարգման հետևողական սիստեմ, տեքստաբանական միասնական կանոններ և այլն:

Մեր օրերում խոշոր իրադարձություն էր հայկական հերոսական էպոսի ամբողջական հրատարակությունը¹, որը լավագույն օրինակ կարող է ծառայել բանահյուսական հուշարձանների դիտական հրատարակության ասպարեզում:

Հեքիաթների գիտական հրատարակությունը պատրաստելու համար պետք էր, առաջին հերթին, լուծել նյութի տեղաբաշխման խնդիրը՝ ըստ հատորների:

¹ Սամեա ծոեր, խմբագրեց պրոֆ.-դոկտ. Մանուկ Աբեղյան, աշխատակցությամբ Կարապետ Մ. Օհանջանյանի, Երևան, Պետհրատ, Ա հատոր, 1936, Բ հատոր, մասն I, 1944, Բ հատոր, մասն II, 1951:

Գոյութիւն ունեն հեքիաթների տեղաբաշխման ու դասակարգման տարբեր սկզբունքներ (ըստ սլուօնների ու թեմաների, ըստ գրառման տեղի, ըստ ասացողների և այլն):

Հայկական ժողովրդական հեքիաթների ներկա հրատարակութեան համար նիշտ ու նպատակահարմար համարվեց ըստ տեղագրական-աղագրական հատկանիշների բաժանումն ու խմբավորումը: Դա բխում է մեր հեքիաթների ժառանգութեան ընդհանուր վիճակից և հայ ժողովրդի պատմական կյանքի որոշ հանգամանքներից: Հեքիաթների տեղաբաշխման այս սկզբունքը հնարավորութիւն է տալիս ի հայտ բերելու տվյալ խմբի հեքիաթները միավորող աշխարհագրական, լեզվա-քարտադրային, տնտեսական կյանքի ձևերի, սովորութիւնների, կենցաղի ու առօրյայի ընդհանուր գծերը:

Աղագրական այգայիսի անկախ և ինքնուրույն խմբեր են հանդիսանում Այրարատը, Շիրակը, Լոռին, Վանը, Մոկսը, Մուշը և այլ վայրեր:

Ըստ վերոհիշյալ սկզբունքի, հեքիաթները մոտավոր հաշվով և որոշ պայմանականութեամբ տեղաբաշխում ենք հետևյալ կերպ. I—II հատորներ՝ Այրարատ, III հատոր՝ Լոռի, Ուտիք, Արցախ, Սյունիք, IV հատոր՝ Շիրակ, Էրզրում, V—VI հատորներ՝ Վասպուրական, VII—VIII—IX հատորներ՝ Տարոն, Սասուն, Բուլանըխ, X հատոր՝ հայկական գաղութների հեքիաթներ¹: Ցավոք, հեքիաթների գրառումը համեմատաբար ուշ է սկսվել և Հայաստանի մի շարք վայրերից սակավաթիվ հեքիաթներ են ձեռք բերվել: Նյութերի պակասութեան պատճառով որոշ աղագրական խմբեր ներկայացվում են միասին՝ հատորի ներսում պահպանելով նրանց ինքնուրույնութիւնն ու ամբողջականութիւնը:

Հեքիաթների գիտական տեղաբաշխման հետ միասին շատ կարևոր է նյութերի ընտրութիւնը, որովհետև անհնար և անիմաստ է ունեցած ձեռագիր ու տպագիր նյութերի անխտիր, համատարած հրատարակութիւնը: Այս առումով հատուկ նշանակութիւն է ստանում տարբերակի (վարիանտի) խնդիրը:

Ինչպես բանահյուսական մյուս ստեղծագործութիւնների, այնպես էլ հեքիաթների համար տարբերակները կարևոր արժեք ու

¹ Հատորների քանակը սրանով չի սահմանափակվում:

նշանակություն ունեն. շի կարելի, օրինակ, «Հազարան բլրովի» Վանա պատումը համարել հիմնականը, կամ ինչպես երբեմն ասում են՝ մայր տարբերակը, իսկ Արարատյանը, կամ Լոռունը՝ նրա փոփոխականները:

Այլ հարց է տարբերակի ըմբռնումը հեքիաթի ավելի ամբողջական ու անաղարտ պահպանված լինելու, ավելի գունեղ ու արտահայտիչ պատմելու առումով, որը բխում է ասացողի վարպետությունից և մասամբ էլ գրի առնողի շնորհքից ու կարողությունից: Դա նկատի է առնվում հատորների ներսում նյութերի ընտրության ժամանակ:

Այսպիսով, հեքիաթների կարևոր արժեք ու նշանակություն ունեցող տարբերակները պահպանվում են ազգագրական-տեղագրական բաժանման ներսում, օրինակ, նույն «Հազարան բլրովի» կամ «Անմահական խնձորի» սյուժեն պահպանվում է Արարատյան, Վանի, Ղարաբաղի, Խոյի և այլ բնակավայրերի հեքիաթներում:

Տվյալ ազգագրական խմբի հեքիաթներն ընդգրկող հատորի կամ հատորների ներսում, միևնույն սյուժեի նույնապատում¹ հեքիաթներից առաջնությունը տրվում է համեմատաբար հաջող և ամբողջական տարբերակներին (լեզվա-արտահայտչական անաղարտության և ընդգրկման տեսակետից): Դուրս մնացած տարբերակի մասին մանրամասն տեղեկություններ է հաղորդվում տվյալ հեքիաթի ծանոթագրության մեջ:

Այն պատումները, որոնք բովանդակությամբ և արվեստով աղավաղված ու խճողված են և կորցրել են հեքիաթի ժանրային կերպարանքը, դուրս են թողնվում. դրանց մասին նույնպես հիշատակվում է ծանոթագրության մեջ:

Սյուժետային հետևողական զարգացում ու գեղարվեստական-պատմողական բարձր մակարդակ չունեցող, բայց բովանդակության տեսակետից հետաքրքրություն ներկայացնող հեքիաթները բաժանվում են հիմնական տեքստից և դրվում տվյալ հատորի վերջում, համապատասխան «Հավելված»-ի մեջ:

Ներկա հրատարակության մեջ չեն դրվում անցյալում հեքիաթի

¹ Նույնապատում ասելով հասկանում ենք միևնույն աղբյուրից (ասացողից) տարածված և տվյալ բնակավայրում շրջող նույն սյուժեով ու նույն բարբառով պատմվող հեքիաթները:

անվան տակ հրատարակված կամ ձեռագրերում պատահող բանահյուսական ալլ ժանրերի ստեղծագործությունները՝ կենդանական վեպիկներ, առակներ, ավանդություններ և այլն:

Բացի ընդհանուր տեղաբաշխումից ու ընտրությունից կարևոր է նաև նյութերի դասակարգումն ու խմբավորումը յուրաքանչյուր հատորի ներսում. գիտական հրատարակության համար անիմաստ կլինեն տարբեր բնույթի ու սյուժեի հեքիաթները առանց որևէ սխտեմի ու կարգի համադրելու: Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը, ներկա հրատարակության հատորների ներսում հեքիաթները խմբավորված են ըստ իրենց բնույթի՝ հրաշապատում և իրապատում: Այս ներկու հիմնական խմբերի մեջ ըստ թեմաների ու սյուժեների դասակարգված են բոլոր հեքիաթները:

Հատորի ներսում թեմաներն ու սյուժեներն առանձին վերնագրով չեն նշվում, այլ թվարկվում են նախաբանում:

Մի քանի խոսք հայ ժողովրդական հեքիաթների ներկա հրատարակության տեքստաբանական սկզբունքների մասին:

Հայկական հեքիաթների տպագիր ու ձեռագիր նյութերը գրառման մակարդակով իրարից տարբերվում են: Մի դեպքում պահպանված են պատմողի ոճական առանձնահատկությունները, բարբառի արտասանական և քերականական յուրահատկությունները, մյուս դեպքում պահպանելով ժողովրդական պատմելաձևը՝ գրի առնողը բարբառի արտասանական ու քերականական առանձնահատկությունները մեղմացրել է և մոտեցրել գրական լեզվին. կան պատումներ էլ, ուր նկատվում է բարբառի ձևաբանության հետևողական պահպանում, առանց արտասանական նրբությունների: Տեքստերի այդ վիճակը միայն բանահավաքների «մեղքով» չի բացատրվում. ժամանակի ընթացքում ժողովրդի տարբեր հատվածների տեղաշարժերի ու փոփոխությունների պատճառով (հատկապես վերաբնակեցումների ու գաղթների հետևանքով) բարբառն ու խոսվածքը ենթարկվել են որոշ փոփոխությունների:

Հայ ժողովրդական հեքիաթների ներկա հրատարակության համար ընդունված են տեքստաբանական հետևյալ ընդհանուր սկզբունքները.

1. Պահպանված է հեքիաթների պատումների ամբողջականությունը. ձեռագիր ու տպագիր աղբյուրներից առնված նյութերի նկատմամբ թույլ չի տրված որևէ կարգի խմբագրում (հասպալում, հավելում, փոփոխություն, լրացում և այլն):

Հեքիաթների վերնագիրը թողնված է այնպես, ինչպես աղբյուրներում է. եթե հեքիաթը վերանվանված է բանահավաքի կողմից՝ այդ մասին հիշվում է ծանոթագրության մեջ:

Տեքստերի մեջ հանդիպող բանահավաքների ընդմիջարկությունները (բառերի կամ արտահայտությունների բացատրություն, առանձին դեպքերի ու դրվագների մեկնաբանություն և այլն) դրվում է տողատակին՝ «ծանոթություն բանահավաքի» նշումով:

Այն բառերը, որոնք գալիս են գրական լեզվից և ասացողների կողմից օգտագործված են աղավաղված ձևով, տեքստում թողնվում են նույնությամբ և շարվում շղատառով:

Ասացողների «սխալները»՝ տեքստում սյուժետային գծից խոտորվելը, դեպքերի, դեմքերի ու թվերի որոշ անհամապատասխանություն և այլն, չեն ուղղվում. դրա մասին ծանոթության կարգով հիշվում է տողատակին:

2. Հեքիաթների լեզուն թողնվում է անփոփոխ, կիրառելով նոր ուղղագրություն: Բարբառի բոլոր օրինաչափություններն արտացոլող ճշգրիտ գրառումներ սովորաբար քիչ են հանդիպում: Ներկա հրատարակության մեջ բարբառների հնչյունական-արտասանական իսկական պատկերը վերականգնելու համար կամայական փոփոխություններ չեն արված. նմանօրինակ լեզվագրումներ առհասարակ անթույլատրելի են գիտական հրատարակությունների պրակտիկայում: Այս հանգամանքը հաշվի առնելով հատորների վերջում ղեկավարված համապատասխան «Հավելված»-ի մեջ տրվում են տվյալ տեղավայրի բարբառով և խոսվածքներով հեքիաթների նմուշներ՝ լեզվական օրինաչափությունների պահպանմամբ և ճիշտ տառադարձությամբ:

Տվյալ հեքիաթում արտասանական-ուղղախոսական որոշ միասնություն ստեղծելու նպատակով միօրինակ են դարձվում նույն բառերի գրության ձևերը, հիմք ընդունելով բարբառին կամ խոսվածքին հատուկ ճիշտ ձևը: Մնացած դեպքերում, երբ խնդիրը վերաբերում է հնչյունափոխության կամ քերականական կողմին, նույնությամբ թողնվում են բառերի գրության տարբեր ձևերը (մեծ)

մենձ||վենձ, ալուխ||աղուխ, համա||հըմա, ըլըմ||ըլնըմ, տվուց||
տվեց, աստըծու||ասսու, սարվացնել||սորվացնել, վե կացավ||վեր
կացավ, տենենք||տենանք և այլն)։

Աղբյուրներում մեծ մասամբ բացակայում է կետադրական ու
առոգանության նշանների հստակ ու հետևողական օգտագործումը,
մինչդեռ դրանք կարևոր դեր ունեն բանավոր խոսքի նրբերանգները
հաղորդելու և բովանդակությունը ճիշտ ըմբռնելու համար։

Ներկա հրատարակության մեջ ուղղված և ճշտված են տեքստե-
րի պարբերությունների ու երկախոսությունների բաժանումը, կե-
տադրությունը և տրոհության նշանները, հստակ ու որոշակի է
դարձված ուղղակի և անուղղակի խոսքերի կիրառումը՝ անմիջական
երկախոսությունների համար գործածելով անշատման գծիկը, իսկ
հերոսների խոսքի մեջ օգտագործված ուրիշի ուղղակի խոսքի հա-
մար՝ շակերտները։ Տրոհության նշանները օգտագործելիս հաշվի
չեն առնված դպրոցական քերականության պարտադիր նորմանե-
րը, նկատի ունենալով ժողովրդական բանավոր խոսքի առանձնա-
հատկություններն ու պահանջները։ Ճշտված է նաև առոգանության
նշանների օգտագործումը, հաշվի առնելով խոսքի մեջ դրված վե-
րաբերմունքի նրբերանգը։

Բացի հատուկ անուններից, տեքստերում մեծատառով նշա-
նակված են նաև կենդանական և բուսական աշխարհի առանձին
ներկայացուցիչներին տրված անունները և հեքիաթներում գործող
հերոսներին տրված մականունները։

Տպագրված նյութերի գրառման ձևագիրը պահպանված լինե-
լու դեպքում, տպագրվածը հիմք ընդունելով՝ համեմատվում են ձե-
ռագրերի հետ և տեքստային տարբերություններն ու փոփոխությու-
նները նշվում ծանոթագրության մեջ։

Ուղղված են աղբյուրներում հանդիպող բացահայտ վրիպում-
ները, իսկ այն դեպքում, երբ վրիպումը կասկած է հարուցում՝ տո-
ղատակին դրվում է ճշտվող բառը կամ ձևը, բուն տեքստում թող-
նելով աղբյուրի ձևը։

Հեքիաթների ներկա հրատարակության տեքստերի մեջ կա-
տարվող բոլոր տիպի ուղղումների ու ճշտումների, նյութերի վիճա-
կի ու դասակարգման, տվյալ վայրի տեղագրության ու բարձառի
մասին տեղեկություններ են հաղորդվում յուրաքանչյուր հատորի
նախաբանում։

Հեքիաթների տեքստերը հատորներում բաժանվում են երկու խմբի՝ բուն տեքստեր և հավելված, յուրաքանչյուրն առանձին համարակալմամբ:

Հայ ժողովրդական հեքիաթների ներկա հրատարակության մեջ տեքստերին կցվում են.

1. Մանրագրություններ, որտեղ հերթականությամբ տեղեկություններ են տրվում տվյալ հատորի բոլոր հեքիաթների գրառման հանգամանքների՝ ասացողի, տեղի, ժամանակի, հրատարակությունների մասին: Նշվում է տվյալ հեքիաթի հետ առնչվող տարբերակի կամ տարբերակների հարաբերությունը: Որպես սկզբունք այդ հարաբերությունը ցույց է տրվում նախորդող հատորների նյութերի բաղդատությամբ:

2. Բառաբան, ուր տեղ են գտել դժվար հասկանալի և փոխառյալ բառերի ու արտահայտությունների բացատրությունները (օտար լեզուներով արտահայտությունները բացատրվում են բուն տեքստի տողատակին):

3. Հատուկ լեզուների ցանկ, որտեղ նշվում են հեքիաթներին մեջ հանդիպող ինչպես իրական՝ աշխարհագրական տեղանունները և մարդկանց անունները, այնպես և հեքիաթային՝ մտացածին տեղանունները և մարդակերպ արարածների, կենդանիների, թռչունների, իրերի անվանումներն ու մարդկանց մականունները:

4. Առարկայական ցանկ, որտեղ տրվում են հեքիաթներում հիշատակված կենդանիները, բույսերը, գործիքները, իրերը, առարկաները, աշխարհագրական, տեղագրական, բնության, հասարակական, տնտեսական, քաղաքական, կրոնա-առասպելական, վիպական հասկացություններն ու տերմինները և այլն:

Հատուկ անունների և առարկայական ցանկերը տրվում են յուրաքանչյուր բնակավայրն ընդգրկող հատորի կամ հատորների վերջում, ցույց տալով հատորը և էջը:

5. Հեմիաբների սյուժեների համաբարբառ, որը պարունակում է հրատարակության բոլոր հատորների հեքիաթների հիմնական սյուժեները, մոտիվները, նշելով հատորը և հեքիաթի համարը:

6. Հեփիաթների ցանկեր, որոնք կազմվում են ամբողջ հրատարակության նյութերի համար՝ ըստ տեղի, ասացողների ու գրի առողների, նաև այբբենական՝ նշելով հատորը և էջը:

7. Մատենագիտական ցանկ, որի մեջ մտնում են հեփիաթների աղբյուրները և նրանց հետ առնչվող բոլոր օժանդակ նյութերը:

Հեփիաթների սյուժեների համարարառը, մատենագիտական ցանկը և տեղը, ասացողներն ու գրի առնողները ցույց տվող ցանկերը տրվելու են վերջին հատորում:

ՆԱԽԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ

Հայ ժողովրդական հեթաթեաների առաջին հատորն ընդգրկում է գերազանցապես Արարատյան դաշտի Աշտարակ, Օշական, Փարպի գյուղերի հեթաթեաները, որոնք 1912—1914 թթ. ընթացքում հավաքել և «Մարգարիտներ հայ բանահյուսության» ժողովածուի Ա. և Բ գրքերում (1914թ.) հրատարակել է բաղմավաստակ ազգագրագետ, բանահավաք ու հնագետ Նրվանդ Լալայանը:

Նյութեր շոնհնալու պատճառով՝ ներկա հատորում ներկայացված Կոտայքի հեթաթեաները սակավաթիվ են¹:

Այս հատորում չեն դրված այն հեթաթեաները, որոնք գրի են առնելած հիշյալ վայրերը գաղթած այլ գավառների ասացողներից: Դրանք կգետնուվեն համապատասխան բնակավայրի հեթաթեաներն ընդգրկող հատորում:

Սույն հատորի մեջ ընդգրկված հեթաթեաների բնակավայրերը մտնում են պատմական Հայաստանի Մեծ Հայքի Այրարատ նահանգի մեջ:

¹ ՀՍԽՀ Գիտության և արվեստի ինստիտուտի տեղեկագրի 1927 թ. № 2-ում (էջ 224) տպագրված հաշվետվության մեջ ազգագրագետ-բանահավաք Նր. Լալայանը նշում է, որ ինքը դեպի Կոտայք կատարած բանահյուսական արշավի ժամանակ 1926 թ. հուլիսի 1-ից օգոստոսի 15-ը բանահյուսական բաղմավի նյութերի հետ միասին գրի է առել 43 հեթաթե: Մեր պրպտումները զանազան արխիվներում ու հիմնարկներում արգյունք չտվին. հնարավոր չեղավ հայտնաբերել Նր. Լալայանի գրի առած այդ նյութերը:

Ազգագրագետ-բանասեր ՆՐԿԱՆԻ ԼԱՎՈՅԱՆ
(1864—1931)

Արարատյան բնաշխարհը ամենավաղ ժամանակներից տնտեսական, քաղաքական ու կուլտուրական խոշոր դեր է խաղացել հայ ժողովրդի պատմական կյանքում: Մատենագիրները մեծ գովեստով են խոսել Արարատյան նահանգի մասին՝ համարելով այն «դրախտ», «ամենաբույս», «ամենաբերրի», «գլուխ հայոց», «միջնաշխարհ հայոց» և այլն:

Արարատյան բնաշխարհը պատմական ժամանակների ընթացքում տարբեր սահմաններ է ունեցել: Նրա կազմում եղել են մի շարք գավառներ (Բասեն, Վանանդ, Մաղկոտն, Շիրակ, Կոգովիտ, Բագրևվանդ և այլն), որոնք հետագայում անջատվել և բնակչության կազմով ու տեղագրությամբ առանձին միավոր են կազմել: Տեղագրական, ազգագրական տեսակետից Արարատյան բնաշխարհի բուն գավառները հանդիսացել են Արաքսի միջին հովիտը բռնող Արարատյան դաշտը և նրա սահմանակից գավառները: Դրանք են՝ Արագածոտն (այժմյան Աշտարակի, Էջմիածնի, Հոկտեմբերյանի, Թալինի շրջանները), Ճակատք (Սուրմալու), Կոտայք (Երևանը և Կոտայքի շրջանը), Ոստան կամ Մաղազ (Արտաշատի շրջանը), Նիգը (Ապարանի և Ախտալի մի մասը) և ուրիշները:

Արարատյան աշխարհի հյուսիսային մասում բարձրանում է Արագած (Ալագյազ) և Արայի լեռնազազաթյունները, իսկ հարավ-արևմելյան մասում՝ Մեծ և Փոքր Մասիսները: Այդտեղի նշանավոր գետը Արաքսն է (հնում՝ Նրասխ, ժողովրդական ավանդամբ՝ Արազ), որը սկիզբ է առնում Բյուրական բարձրավանդակի Սրմանց կամ Սերմանց լեռներից և ձգվում է 913 կմ երկարությամբ: Արարատյան դաշտում Արաքսին են միանում Ախուրյան, Սև-ջուր (Մեծամոր), Քասաղ, Հրազդան (Զանգու) և Ազատ (Գառնի) գետերը: Հայկական լեռնաշխարհի գրեթե կեսն ընդգրկում է Արաքսի ավազանը: Նշանավոր լճերից է Այդր լիճը:

Արարատյան դաշտի կլիմայական պայմանները բազմազան են, որը բխում է լեռների ու դաշտերի մերձավորությունից: Տիրապետող է չոր, ցամաքային կլիման: Դեռ խոր հնությունից Արարատյան աշխարհում ոռոգման նպատակներով կառուցվել են ջրանցքներ, ամբարտակներ, արհեստական լճակներ (Արագածից հարավ, Այդր լճի շրջանում, Երևանի մոտակայքում, հին Արմավիր քաղաքի մոտ և այլն): Բուսականության տեսակետից Արարատյան բնաշխարհը այնքան էլ հարուստ չէ: Անտառները գրեթե բացակա-

յում են, բարձրագույն վայրերում միայն տարածված են ալպյան մարգագետինները: Հեքիաթներում արտացոլվել են նաև Արարատյան դաշտի բնական պայմանները, բուսական և կենդանական աշխարհը՝ շոր ու քարքարոտ անդաստանները և Շալիթ-չիման լեռնահովիտները՝ վճիտ ու սառնորակ աղբյուրներով և այլն:

Սույն հատորում զետեղված նյութերի լեզուն «ամ» ճյուղին պատկանող Երևանի կամ Արարատյան բարբառն է՝ Աշտարակ, Օշական, Փարպի և Կոտայքի մի քանի գյուղերի խոսվածքային առանձնահատկություններով:

Արարատյան բարբառով խոսող ազգաբնակչության կազմը միշտ փոփոխվել է՝ տարբեր ժամանակներում տեղի ունեցած ներգաղթների և արտագաղթների հետևանքով, բարբառի ներսում առաջացել են ենթաբարբառներ և խոսվածքներ: Նույնիսկ նույն վայրի տարբեր գյուղերի (Աշտարակ, Օշական, Փարպի) խոսվածքներն ընդհանուր նմանությունների հետ մեկտեղ արտասանական և ձևաբանական յուրահատկություններ ունեն:

Արարատյան բարբառի որոշ առանձնահատկություններ համեմատաբար լավ են պահպանվել Աշտարակ, Փարպի, Օշական գյուղերի խոսվածքներում: Հնչյունական կազմության տեսակետից այս բարբառը ավելի մոտ է համազգային գրական լեզվին: Ձայնավորները վիցն են, պարզ են հնչվում, ինչպես ժամանակակից գրական հայերենում: Ձայնավորները, հատկապես «ո» ձայնավորը, շեշտվող վանկից առաջ և հետո, ինչպես նաև հոլովման և խոնարհման դեպքում սղվում են և փոխվում «ը»-ի:

Ներկա հատորի նյութերի աղբյուրներում բառամիջում լսվող «ը»-ի համար գրության միասնական ու հետևողական ձև չի պահպանվել: Հատորի տեքստերում բառամիջի լսվող «ը»-ն թողել ենք միայն անկատար դերբայում և, նրանից կազմված ժամանակների ձևերում (գնըմ, բերըմ, ուտըմ և այլն) և այն դեպքում, երբ հնչյունափոխության կամ հոլովման ժամանակ առանց «ը»-ի բառիմաստը դժվար է հասկացվում: «Կը» պայմանական եղանակիչը գրվում է միասին և առանց «ը»-ի:

Բարբառում չկան երկրարբառային «ե» և «ո» հնչյունները, դրանք դառնում են է և օ (Երազ>էրազ, ողորմի>օղորմի և այլն): Չկան նաև երկհնչյունները՝ այ, ույ, (այս>էս, լույս>լուս, քույր>քիթ և այլն):

Համեմատաբար բարդ է Արարատյան բարբառի բաղաձայնական համակարգը, որը քառաստիճան է. գրաբարի համեմատությամբ բառասկզբի ձայնեղները հնչում են շնչեղ ձայնեղ (բերան>բ'երան), բառամիջի խուլերը արտասանվում են ձայնեղ (Փարպի>Փարբի), բառասկզբի խուլերը հնչում են խուլ (պատ>պադ), իսկ շնչեղները՝ շնչեղ (շար>շար)։

Բաղաձայնական այս սխտեմը ներկա հատորում ճշգրիտ ու հետևողական կերպով չի պահպանված։ Դա բխում է բարբառի ընդհանուր վիճակից, ասացողի անհատականությունից և զրի առնողից։ Ներկա հրատարակության մեջ, ինչպես ասված է ընդհանուր առաջաբանում, նպատակ չենք ունեցել վերականգնել բարբառի արտասանական-հնչական առանձնահատկությունները, առավել ևս, որ դրանով ավելի խայտաբղետ կդառնար տեքստը և կդժվարացներ ընկալումը։ Ուղղված են միևնույն հեթիաթի մեջ նույն բառերի գրության տարբեր ձևերը, եթե դրանք հնչական-արտասանական նշանակություն ունեն (օրինակ՝ թափավոր և թափավոր, մարք և մարդ և այլն), մնացած դեպքերում՝ հնչյունափոխության, խոնարհման, հոլովման և այլ պատճառներով առաջացած բառերի գրության տարբեր ձևերը պահպանվում են։

Արարատյան բարբառի ու նրա խոսվածքների մասին ճշգրիտ ու լրիվ պատկերացում կազմելու համար հատորի վերջում, երկրորդ «Հավելված»-ի մեջ տալիս ենք հեթիաթների նմուշներ՝ տվյալ բարբառի և խոսվածքի ձևաբանական ու արտասանական ուղղված և ճիշտ տառադարձությամբ։

Արարատյան բարբառում նկատվում են բաղաձայնների հետևյալ մասնակի փոփոխությունները. 1. Հ>Յ (հոտ>ֆոտ), 2. Խ>Հ (խաղալ>հաղալ), 3. ՏՆ>ՆՆ (տոներ>ոներ), 4. Չ>Շ (աչք>աչկ), 5. Ր>Ռ (արչ>առչ), 6. Հնչյունների ավելացում (մենձ, ոնչ, մոնց), 7. Բաղաձայնների անկում (վեր>վե, մեկ>մի), 8. Բաղաձայնների հտառաչեություն (ականջ>անկաճ||անգաջ, բաշխել>բախշել) և այլն¹։

¹ Արարատյան բարբառի արտասանական և ձևաբանական առանձնահատկությունների մասին ավելի մանրամասն տես, Հ. Անտոյան, Հայ բարբառագիտություն, 1911 թ. և Ա. Ղափրյան, Հայ բարբառագիտություն, 1953 թ. աշխատությունները, որոնցից և օգտվել ենք մենք։

Աշտարակի գյուղերում մի շարք բառեր սկզբից ընդունում են շնչեղ «ն», որը աղբյուրներում նշանակված է «յ» կիսաձայնով: Տարբերելու համար, որ այդ հնչյունը ոչ «յ» է, ոչ էլ սովորական «ն», նշանակում ենք ապաթարցով՝ ն' (հ'ախպուր, հ'ուս, հ'իրա, հ'ո'ւր, հ'իբի և այլն):

Նի, վն մասնիկները, որոնք ներս, վեր բառերի կրճատումից են առաջացել, գրվում են առանձին (նի էլավ, նի մտավ, վն կացավ):

Այն դեպքում երբ նի մասնիկը հաջորդ բառին միացել է որևէ հնչյունի սղման պատճառով, նշանակվում է ապաթարցով (նի'լլավ): Ապաթարց ենք նշանակում նաև երկու բառերի միացման և որևէ հնչյունի սղման դեպքում (բար'րիկուն): Հարադիր բայերը գրվում են անջատ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հոսացել են բառացի նշանակությունից (օրինակ, օրերն անց կացան||լավ օրեր անցկացրի և այլն):

Հատորում բուն տեքստերի դասակարգման համար առաջին հերթին նկատի է առնված նրանց ժանրային բնույթը. սկզբում տրված են հրաշապատում հեքիաթները, իսկ հետո՝ իրապատում հեքիաթները:

Հրաշապատում հեքիաթների խումբը (1—35) բաժանված է ըստ հետևյալ թեմաների ու սյուժեների:

Պայքար գերբնական ուժերի դեմ՝ անեծքով պատուհասված վարդուն և բնությունը վերակենդանացնելու կամ կախարդված գեղեցկուհիների ու անմեղ մարդկանց փրկելու համար:

Այս թեմայի տակ ընդգրկված են հետևյալ սյուժեները.

Հաղարան բլրովի, անմահական ջրի կամ խնձորի ձեռք բերումը (1—2):

Արգելված, շտուգված տեղ զնալու կամ պայմանազանց լինելու հետևանքով առաջ եկած աղետները և արյունակից հարազատի հավատարմությունն ու հաղթանակը՝ երկար փորձություններից հետո (3—6):

Ծնողներից հեռացած որդու արկածները, բաղձաթիվ դժվարություններ հաղթահարելը և յուրայինների մոտ վերադառնալը (7—8):

Փորձության ու ծանր կացության մեջ ընկերների հավատարմությունն ու նրանց հաղթանակը (9—10):

Հարսնացու փնտրող թագավորի տղայի արկածները, ջադու պառավի խարդախությունները, հարսի դավաճանությունը և ի վերջո մեղավորների պատժվելը (11):

Տղայի շոր մտած աղջկա քաջագործությունները և վերջում կախարհի անեծքով տղա դառնալն ու իր փափագին հասնելը (12):

Բարոյությունը, ազնվությունը, արդարությունը, երախտագիտությունը հովանավորվում, պաշտպանվում ու մեծարվում են, իսկ նենգությունը, դաժանությունը, չարությունը՝ դատապարտվում ու պատժվում:

Այս թեմայի տակ մտնում են հետևյալ սյուժեներն ու մոտիվները:

Ջրպարտված ու հալածված կնոջ, քրոջ, տալոջ, խորթ զավակների տառապանքներն ու փորձությունները և վերջում փրկվելն ու մեծարվելը (13—18):

Մարդակեր քրոջ հալածանքն ու վրեժը եղբոր դեմ, վերջինիս հաղթանակը՝ հավատարիմ շների օգնությամբ (19):

Թագավորի կողմից չար դիտավորությամբ և շահագիտական նպատակներով ծանր փորձությունների ուղարկված անմեղը փրկվում է, հասնում իր նպատակին և վերջում պատժում է մեղավորներին (20—22):

Պատահաբար դտած թանկարժեք իրը պատճառ է դառնում հասարակ մարդու փորձությունների ու աղետների, որոնցից փրկվում է նա իմաստուն խորհուրդներով և քաջագործությամբ (23):

Նեղության ժամանակ և օրհասական վիճակում հերոսին օգնում և փրկում են կենդանիներն ու կենդանակերպ արարածները, երախտահատույց լինելով նրան (24—26):

Նենգ, անարդար ու դաժան վրիժառուն միշտ պատժվում է (27—30):

Նրեխա շունեցող ամուսիններին կենդանակերպ կամ հրեշակերպ զավակ ծնվելը, նրան ամուսնացնելը, գաղտնիքի բացումը, փորձությունները և տղային կախարդանքից ազատելը (31):

Նախախնամության սահմանածը կատարվում է (32—35):

Իրապատում հեքիաթներն այս հատորի մեջ մեծ թիվ չեն կադմում: Դրանք դասակարգված են հետևյալ սյուժեներով ու մոտիվներով:

Պատահականության, դիպվածի շնորհիվ հասարակ մարդը հաշտության է հասնում (36—37)։

Առօրյա կյանքում ու կենցաղում անարդարն ու անիրավացին դատապարտվում և խրատվում է, իսկ խելացին ու սրամիտը՝ հաղթանակում (38—46)։

Հոգևորականների ընչաքաղցությունն ու տգիտությունը մերկացվում է ու դատապարտվում (47—48)։

Ըստ թեմաների ու սյուժեների՝ հեքիաթների այս դասակարգումը պայմանական է, որովհետև չի կարելի խիստ անջրպետ դնել դրանց միջև։ Տարբեր խմբի հեքիաթներ առնչվում են միմյանց առանձին էպիզոդների ու դեպքերի նմանությամբ, երբեմն էլ միևնույն էպիզոդներն ու դեպքերը պարունակող հեքիաթները տարբերվում են բարոյախոսական-գաղափարական ընդհանուր նպատակադրմամբ և այլն։ Նույնը պետք է ասել նաև հեքիաթների բնույթի մասին։ Դժվար է գտնել զուտ կախարդական կամ զուտ կենցաղային հեքիաթ. կախարդական հեքիաթի մեջ արտացոլված են նաև առօրեական, կենցաղային հարաբերությունները, ինչպես որ իրավատու հեքիաթներում էլ հանդիպում են կախարդանքի և հրաշագործության որոշ մոմենտներ։ Հիշյալ բաժանումների ժամանակ հաշվի է առնված գերակշռող կողմը։

ԱՅՐԱՐԱՏ

1. ՀԱԶԱՐԱՆ ԲԼԲՈՒԼ ԿԱՄ ԱԼՈ-ԴԻՆՈՅԻ ՆԱՂԼԸ

Ժամանակով մի թաքավոր ա ընճմ, իրեք տղա ա ունենւմ,
էրկուսը՝ խելոք, մինը՝ մի քիչ խելքից պակաս: Էս խելքից պակասի
անըմը Ալո-Դինո ա ըլլմ:

Էտ թաքավորին մի լամ հ'իքի ա ըլլմ. էտ հ'իքու միշին մի
հատ խնձորի ծառ ա ըլլմ, վրին իրեք խնձոր:

Օրերի մի օրը մի աղքատ հալիվոր գալիս ա ըտի ողորմութուն
ուզելու:

Բաղմանչին ասըմ ա, որ.— Ի՛նչ պտուղ ուզըմ ես, քաղեմ տամ:

Ասըմ ա.— Էտ իրեք խնձորից մինը քաղա, տուր:

Բաղմանչին ասըմ ա, թե.— Կարելի չի, էտ թաքավորի հրմար
ա, հ'ուրիշ ինչ կուզես՝ տամ:

Հալիվորն ասըմ ա, թե.— Կարելի չի՛, էտ խնձորներիցը տալ
պըտես:

Վերջը շատ ա մուննաթ անըմ՝ էտ խնձորներից տալիս չեն.
հ'իքուն անիծըմ ա՝ հ'իքին դազալաթափ¹ ա ըլլմ:

Բաղմանչին հարցնըմ ա հալիվորին, թե.— Ո՛նց պըտի ըլի, որ
էս հ'իքին կանանչի:

Ասըմ ա.— Ընչար Հազարան բլթուլը բերեք ո՛չ, կանանչիլ չի:

¹ Տերեաթափ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Թաքավորը գալիս ա հ'իքին, տենում շորացած. կանչում ա բաղմանչուն, նեղանում, թե.— էս հ'իքին ո՞նց ես պահել, որ շորացել ա: Բաղմանչին պատասխանում ա թաքավորին, թե.— Մի հալիվոր էկավ ողորմութուն ուզեց, ինչ պտուղ տվի՝ ընդունեց ոչ, էս իրեք խնձորից մինը ուզեց՝ տվի ոչ, հ'իքուն անըծեց՝ շորացավ: Ստոհարցրի թե. «Բիձա՛, ո՞նց պըտի անենք, որ հ'իքին կանանչի», ասեց. «Ընչար Հազարան բլբուլը բերեք ո՛չ, կանանչի չի»:

Թաքավորն ասեց.— Ի՞նչ անենք, ո՞վ կբերի էս Հազարան բլբուլը, ով չի բերի:

Մենձ տղեն էկավ կաննեց թաքավորի հառաչն, ասեց.— Թաքավորը ապրած կենա, ես կբերեմ:

Միշնեկն էլ էկավ ասեց.— Ծ'ս կբերեմ:

Թաքավորն ասեց.— Որ ըտենց ա, էրկուսդ էլ գնացե՛ք:

Էրկու ախպերը ձի նստեցին, գնացին:

Ալո-Դինոն էկավ տուն, մորիցը հաց ուզեց ուտելու Տեհավ, որ հ'իրա ախպերտինքը տանը չեն, ասեց.— Աղի՛, իմ ախպերտինքը հ'ո՞ւր են:

Մերն ասեց.— Ա՛յ ֆողը գլխիդ, վրիդ խաբար չկա, ախպերտինքդ ըսօր վեց օր ա գնացել են Հազարան բլբուլը բերելու:

Ալո-Դինոն վե կացավ, գնաց ախոռապետի կուշտը, ասեց.— Մի լավ ձի ջոկա՛, ես պըտի նի՛լնեմ էթամ:

Ախոռապետն ասեց.— Ձիանքը ըստոնք են, որը ուզում ես՝ էն նստի գնա:

Գնաց, ձիերի միշքին ձեռ տվուց, ձիանը բիրադի մեշքները կուացրին, դիմացան ոչ դրա ձեռի տակին: Էկավ տեհավ, որ դուռն տակին մի քոսոտ ձի կա կապած, աշկից քցած. ձեռը տվուց ձիու յալին, շատ թափեթափ տվուց, տեհավ, որ ձին հեշ եռում չի¹. Թամբահ արուց ախոռապետին, որ օրենը իրեք հետ լեղացընեն և մամեն ժըմին մի փութ շամիչ տան:

Իրեք օրից հոտ Ալո-Դինոն գնաց էտ ձին նստեց, քշեց գնաց իրա ախպորտանցը հասավ:

Մենձ ախպերը բարկացավ դրա վրին, թե.— Խի՞ էկար, ա՛յ գիժ. ուզում ես մեզ էլ խայտառակես քեզ հետ:— Ասեց ու մի սիլլա տվուց:

¹ Զի շարժվում, (ծանոթ. բանահավաքի):

Միշննկ ախպերն ասեց.— Խի՞ ես սիլլա տալիս, էկել ա՛ էկել, թող մեր ձիանը պըհի, մեզ հըմար շայ շինի, ծառայի:

Վե կացան իրեքով ճամփա ընկան, գնացին: Գնացին, տեհան իրեք ճամփա, մեշտեղը մի հալիվոր նստած ա: Իրեքը միհետից բարով տվին, ասեցին.— Բար՛աշողը՛մ, ափո՛ւ:

Հալիվորն ասեց.— Աստո՛ւ բարին, թաքավորի տղեք:

Թաքավորի մենձ տղեն հարցրուց, ասեց.— Էս իրեք ճամփեն ի՞նչ ճամփա ա:

Ասեց.— Մինը Թիֆլիս ա էթըմ, մինը հ՛երևան ա էթըմ, համա էս ճամփեն էթողը ետ չի գալիս, գեղան-գյալմազի¹ ճամփեն ա:

Ալո-Դինոն ասեց մենձ ախպորը.— Էկեք դուք էրկուսդ էս անվնաս ճամփով գնացեք, ես էս գեղան-գյալմազի ճամփովը կէթամ:

Մենձ ախպերը շատ ուրախացավ, ասեց.— Թող էթա կորչի էս գիժը մեզնից:

Էթալու վախտը թամբահ տվին հալիվորին, ասեցին.— Պապի՛, աստու սիրուն, որըս որ թեզ կգանք, ըստի պըհի, ընչար որ իրեքս էլ հավաքվենք, հիրար հետ ետ դառնանք տուն:

Էս էրկուսը վե կացան, գնացին յա Թիֆլիս, յա հ՛երևան, շատ փորցանքների մեշ ընկան, հիրանց ձիանն էլ ծախեցին կերան, հիրանց շորերն էլ ծախեցին կերան, վերը գնացին համամշու ծառայեցին. մինը համամը վառող էլավ, մինն էլ քուլհանչի էլավ:

Ալո-Դինոն էլ ձի նստեց գնաց: Շատ գնաց, թե քիչ գնաց, աստված գիտի, գնաց ընկավ մի կարմիր ֆող, մեշի մեշ ծառերը՝ կարմիր, ֆողը՝ կարմիր, քարը՝ կարմիր: Էտ հրոպանին աստու հրամանով Ալո-Դինոյի ձին լիզու էլավ, ասեց.— Ալո՛-Դինո, հո՞ւր ես քշըմ ինձ:

Ասեց.— Բա՛ ինչ անեմ, պըտի էթանք:

Ասեց.— Էս Կարմիր դևի ֆողն ա, հիրիկունը սրան ղոնաղ ենք: Հինքը իրեք գլխանի ա:

Հիրիկունը գնացին Կարմիր դևի տունը, տեհան մի կնիկ կար: Էտ կնիկը շատ ափսոս էկավ էտ տղին, ասեց.— Ա՛յ, տղա, հարի՛քեզ պըհեմ:

Ալո-Դինոն ասեց.— Ի՞նչ պըհելու վախտ ա, ես սոված եմ, հաց բեր ուտենք:

¹ Բառացի նշանակում է՝ գնացող ետ չդարձող, գնացողը ետ չի գառնա իմաստով. (ծանոթ. կազմողի):

Ասեց.— Նստի՛ր:

Ալո-Դինոն նստեց, դեի կնիկը գնաց հաց բերելու, մի էրկու-
թրեք բոթնոց հաց բերուց, Ալո-Դինոն ասեց.— Ի՞նչ ես անում, ինձ
հըմար հաց բեր:

Դեի կնիկը տեհավ, որ էտ մարթը կշտանում չի, ասեց.— Արի՛
էթանք դեի կիրակուրը ընտել ա, իժդար սիրտդ կուզի՝ կեր:

Գնաց, տեհավ հինգ լիդրը բրինձ էփած, էրկու հատ էլ եզ մոր-
թած պղնձի մեշ դրած ա, իրեք լոխմա արուց էտ փլավը ու կուզ
տվուց. մի եզը քցեց մի շանի տակը, մինն էլ քցեց մի շանի տակը
ու ջարթեց, օսկոռ-մոսկոռ հիրար հետ կերավ:

Դեի կնիկը էտ տղին էլի ափսոս էկավ, ասեց.— Հարի՛ քեզ
պըհեմ, ափսոս ես:

Ալո-Դինոն ասեց, թե.— Ես դեի հըմար եմ էկել:

Գնաց օթախըմը նստեց, տեհավ որ օթախը անկարժ ժած էկավ
տեղիցը:

Ասեց.— էս խի՞ ժած էկավ:

Դեի կնիկն ասեց.— Դեը գալիս ա:

Դեն էկավ տուն, գել, աղվես, հառ թշեց, բերուց արուց
հիրանց բակը: Նի էլավ հիրա օթախը, տեհավ մի մարթ նստած ա,
հասկացավ, որ Ալո-Դինոն ա, ասեց.— Բարո՛ւ ես էկել, Ալո-Դինո:

Ալո-Դինոն ասեց.— Դու ի՞նչ գիտես, որ ես Ալո-Դինոն եմ:

Ասեց.— Ես որ սարերովը ման ի գալիս, էն վախտը ծառերը,
քարերը, խոտերը ձեն տվին, թե. Ալո-Դինոն մորիցն էլավ, թե որ
դու Ալո-Դինոն չըլնես՝ մեր տունն իմ ահիցը մարթ կարալ չի գալ:

— Կնի՛կ, — ասեց, — վե՛, վե՛, հաց բեր ուտենք:

Ասեց.— Քու կիրակուրը էտ տղեն քոմմա կերավ, բան չթողուց:

Վե կացան՝ էտ հառը, գելը, աղվեսը, ինչ որ դեը բերել էր,
մորթեցին, կերան: Դեը տեհավ, որ էս մարթը ըսկի օսկոռ չի հա-
նըմ, բռնածը կուզ ա տալիս:

Կերան պրծան, ասեց.— Ի՞նչ անենք, հըմի կռիվ անե՞նք, թե
հառավոտը:

Ալո-Դինոն ասեց.— Ինչ վախտ քու սիրտն ուզի՝ ես հաղիր եմ:
Հառավոտը լիսը բացվեց, վե կացան դեը, Ալո-Դինոն. դեը
հիրան գուրզը վե կալավ, Ալո-Դինոն էլ հիրանը վե կալավ:

Ալո-Դինոն ասեց.— Սրեն քունն ա, ես դռնադ եմ:

Դեն ասեց.— Հաղիր կաննի, էկա՛վ գուրզը:

Ալո-Դինոյի ձին ասեց.— Ինձ մի հատ ղամշի կտաս՝ ես կթըռ-
չեմ, գուրզը կգա իմ տակովը հ'անց կկենա:

Դեր իրեք հետ գուրզը քցեց, հեշ բան չէլավ Ալո-Դինոյին,

Ալո-Դինոն ասեց.— Կա'ննի, սրեն իմն ա:

Դեր կաննեց: Ալո-Դինոն ձին լցրուց, քշեց, գնաց դևի վրա,
թրով տալուն պես իրեք գլուխն էլ թոցըրուց, քիթ ու պոռշները կո-
տորեց, լցրուց հ'իրա խուրշինը, գնաց դևի օթախը, դևի կնկանն
ասեց.— Բարո՛վ, հարսի:

Դևի կնիկն ասեց.— Ի՞նչ հարս, դու՛ իմը, ես՝ քունը:

Ասեց.— Զէ՛, ես հ'ուխտ եմ արել,— ասեց,— դու իմ մենձ ախ-
պոր նշանածն ես:

Ըտեղ նշան տվուց, նշան առավ, իրեք օր ղոնաղ մնաց,
ասեց.— Մնաս բարո՛վ, ես էթըմ եմ:

Դևի կնիկն ասեց.— Հո՞ւր ես էթըմ:

Ասեց.— Էթըմ եմ Հազարան բլըովը բերելու:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, էթալ մի՛, շատ դժար ա, գլուխդ վալ կտաս:

Ասեց.— Անկարելի ա, տամ-չտամ՝ էթալ պըտեմ:

Քշեց, գնաց մի ֆող ընկավ, տեհավ որ ֆողը՝ սիպտակ, քարը՝
սիպտակ, ծառը՝ սիպտակ, դևի ղոնաղխանեն էլ՝ սիպտակ:

Ձին լիզվավորեց, ասեց.— Վե արի՛, ինձ մի քիչ ման ածա:

Ալո-Դինոն վեր էկավ, ձին ման ածեց:

Ձին ասեց.— էս,— ասեց,— Սիպտակ դևի ֆողն ա, հ'իրիկունն
ընտեղ ղոնաղ պըտի ըլենք, ըտի Կարմիր դևի պես չի, սրան ունի
օխտը գլուխ:

Ալո-Դինոն ասեց.— Վնաս չունի, օխտն էլ կթոցնենք:

Հ'իրիկնապահին գնացին ղոնաղ. տեհան, որ դռները շինած
ա. Ալո-Դինոն բանցր ձենով ձեն տվուց, ասեց.— Ո՞վ կա տանը,
էկե՛ք, ձին քաշեցեք:

Տեհավ, որ մի հատ կնիկ էկավ, դռները բաց արուց, ասեց.—
Հրե՛տ, ձեդ տար գոմը կապա՛:

Ալո-Դինոն տարավ ձին կապեց, հ'ինքը նի էլավ վիրև:

Ասեց.— Մի քիչ հաց բե՛, ուտեմ:

Կնիկը բերուց մի հինգ-վեց բոթնոց հաց:

Ասեց.— էս էրեխու ես խափը՛մ, հաց բե՛, հա՛ց:

Դևի կնիկը բեզարեց քառսուն փիլաքլանը նի՛լլելով՝ վե գալով, ասեց.— Համեցե՛ք, էթանք, դևի կիրակրի վրին կաննի կեր, իժդար սիրտդ ուզըմ ա:

Գնաց տեհավ, որ մի քսան ունկանի պղիճ, մեյը քսան լիդրը բրինձ փլավ քցած, իրեք հատ էլ եղ մորթած՝ վրին դրած: Կաննեց, էրկու շանչու տվուց, էտ փլավը մի դրբի կու տվուց, ամեն եզը էր-կու կտոր արուց ու կու տվուց: Գնաց հփրա տեղը նստեց:

Մի քիչ կացավ՝ տեհավ, որ օթախը ժած էկավ, դևի կնկանը հարցրեց թե.— Օթախը խի՞ ժած էկավ:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դեը գալիս ա, հարի ես քեզ պըհմ:

Ասեց.— Ի՛նչ պըհես, ես դևի հըմար եմ էկել:

Մի քիչ կացավ, տեհավ դևն էկավ: Դևն էկավ՝ համենան մի անասուն՝ ասլան, հառչ, գել թոփ արուց բերուց հփրանց բակը: Նի էլավ հփրա օթախը, տեհավ մի մարթ նստած ա, ձեռ բռնեց, ասեց.— Բարո՛ւ, Ալո-Դինո:

Ալո-Դինոն ասեց.— Դու ի՞նչ հիմացար՝ ես Ալո-Դինոն եմ:

Ասեց.— Քու էլած օրը սարերը, քարափները, ծառերը, խոտերը ձեն տվին, բիրադի միհնտից գոռացին թե. «Ալո-Դինոն մորիցն էլավ»: Դու Ալո-Դինոն պըտի ընես, որ էկել ես ըստի, թե չէ հփրիշ մարթ իմ ահիցն ըստեղ կարալ չի գալ:

Կանչեց կնկանը թե.— Հաց բե՛ ուտենք:

Կնիկն ասեց.— էտ տղեն քու բաժինը բիրադի կերել ա:

Ասեց.— Վնաս չո՛ւնի, թաղա բերած ավերը մորթենք:

Բերած ավերը մորթեցին, էփեցին, նստեցին էրկուսով կերան: էտ դեը տեհավ, որ էս մարթը ոչ օսկոռ ա հանըմ, ոչ բան, ձեռն ընկածը կու ա տալիս:

Կերան պրծան, դևն ասեց.— Հը՞մի կռիվ անենք, թե հառա-վոտը:

Ալո-Դինոն ասեց.— Դու գիտես:

Դևն ասեց թե.— Մեր մեչ ադաթ կա, որ հփրիկունը դոնադին պըհենք, պատվենք, հառավոտը կովենք:

Հառավոտը լիսը բացվեց, Ալո-Դինոն ձեն տվուց դևին, ասեց.— Վե՛ կաց տեղիցդ, կովի վախտն ա:

Դևը վե կացավ տեղիցը, հփրան գուրզը վե կալավ, դուռ էկավ մեյդան:

Ալո-Դինոն հփրա ձին նի էլավ, դնաց մեյդանը կտրեց:

Ձին ասեց.— Ալո-Դինո՛, ինձ,— ասեց,— իրեք զամշի կտաս
դևի գուրդ քցելու վախտը, ես կբանցրանամ, գուրդը կգա, մեր տա-
կովն հ'անց կկենա:

Թամբա հ' տալու վախտը վե կացան, գնացին մեյդան:

Դեն ասեց.— Սրեն քո՛ւնն ա, ի՛մը:

Ալո-Դինոն ասեց.— Ես դոնադ եմ, սրեն քո՛ւնն ա:

Դեն ասեց.— Հաղիք կա՛ց, էկավ գուրդը:

Դեն իրեք անգամ գուրդը ձեռի միշին պըտըտեց, որ քցի, Ալո-
Դինոն ձիուն իրեք զամշի տվուց, ձին բանցրացավ, գուրդն էկավ,
տակովը հ'անց կացավ:

Դեն ասեց.— Հա՛, թող ու դոմանը էկավ փակեց: Հը՛,— ասեց,—
Ալո-Դինո, ո՞րդի ես, կա՛ց,— ասեց,— մի թութունի պես քաշեմ
պինչա:

— Հը՛,— ասեց,— դև,— ասեց,— ի՛նչ մտքի ես, ես հազիր եմ:
Հը՛,— ասեց,— կաննի, դև, սրեն իմն ա:

Դևը կաննեց, Ալո-Դինոն ձին լցրեց, քշեց, գնաց դևի վրին:

Ասեց.— Կաննի՛, թուրն էկավ:

Թուրը վրա բերելուն պես օխտը գլուխն էլ կտրեց: Վեր էկավ
ձիուցը, դևի քիթն ու պոռոչները կտրատեց, լցրուց խուրշինը, վե կա-
ցավ, դնաց դևի օթախը:

Դևի կնիկը վազեց առաջը, ասեց.— Ես քեզ դուրբան, էտ ինչ
լավ բան արի՛ր՝ դևին սըպանեցիր: Հ'արի մի պոռշտի անեմք:

Ալո-Դինոն ասեց.— Չէ՛, ըտենց կարելի չի,— ասեց,— դու իմ
միշնեկ ախպոր նշանածն ես:

Ըտի նշան տվուց, նշան առավ, մի իրեք օր ըտի դոնադ մնաց,
իրեք օրից ետը ասեց.— Մնաս բարո՛վ:

Ասեց.— Ա՛յ քու տունը շինվի, հ'ո՞ւր ես էթըմ:

Ասեց.— էթըմ եմ Հազարան բլրույը բերեմ:

Ասեց.— Ա՛յ տունդ շինվի, Հազարան բլրույը դու կարալ շես
բերիլ:

Ասեց.— Անկարելի բան ա, էթալ պըտեմ:

Գնաց, ընկավ Սև դևի ֆողը, ձին լիզու էլավ, ասեց.— Ալո-
Դինո՛, տենը՛մ ես, որ էս ֆողն էլ ա սև, քարն էլ ա սև, ծառն էլ ա
սև, խոտն էլ ա սև, էս քառսուն գլխանի Սև դևի ֆողն ա:

Գնաց ըտի, տեհավ մի քառսուն ունկանի պղինձ ա դրած, քառ-
սուն լիդր բրինձ մեշը, փլավ են էփել, շորս հատ էլ եզ մորթած՝

դրած վրին: Իրեք օր Ալո-Դինոն հաց չէր կերել. էկավ, տեհավ փլավլը, բերնի ջուրը գնաց, շորս բամփաջ¹ տվուց, կու տվուց. եղները կերավ, բերանը սրփեց, գնաց օթախը նստեց: Հ'իրիկնապահին տեհավ օթախը եռաց, ասեց.— էս ո՞վ ա գալի:

Ասեց.— Դու գալիս ա, վախտն ա:

Դու էկավ տուն, իրա ավերը բերուց արուց բակը, ինքը բանցրացավ վրեւ. գնաց, տեհավ մի մարթ նստած ա օթախըմը:

Դու միտք արուց, ասեց.— էս ո՞վ պըտի ըլի, Ալո-Դինոյից սավայի մարթ չի ըլիլ. գնաց ձեռ բռնեց, ասեց.— Ալո-Դինո՞:

Ասեց.— Դու ի՞նչ հ'իմացար իմ անըմը Ալո-Դինո ա:

Ասեց.— Ես սարերումը ավ անելուս հ'իմացա, որ քարերը, սարերը, ծառերը, խոտերը ասացին. «Ալո-Դինոն էկավ մորիցը», Դեհ՛հ,— ասեց,— Ալո-Դինոյից սավայի մարթ կարաւ չի գալ իմ ֆողը:

Նոր ետ դառավ կնկանն ասեց.— Կնի՛կ, վե կաց, հաց բե՛ ուտենք:

Կնիկն ասեց.— Քու փայն էտ տղեն կերել ա:

Ասեց.— Վնաս չունի, վե կացեք թաղա բերած ավերը մորթեցեք, էփեցեք, բերեք:

Վե կացան, թաղա բերած ավերը մորթեցին, էփեցին, բերին դրին հ'առաջները կերան: Սե դեռ տեհավ, որ Ալո-Դինոն ըսկի օսկոս չի հանըմ, ինչ դնըմ ա բերանը՝ կու ա տալիս:

Դեն ասեց.— Հըմի կուվ անենք, թե հ'առավոտը:

Տղեն ասեց.— Դու գիտես:

Դեն ասեց.— Մեր աղաթը էն ա, որ հ'իրիկունը ղոնաղը կպըհենք, հ'առավոտը կկուվենք:

Մնաց. հ'առավոտը վե կացան, գնացին կուլի: Իրեք օր, իրեք քշեր կուվ արին, վերջը Ալո-Դինոն դեին ախտեց: Վեր էկավ ձիուցը, դեի քիթ ու մոուլը կտրատեց, լցրուց խուրջինը, ետ դառավ, գնաց դեի օթախը:

Դեի կնիկն էկավ բարովեց, ասեց.— Լավ արիր, որ դեին սըպանեցիր, սրանից ետը դու իմն ես, ես՝ քունը:

Տեղերը քցեցին, քնեցին: Մի էրկու շաբաթ մնաց ըտի, մի օր Հաղարան բլբուլը միտն ընկավ, մի ճա՛խա քաշեց:

¹ Բուռ, (ծանոթ. բանաճավափ):

Կնիկն ասեց.— Խի՜ «ախ» քաշեցիր. ինձանից լավը պըտի առնե՞ս:

Ասեց.— Ա՛յ տոճոդ շինվի, մեր հիֆին շորացել ա, ես էկել եմ, որ էթամ Հազարան բլրուլը բերեմ՝ էկել եմ նստել ըստի:

Կնիկն ասեց.— Նրա բերիլը շատ դժար ա, նրա տերը Չաշոնց թաքավորն ա. նրա տերը քառսուն օր քնած ա, որ զարթնեց,— ասեց,— քեզ պես քսանն էլ ըլի, կսըպանի:

Ասեց.— Ի՞նչ կուզի՜ թող ըլի, էթալ պըտեմ:

Վե կացաւ, գնաց դեմ էլաւ մի եքա ծովի:

Ձին ասեց.— Ալո-Դինո՛, հս ծովեղենն շեմ, էտ ծովը կարալ շեմ անցկենալ:

Ալո-Դինոն ձին ծովի դրաղին բրախ տվուց, մեշկը դեմ արուց մի քարի, քնեց: Թե քնած էր, թե զարթուն էր: աստված գիտեր, մի ձին հիմացաւ, ասեցին որ. «Ալո-Դինո, էտ քարը պոկա, էտ քարի տակին իրեք հատ ծովեղենն ձիու գյամ կա»:

Վե կացաւ քարը պոկեց, տեհաւ որ դրուատ իրեք ծովեղենն ձիու գյամ կա. վե կացաւ, ասեցին որ. «Երկուսը կապա մեշկդ, մինը կախ արա ծովը, ծովեղենը դուա կգա: Նա կուզենա, որ քեզ կուտա, դու ջալդ արա՝ ձեռդ քցա ձիու յալը, դայիմ բռնա: Էն վախտը գյամը տու ձիու բերանը: Ձին կասի.— Հը՛, Ալո-Դինո, ի՞նչ կուզես՝ հս կատարեմ, Ասա՛.— Հազարան բլրուլը կուզեմ»:

Ալո-Դինոն երկու գյամը փաթըթեց իր մեշկը, մինն էլ կախ արուց ծովը: Ծովեղենն ձին դուա էկաւ, ուզեց որ Ալո-Դինոյին կուտա՝ Ալո-Դինոն ձեռը քցեց, դայիմ բռնեց, թռաւ քամակին նստեց:

Ձին ասեց.— Ալո-Դինո, ի՞նչ հս ուզեմ՝ կատարեմ:

Ասեց.— Հազարան բլրուլն եմ ուզեմ:

Ձին ասեց.— Էտ իմ բանը չի, հս քեզ կտանեմ ծովի էն դրաղը, իմ մենձ քիրն ընդի ա, նրա բանն ա, իմ բանը չի:

Ձին տարաւ ծովի էն դճի դրաղը, Ալո-Դինոյի մտիցն ընկաւ, գյամը թողուց ձիու գլխին, ձին առաւ մտաւ ծովը:

— Վա՛յ,— ասեց,— ձին գյամը տարաւ, հս ի՞նչ անեմ:

Էտ ծովի ատեն¹ րավականին ման էկաւ, գնաց տեհաւ մի հալիվոր մարթ նստած ա:

Ասեց.— Բա՛րե քեզ, ափո՛ւ

Ասեց.— Որթի՛, դու էլ հս ընկե՛լ Հազարան բլրուլի շառը:

¹ Կղզին, (ծանոթ. բանաստեղծի):

— Բա՛,— ասեց,— ես էլ էկա որ Հազարան բլրուլը տանեմ, ձիւն գլամը տարաւ, ընկաւ ծովը, մնացի ըստի:

Էտ ասելու վախտը ձեռը տարաւ մեշկը, տեհաւ էրկու գլամ էլ ունի:

Հալիվորը որ տեհաւ էտ տղեն էրկու գլամ էլ ունի, ասեց.— Որ բլրուլը կրերես, աստված սիրես, ինձ շանց տու, նոր տար: Հարիւր հիցցուն տարի ես ըստեղ եմ էտ բլրուլի խաթեր:

Ալո-Դինոն գլամի մինն առաւ ձեռը, մինը կապեց մեշկը, շնաց կախ արուց էն դհի ծովը, մի ծովեղեն ձի դուս էկաւ, ուզեցաւ Ալո-Դինոյին կու տա: Ալո-Դինոն ձիուն տվուց գեննովը, վրին նստեց:

Ձին ասեց.— Տղա՛, ինչ մուրազ ունես, ասա կատարեմ:

Տղեն ասեց.— Հազարան բլրուլն եմ ուզըմ:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ բանը շատ դժար ա,— ասեց:— Հրե՛,— ասեց.— Զաչոնց թաքավորի պալատի ծովի դիհը բլրուլի ղաֆազը դրած ա, կարա՞ս ինձ մի ընենց ղամշի տաս, որ իրեք հարիւր վաթսունըվեց տամարս դողա, ես բանցրաճամ ընչար փանջարեն, ձեռդ քցես՝ միհետից ղաֆազը վեր ունես, թե վե չըկալար, էրկունս էլ վե կընկնենք, կմահանանք:

Տղեն ասեց.— Շատ լավ կըլի:

Քաշեց ղամշին, ձիուն ընենց տվուց, որ շիգլարը վառվեց, իրեք հարիւր վաթսունըվեց տամարը վառվեց, ձին բանցրացաւ, հասաւ փանջարին, տղեն ձեռը քցեց՝ ղաֆազը վե կալաւ. ձին վե էկաւ, էլի էն ատեն կաննեց, ասեց.— Վե՛ արի, գնա՛ քու բանիդ, ես ըզդարը անջախ կատարեցի:

Ալո-Դինոն էկաւ հալիվորի կուշտը, էտ բլրուլը շանց տվուց, հալիվորը բլրուլը տենելու պես մահացաւ:

Ալո-Դինոն էտ հալիվորին ըտեղ թաղեց, հիրա դուշը վե կալաւ, հիրա ձին նստեց էկաւ:

էկաւ հասաւ Սե դեի ֆողը, վեր էկաւ հիրա կնկա կուշտը, ասեց.— Բլրուլ շան, մի խոսա՛՛ էս սե սարերը կանանչեն:

Բլրուլը խոսաց, սարերը կանանչեցին: Կնիկը տեհաւ բլրուլի շնորքը, զարմացաւ:

Մի ամիս, յա էրկու ամիս ըստի մնացին: Մի օր Ալո-Դինոն ասեց.— Ա՛ կնիկ, վե կաց, էթանք մեր հայրենիքը: Մեր թաքավորութունը խանգարված ա, սարաք՝ էս դուշը:

Վե կացան մարթ ու կնիկ, դևին իժդար թանգագին բաներ ունեւր, վե կալան. ձի նստեցին, քշեցին էկան Սիպտակ դևի ֆողը. միշնեկ ախպոր հարսին վե կալավ, էն դևի թանգագին բաներն էլ վե կալավ ձիերին բարցեցին, քշեցին էկան Կարմիր դևի ֆողը: Մի էրկու օր էլ ըստի մնացին, Կարմիր դևի թանգագին բաները թոփ արին, բարցեցին ձիանոցը, էկան հալիվորի կուշտը:

Հասան հալիվորին, Ալո-Դինոն ասեց.— Բար՛աշողը՛մ, պապի: Ասեց.— Բարո՛ւ, հազա՛ր բարով, թաքավորի տղա:

Ասեց.— Իմ էրկու ախպերն էկան գնացի՞ն, թե ոչ:

Ասեց.— Չէ՛, թաքավորի տղա, հալա մարթ էկել չի:

— Դե որ մարթ էկել չի,— ասեց,— էս իրեք հարսին ու էս ղուշն ըստի պըհես, ես էթամ, իմ ախպորտանցս բերեմ:

Հալիվորն ասեց.— Շատ լա՛ւ, թող մնան ըստի, ասսուռն ամա-նաթ:

Տղեն ղնաց քաղաքները ման էկավ, ո՛չ մի տեղ քթավ ոչ ախպորտանցը: Գնաց մի քաղաք, մի տուն ղոնաղ էլավ: Հարցրեց էտ տան տիրոնը, ասեց.— Ըստի ղարիբ մարթը ո՞նց կարան քթնիլ:

էտ տան տերն ասեց.— Մեզ,— ասեց,— ղարիբական ժամ ունենք, դու կէթաս հառավոտը ղանգակները կքաշես, օխտը եզ կմորթես, ղարիբական մարթիկը կիմանան, որ էտ եկեղեցըմը ժամ-պատարագ կա, մատաղ կա, կթափեն կգան: Բե քու մարթիկդ քըթ-նես՝ ընտի կքթնես:

Գնաց քշերով օխտը եզ առավ, մորթիլ տվուց, էփիլ տվուց, սեղանը պատրաստեց, ղանգակները տվուց: Զանգակները որ տվուց, էտ էրկու ախպերը հարցրին տանտիրոնը, թե ղանգակները ընչի՞ հըմար են տալի:

Ասեց.— Նրա հըմար են տալի, որ անըմը ղարիբական մարթը էթա՛ մատաղ ուտի:

Մենձ ախպերն ասեց.— Խաղերն, մեզ էլ բաց թողա՞ն էթանք, մենք էլ մատաղ ուտենք, գանք:

Խաղերնը բաց թողուց, էկան տեհան, որ իժդար ղարբբական կա՛ նստած մատաղ են ուտըմ:

Ալո-Դինոն տեհավ, որ հիրա էրկու ախպերն էկան, ըստոնց գինի տվուց, մատաղ տվուց, ասեց.— Ինձ ճանանը՞մ եք, ես ո՞ւմ եմ:

Ասեցին.— Չէ՛:

Ասեց.— Բա դուք ի՞նչ տեղ եք ծառայում:

Ասեցին.— Մինս քյուլհանչի ա, մինս՝ համամչի:

Վե կալալ էտ էրկու ախպորը, էկալ խաղենի կուշտն, ասեց.—
Սրանց հախը տո՛ւր, ես տանըմ եմ սրանց:

Ասեց.— Սրանք քու ի՞նչն են, որ տանըմ ես:

Ասեց.— Սրանք իմ ախպերտինքն են:

Մենձ ախպերն ասեց.— Դու ո՞վ ես, որ մեր ախպերն ես:

Ասեց.— Ես Ալո-Դինոն եմ: Վա՛յ, հողը ձեր գլխին. մեր թաքա-
վորութունը թողել եք, էկել եք մինդ քյուլհանչի՝ եք դառել, մինդ
էլ համամչի՞:

Ասեց.— Թե դու մեր ախպերն ես, ասա՛ տենեմ, մենք ը՛նչի
ենք գնացել:

Ասեց.— Հազարան բլբուլի. էն ա ես բերել եմ:

Ասեց.— Ո՞րդի ա:

Ասեց.— Էն հալիվորի մոտին, էկե՛ք էթանք:

Տարալ ամենքին մի ձեռք թամուզ շոր առալ, հաքցրուց, վե
կալալ, գնացին հալիվորի մոտ:

Գնացին, բարով տվին հալիվորին. ախպերտինքը տեհան, որ
ըտի իրեք հարս կա կաննած:

Ասեց.— Ալո-Դինո, սրանք ո՞վ են:

Ալո-Դինոն ասեց.— Էս մինը,— ասեց,— Կարմիր դեի նշա-
նածն ա, ա՛յ պոռչները կոտորել եմ,— հանեց շանց տվուց,— Էս
մինը քե՛զ: Էս մինն էլ Սիպտակ դեի նշանածն ա, սրան էլ սըպա-
նել, պոռչները կոտորել եմ, հրե՛ս, տեհեք: Էս էլ միշնեկ ախպորս
նշանածն ա: Էս էլ Սև դեի նշանածն ա, էս էլ իմն ա:

Մենձ ախպերը նախանձվեց, ասեց.— Սիրունն ինքն ա վեր
ոնըմ, փիսը մեզ տալի:

Վե կալան Հազարան բլբուլը, նստեցին ձիերը, համեն մարթ
հօրա նշանածին քաշեց հօրա թաքըը, քշեցին գնացին:

Շատ գնացին, քիչ, աստված գիտի, գնացին, ճամփին, մեշի
մեշ մի ջրի ֆոր պատահեց:

Ըտի ասեցին թե.— Ո՞վ պըտի ջուր հանի, մեր ձիերն էլ են ծա-
րալ, մենք էլ ենք ծարալ:

Միշնեկին ասեցին.— Դու նի մի՛տ ֆորը,— միշնեկը մտալ ոչ.
մենձ ախպորն ասեցին.— Դու նի մի՛տ ֆորը:

Մինն էլ մտալ ոչ:

Ետո ասեցին.— Ալո-Դինո, դու նի մի՛տ:

Ալո-Դինոյի կնիկն հառաչ էկավ, ասեց.— Դու մենիլ մի՛, քեզ ֆորումը կթողան:

Ալո-Դինոն ասեց.— Բա իմ ախպերտինքը ծարավ մնա՞ն: Ես մենիլ պըտեմ՛մ:

— Դե որ մենքմ ես,— ասեց,— առ իմ թաթմանիս մի հատը, պըհա մոտիդ, մըն էլ առ իմ ոննամանիս թայը, պըհա մոտիդ: Ես թաքավորից կուզեմ իմ թաթմանիս ու ոննամանիս թայը, թե որ քթան բերին, կիմանամ որ դու ֆորից դուռ ես էկել:

Ալո-Դինոն որ մտավ ֆորը, ախպերտինքը խորուրթ արին, որ Ալո-Դինոյին թողան ֆորի մեջ, որ չէթա թաքավորի կուշտը պարծենա, թե հինքն ա բերել Հաղարան բլրուր:

Ալո-Դինոյին թողին ֆորի մեջ, իրանք վե կալան Հաղարան բլրույն ու հարսներին, զնացին իրանց քաղաքի գլուխը, խաբար արին թաքավորին, թե աշկդ լիս՝ տղեքդ էկան:

Թաքավորը ոնց որ կարքն էր, հորա ժողովուրթը վե կալավ, էկավ տղեքանց հառաչը, մենձ պատվով, հանդեսով տարավ տուն: Տարավ տուն, հարցրուց.— Էս հարսները ո՞վ են:

Մենձ ախպերն ասեց.— Էս մինը իմ նշանածն ա, էս մինն էլ քու միշնեկ տղինն ա, էս էլ դարավաշ՝ եմք բերել:

Ալո-Դինոյի կնիկն ասեց.— Թաքավոր, սուտ ա ասըմ, ես դրա կնիկը չեմ, ես տեր ունեմ:

Թաքավորն ասեց.— Որթի՛ք, ձեր միշին վեճ կա, ես հավատըմ չեմ, որ Հաղարան բլրուր դուք բերած ըլիք, էկեք բլրուր խոսացրեք, որը որ խոսացրուց՝ նա՛ բերած կըլի:

Մենձ ախպերն ասեց.— Ե՛ս եմ բերել, կացեք խոսացնեմ:

Ասեց.— Դե՛ խոսացրու, թող մեր բախշեն կանանչի:

Մենձ տղեն էկավ, ասեց.— Բլրույ ջան, խոսա՛, թող բախշեն կանանչի:

Բլրուր խոսաց ոչ:

Միշնեկ տղեն էկավ, ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, դա՛ չի բերել, ես եմ բերել:

Ասեց.— Դե՛հ, որթի, դու խոսացրու:

Էկավ ասեց.— Բլրույ ջան, խոսա՛, թող բախշեն կանանչի:

1 Աղախին, (ծանոթ. բանահավաքի):

էլի խոսաց ոչ:

Մնացին մտածմունքի մեջ. բախշեն կանանչեց ոչ:

Մենք խաբարը Ալո-Դինոյից տանք:

Ալո-Դինոն ֆորըմը մնաց, շատն ու քիչը աստված գիտեր, մի բազրբկյան էկավ ֆորի կուշտը, հրամայեց հ'իրա նոքարներին, որ ջուր քաշեն ֆորիցը: Ալո-Դինոն ֆորըմը հասկացավ, որ մարթ ա էկել ֆորի դրաղը, ուզում են ջուր քաշեն, ձեն տվուց, ասեց.— Հ'իմանում չեմ՝ հայ եք, թուրք եք, ինձ էս ֆորից հանեցեք, իժդար ջուր ուզեք, ես կտամ:

Մարթիկը կախկալը¹ կախ արին ֆորի մեջ, իժդար ջուր հարկավոր էր՝ հանեցին, ետո մըն էլ Ալո-Դինոն ձեն տվուց թե.— Ինձ էլ հանեցեք:

Չվանը կախ տվին, Ալո-Դինոն կապեց մեշկը. տասը, տասը-հինգ ֆոքով քաշեցին, հանեցին ֆորի միշից:

Դուա էկավ, հարցրուց բազրբկյանը, ասեց.— Ի՞նչ մարթ ես:

Ասեց.— Աղա, ես ճամփորթ ի, քշերը մութն էր, էկա, ընկա էս ֆորը:

— Բա,— ասեց,— հ'ո՛ւր ես էթըմ:

Ասեց.— Պըտի էթամ ֆլան քաղաքը:

Հ'իրիկունը մնաց բազրբկյանի կշտին, հաց կերան, առավոտը վե կացան, բեռները բարցեցին, ընկան ճամփա, էկան էտ թաքավորի քաղաքը:

Ալո-Դինոն դուա էկավ էտ բազրբկյանի քարվանից, գնաց հ'իրանց քաղաքը, մի հալիվորի տղա դառավ:

Հալիվորը օրվա մի օրը լսեց, որ թաքավորի մարթը ձեն ա տալի, թե. ժաքավորը տղին պսակըմ ա, ըսենց մի հատ թաթման կա, էս թաթմանից ո՛վ կարա կարիլ: Էկավ, Ալո-Դինոյին նաղլն արեց, ասեց.— Մի հատ թաթման են ման ածըմ, ու հարցնըմ, թե. ճով կարա էս թաթմանիցը կարի, թաքավորի հարսն ուզըմ ա:

Ալո-Դինոն ասեց.— Ես էլ քու կշտին մնալ չեմ, էթըմ եմ հ'աշկերտ ըլնելու:

Գնաց մի դերձկի կշտի ընչար հ'իրիկուն կաննեց:

Ուտեն ասեց.— Ա՛յ տղա, ի՞նչ տղա ես:

¹ Վեդրոյի նման աման, (ծանոթ. քանաճավախի):

Ալո-Դինոն ասեց.— Ես անտեր տղա եմ, ի սեր աստու, ինձ էտ արհեստը սարվացրու:

Ուստեն ասեց.— Որթի, արի գնա՛ ընտեղ նստի դուքանըմը:

Ուստեն գիտեր ոչ, թե դա ո՞վ ա, լա ո՞ւմ տղեն ա:

Ալո-Դինոն վե կալավ ավիլը, դուքանը սրփեց, ջուր բերուց, շաղ տվուց, ուստեն տեհավ, որ շատ լավ, խելոք տղա ա:

Հ'էքսի օրը թաքավորի նազիր, վազիրը էտ թաթմանը մա՛ն ին ածըմ էտ դերձըկների դուքանները: Էկան հասան էտ տղի դուքանի կուշտը, ասեցին.— Ուստա, էս թաթմանից կարա՞ն կարել:

Ասեց.— Կարալ չեմ կարի:

Տղեն տեղիցը վե կացավ, մոտ էկավ, ասեց.— Ես կկարեմ, ուստա:

Ուստեն բարկացավ հ'աշկերտի վրին, թե.— Հ'էրեկ ես էկել, ո՞նց ես կարըմ:

Ասեց.— Ես կկարեմ, ուստա:

Ուստեն շատ բարկացավ աշկերտի վրին, նազիրն ու վազիրը քարկացան ուստի վրին, ասին.— Խի՞ ես արքելում, որ էտ մարթը փորցի: Բե որ կարեցար ոչ ըսենց կարիլ, հ'առավոտը թաքավորը քու գլուխը կկտրի:

Ասեց.— Շատ լավ կըլնի:

Ուստեն մնաց տաքակուսված:

— Ուստա,— ասեց,— խի՞ տարակուսված մնացիր:

Ասեց.— Դու հ'էրեկ ես էկել, ես քսան տարվա ուստա եմ, ես կարալ չեմ կարի, դու ո՞նց ես կարելու: Զուր տեղը գլուխդ խի՞ ես վրա տալիս:

Ասեց.— Ուստա, ես կկարեմ, թե որ հինգ փութ ֆնդուխտ բե-քես՝ ջարթեմ, ուտեմ:

Ուստեն գնաց շորս փութ ֆնդուխտ առավ, բերուց տվուց աշկերտին:

Ասեց.— Ուստա, խի՞ մի փութ պակաս բերիր:

Ասեց.— Վնաս չունի, փող չունի, ըդարն էլ բոլ ա:

Տղեն ֆնդուխտը ջարթեց ու կերավ, ընչար լիսը բացվեց:

Ուստեն ասեց.— Էթամ տենեմ կարե՞լ ա:

Էկավ տեհավ, որ մի թաթման վազրների բերած թաթմանի հետ վեր ա դրած: Էկավ որ վեր ունի, Ալո-Դինոն ասեց.— Ուստա, իրա-վոնք չունես ձեռ տալու, խարաք կանես:

էտ խոսւածքի միշին թաքավորի նազիրն ու վազիրն էկան։
— Հա՛, — ասեցին, — ուստա, կարե՞լ ես։

Ուստեն վախեցավ, ջուղապ շտվուց։

Տղեն հառաչ կաննեց, թաթմանները բերուց, տվուց, ասեց. —
Համեցե՛ք։

Մտիկ արին, տեհան, որ շատ զարմանալի կարած ա,
— Դե, — ասեցին, — ուստա, համեցե՛ք էթանք, որ թաքավորը
ձեր հախը տա։

Ալո-Դինոն ասեց. — Ուստա, վե կաց նազիր ու վազիրի հետ
գնա՛, մեր հախը առ, հարի՛։

Ասեց. — Որթի, ես կարալ չեմ, դու գնա՛, բալքի հավանեց ոչ, —
ասեց, — թող քու գլուխը կտրի։

Ալո-Դինոն վե կացավ, նազիր, վազիրի հետ գնաց։

Թաքավորին շանց տվին թաթմաններն, ասեց. — Իմ բանը չի
տարեք հարսին շանց տվեք թե որ կհավանի, լա՛վ։

Հարսը տեհավ՝ թաթմաններին հավան կացավ, հանեց ուստին
իրեք հարիր մանեթ փող բախշեց։

Հաշկալիս էկան թաքավորին, ասեցին. — Հարսը թաթմաններին
հավան կացավ։

Ասեց. — Ուստին կանչեցեք դա։

Ուստեն էկավ, թաքավորին գլուխ տվուց, կաննեց։

Տեհավ որ շատ լավ, սիրուն տղա ա, ասեց. — Դո՞ւ ես կարել էս
թաթմանը։

Ասեց. — Հրամանք ես, թաքավորն ապրած կենա։

Թաքավորը կանչեց, էրկու հարիր մանեթ էլ հինքը բախշեց
ուստին։

Ալո-Դինոն փողերը վե կալավ, էկավ դուքան, ասեց. — Ուստա,
համեցե՛ք, էս քու փողերը։

Ուստեն ուրախացավ, փողերը վե կալավ։

Ալո-Դինոն ասեց. — Ուստա՛, դու լավ մարթ չես։

Ասեց. — Ընչի՞ հրմար։

Ասեց. — Նրա հրմար, որ ես քեզնից ուղեցի հինգ փութ ֆրն —
դուխտ, դու գնացիր շորս փութ բերիր, ես էլ քու կշտին մնում չեմ։

Ըտիան դուա էկավ, գնաց ոննաման կարողի կուշտը, դուանը
կաննեց, ուստեն ասեց. — Ա՛յ տղա, ի՞նչ տղա ես։

Ասեց.— Ուստա, հ'անտեր տղա եմ, տեր շունեմ, տիրական շունեմ, քու վարցքիդ խաթեր ինձ էտ փեշակը սարվացրու:

Տղեն գնաց, դուքանըմը նստեց: Ուստեն էկավ ջուր ուզեց. էտ տղեն վե կացավ, կուժը վե կալավ, ջուրը բերուց, լցրուց, տվուց ուստին, ուստեն խմեց. էտ վախտը թաքավորի նազիր, վազիրը մի ոննամանի թայ ձեռներին ման ին գալիս, թե.— Ո՛վ կարա ըսենց մի թայ կարի:

էտ տղեն վե կացավ ասեց.— Ուստա՛, ես կկարեմ:

Ուստեն բարկացավ տղի վրա, ասեց.— Հ'երեկ ես էկել, ըսօր ո՞նց ես կարեմ:

Ասեց.— Ուստա, բարկանալ մի՛, ես կկարեմ:

Ուստեն մնաց տարակուսված:

Նազիրն ասեց.— Որ կարեցիր ոչ, ձեր էրկսի գլուխն էլ կկտրի թաքավորը:

Ուստեն ասեց.— Դե՛ որթի, դու գիտես:

Ասեց.— Ուստա՛, թե որ քսան փութ ֆնդուխտ բերես՝ ես էս քշեր ուտեմ, կկարեմ:

Ուստեն գնաց, տասներինը փութ առավ, մի փութ պակաս առավ:

— Դե,— ասեց,— ուստա, դու գնա՛ տուն, ես կկարեմ:

Ուստեն էկավ տուն, համփերեց ոչ, քշերվա մի վախտն ասեց.— էթամ տնեմ կարե՞մ ա, թե ոչ:

էկավ երթիկից մտիկ արուց, տեհավ, որ տղեն ֆնդուխտ ա ուտըմ, ասեց.— էս սալախանեն ո՞րտեղից ինձ պատահեց, առավոտն իմ գլուխը գնա՛ց:

Առավոտը լիսը բացվեց, ուստեն էկավ դուքանը, տեհավ, որ մի ոննամանը էրկուս ա դառել:

Ուստեն վե կալավ, որ ոննամանը տենի, աշկերտն ասեց.— Ուստա, իրավունք չունես ձեռը տալու դրան:

Ասեց.— Ընչի՞ հըմար:

Ասեց.— Դու էրեկ թողըմ չիր, որ ես կարեմ:

էտ խոսվածքին՝ թաքավորի նազիրն ու վազիրն էկան ասեցին.— Ուստա, կարե՞լ եք:

Ուստեն ասեց.— Ծա խաբար չեմ, հ'աշկերտին հարցրեք:

Հ'աշկերտը վե կացավ, տվուց թաքավորի նազիր, վազիրն:

Տեհան, որ շատ լավ կարած ա:

— Դե՛, ուստա,— ասեց,— մինդ էկեք էթանք, որ թաքավորը
ձեր հախը տա:

Ուստեն ասեց.— Որթի՛, դու գնա՛ հետները:

Տղեն գնաց նազիր, վազրի հետ. տարան ոննամանը թաքավորին շանց տվին:

Թաքավորն ասեց.— Իմ բանը չի, հարսի բանն ա, տարեք տվեք, տեհեք հարսը հավանը՞մ ա:

Տարան հարսի կուշտը, հարսն հիմացավ, որ հիրա ոննամանն ա, տղին ճանանչեց, ասեց.— Խի՛ չես գալի:

Ասեց.— Հլա ժամանակ չունեմ:

Թաքավորի հարսը հանեց մի հինգ հարիւր մանեթ բախշեց ուստին:

Էկան թաքավորին ասեցին, թե ոննամաններին հավան կացավ հարսը:

— Կանչեցե՛ք,— ասեց,— ուստին՝ դա:

Կանչեցին, ասեց.— Ուստա՛, հարսը հավան կացա՞վ ոննամաններին:

Ասեց.— Հրամա՛նք ես, հավան կացավ:

Հանեց մի հինգ հարիւր մանեթ էլ թաքավորը բախշեց ուստին:

Վե կացավ էկավ դուքանը, փողերը տվուց ուստին, ասեց.— Ուստա՛, ես էլ քու կշտին մնալ չեմ, դու փիս մարթ ես:

Ասեց.— Խի՛:

Ասեց.— Ես քսան փութ ֆնդուխտ ուղեցի, դու տասներինը փութ բերիր: Ես էլ մնալ չեմ քու կշտին:

Վե կացավ, էկավ հալիվորի կուշտը, որին տղա էր դառել:

Հալիվորն ասեց.— Որթի՛, ո՞րտեղ իր ըսգար վախտ:

Ասեց.— Զահեկ տղա եմ, ինձ հրմար քաղաքըմը ման ի գալիս: Հա՛,— ասեց,— ափու, լընի միսդդ պակսել ա, ա՛ռ փող տամ, տար խարջա:

Հանեց մի տասը բուռը ոսկի տվուց հալիվորին:

Հալիվորը մի օր գնաց բազարը, տեհավ որ ընդար զորք ա էկել, որ հատ ու հաշիվ չկա:

Հարցրուց հալիվորը, թե.— Էս ի՞նչ զորք ա:

Ասեցին թե.— Չաչոնց թաքավորը էկել ա բլբուլ ղշի բերողին ա ման գալի: Թաքավորին ասում ա. «Յա բլբուլ ղշին բերող տղին ղրկա դա, յա քու թախտդ կվերջացնեմ»:

Հալիվորը էկավ, տղին խաբար տվուց:

Տղեն ասեց.— Գնա՛ թաքավորին խնթրա, ասա, որ դու ըլես էն Ալո-Դինո տղի արեւը, պըտի Ալո-Դինոյի ձին տաս, իմ տղեն նստի էթա էտ թաքավորին ջուղաբ տա, որ քու քաղաքի մի հավին վնաս պատահի ոչ:

Հալիվորը գնաց ձին ուզեց, թաքավորը ասեց.— Ինչ բերել են ձին, էն ընենց կապած մնըմ ա, մարթ չի կարալ կուշտն էթալ, ո՞վ կարա էն ձին հանի դուա:

Ալո-Դինոյի կնիկն ասեց թաքավորին.— Թաքավոր, հրաման տու, ես էթամ հանեմ էդ ձին, տամ հալիվորին:

Հարսը հասկացավ, որ իրա մարթն էր էտ հալիվորին դրկել:

Թաքավորն իրավունք տվուց, հարսը գնաց ձին բերուց, թամբա՛ տվուց, թե. ռեկոք կէթաս քու տիրոնչ կուշտը, քաշեց տվուց հալիվորին. հալիվորը ձին քաշելով բերուց, տվուց Ալո-Դինոյին:

Ալո-Դինոն ձին նստեց, էկավ մեյդանը, տեհավ, որ հ'իրա մենձ ախպերը մի ձի նստել, էթըմ ա, որ թաքավորին պատասխան տա:

Ալո-Դինոն հարցրուց, ասեց.— Ա՛յ տղա, հո՞ւր ես էթըմ:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Բլբուլ դուշը բերել եմ, էթըմ եմ թաքավորին պատասխան տամ:

Գնաց մտավ Չաշոնց զորքի մեջը, ասեց.— Ո՞րն ա թաքավորի շատիրը:

Ասեցին.— Հրե՛ն, էն կարմիր շատիրն ա:

Քշեց գնաց, օխտ հետ թաքավորին գլուխ վե բերուց:

Ասեց.— Դո՞ւ ես թաքավորի որթին:

Ասեց.— Հրամա՛նք ես, ես եմ:

Ասեց.— Դո՞ւ բերիր Հազարան բլբուլը:

Ասեց.— Հրամա՛նք ես, ես բերի:

Ասեց.— Ո՞նց բերիր:

Ասեց.— էկա ձեր մեշիցը, ծառի վրեն կաննած էր, բռնեցի, բերի:

Ասեց.— Չէլա՛վ, չէլավ: Դու չես բերողը, գնա՛ ռատ իլ:

Հրամայեց զորքին, որը փետով, որը ձեռով ծեծեցին, ճամփու բցեցին: Լաց ըլելով էկավ տուն:

Միշնեկ ախպերն ասեց.— Խի՞ անտեղի դու ծեծվեցիր, չէ՞ որ ես եմ բերել դուշը:

Մենձ ախպերն ասեց.— Որ դու ես բերել, գնա՛ պատասխան տու:

Միշնեկ ախպերը ձին նի՛լավ, հալարտ-հալարտ գնաց դռա-
զորքը:

Աւո-Դինոն ետեկից հասավ, ասեց.— Ա՛յ տղա, հո՞ւր ես էթում:
Ասեց.— Բլբուլ ղուշը բերել եմ, էթում եմ Թաքավորին պատաս-
խան տամ:

Աւո-Դինոն ասեց.— Գնա՛, դու էլ կծեծվես, ետ կգաս:

Գնաց զորքի մեջը հարցրուց, ասեց.— Թաքավորի շատըրը
ո՞րն ա:

Շանց տվին, ասեցին.— Է՛ն կարմիր շատիրն ա:

Գնաց օխտ հետ գլուխ տվուց Թաքավորին, վրա ութին ձեռ-
կապեց, կաննեց:

Թաքավորն ասեց.— Դո՞ւ ես բլբուլ ղուշը բերել:

Ասեց.— Հրամա՛նք ես, ես եմ բերել:

Ասեց.— Ո՛նց բերիր:

Ասեց.— Թաքավորը սաղ ընի, հի՛րիկունը մութն էր, մըն էլ
տեհա էտ ղուշը սարիցն էկավ, գնաց մտավ հի՛րա բունը, ձեռ-
կոխեցի մեջը, բռնեցի բերի:

Ասեց.— Չէլա՛վ, չէլա՛վ, բլբուլը դու չես բերել, սուտ ես խոսում:

Հրամայեց զորքին, դրան ծեծելով դուա քշեցին:

Քամակիցը հրաման էկավ, թե. ձե՛ս բլբուլ ղուշը բերողն եմ
ուզում, յա երկիրդ քանդում եմ:

Աւո-Դինոն էկավ Թաքավորին խնթրեց, ասեց.— Իրավունք
տո՛ւր, ես էթամ, ջուղաբ տամ:

Թաքավորը չէր ճանանչում, որ իրա տղեն ա:

Ասեց.— Դե՛, որթի, թե կարաս՝ գնա ջուղաբ տուր:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, քեզ հետ ես պայման եմ
անում և քեզնից ստորագրութուն եմ ուզում: Եթե ես էտ Թաքավորին
ջուղաբ տվի՝ քու երկիրդ առանց վնաս տալ գնաց, իրեք սըհաթ
Թաքավորութունդ ինձ տուր, որ ինչ դատեմ՝ դատեմ:

Թաքավորը ստորագրութուն տվեց էտ տղին, տղեն պայման-
առավ դրուց ծոցը, վե կացավ գնաց Չաշոնց Թաքավորի կուշտը,
գլուխ տվուց, կաննեց:

Ասեց.— Դո՞ւ ես Թաքավորի որթին:

Ասեց.— Ե՛ս եմ:

Ասեց.— Իմ Հազարան բլբուլը դո՞ւ բերիր:

Ասեց.— Հրամա՛նք ես, ես բերի:

Ասեց.— Ի՞նչ շուտա բերիր:

Ասեց.— Էկա Կարմիր դևի ֆողը, հինքն իրեք գլխանի էր, Կարմիր դևին սըպանեցի, գնացի Սիպտակ դևի ֆողը, հինքը օխտը գլխանի էր, դրան էլ սըպանեցի. Կարմիր դևի նշանածը ուզեցի իմ մենն խալորը, Սիպտակ դևի նշանածը ուզեցի միշնեկ խալորս. էկա Սև դևի ֆողը, հինքը քառսուն գլխանի էր, իրեք օր կռիւ արինք, վերը դևին սըպանեցի, կնիկը ես առա: Էկա մի մենն ծովի պատահեցի, էտ ծովի դրաղին մի քար կար, մեշկս դեմ արի էտ քարին, չիմացա, քնած ի, թե զարթուն՝ մի ձեռն հիմացա, ասեցին, թե. «էտ քարի տակին ծովեղենի գլամ կա», վե կացա քարը պոկեցի, իրեք գլամը հանեցի. գլամի մինը ծովը քաշեցի, ծովեղենը դուս էկավ, էտ ծովեղենը ինն բերուց քու ծովի կուշտը. ծովեղենն ձին ասեց, որ. «Երա հնարքը իմ մենն քիրը գիտի»: Մըն էլ գլամը քաշեցի, ձին դուս էկավ, նի՛լա, ասեց. «Ինչ մուրաղ ունես՝ ասա՛ կատարեմ»: Ասեցի. «Իմ մուրաղն էն ա, որ Հազարան բլրուլը պըտի տանեմ»: Ձին ասեց. «Ինչ մի դամշի կըտաս, որ իմ ջիգլարս վառվի, որ քեզ բանցրացնեմ թաքավորի փանջարի հառաշը, միհետից դաֆաղը վե կալ»: Ձին բանցրացավ, ես դաֆաղը վե կալա, էկա:

Ասեց.— Ալո-Դինոն դո՞ւ ես:

Ասեց.— Հրամանք ես, ես եմ:

Ասեց.— Ո՞նց հավատամ, որ դու ըզար դոշադութունը արել ես: Ըտեղ ձիու վրիցը խուրջինը վե բերուց, Կարմիր դևի, Սիպտակ դևի հանգաշներն ու պոռշները լցրուց հառաշը:

Թաքավորը համոզվեց որ սա ա բերել, ասեց.— Որթի՛, քեզ փեշքաշ ա իմ դուշը,— ու զորքը քաշեց, գնաց:

Հիրա հեր թաքավորը մտիկ տվուց, տեհավ որ Չաշոնց թաքավորը իրա զորքը քաշեց, հառանց վնաս տալու գնաց:

Տղեն էկավ հոր կուշտը, ասեց.— Ինչ ճանանլըմ ե՞ս:

Ասեց.— Չէ՛, չեմ ճանանլըմ:

Ասեց.— Ես քու Ալո-Դինո տղեն եմ:

— Դե,— ասեց,— որ դու իմ տղեն ես, բլրուլ դըշին խոսաց-բու, թող մեր հիքին կանանլի:

Տղեն էկավ ասեց.— Բլրուլ շան, խոսա՛, թող բախշեն կա՜նանլի:

Ասելուն պես բլրուլը խոսաց, հիքին կանանլեց:

Նոր թաքավորը հասկացավ, որ հիրա տղեն ա:

Ալո-Դինոն հանեց թաքավորի տված ստորագրութունը, ասեց-
Իրեք սհաթ թաքավորութունդ իմն ա:

Թաքավորն ասեց.— Իրավունք ունես:

Նստեց, դատ կտրեց իրա ախպորտանց վրա:

Ախպերտինքը հանցառու էլան, որ իրենք մեղավոր են:

Թաքավորին հարցրուց թե.— Ի՞նչ պատիժ տամ սրանց:

Թաքավորն ասեց.— Որթի՛, դու գիտես:

Ալո-Դինոն ասեց.— Չէ՛, սրանք ինձ սըպանեցին ոչ՝ ես էլ
սրանց շեմ սըպանի: Ես խնթրում եմ, համեն մընի կնիկը տաս
հիրանց, ու երկրավտանկ անես քու ֆողիցը, քանի սաղ եմ, էլ
իրավունք շունենան մենեկու էս ֆողը:

Իրեք սհաթից ետո թաքավորը հիրա թաքավորութունը ստա-
ցավ:

Մնաց մի էրկու տարի, թաքավորը մահացավ, իրա Ալո-Դինո
տղեն նստեց թաքավոր:

Նրանք հասան հիրանց մուրազին, մենք էլ հասնենք մեր մու-
րազին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր էկավ, էրկուսը՝ լսողներին, մինն էլ՝
ասողին:

2. ՂՈՒՇ-ՓԱՐԻՆ

Ժամանակով մի թաքավոր ա ըլում, էտ թաքավորը իրեք տղա ա ունենում, գալիս ա մենձութան¹ ժամանակը՝ քոռանում ա. իժդար հեքիմ թոփ ա ըլում, հաշկերը կարում շի սաղացնիլ: Ետև մենձ տղին կանչում ա, ասում ա.— էթալ պըտես հաշկերիս հըմար դեղ բերես:

Ասում ա.— Ես ո՞րտեղ եմ գնացել, որ էթամ քու հաշկերիդ հըմար դեղ բերեմ:

Ասում ա.— Ո՛րթի, ընդար գնա, որ ընդի իմ ձիու ոտք դիրած չլի. ընդիան որ ֆող էլ բերես՝ իմ հաշկերին դեղ ա:

Տղեն դուս ա գալի, հիրանց դոմիցը մի ձի ա դուս քաշում, նիլում ա, վեց ամիս ճամփա ա էթում: Էթում ա, տենում մի շու տեղ մի հատ հախալուր, հախալրի վրեն մի հատ շոր ծառ:

Ասում ա.— Փա՛ռք քեզ, աստված, ըզդար ջրի վրին էս ծառն ըսենց շոր, մի շվաք էլ չկա, որ հովըմը քնեմ:

Յափընջին քցում ա ծառին, շվաքըմը թեք ընկնում, քնում:

Վեր ա կենում, տենում ա որ ծառը կանանչել ա, խնձորներ ա տվել, համեն մինը մի գրվանքա: Մի խուրջին խնձոր ա քաղում, մի հինգ-վեց բութարգա² ջուր ա վեր ունում, ասում ա.— Տանեմ հորս, ըզդար տեղ էկած չի՛լի:

Վեց ամիս էլ ետ ա դառնում հիրանց տունը: Հորն հաշկալիս.

¹ Ծերության, (ծառոր. քանաճավափ):

² Շիշ, (ծառոր. կազմողի):

են գալիս, թե մենձ տղեդ էկավ: Հերն «ա՛խ» ա քաշըմ, թե.— Ի՛նչ անեմ թե էկավ, դարտակ գնացել ա, դարտակ էկել:

Գալիս ա տղեն հոր կուշտը, բարով ա տալի. հերը բարովն առնըմ ա, ասըմ ա.— Որթի՛ ջան, ընչանք ո՞րդի գնացիր:

Ասըմ ա.— Ա՛փու ջան, ընչանք գնացել եմ, որ քու պապերն էլ տեհել շեն ընդի:

— Դե ասա տենեմ, ո՞րդի գնացիր:

Ասըմ ա.— Ա՛փու, գնացի ընչանք մի հ՛ախպուր:

Հերն ասըմ ա.— Դու կաց, ես ասեմ,— ասըմ ա,— չոր ծա՛ռն էր: Քնեցիր տակին, կանանշե՞ց, վրին խնձո՞ր էլավ:

— Հա՛, ափու ջան:

— Ես,— ասըմ ա,— որթի, որ էթըմ ի, հ՛առավոտը ըստի չայ ի խմըմ, էթըմ ի ընդի ճաշվա հացս ուտըմ:— Ասեց.— էտ զատ լավացիլ լի:

Միշնեկ տղին կանչեցին:

Միշնեկ տղին ասեց.— Ա՛յ որթի, հ՛արի դու գնա:

Ասեց.— Ա՛փու ջան, որ դա կարաց ոչ բերիլ, ես որդիա՞ն բերեմ:

Հերն ասեց.— Ի՛նչ անեմ, էթալ պըտես, հնար կա ոչ:

Տղեն գնաց ըլեդ գոմիցը մի ձի դուս քաշեց, հ՛իրա հըմար խարջլըդ վե կալավ, վե կացավ ու գնաց:

Վեց ամսից հասավ էտ ծառի կուշտը, ասեց.— Ախպորս տեղը էս ա:

Իրեք ամիս էլ դենը գնաց, տեհավ մի կոնդ¹, կոնդի վրին քահրըպար² կա, անգին քար կա, ալմաստ³ կա. ասեց.— Որ իմ հերը ըստեղարենք էկած ըլեր՝ հըմի մեր խաղընեն ըստուց լիքը կըլեր:

Խուրջընի էրկու հ՛աշկը լիքը լցրուց ու ետ դառավ, էկավ, էլի հասավ հ՛իրա հորը: Հորն էլի գնացին աշկալիս.— Զ՛աշկդ լիս, միշնեկ տղեդ էկավ:

Էլի հերը «ախ» քաշեց.— Է՛,— ասեց,— էկավ, համա դարտակ էկավ:

Էկավ տղեն ներքսե, հորը բարով տվուց, հոր ձեռը պաշեց: Հերն էլ բարովն առավ, տղի թշերը պաշեց:

¹ Բուր, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Սաթ, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Ափամանք, (ծանոթ. բանահավաքի):

— Է՛, որթի ջան, ասա՛ տենեմ, ընչանք ո՞րդի գնացիր:
Ասեց.— Ա՛փու ջան, ընչանք գնացել եմ, քու օխտը պապն էլ

գնացել չի:

— Դե ասա՛ տենեմ, որթի, ո՞րտեղ:

— Ա՛փու, գնացի մի կոնդ...

— Դե,— ասեց,— որթի, ասիւ մի, որ կոնդն ես գնացել, ես
հիմացա,— ասեց,— ահգին քար ես բերել, մարքարի՛տ, շավա-
հի՛ր, չէ՛:

— Հա՛,— ասեց,— ափու:

— Գնա,— ասեց,— բե խուրջինդ՝ տենեմ:

Բերին բաց արին, տեհան որ անպետքը կովագիզիկ¹:

Ասեց.— Գնա՛, գնա՛, որթի, աստված քեզ էլ օխնի:

— Դե՛հ,— ասեց,— պուճուր տղիս կանչեցեք:

Պուճուր տղեն էկավ ըտի կաննեց, ասեց.— Ի՞նչ ես ասում,
ափու ջան:

Ասեց.— Ափուն էս ա ասում, որ էթաս պըտի հաշկերիս հըմար
պըտես դեղ բերի:

Տղեն ասեց.— Ափու ջան, հըլա ես պուճուր եմ, տանիցը դուս
էկել չեմ, ես ո՞րդի էթամ քու հըմար դեղ բերեմ:

Ասեց.— Որթի, էթմ ես՝ գնա, էթալ պըտես. իլլաջ կա ոչ:

Տղեն ինադ արուց, գնաց հիւրանց բախըմը, համըզի վրին թեք
ընկավ՝ քնեց:

Հէրազըմը էկան ասեցին.— Ա՛յ տղա, խի՞ ես էկել ըտեղ թեք
ընկել՝ քնել:

Ասեց.— Ի՞նչ անեմ, հերս ինձ ասում ա՛ գնա՛ հաշկերիս հըմար
դեղ բեր, ես ճամփա գիտամ ոչ, գիտամ ոչ թե դվորն էթամ:

— Որթի,— ասեց,— գնա հորդ ասա՛. «Մատիդ մատանիքը
տո՛ւր, վրիդ թուրը տո՛ւր, տակիդ ձին տո՛ւր՝ էթամ բերեմ»:

Էն հրոպպըմը տեղիցը վե կացավ տղեն, էկավ հոր կուշտը,
ասեց.— Ա՛փու ջան, տակիդ ձին եմ ուզում, վրիդ թուրը, մատիդ
մատանիքը. կտաս՝ կէթամ կբերեմ:

Հերն ուրախացավ, տղին խտըտեց, էրկու թուշն էլ պաշեց:

— Իմ դոշադ տղեն դու ես,— ասեց,— գիտեմ, որ կբերես:

¹ Վաճակն, (ծանոթ. բանաճալաֆի): Գալլախազ կոչված կարծր սե քար.
(ծանոթ. կազմողի):

Վե կացավ հառավոտը, մատի մատանիքը տվուց, վրի թուրը տվուց, մեհտարին էլ ասեց.— Ձիս հազրեք, թամբեք:

Տղեն իսկը¹ ձին նի էլավ ու գնաց: Գնաց ոնց որ հերն ասել էր, հառավոտը տանը չայն էր խմել, ճաշին էլ գնաց էտ չոր ծառի տակին հացը կերավ, հիրիկվապահին գնաց էտ կոնդը հասավ, հիրիկվանը ուզըմ էր հանց կենա էտ կոնդը՝ տեհավ, որ հրես մի արև երկնքըմն ա, մի արև էլ գեննին ա:

Ասեց.— Փա՛ռք քեզ աստված, էս ինչ թավուր աշխարք ա. մի արև երկնքըմն ա, մի արև էլ գեննըմն ա:

Ձին քշեց, քշեց, գնաց տեհավ, որ մի բմբուլ, Ձիուցը վեր էկավ, բմբուլն էտ գեննիքը վե կալավ, խրեց փափախածալը:

Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ բմբուլը վե՛ք քցա:

Ասեց.— Խի՞ վե քցեմ:

Ասեց.— Բմբուլից քեզ շատ շառ կգա:

Ասեց.— Բմբուլն ի՞նչ ա, որ շառն ի՞նչ ըլի:

Երեք հետ ասեց ձին, տղեն հանգաջ արուց ոչ:

— Դե՛, — ասեց ձին, — գնա՛, քու մեղքը քու շըլինքը:

Բմբուլը վե կալավ ու ձին քշեց: Գնաց մի թաքավորի քաղաք. խաբար տարան թաքավորին, թե մի տղա ա գալի, մի արև երկնքըմն ա, մին էլ դրա փափախածալըմն ա:

Թաքավորն ասեց.— Գնացեք, էտ տղին կանչեցեք, բերեք:

Գնացին, տղին բերին թաքավորի կուշտը:

Թաքավորն ասեց.— Ա՛յ տղա, ի՞նչ տղա ես,

Ասեց.— Ղարիբ տղա եմ, էկել եմ էս երկիրը ման գալու:

Ասեց.— Էս ի՞նչ արև ա փափախածալըմըդ:

Ասեց.— Թաքավոր, մի բմբուլ էր, ճամփին վեր ընկած էր, վեր եմ կալել:

— Դե, — ասեց, — տուր տենեմ:

Տղեն հանեց բմբուլը, տվուց թաքավորին:

Հենց թաքավորը որ բմբուլը տեհավ՝ խելքը գլխիցը գնաց:

Ասեց.— Դե գնա՛, շնորակալ եմ:

Տղեն գնաց: Թաքավորը բմբուլը խրուց պատը ու հաշկը վրիցը չէր վերնըմ: Ըծիար գանգատավոր էր գալի՝ ասըմ էր.— Ժամանակը չի՛, գնացեք:

¹ Գրուստ, ճիշտ որ, շիտակ որ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Մի օր էլ մի պառաւովի ճոտերը գողացել ին, էկավ թաքավորի կուշտը դանդառտ անելու, թաքավորն ասեց.— Գնա՛, պառավ, վախտը չի:

Պառավը տեսավ, որ թաքավորը հփրա ուշքը քցել ա բմբլին, ասեց,— Թաքավոր, էտ հըլա մի բմբուլ ա, որ ըտենց ուշագնա եռ էլել, բալի դրա ղուշն ես տենում:

Թաքավորը ետ դառավ ասեց.— Նանի՛ ջան, սրա ղուշն ո՛վ կբերի:

Պառավն ասեց.— Բմբուլը բերողը ղուշը բերիլ չի՞. ով որ բմբուլը բերիլ ա՞ ղուշն էլ նա կբերի:

Թաքավորը մարթ ղրկեց, թե.— Գնացե՛ք էն տղին քթեք, բերե՛ք Գնացին ման էկան տղին, խանիցը վե կալան, բերին:

Տղեն ասեց.— Հա՛, — ասեց,— թաքավորն էն օրը որ բմբուլը ձեռիցս առավ՝ խելքը դնաց, խարշլըղ շտվուց, ըսօր կանչում ա, որ խարշլըղ տա. ի՞նչ եմ անում դրա խարշլըղը:

Գնաց թաքավորի կուշտը տղեն, օխտն անքամ գլուխ տվուց, վրա ութըմը ձեռ կապեց, կաննեց:

Թաքավորն ասեց.— Տղա՛, գիտե՞ս խի եմ կանչել:

Ասեց.— Ի՞նչ հիմանամ, թաքավոր:

Ասեց.— Էթալ պըտես, էս բմբուլի տեր ղուշը բերես:

Տղեն ասեց.— Ես ղարիբ եմ, էս երկիրը ըսկի էկել չեմ, ես ո՞րդիան բերեմ էտ ղուշը:

Թաքավորն ասեց.— Գիտեմ ոչ, որդիան բերում ես՝ բեր, որ բերես ոչ՝ գլուխդ կկտրեմ:

Տղեն ետ դառավ, գնաց լաց ըլելով խանը: Որ շատ լաց էլավ, ձին ասեց.— Հ՛աշկդ դուս գա, բա՛ որ ասում ի վե մի ունիլ բմբուլը, վնաս կքաշես, դու հենց գիտեիր, քեզ փիս եմ ասըմ. հըլա հո ետ չի, ընդար խաթարալա գա գլո՛ւխդ:

Տղեն ասեց.— Դե ի՞նչ անեմ, ձի ջան, ոտիդ ու դռնաղներիդ մեռնեմ. նեղն եմ ընկել, էս տեղիցն ազատ արա ինձ:

— Բան չկա,— ասեց,— տղա, թեք ինկ քնի, ես հառավոտը էտ նեղ տեղիցը կազատեմ քեզ:

Տղեն թեք ընկավ, ընշանք լիսը բացվիլը տղի քունը տարավ ոչ:

Հառավոտը տղեն վե կացավ, ձիուն մի լավ թիմարեց, հինքը մըխելի հաց կերավ. ձին դուս քաշեց, ասեց.— Ձի ջան, դվո՞րն էթամ:

Ձին ասեց.— Դու նոխտես բոշ թող, ես դժուրը կէթամ՝ կէթամ։
Բոշ թողուց. ձին շատ էր գնացել, քիչ էր գնացել, շատ ու քիչն
աստված գիտա, հասավ մի մեշի մեշ, ասեց.— Ա՛յ տղա, էս գի-
տե՞ս որ մեշեն աս։

Ասեց.— Ես ի՞նչ հիմանամ, գիտեմ ոչ։

Ձին ասեց.— Սրան Վերանա մեշա են ասում։

Վեր էկավ ձիուցը։ Ձին ասեց.— Ղուաններս բռնացրու, գլամս
գլխիցս հանա, մտիկ արա. տենե՞մ ես, մեշի մեշտեղը մի բանցր
ծառ կա, չինարի, տենե՞մ ես։

Ասեց.— Տեհա՛։

— Դե՛, — ասեց, — էտ ծառի տակին մառմառ քարից շինած
հավուզ կա։ Կէթաս էտ հավուզի կողքին մի ֆոր կթանդես, նի կմըն-
նես ֆորի մեշը, տափ կկենաս¹, նա՛ մի հուրի-փարի ախլիկ ա,
ըսոր ուրփաթ ա, — ասեց, — ուրփաթե-ուրփաթ գալիս ա էտ հավը-
զըմը լեղանըմ ա. կգա, խրխին կհանի, կդնի ղրաղ, տկուր կմննի
հավուզի մեշը, ետե կլեղանա հավըզըմը, դուա կգա, շորերը կհաքնի,
շորերը հաքավ՝ խոսաս ոչ, խրխին որ կհաքնի կպրծնի՝ հի՛րա բըմ-
բըլները կղըզի, որ բմբըլները դըզեց, կամանց-կամանց ձեռք կհա-
նես, էրկու ոտիցը ղայիմ կըռնես. էրկու ոտիցը որ ղայիմ կըռնես՝
վի կունես, կբերես իմ կուշտը։

Ոնց որ ձին ասել էր, տղեն ընենց ֆորը շինեց, տափ կացավ,
դուշն էկավ խրխին հանեց, շորերը հանեց, նի մտավ հավուզը, մի
շատ լավ լեղացավ, դուա էկավ շորերը հաքավ, խրխին հաքավ,
ուզըմ էր բմբըլները դըզի, տղեն ձեռք մեկնեց ու դուշը կալավ։

Ղուշն ասեց.— Ա՛յ տղա, դու ինձ հարի՛ բաց թող, ինձնից
խեղ չես տանիլ ձեր տունը։

Տղեն ասեց.— Ղուշ ջան, անըմիդ մեռնեմ, ոններիդ մեռնեմ,
չէ՛ ես էլ եմ ջահել տղա. հաշկս մուրազի ա, որ քե տանեմ ոչ՝ թա-
քավորը գլուխս կկտրի։

Ղուշն ասեց.— Դե դու գիտաս, քու մեղքը քու շըլինքը, Հենց
տեղ դրկեմ, որ էթալդ ըլի, գալդ չըլի։

Տղեն վի կալավ դուշը, բերուց ձիու կուշտը, նի՛լավ ձիւն ու
էկավ թաքավորի կուշտը։ Բերուց տվուց թաքավորին դուշը։ Ըլեդ
թաքավորը դուշն առավ, բմբըլի ղայդա, ասեց.— Շնորակալ եմ,
գնա՛։

¹ Կթաքնվես, (ծանոթ. բառաձևով)։

Մի խարշըղ էլ տվուց ոչ:

Տղեն վե կացաւ ըլեդ էկաւ խանը: Թաքավորը ղուշը դրուց զաֆաղի մեշ, պատիցը քաշ տվուց: Ետե թաքավորը շիղ մտկի հետ ընկաւ. ղուշը խոսքմ չի, ձեն հանըմ չի, թաքավորի սիրտը ուզըմ ա բերնովը դուս դա, թաքավորի իլլաշը կտրվեց.— Ա՛յ ղուշ ջան, ինչ ուզես կտամ, թաքլի հետս խոսաս, ես հ՛իմանամ քու ձենդ ինչ ջուռա ձեն ա:

Ղուշն ասեց.— Տունդ քանդվի, թաքավոր, ես ընենց մի ախշիկ եմ, որ Արեւելքից ման գաս Արեւմուտ՝ իմ նմանը քթնիլ չես: Իմ ուզածը որ բերես, խրխիս կհանեմ, ես կըլնեմ թաքուհի, դու էլ կըլես թաքավոր զաթի, ըժդար թաքավորներ կա, քեզ բախտավոր կտան:

Ասեց.— Ուղա՛, ղուշ ջան, ինչ որ ուզես՝ ես բերիլ կտամ:

Ասեց.— Իմ ուզածը իմ ղարավաշս ա, Սև ծովի, Սիպտակ ծովի արանքըմն ա. Կարմիր դէի ձեռին, էթաս բերես՝ ես զաթի կըլեմ քեզ թաքուհի:

Ասեց.— Ղո՛ւշ ջան, ո՞վ կբերի:

Ասեց.— Թաքավոր, ինձ որ էն դժար տեղիցը բերուց էն տղեն, ընդուց զիլ հեշտ ա՝ կբերի:

— Դե՛, — ասեց, — գնացեք տղին կանչեք՝ գա:

Գնացին, տղին կանչեցին բերին:

Տղեն ասեց.— Ախպեր, կրակի մեշ եմ ընկե՛լ. հըլա էս հետ էլ էթամ տենեմ ի՞նչ ա ասըմ:

Տղեն վե կացաւ գնաց, ոնց որ ղայդեն էր, թաքավորին բարև տվուց, ձեռները կապեց կաննեց: Թաքավորը դրա բարովն առաւ, ասեց.— Ա՛յ տղա, դիտե՛ս խի եմ կանչել:

— Ես ի՞նչ իմանամ, — ասեց, — խի՞ ես կանչել:

— Քե կանչել եմ, որ, — ասեց, — էթաս Սև ծովի, Սիպտակ ծովի արանքիցը Կարմիր դէի ձեռիցը մի ախշիկ կա՛ խլես, բերես:

— Թաքավոր, — ասեց, — ես ո՞նց եմ նի մննըմ ծովը, որ էթամ Սև ծովը, Սիպտակ ծովը հ՛անց կենամ, դէի հետ կոխվ անեմ, ախշիկը բերեմ:

— Դլուխս, — ասեց, — շատ տանիլ մի՛, զաթի կբերես՝ կբերես, բերիլ չես՝ գլուխդ կկտրեմ:

Տղեն ետ դառաւ, ըլեդ լաց ըլելոն գնաց խանը:

Զի՛ն ասեց.— Հը՛, հըմի՞ ինչ ա ըլել, ի՞նչ ա պատահել:

Ասեց.— Ի՞նչ ասեմ, ձի ջան, ոտիդ տակին մեռնեմ, էտ տունը քանդված թաքավորն ասըմ ա. «Պըտես էթալ Սև ծովի, Սիպտակ ծովի արանքը, ընտեղ մի ախշիկ կա, Կարմիր դեկ ձեռին, կռիվ անես, քաշես, բերես»:

Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, լաց մի ըլիլ, աստված ողորմած ա, դու քամակը մոտաթ կաց. թեք ինկ, քնի:

էտ քշերը սաքի թե տղեն թեք ընկավ մի պուճուր քնեց: Հ՛առավոտը վե կացավ, ոնց որ էն դոնըմը թիմարել էր ձիուն, էս դոնըմն էլ ընենց թիմարեց, մի էրկու դուռում հաց կերավ, ձին քաշեց դուռը, ասեց.— Ձի ջան, նի՛ ըլեմ, դվո՞րն էթամ:

Ձին ասեց.— Քու ի՞նչ պետքն ա. ես դվորը կէթամ՝ կէթամ, դու նոխտես բոշ թող:

Ձիու նոխտեն բոշ թողուց, ձին գնաց: Շատ գնաց, քիչ գնաց, մինակ աստված գիդա, հասավ ծովի դրադը:

Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, էս Սև ծովն ա, հըմի ո՞նց պըտես հ՛անց կենա:

— Ա՛յ ձի ջան,— ասեց,— ես ի՞նչ գիդամ:

Ասեց.— էտ թուրը որ կապել ես վրիդ, ըտու հունարը գիդա՞ս:

Ասեց.— Ձէ, ձի ջան, ոնց որ կապել եմ վրիս, ըսկի տեղիցը հանել չեմ:

Ասեց.— էտ թուրը քու հոր թուրն ա, կայծակիցն ա շինած, կհանես տեղիցը, ոռքը դեմ կանես ճակատիս՝ բերանը ջրին, քեզ ճամփա կտա: Որ հ՛անց կացար էն դիհը, զաղի միշիցը մի բարակ մուխ ա վեր ըլնըմ, զաղի դռանը կկաննես, ձեն կտաս, կասես. «Դե՛, դուս հ՛արի, կռիվ անենք»: Նա կասի. «Հ՛արի՛ հաց ուտենք», էթալ չես: Իրեք հետ որ ասես՝ նա զաղիցը դուս կգա. թուրը կհանես՝ վրա կբերես. դեկ գլուխը կկտրվի, նի կմնի գեննի մեշը, ետև կէթաս ախշըկա կռնիցը կբռնես՝ կքաշես թարքդ, թրի բերանն ըլեդ դեմ կանես ջրին, ջուրը ճամփա կտա, կբերես ախշիկը, կտաս թաքավորին:

Տղեն էլ գնաց, ձիու ասածի պես ծովն հ՛անց կացավ, դեին տվուց սըպանեց, վե կալավ ախշիկը, բերուց տվուց թաքավորին:

Թաքավորն ասեց.— Շնորակալ եմ, դե գնա,— մի խարջըղ էլ տվուց ոչ:

Թաքավորն ասեց.— Ղո՛ւշ ջան, էս ա քու ուղած ախշիկը՞:

Ասեց.— Է՛ս ա:

— Դե, ասեց,— ուզածդ բերի, հանա խրխիդ:
Ասեց.— Տունդ քանդվի, թաքավոր, ես որ խրխիս հանեմ,
պատկերս տենես՝ կմեռնես:

— Բա էս ո՞նց պըտի ըլի,— ասեց թաքավորը:

Ասեց.— Ոնց որ պըտի ըլի,— ասեց,— ղրկա Կարմիր ծովըմը
քառասուն հրեղեն ղսրախ կա, բեր նրա կաթովը լեղացի, դու էլ
դառ հուրի-փարի, իրար հետ ապրենք, որ մեզնից էլած էրեխեքը
հուրի-փարի ըլնն:

Ասեց.— Ո՞վ կբերի էդ ղսրախները:

Ասեց.— Ո՞վ պըտի բերի. ով ինձ բերել ա, իմ ղարավաշին բե-
րել ա՝ ղսրախն էլ նա՛ կբերի:

Թաքավորն ասեց.— Վա՛ղեք, էն տղեն փախչի ոչ, թեզ վե կա-
լեք, բերեք:

Գնացին տեհան, որ էս տղեն հաց ա ուտըմ, ասեցին.— Ը՛արի՛,
թաքավորը քեզ կանչըմ ա:

Տղեն ասեց.— Լա՛վ, Լա՛վ, ըսօր թաքավորը ինձ հաց ուտաց-
նիլ պըտի՛, քանի ամիս ա տաք կիրակուր կերել չեմ: Մի աման կի-
րակուր կրերեն, կուտեմ:

Վաղելով գնաց թաքավորի կուշտը: Գնաց ըլեդ գլուխը տվուց,
ձեռը կապեց ու կաննեց:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, գիտե՞ս խի եմ կանչել:

Ասեց.— Ի՞նչ հիմանամ՝ խի ես կանչել:

— Կանչել եմ, որ,— ասեց,— էթաս Կարմիր ծովըմը քառասուն
ղսրախ կա, էթաս բերես, որ կթեմ, ընդու կաթովը լեղանամ:

Տղեն ասեց.— Թաքավոր, ես ո՞նց էթամ, ո՞նց ըտդար ղսրախը
բերեմ, ես մի ֆոքի, մենակ ըտդարը ո՞նց բերեմ:

Թաքավորն ասեց.— Գլուխս շատ տանիլ մի, բերես՝ կբերես,
բերիլ չես՝ զաթի գլուխդ կկտրեմ:

Տղեն ետ դառավ, ըլեդ լաց ըլելով գնաց ձիու կուշտը:

Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, հըմի՛ խի ես լալի:

Ասեց.— Բա ես չլաց ըլեմ, ո՞վ լաց ըլի: Հըմի էլ ղրկըմ ա, էդ
տունը քանդված թաքավորը, թե. Կարմիր ծովըմը քառասուն ղս-
րախ կա, բե՛ռ:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, էլ լաց ըլիլ մի: Ըստուց ետը ինչ վնաս որ
զա՛ ինձ պըտի գա. քեզ էլ բան չկա. Դե դնա՛, — ասեց,— թաքա-
վորի կուշտը, ասա՛. Քառասուն դավաբեռը բուրթ ղրգա ծովի ղրա-

ղը, քառասուն բեռն էլ քեզա, քառասուն բեռն էլ կաշի», ասա՜. «Տա-
րեք ընտեղ վե գրեք, ես կէթամ զսրախնեքը կրեքեմ»:

Տղեն գնաց թաքավորի կուշտը, ոնց որ ձին սարվացրել էր,
ընենց էլ տղեն թաքավորին ասեց:

Թաքավորն ասեց.— Շա՛տ լավ կըլի, շատ քշերով կղրկեմ,
կէթա:

Տղեն ետ դառավ, էկավ հօրա խանը, Թաքավորը թաղարեքը
տեհավ, հառավոտը ղրկեց գնաց, Տղեն էլ ձիւն նի էլավ ու գնաց
ղըբա Կարմիր ծովը:

Որ ծովին մոտեցան, ձին ասեց.— Տղա՛, էն որ ասըմ են քա-
ռասուն հատ ա, քառասուն հատ չի, եռեսունը իննը հատ ա, մինը
մերս ա, եռեսունը ութը՝ քիրս, ես կենտ տղա ի, ինսդ արի, էս եռե-
սուն տարի ա ընկել եմ հորդ ձեռը. հըմի մերս ասըմ ա. «Ա՛խ,
տղես եփ ընկնիլ պըտի ձեռս, որ թիքա-թիքա կոտորեմ»։— Նտե
ասեց.— Նս ծովի ղրաղին թիք կընկնեմ. սըֆթա կրեքես բուրթը վրա
կտաս, ետո էլ քեզն վրա կտաս, քեշիցը ետն էլ կաշին վրա կտաս,
կէթաս հեռու տափ կկենաս. ես,— ասեց,— մի բարակ կխրխնջամ,
ծովն հօրար գլխով կղիպշի, ալեկոծըմ կըլի՝ չվախենաս. ետե
մերս,— ասըմ ա,— ծովիցը դուս կգա, էն ինչ քվորտինքս են, մի
դիհ կկաննեն՝ լաց կըլեն, էն ինչ մերս ա՝ վրա կպրծնի ինձ, որ
քրքրի. սըֆթա կաշին վե կունի իմ վրիցս դեն կքցի, խոսալ չես,
քեզն էլ վե կունի՝ դեն կքցի, խոսալ չես. կհասնի բրթին՝ բրթի-
կեսն էլ որ դեն կածի, կրեզարի, մի՛ կճլըմկոտա, էն վախտը հասի,
ոտդ դի օրգանդուն, նի՛լ վրին, դալիմ նստի, էն վախտը,— ասեց,—
նա հավալամիշ կըլի, նի կըլի երկինքը, որ քեզ օթը խաշի, իսկը՝
կընկնես փորատակը, նա երկնքիցը վե կգա, կրեքի որ տա գեննո-
վը՝ նի մնենս գեննի տակը, կըթռչես, տղամարթի պես թամքի մի-
շին կնստես: Որ նստեցիր, մի ընենց դամշի կտաս փորատակին,
որ կերած կաթը պնշերովը վե գա, ընդուց ետը,— ասեց,— կասես.
«Տեքդ ես եմ», ղըվորը քշես՝ դենը կէթա: Քվորտինքս էլ, ես էլ կընկ-
նենք եննուցդ, կգանք:

Էտ տղեն, ոնց որ ձին ասել էր, ընենց էլ կատարեց. զսրախը
նի էլավ՝ հօրա քուռակները հետը բերուց թաքավորի գոմըմը՝
կապեց:

1 Իսկույն, (ծաւոք. բաճախավախի):

Դնաց թաքավորի կուշտը, ասեց.— Թաքավոր, էս էլ քու զըս-
բախները: Հ'իրա ձին վն կալավ, դնաց հ'իրա խանը:

Ղուշն ասեց.— Դե՛, թաքավոր, կթել տուր, վախտով լեղացի:

Թաքավորն ասեց.— Ո՛վ կկթի:

Ղուշն ասեց.— Տնաքանդ, խի՞ բաց թողիք տղին, էն ա տղեն
կթնի սլըտի:

Մարթ ղրկեցին տղին թե.— Հ'արի՛, ղսրախները կթա:

Ձին ասեց.— Տղա՛, որ էթըմ ես ղսրախները կթելու, ինձ էլ
տար՝ ընտեղ կապա, էն վախտը, որ կկթես՝ մատանիքդ թելով կկա-
պես՝ կախ կտաս պղընձի մեջը, ետե թուրդ կհանես խեղմերով կդը-
նես վրին, ետե կէթաս ղսրախները մի մին, մի մին բաց կթողաս,
կգան պղընձի վրին կկաննեն, դու ըսենց մի մին, մի մին կկթես:
Որ կթեցիր պրծար՝ շորերդ կհանես՝ կլեղանաս. որ լեղացար պըր-
ծար՝ թուրդ կհանես, կսրփես, կդնես տեղը, մատանիքդ էլ կհանես,
կսրփես, կդնես մատդ՝ ետե կասես. «Թաքավորին ասեք, թող գա
լեղասիա»։ Թաքավորը որ շորերը կհանի, կլեղանա, էն վախտը որ
կմննի պղընձի մեջ, կաթը կվառի, թաքավորը կէրվի, կգառնա ըսենց
մի զուռդ բան, վն կունես կքցես շրճորի մեջը, թաքավորի շորերը վն
կունես, կհաքնես, իսկը քու շորերն էլ կքցես շրճորը, ետե կգաս,
թաքավորի թախտի վրին կնստես:

Մոնց որ ձին խրատ տվուց, տղեն էլ կատարեց:

Թաքավորն էրվեց, հ'ինքը նրա շորերը հաքավ. էկավ թախտի
վրին նստեց:

Ղուշը ալբիալն հ'իմացավ, որ թաքավորը վառվել ա՝ հ'իրա
խրխին հանեց, դառավ մի սիրուն ախլիկ, էկավ ձեռները քցեց տղի
նտովը:

— Ես հենց քու հըմար ի աշխատըմ,— ասեց,— հըմի դու՝ թա-
քավոր, ես՝ թաքուհի:

Ժողովուրթը չիմացավ, թե ինչ ա ըլել, ինչ չի էլել: Մի քանի
ամիս թաքավոր նստեց, ղաֆիլ՝ հերը միտն ընկավ: Հենց որ միտն
ընկավ, նստեց լաց էլավ:

Ախլիկը չէկա՛վ տեհավ որ տղեն լաց ա ըլըմ, ասեց.— Ա՛յ քու
տունդ շինվի, ինձ պես կնիկ ունես՝ դու էլ մի հասարակ մարթ իր,

1 Հանկարծ, (ծանոթ. բանաճավաֆի):

Թաքավոր դառար, էլ աշխարքի տակին ի՞նչ դարդ ունես, որ նստե՛լ
ես՝ լաց ես ըլըմ:

Տղեն ասեց.— Թաքուհի ջան, գլխիդ, արևիդ մեռնեմ, չէ՞ իմ
հերն էլ Թաքավոր ա, հորս հ՛աշկերը քոռացել ա՝ ես էկել եմ, որ
հորս հ՛աշկերի հըմար դեղ տանեմ, հըմի էկել եմ ըստեղ դալիմ
նստել եմ: Հըմի գիտեմ ոչ,— ասեց,— հերս մեռե՛լ ա, թե սաղ ա,
ըտու հըմար էլ լաց եմ ըլըմ:

Ախշիկը ծիծաղաց ու ձեռները քցեց տղի ճտովը, ասեց.— Ա՛յ
քու տունը շինվի, էտ որ քու հերը քոռացել ա, տասը տարի եննուցս
ման էկավ, կարաց ոչ կալնիլ, ընդու հըմար էլ քոռացել ա: Հըմի
որ,— ասեց,— ես հասնեմ հորդ, մատըս արընացընեմ, քսեմ հորդ
հ՛աշկերը, էն սՀաթը կլավանա: Վե՛ր,— ասեց,— որ ըտենց ա,
էթանք քու հոր տունը:

Տղեն կանչեց ժողովրթին, մի լավ հաց տվուց.— Մի լավ Թա-
քավոր ընտրեք ձեզ հըմար,— ասեց,— ես հ՛ուրիշ երկիր պըտեմ
էթալ: Յա կգամ, յա ըսկի չեմ գալ:

Ժողովուրթն հ՛իրանց հըմար մի մարթ քթան, դրին Թաքավոր,
ախշիկն ու տղեն շնորակալութուն արին, հասարակ շորեր հաքան,
հ՛իրանց հըմար ճամփի խարջըղ վե կալան, երեսունինը ղսրախը
դուա քաշեցին, մին էլ էտ որց ձին. որց ձին նի էլավ կնիկը, մենձ
ղսրախն էլ տղեն նի էլավ, շնորակալութուն արին ժողովուրթիցը.
դուա էկան քաղաքիցը, մի օրվա ճամփա էլ բերին ճամփու դրին.
Ժողովուրթը դառավ հ՛իրա տեղը, տղեն գնաց հոր քաղաքը:

Քաղաքի ղրաղին մի շորան քթավ, ասեց.— Թաքավորին հ՛աշ-
կալիս տար, ասա. «Հ՛աշկդ լիս ըլի, քու տղեն էկավ»:

Չորանը գնաց ասեց.— Թաքավոր, հ՛աշկդ լիս ըլի, քու տղեն
էկավ:

Թաքավորն ասեց.— Չո՛րան, ի՞նչ ա բերեմ հետը տղես:

Ասեց.— Քառասուն կապիտ¹ ձի ա, համ էլ մի շատ սիրուն
կնիկ ա հետը:

Թաքավորն ասեց.— Է՛հ, փա՛ռք քեզ աստված, թե հեռու ման
էկա, մոտիկ քթա: Գնացեք,— ասեց,— շորանին մի կոտ ոսկի տվեք:

Տղեն հասավ տուն, գնաց հոր ձեռիցը պաշեց, հերը նրա թուշը
պաշեց: Թաքուհին բերուց մատը կտրեց. արինը քսեց Թաքավորի

¹ Կապույտ, (ծանր. բանաճավափ):

հաշկերը, որ քսեց՝ թաքավորի հաշկերը բացվեց, թաքավորը վե-
կացավ, էտ ախշկա ճակատը պաշեց, թագը վե կալավ դրուց տղի
դուխը՝ ասեց.— Ըստուց ետը թաքավորութունը քեզ ա սաղըմ, թա-
քուհութունը՝ սրան:

Նրանք հասան հիրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րաղին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն ասողին, երկուան էլ
հանգաջ դնողին:

3. ԱՆԱ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի թաքավոր կար, կենում էր Անա քաղաքում։ Դրան իրեք հատ տղա ունեւր. մենձ տղեն ու միշնեկ տղեն խնթրեցին հորը թե.— Իրավունք տու մեզ՝ գնանք էրկու հատ ավ բերենք քեզ հըմար։

— Որթիք, գնացե՛ք, իրեք սար իրավունք ունեք ավ էթալու, համա չէթաք Ղարաբուլուտ Ղահըմանի սարը. ո՛չ մի մըլիմ, ո՛չ մի օց իրավունք շունի էտ սարը նի՛լլնի. դա իրա ամարանոցն ա, էթաք էլ օքուտ չեք ունենալ։

Տղերքը հփրանց նետները վե կալան, հփրանց ձիանը նի էլան, գնացին։ Գնացին հասան էտ իրեք սարի կուշտը։

— Է՛, ախպեր,— ասեց մենձը,— արի էթանք էն սարը, որ թաքավորը ասըմ էր, տենենք մեզ ինչ կըլի։

Գնացին էտ սարը. տեհան մարալը մի դըհիցն ա ման գալի, կխտարը մի դըհիցն ա ման գալի, ինչ շուռա անասում ասես՝ էտ սարըմը կար, ծաղկըներով, հախպըներով լիքը։

— Դե՛հ, ախպեր,— ասեց,— նետդ վե կալ, տենենք քանի մարալ, կխտար ու շեյրան կարանք վե քցիլ։

Մենձ ախպերը իրեքը վե քցեց, պուճուր ախպերը՝ էրկուսը քաշ տալով բերին հախպրի դրաղին վե դրին։

— Դե՛հ, ախպեր, բե կրակ անենք, մի խորոված անենք, ուտենք։

Մըն էլ սեհան մի ագռավ էկավ քարերին կաննեց ու ղըռռաց, ղըռռաց, ղըռռաց:

— Ախպե՛ր, մեր կերածը հարամ ա, որ սրան վե չքցենք, նետով տո՛ւ թող սատկի, մեր զահլեն տարավ,— ասեց մենձ ախպերը պուճուրին:

Պուճուրը նետը քցեց՝ դիպավ ոչ. ագռավը բանցրացավ, մի պուճուր սև ամպ դառավ, մի ընենց սեւավ թափեց, որ հարիւր փթանոց քարերը քաշեց ածեց ծովերը: Տղեքանցն էլ սեւավը քշեց տառավ. մընի փափախը մնաց քարի արանքը:

Թաքավորը տեհավ որ տղեքը չէկան, հինգ օր համփերեց՝ չէկան, ասեց.— Պուճուր տղա՛, իմ տակի ձին նի՛լ, գնա սարերը ման արի, տե՛ս քու ախպերտիները ինչ տեղ են:

Պուճուր տղեն ձին նի էլավ գնաց էն իրեք սարը ման էկավ, զատ չտեհավ:

— Գնամ,— ասեց,— Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա սարն էլ ման դամ, տենեմ ինչ նշան կա:

Նի էլավ տեհավ, որ մենձ ախպոր քթակէ քարի արանքըմը մնացել ա.— Հե՛յ վա՛խ,— ասեց,— իմ ախպերը ըստեղ վնասվել ա:— Վե կալավ քթակը, տարավ հոր կուշտը:

— Ա՛յ որթի, ի՞նչ խաբար:

— Գնացի իրեք սարը ման էկա, հեչ բան չտեհա. գնացի Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա սարը՝ տեհա ախպորս փափախը քարի արանքըմն ա, վեր եմ կալել բերել՝ քեզ շանց տամ:

— Շատ լավ ա է՛լել, որ ըտենց ա էլել,— ասեց հորը,— խի՛ չի ինձ լսեցին: Դու էլ չլսես՝ ըտենց էլ դու կըլես:

Մերն իմացավ, շատ արտասուճք թափեց. հեղեղի պես հաշկերիցը թափըմ էր, էտ ձենին պուճուր տղեն նի մտավ մոր օթախը.— Մե՛ր,— ասեց,— իմ հոքու պարտքը ըլի, որ էթամ էտ Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա շլինքը կտրեմ, բերեմ շանց տամ քեզ, որ դու հովանաս: Համա, հորս շասես, ես պըտի թաքուն էթամ:

Պուճուր տղեն նի մտավ գոմը, ասեց.— Թավլարաշի, ո՞ր ձին ա գլխավոր ձին, ինձ շանց տո՛ւր:

— Որթի ջա՛ն, ի՞նչ պըտի անես ձին: Քու ձի նի՛լելու վախտը չի, հալա ջահել ես:

Առ հա մի սիլլա դրա սըֆաթին.— Անիրա՛վ ծերունի, ես քեզնից բան եմ ուզըմ, դու խի՛ ես խնահըմ:

— Է՛, Թաքավորի որթի, ես մեղ՛ասսու, քու պապի ձիու քու-
ռակը կնի՛լնես ու կէթաս, աստված քեզ հետ: Դե՛, յաւաշ, ես քեզ
մի բան էլ ասեմ. վե կալ պապիդ Թուրը, վե կալ Հազարեն ղալխանը
ու պապիդ գուրզը՝ կախ էլած ա, արի՛ տանեմ շանց տամ:

Օթախի դուռը բաց արուց Թավաբաշին, ասեց.— Համեցե՛ք,
Թաքավորի որթի, է՛ս Թուրն ա պապինըդ, էս պապիդ ղալխանն ա,
էս էլ գուրզն ա: Աստված քեզ ուժ տա, որ բանացընես:

— Դե գնա՛, Թավաբաշի, քուռակը Թամքա ու դու քաշա:

Տղեն գնաց խազնեն նի մտալ, իրա շափ փող վե կալալ դրուց
խորշինը, դուռ էկալ, տեհալ Թավաբաշին ձին Թամքի՛ իրա ճամ-
փեն ա պահըմ:

— Է՛, ծերունի,— ասեց,— ինձ շանիծես, ոտիդ մեռնեմ. նրա
համար եմ ասըմ, որ քեզ մի սիլա տվի, ես քեզ մեղ՛ասսու. դե՛
փեշըդ բռնա:

Մի քանի բուռը ոսկի տվուց, պապի գենքերը վե կալալ ու
նի՛լալ ձին, գնաց: Գիտի ոչ՝ ուր ա էթըմ: Մի բարակ ճամփա ըն-
կալ հառաչը՝ գնաց ու գնաց:

Իրիկունը Թաքավորը հարցրուց Թաքուհուցը Թե.— Մեր տղեն
հո՞ւր ա, չի էրևըմ:

— Ես էլ չգիտեմ հո՛ւր ա,— ասեց:

— Մի բինիշս բե՛ քցա վրիս, էթամ տենեմ էտ տղեն ի՞նչ էլալ:
Քառասուն հատ գոմ ունեք, եռեսուն իննը ման էկալ՝ տեհալ
հեշ բան պակաս չէր, մտալ էն մի գոմը՝ տեհալ բող ձիու քուռա-
կը չկա. կանչեց Թավաբաշուն.— Հալիվոր, համեն բան Թամամ ա,
բա մեր բող ձիու քուռակը հո՞ւր ա:

— Թաքավորն ապրած կենա, դու գիտե՞ս ոչ, որ քու տղեն
գնացել ա Ղարաբուլուտ Ղահրամանի ախչկա գլուխը բերելու:

Մեկանը տվուց ու հուշաթափ էլալ Թաքավորը:

Խաբարը գնաց կնկանը, կնիկը ընշար ջուր բերիլը, ավատա՛,
կես մահացալ:

— Թաքավոր,— ասեց,— ի՞նչ բանի ես, տղա ա, գնացել ա՛
կգա:

— Ա՛յ կնիկ, էտ անիծածը հազարավոր մարթիկ ա սըպանել,
իմ տղեն նրան ինչ կարա անի: Գնաց, էլ գալ չի, իմ իլաճը ինչ
կըլի: Իմ Թաքավորութունը ում պըտի հասնի:

Ասեց ու սկսեց լաց ընել, հաշկերիցը սեւավի պես արտա-
սուները թափվեց:

Կնիկը ասեց.— Ա՛յ մարթ, հո դու ջահել չես. տղա ա, գնացել
ա, կգա, ա՛յ քու տունը աստված շինի՛:

Տղեն գնաց մի նախընտր թուշ էլավ:

Տեհավ նախընտր նոթերը կիտել ա:

— Բարով քե, նախընտր,— ասեց:

— Աստու բարին:

— Էտ խի՞ ես նոթերդ կախ արել:

— Թաքավորի որթի, գնա՛ քու բանին, ի՞նչ ունես ինձ հետ:

— Նախընտր, ինչ ուզես՝ կտամ, հըլա ասա տենեմ ընչի՞ հըմար
ես նոթերդ կիտել:

— Թաքավորի որթի,— ասեց,— էս քաղաքի կեսը սեւավը տա-
րել ա:

— Ե՛փ, ա՛յ տղա:

— Բա գիտես ոչ, որ էս քաղաքը Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի՛
ախշկա քաղաքն ա. խարճի համար հինգ հրոպպա եղացրին, էկավ
սեւավը տարավ. հի՛նքն էլ անխարճ առնիլ գնաց:

Թաքավորի տղեն ձիուցը վեր էկավ, խուրջինը բաց արուց,
իրեք բուռը ոսկի տվուց նախընտր:

— Խի՞ ես տալի էս փողը ինձ:

— Ոտիդ մեռնեմ, էտ ախշկա տեղը ասա՛ ինձ, ես դրա հետ
բան ունեմ:

— Որ ըտենց փափազըմ ես նրա էրեսը տենելուն, էտ բանցը
տունը տենը՞մ ես, ընտեղ մի հալիվոր մարթ կա, գնա՛ նրա կուշ-
աը, նա՛ քեզ կասի:

Թաքավորի տղեն ձին քշեց գնաց, էտ դռանը վեր էկավ:

Նորբարն էկավ ձին քաշեց նեքսե, խուրջինը վե կալավ, նի մտավ
օթախը. Տեհավ մի հալիվոր մարթ, բամբակով շորս դիհը շինած,
մեղը նստած ա:

— Բար՛աջողըմ, ափու ջա՛ն,— ասեց:

— Աստու բարին, որթի ջա՛ն, հաղար բարի ես էկել:

Ընկավ հալիվորի ոտը:

— Ի՞նչ խաբար ա, ջանըմ, որ դու իմ ոտն ես ընկնըմ,

— Ափու ջա՛ն, ես Անա Թաքավորի տղեն եմ, կարելի ա ճա-

Նանչես. մենք էլ իրեք ախպեր ենք, էրկու ախպերս գնացին, որ հորս հրմար ավ բերեն, գնացին՝ չէկան. իրեք սար ման էկա, գնացի Ղարաբուլուտ Ղահրամանի ախչկա սարը, մենձ ախպորս քթակը քարի արանքը՝ գտա:

— Հըմի բա դու հո՞ւր ես էթըմ:

— էկել եմ քու կուշտը, որ քեզից ճամփա հիմանամ, էթամ իմ ախպորտանց հայիֆը՝ առնեմ:

— է՛, որթի, շատ դժար ա դրա տենիլը, թե տենես էլ՝ շատ դժար կտենես, լավն էն ա, որ ետ դառնաս գնաս, ափսոս ես:

Թաքավորի տղեն ըլեդ խնթրեց, աղաչեց, որ ճամփա շանց տա, էթա:

— է՛, որթի,— ասեց հալիվորը,— վե կա՛ց էտ պղինձը վե կալ, մի լավ խաշիլ էփա՛ ես ուտեմ, ետո ամեն բան կասեմ:

Տղեն վե կացավ եգիս-եղին կրակն արուց, խաշիլն արուց, եղն ատեց մեշը, դրուց հալիվորի հառաչը:

Լավ կերավ հալիվորը:— Շատ ապրիս, ա՛յ տղա, ըսդար վախտ ա՛ ըսենց անոշ խաշիլ կերել չի: Դե հարի նստի՛ ես պատմեմ:

Տղեն նստեց:

— Ի՛նչ տղա,— ասեց,— մի վե կաց, հարի կուռս բռնա, ինձ վե կացրու:

Կուռը բռնեց, հալիվորին վե կացրուց տեղիցը:

— Դե ինձ հետ հարի՛, ա՛յ տղա,

Գնացին, մի օթախի դուռը բաց արին: Մի հատ ծովեղեն գյամ տվուց դրան, էկան ըլեդ հիրանց տեղը նստեցին:

— Դեհ պատմա, ոտիդ մեռնեմ,— ասեց թաքավորի տղեն:

— Որթի, էտ գյամը գիտե՞ս ինչ գյամ ա. կէթաս մեր սարը, մի բարակ ճամփա կրնկնի հառաչդ, կքշես ու կէթաս. օխտն օր, օխտը քշեր որ էթաս՝ դեմ կառնես մի ծովի, որ դեմ առար ծովին՝ ձիուցդ վե կգաս, ձիդ կանես շալլաղը. ըստեղից վե կուռես օխտը կտոր դմակ, մի սաղ ուլխարի կես ջանդակը, մի պուճուր դաստա էլ կանանչ խոտ վե կուռես: էտ բոլորը կդնես խուրջընիդ մեշը. որ վեր էկար, ձիդ արիւր շալլաղը, կտանես գյամը կքցես ջուրը, քաշելուն պես ծովեղեն ձին դուս կգա. դու քանի փախչես՝ ձին քամակիցդ կգա: Ետ կդառնաս ձիուդ վրա, ձին կէթա ձիուդ կուշտը կուիլ

1 Ոխր, (ծանոթ. բանահավաքի):

կանի, կէթաս կրոնես, կթամքես ու նի կրլես: Կէթաս կհասնես ծովի
էն դըհի տուտը, ձիու գլամը կհանես՝ կկապես միշկիդ, քու խուր-
ջինը վն կունես. ըդար տեղը գիտեմ, էլ ուրիշ բան չի գիտեմ:

Տղեն դառավ ասեց.— Հալիվոր, որ հասա, դրանից ետ իմ իլ-
լաճն ի՞նչ կրլի:

— Որթի, ըդար տեղը գիտեմ, էլ դատ չգիտեմ:

— Դեհ մնաս բարո՞վ, հալիվոր, շատ շնորակալ եմ:

— Աստված քու հետ ըլի, մենակ՝ քեզ մուղաթ կաց, ափսոս
տղա ես, ինձ որ լսել՝ էթալ չես:

— Ընչի՞ հըմար, հալիվոր:

— Քսանօխտը տարի ես Ղարարուլուտ Ղահրըմանի կիրակուր
էփոզն եմ էլիլ, մենակ՝ ո՛չ հիրան եմ տեհել, ո՛չ ձին:

— Բա՛ դրա կիրակուրը ո՞նց ես տարել:

— Տարել եմ դրել օթախը, հինքն էկել նստել կերել ա:

— Դեհ՝ դնա, աստված քու հետ ըլնի:

Տղեն ձին նստեց գնաց: Գնաց, շատն ու քիչը աստված գիտի,
գնաց հասավ ծովի դրադը, հալիվորի ասածին պես ծովեղեն ձին
բռնեց ու նի էլավ, հանց կացավ ծովի էն դիհը: Ետ թամաշ արուց՝
տեհավ ըտեղ մի ձեռք տներ կա. որ չուտես, շիմես, էտ տներին
թամաշ աճես: Տղեն մնաց կաննած թամաշ անելով: Ը՛աշկը քցեց
էս պատին, էն պատին՝ դարգլահ շտեհավ, որ նի մննի: Խուրջինը
ձեռին կաննած ա: Անկարծ տեհավ մի ջահել ախշիկ, քսան հուս մեկ
ուսին ա կախ էլած, քսանը՝ մեկ ուսին:

Ասեց.— Ի՞նչ անեմ, թե ես անկարծ դրա՞ն բարով տամ, վա՛յ թե
բիրտան ինձ սրպանի:

Ախշիկն էլ անկարծ տեհավ ծովի դրադին արևի շողի՝ հետ մի
տղա կաննած ա:

— Ախպե՛ր,— ասաց,— էտ ի՞նչ բան ա, հրեղեն՞ն ես, թե հո-
ղեղեն:

— Զէ՛, քիր ջան,— ասեց տղեն,— ես հողեղեն եմ, էկել եմ
քու կուշտը:

— Դե՛ որ ըտենց ա՛ համեցե՛ք, Դե՛ կաննի, ա՛յ տղա, թե քե
մարիֆաթ ունենաս՝ ես կիմանամ, նոր կտանեմ իմ կուշտը:

Սկսեց թամաշ անել էտ տղին:

1 Բնագրում՝ ցող է. կարծում ենք վրիպակ է, (ծանոթ. կազմողի):

Տղեն թամաշ արուց, որ մի ասլան պողպատի դռան քամակին կապած ա, դափլանն էլ էն դիհն էր կապած զնջըլով:

Ասեց. «Լավ կըլի էս դմակի կեսը քցեմ ասլանին, կեսը՝ դափլանին, տենենք ինչ կըլի մեր իյլաճը»: Մինը մի ձեռն առավ, մինը՝ մի ձեռը, էն մի ձեռինը քցեց ասլանի հ'առաջը, էն մինը քցեց դափլանի հ'առաջը: Դրանք էտ դմակովն էլան, տղեն անց կացավ: Ախլիկը տեհավ, որ տղեն խելքը գլխին տղա ա:

Տղեն գնաց հասավ մի հ'ուրիշ դարպազի, տեհավ էրկու դռ կա կապած, դռ չեն՝ մի մին ասլան են: Հանեց կանանչ խոտը, քցեց դրանց առաջը՝ անց կացավ: Գնաց տեհավ մի դուռ հետ արած ա, էտ դուռը բաց արուց, էտ էլ անց կացավ, գնաց մի հ'ուրիշ դարպազի կուշտ. թամաշ արուց, տեհավ մի հատ ալ ձի, որ խրխընջըմ ա՝ երկինք-գետինք դողըմ ա:

Ախլիկը էկավ ու տղի բիւակը բռնեց, ասեց.— Զ'արի՛ էթանք իմ օթախը, ո՞ւր ես էթըմ:

Տեհավ տղեն շատ խամ տղա ա, ափսոսեց: Տարավ իր օթախը, ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ ո՞ւր ես էթըմ անիմանալ, կամ ո՞ր դեհան ես գալի, կամ հ'ո՞ւր ես էթըմ:

Տղեն հ'իրան քցեց ախլկա ոտը:

Ախլիկը բռնեց տղի կուռը, ասեց.— Վե՛ր, վե՛ր, վե՛ր, ափսոս ես, էտ խնչ ես անըմ, քու ջահելութունին արժան ա՛:

— Դե՛հ, քեզ մեղա, քու աստծուն մեղա, ես կասեմ իմ ցավը, բալթի դու մի իլլաճ անես: Իրեք ախպեր ինք, Անա թաքավորի էլ տղեքն ենք. մի օր էրկու ախպերս գնացին որ հորս հրմար ավ բեքեն, գնացին՝ էլ չէկան: Ծտո ես գնացի ման էկա, մենձ ախպորս քթակը քարի արանքըմը գտա:

— Ո՞ր սարն էր, ա՛յ տղա:

— Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի ախլկա սարն էր: Լսել եմ, որ էտ ախլիկը էլել ա՝ սելավ ա արել, իմ ախպրտանցը քշել ա տարել, հըմի էկել եմ, որ հ'իմանամ՝ սո՞ւտ ա, թե դորթ ա:

Ախլիկը ծիծաղաց, ասեց.— Մենակ դո՞ւ ես, ա՛յ տղա, ըտենց հազարավորն ա պատահել: Որ քեզ ճամփա շանց տամ՝ ինձ ի՞նչ կտաս:

— Դու իմ քիրն ես, կորուստ ունենաս՝ գտնեմ, բերեմ տամ քեզ:

— Որ ըտենց ա, ինձ մինուճար ախպեր ունեմ, բռնված ա, օխտը տարի ա. թե նրան բերես ինձ տաս՝ ես քեզ լավութուն շատ

կանեմ, քեզ իլլաճ անի՝ Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա տակի խալլու ձին իլլաճ կանի, դնա՝ ընենց մտի մսուրքը, որ ձին էլ շիմանա. կէթաս լաց պըլես, ձին քեզ կասը. «Իսան օղլի, խի՛ ես լաց ըլըմ», դու նրան ցավդ կասես, նա քեզ իլլաճ կանի:

Տղեն զլուխ տվուց ախչկանը, շնորակալ էլավ, գնաց: Գնաց, առուով մտավ ձիու մսուրքը, մղկըտաց, գոռաց, ճչաց, հենց լաց էլավ, որ ձիու խիղճն էկավ, լիզու էլավ՝ ասեց. «Իսան օղլի, խի՛ ես լալիս, քու ցավն ի՞նչ ա»:

— Վիբն աստված,— ասեց,— ներքեը դու, իմ ցավից ազատողը դու պըտի ըլես:

— Ասա՛ տենեմ քու ցավն ի՞նչ ա:

Ասեց.— Ընդար տանջանքով էկել եմ հասել ըստի, որ էտ ախչիկն առնեմ:

— Տեհած կա՞ս էտ ախչիկը:

— Չէ՛, կաթիդ դուրպան, տեհել չեմ:

— Դու ո՞ւմ տղեն ես:

— Ես Անա թաքավորի տղեն եմ:

— Դե որ ըտենց ա, վե՛՛ կաց, բոլ ա լաց ըլես: Կէթաս քառասուն օթախ բաց կանես, քառասուն օթախը անց կկենաս, մի հատ օթախ կա՝ ոսկով դարթարած, ախչիկը էտ օթախըմը քնած ա, մենակ թե՛ վրա շարժենա պաշես, կվեկենա միսդ կքրքրի: Էտ հասակի ախչիկ ա, նրա էրեսը իսան՝ շի տեհել: Եռեսուն ութը օր քնել ա, մնըմ ա էրկու օր, որ վե կենա: Մի հատ թախտ կա էտ օթախըմը դրած, վրին մի բութուրդա կա, մի ըստաքան. Հազարեն դաստան բիրուրը ծովի վրին կախ տված ա. որ նի կմենես օթախը՝ հառաչինը գլուխ կտաս Հազարեն դաստան բիրուրին, ետո կդառնաս բուժուրդին. ետո ոնենբի տակի էրկու շամադանը վե կունես, կտանես գլխավրերը վե կդնես: Գլխավրինը կբերես ոնենբի տակը կդնես ո՛ճ ձեռդ կառնես ըստաքանը, բուժուրդից կըքցենա:

Տղեն ասեց.— Կաթիդ մեռնեմ, էտ ջուրը ի՞նչ ջուր ա:

— Զահար ա, համա անվնաս ջուր ա: Կխմես, կասես. «Օխա՛, էս ինչ լավ ջուր էր. ես իմ կյանքըմս ըսենց ջուր չի խմած»:

Բիրուրը կասի թե. «Հազար բարի ես էկել», խոսալ չես: Հա՛,

¹ Մարդ, (ծանոթ. բանահավաքի):

քիչուլը կասի. «Գիտեմ քու միտքը, դու մեղավոր չես, ձին ա մեղավորը», էլի ձեն չես հանիլ:

Տղեն գլուխ տվուց ձիուն, ետ դառավ: Գնաց քառասուն օթախը քաց արուց: Շնենց քրտինք ա թափել վրին, որ հաշկերի գիւեքից¹ էլ ա թափեմ սեւալի նման: Նի մտավ ախշկա օթախը, գլուխ տվուց ձազարեն բիրբուլին, ետ դառավ ախշկանը թամաշ արուց, տեհավ, որ համեն մի ձեռի վրա տասը փթանոց ծակ քար կա. որ օյանմիշ էլավ՝ էն քարերը շխկացնի, նոր ձենին քնի, որ տենի մարթ չկա: Էտ ախշկան որ տեհավ, տղի մազերը բիզ-բիզ էլան, համարյա օլըմի² դուռը գնաց: Դառավ էկավ դըբա թախտը, գլուխ տվուց բութուրգին, ըստաբանը լքցուց ու խմեց. ընենց դառն էր, ոնց³ որ օցի յադու, ասեց. «Սխալ, ինչ անուշ ջուր էր, իմ կյանքմա ըսենց ջուր խմած չի»: Նոր դառավ էկավ դըբա ախշիկը. ոսկի աղլուխը էրեսը քաշած, վաթսուն հուս մազերը գլխատակը դրած: Գլխավիրեի շամադանները վե կալավ ոնների տակը վե դրուց, ոնների տակինը տարավ գլխավիրե վե դրուց. թամաշ արուց, տեհավ էրկու շամադան կա՝ ոսկի, անգին քարով շարած, ընենց վառվում ա, ոնց որ կրակը: Էտ շամադանի մեշը մումը դրուց, մինն էն կողքին դրուց, մինն էս կողքին դրուց, էկավ ոնների տակին կաննեց. մի քիչ կացավ, ախշիկը եռաց ու քարերը շղշղկացրուց, էտ օթախը սաղ եռաց. ախշիկը դառավ մեկել կողքին՝ քնեց, Մըն էլ տեհավ սաբը էկավ ախշիկը, Տղեն ասեց.— Առողջութուն, թաքավորի ախշիկ:

Բիրբուլն ասեց.— Խեր ըլի, ա՛յ տղա, խի՞ ես էկել:

Տղեն ասեց.— Քեզ տենելու եմ էկել:

— Հա՛, — ասեց, — գիտեմ, ձին ա ասել քեզ, դուն մեղավոր չես:

Էտ քշերը տղեն ընչար լիս կաննած մնաց: Էկավ էքսի օրը. էկավ էն ժամանակը, որ սաբը էր գալի, էլի էն ժամանակը սաբը էկավ:

— Առողջութուն, թաքավորի ախշիկ, — ասեց տղեն:

Էտ օրն էլ անց կացավ, տղեն կաննած մնաց: Առավոտը լիսը քացվելուն պես բիրբուլը սկսեց խոսալը՝ շատ սիրուն, քաղցր խոսալը, էկավ սաբըրը գալու վախտը՝ սաբըրը էկավ:

¹ Բիր, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մահվան, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Ոնց քառը քնագրում չի եղել, հավանաբար վրիպել է, (ծանոթ. կազմողի):

— Առողջութուն, թաքավորի ախշիկ:

Ախշիկը նստեց. որ պատկերն ընկավ տղի հ'երեսին, տղեն ուշագնաց էլավ: Մի հինգ հրոպանից տղեն օյանմիշ էլավ:

— Կյանքիդ ողջութուն, թաքավորի որթի, — ասեց ախշիկը: — Իմ սեհրին կորավ. իմ պատկերը տննող չէր էլել, որ դու տեսար՝ ես քունը, դու իմը: Մենակ պաս պըտի մնանք, ընչար էթանք քու հոգ կուշտը. քու էրկու ախպորը ես եմ վնասել, հերդ դապուկ կանի՝ ինձ առնելը: Քանի օր մնանք ըստեղ՝ ո՛չ քու նաֆասը պըտի իմ նաֆասին դիպչի, ո՛չ իմը պըտի քունին դիպչի:

Բիւրուլը խոսաց թե. — Աստված կատարի, աստված կատարի:

— Դե, ա՛յ տղա, էստեղ արի, հ'ուշդ չէթա, իմ վաթսուն հուսանի տակին իրեք հատ բալանիք կա, տար էրկու օթախը բաց արա՛, իսկ էն մի օթախը բաց չանն'ա:

Տղեն վեր կացավ, բալանիքը ետ արուց. մաղերը բանցրացնելու ժամանակը հոգին էր տալի, ախպերտիներն էլ մտահան արուց. բալանիքը վեր կալավ, մի օթախի դուռը բաց արուց, տեսավ մի հատ ձիու թամբ կա, մի հատ գյամ կա, մի ապրշումի ծածկոց կա. էտ իրեք կտոր բանը արևի նման փայլըմ էր: Դուռը շինեց, գնաց էն մի օթախը, տեսավ բաց չի ըլըմ՝ բոթեց¹, գոռով բաց արուց. տեսավ մի մենձ օթախ՝ լիքն անգին քարով, ոսկով: Ըտեղից էլ ետ դառավ, էլի դուռը շինեց. էկավ էն մեկել օթախի կուշտը. «Ես որ բաց անեմ, նա ինձ ի՛նչ պըտի անի, մի բան որ առել, պըծել ա»: Սկսեց օթախի դուռը բաց անիլը: Բաց արուց, տեսավ զատ չկա. թամաշ արուց պատին, տեսավ մի հատ ճտի հուլ, դեղին դալթանով կապած, կախ ընկած. մըն էլ տեսավ, որ էտ հուլի դալթանը հ'իրան-հ'իրան երկարեց՝ դիպավ էս պատին, դիպավ էն պատին, շարթեց ծովի դրաղի շուշեն, ընկավ ծովը: Ետ դառավ էտ դուռը շինեց, փոր ու փոշման էկավ թաքավորի ախշկա կուշտը:

— Հըմի ո՛նց ես շլինքդ դո՛ւա քաշեմ, — գոռաց ախշիկը:

Տղեն ծպտուն չհանեց:

— Հըմի վե կենա՞մ հ'աշկերդ հանեմ. իմ պատկերը տեսել ես, անհնար ա, կարալ չեմ հանիլ, հ'աշկդ դուա դա, էքուց ինձ հըմար թախ՝ կանես, ձեռդ չեմ ընկնիլ: Օխտը տարի պըտի դու ման՝ գնա ինձ, որ նորից ձեռ բերես: Ինամ շունեմ² էթաս ձիու մսուրքը ընկ-

¹ Հրեց, (ծանոթ. բաճառավախի):

² Իցե թե, (ծանոթ. բաճառավախի):

նես, ոնց որ լաց ես էլեւ՝ ընենց լաց ըլես, իցե թե՛ ձին իլլաճ անի քեզ, թե չէ քու բանը չի ինձ դտնիրը:

էտ ծովը Արևելքի թաքավորի սահմանըմն էր. էտ Արևելքի թաքավորը հ'իրա տունը կատարըմ էր, ձկնապաններին կանչեց, տասը թռչու, ասեց.— Որթիք ջա՛ն, ըսօր ինձ ձուկ կըռնե՞ք՝ կըրեք ինձ, ինչ որ ձեր վարձն ա՛ մեկին էրկու ինձանից կստանաք:

Ձկնապանները գլուխ տվին, ետ դառան. վե կալան հ'իրանց թռերը, գնացին դըբա ծովը. հ'առավոտվանից ընչար հ'իրիկնապահ հեշ բան չկալան. մի թռչին շատ սամթին թռ քցող էր.— Տղե՛ք,— ասեց,— մի տարի ըստեղից մի ձուկն եմ հանել, որ մի թաքավորութուն արժեր, կաննեցե՛ք, մըն էլ պըտի քցեմ:

Թորը քցեց, քաշելուն պես մի ոսկե ձուկ դուռ էկավ:

— Տղե՛ք,— ասեց,— էս ձկնից ո՛վ ա տեհել:

— Շատ արթար ես ասըմ, ըտենց ձուկը մենք տեհել շենք մեր կյանքի մեշը:

— Սրա փորըմը զատ կա, տենը՞մ եք իժդար ա ուռած:

— Տղե՛ք, բերեք մորթենք էտ ձուկը:

— Է՛, ափսոս ա ձուկը, բերեք տանենք թաքավորին տանք, մի քանի մանեթ կառնենք՝ խարչըղ կանենք:

Ձկնապանը գնաց դալալի կուշտը, ասեց.— Ախպեր, գնա՛ թաքավորի ոսկե բողնոցը, մեկել հ'իրա թամուզ աղլուխը վե կալ բե՛ր:

Դալալը գնաց աղլուխը և ոսկի բողնոցը բերուց. կանանչ խոտ քաղեցին դրին ձկան տակը, աղլուխը քաշեցին հ'էրեսը, տարան տվին թաքավորին:

Թաքավորը տեհավ, որ էտ տեսակ ձուկը հ'իրա կյանքի մեշը տեհած չի, ասեց.— Նազի՛ր, էս տեսակ ձուկը տեհած կա՞ս:

— Չէ՛, թաքավոր, էս հ'առաջի անդամն ա:

— Դե տա՛ր, իմ ալմազ դանակովը մորթա, տես փորինը ինչ ա, վե կալ բեր:

Նազիրը ձեռները քշտեց, ձուկը առավ, տարավ մորթեց, փորը բաց արուց, տեհավ մի հատ հուլ՝ դեղին դալթանով. բերուց թաքավորին տվուց:

— Ա՛յ տղեք,— ասեց թաքավորը,— էս ի՞նչ բան ա:

¹ Այս արտահայտությունը բանահավաքինն է. բանասացը կասեր՝ րալֆի բե. կամ ժողովրդական մի ալլ ոճով, (ծանոթ. կազմողի):

— Թաքավոր,— ասեց վազիրը,— ինձ մի հեր ունեմ՝ հարիր նստուն տարեկան ա, թե իմանա՞ իմ հերը կիմանա:

Գնացին բերին հալիվորին, մտիկ տվուց, ասեց.— Շանանըմ չե՞ս, թաքավոր:

Ասեց.— Ըսենց բան ես չեմ ունեցել, ի՛նչ ճանաչեմ:

Ասեց.— Մի թամուզ աղլուխ բերիլ տուր, հուլը սրա՛. ա՛յ տղա, էս հուլը Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի ախչկա հուլն ա. էս հուլն ա, ո՛ր ախչիկը տենես ինչ տեսակ ա՝ հուլըդ կէթա քառասուն օր:

— Ես էտ ախչիկը ձեռք կը՛րեմ,— ասեց թաքավորը,— որ ձեռք բերի՝ քեզ լավ կշահեմ: Դե՛, հալիվոր, գնա՛ քու տունը:

Թաքավորը դալալը քցեց քաղաքի մեջը թե.— Ի՛նչ մարթ, ի՛նչ կնիկ կարենա Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի ախչիկը գտնի բերի, լեզուն ինչ պըտըտի՝ կըտամ:

Ընտել կար մի հորեվախ կնիկ, էկավ թաքավորի կուշտը:

— Հը՛, պառավ,— ասեց թաքավորը,— կարա՞ս ձեռ բերիլ:

Ասեց.— Իմ բանն ա, որթի ջան, ես տարվա գլուխ էկած բանը մի սհաթըմը քանդըմ եմ. իմ բանն էլ էտ ա:

— Դե ուզա՛ տամ:

— Քեզանից կուզեմ տասնէրկու բութորգա օխտը տարվա գիւնի, մի հատ դայըդ՝ էրկու մարթ նստելու տեղ, մի հատ տավար-ճուղ՝ մեջը լիբը հաց. օխտը օր թող դայըղչին դայըղը քշի, որ ես սարվեմ, ետո մենակ գնամ բերեմ:

Թաքավորը պառավի ուզածները տվուց, պառավը օխտն օր ման էկավ ծովի հէրեսին, սարվեց համեն բան, դայըղչուն ճամփու դրուց, հինքը մենակ նստեց դայըղը՝ քշեց: Քշեց էկավ ծովի էն հէրեսը: Էտ տավարճուղը պահեց ավաղըմը, դայըղն էլ պահեց ավաղըմը, հէրեսը ավազոտ արուց պառավը, ծովի դրաղին նստեց:

Գանք Անա թաքավորի տղի կուշտը:

Էտ հուլը կորցնելուց ետո տղեն խնթրեց ախչկանը, թե.— Զին նստեմ, ծովի դրաղը ման գամ՝ սիրտս բացվի:

— Ա՛յ տղա,— ասեց ախչիկը,— քեզանից ձին ո՞վ ա խնայըմ, նիլ ման արի իժդար կուզես, մենակ իմ թամբը չդնես, ուրիշ թամբ կա գոմըմը, էն դի՛:

1 Մաղախ, (ծանոթ. բաճախալափի):

Թաքավորի տղեն զնաց ման գալու. էկավ տեհավ մի ծեր կնիկ ավազըմբ խրված լաց ա ըլըմ:

— Բարով քեզ, նանի՛, — ասեց: — Հուր ես, հրեղեն ես, ի՞նչ մարթ ես:

— Հողածին իսան եմ, որթի՛:

— Բա ըստի ի՞նչ ես անըմ, ա՛յ նանի:

— Նանը քե դուրսյան ըլի, իմ ցավերիցը վաղն արի, որթի՛:

— Ասա՛ տենեմ քու ցավը ի՞նչ ա, ես քու ցալին իլլաճ կանեմ:

— Որթի, էս ա օխտն օր ա ըստեղ ես լաց եմ ըլըմ, ո՞վ ա իմ տերը:

— Ախր իշի՞ հըմար ես լաց ըլըմ:

— Դե, որթի, ձիուդ վրիցը ցած արի, ասեմ:

Ուզեցավ որ ձիու վրից վեր դա, ձին գոռաց, ճշաց, երկինք-գետինք դողաց:

Ձիու փորատակին մի դամշի տվուց, ջիզյարը փորի մեջը վառեց:

Ձին ասեց. — Ա՛խ, երախտամոռ իսան:

Տղեն վեր էկավ ձիուց:

Պառաւն ասեց. — Մենք էթըմ ինք Երուսաղեմ, էտ իմ անիրավ ընկերանիքը ինձ թողին ըստեղ, ձիս տակիս որ սատկեց, ես էլ ծեր կնիկ՝ ռնց էթայի հ՛ընդերտանցս, ձիու հետ մնացի ըստեղ վեր ընկած: Աստված քեզ զորացնի, որթի՛, դու չըլիի՛ր՝ ես սովից կմահանայի:

Տղեն ասեց. — Վե՛ կաց, վե կաց, էթանք մեր տուն:

Պառաւն ասեց. — Յավաշ, տավարճուդս վեր ունեմ, էթանք:

Տավարճուդը վե կալավ, նստեց տղի թարրը՝ գնացին, Գնացին տուն, ախշիկն ասեց. — էս ի՞նչ, ա՛յ մարթ, կենտ գնացիր, ջո՛ւխտ էկար:

— Վնաս չո՞ւնի, կնի՛կ, ծեր կնիկ ա, ի՞նչ պըտի անի մեզ, թող մի քանի օր մնա, ճամփա կքցենք՝ կէթա:

— Ինձ որ լսես, — ասեց ախշիկը, — դրան դուս կանես:

— Է՛, դրա էլածն ինչ ա, մնըմ ա՛ թող մնա, դրա ձեռից ի՞նչ կգա:

էտ պառավը մնաց:

Մի քանի օրից ետո պառավը սկսեց օթախններ մաքրել, թամբըզացնել:

— Մարթ, էս կնիկը շատ լավ կնիկ է, որ բերել ես,— ասեց ախշիկը:

Մի օր ախշիկը հրամայեց հիրա աշշուն.— Տասնհրկու ռանգ կիրակուր կէփես. մեզ պառավ ունենք, կղրկենք՝ կտաս կբերի:

Կիրակրները պատրաստեց, բերուց օթախը: Գնաց տավարճուղիցը վեց բուխուրգա գինի հանեց, բերուց զրուց սուփրեն:

— Նանի՛, էս ի՞նչ բան ա:

— Սա երկնային գինի ա, որթի ջա՛ն, խմողը շատ ուրախ հաց կուտի:

Ըստաքանները լքցրուց պառավը, տվուց տղին, տղեն էլ տվուց ախշկանը, Համենքը մի ըստաքան խմելուց ետո,— Նանի,— ասին,— շատ լավ բան ա, էտ բիրատի մենք կխմենք:

Նանի ուզածն էլ էտ էր. խմեցին, ախշիկն էլ խուրդ ընկավ, տղեն էլ: Պառավը բռնեց ախշըկա ոննից, քաշեց զբբա ծովը, քցեց զայլըր ու քշեց:

Օխտն օր անց կացավ, ախշիկը հենց իմացավ՝ հիրա տեղը քնած ա, հաշկերը բաց արուց, տեհավ ծովի վրին՝ զայլըրումն ա:

— Նանի՛,— ասեց,— ինձ ո՞ր ես տանում:

— Չարըդ տանեմ, արի բեզ տանեմ բնենց մի թարավորի տղի տամ, որ օրական ինձ օրհնես, ի՞նչ ես էն դառցըվորին առել, նստել:

Խարարը գնաց Արեւելքի թաքավորին.— Աչքդ լիս ըլի՛, պառավն ախշիկը բերուց:

Թարավորը զրկեց քառասուն ախշիկ, ըտեղից ուրախութունով տարավ հիրա տունը:

Թաքավորը մտածեց թե. լինի ի՞նչ ընծա տամ էս թավուր ախշըկանը:

Վեղիրն ասեց.— Ա՛յ տնաշեն, քթածդ հուլը տուր հիրան:

Թաքավորը տվուց: Ախշիկը շատ ուրախացավ, որ հիրա հուլը գտավ:

— Ինձ տար մի ջուկ օթախի մեշ գի,— ասեց,— էլ իմ հէրեսը մարթ չգա, դու էլ չգաս ընշար քառասուն օր, քառասուն օրից ետո կէթանք կպսակվենք:

Գանձ տղի կուշտը:

Օխտը օրից ետո տղեն հաշկը բաց արուց, տեհավ մազերի քոքն էլ ա ցավըմ. վե կացավ դեռ ման էկավ, դեն ման էկավ, գտավ ոչ թաքավորի ախշիկը:— Հե՛յ վախ, — ասեց, — պառավը տարել ա իմ անգին քարը: Բա իմ իլլաճը ի՞նչ պըտի ըլի: Թեզ գտա, թեզ կորուցի իմ ակն ու արեգակը, — ասեց ու աշքերիցը վեր ածեց:

Գնաց դըբա կիրակուր էփող ախշկա կուշտը, լաց էլավ, աղաշեց:

— Ջանդդ դու գա, — ասեց ախշիկը, — էտ քեզ քիչ ա, որ հա՛մեն մարթի հավատըմ ես: Գնա՛, էլի ընկի ձիու մսուրքը, բալթի ձին քեզ իլլաճ անի:

Գնաց ընկավ ձիու մսուրքը, շատ լաց էլավ, շատ մղկտաց:

— Հըմի ի՞նչ ա, բերախտ իսան, — ասեց ձին: — Հըլա տված դամշուղ տեղը չի սաղացել:

— Ի սեր ասսու, ես արի՛ դու մի՛ անիլ, ինձ հասցրու իմ տեղը:

— Դե վե կաց շորերդ հանա՛, ընե՛նց կթիմարես ինձ, որ իմ քրտինքը ինձ վեր օղողի: Վե կա՛ց, դռնաղս ու հաշկերս պաշա՛, ես կբաշխեմ, բան չկա:

Տղեն վե կացավ, հաշկերն ու դռնաղը պաշեց, ձիուն ընենց թիմար տվուց, որ ձին քրտնքըմը կորավ:

— Դե գնա՛, — ասեց ձին, — Ղարարուլուտ Ղահրըմանի ախշըկա դութըմը մի սև աղլուխ կա, վե կալ բե՛ր:

Գնաց բերուց:

Դե գնա՛ էն օթախի մաքուր թամքն էլ բեր:

Թամքն էլ գնաց բերուց, դրուց ձիու վրա:

— Ղուան դուշդոնս էնպես կձգես, որ փորս էրկուտակվի: Դե արի նիլ ինձ:

Տղեն նստեց ձին, աղլուխը կապեց հիրա հաշկերը, ձին թռավ:

— Տղա՛, — ասեց, — հաշկերդ բաց արա, հասել ենք տեղ:

Տղեն հաշկերը բաց արուց, տեհավ որ ծովի էն ղրաղը, մի քաղաք են վեր էկել:

Քշեց ձին, գնաց մի պառավի թուշ էլավ:

— Բարով քեզ, նա՛նի ջան:

Ձին սկսեց մի գողալը. որ գողաց՝ էտ քաղաքը թնդոցն ընկավ:

— Նախի՛ ջան, կըլի որ էս քշեր մեզ տեղ տաս:

— Որթի. — ասեց, — քե տեղ կտամ, մենակ ձիուդ տեղ շոմեմ:

— Որ ըտենց ա, արի քեզ փող բախշեմ, ձիուս էլ տեղ տուր։
Տղեն մի բուռը ոսկի տվուց, պառավի հանգը¹ թիւացավ, քա-
շեց ձիուն էլ տեղ տվուց։

— Դե, որթի ջան, նստի մի քիչ հաց դնեմ կե՛ր, ճամփից էկած
ես, սոված կըլեա։

— Նանի՛, բա ձեր քաղաքը խի՞ ա ըսենց տխուր։

— Է՛, որթի ջան, դրա նաղը շատ ա։

— Ի՞նչ ա նաղը, նանի՛ ջան։

— Էս մեր հարևան քավթառ պառավը գնացել ա մի հատ ջա-
հիլ ախշիկ ա բերել մեր թաքավորի հըմար, ախշիկը կաննել ա, թե
չեմ առնիլ։

— Նանի՛, ես որ քեզ մի մատանիք տամ, կարա՞ս տանի էտ
ախշկան տա, ու ինչ որ ասի՝ դաս ինձ ասես։

Թե՛ կա՛վ։

Պառավը վե կալավ մատանիքը, գնաց դըբա ախշիկը. «Դենե՛ք,
դենե՛ք» անելով մատը ցըցեց։

Ախշիկը տեհավ, որ դրա մատը մի մատանիք կա, կանչեց կուշ-
տը, ասեց. — Էս ո՞վ տվուց քեզ էս մատանիքը։

— Ախշիկ ջան, դրա տերը մեր տանը դոնաղ ա։

— Ձին ի՞նչ ոանգ ա։

— Կապիտ խալլու, ընենց ա գողոմ, որ երկինք-գետինք
հորմ ա։

— Հա՛, — ասեց, — ես էս քշեր նրա ձենը իմացա։ Կէթաս կա-
սես էն տղին՝ հառավուտը քշերով ես թաքավորին պատվեր կտամ,
որ համամը պատրաստի, ինչդար զորք կա, իրեք դաթ կաննացնի
ընչար համամի դուռը, ձին նիլլի գա իմ օթախի դուռը, ասի. «Էս
ձին ծախըմ եմ»։ Թաքավորը կասի. «Ի՞նչ տամ», հինքն ասի. «Փեշ-
քաշ ա»։ — Ձէ՛, — կասի, — գինն ասա։ Էն վախտը ես դուս կգամ
կասեմ։

Պառավը գնաց տղին ասեց։ Հառավուտը լիսը բացվեց, տղեն
սարքեց ձին, վնաց մեյդանի գլխին կաննեց։ Խաբարը գնաց թաքա-
վորին, թե թաքուհին ասըմ ա. «Իրեք դաթ զորք կաննացրու ընչար
համամի դուռը՝ էթամ համամ, գամ քեզ առնեմ»։

Թաքավորը շատ ուրախացավ, հրամայեց՝ քոմմա զորքը էկան
պաննեցին ըտեղ։

¹ Երակը, (ծանոթ. բառաձևով)։

Տղենն ձին բշեց, էկավ զորքի մեշտեղը կաննեց: Թաքուհին որ դուա էկավ՝ ձին մի գոռաց:

Թաքավորն ասեց.— էս ի՞նչ ձի ա:

Ասեցին.— Ծախու ա:

Ասեց.— Ի՞նչ տանք, ա՛յ տղա:

Ասեց.— Քեզ փեշքաշ ա, թաքավոր, իմացել եմ քու հարսանիքն ա, քեզ փեշքաշ եմ բերել:

— Զէ՛, ես փեշքաշ չեմ ուզում, գինն ասա՛, տամ:

Թաքուհին հառաչ էկավ, ասեց.— էտ ի՞նչ խոսք ու զրից ա:

— էս ձին ծախու ա, թաքուհի. գնահատա՛ առնենք:

— Մի նիլ տնենք ինչ ջուռա ձի ա,— ասեց թաքուհին թաքավորին:

Տղենն վեր էկավ, թաքավորն ուզեց որ նի՛լի, ձին քամակը շուռ տվուց, մի բացի տվուց թաքավորին՝ հ՛ուշը գնաց:

Ախշիկն ասեց.— է՛տ էր քու տղամարթութունը, մի ձի էլ չես կարում նի՛րնիլ. ձին մի ինձ առ՛ւր:

Ձեռը քցեց ձիու յալը՝ թռավ ձիու քամակը, ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ դալխանը տուր դեսը, էտ գուրդն էլ տո՛ւր, թուրն էլ տո՛ւր:

Տղենն քումմա տվուց:

Ասեց.— Գնացեք մի շատ լավ ձի էլ բերե՛ք:

Թաքավորն ասեց.— Ի՞նչ ես անում:

Ասեց.— էս տղենն նի՛լի մի քիչ հաղ անենք, դու թամաշ արա՛, Գնացին մի լավ ձի բերին, տղենն թռավ՝ նի էլավ:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— դու էս ճամփով գնա՛ դրբա ծովը, տես ես ինչ եմ անում:

Տղենն գնաց: Ախշիկը թուրը քաշեց, Հաղարենն դալխանը ձեռն առավ աչ ու ձախ կոտորեց, էկավ թաքավորի գլուխն էլ թուցրուց ու գնաց:

Գնաց ծովի դրաղին հասավ էտ տղին:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— վեր արի ծովի դրաղին:

Մարթը օրզանգուն բռնեց՝ կնիկը վեր էկավ:

— Գիտե՛ս,— ասեց,— ես էս ա քառասուն օր քնահարամ եմ, նստի, գլուխս դնեմ ծնկանդ, մի քիչ քնեմ, վե կենամ էթանք. համա տես՝ ինձ չպաշես, թե չէ՝ կտամ պինչ ու բերանդ կջարթեմ:

Տղենն նստեց, ախշիկը գլուխը դրուց ծնկին՝ քնեց: Արեգակի ուժը դիպավ ախշկա հ՛էրեսին, սկսեց քրտինք գալը: Տղենն բուռը

քոնեց քրտնքի տակը, լցվեց, խմեց, ասեց.— Օխա՛յ, շանս դինջա-
ցավ։— Աշկը բցեց ոսկե մազերըն, կամար ունքերին, ֆինջան աշ-
կերին, դավթ չէլավ՝ կոացավ պաշեց։ Որ պաշեց՝ ախշիկը վե կա-
ցավ.— էս ի՞նչ արիր, ա տղա՛, — ասեց ու տարավ բերուց մի հատ
սիլլա տվուց։ Տղի ուշքը գնաց, հինքը նի էլավ ձին հէլավ գնաց։

Իրեք օր անց կացավ, տղեն օյանմիշ էլավ. տեհավ ո՛չ կնիկ,
ո՛չ ձի, ո՛չ րան, Մովի քամին փշրմ ա, հազարավոր ձեն հետը.
սկսեց լաց ըլիլ. գնաց ծովի ն՝ գլուխը, էկավ էս գլուխը։ Տեհավ որ
մի իլլուշի հրես ձիանը բերուց արուց շալլըղը։

— Ա՛յ տղա, — ասեց, — խի՞ ես լաց ըլրմ, ի՞նչ ա էլել քեզ։

— Ա՛յ շանրմ, դրադ կաց, իմ ցավը շատ ա։

— Ա՛յ մարթ, մի՛ ասա տենեմ ինչ ցավ ունես քեզ, բալքի մի
իլլաճ եմ անրմ։

— Ես Ղարարուլուտ Ղահրըմանի ախշիկը առել ի, ընենց մի
անկարբութուն արի՛ խռովեց, վե կացավ գնաց, հըմի մնացել եմ
ծովի էս հէրեսին, ձի չունեմ նի՛չեմ էթամ։

— Ա՛յ տղա, բու կնկա ձիու մերը էս իլխու միշին ա, էս օխտը
տարի ա գալիս ա բստեղ լաց ա ըլրմ. տամ քեզ՝ նի՛լ, տար հասցրու
հիրա քուռակին, թող կարոտները առնեն, էլեդ կրերես, կտաս ինձ։

Տղեն նի էլավ ձին՝ քշեց ծովը, մկրատի պես ձին կտրեց անց
կացավ, գնաց գոմի դռանը կաննեց։ Տղեն թամբը վե կալավ, ձին
քաշեց նեքսն։

Ձին որ տեհավ հիրա մորը, ուրախացավ, ասեց.— էն ղամշին
որ տվել իր փորիս տակին, քեզ բախշեցի, գնա՛։

Տղեն գնաց ախշկա հառաշը կաննեց։

— Էլեդ էկա՛ր, սեերես, — ասեց ախշիկը։

— Մեղ՝ասսու, ես սղալվեցի։

— Դե լավ, — ասեց, — բախշեցի, արի նստի՛։

էտ քշեր ըտեղ մնաց, հառավոտը ախշիկն ասեց.— Դու մեր
ախշկան խոսք ես տվել, որ գնաս նրա ախպորը բերես, կարա՞ս
բերի։ Ես էրկու հետ գնացել եմ, չեմ կարացել բերիլ։

Տղեն ասեց.— Հույս աստված, կբերեմ։

— Դե, վե կաց գնա բե՛ր։

Տղեն գնաց, քուռակի մորը քաշեց դուս, նի էլավ գնաց։ Մովն
հանց կացավ, գնաց մի սըղլուտ՝ սարի վրա կաննեց։ Տեհավ մի

1 Ցից, (ծանոթ. բաճառավախ)։

ձեռք տուն կա ըտեղ, բուխարուցը մուխը ցից դուա ա գալի, մարթ էլ չկա:

Ձին ասեց.— Տղա, ինձ քշա, գնա՛ քն գլուխն ու արի էս գլուխը, գուրզդ քցա, փորցենք տենենք ուժ ունե՞ս:

Ձին քշեց քն գլուխը, ձիու սաղրու¹ հետ դգվեց, թամբի միջին կաննեց ու գուրզը քցեց: Քցելուն պես պատի մի դիճը փուլ էկավ:

— Ապրի՛ս, տղա,— ասեց մադիանը,— գիտեմ որ հըմի կհաղթես:

Ձեն տվուց.— Տեների տեր ախպե՛ր, դուա եկեք, կովի վախտն ա: Քսան հոքի դուա էկան:

— Ա՛յ մարթ, դու մի մարթ, մենք՝ քսան, կենտ-կենտ պըտի կոխվ անենք, որիս բախտը կկտրի՝ թող կտրի:

Ձին ասեց.— Տղա՛, ինձ մի ղամշի կքաշես, որ ջիգյարս փորիա մեչ վառվի, ես ինձ կքցեմ. թուրդ ընենց քցես, որ իմ մի մազը կտրի ոչ, որ կտրվի՝ դեմ կանեմ քեզ արեգակին, կշինեմ քեզ անձող, վե կածեմ:

Բանցրանալու պես ընենց թուրը քցեց տղեն, որ քսանի գլուխն էլ կտրեց, հ՛իրենք էլ շիմացան:

Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, վեր արի, իմ ղուան ղուշղունը բոշացրու, մի քիչ նաֆաս առնենք, ետո կովենք:

Տղեն վեր էկավ, ղուան ղուշղունը բոշացրուց, ձիուն նաֆաս տվուց, խուրջնից էրկու կտոր դմակ հանեց, տվուց ձիուն կերավ, մի քիչ մահ ածեց՝ քրտինքը ցամաքեց, էլի ղուան ղուշղունը ղայիմացրուց, նի՛լավ:

— Տղա՛,— ասեց ձին,— էս էկող տղեքը շատ ղոշաղ մարթիկ են, քեզ լավ մուղաթ կաց:

Տղեն տեհավ, որ քսան տղա էլ էկան:

Թամաշ արուց հ՛իրա մադիանին, տեհավ աչու աշկիցը արտասունք ա թափըմ:

— Ա՛յ տղա,— ասեց ձին,— ինձ վրա հողածին չէր նստած քեզանից ղայրը, ես քեզ հըմար եմ ցավըմ, թե չէ ինձ հըմար մին ա:

Մըն էլ տեհան քսան հոքին էկան, Ազրելի² պես:

¹ Քամակ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Ազարիել, (ծանոթ. բանահավաքի): Պետք է կարդալ՝ Ազրայիլ, (ծանոթ. կազմողի):

— Հը՛,— ասին,— մեր քսան ախպորը կերար դու, մենք պըտիք
քու օսկոռները հալենք ուտենք։— Ասեցին ու ձին քշեցին։

Տղեն դամշին քաշեց ձիու ջանին, ձին քցեց իրան. իժդար թուր-
քցեցին՝ մի մազը չկարացան կտրեն թե՛ տղի, թե՛ ձիու։

— Ա՛յ տղա, սոնն քունն ա,— ասեցին,— քցի՛ թուրդ։

Տղեն թուրը քցեց՝ տասնը իննը տղի գլուխները կտրեց. ուղեց-
մին էլ քցի՛ էն մընի գլուխը կտրի, տեհավ Ղարաբուլուտ Ղահրըմա-
նի ախշիկն էկավ։

— Հը՛,— ասեց,— էկա՛, վախիլ մի։ Հաստատ տղամարթ ես
դու, առա որ առա։ Դե թող էդ մընի շըլինքն էլ ես կտրեմ։

Ոնց որ ղըրղին՝ հասնի ղըշին՝ ընենց էլ էտ ախշիկը հասավ
էտ տղին. գլուխը թուցրեց, թուրը դրեց ճակատին, գլուխ տվուց-
տղին։

— Ներողութո՛ւն,— ասեց,— ես սղալված եմ էլեւ, որ քեզ պես
կտրիճին սիլով տվել եմ։

— Ներողն աստված ա։

— Դե՛, էս ես թուրը կքաշեմ, ըստեղ կկաննեմ, դու մտի նեք-
սե, տղին դուս բն։

Տղեն թուրը քաշեց, նի մտավ հարամու տունը, տեհավ զնջըլով
կապած ա տղեն, սկսեց զնջիլը ետ անիլը։

Հըմի ի՛նչ գիտի էտ տղեն՝ թե ազատող ա, թե սըպանող ա. ըն-
կել ա ոնները աղաչըմ ա. «Ինձ մի՛ սըպանեք, մի հոր ճրաք եմ»։

Տղեն զնջիլը քանդեց, տղին դուս բերուց։ Տղեն որ Ղարաբու-
լուտ Ղահրըմանի ախշկան տեհավ՝ ուրախացավ, ասեց.— էլ ինձ
չեն սըպանիլ։

Մի ձի էլ գոմիցը հանեցին, էտ տղին նստացրին, քշեցին զնա-
ցին։

Հասան ծովի դրաղը, կնիկն ասեց մարթին.— էս մարթի ձին
խամ ձի ա, չի կարա ծովը հանց կենա. ես կնիկմարթ եմ՝ ընդար-
ուժ շունեմ, որ դրան պահեմ, դու կարա՞ս էտ տղին պահիլ։

Ախշիկը էլի փորցըմ էր տղին. ուզըմ էր տենի, թե կոներըմը
հունար կա՞, թե՛ չէ։

Տղեն ասեց.— էս սըհաթը։— Ձեռը քցեց տղի ղոթուղը, վե-

1 Բազե, (ծանոթ, բանահավաքի)։

կալալ՝ ոնց որ մի առյուծ վեր ունի մի ղըշի, դրուց թամբի առան
ու քշեց ձին:

Ծովիցը դուռ գալուն պես ակնիկն ասեց.— Ա՛յ տղա, դու
գլուխս ևս՝ ես ոտը, հարի՛ հառաչ ընկի:

Տարան տղին տվին քվորը, ասին.— Է՛ս ա քու ակնպեր:

Թե.— Հա՛, երկնքից-գետինք շնորակալ եմ:— Քիր ու ակնպեր
փաթըթվեցին հիրար:

Մի քանի օր ըտեղ մնացին. Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ակնիկը
կանչեց էտ ակնըկան հիրա կուշտը, ասեց.— Ես գնալու եմ, թե որ
ետ էկա՝ էկա. թե չէկա՝ իմ հոր թաքավորութունը քեզ:

Վե կալալ հիրա Հապարեն դաստան բիրուլը, տղի հետ ձի
նստեցին, գնացին: Ծովիցը դուռ գալուց ետո ակնիկն ասեց.— Ա՛յ
տղա, հառաչ ընկիր, իրավունքը քունն ա, ձեր տունն ենք էթըմ:

Քշեցին գնացին Անա թաքավորի քաղաքին մոտացան:

— Դե՛ ձիս բռնա, ա՛յ տղա,— ասեց ակնիկը,— թուրը քցեց
շլինքը, գնաց կաննեց թաքավորի հառաչը:

— Ես եմ,— ասեց,— Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ակնիկը, ես
սրպանեցի քու էրկու տղեն, հալալ կա՛նես, որ առնեմ քու պուճուր
տղիդ:

— Հալալ ա քեզ, որթի ջա՛ն,— ասեց Անա քաղաքի թաքավորը,
վե կացալ ակնիկա ճակատը պաշեց, ձեռիցը բռնեց տարալ ներսև:

Սխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղին ու ակնիկանը
պսակեցին, Մի վախտ հանց կացալ, թաքավորը մեռալ, էտ տղեն
դառալ թաքավոր:

Սրանք հասան իրանց մուրադին, մենք էլ հասնենք մեր մու-
րադին: Իրկրնրիցը իրեք խնձոր վեր ընկալ. մինը՝ ասողին, էրկու-
սը՝ լսողներին:

4. ԱՐԳԱՐ ԹԱՔԱՎՈՐ

Ժամանակով մի թաքավոր կար, անըմբ Արգար էր, ուներ իրեք տղա: Արգար թաքավորը աստու կշտին հօւստ էր արել, որ տղերքը չափը լքենեն, իրեք տղեն մի հոր ախշիկ ուզեն, որ կնանիքը հօրաբ հետ վարվեն:

Տղերանց չափը լքցրվեց, թաքավորն ասեց.— Գնացեք իմ մորաղը տեղը տվեք, իրեք քիթ գտեք՝ համեն մինըդ մինը առեք, վե կալեք էկեք:

Տղերք վե կացան գնացին Արևշատ թաքավորի տանը վեր էկան: Իրեք տարի ըտեղ կացան՝ հեշ բան չասեցին:

Օրվա մի օրը թաքավորը կնկանը ասեց թե.— Մի հարցրու, տես էտ տղերք խի՞ են էկել:

Կնիկը հարցրուց, տղերքն ասեցին թե.— էկել ենք քու ախշկեքը ուղենք:

— Բա՛ էսքան վախտ խի՞ իք բանտ ըլում, խի՞ չիք ասըմ:

— Ամանչըմ ինք:

Կնիկն էկավ թաքավորին ասեց, թաքավորը ռազի էլավ, հօրեն ախշկեքը տուլուց դրանց: Պսակեց, համեն մի ախշկա բաժինք հօրա հետ դրուց, ճամփա քցեց, վե կացան էկան էտ մարթիկը: Էկան Արարատանու դուղը, պրտի էտ քշերը էտ դղըմբ կենան: Ամեն տղա հօրա կնիկը վե կալավ հօրա շատրըմբ քնեց: Լիսը բաց էլավ, տեհան որ պուճուր տղեն չկա: Դես տղա, դեն տղա՝ տղա չկա: Էտ ախշիկը քարերը կռծըմ ա՝ ձեռին իլլաճ չկա:

Թաքավորի մենձ տղեն ասեց.— Ախպերտի՛նք, դա որ խալխի ախշիկ ա՛ մեր ախպոր, հըմար ցավըմ ա, բա մենք ի՞նչ անենք. մենք էլ բերենք մեր կնանոնց բաժընքիցը մի զատ փոխ տանք մեր հարսին, որ դա էլ կառավարվի:— Բերին ամեն մեկը մի բան տվին էտ ախշկան:

Ախշիկը մտածեց թե.— էթամ կեսառիս տունը՝ իմ հ'էրեսին ու թամաշ կանի, կասեն. Սաբարը դու էլար, որ մեր տղեն կորավ», թե էթամ իմ հոր տունը, պըտի ասեն. «Ի՛նչ բերախտ ախշիկ իր, որ քու հ'էրեսիցը էն տղեն կորավ»: Լավն էն ա՛ ըստի մի ձեռք տուն շինեմ, էթող-էկողից խարար առնեմ:

Վե կացավ մի ձեռք տուն շինեց, նստեց միշին, էթող-էկողից խարար առավ. ինքն էլ տղամարթի շոր հաքավ:

Օրվա մի օրը մի քուռ, մի սաղ ման ին գալի: Էտ ձենն ընկավ աշխարքը, թե՛ ինչ մարթ էթըմ ա մի նաղլ ասըմ էտ տղին, մի ոսկի ա տալի:

Քոռն ասեց.— Արի՛ էթանք, էրկու նաղլ ես գիտեմ:

— Իրեքն էլ,— սաղն ասեց,— ես գիտեմ, հինգ ոսկին էրկու տարի կարաւ շենք աշխատի,

Գնացին մի քիչ հաց կերան, ընկան ճամփա: Էկան դըզի կեսը, քոռը ծարավեց: Ասեց.— Ախպե՛ր, ես ծարավ էրվեցի, ասսու սիրու խաթեր ըլի, ջո՛ւր:

Ասեց.— Ես ո՞րդիան քեզ ջուր բերեմ:

Ասեց.— Թամաշ արա՛, տես սարերըմը կանանչ տեղ կա՞:

Սաղը թամաշ արուց, տեհավ մի բանցր սար կա՝ փեշին մի քիչ վանանչ տեղ կա:

— Դե՛, — ասեց, — էթանք, ըտի ջուր կըլի:

Ընկնելով, կաննելով էտ քոռն ու սաղը գնացին հասան էտ սարը: Սաղը տեհավ, որ ըստի մի հատ խնձորի կա, ճխկանը մի մեռել դրած կա. մի հատ էլ հ'ախպուր կա, հ'ախպրի գլխին էլ մի բողնոցով հաց կա, գինի կա, ամեն բան կա:

Քոռը ջուր խմեց.— Ա՛յ, — ասեց, — մի կտոր հաց էլ ըլեր՝ ուտեի:

Սաղն ասեց.— Ըստի հ'ամեն բան կա, նստի ուտենք:

Նստեցին կերան, վե կացան գնացին: Հասան էտ տունը: Նի էլան վերե, «Բար՛աջողըմ, ախպեր ջան» ասեցին ու նստեցին:

էրկու նաղը քոռն ասեց, իրեք նաղլ էլ սաղն ասեց: Բերուց հինգ ոսկին տվուց դրանց:

Քոռը սաղին ասեց.— Հըլա էտ մարթին հարցրու տես՝ ճամփի տեհած բանն է՞լ ա նաղը:

— Հա՛, նաղլ ա, գիտեք՝ ասեցե՛ք, մին ա:

Սկսեցին ասիլը:

— Դե՛, քոռ ախպեր, դու ըստի կա՛ց, մենք ձի նի՛լնենք էթանք, էտ տենենք,— ասեց ախիկը:

Վե կացան զնացին սարը, քթան էտ հախսպուրը, էտ ծառը:

Ախիկն ասեց.— Սաղ ախպեր, դե դու ձիանը քաշի գնա իմ ճամփենն պըհա՛:

Սաղը զնաց, ախիկը ձեռը քցեց էտ մեռելը վե բերուց, տեհավ, որ ոտի բթից ընշար բուկը աչ ու ձախ կոճակ ա շարած: Սկսեց դուռ ատելը՝: Տեհավ, որ բկին դայթանով քցած մի պուճուր, սե, ծախ քար կա. քարը հանեց շինքիցը, տղեն սարըր էկավ ու նստեց: Տեհավ, որ հիրա մարթն ա:

— Խի՛ էկար, ա՛յ կնիկ:

— Էկա՛, բա ի՞նչ անեի,— ասեց, ու լաց էլավ.— ոչ մահ կա՛ մահը տանի, ոչ էլ դու գալիս ես, ես ի՞նչ անեմ:

Դրանք փաթըթվեցին իրար, թեք ընկան:

Մի վախտ զարթնեց կնիկը, տղան ասեց.— Դե, կնիկ շան, իմ պատանը հաքցըրու, կոճակները մեր քցա, քարն էլ քցա շլինքս, վի գնա՛, էլ չգաս, թե չէ հուրիքը կգան քեզ կվնասեն:

Ախիկը վե կացավ գնաց տուն, հէքսի օրը սաղին ու քոռին ճամփու քցեց, հինքը էկավ էլի էտ տղի կուշտը: Ըսենց մի հինգ-տասը օր էկավ, հիրար հետ ժամանակ անցկացրին:

Օրվա մի օրը հուրիքն էկան, տեհան որ տղի ունգը քցած ա. հուրի մենձ ախիկը տեհավ, որ էս տղի կոճակները աչ ա քցած, ասեց.— Հը՛, էն դանճըղը էկել ա քեզ քթել, հա՛. դե՛ վե կալեք սրան տարեք Սե ծովն ու Սիպտակ ծովը անց կացրեք, տարեք անմահական ախպրի բախըմը վե դրեք, որ օցը հիր պորտովը, դուշը հիր թևովը էտ տեղը տեհած չի: Տենեմ դա էլ ոնց պըտի գա տենի դրան:

Հուրիքը վե կալան դրան, տարան Սե ծովն ու Սիպտակ ծովը անց կացրին, տարան անմահական հախսպրի բախչենն վե դրին:

¹ Արձագիւր, (ծանոթ. բանաճապի):

էն հ'էքսի օրը ախշիկը էկավ՝ որ դատ չկա. լաց էլավ, մղկե-տաց:

Մնաց իննը ամիս, իննը օր, իննը հրոպպա, էտ կնիկը աղատ-վեց, բերուց մի տղա:

Տղեն դառավ շորս տարեկան, մորն ասեց.— Ա՛յ մեր, ըստի խի՞ ենք կենըմ, էս սարըմը. էթանք քաղաք, աշխարք տենենք, ըստի ի՞նչ կա:

Կնիկը տղին առավ, գնաց մի քաղաք: Գնաց, քաղաքը նի մննե-լու պես թաքավորի նազիրը պատահեց. համա շատ աշքից շոռ մարթ էր, մեր գեղի՝ Աթաբեկն էր², Ասեց.— Է՛ս ինչ լավ էլավ, հ'ինքս ի ման գալի էս տեսակ սիրուն օղլուշաղի, հ'ինքը հ'իրա ոտովը էկավ: Ասեց.— Ա՛յ հարս, հ'արի էթանք մեր տուն:

Ընկան նազիրի քամակը, գնացին: Հաց բերին կերան, քշերը տեղ քցիլ տվուց, որ քնեն: Քշերը վե կացավ, էկավ մտավ էտ հար-սի ծոցը:

Ասեց.— Վե կաց, դու իմ ախպերն ես, ամոթ ա:

— Զէ՛, — ասեց, — յա իմ կուռը կտրա, յա քու փեշը:

— Վե՛, գնա՛, վե, մարթ հաց չի տա, հացին խայանաթ թա-մաշ անի:

— Որ ըտենց ա՛ դու իմ քիրն ես, ես քու ախպերը, քու էրեխեն փտամ հ'ուսումնարան, ժամանակին մի կտոր հացի տեր կըլի, ինձ օղորմի կտա:

էտ տղի մոր ձեռին թաքավորական լենտ կար, կըպցրուց տղի հ'ուսին, շորերը հաքցրուց, դրկեց հ'ուսումնարան:

էտ տղեն ընդար ղվաթով էր, որ ինչ էրեխու բրթում էր՝ տղեն ո՛չ տալիս էր, ո՛չ առնում, ալրիալը մահանում էր:

Գանգատ գանգատի վրա թաքավորին էկավ, թե էտ տղեն քա-ղաքըմը էրեխա յթողեց՝ սըպանեց:

Թաքավորը կանչեց էտ տղին: Տեհավ՝ ջանը դող ընկավ, հ'ինքն հ'իրան ասեց.— Էս ջանավարը իմ քաղաքի քոքը կկտրի, հ'արի էնենց տեղ դրկեմ, որ էթա ետ չգա:

Կանչեց նազիրին, ասեց.— էտ քու քվոր տղին դրկա՛ մի խուր-ջին անդին քար բերի, բերուց՝ բերուց, չբերուց՝ դլուխը կկտրեմ:

¹ Աշտարակի, (ծառոր. բանաստեղծություն):

² «Մեր գեղի Արարեկն էր» համեմատությունը բանասացի միջամտությունն է. (ծառոր. կազմողի):

Տղեն քեռուն ասեց թե.— Ինձ թողա նի մենեմ թաքավորի գոմը, մի հատ ձի հանեմ, նի՛լնեմ, էթամ բերեմ:

Կնացին թաքավորին ասեցին, ին ըսենց ա ասըմ տղեն:

Ասեց.— Կա՛վ, թող էթա՛, որ ձին հավանըմ ա, նի՛լի էթա:

Տղեն նի մտավ գոմը, ձեռը ինչ ձիու միշկին դրուց, էն ձին կոացավ. գնաց շվաթի տակից մի քուտակ վե կալավ էկավ: Թամքը դրուց, նի էլավ, «Դե՛» մնաս բարով, քեռիս, ասեց, քշեց:

Կնաց մի հալիվոր մարթի ռաստ էկավ: Տեհավ նստած զիր ա գրըմ:

Ասեց.— Որթի ջան, էտ հո՛ւր ես էթըմ:

— Էթըմ եմ անդին քարի:

— Տեղը գիտա՞ս:

— Աստված մենձ ա:

— Դե որ ըտենց ա, որթի, հո՛ւրի՛ քեզ մի տեղ դրկեմ, գնա: Էտ սարը տենը՛մ ես, նի կըլես սարի գլուխը, ըտեղ մի հախպուր կա. հախպրի վրի սալը վե կունես, հախպրի ամեն բղկալուց մի անդին քար կընկնի, կըլըքցնես խուրջինդ. քարը՝ կգնես բերին, կգաս:

Տղեն գնաց, խուրջինը լքցրուց անգին քարով, ետ դառավ գնաց քեռու տունը:

Քեռին տեհավ, որ ձին անշախ երըմիշ ա ըլում², Ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ ի՞նչ ես բերել:

— Ընդար քար եմ բերել, քեռի՛, որ քեզ էլ թաքավորին էլ բոլ ա:

Քեռին խուրջինը վե կալավ տարավ թաքավորին: Թաքավորը տեհավ՝ զարմացավ, կանչեց վաղիրին, ասեց թե.— Տղեն անգին քարը բերուց, դրա հնարն ի՞նչ կըլի, հո՛ւր դրկենք, որ ետ չգա:

— Որ ըտենց ա,— ասեց վաղիրը,— ղրկենք գնա՛ անմահական ջուր, անմահական խնձոր բերի: Ըտեղ էթողը ետ չի գալ:

Թաքավորը կանչեց նաղիրին ասեց.— Ես շատ հիվանդ եմ, լոխմանը ասել ա, որ եթե անմահական ջուր, անմահական խնձոր բերեն, կլավանամ. քվորդ տղեն պըտի էթա բերի, նրանից դռադ տղա չկա: Բերուց՝ բերուց, չբերուց՝ գլուխը կկտրեմ:

¹ Պետք է լինի սալը. կամ ասացողն է վրիպել, կամ բանահավաք-հրատարակիչը, (ծանոթ. կազմողի):

² Քալում է, (ծանոթ. բանահավաքի):

Գնաց քվոր տղին ասեց թե.— Պատրաստվի էթա՛ս:

— Ո՛ւր:

— Պըտի գնաս անմահական ջուր, անմահական խնձոր բերես, թաքավորը ուտի՝ լավանա:

— Կէթամ, քեռի, դարդ մի անիլ, աստված ողորմած ա:

Ձին նի էլավ, քշեց: Քշեց գնաց էլի էն հալիվորին ռաստ էկավ:

— Բար՛աջողըմ, պապի ջան:

— Ասսու բարին, բալա ջան:

— Էտ ո՛ւր ես էթըմ:

— Էթըմ եմ անմահական ջուր, անմահական խնձոր բերեմ, որ թաքավորը ուտի՝ լավանա:

— Գիտե՛ս ինչ կա, բալա ջան, քու հերն ընտեղ ա:

— Ի՛նչ ա ասըմ:

— Բա՛, ընտեղ ա, անմահական հախալրի բախշըմը, կէթաս նրան էլ կտենես:

— Պապի ջա՛ն, էտ բախշեն ո՛րդի ա:

— Սե ծովը հանց կկենաս, Սիպտակ ծովը հանց կկենաս՝ կէթաս էտ բախշեն:

— Բա էս սատկած քուտակովը ես ո՛նց հանց կենամ Սե ծովն ու Սիպտակ ծովը:

— Բալա ջան, կէթաս, ծովի դրաղը մի ցից քար կա, էն ցից քարը կպոկես, տակին մի հատ գյամ կա, էն գյամը կվերուսես, կկոխես ծովը, ըտեղից մի հատ սե ձի դուս կգա, ընենց դուս կգա, որ կասես ինձ կուտի. համա վախիլ մի՛, ձեռդ քցա հոսան ու տու գեննովը, գյամա՛, նի՛լ:

— Դե մնաս բարով, ափու ջան:

Տղեն ձին քշեց գնաց ծովի դրաղը, գյամը հանեց, հրեղեն ձին բռնեց, նի էլավ քշեց: Քշեց Սե ծովը հանց կացավ, Սիպտակ ծովը հանց կացավ, գյամը հանեց կապեց մեշքը, ձին բրախեց, հինքը գնաց դըրա բախշեն, Գնաց տեհավ, որ ծովի դրաղին սի հասար կա քաշած. դուռը շէր էրկըմ, համա անմահական ֆոտ էր գալի էտ տեղից: Գնաց վերեւ, տեհավ որ լեռ քարից մի դուս տեղ ա էրկըմ: Ձեռով րրթեց, դուռը բացվեց. նի մտավ նեքսեւ, ման էկավ բախշեն: Գնաց մարմար հավուղի կուշտը, տեհավ մի ջահել տղա քնած ա, մանդր-մանդր քրտնած ա: «Թո՛ղ,— ասեց,— հէրեսս լվանամ, մի քիչ ջուր խմեմ, նոր գամ տենեմ ինչ մարթ ա»: Հէրեսը լվաց, ջուր

խմեց, ետ թամաշ արուց, տեհալ որ մի բողոնոցով հաց՝ ամեն բան մի:ին: Նստեց հացը կերալ, բեղերը սրկեց, էկալ քնած մարթի կշտին նստեց:

— Ա՛յ մարթ, հերիք ա քնես, վե՛ր:

էտ մարթը շիմացալ:

— Տո վեր է՛,— բրթեց:

Հերը վե կացալ ասեց.— Ա՛յ տղա, հրեղեն ես, հողեղեն ես, ասա տենենք ո՞վ ես:

— Վե՛ կաց, կոխ բռնենք:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— դու ի՞նչ ուժ ունես, որ ուզըմ ես ինձ հետ կոխ բռնես:

— Վե՛ր տենենք, շատ մի խոսալ:

Վե կացան էտ դղըմը կպան հ՛իրար, ինչ արուց՝ չկարացալ տալ գեննովը տղին, ընչար հ՛իրիկվա ժամի վախտը շարշարվեցին, ոչ մի-նը միին չկարացալ տա գեննովը, գետինն էլալ վարած ֆող, ոնց որ գութանը բցես՝ վարես:

— Դե հ՛արի դինչանանք, նոր ամեն մարթ հ՛իրա գլխի էկածն ասի:

Նստեցին դինչացան, տղեն ասեց.— Դու ինձանից մենձ ես, դու հ՛առաչ ասա՛, ետո ես կասեմ:

Ասեց.— Ինձ սիրա շունեմ, դու ասա՛:

— Դե որ ըտենց ա, կասեմ՝ դու լսա՛:

Տղեն ասեց հ՛իրա գլխի էկածը, ասեց.— Ես Արգար թաքավորի թոռն եմ, իմ հերը կորել ա, մերս կա, նազիրի տանն ա. թաքավորը հիւլանդ ա, ինձ դրկել են, որ դամ անմահական ջուր, անմահական խնձոր տանեմ, որ լավանա:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— դու իմ տղեն ես, Արգար թաքավորը իմ հերն ա: Քու մերը բոլով-բուսաթով, լալ մազերավոր կնիկ ա, հաշու կողմը, հ՛երեսին խա՛լ ունի:

— Հա՛,— ասեց տղեն,— ունի:

— Որ ըտենց ա, դու իմ տղեն ես, հ՛արի քեզ տանեմ պահեմ, որ հուրիքը չզան քեզ վնասեն:

Տարալ տղին պըհեց բախչըմը, մի քիչ հ՛անց կացալ՝ հուրիքն էկան:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— ռանգդ խի՞ ես թոցրել, չըլի էն անըզ-դամն էկել ա:

— Զէ', — ասեց:

— Բա ի՞նչ ա էլեւ:

— Էն կնկանից մի տղա է էլեւ, էկել ա ինձ հասել, խնթրեմ՝ ինձ բախշեք, վնաս չտաք:

— Դե՛ գնա տղիդ բե՛ր, տենենք:

Գնաց, տղին վն կալավ բերուց. հուրիքը տեհան, շատ հավանեցին:

— Մենք մի ախպեր ունենք, օխտը տարի ա բռնված ա. որ քու տղեն էթա բերի տա մեզ, մենք քեզ էլ, հ՛իրան էլ ազատ կանենք, — ասեց մեծ հուրին:

Տղեն ասեց. — Շատ լավ, ես կէթամ կրերեմ:

Հուրիքը վն կալան էտ էրկսին տարան հ՛իրանց հոր կուշտը, ասեցին. — Հե՛ր, էս տղեն ասըմ ա թե. յէթամ ձեր ախպորը կրերեմ:

— Որ բերի՝ ինչ ուզի կտամ, — ասեց հերը:

Հտեղ քշերը կացան հեր ու տղա, հ՛առավոտը քշերով ասեց. — Մի՛ ամաշիւ, տղա, ինչ ուզըմ ես, ուզա՛:

— Թաքավորն ապրած կենա, — ասեց տղեն, — ուղըմ եմ քու ձին, քու Հազարեն դալխանը, քու շէնքի Զհարդար թուրը, կմնեմ քու օթախը, ինչ գուրդ որ ուժս կպատի՛ վն կունեմ, կէթամ:

Ասեց. — Լավ:

Տղեն քաշեց թաքավորի հրեղեն ձին, թեւ քցեց Հազարան դալխանը, կախեց Զհարդար թուրը, բերուց քառասուն փթանոց գուրդը, քշեց, աստղերի հետ հաղալոն գնաց:

Գնաց մի ջաղացի թուշ էլավ. էտ ջաղացսկանը քնած էր. «Էե կացնեմ՝ ինչ անեմ, շվեկացնեմ՝ ինչ անեմ. պետք ա վն կացնեմ», — ասեց, ձին կապեց դռանը, ուզեց նի մտնի՝ ձիւ խոսաց. ասեց. «Հ՛ո՛ւր ես էթում, ա՛յ տղա, հենց կսիլի՛ քար կդառնաս, կա՛ց, կաց տեղիցդ ձեն տու»: —

Տղեն գլամը պահեց ձեռին, բղավեց. — Ուստա՛, ուստա՛. — Մեկ էլ բոռաց. — Ուստա՛:

Ասեց. — Արի տենեմ ինչ ես ասըմ:

— Ուստա՛, — ասեց, — դե դուա արի, դործ ունեմ ինձ:

— Դու մեղավոր չես, ձիդ ա մեղավորը, գամ, էլ իլլաճ չկա՛:

Ձին ասեց. — Ձախու գիհս¹ կաննի:

¹ Կողմ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Հ'անց կացավ ձիու ձախու գիհը:

— Անասո՛ւն, հ'ամեն բան պըտի դրան սարվացնես դու Հա-
զար բարին ես էկել, շահել տղա: Դա՛ն ես բերել շաղացը:

— Ձէ՛, ուստա:

— Բա՛, ի՞նչ ես ասըմ:

— Հուրի թաքավորի տղեն ի՞նչ տեղ ա բռնված:

— Հա՛, հա՛, հա՛, էտ ա ասը՛մ: Դե ձեն տու՛ «Ալմաստ, դու
արի՛, բան եմ ասըմ», Ալմաստը կգա քե կասի:

Տղեն բղավեց.— Ալմա՛ստ, Ալմա՛ստ, դուս արի՛, բան եմ ասըմ:

Տեհավ մի հատ սիրուն ախշիկ դուս էկավ, հուրըքանց մեկ էլ
չկա դրա պես, քառասուն հուսը ալ գըհից ա կախ էլած, քառասուն
հուսը ձախ դըհից, բոլորն էլ ոսկեթել:

— Ի՞նչ կա, ա՛յ տղա:

— Ձեր Հուրի թաքավորի տղեն ի՞նչ տեղ ա բռնված:

Ձին ասեց.— Հ'աշկն ընկավ քեզ, բանըդ ալշու ա:

— Ա՛յ տղա, էթանք էրկու ըստաքան գինի խմենք՝ ասեմ, գնա՛
աստված բանըդ հաշողա:

Ախշիկն ընկավ հ'առաչը, տղեն քամակը, որ ձին քաշի. ախշիկը
որ երբմիշ էր ըլըմ, տղի հոբին քանդվըմ էր:

Ձին կասեց թավու մեխիցը, նի մտավ նեքսե, նորից բարով
տվուց դրան:

— Հազար բարին, հազար բարին ես էկել, մեր տունը քեզ փեշ-
քա՛շ, Բա ես քեզ ի՞նչ փեշքաշ տամ, որ էկել ես մեր տունը: Ա՛յ
տղա, առ հ'անդաշիս մի հատ օղը տամ քեզ. հըմի դու ինչ կտաս՝
դու գիտես:

— Ձատ մի տալ, ա՛յ տղա,— ասեց ձին:

Տղեն ասեց.— Ես ի՞նչ ունեմ, որ ինչ տամ:

Լըցրուց էրկու ըստաքան գինի, մինը հ'իրա հ'առաչը դրուց,
մինը՝ տղի. վե կալավ ախշիկը ըստաքանը, ասեց.— Բարով էթաս,
բարով դաս: Համա շատ դժար տեղ ա, գիտե՛ս, ա՛յ տղա, եմքոմ եմ
քու կենդանութանդ թասը, աստված քեզ կենդանի ետ դարցընի:

Տղեն վե կալավ.— Ես էլ քեզ սաղ տենեմ աշխարքի երեսին.
դամ մնաս բարով անեմ էթամ:

Տոլապի գոռը բաց արուց ախշիկը, շորս հատ մուշամբա հա-
նեց.— Ձիու ոնները կկոխես մեկը, կգաս:— Տղեն տարավ մուշամ-

բեքը ձիու ոնները հաքցրուց, ետ դառավ, էկավ ախշկա կուշտը։ Ախշիկն հառաչ ընկավ։— Դե ձիդ ետ արա՛, նիլ, արի։

Սոս դառավ որ ձիու գլխովը ետ անի, տեհավ ձիու հաշկերից արտասուանքը գըլտը-գըլտը թափվըմ ա։— Հը՛, ա՛յ ձի, խի՛ ես լացըլըմ։

— Է՛, բալամ,— ասեց ձին,— աշխարքի ընչի՛ցն ես խաբար, յա սաղ դամ, յա մեռած։

— Տենը՛մ ես էտ Սև սարը,— ասեց ախշիկը,— ըտի մի հատ տղա կա, էտ սարը նրանն ա։ աշխարի հէրեսին անասուն, բանական, անբան շի կարա էտ սարը նի՛նի, ա՛յ էտ սարը պըտի նի՛լլես։

— Դե՛, արի պոռշտի անենք, գնա՛, աստված քեզ հետ ըլի։

Պոռշտի արուց, ջիրիցը հանեց մի աղլուխ, տվուց տղին, ասեց։— Ինչ վախտ կոխվ կանես՝ աղլուխը կհանես հէրեսիդ թամաշ կանես, էլի էն մարթը կդառնաս, կուլից բեզարիլ չես։ մենակ աղլուխը չկորցնես։ Դե էթաս բարո՛վ։

Տղեն քշեց ձին, վեր էկավ ձորը ու նի էլավ սարը, ընչար սարը նի՛լլիլը՝ արին էկավ ձիու հաշկիցը։ Նի էլավ դուզը, տեհավ մի հատ տղա նի էլած ձին՝ ընենց ա քշըմ հիրեն ետևից, ոնց որ մի կրակ։

— Ա՛յ տղա,— ասեց ձին,— կաննի աչու դիհը, մահ կա, ետ դառնալ չկա։

Տղեն կաննեց աչու դիհը։

— Քեզ ո՞վ իրավունք տվուց, որ դաս էս սարը նի՛լլես,— գոռաց տղեն,— գիտեի՞ր ոչ որ էս սարը տեր ունի։

— Ես էկել եմ քեզ հըմար, գլուխդ մեզ հարկավոր ա,— ասեց տղեն։

— Կուլե՛նք։

— Կուլե՛նք։

— Սրեն ո՞ւմն ա։

— Քունն ա, ես դոնաղ եմ։

Տղեն տեհավ սրա ձեռի քառասուն փթանոց գուրզը, սարսափեց, ասեց։— Ըտեղ կա՛ց, ես իմ գուրզը բերմ։

Գնաց, ձեռի գուրզը վե քցեց, նի մտավ նեքսև, մի հատ գուրզ բերուց, որ մեր տղի գուրզից թեթև էր։

— Է՛հ,— ասեց մեր տղեն,— էտ գուրզով բան չի անիլ, վե կու-
նենք։

— Քցա՛ գորգդ:

Գորգը քցեց տղեն:

— Ա՛ռ գորգդ, — ասեց, — հանաքի վախտ չի:

— Այ հա՛ւ, — ասեց, — որ սա իմ տված գորգին դիմացավ,
սրան հաղթել չի՛լի:

— Օխտը գորգ ունիս քցելու, օխտը նետ ունիս քցելու, օխտը
հատ էլ թուր ունիս քցելու, քցա՛, թեզ արա, սաղ ջանդակս եռաց
իրարից, թեզ արա:

Տղեն հինքն հիրան ասեց. — Ձուր ա, սրա հառաչից փախչիլ
հարկավոր ա:

Վեց գորգը քցեց, ըսկի բան չարուց:

— Նետը քցեմ, բալթի մի իլլան անեմ:

Ձին ասեց. — Տղա՛, հաշկս բռնում ա, նետը քցելուն պես ես
հավալամիշ կըլնեմ, դու դալիմ կաց:

Նետը քցելուն պես՝ ձին թռավ:

Տղեն ասեց. — Կա՛ս:

— Կա՛մ, բա չկա՛մ:

Ասեց հինքն հիրան. — Փախչիլը լավ ա, սրան ես կարող չեմ
թլլան անիլ:

Ձին ասեց. — Ուզեմ ա փախչի, վախենաս ոչ, եննուցը քշի:

— Մըն էլ, — ասեց, — մի թուր քցեմ, տենեմ ինչ ա ըլլեմ:

Ասեց. — Կա՛ց, թուր եմ քցելու:

Ասեց. — Քցի՛, իրավունք ունես:

Ձին ասեց. — Քեզ դալիմ բռնա՛, ես հավալամիշ եմ ըլնելու:

Քցեց, ասեց. — Կա՛ս, թե չկաս:

Ասեց. — Ըստի եմ:

Մըն էլ թամաշ արուց, որ տղեն նտ դառցրուց ձիու գլուխն ու՛
գե փախի:

Ձին ասեց. — Տղա՛, մի վեր արի, էս մուշամբեքը հանա ոնեն-
րիցս, էլ իմ ոնեերը գետնին դիպչիլ չի. մնաց բիլակը քեզ:

Հաշկը անշաղ կտրեմ էր, որ երևեմ էր՝ որ էթեմ ա:

— Դե՛, դամշի տու փորատակիս:

Մի հատ դամշի տվուց ձիու փորատակին, ձին հավալամիշ
էլավ:

— Կալել եմ, — ասեց ձին, — թուրդ քցա՛:

1 Կողմ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Տղեն թուրը քցեց՝ մեշտեղիցը կտրեց, զլուխը ընկավ մի դիհը՝ ջանդակը ընկավ մի դիհը:

Մըն էլ հաշկ բաց արուց տղեն, որ էլի մուշամբի կշտին կաննած ա:

— Զ'արի, հ'անցկացրու մուշամբեն իմ ոնները, — ասեց ձին: — Ընենց անիծած ֆող էր էտ ֆողը, որ ոտը դնողը քար էր դառնում, մուշամբեն դրա հըմար են հ'անցկացնում:

Տղեն վեր էկավ ձիուց, մուշամբեն դրուց ձիու ոնները,

Ձին ասեց. — Այ տղա, որ նի կմնես, ոտդ կդնես նարդրվանի¹ մառմառ քարի վրին, որ գեննին դնես՝ քար կկտրես, նի կմընես օթախը, հ'իրեք օթախ հ'անց կկենաս, Հուրի թաքավորի տղեն՝ ընտեղ բարակ զնշլով կապած ա, ետ կանես, ետ շի թամաշ անես հա՛, էլի քար կկտրես, վե կունես կրեհես:

Տղեն նի մտավ էտ տղի կուշտը, տղեն ետ արուց, ոռե-ոռ, ոռե-ոռ էկավ ձիու կուշտը:

— Աղլխիդ թամաշ արա, ա՛յ տղա, — ասեց ձին:

Տղեն րաց արուց, տեհավ քիշ քրտնած ա:

— Ձի՛, — ասեց, — աղլուխը քրտնած ա:

— Էլի փորցանք ունենք:

Թռավ ձիու քամակը, տղեն քաշեց թարթը, քշեց: Էկավ էն տեղը՝ որ ախշիկը շանց էր տվել:

Տեհավ մի հատ ձիավոր բղավելով գալիս ա. — Այ մարթ, էտ հսիրը հո՞ւր ես տանում, կա՛ց, կոխվ անենք:

Ձին ասեց. — Տղա՛, վախիլ մի՛, դրա ֆողը հ'անց կացա՞նք:

Ետ դառավ, տղեն վե դրուց, տեհավ, որ էն ախշիկը՝ որ հետը պոռոտի էր արել, հրեսիկ արաբ տղի շորերը հաքին, ձին նի էլած էկավ:

— Հը՛, այ տղա, — ասեց, — էսօր կովի սրեն իմն ա, բոլ ա դոս կոխվ անես:

Ետո դարձավ էն կովի էկող տղին ասեց. — Կաննի՛ր, կոխվ անենք:

— Անե՛նք:

— Սրեն ո՞ւմն ա քցելու, — ասեց տղեն:

— Քունն ա՛, — ասեց Ալմաստը:

¹ Սանդուղ, (ծանոթ. բաճախալի):

— Զէ՛, բունն ա, քանի որ դու դոնադ ես,— ասեց տղեն:

Ալմաստը գուրզը քցեց. քցելուն պես դիպավ ձիուն, հեշ րան շէլավ ձիուն: Մի հատ էլ թուր քցեց Ալմաստը, էլի րան շէլավ, շունթի հաշկը ետ էր՝ տղեն էր: Մի հատ էլ նետ քցեց. ձին հավալամիշ էլավ, էլի րան շէլավ:

— Ախի՛, համփերա,— ասեց Արգար թաքավորի թուր,— որ կարըմ շես՝ խի՛ ես մեկդան մտնըմ:

Զին ասեց.— Տղա՛, ես ընենց կթռչեմ, որ կգամ ուսին մոտիկ, գուրզդ քցա՛, էրկու կտոր արա՛, համա մուղաթ կաց իմ մազը շկրտրես հա՛, ինձ կրարկացնես՝ արևին դեմ կանեմ քեզ անձոխ կանեմ, վե՛ կածեմ:

Հավալամիշ էլավ ձին, թուրը ընենց քցեց տղեն, որ ձիուցը մի մազ էլ չկտրվեց, մեղտեղիցը տվուց էրկու կտոր արուց:

Վեր ընկող տղեն ձեն տվուց.— Ա՛յ տղա, մըն էլ:

— Իմ մորիցը մի հետ եմ էլել,— ասեց, առավ հորի տղին թարբը, Ալմաստի հետ ձին քշեցին էկան: Էկան Ալմաստենց տունը, Արգար թաքավորի թուրը Ալմաստին խնթրեց, թե ձիդ տուր Հուրի թաքավորի տղեն նի՛լլի:

— Իմ ֆոթին էլ ուզես՝ խնահիլ չեմ, մենակ ինձ միտ բերես, ա՛յ տղա հա՛,

Վե կացտն էկան Հուրի թաքավորի տունը. տղի թևիցը բռնեց, նեքսե տտրավ, ասեց.— Համեցեք, թաքավոր, էս քու տղեն:

— Ա՛յ տղա, ուզա՛ տամ, ախիկ ես ուզըմ, անգին քար ես ուզըմ, ուզա՛ տամ:

— Քու սաղութունն եմ ուզըմ, թաքավոր:

— Է՛հ, իմ սաղութունը քեզ օքուտ չի անիլ, ուզա՛ տամ:

— Որ ըտենց ա, քու ձին եմ ուզըմ, քու թուրն եմ ուզըմ, քու պալխանը, քու գուրզը:

— Տվի՛, որթի, դու մեղավոր չես, ձին ա մեղավոր:

— Կխնթրեմ, որ մեղ ճամփու քցես, մեր ճամփեն պա-հող կա:

Կանչեց հորը, յանի Արգար թաքավորի տղին, կանչեց իրա էրկու ախշկանը, ասեց.— Կէթաք վե կունեք անմահական ջուր, անմահական խնձոր, ոնց որ բերել եք էտ մեյխուր, ընենց էլ կտանեք Ժովի դրաղին վե կղնեք, կգաք:

Վե կալան անմահական ջուր, անմահական խնձոր, Արգար թա-

քավորի տղին դառցորին մեռել, ոտից մինը բռնեց. ձեռից մինը, վեկալան տարան:

Տղեն հիրա մադիանը նստեց, ծովերն հանց կացավ: Գնաց էն դիհը, շատ ուրախացավ, ասեց.— Փա՛ռք քեզ աստված, անշաղհ հանցկացանք սալամաթ:

Էկավ հոր կուշտը, Հուրի թաքավորի ախլիկը ասեց.— Քանդի՛ էդ կոճակները:

Քանդեց կոճակները, ճտի քարը հանեց, հերը սարը էկավ ու նստեց.— Հը՛, որթի ջան,— ասեց,— կշտի՛ս ես:

— Բա ո՞րդի պըտի ըլեմ,— ասեց տղեն:— Հարի նստի՛ իմ ձին, ես հառաչդ կընկնեմ՝ կէթանք:

Հերը նի՛լավ ձին, տղեն ընկավ հառաչ՝ գնաց: Հասան հալիվորին:

— Բար՛աջողըմ, հալիվոր ջան, ես քու խելքին ղուրբան, բերի հորս, դու որ շըլեիր՝ ես կարալ չի գննիլ:

Հերը վեր էկավ, հալիվորի ձեռը պաշեց, էլի նի էլավ ձին:

— Գիտեք ինչ կա, Արգար թաքավորի տղա,— ասեց հալիվորը,— բարով վայելես էտ թաքավորութունը: Համա կնիկդ շատ ա՛մենձացել. էտ ջրիցը, խնձորիցը կտաք՝ կջահիլանա:

— Դե՛, ափու ջա՛ն, ըտեղ կաց, ես էթամ իմաց տամ իմ մորը:

Տղեն հառաչ ընկավ գնաց տուն, մի խնձոր ձեռին էր. տվուց՝ մորը՝ կերավ ջահիլացավ, առավ էկավ հոր դեմը: Մարթ ու կնիկ՝ հիրար փաթըթվեցին, ուրախացան, էկան տուն: Էկան տուն որ՝ քաղաքը խառնվել ա հիրար:

— Է՛ս ինչ ա, ի՛նչ ա ըլել:

Ասեցին, թե թաքավորը մեռել ա, Թառլան ղուշը քցել են, որ՝ ում գլխին վե գա՛ էն ըլի թաքավոր: Մըն էլ տեհան ղուշը պտտվեց, էկավ վեր էկավ Արգար թաքավորի տղի գլխին:

Սաղ ժողովուրթը գողաց թե.— Մեր թաքավորն ա, մեր թաքավորն ա:

Օձեցին, դրին թաքավոր: Նի էլավ թախտը: Համեն բան կարթի դրուց:

Օրվա մի օրը թաքավորը հիրա տղին ասեց.— Դե՛ գնա, որթի, պապիդ, Արգար թաքավորին ու մորս, ախպորտանցս տե՛ս, հարի:

Տղեն ձին հազրեց, նի՛լավ, օխտը օր, օխտը քշեր ձին գնաց,

մի մենձ չալիրի հառաչ կաննեց. տեհալ մի հատ լալ տղա գալիս ա զըրա հիրան: Բարով տվուց, բարով առաւ:

— Ո՞րդիանց ես, ա՛յ տղա,— հարցրուց Արգար Թաքալորի թոռը:

— Կալ հարր ու զորքով ես խոսըմ, ա՛յ տղա, մի քիչ ղալդին խոսաս ի՞նչ կըլի,— ասեց էկող տղեն:

— Դե մեր ղալդեն ըսենց ա, ախպեր:

— Ես Արգար Թաքալորի միջնեկ տղեն եմ:

— Ոտիդ մեռնեմ, տա՛նեմ Արգար Թաքալորի տունը:

— Դե ըտենց ասա՛, ջանըմ: Գանդատ ունե՛ս:

— Ետո կասեմ քեզ: Մգար Արգար Թաքալորը սաղ ա:

Հասան հիրա տունը. ձիուցը վեր էկան, գնացին Արգար Թաքալորի կուշար:

— Էտ ի՞նչ մարթ ա, ա՛յ տղա,— ասեց Արգար Թաքալորը հիրա տղին:

— Թաքալոր,— ասեց թոռը,— ի՞նչ ես տալի մի հաշկալիսեք ասեմ:

— Ասա տենեմ, որթի ջա՛ն:

— Ես քու թոռն եմ, հորս էլ բերել եմ. էթանք մեզ ղոնաղ, հորս էլ տես՝ ուրախացի:

Թաքալորն ընկալ թոռի ճտովը:

Առաւիտորը վե կացան, գնացին հասան հիրանց տունը:

Հեր ու տղա փաթըթվեցին հիրար, լաց էլան: Մի վախտ ըտեղ կացան, ետո դառան հիրանց տունը: Նրանք հասան հիրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրաղին: Նրկնքիցը հիրեք խնձոր ընկալ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ հանգաջ դնողին:

5. ՓԵՏԵ ԶԻՆ

Կըլի չիլի մի թաքավոր, էտ թաքավորին մի սիրուն ախշիկ կունենա. նազըրի, վազըրի տղեն կգան դրան ուզելու, թաքավորը կասի.— Ախշի՛, նազըրի տղեն էլ, վազըրի տղեն էլ էկել են քեզ ուզելու, որի՞ն ես առնում:

Ասըմ ա.— Թաքավոր, էրկըսին էլ կանչա՛ գան, որին հավանեմ, նրան կառնեմ:

Թաքավորը կանչում ա, էրկու տղեն էլ գալիս են նեքսե: Ախշիկը տղեքանցը հարցնում ա.— Ի՞նչ փեշակ ունեք:

Տղեքն ասում են.— Մինս էլ փեշակ չունենք:

— Գնացե՛ք, — ասում ա, — հ՛ամենքդ մի փեշակի հ՛աշկերտ էլեք, էկեք, որիդ փեշակին հավանեմ, նրան կառնեմ:

Տղեքը վեր են կենում, էթում են հ՛ուրիշ քաղաք, մինն էթում ա զարգարի աշկերտ, մինն էթում ա խառատի աշկերտ: Խառատին աշկերտ էթողը աղաչանք ա անում ռատին թե.— Ինձ լավ փեշակ պըտի սարվացնես, որ թաքավորի ախշիկն ինձ առնի. ես նազըրի տղա եմ, փեշակը ինչ անեմ, սարվում եմ, որ էն ախշիկն ինձ առնի:

Զարդարին հ՛աշկերտ էթողը շինում ա մի ոսկե ձուկ, լավ հ՛ակներ ա հաքցնում վրին, համա խառատի կուշտն էթողը մի փետե ձի ա շինում, ընենց որ ման ա գալի հ՛իրան-հ՛իրան:

Վեր են կենում հ՛իրար հետ գալիս են: Էն որ զարգարի հ՛աշկերտն ա՝ ոսկի ձուկը դնում ա սինու մեջը, մի թամուզ աղլուխ քաշում վրին, տանում ա, դնում թաքավորի ախշիկա հ՛առաչը:

Թաքավորի ախշիկը թամաշ ա անըմ, ետ ա դառնըմ խառատի հ'աշկերտին հարցնըմ ա.— Քու նշանդ ո՞րն ա:

Խառատի հ'աշկերտը ասըմ ա թն.— Իմ նշանը ննքսն չի գալ, մուննաթ հմ անըմ դրսեը դաք, թամաշ անեք:

Թաքավորը, թաքուհին, մըն էլ ախշիկը դուռ են գալի գլազմըմը կաննըմ են, Տղեն փետե ձին սարքըմ ա, նի ա ըլըմ, մի էրկու դուռի էթըմ ա, գալի:

Ախշիկն ասըմ ա.— Ոսկե ձուկը հ'ամեն մարթ էլ կարա շինիլ, փետե ձի շինիլը հունար ա. ես փետե ձի շինողին հմ առնըմ:

Ջարգարը հ'իրա ոսկե ձուկը առնըմ ա էթըմ, խառատը մնըմ ա բոեղ, պասկլըմ ա պրծնըմ, ձին տալիս ա հ'իրա միրզամին՝ փեշ-բաշ: Միրզամը վեր ա ունըմ ձին, նի ա ըլըմ ման գալու, չարխերը պտըտըմ ա՝ դայդեր խմանըմ չի, էթըմ ա՝ գալի:

Էթըմ ա դեմ ըլնըմ մի ծովի. ետե որ ծովին դեմ ա ըլնըմ, ասըմ ա.— Աստված, էլ ուրիշ ճամփա դիտեմ ոչ, յա դեմ կըլնեմ ծովին կհեղզվեմ, յա հ'անց կկենամ, կպրծնեմ:

Դեմ ա անըմ ծովին քշըմ, մկրատի պես ծովը կտըմ ա՝ հ'անց ա կենըմ էն դիհը, էթըմ ա մի թաքավորանիստ քաղաք: Էթըմ ա քաղաքի դրադին մի պառավի դոնաղ ա ըլըմ. հ'իրիկունը էթըմ ա պառավի տունը, ձին քանդըմ ա, լցնըմ մի տոպրակի մեշ, դնըմ գլխի տակն ու քնըմ:

Հառավոտը վեր ա կենըմ, ասըմ ա.— Նանի՛ ջան, իմ տոպրա-կին դիպչող չըլի:

Պառավն ասըմ ա.— Տղա շունեմ, ախշիկ շունեմ, ես էլ էսա էթըմ հմ հարեանի տները, ո՞վ պըտի ձեռ տա:

Վեր ա կենըմ տղեն, էթըմ ա քաղաքը ման ա գալի, գալիս ա տենըմ ա, որ քաղաքի վիրի դիհը մի լավ տներ կա շինած, չորս դիհն էլ հասարը քաշած:

Հ'իրիկունը գալիս ա տուն, պառավին ասըմ ա.— Նանի ջան, էս քաղաքը շատ լավ քաղաք ա, վիրի դիհը մի տուն կա շինած, էն տունն ո՞ւմն ա:

Պառավն ասըմ ա.— Որթի ջան, էն թաքավորի ախշկա տունն ա. քառսուն ջառիով ապրըմ ա, հ'ինքը շատ սիրուն ախշիկ ա:

Տղեն ասըմ ա.— Նանի ջան, առ քեզ մի մանեթ էլ փող տամ,

¹ Անհորդուն, (ծանօր. բանճավաֆի):

քշերը ընչար լիս ճրաքը անցընես ոչ, ես էթալ պըտեմ ման գալ, որ քշերը գամ, տունը քթնեմ:

Վեր ա կենըմ տղեն, ձին նի ա ըլըմ, էթըմ ա էտ տան շորս դիհը ման ա գալի, ճամփա շի քթնըմ. գալիս ա մի տեղ, ձիու բուրդուն պտըտըմ ա, հասարի գլխովը թուշըմ ա էն դիհը: Էթըմ ա գյաղ-մի տակին կաննացընըմ ձին, ձիուցը վեր ա գալի, նարդըվանով նի ա ըլնըմ գյաղմեն, փանջարովը մտիկ ա անըմ¹ տենըմ, որ մի շատ սիրուն ախչիկ քնած ա:

Դեսն ա մտիկ տալիս, դենն ա մտիկ տալիս, տենըմ ա բալանիքը փանջարըմը վե դրած: Վեր ա ունըմ բալանիքը, բերըմ ա դուռը բաց անըմ, տենըմ ա մի շատ սիրուն ախչիկ քնած, մի շամադան ոննների տակին ա վառըմ, մի շամադան գլխավորեն ա վառըմ. մի տուռ¹ շարբաթ էլ գլխավորեն վե դրած ա:

Շամադանները վեր ա ունըմ փոխըմ, շարբաթը վեր ա ունըմ, ասըմ ա. — Իմ ու քու կենացը, — խմըմ, կռանըմ ա ախչկա էրկու թուշն էլ պաշըմ ա ու ասըմ ա, — Դե մնաս բա՛րին:

Էթըմ ա պառապի տունը:

Հառավոտը ախչիկը տեղիցը վեր ա կենըմ, տենըմ ա շամադանները փոխած, շարբաթը խմած: Կանշըմ ա ջառիեքանցը, ասըմ ա. — Անըզգամներ, ես ձեր հաղանելիքն եմ, թե ձեր ծիծաղատեղն եմ, էկել եք իմ շարբաթը խմել, շամադաններս էլ փոխել:

Թաքավորի ախչիկը բարկութունիցը դուս ա գալի, գյաղմըմը ման ա գալի, նարդըվանով վեր ա գալի ներքե, տենըմ ա որ ձիու ոննատեղեր կա:

— Ա՛յ ջանըմ, էս ձիու ոննատեղերը ըստեղ ի՞նչ բան ունի:

Ձիու ոննատեղերի իզը բունըմ ա, էթըմ ա հասարի կողքին կաննըմ. տենըմ ա, որ էտ ձին հասարի գլխովն ա թռել էկել:

— Է՛հ, — ասըմ ա, — բան չկա, էս էկողը մըն էլ կգա:

Գալիս ա մի թուղթ ա գրըմ հորը, ասըմ ա՝ որ հիթսուն փութ կուպըր դրկա:

Ախչկերանցն էլ հրամայըմ ա, ասըմ ա. — Հստեղ քանդեք, փոս քցեք:

Քանդըմ են, փոս են քցըմ, կուպըր բերըմ են լցնըմ էտ փոսի մեշը. էտ օրը շատ թեզ ջառիեքանցը ասըմ ա. — Գնացե՛ք քնեք:

¹ Բաժակ, (ծանոթ. րանսապաֆի):

էթըմ են քնըմ. հինքը շամադանները վառըմ ա, շարբաթը լցնըմ՝ դնըմ ա զլխավիրեր, դաստաքուն ա տալի:

էա տղեն էտ օրը շատ թեղ ա վն կենըմ, ձին դուս ա քաշըմ, ասըմ ա.— Նանի ջան, ճրաքը անցընես ոչ, էա քշեր շատ թեղ կգամ:

Վեր ա կենըմ, էթըմ ա, բադանի գլխովը թռցնըմ ա էն դիհը, քշըմ ա ըլեդ էն գլադի տակին կաննացնըմ, ձիուցը վեր ա գալի, նարդըվանով նի ա ըլըմ վիրե, էլեդ էթըմ ա տենըմ բալնիքը փանշարըմը վն դրած:

Բալնիքը բերըմ ա, դուռը բաց անըմ, շամադանները փոխըմ ա, շարբաթը վեր ա ունըմ, ասըմ ա.— Իմ ու քու կենացը,— խմըմ. կուանըմ տ, որ ախշկա թուշը պաշի, ախշիկը տղի բիւակը դալիմ բոնըմ ա:

Ասըմ ա.— Ի՞նչ մարթ ես, օցն հիւր պորտովը, դուշն հիւր թևովը ըստեղարենք էկել չի, դու ըստի ի՞նչ բան ունես:

Ասըմ ա.— Կուտըս բաց թո՛ղ, էթամ դուս տակին կաննեմ, քեզ ասեմ:

Ասըմ ա.— Գնա՛ կաննի, ասա՛:

Կուտը բաց ա թողըմ, տղեն փախըմ նի՛լնըմ ձին, գոռըմ ա, պտըտըմ ա, տենըմ ա ձին էթըմ չի:

— Ա՛յ տղա,— ասըմ ա,— դե վեր արի, հարի:

Տղեն հիւրա զլխի էկածը ըստեղ ասըմ ա:

Ախշիկն ասըմ ա.— Ա՛յ տղա, որ ես քեզ առնեմ, կարա՞ս էս երկրիցը տանիլ:

Ասըմ ա.— Որ իմ ձիու ոնները թամբղացնիլ տաս՝ քեզ էս երկրիցը կտանեմ:

— Շատ լավ,— ասըմ ա ախշիկը,— հառավոտը ես ձիու ոնները թամբղացնիլ տամ:

Գալիս են ախշիկն ու տղեն, շորերը հանըմ են, հիւրար ճիտ են անըմ¹ ու քնըմ:

Բարի լիսը որ բացվըմ ա, շատ թեղ վեր են կենըմ, տղին տանըմ ա թաքուն տեղ պահըմ ա, մի թուղթ ա գրըմ հօրը. «Ափու ջան, մի եռուոն փութ ձեթ զրկա՛ դա»:

Ձեթը գալիս ա. քառասուն ջառիեքանցը կանըմ ա, քսանը մի դիհն ա կաննըմ, քսանն էլ մի դիհն ա կաննըմ.— Ընենց,— ասըմ

¹ Գրկախառնիլ, (ծաւոր. բանահավաքի):

ա,— կթամըզացնեք էս ձիու ոնները, որ մի մազի դտար զատ չմնա:

Ախշկերքը թամըզացնում են ձիու ոնները, ընչար որ գալիս ա հփրիկունը մթնում ա, ասում ա.— Գնացեք ձեր տեղները քնեք:

Ջառիեքը քնում են, տղին պահած տեղիցը հանում ա, հփրա շորերից որը ծանդր ա՝ վեր ածում, որը թեթև ա՝ վեր ունում: Տղեն նի ա ըլնում ձին, ախշկանը քաշում ա թարքը, գալիս ա պառավի դուռը, պառավին ասում ա.— Նանի ջառ, դուս հփրի:

Պառավը դուս ա գալի:

Ասում ա.— Գոքըդ բռնա:

Էրկու բուռը ոսկի ա լցնում գոքը, ասում ա.— Դե՛ մնաս բարին, նանի ջառ:

Պառավն ասում ա.— Էթաք բարին, ձեզ բարի ճամփա ըլի, բարով մուրաղներիդ հասնեք:

Ձիու գլուխը ետ ա դարցնում, իշ¹ տեղով էկել ա՝ էն տեղովն էլ քշում ա, էթում ա դեմ ըլնում ծովին:

— Ա՛յ տղա,— ասում ա ախշիկը,— բա էս ծովը մո՞նց պլտենք հփրց կենանք:

— Ըսկի դու վախենալ մի՛, աստված կաշողա, մենք հփրց կկենանք:

Քցում ա ծովի մեջը, ձին մկրատի պես կտրում ա՝ հփրց ա կենում էն դիհը: Որը ծովի քամին, որը սարի քամին, ախշիկը շատ փիս մրսում ա: Հասնում են մեշի մեջը, ախշիկն ասում ա.— Նս մըրսում եմ:

Ասում ա.— Որ ըտենց ա՝ դու ըստեղ ծառի տակին նստի, հրես սարի գլխին կրակ ա էրևում, ես էթամ, մի կրակ բերեմ, կրակ անեմ տաքանանք, վե կկենանք կէթանք:

Ախշիկն ըտեղ նստում ա, տղեն թուշ ա անում դըբա կրակն ու քշում ձին:

Էթում ա, կրակը վեր ա ունում, ետ ա դառնում որ գա, կրակիցը մի կտոր ընկնում ա ձիու շարխերի մեջը, ձին էրվում ա տեղն ու տեղը դառնում կրակ: Տղեն մնում ա շրի մեշտեղ:

— Աստված ջան,— ասում ա,— էս ինչ փորցանք էկալ իմ գլուխը, էն ախշիկն ընտեղ մնաց, ես էլ ըստեղ մնացի:

¹ Ինչ բառն է հեյրոնափոխված, (ծառք. կազմողի):

Տղենքը տեսող ընկնում ա շուկշուկ, ախչիկն ընտեղ ընկնում շուկշուկ:

Ախչիկն հառափոտը վեր ա կենում, մի բարակ ճամփա բռնում ա, դու ա դալի մի դըքի գլուխ: Տենում ա, մի հալիվոր մարթ նախիրն արածացնում ա ըտեղ:

— Բարձրորում, — ասում ա, — ափու ջան:

— Ասու բարին, ախչի ջան: Ի՞նչ ախչիկ ես:

— Ափու ջան, ես էլ չգիտեմ ի՞նչ ախչիկ եմ, անտեր-անտիրա-կան ախչիկ եմ:

Ասում ա. — Ախչիկ ջան, ես ո՞նչ տղա ունեմ, ո՞նչ ախչիկ, հարի քեզ շինեմ ինձ ախչիկ:

— Ես, — ասում ա, — քեզ կըլնեմ ախչիկ, նախիրն ես կապահեմ, դու դեմ՝ տանիցը մի ձեռք հին տղի շորեր բեր, մըն էլ մի դառին բեր:

Հալիվորը վեր ա կենում էթում տուն, մի ձեռք հին շոր ա բերում, մի դառին ա բերում, բերում ա տալիս ախչիկան: Ախչիկն էթում ա մի խալվաթ տեղ, շորերը հաքիցը հանում ա, էտ շորերը հաքնում ա, էտ դառինն էլ դնում ա գլուխը, մազերը թոփ անում տակը. սրեի տակը շորացնում ա, դառնում ա քաշալ, ընչար հիբիկուն դալիս ա էտ հալիվորի հետ պտըտվում ա, հիբիկունը նախիրը քշում են բերում տուն, ով որ հարցնում ա. — Բիձա, էտ քաշալը քու ի՞նչն ա, — ասում ա. — Քվորս տղեն ա, քիրս մեռել ա, էկել ա, որ իմ կըշտին ապրի:

Հիբիկունը տանում ա տուն, կնկանն ասում ա. — Ա՛յ կնիկ, մեզ էրեխա շունեինք, աստված մեզ էրեխա տվուց:

Բերում ա կնկա շապկի յախովը դու ա քաշում, ըլնում ա հիբան էրեխա:

Հառափոտը քշերով էտ քաշալը վեր ա կենում տեղիցը, հորը վեր ա կացնում, ասում ա. — Էթանք նախիրը արածացնենք:

Հերն ասում ա. — Որթի ջան, դու գալ մի՛, ես կտանեմ մենակ կարածացնեմ, կրերեմ:

Մի իրեք օր, շորս օր էտ քաշալը կամաց-կամաց դու ա դալի, քաղաքի մեջ ման ա դալի, մի օր էլ դու ա դալի էթում քուչն՝ քաղաքի թաքավորը մեռած ա ըլնում, բերում են դովաթ դուշի քցըմ, ում գլխին վե գա, նրան դենն թաքավոր:

Քաշալը տենում ա, որ մի տեղ մարթիկը թոփ են էլել, հինքն էլ էթում ու կողքենրին կաննում ա: Դովլաթ ղուշին բաց են թողում, գալիս ա դովլաթ ղուշին դրա գլխին վեր ա գալիս: Չորս դըհիցը թով են ըլնում, շորս դըհիցը գլխին տալիս են.— Քաշալ, դու ըստեղ ինչ գործ ունես, ո՞ւմ տղեն ես:

Քաշալն ասում ա.— Ես քաղաքի նախընտրող եմ:

Քաշալին ծեծելով բերում են կոխում նախընտրող տունը, ասում.— Որ ըստիան դուս ես էկել՝ քեզ կսըպանենք:

Էթում են դովլաթ ղուշին նորից բաց են թողում: Գալիս ա երթ-կովը մենում, քաշալի գլխին վե գալի: Քաղաքի մարթիկը թոփ են ըլնում, ասում են թե.— Աստված սրան թաքավոր ա կամեցել, պըտի դենեք թաքավոր:

Բերում են դնում թաքավոր:

Մի ամիս, էրկու ամիս որ թաքավոր ա նստում, տենում են, որ բարեխիղճ թաքավոր ա, գալիս են հավաքվում, ասում են.— Մեզ մի համախա ունենք, ջուր չկա, բե՛կեսը քաղաքի ծախսովը, կեսն էլ թաքավորի ծախսովը մի հախալուր հանա՛, էկող-էթող ջուր խմի, քեզ կյանք, արև խնթովի:

— Ընչի՞ հըմար, — ասում ա, — ես թաքավոր ըլնեմ, ծախսի կես-սը ժողովուրթը տա, ես կհանեմ հախալուրը, էկող-էթող ջուր խմի՛, կյանք ու արև խնթովի:

Կանչում ա քանքանչիք, ջուրը հանում ա, հախալի վրին մի հատ քար ա տնկում, հիրա ախշկա ղըլըղով պատկերը քաշում ա, քարիցը կախ ա տալի, էրկու մարթ ղարավուլ ա դնում, ասում ա.— Ով որ կգա ըստեղ ջուր կխմի, «ախ» կքաշի, նրան կըռնեք, կըրեք իմ կուշտը:

Մի քանի տարուց ետը՝ էտ ախշկա նշանածը աշխարհը ոտքի տակը տալով գալիս ա ըտեղ, էտ հախալի ջրիցը խմում, վեր ա կենում որ դնա՛, հաշկը ընկնում ա պատկերքին. «ախ» ա քաշում ու էրկու ձեռով գլխին տալի:

Գալիս են ղարավուլները դրան բռնում են, ասում են.— Ա՛յ տղա, դու մեր թաքավորին հավան չկացար, որ «ախ» քաշեցիր:

— Էկե՛ք դուք իմ դարդիցը վազն էկեք, թողեք ես էթամ:

Ասում են.— Ի՛նչ բաց թողանք, քե պըտի տանենք թաքավորի կուշտը, թաքավորը կո՛ւզի բաց թողա, կո՛ւզի սըպանի:

Վեր են ունում, բերում տալի թաքավորին:

Թաքավորը ասում ա ղարավուլներին.— Դե դուք գնացեք:

Ղարափուները էթըմ են, էտ տղին տալիս ա հօրա լալին, ասըմ ա.— Սրան կտանես կղնես մի լավ օթալի մեշ, ինչ կիրա-
կուր ես ուտըմ եմ, էն կիրակրիցն էլ սրան կտաք ընչանք շափաթ
օրը վճիռ կրլի:

Ծափաթ օրը կանչեց նազիր-վազըրին, հօրա սինոթապետնե-
րին, ասեց.— էս տղիցը հարցրեք, դիվանը տվի ձեզ, տենենք հախ-
պրի վրին խի՞ ա թախա քաշել:

Տղեն ասեց.— Ախ, ձեր ոտին, ձեր գլխին մեռնեմ, ես հախ-
պրի հըմար շեմ «ախ» քաշել: Ինչ եմ անըմ հախապուրը, համա էն
պատկերի տեր ախչկան եմ կորցրել, որ իմ նշանածն էր: Նրան եմ
ման դալի:

Թաքավորն ասեց.— Ի՞նչ եք ասըմ, սինոթապետներ:

Սինոթապետներն ասեցին.— Է՛, Թաքավոր, խելքից պակաս
մարթ ա, բա՛ց թող, էթա հօրա ըանին:

Թաքավորն ասեց.— Որ էն ախչկանը տենես կճանանչե՞ս:

Ասեց.— Թաքավոր, մո՛ռց շեմ ճանանչիլ, որ տենեմ, կճա-
նանչեմ:

Թաքավորն ասեց.— Մի սըհաթ մհուլ տվեք, էթամ ման դամ,
սրա նշանածը քթնեմ, բերեմ:

Թաքավորը նի մտալ ներսե, շորերը հանեց, ախչկության շո-
րերը հաքավ, էկավ ըտեղ կաննեց:

Տղեն որ տեհավ՝ վե կացավ կոները փռեց, ընկավ ճտովը,
ասեց.— Հաստատ ըլի Թաքավորը, ես քթա իմ նշանածիս:

Ախչկեն ասեց.— Սինոթապետներ, լըսեք՝ իմ գլխի էկածը ձեզ
ասեմ:

Մոնց որ նազլը էլեկ էր, գլխիցը ընենց ասեց.— Չըմի,— ասեց,—
ես սրա կնիկն եմ, սա իմ մարթն ա, թե ուզըմ եք՝ սա ձեզ Թաքավոր
ըլի, ես էլ ձեզ՝ Թաքուհի, թե չեք ուզըմ, ձեզ հըմար Թաքավոր քթեք,
մենք կէթանք մեր երկիրը:

Ժողովուրթը կաննեցին որ.— Դու մեզ Թաքուհի, դա էլ մեզ Թա-
քավոր:

Բերին օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, լավ կերան,
խմեցին:

Նրանք հասան հօրանց մուրադին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րադին:

Երկնքիցը իրեք խնձոր վե ընկավ, մինն՝ ասողին, էրկուսն էլ՝
համադաջ դնողին:

6. ՓԱՌԶԱ-ՓԱՀԼԸՎԱՆ

Ժամանակով մեկ մարթ կար, ընրան ունեւ էրկու տղա, մի տղա էլ՝ փորամնա: Որ էն տղեքը գնըմ ին բաղար, զվաթով ին, էրեխանց հետ հաղ ին անըմ, էրեխանց վնասըմ ին: Էլավ որ էտ մարթը գնաց որսի, դեերը նրան վնասեցին. էկավ տուն, թեք ընկավ, կտակ արեց իրա կնկանը, թե. «Որ տղես կարացավ իմ ձին թամքի, իմ թուրը մի ձեռով հանի դնի տեղը, իմ ճըղմեքը հաքնի՝ ոտին դա, նրան իմ կտակս կասես, որ էթա իմ դուշմանին ախտի: Կասես, որ ձին նի՛լի էթա, որտեղ որ նա կաննի՝ էլ առաչ չէթա, դուշմանի մանկղիլն ա»:

Էտ մարթը մեռավ: Դրա տղեքը որ հաղ ին անըմ հարեանի էրեխանց հետ, խփըմ ին՝ կողերը կոտրատըմ: Մի մարթ վե կալավ ասեց թե.— Որ ըտքան զոշաղ եք, խի՞ չեք էթըմ ձեր հոր դուշմանին ալթ անըմ:

Էտ տղեքն էկան տուն, իրանց մորն ասեցին.— Ա՛յ մեր, մեր հորը ո՞վ ա սըպանել, ասա՛, մենք էթըմ ենք ինաղը հանենք:

Մերն ասեց.— Դուք չեք կարալ:

Հորանք չսեցին, նստեցին ձիանքը գնացին, մի մեշի միշի իրանց հըմար օթարախ արին, ալ ին բերըմ, ապրըմ:

Մի ժամանակից ետ, մերը փորամնա էր մեկ տղա, ազատվեց, բերեց մեկ տղա. հոր անըմը Փառչա-Փահլըվան էր, դրեցին տղի վրա: Օրերի մեկ օրը էտ տղեն մենձացավ, էլավ մի տասնհինգ տարեկան. գնաց հարեանի էրեխանց հետ հաղ էր անըմ, որին որ տա-

չիս էր՝ կուտն էր կոտորեմ, ոտն էր կոտորեմ: Մի ժերուանի մարթ էկամ ասեց.— Որթի՛, դու որ էտքան ուժով ես, քու հորը գեները սըպանեցին, զնա քու հոր ինազը հանա:

Տղեն ետ դառամ տուն, ասեց.— Աղի՛, իմ հորն ո՞վ ա սըպանել: Ասեց.— Որթի՛, ի՞նչ ես ուզեմ ասել:

Ասեց.— Ուզեմ եմ էթամ իմ հոր արիներ առնեմ:

Ասեց.— Որ դու քու հոր արիներ ուզեմ ես առնեա՝ քու հերդ իրեք կտակ ա արել:

Ասեց.— Ի՞նչ:

Ասեց.— Քու հորը մի ձի ունի, քանի որ քու հերը մեռել ա, դոմի դուր արել ենք զոմը, հողել, մարթ շի կարեմ մտը էթալ, կըտքիցն ենք խոտ տալի: Թե կարաս՝ զնա դոմի դուրը բաց արա, զնա կուշտը, ձիուն թիմարա, թե կարաս՝ թամքը վե կալ դի վրեն. հորդ մի թուր ունի, քանի որ հերդ մեռել ա, օթախըմը կախ արած ա, թե կարաս մի ձեռով զնիցը հանիլ, զնիլ տեղը՝ կարաս քու հոր ինազը առնես: Հորդ մի շուխտ ճըղմա ունի, էն էլ զնա՛ քաշի ոններդ, թե որ ոններդ էլամ՝ հաթի, որ էթաս դուշմանի հ՛առալը:

Տղեն զնաց, դոմի դուրը բաց արեց. ձին քշեց դըրա տղեն, «հը» արեց՝ ձին սասանեց, կաննեց: Գնաց ձիուն թիմարեց, թար-թամը-դացրեց, թամքը վե կալամ դրեց ձիու վրեն, էկամ ասեց.— Աղի՛, ձին թամքել եմ:

Ասեց.— Որ ձին թամքել ես, զնա նեքսի պղտի օթախըմը հորդ թուրը կախ արած ա, թե կարաս զնիցը հանա, դիր զնի մեշը: Հորդդ ճըղմեքն էլ էլի ընտեղ կախ արած ա, վե կա՛լ հաթի:

Տղեն զնաց մի ձեռով թուրը զնից հանեց, էլեդ դրեց տեղը, զնաց ճըղմեքը վե կալամ քաշեց ոտը, էկամ մոր կուշտը, ասեց.— Աղի՛, հորս ասածները կարացի անիլ, մնաս բարո՛վ, էթեմ եմ:

Մոր հետ հալալաշմիշ էլամ, ձին քաշեց դուրը, նի էլամ ձին, զնաց:

Գնաց, շատն ու քիչը աստված գիտի, զնաց մի մեշի միլին տեհամ էրկու ձիավոր, էրկու ձի կապած ծառիցը, էրկու մարթ ծառի տակին նստած էն:

Ասեց.— Բա՛րե ձեզ:

Ասեցին.— Բա՛րե, հազար բարի, ո՞րտեղանցի ես, հո՞ւր ես էթեմ:

Ասեց.— Ես Փառչա-Փահլըվանի տղեն եմ, Փառչա-Փահլըվանի՛:

Ասեցին.— Ա՛յ տղա, մենք էլ ենք նրա տղեն, մեր հորը էլ տղա չունենք:

Մտածեց մենձ ախպերը, ասեց.— Մեր մերը էրկուֆոքիս էր. ա՛վատա՛ տղա ա ըլել: է՛, բա հըմի դու ո՛ւր ես էլել:

Ասեց.— Հե՛շ, էլել եմ էլի՛:

Օրը մթնեց. գլխները դրին քարի վրա, քնեցին:

Տղեն մտածեց, ինքն իրեն ասեց. «էս տղեքը մի՛ բանի չեն, թող ըտոնք քնեն, ես էթամ մի քիչ ման գամ»:

Վե կացա՛վ ձին նի՛լա՛վ, գնաց. գնաց ձին ոտը դեմ արեց կաննեց, ձիուն մի ուզանկու տվեց, ձին թռավ, վեր էկավ. ետով մտածեց, ասեց.— Իմ հերը կտակ էր արել, որ ձին որտեղ ոտը դեմ անի՝ ընտեղ կաննեմ, կարելի ա դուշմանի հողն ա, ես խի՛ առաչ անցա:

Մըն էլ տեհա՛վ տղեն՝ թող ու դոման անելու՛ դեն էկավ:

— Ա՛յ հայ,— ասեց,— ա՛յ տղա, օցը իրա պորտովը, դուշը իրա թևովը ըստեղ չի գալ, դու ո՞րդիան էկար: Վաղուց էր, որ իմ ատամին մարթու միս չէր դիպել, քանի որ Փառչա--Փահլըվանը մահացել էր:

Ասեց.— Ա՛յ դե, ի՞նչ ես յանդր-յունդր խոսում դու:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, սրեն ի՞մն ա, թե քունն ա:

Ասեց.— Ա՛յ դե, սրեն շաղացըմը կըլնի:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, նորաթն ի՞մն ա, թե քունն ա:

Ասեց.— Նորաթը շաղացըմը կըլնի, ա՛յ դե, ի՞նչ ես խոսում:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, ե՛ս գամ, թե դու:

Ասեց.— Դո՛ւ, դեն անհամպիեր կըլնի:

Դեն էր՝ ետ գնաց, ձին հաղացրեց, էկավ տղի վրա. գուրզը քցեց տղին, թող ու դոմանը էլավ, ասեց.— Կո՛ւտ, կոտրվես, կամանց քցեիր՝ մսիցը մի կտոր մնար, դնի առամիս տակը:

Թողը ետ առավ, տեհա՛վ տղեն կաննած ա:

Ասեց.— Դե, ոնց որ ես կաննել եմ, դու էլ ընենց կկաննես:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դու քո աստոձը, ի՞նչ կա քու ձեռիդ:

Ասեց.— Մի թուր ունեմ, ուրիշ բան չունեմ,— ասեց,— դե դա՛յիմ կայնի, ոնց որ ես կայնել ի:

Դեը կախեց, տղեն ձին հաղացրեց, ետ գնաց, էկավ դևի վրա, թուրը քցեց, էրկու հանգաջի միչից էրկու կտոր արեց, կեսը դենն ընկավ, կեսը՝ դես: Վեր էկավ հանգաջները կտրեց, դրեց խուրջինը,

դիւ ձին վի կալաւ, ետ դառաւ: Էկալ իրան ախպորտանց կուշտը, ձին կապեց ծառիցը, քարը դրեց գլխի տակը, քնեց:

Հառաւոտը ախպերտինքը վի կացան, տեհան ծառիցը մի ձի ա կապած. շատ ուրախացան: Ասեցին.— Էս ձին ո՞րդիւն ա:

Ախպերն ասեց.— Ըամփոլն էթըմ էր, բռնեցի, բերի ըտի կապեցի:

Ասեցին.— Շա՛տ լաւ էլաւ, մեր ձիանը կդինջացնենք, էտ ձիով կէթանք ալ կանենք:

Էտ օրը զնացին իրանց հըմար ավի, որ բերեն ուտեն. բերին ավը, էփեցին ու կերան: Օրը մթնեց, քարը դրին գլխատակները, էլի քնեցին: Թող քնեն:

Տղեն մտածեց, թե ըստոնք էկել են ըստեղ քնըմ են, ինքը վի կացաւ, իրա ձին նի՛լաւ, էլեդ զնաց: Սև դիւ սահմանքը անց կացաւ, Կարմիր դիւ սահմանքըմ¹ ձին ոտը դեմ արեց, կաննեց: Կարմիր դիւ տեհաւ իր սահմանքըմ մի մարթ կայնած ա:

Էկաւ ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, օցն իրա պորտովը, դուշն իրա թևովը ըստեղ չի էկել, դու ըստեղ ի՞նչ սիրտն ես արել, էկել ես:

Ասեց.— Էկել եմ իմ հոր արինն առնեմ քեզանից:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դու ո՞ւմ տղեն ես: Կարելի ա Փառչա-Փահ-լըվանի տղեն ես,— իմացա արիւալը:— Ասեց.— Շատ լաւ, թե կարենաս՝ կառնես:

Ասեց.— Դե էկել եմ, թե աստոճ կտա՝ կառնեմ, թե չէ՝ հալըաթ մի բան կըլնի:

Դիւ կատաղեց, ասեց.— Ա՛յ տղա, նորաթն ի՞մն ա թե քոնն ա:

Ասեց.— Նորաթը շաղացըմը կըլնի:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, ե՛ս դամ, թե դու:

Ասեց.— Դեն անհամփեր կըլնի, դու հա՛րի:

Դիւ ձին հաղացրեց, ետ զնաց, էկաւ ու դուրզը քցեց. թող ու դուման էլաւ. տղեն կորաւ թողըմը:

Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, ա՛յ կուռ, մխելի կամանց քցիւր, մի թիբեն էլ ա մնար, զնիի ատամիս տակը:

Որ թողը նստեց, տեհաւ տղեն կայնած ա:

Ասեց.— Դե՛, ոնց որ ես կայնած ի, դու էլ ընենց պըտի կայնես:

¹ Տեքստում տպւած է սանձաճըր, հաւանաբար վրիպակ է. ուղղել ենք՝ սանձաճըրմը, (ծանոթ. կազմողի):

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դու քու աստուծը, ի՞նչ կա քու ձեռիդ:

Ասեց.— Մի թուր ունեմ, բան չունեմ:

Դուր կայնեց, տղեն ձին հտ հաղացրեց ու էկավ դէի վրա. թուրը քցեց, էրկու հաճաքի մեշտեղիցը տվեց, էրկու արեց: Տղեն վեր էկավ դէի հաճաքները կտրեց՝ դրեց խուրջինը, դէի ձին էլ վե կալավ հտ դառավ: Էկավ ախպորտանց կշտին կապեց, գլուխը դրեց քարին, քնեց:

Բարիլիսը բացվի ձեր վրեն, ձեր որթըքանց վրեն, եփ որ լիսը բացվեց՝ ախպորտինքը վե կացան:

Ասեցին.— Ա՛յ տղա, էս ձին ի՞նչ ձի ա, ո՞րդիան ես բերե:

Ասեց.— Էկե՛լ էր ձիանոնց վրեն, բռնեցի, կապի ծառիցը:

Ասեցին.— Շա՛տ լավ էլավ, մեր ձիանը կդինջացնենք, էտ ձին նորաթիւն-նորաթ նի կըլնենք:

Ախպորտինքը վե կացան, նստեցին էտ բերած ձիուն, գնացին ավղու: Ավը բերին, էփեցին, կերան: Էտ օրը մթնեց, քարը դրին գլխատակները, քնեցին:

Դրանց քնելուց հտը, պուճուր ախպերը վե կացավ, նստեց իրա ձին. գնաց Սև դէի սահմանքը անցկացավ, Սիպտակ դէի սահմանքըմը կայնեց: Սիպտակ դուր էն դճիցը էկավ, համա շատ բարկացած:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դու քանի՞ գլխանի ես, որ իմ ախպորտանց ֆողը անց ես կացել, էկել ես իմ ֆողըմն ես կայնել:

— Ի՞նչ շատ յանդր-յուճըր խոսալ գիտաս,— ասեց,— ախպորտանցդ շանն առել եմ, մնացել ես դու, էկել եմ, որ քու ջանն էլ առնեմ:

Ասեց.— Շա՛տ լավ ես ասըմ, հըմի ես քու մենձ թիքեդ անկաշդ կթողամ:

Ասեց.— Դե դսմին ախմախ կըլնի, ի՞նչ ես ախմախ-ախմախ խոսըմ, ա՛յ դե. հա՛րի, հըմի աստուծ յա ինձ կտա, յա քեզ:

Դեն էր, աշղված ձին քաշեց, հտ դառավ, ձին հաղացրեց, լըցրած էկավ գուրը քցեց: Տղի ձին քյահլան էր, տղին վե կալավ հտ տարավ, գրգիցն աղատեց, հտ էկավ տեղը կայնեց: Դուր հաշկերը բաց արեց, տեհավ տղեն հրեն ընդի կայնած ա:

Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, ի՞նչ թավուր եմ քցել, գուրդս սրան չի բռնել:

Ասեց.— Դե՛, սրեդ անց կացրիր, հըմի էլ կայնի, ե՛ս գամ:

Տղեն էր, ձինն հաղացրեց, օյնաղլամիշ արեց, էկավ դէի վրա. մի թուր ունէր՝ թուրը սրփեց, դէի անգաշի մեշտեղիցը տվեց, էրկու տապակ արեց: Դէին սըպանելուց հաը վեր էկավ, դէի հանգաշները կտրեց, լցրեց խորշինը, էլեդ նի՛լավ ձին, դէի ձին էլ վե կալավ, էկավ ակապորտանց կուշտը. քարը դրեց գլխատակը, քնեց: Բարիլիսը որ բացվեց, ակապերտինքը վե կացան, տեհան հրես մի ձի էլ ա կապած ընդի:

Ակապերները շատ հուրախացան, ասին.— էս լա՛վ էլավ, համեքիս մի ձի էլավ:

Էրկու ակապերը վե կացան, դնացին էլեդ ավղուշ. ավը բերին կերան, էտ օրն անցկացրին. իրիկունը որ մթնեց, հացից հաը քարը դրին գլխատակները, քնոտեցին:

Դրանք որ քնեցին, պուճուր ակապերը վե կացավ, ձինն նի՛լավ, ասեց.— Մի՛ էթամ տենամ դէներին ի՞նչ ունեն, ի՞նչ շունեն:

Գնաց նի էլավ Սե դէի ամարաթը. նի մտավ նեքսե, տեհավ մի նազանի ակալի քնած ա. որ մտավ նեքսե, ակալիկն օյանմիշ էլավ:

Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, ա՛յ տղա, դո՛ւ ըստերանք, հըմի որդիան որ ա, Սե դեն էկել ա՝ մենձ թիքեդ հանգաշդ կհանի:

Ասեց.— Ա՛խի, ի՞նչ շատ ես հպարտացե քու դեռվը, գնա՛,— ասեց,— ես էթմ եմ Կարմիր դէի սահմանքը, պատրաստութենդ տես, որ պըտի ընդիան հա դառնամ, էթանք:

Տղեն ըտիան դնաց Կարմիր դէի սահմանքը. գնաց նի էլավ Կարմիր դէի ամարաթը, ըտե տեհավ մի սիրուն ակալի հրես քնած ա. նի մտավ օթախը. ակալիկն աշկերը բաց արեց, տեհավ հրես մի շահեղ տղա ըտե կայնած ա:

Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, ա՛յ տղա, դու էտ ի՞նչքամ ուժի տեր մարթ ես, Սե դէի ֆոզը տըրեր ես, էկել մտել ես Կարմիր դէի ամարաթը:

Ասեց.— Ա՛խի, օղլուշաղը ըտենց կխատ խելթի տեր կը՛լի, ես քեզ զոնաղ եմ էկել:

Ակալիկը մտիկ արեց տղի էրեսին, ասեց.— Բարո՛վ, հաղար բարով ես էկել:

Ասեց.— Ա՛խի, ես էթմ եմ Սիպտակ դէի ամարաթը, քու պատրաստութենը տես, հա դալիս էթանք:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դե բարով ես էկել, կացի՛, հաց շինեմ՝ կեր, ճննա դնա:

Ասեց.— Շնորակա՛լ եմ ակալի, եննա էլ կուտենք:

Տղեն վեր էկավ, որ էթա Սիպտակ դէի ամարաթը: Գնաց նի էլավ Սիպտակ դէի ամարաթը. մտավ օթախը, տեհավ մի ախշիկ արնած, դրանցից շատ սիրուն էր, լիսն էրեսից կաթըմ էր:

Ասեց.— Ախշի, քու սերն ա բերել ինձ:

Ախշիկն ասեց.— Իմ սերը քեզ բերել ա, հըմա շատ դժար կըլի հըմի Սիպտակ դէր կգա, ո՛չ ինձ կթողա սեր անելու, ո՛չ քեզ:

Ասեց.— Միա՛միտ կաց Սիպտակ դէիցդ:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, ինչ ունիս ասելու՝ ասա:

Ասեց.— Ի՛նչ ունիս-չունիս վեր ունենք, էթանք:

Ախշիկն ու տղեն վեր էկան դէի զավլա-ղաթըրի¹ մեջը, քաշեցին զավլա-ղաթըրին, գնացին Կարմիր դէի ամարաթը, ըտու ապրանքն էլ վե կալան, գնացին Սև դէի ամարաթը: Տեհան որ Սև դէի ախշիկը ամեն բան պատրաստել, ճամփի ա սպասըմ: Ըտիտն էլ ապրանքը բարցեցին զավլա-ղաթըրին, ծանդը բազրկան արեցին, գնացին դըբա ախպերտինքը: Էկան ախպորտանց կուշտը:

Ախպերտինքը զարմացան, ասեցին.— Ա՛յ տղա, դու էտ ո՞ր դիան բերիր:

Ասեց.— Ախպերտի՛նք, ձեզ հըմար կնիկ եմ բերել, Սև դէի ախշիկը քեզ հըմար եմ բերել, մենձ ախպեր, Կարմիր դէինն էլ միշնեկ ախպորա հըմար եմ բերել, Սիպտակ դէի ախշիկն էլ ինձ հըմար եմ բերել:

Ախպերտինքը ռիսակալվեցին, թե սիրունը ինքն ա վեկալել, դե-շը մեզ հըմար ա բերել, Ախպերտինքը իրենց մեշ շատ մտածեցին, թե մեր ուժը դրան չի հաղթիլ, ո՞նց անենք, որ սիրուն ախշիկը ձեռիցը խլենք:

Ասեցին.— Էլ չենք կարալ մի բան անել, թող քնի, բալքի մի հնարք անենք:

Էկան, իրեք տեղ շատր տվեցին, ամեն մեկը կնիկն առավ մտավ շատրը, քնեցին:

Նննա էտ երկու ախպերը էկան իրար հետ խորուրթ արին, ասեցին.— Էթանք իրա թուրը հանենք, իրա շատրի դուռը կապենք, եննա հավար տանք, դա իրան տա իրա թրին՝ վնասվի, էթանք էտ ախշիկը տանենք:

Գնացին երկու ախպերով թուրը հանեցին, տարան կապեցին

¹ Գոմ, (ծանոթ. քանաճավախի):

շատրի դռանը, բերանը նեքսև արին. հավար քցեցին թե.— Ախպե՛ր, ախպե՛ր, մեր ապրանքը տարան, թալանեցին:

Ախպերը քնատեղիցը խըլմաժաժ¹ վե կացավ, ձեռը քցեց, թուրը չգտավ, իրան քցեց դուռ, որ հավարին հասնի, շոքերը տվեց թրին, կտրեց, վեր ընկավ:

Ախպերտինքը ուրախացան ըտեղ, որ ախպերը ոչնչացավ. վե կացան առան ապրանքն էլ, ախշըկերքը, գնացին իրենց հայրենիքը:

Տղերանց մերը էկավ առաջ, բարևեց տղերանցը, ասեց.— Բա՛ն ձեր ախպերն ո՞ւր ա:

Ասեցին.— Մենք ախպեր չենք տեսն, գնացինք մեր գուշմանեն-րին սրպանեցինք, ապրանքը բերինք, ախշկերքն էլ հետը:— Ծննա էտ էրկու ախպերը էրկու ախշիկն ու ապրանքը մի բաժին դրին, էն մեկ ախշիկն էլ մի բաժին դրին:

Մենձն ասեց.— Արի՛ էս ապրանքն ու էրկու ախշիկը վե կալ քեզ, էն մի ախշիկը մնա ինձ:

Էն ասեց.— Զէ՛, դու վե կալ էրկու ախշիկն ու ապրանքը, մի ախշիկը մնա ինձ:

Խոսքերն իրար հասավ, զոշուն կապեցին իրար վրա, որը զոռի՛նա ախշիկը տանի:

Դե թող ըտոնք կռիվ անեն, մենք խաբարը կոնդից տանք:

Էտ ախպերը նստած մտածըմ էր.— Տե՛ս իմ ախպերտինքը ինձ ինչ տեղը հասցրին:

Էտ մտածելու վախտը տեհավ մի թաքավորի տղա մի մարալ առալին, ձին ետը քցած հետաժելով էկավ: Ոտ չունեւր առաջ էթալու, իրան քսելով էկավ ճամփի վրին նստեց: Մարալը որ էկավ՝ առաջովը անց կենալու, թրով տվեց, վե քցեց, թաքավորի տղեն հասավ:

Հեռ՛ւտողաց, ասեց.— Ղուռումսաղ, իմ մարալին խի՞ տվիր:

Ասեց.— Թաքավորի տղա, փեշքաշ ա քեզ:

Մտիկ արեց թաքավորի տղեն, որ դրա ոճները չկա, ասեց.— Մեղա ասսու, ախպե՛ր, ես սխալվեցի, որ էտ խոսքը քեզ ասեցի:— Ասեց.— Բա դու ընչի՞ ես էտպես էլել:

Ասեց.— Արի կշտիս նստի, ասեմ:

¹ Քուրը գլխին, (ծանոթ. բաճառավախ):

Ասեց.— Էտ փորցանքը իմ ախպերտինքն են բերել իմ գլուխը:
Ասեց.— Ախպերը ախպորը ըտենց բան կարա՞նի¹:

Ասեց.— Արեւ են, էլի՛:

Ասեց.— Վա՛յ, ինձ էլ ախպեր ունեմ, ինձ էլ ըտենց կա՞նեն:
Իմ ախպերը սրտնից եննը դու ես, ես աշխատեմ, քե պահենմ:

Եննա գնաց ավ անեղու, որ բերի ըտրան պահի: Դա գնաց ավ-
դուշ, մեկ էլ մի ուրիշ թաքավորի տղա մի մարաւ հառաշին գալիս ա.
էլեդ էդ կոնդը քսվելով էկավ ճամփի վրա, տվեց մարալին վե քցեց,

Թաքավորի տղեն էկավ հասավ, ասեց.— Ա՛յ մարթ, դու իմ
մարալին խի՞ տվիր:

Ասեց.— Տվի՛, ախպեր, հո չկերա, փեշքաշ ա քեզ:

Թաքավորի տղեն մտիկ արեց, տեսավ, որ ըտրա ոնները չկա,
ասեց.— Էտ ի՞նչ ա էլել:

Ասեց.— Արի կշտիս նստի, ասե՛մ:

Ձիուցը վեր էկավ, նստեց կոնդի կշտին:

Կոնդն ասեց.— Յլան մարթի տղեն ի, գնացի հորըս ինադն
առա, երեք հատ ախշիկ բերի, ահագին էլ ապրանք, իմ ախպեր-
տինքը ոխակալվեցին, էս օյինը հանեցին իմ գլուխը:

Ասեց.— Վա՛յ,— ասեց,— մկար՛ ախպերը ախպոր գլուխը
ըտենց բան կհանի: Սրանից ետը իմ ախպերը դու ես, էլ ես էթալ
չեմ իմ ախպոր կուշտը, ես աշխատեմ, քեզ պահենմ:

Ըտուց ետը էն մի թաքավորի տղեն սարիցը էկավ, ավը բերեց.
կիրակուր պատրաստեցին, իրեք ախպեր իրար հետ կերան: Աստ-
ված միչնորթեցին, որ մենք ենք ախպեր, էլ մեզ ախպեր չկա:

Առավոտը վե կացան, էրկու ախպեր գնացին ավդուշ, ավը բե-
րեցին, էփեցին, կիրակուրը պատրաստեցին, նստեցին ուտելու:

Կոնդ ախպերը ասեց.— Ըսենց չի՛լնի, մեզ կիրակուր էփող ա
հարկավոր, ես կոնդ եմ, չեմ կարա պատրաստի, բանցրացեք էս
մենձ սարը, բող-թափա կա, բող-թափի քամակին օխտն ախպեր
չատր են տվել, օխտն ախպեր մի քիր ունեն, իրենք էլ քեֆի են,

¹ Այս նախադասությունը քնադրում տպագրված էր. «Միան ախպերը ախ-
պորը ըտենց բան կարա՞նի». Կարծում ենք, որ միան բառը բանահավաքի կամ
տպագրական թյուրմացության հետևանքով է մնացել, այդ պատճառով էլ բաց
ենք թողել, (ծանոթ. կազմողի):

² Ուրեմն, (ծանոթ. բանահավաքի):

ձին նստեք, դնացեք շատրի դուռը, ասեք. «Ձեր քիրը տվեք մեզ» նմանապես մեզ քիր. դա մեզ հըմար կիրակուր պատրաստի»:

Գնացին, էտ շատրի դռանը կաննեցին էտ տղեքը:

էտ օխտն ախպերտինքը տեհան դռանը էրկու ձիավոր կան- նած ա, ասեցին.— Համեցե՛ք, դուք մեզ ղոնաղ եք:

Ասեցին.— Ենորակալ ենք: Ձեր քիրը նմանապես մեզ քիր, տվեք տանենք, մեզ կառավարի:

Մենձ՝ ախպերն ասեց.— Իրավունք ունեք տանելու:

Ախչիկը վե կալան էկան: էկան իրենց կոնդ ախպոր կուշտը: էտ օրը ախչիկը թողին ըտեղ, կոնդին վե կալան դրին ձիու վրա, իրենց հետ տարան ավղուշ: Ախչիկը կիրակուր պատրաստեց՝ իրի- կունը ախպերտինքը գան ուտեն: Իրիկունն էկան ախպերտինքը, նստեցին կիրակուր ուտելու, կերան պրծան, կոնդ ախպերը ըսենց պատվիրեց քվորը, ասեց.— Ա՛ք քիր, ինչ կանես կանես՝ թոքը՝ չքցես կրակի վրա, կրակը կհանգչի, էլ կրակ չի՛լի, կմնաս մաթալ:

Քիրն էր, կիրակուրը էփելեն ետը, սիրտը խորոված ուղեց, ասեց.— Ի՛նչ պըտի ըլի, լավաշ էս թոքը քցեմ կրակի վրեն, էփի ուտեմ, ընչկալի ախպերտինքը գան:

Թոքը քցելուն պես կրակը հանգավ: Քիրը մնաց մաթալ:

Ասեց.— էս ինչ արեցի, ես հըմի ո՞րդիան կրակ ճարեմ, որ կի- րակուր էփեմ՝ իմ ախպերտինքը գան ուտեն:

Նի էլավ մի բանցր սարի գլուխ, տեհավ մի բանցր վիրի-վիրի տեղ մուխ ա էրեղմ: Վեր էկավ, մեշիցը խնձորը քաղեց, ածեց գոթը, ճամփին վեր ածելով դնաց, որ թուփ անելով գա, իրան տեղը չկորց- նի: Գնաց, տեհավ էն իրեք դեբրի մերը կրակ ա արել:

Ասեց.— Նանի, ինձ մի կրակ տա՛ս:

Ասեց.— Արի՛՝ վե կալ, կորի՛:

Ախչիկը դնաց վախժրխելով կրակը վե կալավ, ետ դառավ խըն- ձորները հավաքելուն էկավ իրա տեղը: էկավ, սկսեց կիրակուր պատ- րաստելը ախպորտանց հըմար: Կիրակուրը պատրաստեց պրծավ՝ մեկ էլ տեհավ էտ դեբրի մերն էկավ: էտ ախչկա էփած կիրակուրը մի թիրա արեց, կու տվեց:

1 Զիգյար, (ծանոթ. բանահավաքի): Բարբառում սովորաբար շիգյար է աս- վում, մինչդեռ բանահավաքը հերիաթի պատմումի մեջ գրել է րոհը, գուցե և ասա- ցողն է այդպես պատմել. թողնում ենք նույնությամբ, (ծանոթ. կազմողի):

Ախշիկն ասեց.— Ա՛յ քավթառ, քոմմա կերար, բա իմ ախպեր-տինքը ի՞նչ ուտեն:

էտ դէկ մերը ախշկանը քաշեց պլտուղը¹ ու փշեց, ախշիկը ըն-կավ հիլալ²:

Ախպերտինքը էկան իրիկունը, տեհան որ քիրը ընկել ա ծառի տակը նվճմ ա:

Կոնդ ախպերն ասեց.— Մեր քիրը վախեցել ա, չի կարացել մեղ հըմար կիրակուր պատրաստի:

Առաշի էկող թաքավորի տղեն ասեց.— Ծա կմնամ իմ քվոր կուշ-տը, դուք էքուց ավի գնացեք:

Առավոտը լիսացավ. ախպերտինքը նստեցին ձիանքը՝ գնացին ավղուշ: Էն ախպերը քվոր հետ կիրակուր պատրաստեցին: Պատ-րաստեցին պրծան, տեհան դէկ մերն էկավ, դրանց էփած կիրակու-րը էլեդ մի թիքա արեց, քաշեց իրա փորը, թաքավորի տղեն ասեց.— Ա՛յ քավթառ, քոմմա կերար, բա իմ ախպորտանցը ի՞նչ մնաց:

Պառավը դրան էլ քաշեց փորն ու փշեց: Փշեց խեղճ տղեն էլ հիլալ ընկավ:

Իրիկունը ախպերտինքը էկան, տեհան ախպերն էլ քվոր պես ա էլե:

Կոնդն ասեց.— Իմ ախպերն էլ ա վախեցել:

Առավոտը էն մեկել ախպերը ասեց կոնդին.— Ախպե՛ր, դու մե-նակ գնա ավ արա՛, ես մնամ ըստոց մոտը:

Ախպերը մենակ գնաց ավ անելու, դա սկսեց կիրակուր էփիլը: Էփեց պրծավ, դէկ մերը էկավ կիրակուրը մի թիքա արեց, քաշեց քերան:

Թաքավորի տղեն վախվրխելով ասեց.— Ա՛յ քավթառ, իմ ախ-պորտանցը մի թիքա էլ փայ չթողիր:

Դէկ մերը դրան էլ քաշեց փորն ու փշեց:

Իրիկունը կոնդը ավից էկավ, տեհավ էտ ախպերն էլ հիլալ ա ընկել, ասեց.— Ախպերտինք, էրկսով գնացեք ավի, ես մնամ իմ քվոր կշտին, տենամ էս ինչ բան ա:

Էքսի օրը էրկու ախպերը գնացին ավ, կոնդը մնաց քվոր կըշ-տին, բերեց կիրակուրը պատրաստեց, իրիկունը ախպորտանց գա-լու վախտը տեհավ դէկ մերն էկավ:

¹ Բերանը, (ծանր. բանաճավափ):

² Լզարեց, թուլացավ, (ծանր. բանաճավափ):

Տեհավ որ դեի մերն էկավ, քվորը ասեց.— Ա՛ր քիր, ա՛ր քիր, շա-
թուն՝ տուր ինձ:

Քիրը ծղրտաց, կպավ ծառիցը:

Էտ կոնդը յավաշ-յավաշ իրան քսելով գնաց շաթուն վե կալավ,
էկավ պղնձի կուշտը, նստեց:

Դեի մերը էկավ, ձեռը քցեց, որ կիրակուրը բրդու՛ ա՛նի, կոնդը
ձեռը բռնեց, ասեց.— Ա՛յ քալթառ, իմ քվոր, իմ ախպորտանց
ղլուխն էլ ես էտ օյիներ հանել,— շաթուն քցեց վիղը, ծառին կապեց:

Ախպերտինքը իրիկունն էկան, տեհան որ դեի մերը ծառին կա-
պած ա, ծղրտացին, ձիուց ընկան ներքև:

Կոնդն ասեց.— Ախպերտինք, մեք վախենալ, մեք վախենալ,
կապել եմ:

Ախպերտինքը սիրտ արին, էկան նստեցին:

Կոնդը գնաց դեի մորը բերեց ըտրանց կուշտը, ասեց.— Ա՛յ
դե, ալալ քվորս կառնես փորդ, ըննեց կփչես, որ ալալվանից զվարթ
դուս դա:— Ասեց ու դեի մոր անգաջը բռնեց:

Դեի մերը քվորը քաշեց փորը, ըննեց փչեց, որ ալալվանից էր-
կու անքամ ալիլի զվարթ էլավ:

Ասեց.— Էս ախպորս էլ կառնես ու ըննեց կփչես, որ ալալվա-
նից զվարթ ըլնի:

Դեի մերը առավ փչեց. էն էլ զվարթացավ:

Ասեց.— Էս մեկ ախպորս էլ առ փչի՛, թող զվարթանա:

Ընրան էլ առավ, փչեց:

Ասեց.— Էկեք ըստեղ ախպերտինք,— ասեց,— որ ես ընկնեմ
սրա ձեռք, կարա՞ք ինձ հանի սրա փորիցը:

Ախպերտինքը շատ ղոշաղացան, ասեցին.— Ի՞նչ կա, կկոտո-
րենք, կհանենք:

Ասեց.— Դե որ ըտե՛նց ա, ես ինձ քցում եմ, հանեք հա՛:

Ասեց ու ինքն իրան քցեց դեի մոր բերանը:

Դեը կուլ տվեց Կոնդին: Ախպերտինքը թափեցին վրեն, ասե-
ցին.— Հանի՛, հանի՛:

Չհանեց, ընկան վրեն սըպանեցին, փորը ճղեցին՝ չթան: Մնա-
ցին մաթալ, թե ախպերը ինչ էլավ: Դրին ղիմա-ղիմա կոտորեցին՝
չթան:

1 Պարան, (ծանոթ. բաճառավախ):

Փոր-փոշման նստեցին ձիանը, որ էթան, մի ագռավ էկավ էտ դևի մոր ոտի ղնկի վրա վեր էկավ, կտցով խփեց ղնկին, ասեց.— Մե՛ք էթալ, մե՛ք էթալ, ըստի ա:

Ետ դառան, ոտի ղոճկը կտրեցին, Կոնդը կենդանի դուռ էկավ, ոնները սաղացած: Որ դուռ էկավ՝ ախպորտանցը ասեց.— Որ ասըմ ի՞նչեք կարալ ինձ հանի, խի՞ իք ղոշաղանըմ:

Նոր ասեց.— Ախպերտինք, բավական ա մեր ըստեղ մնալը, էկեք մեր քվորը վե կալեք, տարեք իրա ախպորտանցը:

Տարան տվին ախպորտանցը, ետ դառան էկան:

էկան, ասեց.— Ախպերտինք, գիտաք ի՞նչ կա, հըմի պըտի էթանք մեր հայրենիքը:

Վե կացան գնացին դըբա հայրենիք: Էն օրվանից ընչար էտ օրը էտ կոնդի էրկու ախպերը էն ախչկա հըմար կուլըմ ին: Կոնդը թաքավորի տղեքանց հեննա էկան իրանց քաղաքի վրա, բանցրացան սարի գլուխը, տեհան որ ախպերտինքը հըլա կոխվ են անըմ էն մի ախչկա հըմար:

Կոնդն ասեց.— Ախպերտինք, դուք ըստեղ մնացեք, ես վե գամ քաղաքը, ախպորտանցս բարըշացնեմ, եպոր փափախով կանեմ, դուք է՛կեք:

Գնաց ախպորտանց կուշոր, ախպերտինքը շճանանչեցին, էկան առաչը, մենձ ախպերը ասեց.— էթանք էս մարթին բերենք մեզ բարըշացնի, էլ մեզ ղոշուն շմնաց, բոլորը շարթվեց:

Կոնդն ասեց.— Էս խի՞ եք կոխվ անըմ, ասեք ձեր դատը կըտրեմ, էլ կոխվ շանեք:

Մենձ ախպերն ասեց.— Գի՞տաս ընչի հըմար եմք կոխվ անըմ. էս էրկու ախչիկը, էսքան ասլրանքը մի փայ ենք դրել, էս մի ախչիկն էլ մի փայ ենք դրել, հըմի դրա վրա յուր շենք գնըմ, կոխվ ենք անըմ:

Ասեց.— Ի՞նչ կա, էկեք խոսքերդ մեկ արեք, ես ձեզ բարըշացընեմ:

էկան ձեռք դրեցին, որ բարըշացնի:

էկավ մի ձեռը քցեց մի ախպոր շլինքը, մինն էլ էն մեկել ախպոր շլինքը, ասեց.— Մոտ էկե՛ք, մոտ էկե՛ք, ձեզ բարըշացընեմ:

Քաշեց ընենց քյալեքը իրար տվեց, որ էրկուան էլ ալրիալը աշնացան:

Մերն էլ էկա՛վ ասեց.— Ա՛յ մարթ, իմ տղեքը աշխատանք են-
արել՝ իրենց դուշմանին սըպանել են, հըլա կոխվ՛ են անըմ, քեզա-
կան ի՞նչ կար, որ էկար իմ տղեքանցը ոչնչացրիր:

Ասեց.— Ա՛յ մեր, բա դու քու տղին շեա ճնանը՞մ. դրանք ի՞նչ
աշխատանք են արել:

Ասեց.— Ո՞նց:

— Ըսենց, — հանկց շիրիցը իրեք դեի հանգաշները, մորը շանց
տվեց, ասեց: — Ա՛յ դեի նշանները, որ ես ի դնացել իմ հոր արինը
առել, էտ ախըրկներն էլ ես ի բերել, դրանք էտ օլինը հանեցին իմ
դուխը, իմ տները կոտորեցին, կոնդ արին, թողին մեշի մեշը, ախ-
ըրկերը առան էկան:

Մերը տղի ճակատը պաշեց:

Ասեց.— Յաւաշ, ա՛յ մեր, հըլա իմ վկաներս կանչեմ, իմացի:

Փափախը վե կալա՛վ, ախպորտանցը կանչեց: Ախպերտինքը
վեր էկան սարիցը, կանչեց իսպաթ արեց, որ կոնդ են տեհել իրեն:
ննա ախըրկների մենձը տվեց առաջի թաքավորի տղին, միշնակը
ննա էկողին, պուճուրն էլ իրանն էր զաթի: Ապրանքն էլ ճոթ արեց-
ախպոր պես: Նոր մերը էկա՛վ էտ տղերանց ճակատները համփու-
րեց, դրեց իրա տղերանց տեղը: Նոր օխտն օր, օխտը քշեր հարսա-
նիք արին, կերան խմեցին, քեֆ արին:

Ըտրանք հասան իրենց մուրազին դու էլ հասնես քու մու-
րազին:

Աստծանից իրեք խնձոր վեր ընկա՛վ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսո-
ղին, մինն էլ՝ հագանջ դնողին:

7. ՀՈՒՐԻ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ԱՆՁԿԱ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի սովդաքյար կար, ունեւր մի շատ լավ տղա։ Տղեն էկավ մենձացաւ, կնիկը մարթին ասեց.— Ա՛յ մարթ, մեր ի՞նչն ա պակաս, որ մեր տղեն տալիս չես հուսումնարան,

— Ա՛յ կնիկ, ո՞նց բաժանենք մեր ըրեխեն մեզնից։

— Որ ըտենց ա, ա՛յ մարթ, մի պատկեր քաշող բե՛ր, պատկերը քաշի՝ տա մեզ, կդնեմ դուքին, ինչ վախտ որ միտս ընկնի՝ կհանեմ թամաշ կանեմ, կդնեմ դուքին։

Գնաց պատկեր քաշողին բերուց, տղի պատկերը քաշել տվուց, տվուց մորը, վե կալավ տղեն գնաց Հալեպ։ Գնաց մի սովդաքյարի տան դոնադ մնաց։ Էտ սովդաքյարի հետ տղեն տարան մի լավ հուսումնարան. վարժապետն ասեց թե.— Օխտը տարուց ետը կգաս՝ տղեդ կտանես։

Սովդաքյարը ետ դառավ էկավ, ընկավ հօրա սովդաքյարության հետ։ Էս քաղաքից էն քաղաք, էն քաղաքից էն քաղաք հանց կացաւ, քաշեց վեց տարի։ Վե կացավ էկավ հօրա տունը։

Կնիկն ասեց.— Ա՛յ մարթ, մեր տղին տեհա՞ր, թե չէ։

Թե.— Չէ։

— Ա՛յ քու տունը շինվի, ճուտ կորցնողն օխտն օր ման ա գալի, բա քու սիրտը ի՛նչ ջուռա սիրտ ա, որ էս ա վեց տարի ա, գնացել չես քու տղին տեհել։

— Դե՛ գնացել չեմ, է՛լի, հըմի կէթամ։

Մենք դանք տղին:

Էտ վարժատանը տասնըմին էրեխա ին կարթըմ, տասնըմինն էլ թաքավորի տղեր ին: Մինն էլ էտ սովդաքյարի տղնն էր: Էս սովդաքյարի տղեն քոմմըքիցն հառաչ էր, թե տեսքով թե հոսամոնքով: Վարժապետը դրան շատ էր սիրըմ: Օխտը տարին որ թամամեց, տղերն հոսումը վերջացրին, վարժապետն ասեց.— Գնացեք ավի, որըդ որ ավ բերի, ես նրան մի հատ լավ փեշքաշ կտամ:

Տասներկու մոնթն էլ նի էլան ծիանը, գնացին: Դուռ էկան սարը, մի բարի կշտին կաննեցին: Տեհան որ տասներկու ճամփա կա, ասեցին.— էկեք բաժանվենք, համեն մինս մի ճամփա բռնենք ու էթանք, մեր բախտիցն ինչ ուստ գա՝ վեր ունենք բերենք տանք վարժապետին:

Սովդաքյարի տղեն ասեց.— Տղեր, էկեք էս դանակը դնենք էս բարի տակը, ետ գալուս տասներկուսս էլ ըստեղ թոփ ըլնենք, հիրար հետ էթանք:

Ասեցին.— Շատ լավ:— Դանակը դրին բարի տակը, համենքը մի ճամփա բռնեցին ու գնացին: Վերջի նեղ ճամփեն ընկավ սովդաքյարի տղին: Էս տղեն դնա՛ց, գնա՛ց, տեհավ մի շնյրան, մի բարի տակի թեք ընկած ա, ոտը բանցրացրել ա՝ ճուտին ծիծ ա տալի: Ընտը ծծըմ ա ծծըմ, ետ ա դառնըմ մոր հետ հաղ ա տնըմ, մերն էլ դրա հէրեսը, ոնենքը լիզըմ ա:

Տղեն ուղեց նետով տա վե քցի, խիղճը տվուց ոչ, նստեց թամաշ արուց: Թամաշ արուց, նոր միտն ընկավ հիրա հերն ու մերը:— Կա որ անասուն ա հիրա մոր ըզգար սիրըմ ա,— ասեց,— բա ես: Օխտը տարի ա մորս տեհել չեմ, յարար էրեակ կըլի՞ որ մորս ծիծը պաշեմ:

Հենց ըտեղ թամաշ անելով քունը տարավ՝ քնեց: Մըն էլ աշկը բաց արուց, տեհավ որ մի լըսի կտոր ախլիկ ծունկը դրել ա հիրա գլխատակին. քառասուն ոսկեթել հոսը կախ արել հէրեսին, որ շվաք անի: Մնաց մաթալ. ոչ ա՝ գլուխը բանցրացնի, ոչ ա՝ հէրեսին թամաշ անի: Հենց հիմացավ, թե հէրազ ա, հաշկերը սրփեց:

Ախլիկը ծիծաղաց.— Հէրազ չի՛, հէրազ, վե՛, վե՛. ես հուրի Շամամ թաքավորի ախլիկն եմ. իմ մերս աքըմ ա, որ ես ու դու մի օր ենք ծնվել, հիրար պըտի առնենք: Դե՛ վե կաց էթանք իմ մոր կուշտը:

Տղեն ասեց.— Ես ո՞նց գամ, որ վարժապետիս համար ավ պըտի տանեմ:

Ախշիկը ծծերը բաց արուց, տղի դինն ու իմանը անց կացավ:

— Դե՛հ հարի էթանք, վարժապետը ո՞րն ա, է՛:

Նի էլան ձիանը, գնացին: Ախշիկն ընկավ հառաշ, տղեն ընկավ քամակը: Մխելի տեղ գնացին, մի դուռ տեղ կաննեցին: Ախշիկն ուզեց էս տղին փորցի, տենի մենակ սիրուն ա, թե հունար էլ ունի:

— Գիտե՞ս ինչ կա, ա՛յ տղա,— ասեց ախշիկը,— պըտի էս դզըմը մխելի գուրզ քցենք:

— Քցե՛նք,— ասեց տղեն:— Համա իմ կուտը զորիլ չի քեզ գուրզ քցեմ, ես ո՞նց քեզ գուրզ քցեմ:

— Քցա՛, բան չկա:

Ախշիկն էկավ մեյդանի գլուխը կտրեց, գուրզը քցեց, տղեն յան տվուց, գուրզը էկավ գըռռալով հա՛նց կացավ:

Ասեց.— էս ուզըմ ա ինձ վե քցի. յավաշ, տե՛ս ես ինչ թավուր կըքցեմ:

Ձիուն տրորեց, ձին էկավ քրտնեց, ախշիկը տեհավ, որ տղի հաշկերը արինը կոխեց, ասեց.— Քաշկա ասած չըլի, դե էն ա էս թավուր տղեն հունար կունենա էլի:

Տղեն ասեց.— Տեղդ կանի, գուրզն էկա՛վ:

— Քեզ զմիշ շեմ անըմ, ձիուդ գլուխը գնաց,— ասեց տղեն ու քցեց գուրզը:

Ձիու գլուխը գնաց, ախշիկն հիրան քցեց դետին, ձին վեր ընկավ սատկեց:

— Հարի՛ էթանք,— ասեց ախշիկը,— ես մեղ՝ասսու:

Ախշիկը նի էլավ տղի թարթը՝ գնացին:

Ախշիկը նազուկ մաննեցով որ ճամփին շէր շանց տալի, տղի ֆոքին փառավորվըմ էր:

Գնացին ծովի դրաղը, մի տան վեր էկան: Ախշիկն առավ տղին տարավ նեքսե, ասեց.— Ա՛յ մեր, գնացի սարը, պատահեցի էս տղին, ճանանչեցի, որ քու տեհած հէրաղի տղեն էս ա ըլիլու, առահետս բերի:

Մերը շատ հուրախացավ, ասեց.— Ապրի իմ ախշիկը, իսկն էս ա իմ տեհած տղեն: Մատանիքդ հանա՛, այ տղա, նշան տո՛ւ:

Տղեն մատանիքը հանեց, տվուց Հուրու թաքուհուն, թաքուհին տվուց ախշկան, դուրս մատը, հիւրանը հանեց տվուց տղին:

Թաքուհին ասեց.— Աստված շնհաւոր անի, մի բարձի ծերանա՛ք:

Տղեն բշկըը ըտեղ կացավ, առավոտնեց ձին նի էլավ՝ գնաց: Գնաց պատահեց մի կխտարի, թուրը քցեց, շլինքը կտրեց, սրտի էշխիքը կապեց թարբին, գնաց: Գնաց տեհավ, որ տղեքը դարտակ կաննած են բարի կշտին:

— Ա՛յ մարթ,— ասեցին,— քեզ ի՞նչ էլավ:

Ասեց.— Անշա՛ղ. ձեր ավերն ո՛ւր ա:

— Ման էկանք, դատ չքթանք:

Վե կացան գնացին վարժապետի կուշտը, կխտարը տվին վարժապետին: Վարժապետը հանեց հիւրա մատանիքը, տվուց էտ սովդաքարի տղին:

Մի քանի օր անց կացավ, էտ տղի հերն էկավ սովդաքարի տունը վեր էկավ, վե կալավ սովդաքարին, էկավ վարժապետի կուշտը, հախը տվուց, առավ տղին, գնաց սովդաքարի տունը:

Սովդաքարն ասեց.— Աստված քե բաշխի, ի՞նչ լավ տղա ա. ես պըտի ըլնմ սրա քավորք:

— Աստված արժանացնի՛, — ասեց հերը:

Տղեն հորը խնթրեց, որ մի լավ ձի առնի հիւրա հըմար: Սովդաքարն ասեց.— Ինձ մի ծանոթ ունեմ, մի պառավի տղա ա, մի ձի ունի, որ կասես հրեղեն ա, թե տվուց՝ շատ լավ ա:

Գնաց պառավի կուշտն, ասեց.— Զիդ բե, մի լավ տղա կա, տանք նրան:

Պառավի տղեն ասեց.— Ես ձի կծախեմ, իմ ձիուն գլխն շունի, ծովեղեն ձի ա:

— Հ'արի՛ տու, մինն էլ կառնես,— ասեց սովդաքարը,— դու քյատիր մարթ ես, ինչ պըտի անես լավ ձին: Հարուստ մարթ ա, ինչ ուղես՝ կտա՛:

Վե կալավ ձին, բերուց տղի կուշտը, տղի հերը տեհավ:

Տղեն հարցրուց.— Էս ձիու կերը ի՞նչ ա:

— Օրն էրկու կտոր դմակ ա,— ասեց պառավի տղեն:

Տղեն շատ հուրախացավ, գիտեր որ դմակ ուսող ձին ծովեղեն ա ըլնմ:

Տղեն ասեց.— Էտ ձին ի՞նչ տեղ ես առնի:

— Զահել տղա, — ասեց պառավի տղեն, — ծովի դրաղին ման
ի գալի, տեհա մի հատ պուճուր քուռակ դուռ էկավ, արածըմ էր.
շիրիս քյամանդ կար, քցեցի քյամանդով կալա՝ բերի, դառավ
լսենց ձի:

— Դե՛ ուզա՛ տամ, — ասեց տղի հերը:

Սովդաքյարն ասեց. — Ես վճռեցի, որ շորս ոտը կապես քցես
քշեոքը, օխտը քաշ ոսկի ածա:

— Չէ՛, չէ, սովդաքյար, էս տղեն ոսկի տղա ա, դրան հալալ ա
էս թավուր ձի նի՛լիլը: Ինչ տաս՝ ուղի եմ:

Բոլ փող տվուց, պառավի տղեն շնորակալ էլավ՝ գնաց: Սով-
դաքյարի տղեն ձին քաշեց նեքսե, շորերը հանեց մի լավ թիմար
տվուց, տեհավ իժդար ջանը տրորըմ ա՝ հեշ քյարը չի ըլում, ասեց. —
Իսկն էս իմ ձին ա, — էշին էկավ ձիու վրա:

— Սովդաքյա՛ր, — ասեց հերը, — ըստի սառած կըլի՞, մի լավ
թամք շինել տանք:

— Ըստեղ էրկու ջուտա սառած կա, — ասեց սովդաքյարը, —
մինը հասարակն ա, իսկ էն մինը թաքավորի տղեքն են շինել տա-
լի, որ հ՛իրանց լայաղ ա, հըմի դու գիտես, որին կուղես, նրան
շինել տանք:

Հորը տղեն ասեց. — Ես կէթամ քավորի հետ իմ ձեռովը շինել
կտամ:

Տղեն քավորի հետ գնաց մի շատ լավ թամք էլ առավ բերուց,
դրուց ձիու վրա, նի էլան ու գնացին: Գնացին հասան հ՛իրենց
տուն: Մերը որ տղին տեհավ, ֆոքին վառվըմ էր տղի հըմար, վրա
պրծավ, փաթըթվեց ճտովն ընկավ: Էկան նստեցին, կերան, խմե-
ցին: Մի քանի օրից ետը տղեն պատմեց, թե. — Տասնէրկու տղով
գնացինք որ վարժապետի հըմար ավ բերենք, ես մի ճամփով գնա-
ցի, նրանք էլ ջոկ-ջոկ ճամփով գնացին: Ես գնացի տեհա մի մարալ
թեք ընկած, ոտը բանցրացրել ա՝ հ՛իրա ճուտը ծծըմ ա, հ՛ինքն էլ
ճուտի գլուխը, ոնները լիզըմ ա: Խիզա տանջեց, որ էտ անասունին
վե քցեմ, նստեցի՞ թամաշ արի, իմ հերն ու մերը միտս ընկան, թե
էս անասուն ա, հ՛իրա ճուտին ըզար սիրըմ ա, բա ե՛ս ինչ անեմ,
որ օխտը տարի ա իմ հորն ու մորը տեհել չեմ: Քու՛նս ըստի տարել
էր՝ քնել ի, հաշկս մի դաֆիլ բաց արի, տեհա մի ջահիլ հուրի ախ-
շիկ, գլուխս դրել ա ծնկանը, մաղերն էլ էկել ա իմ հ՛երեսիս շվաք ա
արել: Ասեց. «Վե՛ր, ա՛յ տղա, վեր, դու իմ մոր տեհած հ՛երաղի»

տողեն ևս, ևս ու գոռ հփրար պըտի տոնենք, վե՛ կաց էթանք մեր տուն, իմ մերը քեզ տենիւ: Վե կացանք զնացինք նրանց տունը, մեքը տեհալ ինձ. «Հա՛,— ասեց,— էս իմ տեհած հփրազի տղեն ա, մատանիքդ հանա՛ նշան տու: Մատանիքս հանեցի, դրուց ախշըկա մատը, ախշկա մատանիքը հանեց դրուց իմ մատը, հրե՛ս: Խոսք տվի, որ էթամ հորս ու մորս բերեմ, պսակվեմ, ախշիկը տանեմ:

Հերն ու՛ մերը վե կացան, սարք ու կարգ տեհան, մի քանի քարեկամների հետ նի էլան ձիանը, էկան Հալեպ, վե կալան սով-դաքլար քաղորին, զնացին: Ծատ զնացին, քիչ զնացին, աստված էր խարար, զնացին մի սարի գլխի վեր էկան, մոռնի ընկալ: Ծատ էլ ցուրտ էր: Տղեն տեհալ, որ անկրակ կարալ շեն ապրիլ, հորն ասեց.— Ա՛յ հեր, մենք անկրակ շենք կարալ ապրիլ, թող էթամ շո-րաններից մի կրակ վեր ունեմ բերեմ:

— Է՛, որթի, վայ թե էթաս, կարենաս ոչ բերես, մենք էլ ըստի մնանք:

— Զէ՛, ափու, թեզ կգամ:

Վե կացալ ձին նստեց, զնաց:

Զին ասեց.— Հողածին, էս ինձ հփրո՛ւ ևս քըմ, հփրո՛ւ ևս էթըմ:

— Ախար տենըմ ևս ցուրտ ա, էթըմ ևմ կրակի:

— Այ հա՛յ, բերիւր հա՛, էս ֆողը նի մննողը գո՛ւս կգա:

— Խի՛, էս ո՛ւմ ֆողն ա:

— Մի հատ ախշիկ կա, Արարիշամ ա անըմը, որ էթանք ըտեղ, էլ մեղ բաց չի թողալ, ևսիմ ուժ ունե՛ս, որ նրա հետ կուլիս:

Տղեն ասեց.— Ետ դառնանք:

Զին ասեց.— Էլ չէլալ, ուզես շուգես՝ պըտի էթաս:— Զին քշեց:

Հերն ու մերը թող մնան ընտեղ քաղորի հետ լալմիշ ըլելով: Տեհան լիսը բաց էլալ, տղեն չէկալ, լաց էլան ու քարերը կրծեցին: Օխտն օր կացան ըտեղ: Օխտն օրից ևս քաղորն ասեց.— Զուր ա կենալներս, էկեք ևտ դառնանք, թե սաղ ըլի՛՝ կգա կթնի մեղ:— Հփրա՛նք ևտ դառան քաղորի տունը: Մնացին ըտեղ ղոնաղ:

Գանք տղի կուշտը:

Տղեն զնաց, զնաց, լիսը բացվեց, ասեց.— Վե գամ ձիս թիմա-րեմ:— Զիուցը վեր էկալ, սկսեց թիմարել, բեղաֆիլ ձեռը դիպալ ձիու հաշկերին, տեհալ ջուր ա, ասեց.— Անասուն, էս ի՞նչ խա-րար ա:

— Է՛յ, ա՛յ տղա, յարաբ ինչի՞ց ես խաբար, ի՞նչ պըտի գա՛մեր գլուխը:

— Ունենք աստված, շունենք դարդ, մի օր էլեւ եմք, մի օր էլ մեռնիլ պըտենք: Դարդ մի՛ անիլ:

Նի էլալ ձին, քշեց: Քշեց, մին էլ տեհալ մի ընենց ձեն ա գալի, որ սարսափելի. սար ու ձոր դողըմ ա:

Ձին ասեց.— Հողածին, լսեցի՞ր, էտ հըլա ձենն ա, բալի հիփրան ես տենըմ:

Տեհալ մի աթղհա մարթ, ձին նի էլած, արարդզի շորերը հաքին, հարիւր փթանոց գուրզը որ թափ ա տալիս՝ սար ու ձոր թընդըմ ա:

Ասեց.— Ա՛յ տղա՛, ի՞նչ մարթ ես:

Ձին ասեց.— Տեհա՛ր, տղա՛:

— Քեզ ո՞վ իրավունք տվուց, որ դաս իմ ֆողը տրորես, հլա իմ ֆողը իսան օղլու ոտ տեհած չէր,— ասեց էտ ձիավորը,— դե՛ կաննի կովենք:

— Կովենք,— ասեց տղեն:— Ձի՛, քու բախտն եմ ընկել, դու գիտես,— դառալ տղեն ձիուն:

— Ինձ ի՞նչ կա, քու բիւակին ասա՛, — ասեց ձին:— Դե՛ հըմ/ք քե տենենք:

— Տղա՛, կաննի՛, էկալ,— ասեց:

— Թող գա,— ասեց:

Ձիավորը որ գուրզը քցեց, գետինը վարելով գնաց:

— Տղա՛, կա՞ս թե չկաս:

— Կա՛մ, ո՞նց չկամ,— ասեց տղեն: Ձին հավալամիշ էր էլել գուրզը տակովը հանց էր կացել:

— Գիտե՞ս, ա՛յ տղա, ըսօր օխտն օր ա հաց չեմ կերել, սոված եմ, թողաս էթամ միսելի հաց ուտեմ, միսելի քնեմ, գամ:

— Իրավունք կա, գնա:

Ձիավորը ձին քշեց, գնաց հաց ուտելու: Գուրզը թողեց ընենց վեր ընկած: Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, արի էթանք տես էն գուրզը կա՛րա՞ս վեր ունի:

Ձիու միտքն ի՞նչ էր, որ տենի հիփրա հաշկովը, թե տղեն ուժ ունի, թե չէ, թե ուժ չունի՛ բաց թողա, փախչի:

Տղեն գնաց գրզի կշտին վեր էկալ, ձին թամաշ արուց՝ կոացալ, ձեռը քցելուն պես գուրզը վե կալալ.— Թեթե բա՛ն ա, — ասեց:

— Դե՛ վե գի՛ Կիրա տեղը,— ասեց ձին,— ընենց որ բեւու շա-
նի:

Տղեն կամաց վե գրուց գորզը Կիրա տեղը, Կիրա գորզը վե
կալավ, նի էլավ ձին:

Ձին ասեց.— Տղա՛, տենը՞մ ես սրա բախշի հասարը, կէթանք
հասարի տակը, դրա բախշըմը համեն բան էլ կա, անմհական
խնձոր, անմհական շուր էլ կա, մի հատ հախալուր ունի դրան, որ
ես ու դու լեղանանք՝ կշահւանանք, մեղ ախտող շի՛լիլ, վախիլ մի,
էն շրից համ դու կխմես, համ ես, համ էլ էն խնձորից մի իրեք հատ
վե կալ, բե պետքը կդա:

Տղեն ասեց.— Շա՛տ լավ:

— Դե՛ բշա էթանք:

Էկան հասարի տակը, տղին ասեց.— Փորիս տակը մի դամշի
քաշաւ:— Մի դամշի քաշեց, ձին թռավ: Տղեն տեհավ մի ընե՛նց
բախշա, որ հաշկերը շորս էլավ տղի: Մառմառ հալըղի վրին բաց
արած էր մի սուփրա, համեն բան էլ կար միշին, տղեն էլ զաթի սո-
ված էր: Դե կեր, տղա:

Ձին ուզում էր փորցի, տենի թե Կիրան եմ¹ ա² տալիս՝ նոր
հինքը հաց ա ուտեմ, թե չէ:

— Ձի ջան, քեղ եմ շտված ես ո՞նց հաց ուտեմ, ինձ պահողը
դու ես, ախար:

Տեհավ ծառիցը մի ոչխարի ջանտակ ա կախ տված՝ ըհը՛ դմա-
կը. դանակը շիրիցը հանեց, շորս կտոր դմակ կտրեց, տվուց ձիուն:
Քամբը վե կալավ, ընենց մի թիմարեց, ձիու քեֆն էկավ: Մի ջոկ
տեղ հախալուր կար, ձեռները լվաց ու նստեց հացի, մի բութուրկա
էլ անմհական շուր գրուց կուշտը, հա՛ կերավ, հա՛ վրին անմհական
շուրը խմեց: Օխա՛յ:

Կերավ պրծավ, բեղերը սրփեց, ձին քաշեց անմհական ախալրի
տակին լավ լեղացրուց, էկավ իրեք հատ անմհական խնձոր քաղեց,
նի՛լավ ձին, գնաց: Գնաց, թուրը քաշեց գրուց ճակատին ու կաննեց:

Թող էա ըտեղ կաննած մնա, մենք դանք տղի մոր կուշտը:

¹ Կեր, (ծանօր. բանաճավաֆի):

² ա օժանդակ բայը բնագրում վրիպված է, ավելացնում ենք, (ծանօր.
կազմողի):

Մերը տեհալ, որ տղեն չեկալ, ասեց.— Ավատաս տղես գնաց
ախշկա կուշտը, ախշիկն առալ, նստեց թաքավոր, հորն ու մորը մո-
ռացալ. ես պըտի էթամ բերեմ:

Մարթն ու քավորը շատ խնթրեցին, որ չէթա, դալտ չէլալ.
ասեց.— Աղքըներս կտրատվըմ են, կարալ չեմ դիմանալ:

Վե կացալ ձին նի էլալ, մեն-մենակ ընկալ ճամփա, գնաց
դըրա խնամու տունը: Ծատ գնաց, քիչ գնաց, էկալ սարը, մութն
ընկալ վրին, ձիուց վեր էկալ, մի քարի տակի նստեց:

Տղի ձին ասեց.— Տղա՛, մերդ ձի նի էլալ, էկալ մեր քամա-
կից, հարի էթանք կուշտը, մեխկ ա, վեր կընկնի, կմեռնի:

— Հեր-մեր չգիտեմ, յա պըտի մեռնեմ, յա պըտի իմ խոսքը
տեղ տանեմ,— ասեց տղեն ու տեղիցը շուռաց:

Մերը տեհալ մի սովդաքյար էկալ, հիրախից մի քիչ ցած վեր
էկալ: Ասեց.— էս լալ էլալ, կէթամ կուշտը, քշերը կկենամ, հա-
ռավոտենց կվեկենամ, հետները կէթամ:

Գնաց հասալ սովդաքյարին, բարով տվուց, բարովն առան,
նստեց:

— Ի՞նչ կնիկ ես,— հարցրուց սովդաքյարը:

— Իմ ցավը շատ ա,— ասեց:

— Երկար քշեր ա, ասա՛, հանց կկենա:

— Ինձ ըսենց մի տղա ունի, տանըմ ինք որ պսակենք, գնաց
որ կրակ բերի, կրակ առնենք. ցուրտ քշեր էր, ասեցի, տաքանանք,
գնաց ու չէկալ:

— Ո՛հ, քու բանը շատ դժար ա, նա՛նի:

— Տղեդ ո՛ր դժուրը գնաց:

— Ըսենց, դըրա ներքե գնաց:

— Այ հա՛յ, խեղճ ողորմելիք, թե Արարիշամի ձեռը ընկած ըլի,
դու գալը շա՛տ դժար ա:

— Դե հըմի գիտեմ ոչ, թե ինչ ա ըլի:

— Դուք հառավոտենց ո՛ւր եք ուզըմ էթաք:

— Հուրի թաքավորի քաղաքը պըտի էթամ:

— Լալ ա, մենք էլ էն դիհն ենք էթըմ, հընգեր կըլենք, հիրար
հետ կէթանք:

Հառավոտենց վե կացան, ընկան ճամփեն, գնացին: Ընչար
հիրիկուն հասան Հուրի թաքավորի քաղաքը:

էտ կնիկը վե կացալ, դուզ գնաց թաքավորի կուշտը: Ախշիկը

տեհա՛վ մի կնիկ դարբաղիցը նի ա մենու՛մ, ասեց.— Յավաշ, հարց-
նեմ տենեմ էս ինչ կնիկ ա, որ ըսենց անխոսալ նի ա մենըմ:

— Հարցնիլն ամոթ չըլի, նանի շա՛ն, ո՞րդիանցի ես, յա ո՞ր
ես էթըմ:

— Որթի շա՛ն, էթըմ եմ թաքավորի ատյանը:

— Խի՞ ես էթըմ:

— Էհ, որթի շա՛ն, իմ ցավը շատ ա, ինձ հետ բան չունես,
հարի շանց տու, ես էթամ:

Տեհա՛վ որ էտ կնկա խոսալը, դեմքը հիւրա մարթի նմանութունն
ա տալի, իրա մեշն ասեց.— Կա շկա էտ տղի զլուկը մի օլին ա
էկել, հայ վախ, հա՛յ:— Հարի՛ էթանք,— ասեց:

Տարա՛վ դուդ թաքավորի կուշտը:

— Խի՞ ես էկել, ա՛յ կնիկ,— ասեց թաքավորը:

— Ես ձեր խնամին եմ:

— Ո՞նց խնամին:

— Մեր տղեն ձեր ախշկա հետ նշան ա դրվել:

— Հա՛, ետո, բա տղե՞դ հուր ա:

— Գալիս ինք, որ հարսիս տանենք, գնացինք մի սարի վրա
վեր էկանք, քշերը շատ ցուրտ էր, տղես ասեց. «էթամ մի կրակ բե-
րեմ, մերս մխիկ ա, տաքանա»: Գնաց ու էկավ ու: Մտածեցի թե
կարելի ա էկած ըլի ըստի, ես էլ վե կացա էկա:

— Վա՛յ, Արաբիշամի ախշկա ձեռքն ա ընկել, ըտիան շատ
դժար դուս կգա:

Լաց էլան, հաց կերան, ախ ու վախ արին, քշերը հասավ, քնե-
ցին:

Ախշկա կողքը սատաճեքը նի մտան.— Հայ վա՛խ, ես կորցրել
եմ իմ հաշկիս լիսը, ես կքնե՞մ քշերը:— Ընշար տանջվեց, հառա-
վորը մորիցը թաքուն նի էլավ ձին՝ գնաց:

Մերը վե կացավ հարցրուց թե.— Ախշիկա հո՞ւր ա:

Ասեցին.— Արաբղղի շորեր հաքավ, ձին նի էլավ գնաց:

— Հայ վա՛խ,— ասեց,— սերն ըտենց մի բան ա:— Հինքն էլ
հաքավ արաբղղի շորերը, ձին նի էլավ, մի հատ Թառլան դուշ ուներ,
բցեց առաջը, գնաց, Ղուշը գնաց, ձին գնաց. Ախշիկն էլ հուրիշ
ճամփով գնաց:

Գանք սովորաբարի տղի կուշտը:

էն ձիավորը հաց կերավ կշտացավ, քնեց դինջացավ, վն կացավ նի էլավ ձին, էկավ մեյդանի գլուխը կտրեց, տեհավ, որ տղեն, կաննած ա, թուրը ճակատին: Տեհավ տղեն էն տղեն ա, համա ուժը մնին հարիր ավելացել ա:

— Տղա՛, — ասեց. — կա՛ց գալիս եմ:

Նի մտավ հիրա բախշեն, թամաշ արուց մառմար հավըդին, անմհակաճ խնձորին, տեհավ, որ ջուրը պղտոր էր, անմհական խընձորից էլ իրեք հատ շկար, ձեն տվուց արարներին. — Ըստի ո՞վ մտավ:

— Տեհել շենք, թաքավորի որթի:

— Ջուրը պղտոր ա, իրեք խնձոր շկա, բախշեն մարթ ա մտել:

— Խարար շենք:

— Չըլի՞ թե էն տղեն ա մտել:

— Տեհել շենք:

Քաշեց թուրը, իրեքի շլինքն էլ կտրեց քցեց հասարից էն դիհը, նի էլավ ձին, էկավ մեյդանի գլուխը կտրեց:

Տղի ձին ասեց. — Վախենաս ոչ, էկավ:

— Էլ նո՞ր վախենամ. մահ կա, ետ դառնալ չկա:

— Ա՛յ տղա, կովելու վախտն ա:

— Սրեն ո՞ւմն ա:

— Քոռնն ա, — ասեց տղեն, — ես ղոնաղ եմ:

Ձիավորը քշեց ձին, լքցըրուց էկավ՝ մեյդանի կշտին թամքի միշին կաննեց ու գուրզը քցեց, «էկա՛վ» գոռաց:

Ձին ասեց. — Օյաղ կաց, ես թռա:

— Կա՛ս, տղա՛:

Ասեց. — Կա՛մ:

Ասեց. — Սրան իլլաճ չի՛լլի, առավ էս տղեն ինձ, իմ հոր անըմը խայտառակ էլավ: — Վեր էկավ ձիուց, իրա գուրզը վն կալավ:

— Էս դոնուշ գալիս ա նետը, մուղաթ կաց, գնաց գլուխդ, — ասեց ձիավորը:

Ձին ասեց. — Ես ընենց կողքանց անց կկենամ, որ նետը անվնաս անց կենա: Նետը յան հանց կացավ, քարերը շարթելով գնաց:

Ձիավորն ասեց. — Կա՛ս թե չկաս:

Ասեց. — Կա՛մ:

— Այ հա՛յ, ինձ զոռեց էս տղեն: — Ասեց. — Ինձ մի հատ էլ թուր ունեմ քցելուս նոր սրեն կգա քեզ:

— Քցա՛, — ասեց:

Ձին ասեց. — Տղա, դրա միտքը ընենց ա, որ պըտի նի ըլնի, վե
գա հոտիդ վրին, ճիտըդ կտրի հանց կենա, որ ես մնամ սաղ: Վա-
խիլ մի՛, ես ինձ հենց կքցեմ, որ նրա ձիուցը բանցրը կըլեմ մի
մարթարոյ, հա՛ թող թուրը քցի:

— Դու գիտես, ա՛յ ձի:

Ձիավորը մի դամշի տվուց ձիուն, ձին հավալամիշ էլավ, տղի
ձին էլ ընդուց ավելի նի էլավ, մնաց նրանից վիրա: Ձիավորը հա՛
թուրը քցեց, հա թուրը քցե՛ց, ասեց. — Ձին էլ հետը գնաց, ափսո՛ս:

— Կա՛ս, տղա:

— Կա՛մ:

— Էհ, դրա հետ կովիլը գուր ա: Վերջըմը բալթի կոխ պըծընեմ.
տամ գեննովը, ճիտը կտրեմ, իմ ֆոքին ազատվի դրա ձեռիցը:

Ձին ասեց. — Տղա, ձիուն հենց կտաս, որ տեղն ու տեղը մնա
կաննած, գլուխն էթա. դու ինձնից վե կգաս, ձեռդ կքցես մազերը,
կդնես տակդ ու թուրդ կքաշես, կդնես շըլնքին: Կտրես հա՛:

Ասեց. — Շատ լավ:

— Սրեն քունն ա, տղա, արի՛:

Տղեն ասեց. — Ղայիմ կաց, էկա, դնա՛ց ձիուդ գլուխը:

Գուրզը քցեց, քցելուն պես ձիու գլուխը թռավ, ձին կաննած
մնաց: Զ՛ինքը ձիուց վեր էկավ, ձեռը քցեց՝ մազերը, վե կալավ,
տվուց գեննովը, թող ու դումանը վե կալավ, ծունկը դուրս սրտին,
թուրը քաշեց՝ դուրս ճտին:

— Հա՛, ոտիդ մեռնեմ, մի՛ կտրիլ, որ ես էկա, էտ մի արինն
էլ ես աճեմ, — ձեն տվուց Հուրի թաքավորի ախշիկը, էկավ տղի ձե-
ռը բռնեց: Էտ վախտը Հուրի ախշկա մերն էլ էկավ, տեհավ էրկսի
ոնների տակին մի աժդահա մարթ մեկնված ա. ոններն եռացնեմ ա,
ասեց. — Թե որ գլուխը կտրած չըլլեն, ես պըտի ազատեմ էտ տղին,
ափսոս ա:

Ընկած ձիավորն ասեց. — Ա՛յ տղա, հաշու ձեռս մի բաց թող,
դու ըլես քու մոր ծածկ կաթը:

Որ հաշու ձեռը բաց թողուց, խրխին պոկեց, սիպտակ ծծերը
քցեց դուս: Տղի խելքը գնաց: Ասեց. — Էս էլ ա ախշիկ, բանը խա-
րար էլավ:

Ձանքաշը հասավ, ասեց. — Ա՛յ բալա շան, էտ մի տղեն ինձ
բախշա, մնացողը դու գիտես, ինչ կուզես արա:

— Քե բախշեցի, ա՛յ մեր,— ասեց ու ծոնկը վե կալավ վրիցը, կուռը բռնեց, բանցրացրուց:

— Հաղար բարի եք էկել,— ասաց վե կացած ախշիկը,— համեցեք իմ տունը հացի՝ դոնադ:

Տղեն ասեց.— Ձիս ընդի շլիխքը ծուռը մնացել ա, էթամ բերեմ, էթանք.— Հասնելուն պես ձիու հաշկերը պաշեց, ձին ուրախացավ, որ տղեն լին էլած վախտը հիրան մտահան շարուց: Ձին վազելով էկավ, գնացին էն ախշկա տունը, հիմացան որ էտ ախշկա անըմը Արաբիշամ էր: Գնացին նեքսե, Արաբիշամը գնաց շորերը փոխեց. մազերը սարքեց, էկավ: Էրկու ջառիեն եննուցն էկան, ասեցին.— Մեր նոր թաքավորը ո՞րն ա:

Արաբիշամը վե կալավ ասեց.— Էս իմ մերն ա, էն իմ քիրն ա, էս էլ ձեր թաքավորն ա:

Հուրի ախշիկն հիրան կերավ:

Նստեցին սոսիւրի վրին, Հուրի ախշիկը քսվելով-քսվելով էկավ կպավ էտ տղիցը, տեհավ որ չէ, միտքը փոխել ա:

Ըտեղ էրկու հատ Հազարան բլրուկ կար, սկսեցին խոսալ:

Հուրի թաքավորի ախշիկն ասեց.— Էրեակ մարթ հասկանա, թե ի՞նչ են ասըմ էտ բլրուկները:

Արաբիշամն ասեց.— Բլրուկներն ասում են, թե մեզնից մընին բաց թողեք, որիդ գլխիդ որ կաննեցինք, նա էտ տղին առնի:

Տղեն ասեց.— Շատ լավ գրից ա:— Համա Հուրի թաքավորի ախշկա փորովը արին էր էթըմ:

Բերին մի բլրուկը բաց թողին, հաղալով, խոսալով էկավ Հուրի թաքավորի ախշկա գլխին վեր էկավ:

Արաբիշամն ասեց.— Հեյ վա՛խ, իմ աշխատութունը զուր գնաց:

Մի քիչ անցավ, ըլեդ ասեց.— Իմ մե՛ր, մեր դշի կերը պակաս ա ըլել, թող կեր տանք, էլի բաց թողանք, ո՛ւմ գլխին կաննի՝ նրան առնի:

Էլի բաց թողուցին դուշը, բանցրացավ՝ դհա շատ խոսաց, վեր էկավ, կաննեց Հուրի թաքավորի ախշկա գլխին:

Հուրի թաքավորի կնիկն ասեց.— Էտ հէրազը ես վաղուց ի տեհել, մտածիլը զուր ա:

Արաբիշամը ասեց.— Է՛ մեր, իմ բանը շատ դժար ա, ես քեզ խնթրըմ եմ, դու ինձ ախպեր, ես քեզ քիր, ինչ տղա քեզ զոռեց, էն տղին տաս ինձ:

— Հ'աշկիս վրա,— ասեց տղեն:

Մի տեղ քցեցին սովդաքյարի տղի հըմար, մի տեղ էլ քցեցին իրեքի հըմար, քնեցին:

Լիսը բաց էլալ:

— Դե՛ սարքեք, էթանք:

Արաբիշամը խնթրեց Հուրի թաքավորի մորը թե.— Մե՛ր, էս ծառի խնձորն անմահական խնձոր ա, էս էլ անմահական ջուր ա, մի բութուրկա ջրից վե կունես, մի քանի հատ էլ խնձոր, քեզ հարկավոր կըլի, մենձ կնիկ ես:

Մեքը վե կալալ. ձիանը նստեցին, գնացին, գնացին, Արաբիշամն էլ հետները:

Էկան Հուրի թաքավորի տունը:

— Է՛հ, իմ ունեցածն էս ա,— ասեց Հուրի թաքավորի կնիկը Արաբիշամին,— քեզ փեշքաշ:

— Շատ շնորակալ եմ, ինչ պըտի անեմ, աշխարի մալը իմն ա:

Սուփրեն բաց արին, որ հաց ուտեն, մըն էլ տեհան տղի հերը, մերը, քավորը հրես էկան: Հուրի թաքավորի ախլիկը վե կացավ տեղիցը, կաննեց: Արաբիշամն էլ վե կացավ, տղեն էլ վե կացավ, գնաց փաթըթվեց մորը: Լացն ու խնդըմը խառնվեց հ'իրար:

Ետո էկան նստեցին հաց կերան, խմեցին: Էրկու բութուրկա գինի բերին: Ըստաքանը տվին քավորին: Քավորը վե կալալ, լըքցրուց, ասեց.

— Թաքավո՛ր, քեզնից կխնթրենք, որ մեր ամանաթը տաս, մենք էթանք:

Արաբիշամը ասեց.— Հ'ո՛ւր էթաք, բա ե՛ս:

— Քեզ էլ մի իլլաճ կանենք,— ասեց տղեն:

Արաբիշամը ուրախացալ:

Արաբիշամը ասեց.— Դուք ման էկող սովդաքյար եք, տեսնո՞ւ եմ, դուք շատ-քիչ բան կգիտենաք, էս իմ ախպոր պես տղա աշխարքի մեշ կա՛:

Քավորը վե կալալ ասեց.— Որթի ջա՛ն, էտ քու ասած տղի տեղը էս գիտեմ. Հարավային թաքավորին մի տղա ունի, ախտ ա արել, ինչ մարթի հ'ինքը գոռի, նրա քիրը առնի: Իմ պարտքն ըլի, էթամ, հ'իմաց տամ գա, ախպորդ հետ կռվի, որ քեզ առնի: Թող մեր հախլուն տանենք, որ սրա տունն անտեք ա:

Հառավոտենց լիսը բացվեց, բարին բացվի ձեր վրա, հարսա-
նիք բռնեցին, օխտն օր, օխտը քշեր հուրախութուն արին, էտ տղին
ու Հուրի ախշկան պսակեցին. վե կացան տարան դուզ քավորի
տունը: Ըտեղ մի լավ քեֆ արին, հանց կացան գնացին սովդաքյարի
տունը: էլ մարթ շմնաց հաշքալիսեք էկան, բոլորին էլ շահեց:

Արաբիշամն էլ էկել էր դրանց հետ, մի քանի ամիս կացավ, էլի
սովդաքյարի տղեն վե կացավ, տարավ հիրա տունը վե դրուց:

Գանք քավորի կուշտը: Քավորը բեռները սարքեց, գնաց Հա-
րավային թաքավորի երկիրը: էտ երկրի խասիաթը ինչ թավուր էր.
սովդաքյարները փեշքաշ ին տանըմ թաքավորին, որ թաքավորը
իրավունք տա հիրանց ապրանքը էտ երկրի մեշ ծախելու:

Քավորը փեշքաշը առավ, տարավ թաքավորին: Թաքավորը շատ
սիրով ընդունեց: Քավորը հարցրուց թաքավորին. — Թաքավորն ապ-
րած կենա, քու տղիդ ախտող էլա՞վ թե չէ:

— Հե՛յ, որթի, իմ տղին ո՞վ կարա ախտի, դա ընենց մարթ ա,
որ ախտըվի՞:

— Ես մընի տեղը գիտեմ, որ քու տղեն նրան կախտի ու նրա
քիրը կառնի, շատ սիրուն ախշիկ ա, էլ թայը չկա, անըմն էլ Արա-
բիշամ ա:

Տղեն ասեց. — Ես էդ ախշկա սալըղը առել եմ, պըտի էթայի,
էտա լավ ա, որ դու ասեցիր, հառավոտը կէթամ մենակ:

Քավորը պարտականութունից դուս էկավ, գնաց հիրա ապրան-
քի կուշտը:

Թաքավորի տղեն հառավոտենց իրա ձին նի՛լավ, հարցնելով,
հարցնելով էկավ Հուրի թաքավորի տանը վեր էկավ:

Հարցրուց Հուրի թաքավորը. — Խեբ ըլի, հո՞ւր ես էթըմ:

— Թաքավոր, ես էթալ պըտեմ Արաբիշամի հողը, որ կովեմ.
տենենք աստված ի՛նչ կտա:

— Օ՛յ, ա՛յ տղա, մուղաթ կաց, զոռ տեղ ա:

Հառավոտը լիսը բաց էլավ, տղեն նի էլավ հիրա ձին, Հուրի
թաքավորը տարավ Արաբիշամի երկրի ճամփեն շանց տվուց, գնաց:

Տղեն հասավ Արաբիշամի ֆողը, տեհավ էտ ֆողը շատ անի-
ծած ֆող ա, ձին կարըմ չի երմիշ ըլի: Մի քիչ էլ ձին քշեց, ձին
կաննեց, էլ երմիշ էլավ ոչ, տղեն վեր էկավ, ձիու շինքը կտրեց:
Մի դուզ կար, հանց կացավ, Արաբիշամի տները էրևաց: Արաբի-

շամն ու սովորաբարի տղեն գնացել ին ավ, հ'ամենքի հ'առաջին մի հատ կխտար, էկան տեհան մեյդանի գլխին մի հատ տղա ա կան-նած, որ նմանը հնչ կա:

Արաբիշամն ասեց.— էս տղեն լավ տղա չի էրևըմ, կովող տղա ա էրևըմ:— Բարով տվի՛ն, հ'անց կացան գնացին:

— Է'հ ախպեր,— ասեց Արաբիշամը,— ես կովե'մ, թե դու:

Սովորաբարի տղեն ասեց.— Ես խոսք եմ տվել, որ կովեմ: Ես քեզ խնթրըմ եմ, որ ես կովեմ, քու անըմդ չկոտրվի:

— Դու գիտես:

Քշերը քնեցին ըտեղ, հ'առավոտենց Արաբիշամն արարողի շորերը հաքավ, էկավ մեյդանի գլուխը կտրեց:

— Բարո'վ քեզ, ա'յ տղա:

— Ասսու բարի'ն, հազար բարին:

— Ի'նչ մարթ ես,— ասեց Արաբիշամը:

— Էկել եմ կովելու:

— Կարա'ս կովիլ:

— Շատ լավ: Ես քեզանից կխնթրեմ, քու անըմդ ինձ ասես,— ասեց տղեն:

— Իմ անըմը Արաբիշամ ա:

Սովորաբարի տղեն էկավ, բալկոնից դրանց թամաշ արուց:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Ես ոտով, դու ձիով, ի'նչպես կոխվ անենք:

Արաբիշամը ձիուցը վեր էկավ, ձին գնաց հ'իրա տեղը:

Ասեց.— Էկավ գուրզը, ա'յ տղա:

Քցելուն պես դիպավ տղին, տղեն մինչև ծծերը թաղվեց ավա-գի մեջը: Տղեն ալբիալն հ'իրան թափ տվուց, ավաղից դուռ էկավ:

Սրեն էկավ տղին:

Տղեն քցեց.— Էկա'վ գուրզը:— Գուրզը գնաց, դիպավ ախշկան, ախշիկը միջև հ'ուրը խրվեց ավաղի մեջը, համա ալբիալը տղեն հասավ, ախշկան վե կալավ, դուրց ծնկան տակը, թուրը քաշեց:

Սովորաբարի տղեն հասավ, տղի բիլակը բռնեց, ընենց հուպ տվուց, որ թաքավորի տղի խելքը գնաց:

— Էտ իմ քիրն ա, ա'յ տղա, ի'նչ ես անըմ, տվի քեզ:

Տղեն թուրը դուրց տեղը, ախշկա ձեռը բռնեց, էկան տուն:

— Ի'նչ ես ուզըմ, ուզա' տամ, ա'յ տղա,— ասեց սովորաբարի տղեն:

Ասեց.— Քու քիրը:

— Տար վայելա՛, — ասեց տղեն, հանեց Արաբիշամի մատանիքը, տվուց տղին, տղեն էլ հփրա մատանիքը տվուց Արաբիշամին:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Ես մըն էլ էթամ, մըն էլ գամ, ծանրութուն կըլի, արի, ախպեր, քիրդ վե կալ, էթանք մեր տուն, ընտեղ պսակվենք:

Հառավոտենց քշերհանա վե կացան, նի էլան ձիանը, Հաղաբան բլբուլները, անմհական ջուրը, անմհական խնձոր վե կալան, գնացին Հարավային թաքավորի տունը:

Թաքավորը վե կացավ բալկոնը, տեհավ որ էրկու տղա, մի լավ ախշիկ գալիս են: Տղի մինն հփրա տղից լավ տղա ա:

էկան վեր էկան, Արաբիշամը վազեց, գնաց թաքավորի ձեռք պաշեց:

— Տղա՛, էս ի՞նչ բան ա:

— Մեր հարսն ա, էս էլ հարսի ախպերն ա:

— Ախտեցի՞ր նրան:

— Ախտեցի:

— Ախպերն էլ ղոշա՞ղ ա:

— Շատ:

Քշերը քնեցին, հառավոտենց վե կացան, հարսանիքը բռնեցին. օխտն օր, օխտը քշեր ուրախութուն արին, էտ տղին ու Արաբիշամին պսակեցին:

Մի քանի օրից հտո թաքավորը խնթրեց խնամուն թե.— էս դղըմը մի հաղ արեք, քեֆս բացվի:

Ձիանը դուա քաշեցին, թաքավորի տղեն հփրա ձին նի էլավ, սովդաքլարի տղեն հփրա ձին. նի էլան կպան հփրա: Թաքավորը տեհավ, որ օխտը հփրա տղի պես ղոշաղ ա, ասեց.— Բո՛լ ա, բոլ ա:— Տղեն թուրը դուց ճակատին, էկավ թաքավորի հառաչը կաննեց:

Թաքավորը կուռը բռնեց, տարավ նեքսև: Կերան խմեցին, հորախացան: Մի քանի օր հտը էտ տղեն վե կացավ, էկավ հփրա երկիրը:

Նրանք հասան հփրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրաղին: Երկնքից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, էրկուսը՝ լսողին:

8. ՕՀԱՆ ՌԸՆԶՊԱՐԻ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի ընդպար կար, անըմը Օհան էր. մի հատ աստուհ՝ էրեսից ընկած տղա ունեւր: Հերը տեհավ, որ էտ տղիցը խելքը քան շի կտրըմ, ասեց.— Լավ կըլի, որ գլխիցս ռատ անեմ:— Հենց էտ մի տղեն ունեւր:

Ասեց.— Կնի՛կ, տղեն պըտի վեր ունեմ, տանեմ տամ փեշակի:

Ասեց.— Տա՛ր:

Վե կալավ, գնաց, Տղեն էլ ընդար հասած չէր՝ ջահել տղա էր: Շատ գնացին, քիչ գնացին, աստված ա գիտըմ, գնացին մի դուռ տեղ վեր էկան, տեհան ըտեղ մի ձեռք տուն կա:

Տղեն ասեց.— Ափու, էս ինչ լավ էլավ, քշերն ըստեղ կկենանք:— Բանից էլ խարար շի հեղճը, թե ինչ տեղ ա:

Նի մտան նեքսե: Տեհան քառսուն հարամի նստած:

— Էս ի՞նչ լավ էլավ,-- ասեցին հարամիքը,-- մենք ընկել ենք սար ու ձոր՝ ավի ենք ման գալի, ավը հ՛իրա ոտով էկավ: Ա՛յ մարթ, ի՞նչ մարթ ես:

— Նս էս տղեն բերել եմ տամ ձեզ հաշկերտ:

Հարամիքը ծիծաղացին:

— Վե կունենք, բիձա. մեր արհեստն ի՞նչ ա, որ դու կարոտըմ ես մեր արհեստին:

— Ի՞նչ ուզըմ ա ըլի, դուք ըսօր ապրըմ եք էտ արհեստով, թո՛ղ էս էլ ձեզ պես ապրի:

— Դե, բիձա՛, առավոտը վե կա՛ց գնա. տղեն որ արհեստը սարվեց, մենք վե կունենք, կրեռենք կտանք քեզ:

— Ա՛յ տղա,— ասեցին,— դորակը¹ վե կալ, ըստի մոտիկ ախպուր կա, լքցրու բեր:

Տղեն դորակը վե կալավ, գնաց դրա ախպուրը, ջուրը լքցրուց, ուզեց որ քաշի՝ տեհավ դորակը գալիս չի, մըն էլ թափ տվուց՝ մի սիպտակ բիլակ էրևաց. մի ձեռով դորակը բռնեց, մի ձեռով էլ բիլակը, էտ բիլակատերը ճղղաց ու մի հատ թաս վրա արուց դրա էտ տղեն. բիլակը բաց թողուց, դորակը լիքը վե կալավ, էկավ թասի կուշտը. թասը ֆողոտ էր, սրփեց, դրուց ծոցը, վե կալավ գնաց հարամու տունը: Հարամիքը մնացին զարմացած, իրար էրես թամաշ արին:

— Ա՛յ տղա, էտ ջուրը ո՛րդիան բերիր:

— Ձեր տան կշտի ախպրիցը: Դորակը կոխեցի ջուրը, որ ջուր հանեմ, դորակը դուռ չէր գալի, ուժով քաշեցի՝ մի հատ բիլակ դուռ էկավ, ընդար սիպտակ էր՝ կասեհաս ձին ըլնեք, ետո որ բիլակը բռնեցի, էն մի ձեռը տարավ ծոցը, մի թաս հանեց, քցեց. բիլակը թողի, հասա թասին. հրե՛ս, ծոցիս ա:

Հարամբաշին առավ թասը, թամաշ արուց, խելքը գնաց, ասեց.— էս թասին գին շունի:— Վե կացավ ու տղի ճակատը պալեց.— Տղա՛, հալալ ա քեզ:

— Դե՛ տղեք, էլ մեզ հարամութունը հարամ ա. տանենք էս թասը խուրդենք, քանի սաղ ու կենդանի ենք՝ ուտենք, հատնիլ չի: Դե,— ասեց,— ձիս դուռ քաշեք, էթամ խուրդեմ, փողը բերեմ կեսանենք. ամեն մարթ իրա փողը վեր ունի, էթա իրա տունը:

Հարամբաշին ձին նի՛լավ գնաց քաղաք, տարավ մի սարաֆի կուշտ, որ խուրդի: Սարաֆն ասեց.— Մեր բանը չի էտ, էտ որ խուրդի՝ ֆլաճ ջհուդ սարաֆը կխուրդի:

Վե կալավ տարավ էտ երևելի ջհուդի կուշտը.— Առ,— ասեց,— խուրդա էս թասը:

Ջհուդն առավ թասը ձեռը, պտըտեց, տեհավ որ անդին բան ա, ասեց.— Տանենք թաքավորի կուշտը, ա՛յ տղա, թասը գնահատա՛ փողը տամ:

¹ Փոքրիկ կուժ, (ծանոթ. բանաճավաֆ):

Գնացին թաքավորի կուշտը, ջհուղն ասեց.— Թաքավոր, էն տա-
րին որ իմ լալ ու ջալահիր դուքանը կտրեցին, էտ թասը դուքանըմն
էր. հըմի գողը բռնել եմ, խնթրեմ վճռես՝ իմ ապրանքը առնես,
տաս:

— Այ տղա, էս թասը քու ձեռին ո՞րդիան ա ընկել:

— Թաքավորն ապրած կենա, մեզ մի հաշկերտ ունենք, նա ա
քերել ախարիցը:

— Դուք ի՞նչ փեշակի մարթեք, որ հաշկերտ ունեք. դուզն
ասա՛, թե չէ գլուխդ կթոցնեմ:

— Որ արթարն ասեմ՝ մենք քառսուն հարամի ենք. մեզ մի նոր
հաշկերտ բռնեցինք, էտ թասը նա՛ ա բերել:

Թաքավորը մարթ դրկեց եռսընիններ ընկերներին ու աշկերտին
վե կալան բերին:

Հաշկերտն էկավ, թաքավորին օխտն անքամ գլուխ տվուց,
ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, էտ թասը բերողը ես եմ. թե որ
էտ թասիցը տասներմեկն էլ բերի՝ անումը ջհուղ քու քաղաքը՝ չպը-
տի մնա, որ չբերի՝ առաչ իմ շլինքը քաշա, ետո հընկորտանցս:

— Դե՛ տարեք էս քառսուն մարթին էլ բռնեցեք, թող էս տղեն
էթա էտ թասիցը բերի:

Տղեն հարամբաշու ձին նի էլավ, թասն առավ, որ ըտենց տաս-
ներմինն էլ բերի, ու գնա՛ց, գնաց:

Շատ գնաց, թե քիչ գնաց, աստված գիտի, գնաց մի թաքավո-
րանիստ քաղաքի ռաստ էկավ: Գնաց նի մտավ մի տուն: Տեհավ
ըտեղ մի մենձ կնիկ կա. ընդար ա նոթերը կիտած, կախ, որ լուն
ունքիցը վեր ընկնի՝ հարիր կտոր կըլի:

— Նանի՛, նոթերդ խի՞ ես կիտել ըտենց:

— Օ՜ֆ, ինձանից բան չունիս, հացդ կե, քեզ հըմար նստի:

— Աստված սիրես, նանի, խի՞ ես նոթերդ կիտել, ասա՛, բալքի
քու դարդին դարման եմ անըմ:

— Ա՛յ բախտավոր, քե պես տղա ա գնացել մուղաթ կացել՝
կարացել չի իլաճ անի:

— Ի՞նչ ա, նանի, ասա՛:

— Մեր թաքավորին մի շատ լավ տղա ուներ, մեռել էր, տա-
րանք թաղեցինք. ցերեկը թաղած ա մընըմ, քշերը հանըմ են, գնըմ
գեմնի էրեսը, պատանք-մատանք ճըղճըղած:

— Դե՛ նանի, արի հացը վե կալ, էլ հաց չեմ ուտըմ:

— Ա՛յ տղա, խի՞ շես ուտում, կե՛ր, կե՛ր:

— Չեմ ուտում, վե կալ, հարամ ըլի՛:

Պառավը էտ տղին վե կալավ, տարավ թաքավորի կուշտը, ասեց որ.— էս տղեն ասում ա. «Սա գերեզմանին ընենց մուղաթ կկենամ, որ քար շեռա, թե որ մուղաթ չկացա՝ իմ շլինքը կտրա»:

Թաքավորը ասեց.— Գնա՛ մուղաթ կաց:

Գնաց գերեզմանից հեռու նստեց, թամաշ արուց: Էկավ քշերվա կեսը, որ ղշերն էլ ին քնած, տեհավ իրեք հատ աղունիկ վեր էկան. խրխիքը հանեցին, դառան իրեք հատ շատ սիրուն ախլիկ, մինը մընի հետ խոսաց, ասեց.— Հաց ուտենք, թե թաքավորի տղեն բերենք, նոր հաց ուտենք:

— Ա՛յ տունդ շինվի՛, էնթավոր տղեն ընտեղ քնած՝ մենք հա՞ց ուտենք, հացը կուլ կէթա՛:

Մինը մեղքից դաստախունը հտ արուց, մի կարմիր, թըպըլխի ճիպոտ առավ ձեռը, տվուց դաստախընին, ասեց.— Դե՛ բացվի, դաստախուն:

Դաստախունը բացվեց, համեն բան միշին:

Ետո վե կացան, գնացին գերեզմանի կուշտը, մինը ճիպոտով տվուց քարին, ասեց.— Քա՛ր, բացվի:— Քարը բաց էլավ:

— Յո՛ղ, բացվի:

Յողը բաց էլավ: Վե կալան մեռելը, դրին գեննի հ՛երեսին, ճիպոտով տալուն պես օյանմիշ էլավ՝ նստեց: Մի ձեռք շոր բերին հաքցրին տղին ու տարան դաստախընի գլխին նստացրին, հ՛իրանք էլ ջերկով դեմը նստեցին:

Տղեն թամաշ արուց, տեհավ որ իրեք ախլիկը մի սրի են նըստած, տղեն սուփրի ճակատումն ա նստած, ասեց.— էս շատ լավ էլավ, նետս ընենց քցեմ, որ իրեքին դիպչի, տղին դիպչի ոչ:

Նետը քցեց, քցելուն պես խառնվեցին հ՛իրար, դաստախունն էլ թողին, ճիպոտն էլ թողին, խրխիքը անջաղ հաքան ու թռան, Տղեն էկավ թաքավորի տղի կուշտը թուրը ձեռին, ասեց.— Բար՛րիկուն, թաքավորի որթի:

— Ասածու բարին, հազար բարին, ա՛յ տղա:

— Ծա քու հոր պահապանն եմ, նստենք, մի քիչ հաց ուտենք: Հացները կերան, տղեն ասեց.— Դե՛, արի քեզ դնեմ տեղը:

— Ա՛յ ջանըմ, անջաղ եմ ազատվել: արի էթանք մեր տունը:

— Չէ՛, պըտի մենես տեղդ:

Դաստախոսներ կապեց մեկքը, ճիպոտը վե կալավ, տեսավ մի մատանիք էլ դաստախնի պոնկին ա՛ վե կալավ, դրուց մատը:

— Դե՛ մտի տեղդ:

Տղեն մտավ տեղը, ճիպոտով տվուց՝ համեն բան հի՛րա տեղն առավ:

էկավ լիսը բաց էլավ. մարթ էկավ տեհավ, որ գերեզմանի քարը եռացել չի, ոնց որ կար՝ էնենց կա: Նաղիբը գնաց թաքավորին ասեց.— Թաքավո՛ր, հաշկդ լիս ըլի, ոնց որ թողել ենք ընենց մնացել ա, քար չի եռացել:

Տղեն էկավ թաքավորի կուշտը, թաքավորն ասեց.— Ա՛յ տղա, ո՞նց ես պահել գերեզմանը:

— Գնանք թաքուհու հետ, տեհե՛ք:

Վե կացան՝ թաքավորը, թաքուհին, նաղիրն ու էտ տղեն գնացին գերեզմանը:

— Թաքավոր, տեհա՛ր հաշկուդ որ քար չի եռացել. որ տղիդ սաղ-սալամաթ հանեմ տամ քեզ, ինձ ի՞նչ կտաս:

— Ի՞նչ ուզես կտամ:

— Դե դուք գնացեք ձեր տունը, ես էս հրոպպըմը հանեմ, բերեմ:

Թաքավորն ու թաքուհին նաղրի հետ գնացին տուն, տղեն հանեց տղին, բիլակը բռնեց, խոսալով բերեց թաքավորի տունը:

— Ա՛ռ քու որթին, թաքավոր:

Հուրախացան: Աշխարքն հաշկալիս էկան թաքավորին:

— Ուզա՛ տամ,— ասեց թաքավորը:

Տղեն հանեց թասը, ասեց.— էս թասից տասնըմին թաս եմ ուզում, իմ քառսուն ախպերտինքը սրա հըմար բռնված են:

— Ըտուց շունեմ, որթի ջան, ախշիկ ուզա՛ տամ, խաղնա ուզա՛ տամ, քաղաք ուզա՛ տամ, մենակ ըտուց շունեմ ինձ:

Տղեն ձին նի էլավ, ասեց.— Ջատ չեմ ուզում քեզնից,— ու գնաց:

Գնաց, գնաց, շատն ու քիչը աստված գիտի, գնաց մի թաքավորի քաղաքի ռաստ էկավ: Մովի դրաղըմն էր էտ քաղաքը: Նի մտավ մի տուն էտ տղեն, տեհավ տան տերը նոթերը շատ կիտած ա:

— Ախպե՛ր, դե ղոնաղ ես էկել՝ հազար բարի ես էկել, որ հաց չկա ղենեմ հառաչդ ուտես, ես ի՞նչ անեմ:

— Ինձ հաց շատ ունեմ, ախպեր ջան, քեզ էլ կուտացնեմ, դու գարդ մի անիլ:

Դաստախոսն զանեց, ճիպոտով տվուց՝ համեն բան բացվեց։
— Էրեխանցը կանչե՛ս, գան մի պինդ ուտեն, լիանան։

Էկան կերան, կշտացան։

— Դե՛, ասա՛ տենեմ, էս ի՞նչ բան ա. ձեր քաղաքըմը խի՞ չի հաց կա. հող չունե՞ք՝ վարեք-ցանեք, հնձեք, բերեք կառավորվեք։

— Մենք վար ու ցանքի տեղ չունենք, ախպեր ջան։

— Բա՛ ձեր հացը ի՞նչ տեղից ա գալի։

— Մենք գյամով ծովի էն ղրաղիցն ենք բերիլ տալի։

— Բա խի՞ չեք բերիլ տալի։

— Ա՛յ մարթ, մի ձեռն ա դուա էկել ծովի մեշտեղիցը, ըստիան՝ էթալուս բան չկա, էթում ենք ցորեն, ալիւր բարձըմ ենք գալի էտ տեղը, էտ ձեռը քաշըմ ա գյամիքը սաղ բաթմի՜շ անըմ. հնար չենք քթնըմ, որ ձեռիցը պրծնենք։

— Որ էթամ էտ ձեռին հնար անեմ, գյամին լիքը բերեմ, աշխարը լիացնեմ, թաքավորը իմ ուզածը կտա՛։

— Այ հա՛յ, ընենց կտա՛. լիզուդ ինչ պըտտի՛ կտա։

— Դե՛ վե, էթանք թաքավորի կուշտը։

Վե կացան, գնացին թաքավորի կուշտը, տղեն ասեց.— Թաքավոր, ինչ կտաս, որ էթամ գյամիքը բերեմ, լիացնեմ ձեր երկիրը։

— Ինչ ուզես՝ կտամ։

— Լավ,— ասեց.— Նի մտավ ղայեղը, գյամիքը եննուցը քշեցին։ Քառսուն գյամի ցորեն, ալիւր լիքը լքցրին, ղայեղը հառաչ քցեց, էկավ ձեռի կուշտը. տեհավ մի սիպտակ ձեռը՝ ոսկե բիւզուկը արմնկին, ջրի մեշը ֆըռֆըռմ ա։ Ձեռով բիւզկը ղայիմ բռնեց, թափ տվուց, թափ տալուն պես՝ բիւզուկը ձեռին մնաց, բիւզկատերը թռավ։ Յան տվուց գյամիքը, էկան հանց կացան, անվնաս էկան քաղաքը։ Լիութունը ընկավ քաղաքը։

Տղեն էկավ թաքավորի կուշտը, ասեց.— Դե՛ թաքավոր, իմ ուզածը տուր, էթամ։

Թաքավորն ասեց.— Ի՞նչ ես ուզում։

Տղեն հանեց թասը, ասեց.— Տասնըմին ըսենց թաս եմ ուզում քեզնից։

— Այ հա՛յ,— ասեց թաքավորը,— էտ իմ սաղ կարողութունը աժի, ես էտենց տասնըմինը ո՞րտեղից տամ։ Ուզա ախչիկս՝ տամ, թաքավորութունս՝ տամ, քաղաք՝ տամ։

— Չէ՛, մի զատ էլ հարկավոր չի, իմ քառսուն ախպերը բըռ-

ճրված են, իմ քունը չի տանըմ, ըտենց տասներմինը պըտի տանեմ,
որ ազատեմ:

— Դե որ ըտենց ա, ես մի նավապետին տենամ,— ասեց թա-
քավորը,— հառավոտենց քեզ մի շուղաբ կտամ:

Թաքավորը կանչեց նավապետին.— Հուրի թաքավորի ախշկե-
րանց ճաշարանի տեղը գիտե՞ս:

— Գիտե՛մ:

— Լա՛վ, մի տղա կա, նրան կտանես շա՛նց կտաս:

Կանչեց տղին, ասեց.— Գնա՛, էս նավապետը քեզ շանց կտա
Հուրի թաքավորի ախշկերանց ճաշատունը, ընտեղ կքթնես էտ թա-
սիցը:

Ձին թողուց էն մարթի տանը, հինքը նի էլավ դայեղը ու գնաց:
Օխտն օր, օխտը քշեր գնաց. գնաց հասավ ծովի դրաղը: Տեհավ մի
պուճուր դուռը կա էրկաթից: Նավապետն ասեց.— էս ա դուռը, բա-
լամ: Դու ե՛լի պըտի դուս գաս, որ գնամ գամ էթանք:

Ասեց.— Մի տասներհինգ օրից հտո:

Դուռը բռթեց, նի մտավ նեքսե, Տեհավ մի ծեր հալիվոր մարթ,
ձեռները քշտած կիրակուր ա էփըմ:

— Բար՛աջողըմ,— ասեց,— ափու ջան:

— Աստու բարի՛ն, հազար բարի, իսան օղլի:

Համա էն տեսակ սիրուն էր էտ հալիվորը, որ էրկու դանատ՝
կարալ չիր հէրեսին թամաշ անես:

— Ա՛յ տղա, օձը հիրա պորտովը, դուռը հիրա թևովը ըստեղ
գալ չէր, դու ո՞նց ես էկել:

— Ձեր սերն ա բերել ինձ:

— Սերըմ, սովբաթըմ կենաս, ա՛յ տղա: Դե,— ասեց,— հարի
մտի յորդան-դոշակի տակը. ժամանակն ա, հուրինները կգան, կտե-
նեն քեզ, վնաս կտան, ափսոս ես:

Տղեն մտավ յորդան-դոշակի մեշ, տաղ արուց:

Մի քիչ հանցավ, Հուրի թաքավորի ախշկերքն էկան:

— Հը՛, էս ի՞նչ իսանի ֆոտ ա գալի ըստեղ:

— Ա՛յ քու տունը շինվի,— ասեց կիրակուր էփողը,— մենք
իսան ենք՝ մեզնից ա գալի:

— Չէ՛, դարիբ մարթի ֆոտ ա գալի:

¹ Անգամ, (ծանոթ. բանահավաքի):

— Գլխներդ վկա՝ չէ՛:

— Է՛հ, ճաշը հազիր ա՛:

Սուսիրեն բերին քաշեցին, իրեք քիւրն էկան, նստեցին: Նստելու վախտը Հուրի թաքավորի նազիրը մի նամակ ձեռին ուզեց նի մննի: Ասեցին.— Համփերա, թող ճաշ անենք՝ նոր:

Ճաշին մենձ քիրը գինին ածեց, ասեց.— Ես մի կենաց պըտի խմեմ. ես խմըմ եմ էն տղի կենացը, որ քառսուն հարամին կարեցան ոչ օխտը տարի իմ ջրի համը տենեն, էն տղեն էկավ տարավ: Էն անիծածը ընենց հուսի տվուց բիւակս, որ ծոցիս թասը հանեցի, վրա արի, որ հոքիս ազատեցի: Կեցցե՛ք էն տղեն:

Էն մի քիրը ծիծաղաց.— Բալթի իմն եմ ասըմ:

— Քուճն էլ ասա՛:

Էլեդ ստաքանները լքցրին:

— Ես խմըմ եմ էն տղի կենացը, որ սուսիրեն ու ճիպոտը խլեց ինձնից, ու իմ մեռցրած մեռլին հարութուն տվուց: Կեցցե՛ք էն տղեն:

Պատիկ քիրը ծիծաղաց.— Ես էլ խմըմ եմ էն տղի կենացը, որ բիւակս հուսի տվուց, քառսուն գլամին հացով տարավ, լիացրուց աշխարքը: Կեցցե՛ք էն տղեն:

Կիրակուր էփողն ասեց.— Ձըլի էս տղեն էլած ըլի, որ սիրտ արուց նի մտավ ըստեղ: Ասեց.— Էտ տղեն որ ըստեղ գար ի՞նչ կտայիք:

— Ինչ որ ուզեր կտայինք,— ասեցին իրեքն էլ:

Մըն էլ բիրդան տղեն յորդան-գոշակի միլից դուս էկավ, կաննեց, ասեց.— Բարև ձեզ, հուրի մալաքներ:

Ախշկերանց պոռնկները պատռեց: Ասեցին.— Հարի, հարի հաց ուտենք:

Նստեցին, հաց կերան:

Էտ վախտը նազիրը նի մտավ, օխտը անքամ գլուխ տվուց, նամակը տվուց մենձ ախշկան, ձեռը կապեց, կաննեց:

Նամակը բաց արուց, կարթաց, սկսեց հաշկերիցը հեղեղի պես հարտասունք թափիլ: Միչնեկը ձեռիցն առավ կարթաց՝ նա էլ ըտենց. պոռնուրն առավ՝ պոռնուրը դհա շատ:

— Էտ նամակի մեջ ի՞նչ ա գրած, որ ըդար լաց ե՛ք ըլըմ,— ասեց տղեն:

Ասեց.— Պատմե՛նք:

Ասեց.— Պատմա՛:

Գնաց տուապը բաց արուց, մի պատկեր հանեց, բերուց դրուց տղի հառաչ՝ ասեց.— Մի ախպեր ունեմ, էսա օխտը տարի ա Ազրայիլի ձեռին բռնելած ա, կարում չենք իլլաճ անիլ, թե իլլաճ անես՝ դու կանես, ինչ ուզես կտանք:

Ասեց.— Կէթամ կբերեմ:

— Որ բերես՝ դու կբերես, մարթ չի կարալ բերիլ:

— Բա՛ իմ քառսուն ախպերը, որ բռնված են, դրանց իլլաճը:

— Դրա իլլաճը հեշտ ա, քեզ օր ու ճաշում կհասցնենք տեղ:

— Տեղ հասնիլը հեշտ ա, ինձ ըսենց տասնըմին թաս ա պետքը:

— Ը՛հ, տնաշեն, քսանը կտանք, էտ էլ բան ա՛:

— Դե էթանք թաքավորի կուշտը:

Գնացին թաքավորի կուշտը: Տղեն օխտը հետ գլուխ տվուց,

ձեռը կապեց, կաննեց:

Թաքավորն ասեց.— Էս իսան օղլուն խի՞ ես բերել:

— Բերել եմ, որ էթա ախպորս ազատի:

— Է՛հ, էս պըտի ազատի՛: Կարա՞ս ազատի:

— Աստանով:

— Դե՛ լավ, զնա՛ ազատի. Ազրայիլը տեհե՞լ ես:

— Չէ՛:

— Լա՛վ կբերես: Ի՞նչ ես ուզում, որ բերես:

— Մնեմ թավիղ մեղք, իմ սրտի ուզած ձին դուա քաշեմ, քու վրի թուրը քցեմ իմ շլինքը, մի հատ էլ դալխան՝ նետը հետը քցեմ ուսս, մի հատ էլ գուրդ առնեմ ձեռս՝ կէթամ կբերեմ:

— Հտոնք հազիր ա, դու բան ուզա:

— Մարթ էլ ուղըմ եմ, որ տանի Ազրայիլի սարը ինձ շանց տա:

— Գնա՛, աստված քեզ հետ, տենենք ինչ կըլի:

Տղեն նի մտավ դոմը, մի շատ լավ ձի դուա քաշեց, հեշ արեգակի հէրես չէր տեհել, աստղերի հետ հաղըմ էր. թուրը քցեց շլինքը, նետն ու դալխանը քցեց հոսը, գուրդն առավ ձեռը, էկավ թաքավորի դռան հառաչին կաննեց: Ձին մղկըտալով խրխնջաց: Թաքավորը դուա էկավ, որ տղին տեհավ, օհ է՛, շանը դող ընկավ, ասեց.— Շան որթին կբերի տղին:

— Դե՛, — ասեց, — նազրին ասա՛ դա ձին նի՛լի, էթանք:

Նազիրը նի էլավ հառաչ ընկավ, զնացին: Գնացին Զանջավադ սարի տակին կաննեցին:

— Ընչանք ըստի իրավունք ունեի գալու, — ասեց նազիրը:

— Դե մնա՛ս բարով,— ասեց տղեն ու քշեց:

Քշեց գնաց նի էլավ էտ սարը, տեհավ մի բանցր տներ կալտեղ. մի բարակ ճվոց ա գալի:

— Տների տե՛ր,— գոռաց,— դուա հ՛արի՛, դանլի եմ ուզում:
էրկու հատ արաբ դուա էկան, ասեցին.— Ի՞նչ մարթ ես:

— Ղանլի եմ ուզում:

էկան մեյդանի գլուխը կտրեցին, ասեցին.— էս ի՞նչ զատ ա, որ մեր աղին քնահարամ անենք, վե կացնենք:

Տղեն տեհավ, որ ճամփեն կտրել են, թուրը քաշեց դրանց էրկըսի շլինքն էլ կտրեց, վեր էկավ ձիուցը՝ գլխները վե կալավ, շալըրտեց բալկոնը:

Թխկոցին Ազրայիլը վե կացավ. էկավ բալկոնը, տեհավ՝ մի դալի-ղանլի գոռում ա, ի՞նչ ջուռա ա կանչում:

— Կա՛ց,— ասեց,— գալիս եմ, մենձ թիքեդ հ՛անգաջդ կթողամ, վեր էկավ, ձին հազրեց ու նի էլավ, էկավ մեյդանի գլուխը կտրեց:

— Բարո՛վ, հազար բարի էկար, ա՛յ տղա, գրգի սրեն-նորաթն ո՛ւմն ա:

— Քունն ա, քցա՛, ես դոնաղ եմ. օխտը գուրզ ոճես, օխտը նետ ոճես, օխտն էլ թուր՝ քցա՛, աստված յա քե կտա, յա ինձ:

Ազրայիլը քցեց գուրզը, սար ու ձոր դողաց, վրա պրծավ տղեն, գուրզը կալավ, ասեց.— Հանաքի վախտ չի, առ գուրզդ կարգին քցա:

Օխտը գուրզ քցեց՝ տղին հեշ բան չարուց, օխտը նետ քցեց՝ բան չբաշարեց, օխտը հատ էլ թուր քցեց՝ քարերին դիպավ, մեշտեղից կտրեց:

— Սրեն քունն ա,— ասեց, կաննեց:

Տղեն ձին քշեց: Ձին շատ քրտնեց, հաշկերիցը քրտինքը կըթաց՝. Գնաց մեյդանի գլուխը, թամքի միջին կաննեց ու գուրզը քցեց՝ Ազրայիլի գլուխը շնջխեց, շանդակը վեր ընկավ: էկավ գլուխը կտրեց, տեհավ՝ հ՛ինքն հ՛իրան գլուխը թուլ էլավ գնաց:

— Տո՛ւ,— ասեց,— էս գլուխն հո՛ւր ա էթըմ,— թուրը քաշեց՝ մի տվուց, մեշտեղիցը երկու էլավ:

— Տղա՛, մըն էլ,— ասեց գլուխը:

— Ձէ՛,— ասեց,— իմ մորից ես մի հետ եմ էլել:

Կաթեց, (ծանոթ. բանահավաքի):

Ձին կապեց դռնիցը ու նի մտալ նեքսև, Գնաց տեհալ Հուրի՝
Թաքավորի տղեն օթախըմը ժնշլով զալիմ կապած ա:

Ժնշիլը ետ արուց, ասեց.— Դե՛ արի էթանք, հասցընեմ քու
հորը:

Վեր էկալ Թաքավորի տղեն, նի էլալ ձին, քշեցին: Էկան հա-
սան քաղաքին մոտիկ, էտ Թաքավորի տղեն ասեց.— Ա՛յ տղա, որ
ինձ տանես հորս կուշտը, կասես պոռճուր ախշիկդ եմ ուզըմ, մըն էլ
մատիդ մատանիքը:

Էկան տուն: Հերը, մերը, քվորտանքը փաթըթվեցին տղին, լաց
էլան:

Թաքավորն ասեց.— Ուզա՛ տամ, որթի՛:

Ասեց.— Քու ջանի սաղութունը:

Ասեց.— Ուզա՛, ուզա՛:

Ասեց.— Ուզըմ եմ քու պոռճուր ախշիկը, քու մատի մատանի-
քը, տասնըմին հատ էլ թաս:

— Տվի, տա՛ր, խերը տենես:

Օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղին ու ախշը-
կան պսակեցին, տարան դրին մի օթախ: Տղեն հանեց թուրը,
դրուց մեշտեղ:

Ախշիկն ասեց.— Ինձ հալան շե՛ս, թե իմ հորը, որ թուրդ դրիր
մեր մեշտեղը,

Ասեց.— Ախար իմ քառսուն ախպերն ա բռնված:

Հառավոտը վե կացան, տասնըմին թասը առան, գնացին
իրանց հօերկիրը: Տարալ էտ ախշիկը իրենց տանը վե դրուց, հերը
մնաց զարմացած. հօինքը գնաց Թաքավորի կուշտը, հանեց տաս-
ներկու թասն էլ դրուց Թաքավորի հառաչը:

Կանչեցին ջհուդին.— Հարի տենենք քու թասը ո՞րն ա, ճա-
նանլի:

Ջհուդը որը վե կալալ, տեհալ մինը մնիցը լալ, հիմացալ ոչ
ո՞րն ա հիրանը:

Թաքավորը տեհալ, որ ծոռութունը ջհուդմն ա, բերիլ տվուց
քառսուն ախպորը, մեր զասարին¹ կանչեց կուշտը, քոմմա ջհուդ-
ներին քամեց, քոմմեքին էլ ղիմա-ղիմա արուց:

¹ Դահիճ, (ծառք. բանաճալաֆի):

Նազրի մինը թաքավորին ասեց.— էտ տղի հետ մի ախշիկ էլ
էկավ, հլա կանչա տես:

Հինքն էլ ծեր թաքավոր էր, ժառանգ էլ չուներ, կանչեց էտ
ախշկան, տեհաւ՝ մաթալ մնաց, ձեռ ու ոտը գեննից կտրվեց:

Ասեց.— Ախշի ջա՛ն, ո՛ւմ ախշիկն ես:

Ասեց.— Հուրի թաքավորի:

— Էս տղին առե՛լ ես:

— Առել եմ:

— Կուս անարա՛տ ես:

Կանչեց ժողովրթին, ասեց.— Ես իմ հոժար կամքով իմ թաքա-
վորութունը տալիս եմ էս տղին, հոժա՛ր եք:

Բիրադի գոռացին.— Հոժար եմք:— Հիրա մատի մատանիքը
հանեց, դրուց տղի մատը:

— Որ էս թաքավորութունը ինձ տվիր, ես էլ էս թաքավորի մա-
տանիքն եմ բախշում քեզ,— ասեց տղեն, ու Հուրի թաքավորի մա-
տանիքը տվուց թաքավորին:

Տղեն դառավ թաքավոր, էտ քառսուն հարամուն էլ շինեց նա-
զիր, վազիր:

Նրանք հասան հիրանց մուրադին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րադին:

Երկնքից իրեք խնձոր վե ընկավ. մինն՝ ասողին, էրկուսը՝
լսողին:

9. ԱՌՁԻ ՏՂԻ ՆԱՂԼԸ

Ժամանակով կար մի թաքավոր, էտ թաքավորին ունեւր մի ախշիկ. էտ ախշկանից սավայի ըսկի բան շունեւր: էտ ախշիկը օրեկան էթըմ էր իրանց բաղըմ ման գալու:

Օրերի մի օրը մի հատ առչ գալիս ա էտ ախշկանը վեր'նըմ ա ու տանըմ: Տանըմ ա, մի զաղի միշի պահըմ ա, շինըմ ա իրան կնիկ:

Անց ա կենըմ մի տարի: Թաքավորի ախշիկը բերըմ ա մի հատ տղա: էտ տղի գոտկիցը վիրեը իսանի ա ըլըմ, իսկ ներքեը՝ առչի:

Մի վախտ անց ա կենըմ, էտ տղի լիզուն որ բացվըմ ա, մի օր իրա մորը հարցնըմ ա, ասըմ ա.— Ա՛յ ազի, մենք էս զաղըմը խի՞ ենք նստե:

Մերն ասըմ ա.— Տենը՞մ ես էս առչին, որ ըտե թեք ընկած ա, հրես սա ա մեզ բերե քցե էս զաղեն, որ սա չըլի, մենք ըստիան վե կկենանք կէթանք, խի՞ ենք ըստե մնըմ:

Հենց էտ խոսքի վրա, էտ առչի տղեն վե կացավ մի եքա քար քցեց առչի գլխին. առչը ալբիալը տակին սատկեց:

էտ էրեխեն ասեց.— Դե՛ վե կաց, էթանք:

Մերը վե կացավ, էրեխու կուռը բռնեց, գնաց էն տեղը, որ դիան իրան առչը փախցրել էր: էտ քաղաքի լակոտները դրան որ տեհան, գնացին դուզ թաքավորի ամարաթը:

Ասեցին.— Թաքավորն ապրած կենա, ձեր կորցրած ախշիկը հրե ձեր բաղըմը ման ա գալի:

էտ թաքավորը մի թոփ դադաք տվեց էտ լակոտներին: Ետո մարթ ղրկեց բաղը, որ ախշըկանը վեր'նեն, բերեն տուն: Էտ մարթիկը գնացին, էտ ախշկանը քթան, վե կալան բերին թաքավորի տուն:

Թաքավորն ուրախացավ, ետո ասեց.— Ա՛յ ախշի, բա էտ տղեն ռ'ղդիան ես բերե:

Ասեց.— Ա՛յ հեր, առչն ինձ փախցրել էր, հըմի էս տղեն էն առչիցն ա, առչին էլ սրպանեցինք, վե կացանք էկանք:

Թաքավորն ասեց.— Է՛հ, որթի, որ ըտենց ա, բերեք էս էրեխոն կնքենք:

Մարթ կանչեցին, ուզըմ ին անըմներ դնեին, հըմա էտ անըմները շէին սազըմ. բռնեցին դրա անըմը դրին Առչի տղա (Այօղլի)¹:

Մի քանի ժամանակ անց կացավ, էտ տղին ղրկին ուսումնարան. էտ տղեն ուսումնարանըմը կարթըմ էր, էրեխանց հետ հաղ էր անըմ, հըմա՝ արի տես, որ էտ Առչի տղեն որ էրեխոն որ ձեռ էր տալի հաղ անելու, էտ էրեխանց յա ձեռն էր կոտորվում, յա ոտը, յա վեր ին ընգնըմ՝ մեռնըմ ին:

Քաղաքացիք տեհան որ, շէ՛, համը դու ա գալի, գնացին թաքավորի կուշտը, ասին.— Թաքավորն ապրած կենա, յա էս առչին ըստիան հեռացրա, յա էլ չէ թաքավորութունից կքցենք քեզ, ըսենց բան չի ըլի:

Էտ թաքավորը մտածեց, ասեց.— Ի՛նչ անեմ, թե թաքավորութունիցս ընկնեմ մի էրեխու խաթեր, էտ էլ մի բան չի. արի՛, սրան մի դհով անեմ, էթա, թե չէ սա իմ գլուխը մի օյին կհանի:

Թաքավորը կանչեց իրա ախշկանը, ասեց.— Ա՛յ որթի, արի սրան ըստիան հեռացնենք:

Թաքավորի ախշիկն ասեց.— Դու գիտես, ա՛յ հեր, հեռացնըմ ես՝ հեռացըրա:

Ետո կանչեցին էտ տղին, թաքավորը դրան ճամփի ծախս տվեց, ասեց.— Գնա քու արեկի ձենն ածա, ա՛յ տղա:

Էտ տղեն առանց խոսալու վե կացավ ու ընկավ ճամփա: Շատ գնաց, թե քիչ, աստված գիտա, թուշ էլավ էրկու մարթի:

Ասեց.— Ո՛ւր եք էթըմ, ա՛յ ախպրտինք:

Ասեցին.— Մենք էթըմ ենք գլուխ պահելու:

¹ Փակագծի բացատրությունը բանասացիկն է. (ծանոթ. կազմողի):

Ասեց.— Որ ըտենց ա, ես էլ եմ գալի, էկեք հընգերանանք, էթանք:

էտ մարթիկը իրար մատ կտրեցին, իրար մատից արին խմեցին, ախպերացան:

էտ առչի տղեն ասեց.— Թե իմ թուրը ժանգոտեց, կիմանամ որ ախպերտինքս նեղ տեղումն են, կգամ, կհասնեմ:

էն մեկն էլ ասեց.— Թե իմ մատանըքի աչը խավարի, կիմանամ, որ ախպերտինքս նեղ տեղն են ընկե, կգամ, կհասնեմ:

էն մեկն էլ ասեց.— Ես գեներին անգաջ կղնեմ, հենց որ բայլբույն կկամ, կիմանամ որ դուք լեն տեղումն եք, հենց որ կտրվեց, կիմանամ որ նեղն եք ընկե, կգամ կհասնեմ:

Ըտե իրար հետ ախտուշարթ արեցին, խոսքը մին արլն, որ ետո իրար հասնեն:

Դրանք մի ճամփա բռնեցին գնացին: Գնացին, տեհան՝ հրես ճամփեն բաժանվում ա էրկսի. ճամփեքանցի մինը փորցանքով լիքն էր, հըմա էն մինը անփորցանք էր:

Առչի տղեն ասեց.— Ես փորցանքոտ ճամփովը կէթամ, դուք էն մնովը գնացեք: Ըտոնք իրարից բաժանվին, իրանց ճամփեն բռնին:

Թող էտ երկու ախպերն էթան, խաբարը տանք Առչի տղիցը:

էտ Առչի տղեն գնաց, շատ ու քիչը աստված գիտա, տեհավ որ հրես իրա առաջը մի հատ իրեք գլխանի դե էկավ:

Դեն ասեց.— Վաղուց ա հողածնի միս չեմ կերե, քաղցր կըլնի, մի ուտեմ սրան:

Ասեց.— Կե՛ր:

էտ դեը վրա պրծավ դրան, հըմա Առչի տղեն ըտրա շլինքը ընենց օլորեց դրեց տակը, ոնց որ հավի ճուտ: Դրա անգաջները, քիթն ու մոռթը կտրեց, լցրեց խուրջինը, ձին քշեց գնաց:

Գնաց, գնաց՝ ըռաստ էկավ մի վեց գլխանի դե:

Ասեց.— Է՛հ, վաղուց ա հողածնի միս չեմ կերե:

Դեը դրան, դա՛ դեին, էտ դեին էլ մորթեց, դրա քիթն ու մոռթն էլ հավաքեց, լցրեց խուրջինն ու գնաց:

Մի քիչ էլ գնաց, դրան մի դե էլ ռաստ էկավ, էս հետ՝ օխտը գլխանի: Էրկուան էլ թուրները քաշին վրա պրծան իրար: Թրոով իրար ընդար տվին, ճար չէլավ:

Առչի տղեն ասեց.— Արի, կոխ կալնենք:

Կոխ կալան, Առչի տղեն ըտրան վե կալավ, տվեց գեննովը:

Դրա դունչն ու մուրթն էլ կտրեց, ածեց խուրջինը, ձին քշեց զնաց:

Գնաց, գնաց՝ հասավ մի ամարաթի. մտավ բախշեն, ձին բրախեց ու ինքը բալկոնի տակին քնեց: Մի սհաթ մնաց, էտ ամարաթիցը մի կնիկ դուռ էկավ: Էտ կնիկը որ ձին իրանց բախշըմը տեհավ, զարմացավ: Ասեց.— Էս ո՞նց ա իրեք գլխանի դևը սրան չի տեհն:

Տեհավ, այ՛տա, հրես մի իսան էլ բալկոնի տակին քնած ա: Տեհավ որ դրա էրեսին արև ա ընկե, փեշերով հով արեց, որ դինջ քնի, Մի սհաթ մնաց, էտ տղեն զարթնեց:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, խի՞ ես ըստե քնե, վե կաց գնա, թե չէ որ իրեք գլխանի դևն էկել ա, մենձ թիքեդ անգաջդ կթողա:

Ասեց.— Ա՛ռ քո իրեք գլխանի դևի քիթ ու մուրթը տամ քեզ:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, դե արի վիրե, խի՞ ես ըտի քնե:

Էտ տղեն էր՝ վե կացավ մինչև քառասուճ փիլաքյանը նի՛լավ վիրե, էտ ախշիկը շայ-մայը սաղ քցեց, հազրեց: Տղեն նի մտավ նեքսե, շայ խմեց, հաց կերավ, էկավ քնելու վախտը, էտ դևի կնիկը տեղ քցեց, որ քնեն. տղեն էր՝ թուրը քաշեց դրեց իրանց արանքը, նոր քնեց: Դևի կնիկը, թե՛ էտ խի՞ ըտենց արեցիր:

Ասեց.— Ինձ մուրազ ունեմ:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, ասոված մուրազդ կատարի:

Առավոտը վե կացան, հաց կերան, շայ խմեցին, նոր ըտե Առչի տղեն նի՛լավ իրա ձին, ռմնաս բարով՝ ասեց, թողաց գնաց:

Գնաց պատահեց մի ամարաթի. նի մտավ բախշեն, ըտե ձին րաց թողաց, էտ ձին էլ որդի լավ ծաղիկ կար, էն էր ուտըմ: Տղեն գնաց բալկոնի տակին վեր ընկավ, քնեց:

Գեժդան գեժ, էտ ամարաթիցը մի կնիկ դուռ էկավ, տեհավ հրեն մի ձի ա արածըմ իրանց բախշըմը, մի հատ տղա էլ իրանց բալկոնի տակին քնել ա. փեշը փռեց էտ տղի գլխին, հով արեց: Մի կես սհաթ եղը տղեն վե կացավ:

— Ա՛յ տղա՛, ըտե խի՞ ես քնե,— վե՛ կաց գնա, թե չէ որ վեց գլխանի դևն իմացել ա, մենձ թիքեդ անգաջդ կթողա:

Ասեց.— Ա՛ռ քու վեց գլխանի դևի քիթ ու մուրթը:

Ասեց.— Թե ըտենց ա, էլ խի՞ ես ըստե վեր ընկե, վե՛ կաց արի նեքսե:

էտ վե կացաւ, մինչի քառասուն փիլաքյան նի՛ լնելը, էն կնիկը
ամեն բանը հաղրեց:

Տղեն էր՝ նի մտաւ նեքսև, շայը խմեց, հացը կերաւ. տեղ
քցին, որ քնեն. տղեն էլը թուրը քաշեց դրեց իրանց մեշտեղը:

Կնիկն ասեց.— Խի՞ ըտենց արիր:

Ասեց.— Մուրազ ունեմ, թող մուրազս կատարեմ:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, աստված մուրազդ կատարի:

Տղեն առավոտը վե կացաւ, հաց կերաւ, շայ խմեց, նի էլաւ
ձին, «Մնաս բարով» արեց, ընկաւ ճամփա:

Գնաց թուշ էլաւ մի էվելի լավ ամարաթի. էլը մտաւ նեքսև,
ձին բրախեց, ինքը վեր ընկաւ քնեց: Էլը մի կնիկ դուռ էկաւ,
անըմը Մամթել, ընդար սիրուն՝ գլոզալ, որ մարթ չէր ուզում ու
ուտի, ոչ խմի, մենակ կայնի դրա ջալ ու շամալին թամաշ անի: Դա
էլ հով արեց էտ տղին, մինչի տղեն վե կացաւ. մտքումն ասեց.— Էս
խի՛նչ լավ ախշկա ուստ էկա:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, բա դու ըսկի օխտը գլխանի դեի անըմը
չե՞ս լսե. օցն իրա պորտովը, դուշն իրա թևովը ըստե չի կարում
ոտ դնի, դու ո՞նց ես էկե:

Ասեց.— Հրեա քու օխտը գլխանի դեի անգաջները:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դե որ ըտենց ա, վե կաց արի վիրև, խի՞ ես
ըտե քնե:

Տղեն տեղիցը վե կացաւ, մինչի քառասուն փիլաքյան նի՛ լնելը,
կնիկը ամեն բան հաղրեց:

Էկաւ քնելու վախտը:

Ասեց.— Էլ սրանի լավը ես խի՞ պըտի քթնեմ,— ասեց ու նի
մտաւ տեղը դրա հետ քնեց:

Ըտիան դրանք դառան մարթ ու կնիկ:

Տղեն ամեն օր էթում ավղուշ էր աճում, բերում էր, կնիկը բանը-
ման էր էփում, ուտում ին:

Ընենց օր էր ըլնում, որ էտ տղեն դարտակ էր գալի տուն:

Մամթելն ասում էր.— Խի՞ ես ըտենց դարտակ ետ դառնում
տուն:

Ասեց.— Ընդուր որ, դու շատ ես սիրուն, հենց որ միտն ես
ընկնում, խելքս էթում ա, թողում եմ գալի:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, առ մազերիցս մի՛նը տամ, հենց որ
միտդ ընկնեմ, հաճա թամաշ արա, էլեդ քու գործին կաց:

Տղենն էտ մազը վե կալավ գնաց: Գնաց ավղուշի, սատանի քամին պտտեց, դրա ձեռիցը մազը խլեց քցեց ծովը: Փոր-փռոշման ետ դառավ, էկավ տուն:

Ասեց.— Քեզ ի՞նչ ա էլե էլի, խի՞ ես տխուր:

Ասեց.— Սատանի բուլուլազը ձեռիցս մազդ առավ քցեց ծովը:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, առ մարքարտե շապիկս տամ, էն մենձա, բամին շի տանի:

Տղենն էտ շապիկն առավ ու գնաց: Հանդըմը որ էլի միտն ընկավ, շապիկը հանեց, որ թամաշ անի, սատանի քամին էլի ձեռիցն առավ ու քցեց ծովը:

Թող ըտա էթա տուն, խարարը տանք թողըքանցից:

Թող քցելու վախտը, թողչիքը ղաֆիլ հանին Մամթելի մազն ու մարքարտե շապիկը:

Ասին.— Էս ի՞նչ բան ա, էրնակ սրա տիրոնը:

Դրին մի սինու մեշ, տարան դրին իրանց քաղաքի թաքավորի առաշը:

Թաքավորը որ էտ տեհավ, ասեց.— Ո՞վ կարա սրանց տիրոնը բերի, ով բերի՝ իրա կշռքովը մին ոսկի կտամ:

Էն դժիցը մի ձըցըմ նի՛լնող պառավ էկավ դռին տվեց, ասեց.— Ես կբերեմ:

Ասեց.— Որ կբերես՝ կշռքովդ մին ոսկի կտամ:

Էտ պառավն էր՝ գնաց իր ձըցըմը վե կալավ ու գնաց դրեա ծովը, մի հատ էլ սե օց վե կալավ հետը, ձըցըմը քցեց ծովը, նի՛լավ՝ վրին, օցովը տվեց, մի սհաթըմը հասավ ծովի էն դրադը:

Ըտեղ դա ձըցըմը պահեց, ինքը գնաց ման գալու իրիկնապահ էր, դա ծովի դրադին նստել էր: Ղաֆիլ Առչի տղեն թուշ էլավ դրան:

Ասեց.— Ա՛յ նանի, էտ խի՞ ես ըտե նստե, բա դու մեխկը շե՛ս:

Ասեց.— Ա՛յ նանը ղադեդ առնի, նստիլն ես ասըմ, հընգերտինքս մուխսի գնացին, ես դեյին¹ փող շունեի, մնացի մաթալ:

Ասեց.— Ա՛յ նանի, որ ըտենց ա, վե էթանք մեր տուն, էս քշեր մեր տանը կկենաս:

Պառավը վե կացավ, ընկավ դրա ենեուցը էկան տուն: Հաց կե-

¹ Որովհետեւ, (ծանոթ. բաճառավախի):

բան, իրիգունը տեղները քցին, որ քնեն: Առավոտը որ վե կացան, էտ պառավը դրանց ընենց կեղծավորըթեն արեց, որ տղեն ասեց.— Մի էրկու շափաթ մեր տանը կաց, խեղճ պառավ ես:

էտ պառավը զաթի էտ էր ուզում: Տղեն որ ավղուշ էր էթըմ, պառավը յավաշ-յավաշ մոտի-մոտի արեց Մամթելին, ախրը դոստացավ:

Մի օր, եփ տղեն ավղուշ էր գնացե, պառավն ասեց.— Դու ի՞նչ թավուր կնիկ ես, որ քու մարթի ֆոքու տեղը շես գիտըմ:

Ասեց.— Ա՛յ նանի, ի՞նչ պըտի իմանամ նրա ֆոքու տեղը:

Ասեց.— Որ ըտենց ա՛հ ֆարցրա, քե կասի, որ շասի՝ զաստահիվանդ տուր, բալքա ասի:

Ասեց.— Շատ լավ:

էքսի օրը տղեն որ տուն էկավ, կնիկը կպավ յախեն,

— Ա՛յ մարթ, դու ի՞նչ թավուր մարթ ես, որ քու ֆոքու տեղը քու կնկանը շես ասըմ:

Ասեց.— Է՛, ա՛յ կնիկ, էտ ի՞նչ ես ասըմ դու ինձ, ո՞նց թե ֆոքուդ տեղը, իմ ֆոքին հրեն էն ավիլն ա:

Թողաց գնաց էլեդ ավղուշ:

Պառավն էր, էտ ավիլը վե կալավ տարավ ծովի դրաղին կրակեց, քյուլ շինեց քցեց ծովը:

Իրիկունը տղեն էլեդ էկավ տուն. էքսի օրը տղեն որ գնաց, պառավն ասեց.— Է՛հե, քեզ խափեց. էտ շէր ֆոքու տեղը: Հիվանդացի, բալքի դրուստն ասի:

Իրիկունը մարթն էկավ տուն, տեհավ կնիկը վեր ընկած ծանր տնքըմ ա:

Ասեց.— Ա՛յ կնիկ, էտ ի՞նչ խաբար ա, խի՞ ես վեր ընկե:

Ասեց.— Դու էլ չը՛լնես, քու կնիկն էլ, ինձ խափըմ ես, ֆոքուդ տեղը շես ասըմ, էլ ի՞նչ մարթ ու կնիկ, հարամ ըլի էտ թավուր մարթ ու կնկութունը:

Ասեց.— Դրա հըմար ես հիվանդացե, թե ուզըմ ես ֆոքու տեղն իմանաս. իմ թուրը իմ ֆոքին ա, թուրս որ հանեն՝ ես կմեռնեմ, որ խրեն տեղը՝ էլեդ կլավանամ:

Իրիկունը որ սաղ քնեցին, պառավը ուսուլով վե կացավ, ի՞նչ հալով թուրը տեղիցը հանեց, տարավ ու քցեց ծովը:

Ասեց.— Դե՛ գնա, մին քեզանի ասա, էրկու ինձանի:

Ըտիան ետ դառավ, էկավ արխեին քնեց:

Մամթեւն ու պառաւլը առաւոտը վե կացան, տեհան որ արթնն տեղիցը ժաժ շի գալի: Կնիկը գնաց որ վե կացնի, տեհաւ որ՝ «Թե դրեւ ես՝ արի տար»¹, ո՛չ տղա կա, ո՛չ բան:

Կնիկը լաց էլաւ:

Պառաւլն ասեց.— Բոլ ա լաց ըլես, թե՛ դ արա, վե կաց է՛թանք, թե չէ մազերդ կպոկեմ:

Ասեց.— Դե լաւ, մի թող դու գամ դուռը:

Էս Մամթեւն էր՝ դու էկաւ, մի եքա գոք վարթ բերեց նեքսե, էտ տղի վրա շաղ տվեց: Մի թուղթ էլ գրեց թե. «Պառաւլն ինձ տանըմ ա ֆլան թաքաւորի հըմար, թե քառասուն օրվա վրա էկար՝ էկար, թե չէ՝ թաքաւորը ինձ կնիկ պըտի շինի»:

Պառաւլն էր՝ դրան արեց առաշ, քշեց դըրա ծովը. ձըցըմը հանեց, ինքը լի՛լաւ, ախշըկանն էլ քաշեց թարքը, սև օցովը ձըցըմին տվեց, ծովն անց կացաւ էն դիհը: Ախշկա կոնիցը բռնեց, տարաւ տվեց թաքաւորին:

Ասեց.— Թաքաւորն ապրած կենա, հրե՛ս բերել եմ շապկի տիրոնը:

Թաքաւորը դրան իրա կշռքովը մին ոսկի տվեց:

Թող դա ըտեղ իրա քառասունքը պահի, խաբարը տանք Առշի տղի ախպորտանցից:

Մեկը իրա մատանքի ալին թամաշ արեց, մեկը գեննին անգաջ դրեց, տեհան որ իրանց ախպերը նեղ տեղըմն ա, էկան, որ հասնեն նրան. էտ էրկու ախպերը իրար քթան, իրար հետ ընկան ճամփա, էկան դրա հավարին: Շատ էկան թե քիշ, աստված գիտա, դրանք էկան թուշ էլան մի հատ ամարաթի, էտ ամարաթիցը դուա էկաւ մի հատ կնիկ:

Էտ տղեքն ասեցին.— Ա՛յ քիր, մի ըսենց տղա շե՛ս տեհել:

Ասեց.— Տեհել եմ, մի տարի կըլնի, էկաւ դեսը գնաց:

Էտ ախպերտինքը դրա շանց տված ճամփեն բռնեցին ու գնացին, գնացին մի հատ էլ ամարաթի թուշ էլան: Էտ ամարաթի դուռը ծեծեցին, ըտիան էլ դուա էկաւ մի հատ ախշիկ:

Ասեցին.— Ա՛յ քիրա, մի ըսենց տղա շե՛ս տեհել:

¹ Մեռել է, (ծանոթ. բանահավաքի):

էտ ախշիկն ասեց.— Տեհել եմ, էս կըլնի մի տարի, դեսը գնացել ա:

էտ տղեքը դրա շանց տված ճամփեն բռնին ու գնացին. գնացին թուշ էլան էլի մի ամառաթի: Դուռը ծեծեցին, տեհան մա՛րթ-մա-դա՛թ չկա, մտան նեքսե. էս դիհն ընկան, էն դիհն ընկան, տեհան օթախների միշին մի վարթի գերեզման կա:

էտ վարթին փետով բղեցին, տեհան հրես տակին մի մարթ. վարթը դեն տարան, տեհան հրես իրանց ախպերը տակին վեր ընկած մեռած: Նոր ասին.— Ի՞նչ անենք, ի՞նչ շանենք,— տեհան որ իրանց ախպոր թրի ղինը տեղըմն ա, թուրը չկա:

Ասին.— Կա՛, չկա, մեր ախպերը սրանից ա մեռե, արի սրա թրի տեղն իմանանք:

Իրար միշի մտածեցին, ասին.— Կա-չկա ծովըմն ա սրա թուրը, էկան լողվորի ման էկան, լողվորը քթան:

Ասին.— Ա՛յ մարթ, մի թուր կա ծովըմը, կա՛րաս հանես:

Ասեց.— Խի՞ չեմ կարա. մի լիդր կտվահատի ձեթ բերեք, մի հատ պարան, մի հատ էլ ոշխարի թափան, հանեմ:

Գնացին ըստոնք բերադի էլ բերին: Էտ լողվորն էր՝ կտվահատի ձեթը շաղ տվեց ծովի էրեսը, ծովի տակն էրեաց: Տեհան որ հրես մի վիշապ թուրը տարել ա դրե գլխատակը, վրին քնել ա:

Լողվորը թափանը կասեց գլուխը, պարանը կապեց մեշկը, ասեց.— Ինչ վախտ ես պարանը թափ կտամ, դուք եգին-եգին քաշեք:

Ասեց ու կախ էլավ ծովը. գնաց կամաց վիշապի գլխատակին նստեց, ուսուլով թրի կոթը կապեց պարանի ծերիցը, ինքը մի քառասուն դուլան վիրե լի՛լավ, նոր դուլանը թափ տվեց: Տղեքը եգին-եգին պարանը քաշեցին: Վիշապը զարթնեց օրոտըմը քցեց ծովը. է՛ս դիհը, է՛ն դիհը, էլ թուր չկար:

էտ թուրը բերին թամուզ սրփին, դրին ղինը, Առչի տղեն ալ-բիալը վե կացավ նստեց:

Ասեց.— Օ՛ֆ, էս ինչ շատ քնել եմ, Մա՛մթել, մի ջուր բե:

Ասին.— Ի՞նչ Մամթել, ի՞նչ բան, մեռած իր, անջախ ենք սաղացրե. թուրդ տարել ին քցե ծովը, անջախ որ հանինք:

Ասեց.— Կա-չկա, էն պառավն ա քցե:

էտ տղեն դես ու դեն ընկավ, կնկա նամակը քթավ, կարթաց:

Ասեց.— Մըմ ա էրկու օր, որ կնիկս պսակ էթա թաքավորի հետ, էլ խի՞ ենք բանդ էլե, է՛թանք:

վե կացան, մի գյամի բռնին, ծովն անց կացան, էկան հասան դուզ էտ քաղաքը. էկան մի պառավ կնկա տան դոնադ էլան: Ըտե պառավիցը լսել ին, որ թաքավորի կնիկը հըլա պսակ շի էթըմ-ըտե Առչի տղեն մի մատանիք տվեց պառավին:

Ասեց.— Ա՛ռ, տար տու իրան, թո արխին պսակ էթա:

էտ պառավն էր՝ վե կացավ, գնաց դուզ թաքավորի պալատը:

Ասեց.— Դե՛ն՛եք, դե՛ն՛եք, ես պըտի դրան համոզեմ, էթա պսակ:

Պառավն էր՝ գնաց Ծամթեի կուշտը, մատանիքը թաքուն հա-նեց, տվեց էտ ախկանը:

Ասեց.— Արխին գնա՛ պսակ:

Ասեց.— Բա՛ սրա տերը ո՞րդի ա:

Ասեց.— Հրե մեր տանը:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, ես կէթամ պսակ:

Պառավը վե կացավ, էկավ իրանց տուն:

Ախկիկը որ համոզվեց, թաքավորն ալբիալը զոտենն ածիշ տվեց, որ էթան պսակ:

էտ Առչի տղեն վե կացավ գնաց քաղաքի մեշը. մի տեղ կայ-նած էր, մըն էլ բիրդան մի ածղըհա մարթ իրան սիլլեց:

Թե.— Խի՞ ես ըստե կայնե:

Դու մի ասի, էտ տղեն իրիկվա իրանց պառավի տղեն էր, Գո-մեշ ջարթող¹, ընդար դվաթով, ջանավար, որ անըմը մարթ շէր դի-մանըմ դրա դրբին: Արի տես, որ Առչի տղի հըմար դրա սիլլեն հո էլած, հո չէլած: Գոմեշ ջարթողը էտ որ տեհավ, գնաց դուզ մոր կուշ-տը, սրտի հերսիցը քիշ էր մնըմ ճաքի:

Ասեց.— Ա՛յ նանի, ըսօր ես մնին մի սիլլա եմ տվե, քյար շի արե, էս ի՞նչ բան ա:

Ասեց.— Ա՛յ բալա ջառն, ախըր էն քու մենձ ախպերն էր, դու նրան խի՞ իր սիլլըմ. բոնդի տարին որ կռիվն ընկավ, դա թողաց ըստիան գնաց, հըմի ետ ա դառե, էկե:

էտ տղեն որ մորիցը էտ խոսքը լսեց, ուրախըթունիցը ոտերը տակին դողաց, վազեց գնաց դուզ էն տղի կուշտը:

Ասեց.— Բարո՛վ, ա՛յ ախպեր, ես մեղա յասուռ, որ քեզ սիլլով տվեցի, հենց իմացա ուրիշ մարթ ես:

¹ Գյամըշդրուան, (ծանոթ. բանասացի):

Նոր ըտե Առչի տղեն իրա գլխին էկածը դրան նաղլ արեց:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, արի էթանք ժամը. պսակի վախտը սա-
ղին կոտորենք, կնկանդ վերենք, բերենք:

Դրանք վե կացան գնացին դուզ ժամը: Էտ Գոմեշ ջարթողը
գնաց տերտերիցն էլ վիրե կայնեց, դե՛ ո՛վ կարար դրա առաչին
խոսա, կտար ջարթ ու փշուր կաներ: Առչի տղեն էլ գնաց կանեց
լափ դռան տակին: Էկավ վերջանալու վախտը, Գոմեշ ջարթողը վի-
րեիցը գոռաց.— էլ ընչի՞ բանդն ես, սրփա գա,

Էրկսով էլ թրները սրփին, վրա պրծան դրանց: Մինը վիրեից,
մինը ներքեից, կես սհաթըմը սաղ ժամը արին շինին. էկավ մնաց
մենակ թաքավորը. թրով տվին նրա գլուխն էլ կտրեցին:

Վե կալան Մամթելին, էկան դուզ պառավի տունը: Առչի տղեն
էր՝ էքսի օրը կանչեց իրա ախպորտանցը, պառավին մի զիլ փող
տվին, Գոմեշ ջարթողի հետ էլ պոռտի արեցին, ճամփա ընկան
դըրա օխտը գլխանի դեի ամարաթը: Մի գլամի բռնին ծովն անց
կացան, էկան հասան դուզ ամարաթը: Ըտե քշերը մնացին, առա-
վոտը վե կացան, դեի ունեցած-չունեցածը բարցին դաթրներին, ըն-
կան ճամփա դըրա վեց գլխանի դեի ամարաթը: Ըտե հաց կերան,
չայ խմեցին, էտ քշերն էլ ըտե մնացին: Առչի տղեն վեց գլխանի
դեի կնկանը վե կալավ տվեց իրա մի հընգորը: Առավոտը վե կա-
ցան դրա մալ ու դովլաթն էլ բարցեցին դաթրներին, ընկան ճամ-
փա դըրա իրեք գլխանի դեի ամարաթը: Էկան իրիկունը հասան
իրեք գլխանի դեի ամարաթը: Էտ իրիկունն էլ ըտե չայ խմին, հաց
կերան, ուղըմ ին որ քնեին: Նոր ըտե Առչի տղեն էտ իրեք գլխանի
դեի կնիկն էլ վե կալավ տվեց իրա էն մի հընգորը: Քշերը
ըտե դինջ քնեցին. առավոտը վե կացան, դրա էլած-չէլածն էլ
բարցեցին իրա դոբլա դաթրներին, ճամփա ընկան իրանց տները
գալու:

Էկան որ ճամփեն բաժանվըմ էր, նա ասեց.— էթանք մեր տուն,
նա ասեց.— Չէ՛, էթանք մեր տուն:

Էտ որ տեհավ Առչի տղեն, ասեց.— Չէ՛, թո ամեն մարթ էթա
իրա տունը:

Ըտե ամեն մարթ գնաց իրանց տուն, էտ Առչի տղեն էլ գնաց
իրա պապի տունը: Գնաց հասավ պապի տունը, մինչի նրա գալը
աչքալիսեք տարան պապին, նա էլ ձիավորներ դրեց իրա թոռի
առաջը: Թոռին ըտենց պատվով բերին տուն:

Թաքավորը դրան տենալու բաշտան ուրախացավ, ասեց.—
Փա՛ռք աստու, որ իմ կորուստը քթա:

Առչի տղի մոր ուրախութունն էլ զաթի չափ ու հասար շուններ:
Սդո բերին դրանց թաղադան օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին:

Դրանք հասան իրանց մուրադին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րադին:

Հատե աստանից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝
լսողին, մեկն էլ՝ անգաջ դնողին:

10. ՆԱԶԱՐ—ՕՂԼՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի թաքավոր ա ըլնում. էդ թաքավորին էլ, իրա արհաւիրքն էլ ժառանգ չի ըլնում: Օրերից մի օր մի դարվիշ մտնում ա թաքավորի թախտը, բարով ա տալի, ասում ա.— Թաքավորը սաղ ըլի, խի՞ ես ըտենց տխուր-տրտում նստել:

Թաքավորն ասում ա.— Դարվիշ, ի՞նչ քու բանն ա, առ բաժինդ ու գնա:

Դարվիշն ասում ա.— Ես բաժին չեմ ուզում, համա պըտի ասես, թե խի՞ ես ըտենց տխուր:

Թաքավորը մտածում ա, ասում ա.— Շատ լավ կըլի, ասե՛մ, դարվիշները ըտենց բաների դռնաղ են:

Ասում ա.— Դարվիշ, ես էլ, իմ արհաւիրքն էլ զավակ չունենք, մտածում եմ, թե մեր վերջի օրը մեր օջաղը ո՛վ պըտի ծխի:

Դարվիշն ասեց.— Թաքավորը սաղ ըլի, թե որ ինձ իրավունք տաս, ընենց բան կանեմ, որ երկուսդ էլ ժառանգ ունենաք:

Թաքավորն ասեց.— Ինչ որ սիրտդ ուզի՝ կտամ, թաքլի էտ բանը անես:

Դարվիշը հանեց էրկու հատ խնձոր տվուց թաքավորին, ասեց.— էտ միսը դու քո կնկա հետ կեր, էն էլ քու արհաւիրքը իրա կնկա հետ ուտի: Կգա ժամանակը, էրկսիդ կնիկն էլ տղա կբերի: Ինչ ժամանակ որ տղեքը կըլնի՝ ինձ կկանչեք, ինչ որ ձեր սիրտը կուզի, հախ կտաք:

Գալիս ա իննը ամիսը, իննը օրը, իննը սահաթը, իննը դախ-

կեն թամամըմ ա, էրկսի կնանիքն էլ թեք են՝ ընկնըմ՝ տղա են բերըմ:

Թաքավորն ասըմ ա.— Գնացե՛ք, էտ դարվիշին քթեք բերեր:

էթըմ են դարվիշին բերըմ են, էտ էրեխոնցը մկրտըմ են, թաքավորի տղի անըմը դնըմ են Նաչար-Օղլի, ախպոր տղի անըմն էլ դնըմ են Միրզա-Վալի: Դարվիշին էլ իրա կշռով մին ոսկի են տալի, ճամփա քցում:

էրեխեքը մենձանըմ են, դառնըմ են տասը տարեկան: Թաքավորի տղեն շատ դվաթով ա ըլնըմ, ընենց որ դուա ա գալի իրա հընգեր էրեխեքանց հետ հաղ անելու, մընի կուռն ա ջարթըմ, մընի գլուխն ա կոտորըմ, բարդիքը քաշ ա անըմ, էրեխեքանցը դնըմ վրնն, բաց թողըմ, մեկը վեր ա ընկնըմ մեռնըմ, մեկը ընկնըմ ա՝ մեշկը կոտորվըմ, մեկը նվաղըմ ա՝ չոր փետ ա դառնըմ, ընենց որ գոհ ու զանգատը ընկնըմ ա քաղաքի մեշ: Քաղաքացիք թոփ են ըլնըմ, էթըմ են թաքավորի կուշտը զանգատ:

Ասըմ են.— Թաքավորը սաղ ըլի, ըտենց բան չի՛ ըլի, տղիդ խրատ տու, մեր էրեխեքը կոտորեց:

Թաքավորը ասըմ ա.— Շատ լավ, ես իմ տղի վճիռը կկտրեմ, թե աստված ինձ տղա էր տալու՝ թող խելոքը տար, խի՛ էր էտ գիժը տալի:

Տղեն գալիս ա տուն, թաքավորը ասըմ ա.— Դու էլ իմ տղեն չես սրանից ետը, թող կորի՛, որ պըտի ինձ իմ ժողովրթի մեշը խալտառակ անես:

Տղեն ասըմ ա.— Շատ լավ, ա՛յ հեր, կէթամ, համա տուր ինձ ծախսը, ձի, որ էթամ:

— Գնա քեզ հըմար մի լավ ձի ջոկա, ինչքան էլ փող ուզըմ ես վե կալ խաղնիցը, մի ձեռք էլ սիւահ կապա վրիդ, գնա՛:

Նաչար-Օղլին էթըմ ա, ձին նի ըլնըմ, փող ա վեր ունըմ ու ընկնում ճամփա, էթըմ: Իրա տեղիցը ընչար Աշտարակ էթըմ ա, տենըմ ա եննուցը մի ձեռն ա գալի, ետ մտիկ անըմ՝ տենըմ էս Միրզա-Վալին ա. կաննըմ ա ընչար գալիս ա, հասնըմ ա, Ասըմ ա.— Միրզա-Վալի, հլա ինձ իմ հերը դուա արեց, դու ո՛ւր ես գալի:

— Զի ըլիլ,— ասըմ ա,— Նաչար-Օղլի, որ դու էթըմ ես, ես էլ պըտի գամ:

— Դե՛,— ասըմ ա,— արի՛ էթանք, բան չկա:

էթըմ են մի քիչ, տենըմ են մի ջհուդ, մի քյահլան ձի նի էլած, գալիս ա:

Ասըմ ա.— Միրզա-Վալի, պըտի էս ձին քու հըմար առնեմ:— Ջհուդը հասնըմ ա իրանց, բարև ա տալի:

Ասըմ ա.— էտ ձին շեհ Ժախի, առնեմ:

Ջհուդն իրա միշին ասըմ ա. «էնենց գին ասեմ, որ շկարենա առնի, թողա էթամ»: Ձին արժի հարիր մանեթ, ինքն էրկու հարիր մանեթ ա ասըմ:

Նաշար-Օղլին ասըմ ա.— Խոջա, մի ձեռք տու տենամ:— Խոջի ձեռը բռնում ա, թափ տալի, ձեռը պըծնում ա՝ խոջեն ընկնըմ մեռնըմ ա, ձին նի են ըլնըմ, էթըմ:

Շատ են էթըմ, քիչ են էթըմ, աստված գիտի, օրը մթնըմ ա. էթըմ են մի ամարաթի թուշ գալի: Դես են ման գալի, դեն են ման գալի, դուռը շեն քթնում: Նաշար-Օղլին գուրզը քաշըմ ա տալիս պատի մի դիհը քանդըմ, Նի են մննըմ հասարի մեշը, ձիանը կապում ներքևը: Միրզա-Վալին մնում ա ձիանոնց կշտին, Նաշար-Օղլին նիլնըմ ա վիրև. էթում ա տենըմ ա ամարաթըմը մի աննման ախշիկ նստած քարգյահ ա անըմ, մի դհիցն էլ լաց ըլըմ:

— Բա՛րով քեզ,— ասըմ ա,— ա՛յ ախշի:

Ասըմ ա.— Հազար բարին էկար:

— Այ տղա, դուշն իր թևովը, օցն իր պորտովը ըստեղ չի գալի. դու ո՞նց ես էկե:

Ասըմ ա.— Դեհ, էկեւ եմ էլի: Ընչի՞ հըմար ես ըստի տըտում-տխուր նստած:

— Ի՛նչ անեմ, ա՛յ տղա,— ասըմ ա,— իմ վեց ախպերը գնացել են կոիվ, ես մնացել եմ ըսենց բալալղու՝ նստած:

Ասըմ ա.— Դվո՞րն են գնացել:

Ասըմ ա.— Դե՛սն են գնացել, քառասուն հոթի դև էն դհիցն ևն կովում, իմ վեց ախպերն էլ էս դհից են կովում:

— Դեհ,— ասըմ ա,— չի ըլի՞լ որ հաց շինես, ես տանեմ քու ախպորտանցը, ես էլ մի դհից բոմակ կըլեմ:

— Շատ լավ կըլի,— ասըմ ա:

— Դե՛հ,— ասըմ ա,— դու հացը շինա, ես էթամ իմ ախպորը

1 Տխուր, (ծանոթ, բաճակալի):

բերեմ թողամ քու կշտին՝ էթամ։— Վեր ա գալի ներքև, ձիանոնցը խոտ ա տալի, առնըմ ա Միրզա-Վալուն էթըմ վիրև,

Ասըմ ա.— Ախլի՛, էս իմ ախպերն ա, թող քու կշտին կենա, ես հացը տանեմ քու ախպորտանցը։

Նաշար-Օղլին հացը վեր ա ունըմ, իրա ձին նստում, էթում, էթըմ տենըմ ա՝ մի գետի վրա քառասուն դև էն կողմից են կռվըմ, վեցն էլ էս կողմից։

Նաշար-Օղլին ինքն իրան ասըմ ա. «Թե էթամ քվորի դհիցը կենամ՝ ասելու են հպարտ հողածին էր, գնաց նրանց դհիցը էլավ. թե շատվորի դհիցը կենամ՝ ասելու են վախեցավ, շատվորի դհիցը էլավ. էթամ մեշտեղը կաննեմ, բարև տամ, որ դիհը բարևս առնի՝ էն դիհն էթամ»։

Գնաց մեշտեղը կաննեց, բարև տվուց. քվորը բարևն առավ, Գնաց քվորի կուշտը։

Ասեց.— Դե՛հ, ետ դառեք, հաց եմ բերե ձեզ հըմար, հաց կերեք։— Կռիվը հարհանդացրին, ետ դառան քաշվեցին մի ղրաղը, նստեցին հաց ուտելու։

Ասեց.— Մի վախենաք, ես աղըզը կպահեմ, ընշար ձեր հաց ուտիր։— Նրանք սկսեցին հաց ուտիլը, ինքն սկսեց կռիվ րաց ասելը. կռվեց քառասունի հետ էլ, որին կոտորեց, որն էլ փախան գնացին։ Վեց ախպերը պրծան, տեհան, որ էս հաց բերողը քառասնին էլ՝ որին կոտորել ա, որին փախցրել, ձիուցը վեր ա էկել, ձին ա ման ածըմ, արինն ու ջուրը խառնվել ա ու էթըմ. էտ վեց ախպերը մնացին սարսափած. իրար ասեցին թե.— Ի՛նչ անենք որ էս մարթու լավութան տակիցը դուս գանք։

Դրանց պուճուր ախպերն ասեց.— Մենք հլա մեր քվոր հըմար ինք կռվում, հարցնենք, տենանք էտ մարթը ով ա, մեր քիրը տանք դրան։

Գնացին ասեցին.— Դու ի՛նչ մարթ ես, որ էտ լավութինը մեզ արիր, մեզ հըմար հաց բերիր, մեր գուշմանին էլ կոտորեցիր։

Ասեց.— Ես այսինչ երկրի թաքավորի տղեն եմ, իմ անըմն էլ Նաշար-Օղլի։

Վեց ախպերն էլ ասեցին.— Համեցե՛ք, էթանք մեզ ղոնաղ։

Նաշար-Օղլին ասեց.— Է՛թանք։

Հնկան ճամփեն ու գնացին։ Գնացին, գնացին հասան իրանց ամուրաթին։ Տեհան, որ իրանց հասարի պատի մի դիհը քանդած

աւ — Վա՛յ, — ասեցին, — մենք մնացինք ամոթով էս տղի կշտին, մենք գնացել ենք կռիվ, էկել են մեր քիբը փախցրել, տարել:

Նաշար-Օղլին ասեց. — Ախպերտինք, խի՞ ըտենց տխրեցիր:

Ասեցին. — Ախպե՛ր, մենք գնացել ինք կռվելու, էկել են մեր քվորը տարել են:

Ասում աւ. — Վա՛խի մեք. էտ պատը ես եմ քանդել, հրեն իմ ախպերն էլ ձեր քվոր կշտին նստած աւ. — Իրար հետ նի են մնում ներսև, ձիանը կապում են, Նի՛լնում են վիրև, տենում են ընդուր պես միմն էլ քվոր կշտին նստած:

— Դե՛, — ասում են, — էս մեր քիրն ա, էս էլ քու ախպերը, մենք հըմի էլանք ութը ախպեր, մեր էս քիրն էլ քեզ ենք տալի, ուզում ես՝ դու առ, ուզում ես՝ տուր ախպորդ:

— Ախպերտինք, որ ինձ եք տալի, ես էլ տալիս եմ իմ ախպորը:

Օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք են անում ու պսակում դրանց:

էտ վեց ախպերը, մեկն էլ Նաշար-Օղլին՝ ամեն օր էկում ին, ավդուշ բերում ին տուն, Միրզա-Վալին ու իրանց քիբը էփում ին, ուտում-խմում, Դրանց քառասուն օթախ ա ըլում, եռեսուն ըննի բլանիքը տալիս են Միրզա-Վալուն, մնի բլանիքը ախշկա ձեռնի ա ըլում, Ախշկանը թամբահ են անում, ասում. — Հը՛, էտ բլանիքը շտաս Միրզա-Վալուն:

Օրերի մի օրը, տունը խուլված ա ըլում, Միրզա-Վալին ասում ա. — Ախշի՛, խի՛ չես էտ օթախի բլանիքը տալիս, տենամ ի՞նչ կա էն օթախումը:

Ասում աւ. — Միրզա-Վալի, աստված վկա հեշ բան չկա ըտի, մենակ. — ասում ա, — մի բռնավոր կա, էկել էր որ ինձ փախցնի, իմ ախպերտինքը բռնել են, կանգալեքը դրել ոնճերը, ընտեղ կապել ընշար պըտի սոված մնա ընտեղ, որ սատկի:

Ասում աւ. — Չէ՛, պըտի բլանիքը տաս, էթամ տենամ ինչ տեսակ բռնավոր ա:

Վերը ախշկա ճարը կտրվում ա՝ բլանիքը տալիս ա, ասում ա. — Միրզա-Վալի, տար դուռը բաց արա, նա քե ա՛լբիալը կճանանլի կասի. «Միրզա-Վալի ջան, հանա թուրդ, ինձ տու, մեռնեմ»: Թուրդ որ տվիր, կասի. «Օխա՛յ, մի՛ն էլ տուր», շտաս, ասա. «Մորիցս մին եմ էլել», թե չէ կսաղանա քեզ կտա, դու կմեռնես:

Միրզա-Վալին բլանիքն առավ, գնաց դուռը բաց արուց, տե-

Հավ, օ՛հ, հրեա մինը կանդաւաղեմը կապած, օխտը թիզ միրուքն՝
ա, մի թիզ՝ բոյը:

Ասեց.— Բարո՛ւ, Միրզա-Վալի,— ասեց,— հանա թուրդ տո՛ւր,
ես մեռնեմ, բոլ ա ըստեղ տանջվեմ:

Միրզա-Վալին թուրը հանեց ու տվուց:

Ասեց.— Օխա՛յ, Միրզա-Վալի մին էլ տո՛ւր՝ մի լավ մեռնեմ:—
Միրզա-Վալին մին էլ տվուց, ախշիկը հասավ որ կուռը բռնի, չկա-
րաց, օխտը թիզ միրուքը, մի թիզ բոյը կանդաւեքը եռացրեց, կտրը-
տեց, մի սիլլա տվուց Միրզա-Վալու՜ն, Միրզա-Վալին մեռավ, նա
ախշիկը քցեց շալակն ու փախավ:

Իրիկունն օխտն ախպերն ավի տեղիցն էկան. էկան տեհան, որ
տանը ճնա թաս վար, նա համամա՛ն: Վեց ախպերով էլ ալբիալը
իմացան, ասեցին.— Կարող ա դուռը բաց արած ըլի:— Գնացին
տեհան, որ Միրզա-Վալին վեր ընկած, ուշքը գնացած, օխտը թիզ
միրուքը, մի թիզ բոյը չկա, ախշկա՛նը վեր ա կալել, տարել:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Ախպերտինք, էս ի՞նչ բան ա:

Ախպերտինքն ասեցին.— Դրան էսա չորս ամիս ա բռնել ինք,
որ էս օթախի միշին սատկեր. քու ախպերը դուռը բաց ա արել, քու
ախպորը տվել ա էս օրը քցել, մեր քվորն էլ վեր ա կալել, տարել:

— Բա,— ասըմ ա,— ո՛ւր պըտի տարած ըլի, տեղը չե՞ք իմա-
նըմ:

Ասըմ ա.— Չէ՛, չենք իմանըմ, նա մի վիրունի բան ա, ով ա
գիտում ո՛ւր ա տարել:

— Դե,— ասըմ ա,— քշերը կքնենք, առավոտը կլիսա՛նա, ես
դրա քամակիցը կէթամ:

Առավոտը վեր են կենում, Նաչար-Օղլին ասըմ ա.— Ախպեր-
տինք, իմ ախպերը քառասուն օր ձեզ ամանաթ, թե ընչար քառա-
սուն օրը էկա՝ էն ա էկա, թե չէկա՝ յա իմ ախպորը սըպանեք, յա
թողեք՝ էթա իրա հոր տունը:

Ասըմ են.— Շատ լա՛ւ:

Նաչար-Օղլին նստըմ ա իրա ձին ու ասըմ ա.— Դե՛հ, մնացեք
բարին, ես էթըմ եմ:

Նաչար-Օղլին տանիցը դուս գալուն պես, վեց ախպերը Միրզա-
Վալուն փաթաթըմ են սանիցը, ճրաքը դնում գլխին, շինում են

¹ Բառացի՝ «Ոչ թասը կա, ոչ բաղնիքը», «ոչինչ, ոչ ոք չկա» նշանակու-
թյամբ, (ծանոթ կազմողի):

ճրարթաթ, ասում են.— Քու տեղը էտ ա, մեր քվորը կորցրիր, էն թավուր տղամարթն էլ դենը գնաց, յա գա՛ յա չգա:— Օրը մի ժուժ հաց են տալի, էն էլ քիչ-միչ:

Գանք, խաբարը տանք Նաչար-Օղլուցը:

Նաչար-Օղլին էթըմ ա, շատ ա էթըմ, քիչ, աստված գիտա, տենըմ ա հրես մի տղամարթ մի հանդի գլխի մի ջեյրան բռնած: Էտ ջեյրանը բաց ա թողում, էրկու շաղացաքար ծափ տալով վազըմ ա եննուցը, կալնըմ ա,

Ասըմ ա.— Վա՛յ, էս ինչ թավուր ղվաթի տեր ես, որ շաղացաքարը ծափ տալով էթըմ ես ջեյրանը կալնըմ:

— Տղե՛ն Նաչար-Օղլին ա, որ վեց ախպոր քիրն առել ա, նըստել, ուտըմ-խմըմ ա:

Ասըմ ա.— Ա՛յ տունդ շինվի, ես եմ Նաչար-Օղլին:

Ասըմ ա.— Որ դու ես, ո՛ւր ես էթըմ բա՛:

Ասըմ ա.— Օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը էկել ա իմ կնիկը փախցրել ա, տարել. էթըմ եմ ետեկցը, որ քնեմ:

Ասըմ ա.— Որ ըտենց ա, ես էլ քու ընգերը,— բաց ա թողնըմ ջեյրանին ու ասըմ.— Ջ՛եյրան, գնա՛, քու արևի ձենն ածա՛:

— Մեկ չըլենք, էրկու ըլենք,— ասըմ ա Նաչար-Օղլուն ու էթըմ են, Շատ ու քիչը աստված գիտա, տենըմ են մի ձորի միլի հրես մի մարթ կա, ահագին քարափնեը վեր ա ունըմ, տանըմ իրար գլխի զնըմ:

— Բա,— ասըմ ա,— մարթն էլ էս ղգար ղվաթ կունենա՛, էդ քարափնեը դու դ՛նց ես վեր ունըմ:

Ասըմ ա.— Էս ի՞նչ ղոշաղութին ա, տղեն Նաչար-Օղլին ա, որ վեց ախպոր քիրը առել նստել, ուտըմ-խմըմ ա:

Ասըմ ա.— Ես եմ Նաչար-Օղլին, որ էն օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը իմ կնիկը փախցրել ա տարել, էթըմ եմ քամակիցը:

Ասըմ ա.— Ախպե՛ր, իմ արինն էլ քու արնի հետ, էրկու չըլենք՝ իրեք ըլենք. ես էլ եմ գալի քու հետ:

Էթըմ են մի վայրենի մեջըմ վե գալի: Ըտեղ քար են բերըմ, փեռ են բերըմ, մի դագա են շինըմ, միլին սաքինաթ են անըմ: Որա են զնըմ, օրը մեկը ետ ա ընկնըմ ըտեղ հաց էփըմ, կիրակուր էփըմ, էն էրկուսը էթըմ են ավղուշ: Էտ առաշին սրեն ջեյրան բռնողինն ա:

¹ Ազատ շրջի, (ծանոթ բառապատկեր):

Ջեյրան բռնողը օջաղը վառում ա, հացը թխում ա, ավերը¹ էփում ա, ղրաղ ա դնում, մին էլ տենում ա, ըհը՝, հրեա օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը էկավ:

Գալիս ա, ասում ա.— Բարե քե՛ղ, ջեյրան բռնող,— ասում ա,— սոված եմ, ինձ մի քիչ հաց տու՝ ուտեմ:— Բռնում ա էրկու հաց ա տալի, էրկու էլ ավ: Մինը մի հացի մեշ ա կոլուում, մինը՝ մի հացի, մինը ճխտում ա մի պլտուխը, մինն էլ ճխտում ա էն մի պլտուխը:

Ասում ա.— Ա՛յ տնաշե՛ն, ծանդր կե, էլի կտամ, ի՞նչ ես ըտենց ուտում:

Օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը քաշում ա մի սիլա տալիս ջեյրան բռնողին, թե.— Դու ո՛վ ես, որ ինձ էտ խոսքը ասում ես:

Ջեյրան բռնողի ուշքը էթում ա, վեր ընկնում: Օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը էլած-չէլածը հավաքում ա, տանում:

Քաշում ա արանքը մի սհաթ, ջեյրան բռնողի ուշքը գլուխն ա գալի, բերում ա մի մեծ շոր փըթաթում ա գլուխը, կրակ անում, որ նորից հաց էփի, որ ախպերտինքը գան ուտեն:

Ընշար դրա հանգը-հունգը, ախպերտինքը գալիս են, տենում են, հլա չի էփե, գլուխն էլ մեծ-մեծ շոր ա փըթաթել:

Նաշար-Օղլին ասում ա.— Խի՛ ես ըտենց:

Ասում ա.— Գլուխս շատ փիս ցավում ա, մեռնում եմ:

— Դե՛հ, — ասում ա, — բան չկա, դու ղրաղ նստի, մենք կէփենք: — էփում են, ուտում, քշերը քնում, առավոտը լիսանում ա, էլի պըտի իրենց գործին էթան, էն օրն էլ սրեն ընկնում ա քարափ վեր ունողին:

Քարափ վեր ունողն էլ բերում ա օջաղը վառում, հաց թխում, ավերը էփում, պրծնում, մին էլ տենում ա օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորն էկավ:— Ըհը, — ասում ա, — էս էր ջեյրան բռնողի գլխացավը:

Գալիս ա ասում ա.— Բա՛րե քեզ, քարափ վեր ունող:

Ասում ա.— Բա՛րով, հազա՛ր բարի էկար, հաց բերեմ, կե՛:— Բերում ա իրեք հաց ա տալի, իրեք էլ ավ տալի: Օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը կեա ա ածում, կեսը ճխտում ա մի պլտուխը, կեսը ճխտում մի պլտուխը:

Ասում ա.— Ա՛յ տնաշեն, ծանդր կե, էլի կըտամ կուտես:

¹ Որս, (ծանր. բաճառավախ):

Օխտը թիզ միրքավորը տեղիցը վեր ա կենում ու դրան սիլլա տալիս: Տալուն պես ուշքը էթում ա. էլած-չէլածը թոփ ա անում, տանում: Մի էրկու ս:աթ անց ա կենում, ուշքը գալիս ա գլուխը, բերում մոխր դրնում, էլի հաց էփի, ախպերտինքը հանդիցը գալիս են, տենում են օջաղը նոր վառել ա, ինքն էլ տնքում ա:

Նաչար-Օղլին ասում ա.— էտ ի՞նչ բան ա, որ գլխներդ ցավում ա,

— Դե,— ասում ա,— ցավում ա, ի՞նչ պըտի անենք:

— Դե դրադ նստի,— ասում ա,— ես կէփեմ հացը:

Հացը էփում են, ուտում, խմում ու քնում:

Առավոտը լիսանում ա, սրեն ընկնում ա Նաչար-Օղլուն: Դրանք էրկուսը էթում են ավ: Նաչար-Օղլին օջաղը վառում ա, հացը էփում ա, պրծնում ա, մին էլ տենում ա էն կշտիցը օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորն էկավ: Նաչար-Օղլին ասում ա.— Տղերանց գլխացավն էկավ:

Օխտը թիզ միրքավորը գալիս ա. ասում.— Բա՛րե քեզ, Նաչար-Օղլի:

Նաչար-Օղլին ասում ա.— Բարով էկար:

— Հը՛,— ասում ա,— ի՞նչ ես ասում:

Ասում ա.— Ինձ հաց տու ուտեմ, սոված եմ:

Նաչար-Օղլին տեղիցը վեր ա կենում, մի սիլլա տալու քիմի վեր ա քցում, ասում.— Ա՛ռ քեզ հաց:

Շատ զիլ ծեծում ա, տանում ա դրադին, մի ծառից միրուքը ղայիմ փաթաթում, կապում, ինքը էթում թինկը տալի մնում:

Տղեքը հանդիցը գալիս են, տենում են որ էսօր մոփա չկա:

— Վա՛յ,— ասում են,— Նաչար-Օղլին մեռել ա, մենք էլի սիլլին դիմացանք: Գալիս են, տենում են Նաչար-Օղլին ըսենց թինկը տոված ա:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Ձեր գլխացավը ըսօր էկել չի, բա ո՞նց պըտի ըլի:

Տղերքն ասեցին.— Նաչար-Օղլի, դրուստ չի էկե՞:

Ասեց.— Ո՞վ էր, որ պըտեր գար:

Ասեցին.— Ա՛յ տնաշեն, էն օխտը թիզ միրքավորը, մի թիզ բոյավորը գալիս էր մեզնից հաց ուզում, ուտում էր, եննա էլ վեր էր կենում մեզ սիլլա տալի, հացերը թոփ աճում, տանում:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Հըմի որ տենաք, կճանանչե՞ք նրան:

— Խի՞ չենք ճընանչի:

— Դե էկե՛ք, էթանք տեհենք:

Գնացին տեհան էտ անիրավը իր միրքովը էտ ծառը քոթահան ա արեւ, առեւ գնացել:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Ոչինչ չկա, ախպերտինք, ծառի իղը մեղ կտառի նրա մոտ. հացը ուտենք, իղը բռնենք էթանք:

Նստեցին հաց կերան, վե կացան իղը բռնեցին, քամակիցը գնացին: Գնացի՛ն, դեմ էլան մի էրի, տեհան ծառը մնացել ա ղըրսեր, ինքը նի ա մտել նեքսեր:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Ախպերտինք, դե հըմի ըստեղ ա, որըդ սիրտ կանեք՝ նի մտենք սրան հանեք:

Ջեյրան բռնողն ասեց.— Ինձ կախ արեք, ես կմտնեմ, կհանեմ: Պարանը քցեցին կռնատակիցը, կախ արին:

Մի քիչ կախ արին, ասեց.— էրվեցի՛, կրակվեցի՛, ինձ քաշեք:

Քաշեցին դուռ: Քարափ քցողն ասեց.— Այ, քո տղութինդ քեղ խռով, ի՛նձ կախ արեք:— Քարափ քցողին կախ արին. էն էլ ասեց.— էրվեցի՛, վառվեցի՛, ինձ հանեք:— Նրան էլ հանեցին:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Ինձ կախ արեք, որ ասի՝ վառվեցի՛, կրակվեցի՛, չը հանեք:— Նաչար-Օղլուն կախ արին, ինչքան ասեց. «էրվեցի՛, կրակվեցի՛» չը հանեցին: Գնա՛ց էրի տակին վեր էկավ: Ընկավ էտ էրի մեշը ման լկավ. տեհավ, որ էրի մի դրաղի՞ն օխտը թիզ միրքավորը գլուխը դրել ա էն ախշկա ծնկին, քնել ա:

Նաչար-Օղլին մոտ գնաց, բարով տվուց:

Ախշիկն ասեց.— Բարո՞վ, հազար բարի, Նաչար-Օղլի, դու ըստե՞ղ:

— Ի՞նչ ես զարմանում, Հըմի ի՞նչ անեմ, թուրը քաշեմ, տամ սըպանե՞մ:

Ասեց.— Ծս որ ըստե նստած եմ, տալ մի՛, մի բարց տուր դնեմ գլխատակը, ես վե կենամ, եննա դու գիտաս:

Նաչար-Օղլին բարցը տվուց, ախշիկը դրուց գլխատակը, տեղիցը վե կացավ, հեռացավ:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Հըմի քնած տամ սըպանեմ նամարգու-թուն կըլի, վե կացնեմ, նոր տամ:— Ինչ թահըր բրթեց, շվեկացավ, թուրը հանեց, նրա կրնկի մեշը կոխեց պտըտեց, նոր աչքը բաց արեց, տեհավ Նաչար-Օղլին ա, էլ ետ աշկը խփեց:

Ասեց.— Վե՛ր, նա՛մարդ, խի՞ ես քնըմ:

Ճարը կտրվեց վե կացաւ: Էրկուսը առան իրար, Նաչար-Օղլին շլինքը սլորեց, տակը դրեց, քաշեց թրով շլինքը կտրեց: Խեղճ ախ- շիկը սըպռեւ, պատին էր կպել: Տեհա՛վ Նաչար-Օղլին սըպանեց նրան, սիրտ առաւ, էկա՛վ փաթըթվա՛ւ նրան:

Ասեց.— Նաչար-Օղլի, հըմի արի, սրա հարստութունը տե՛ս:— Տարա՛վ մեկ-մեկ շանց տվուց, էլ աշխարքը՛մը ապրանք, խալի-խա- լիշա, փող չէր մնացել, թալանե՛լ ղերել, կիտել էր ըտեղ:

Նաչար-Օղլին ինչ կա՛ հա՛վաքեց, ղերեց ծակի աղաքը, ձեն տվուց իրա ընկերներին, ասեց.— Տղեք, պարանը կախ արեք:—Ապ- րանքը կախեց պարանիցը, քաշեցին տղեքը:

Ախշիկն ասեց.— Նաչար-Օղլի, արի քեզ քաշեն հանեն, եննա դու ինձ կհանես:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Զէ, հըլա քեզ հանեն, եննա ինձ կհանեն:

— Տե՛ս,— ասեց ախշիկը,— ինձ տենողը քեզ չի հանիլ. արի դու դուս արի, եննա էլ ինձ դու կհանես:

— Ա՛յ ախշի,— ասեց,— ըտենց բան չի ըլի, նրանք իմ լա՛վ ախպերտինքս են, ինձ ըստեղ չեն թողալ:

Ասեց.— Նաչար-Օղլի, դու գիտաս, բան ա, որ քեզ չհանեցին, հրեն էն օթախը՛մը իրեք ողջ կա, մինը սև ա, մինը՝ կարմիր, մինը՝ սիպտակ. դայրաթ կանես, քեզ կքցես սևի վրեն, սևը կքցի կարմրի վրեն, կարմիրը կքցի սիպտակի վրեն, սիպտակը կհանի քեզ լիս աշխար:

Ախշիկը քաշեցին հանեցին. տղեքը տեհա՛ն, որ լիսն էրեսիցը կաթը՛մ ա, մասլահաթ արին, որ Նաչար-Օղլուն չհանեն, մինը ախ- շիկը վեր ունի, մինն էլ՝ մալ ու դովլաթը: Էնքան Նաչար-Օղլին ձեն տվուց.— Ա՛խպերտինք, ինձ հանե՛ք ֆորիցը,— մինն էլ ա հ՛անգաջ շարին:

Նաչար-Օղլին սրտի հերսից գնաց դըրա դոշերը. գնաց շշկու- թունից իրան քցեց սիպտակի վրեն, սիպտակը քցեց կարմրին, կար- միրը քցեց սևին, սևը տարա՛վ մութ աշխար:

Նաչար-Օղլին էտ մութ աշխարը՛մը գնաց, շատ ու քիչը աստ- ված գիտա, գնաց տեհա՛վ մի ծեր հալիվոր իրեք ճամփի մեջ նըս- տած ա:

Ասեց.— Բարի օր քեզ, ա՛յ բարի:

Ասեց.— Հազար բարին էկար, ո՛րթի:

Ասեց.— Բա՛րի, ջան, դարիք մարթեմ, էս իրեք ճամփից ո՞րն ա դըբա լիս աշխարհ չըլմ:

Ասեց.— Ո՛րթի, դու ո՞ր երկրացի ես, որ լիս աշխարհ ես հարցընըմ:

Ասեց.— Բա՛րի, ես լիս աշխարհիցն եմ, Նաշար թաքավորի տղեն եմ:

Բարին ասեց.— Վա՛յ, խեղճ տղա: Որթի, էս աշու կռանդ ճամփով կէթաս. էնքսն կէթաս, մի պառավ կնիկ, մի շոր քարափի վրեն նստած լաց ա ըլըմ, նրա մինուճար տղեն եռեսուն տարի ա կորել ա, նրա հրմար լաց ա ըլըմ, կէթաս էն պառավի ոնենը կընկնես, կասես. «Նանի ջա՛ն, քու մեկուճար տղի արևը սիրես, ինձ մի ճամփա շանց տու, էթամ լիս աշխար: Ես էլ քու տղի պես մինուճար եմ»: Դե գնա՛, աստված քեզ հետ, էն պառավը մի բան կասի:

Տղեն ընկավ ճամփա ու դնաց: Շատ ու քիչը աստված դիտա, տեհավ մի շոր քարափի վրա մի կնիկ նստած լաց ա ըլըմ: էտ պառավին բարով տվուց ու լաց էլավ. ընկավ ոնենը: Ասեց.— Նանի ջա՛ն, քու աստծու սիրու խաթեր, ինձ մի ճար արա, քու մեկուճար տղի արևը սիրես, ինձ մի ճար արա: Ես էլ եմ մինուճար, լիս աշխարի ճամփեն ջա՛նց տու ինձ:

Ասեց.— Բա՛յ ա՛յ որթի. ես ի՛նչ ճամփա շանց տամ քեզ:— Ասեց.— Ա՛յ որթի, գնա՛, առաշիդ մի մեծ մեշա կա, ըտեղ մի մեծ ծառ կա, էտ ծառի վրին մի Զմբուռ դշի բուն կա. Զմբուռ դուշը էն բնումն ա. էս իրեք տարի ա նրա ոտը յարա ա, նրան ուրիշ դշեր են բան բերում տալի՝ ուտըմ ա, թե կարաս առանձին նրա ոտի յարեն փլցնես, ընենց որ դուշը քեզ չըտենա, որ բլեց՝ յարեն կղինջանա, քեզ ձեն կտա: Կասի. «Ո՞վ եք, ինս եք, ջինս եք, ֆողածին եք, հրեղեն եք, դուս եկեք, ինչ ուղում եք՝ կտամ»: Նոր դու նրա աշկին կեռես, նա կհանի լիս աշխար քեզ:

Տղեն պառավիցը շնորակալ կրլի ու ճամփա կընկնի կէթա: Կէթա էտ մեշի միշովը՝ ընշար էտ մեծ ծառին ռաստ կգա: Մտիկ կանի, կտենա, դրուստ որ, ահագին Զմբուռ դուշը ըտեղ մալամիշ ա ըլըմ: Կէթա մի երկա՛ր ձող կկտրի, կքերի իրա դանակը կկասի էտ ձողու ծերիցը, ծառիցը մխելի հեռու մի փոս կքանդի, կգա ծառի տակը կկաննի ու ձողին կմեկնի. յարին դանակով կտա: Տալու պես յարեն կփլշի, ինքը կփախչի, կմտնի էն փոսի մեշը: Ղուշն իրան փարալամիշ կանի, ծառի ճղերը կշարթոտի, շորս զրաղը թամաշ կանի, որ

մարթ ընկնի ձեռը՝ փարշա-փարշա անի։ Մի քիչ եննա ոտը կդին-
ջանա. կասի. «Օխա՛յ, ոտս դինջացավ, ինս եք, չինս եք, ֆողածին
եք, հրեղեն եք, ինչ որ ուզեք՝ կտամ»։

Տղեն ֆողից դուս կդա, կասի.— Ես եմ արեւ, Ձմրո՛ւտ դուշ,

կասի.— Շը՛, հողածին, ասա տենեմ, ի՞նչ ես ուզեմ՝ տամ։

Ասեց.— Ուշինչ բան եմ ուզում, ինձ հանես լիս աշխար։

— Այ հա՛յ,— ասեց,— մի տարի առաջ էկած ըլիի։ — Ասեց.
— Տղա՛, ըտեղ մի մոտիկ գեղ կա, համաշա միս են մորթում, գնա՛,
օխտը դուշի դմակ առ բն։

Տղեն գնաց էտ գեղը, օխտը դուշի դմակ առավ, բերեց ղըշի կուշ-
տը. Ղուշը թևերը փռեց, նստեց։ Նաշար-Օղլին դմակը վրին դարսեց,
ինքն էլ նի էլավ, միշկին նստեց։

Ասեց.— Դե, ես թռչում եմ, ինչդար ղու ա՛նեմ, մի դմակ կբցես
բերանս։

Ամեն ղու ա՛նելիս մինը քցեց, էկավ վերջի դմակը ձեռիցն ըն-
կավ գետինը։ Մեկ էլ ղու արուց՝ դմակ չկար, ձեռը քցեց իրա փա-
փուկ մսիցը պոկեց ու քցեց բերանը։ Ղուշը տեհավ դմակը փոխվեց,
էս ուրիշ բան ա, լիզվի տակին պահեց, ընշար հանեց լիս աշխար,
ընտեղ վեր էկավ։

— Շը՛,— ասեց,— տղա՛, դե գնա, լիս աշխարն ա, գնա քու
մուրադին հասի։

Տղեն ուղեցավ որ էթա, չկարացավ էթա։

Ասեց.— Դե ա՛րի, արի,— հանեց լիզվի տակիցը միսը, դրուց
տղի պոկած տեղը, ասեց.— Իմ բմբից մինը պոկա, թքոտա քսա,
կլավա՛նա։ — Տղեն բմբիցը մինը պոկեց, թքոտեց, քսեց յարին, լա-
վացավ, վերկացավ գնաց։

Գնաց, գնաց, շատն ու քիչը աստված գիտա, գնաց հասավ էլ էն
զադի առաչը, տեհավ, որ իրա էրկու հընգերը, էն ախշիկը ընտեղ
են, գնաց բարով տվուց նրանց։

Նրանք էլ բարովն առան, մինը մնին ասեց.— Աղա՛, կասես էս
Նաշար-Օղլին ըլի։ — Լն մինն էլ ասեց.— Չէ՛, նա ո՛րտեղ ա ընկել,
որ դուս գա։

Նաշար-Օղլին ասեց.— Բարեկամնե՛ր, ի՞նչ բան ա, որ դուք
ըտեղ կաննել եք։

Նրանք ասեցին.— Ախպե՛ր, դարիբ մարթ ես, պատահել ես ըս-
տեղ, էս մալ ու զովաթը, էս ախշիկը էրկսիս մեշտեղն ա, հըմի սա-

զըմ շենք. ես ասըմ եմ. «Մալ ու դովլաթը դու վե կալ, ախշիկը՝ ես»,— Նա ասըմ ա. «Զէ՛, համ պըտի մալ ու դովլաթը կիսեմ, համ ախշիկը»:

Ասըմ ա.— Էտ մալն ու դովլաթը ու ախշիկը ձեզ ո՞րտեղան ա: Ասըմ են.— Ախպե՛ր, քեզ դուզն ասենք, էս մալն ու դովլաթն էլ, էս ախշիկն էլ Նաշար-Օղլունն ա, էտ մարթը նի մտալ էս էրի մեշը, էտ մալն էլ, էս ախշիկն էլ ընտեղից հանեց, մենք էլ նամարդութուն արինք, նրան թողեցինք էտ ֆորի մեշը, հըմի մենք էլ սազըմ շենք, յուա շենք էթըմ:

— Բա էտ ձի՞ն,— ասեց:

— Էտ ձին էլ ա նրանը:

Ոտը դրուց ձիու զանգուն, նի էլալ ձին, ասեց.— Ես ո՞վ եմ, ջեյրան բռնող:

Թե.— Վա՛յ է՛, Նաշար-Օղլին ես:

— Դե,— ասեց,— նամարդներ, շեմ ուզըմ ձեզ սըպանեմ, դուք արիք, ես շեմ անի, առեք էս մալ ու դովլաթը ձեզ, ես վեր ունեմ էտ ախշիկը, էթամ հասնեմ իմ մուրազին:

Վե կալալ ախշկանը, ընկալ ճամփա ու զնաց: Մնացել ա մի օր, որ քառասուն օրը թըմամի:

Դեերի հինգ ախպերը ասըմ են.— Միրզա-Վալուն սըպանենք,— պուճուր ախպերը թողըմ չի, ասըմ ա.— Թող քառասուն օրը թըմամի, եննա:

Պուճուր ախպերը նի էլալ ամարաթի կտուրը, տեհալ հեռվանց մի թոզ ու դուման ա գալի, վեր էկալ ախպորտանցն ասեց.— Ա՛յ ձեր տունը քանդվի, Նաշար-Օղլին էկալ, վեր՛եք Միրզա-Վալուն ազատենք ըտեղան:

Վե կացան շշկլած, Միրզա-Վալու պարանը քանդեցին, տարան մեկ էրկու կուժ ջուր լցրին վրեն, լեղացրին, ձեթըմը կորած էր, շոբերըն էլ փոխեցին, տարան վիրի դիհը նստացրին:

Էկալ Նաշար-Օղլին, մոտացալ ամարաթին, վեց ախպերն էլ վազեցին դրա առաջը.— Բարո՛վ, հա բարո՛վ, հազա՛ր բարով, ամեն փորցանքից ազատ,— բարովեցին Նաշար-Օղլուն էլ, փլորն էլ, տարան նեքսե:

Նաշար-Օղլին ասեց.— Ա՛յ տղեք, բա Միրզա-Վալին ո՞ւր ա:

Ասեցին.— Մի քիչ նաշաղացել ա:

Գնացին նեքսե, տեհան որ Միրզա-Վալին թեք ընկած տնքըմ ա:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Միրզա-Վալի, էտ ի՞նչ ես էլեկ:

Ասեց.— Օ՛ֆ, չեմ իմանում, գլուխս ցավում աս:

Դեերի պուճուր ախպերը տեսավ, որ Միրզա-Վալին էտ բանը պըտի հայտնի, առաչ ինքը հայտնեց:

Ասեց.— Նաչա՛ր-Օղլի, որ օրը որ դու տանիցը դուռ ես էկեկ, էն օրն,— ասեց.— իմ ախպերտի՜նքը սրան շինեկ ին ճրաքթաթ ընչանք էսօր, հենց նոր ա հետ ենք արեկ: Հինգ օր առաչ ուզում ին փչաց-նեն, ես չեմ թողեկ, հրեդ քո ախպերն ա, հարցրու տես:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Միրզա-Վալի, հա՛, ըտե՛նց ա:

Ասեց.— Ըտենց ա՛:

— Դե,— ասեց,— վե կաց տեղիցդ:

Դեերի պուճուր ախպորն ասեց.— Գնա՛, ձիանը թամբա, մի ձի էլ քու հըմար թամբա, ա՛յ տղա:

Տեղիցը կաննեց ինքը, ասեց.— Ես էս տան շորս պատերիցն եմ շնորակալ, ոչ թե ձեզանից, որ դուք էս վատութունն իմ լավու-թունի առաչը բերիք,— ասեց ու իր ձին ինքը նի էլավ, մի ձի ախ-չիկը նի էլավ, մի ձի՝ Միրզա-Վալին, մի ձի էլ՝ պուճուր ախպերը ու ընկան ճամփա, գնացին դըրա իրա հոր տունը:

Գնացին, մի վայրենի մեշի թուշ էլան: Տեսան էտ մեշի գլխիցը մի ջեյրան փախավ, ընկավ մեշեն: Նաչար-Օղլին ձին քշեց դրա քա-մակը. գնա՛ց, էտ ջեյրանը մի էրի մեշ մտավ կորավ:

Նաչար-Օղլին ձին կապեց ծառիցը, թուրը քաշեց ու գնաց դըրա էրը: Գնաց տեսավ որ մի պառավ, մի մեծ թեշիկ մանում ա, մի մեծ արճիճ քցել ա բերանը ծամում ա, ասեց.— է՛յ քավթառ, ջեյրանս էկավ ըստեղ, տեղն ասա:

Ասեց.— Քավթառը հերդ ու մերդ ա. էն ա, էն զաղեն մտավ, գնա հանա տար, էլ ինձ ինչի՞ ես ըտենց ասում:

Նաչար-Օղլին գնաց էն մի զաղի մեշը, որ քթնի ջեյրանին, տե-հավ ջեյրանը դառել ա մի հուրի-փերի ախչիկ, դեը դրեկ ա գլուխը ձնկանը, քնեկ ա:

Բարով տվուց ախչկանը, ասեց.— Ախչի, ջեյրանը էկավ մտավ ըստեղ ի՞նչ էլավ:

Ասեց.— Սո՛ւա, սո՛ւա, Ջեյրանը ես եմ, դեը կզարթնի, մենձ թի-քեդ անգաջդ կթողա:

Ասեց.— Դուռ գնա, հըմի զաղի դուռը շարեցին, որ քեզ սըպա-

նեն: Գնա առաչ էն շարող պառավին սրպանի, եննա արի սրան սրպանի:

Նաչար-Օղլին դուս էկավ դուռը, տեհավ պառավը ահագին քա-
րափներ բերում ա, դուսն ա դեմ անըմ:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Պառավ, էտ ի՞նչ ես անըմ:

Ասեց.— Պառավ է՛լ, պառավի տղա էլ, ֆողեմ գլուխդ, ես ինձ
հըմար հաղ շանեմ, թե դու՝ ի՞նչ ես անըմ:

Նաչար-Օղլին թուրը հանեց ու տվուց պառավին:

Պառավն ասեց.— Վա՛յ, թիկունքդ գեննի՞ն մաշի, տարավ իմ
Զեյրանին,

Պառավը փչացավ. Նաչար-Օղլին ետ դառավ, գնաց Զեյրանի
կուշտը, ասեց.— Զեյրա՛ն, բա ի՞նչ անեմ:

Ասեց.— Նաչար-Օղլի, էտ թրովդ սրան շես կարա սրպանի, սրա
ֆոքու թուրը էն ա՛, էն կպրե կարասի մեշն ա, գնա էն թուրը հանա,
բեր տուր դրանով սրպանի:

Նաչար-Օղլին գնաց ձեռը քցեց թրին, քաշեց, քաշեց մեկ ան-
քամ՝ շէկավ, մեկ էլ աստված կանչեց ու քաշեց՝ մի քիչ տեղիցը
եռաց, մըն էլ քաշեց՝ թուրը զրնգալեն դուս էկավ, բերուց:

Զեյրանն ասեց.— Տղա, մի՛ անքամ կտաս, որ կասի՝ Մեկ էլ
տո՛ւ, շես տա, կասես. «Մորիցս մին եմ ըլել»:— Ախշիկը դեկ գլու-
խը վե դրուց ու հեռացավ:

Նաչար-Օղլին թուրը քաշեց ու տվուց:

Դեն ասեց.— Օխա՛յ, կռներիդ դուրբան, մեկ էլ տուր:— Նա-
չար-Օղլին ուզըմ էր մին էլ տար, Զեյրանը վազեց, կուռը բռնեց:

Ասեց.— Զէ՛, մորիցս մին եմ ըլել, շեմ տալ:

Դեն ասեց.— Վա՛յ, քու սարվացնողի մեշկը կտորի,— ու շո-
րացավ:

Զեյրանն ասեց.— Դե արի, Նաչար-Օղլի, մալ, դովլաթ, խապնա
սրան ունի, բարցա տար:

Զիանը բարցեցին, ախշիկն ու տղեն նի էյան գնացին: Գնացին
էնտեղ, որ Միրզա-Վալին, ախշիկն ու դեը կաննած իրեն են մտիկ
տալի, Ըստեղ նոր էկան Զեյրանին բարենեցին, ծանոթացան:

Նաչար-Օղլին ասեց.— Միրզա-Վալի, էս ախշիկը քեզ, էս Զեյ-
րանն էլ ինձ, մինն էլ մեր հոր քաղաքումը կթնենք մեր դե ախպո-
րը:— Ասեցին ու ընկան ճամփա գնացին դըրա իրենց հոր տունը:

Մին օր, էրկու օր գնացին, հասան իրենց հոր հանդին, տեհան հանդըմը հրեա մի մարթ շուր ա անըմ:

Նաշար-Օղլին ասեց.— Ա՛յ մարթ, արի քեզ փող տամ, գնա թաքավորին ասա. Վշկդ լիս, քու տղեն, քու ախպոր տղեն հրեն դալիս ենք:

Էտ մարթն ասեց.— Վա՛յ, քու հեր թաքավորը էնքան ծերացել ա, որ ա՛շկերըմը լիս չկա. էնքան ա, որ թախտըմը նստած ա.— Մարթը գնաց աշկալիսեք տարավ. թաքավորը իրա զորք-զորապետը դրկեց տղի աղաքը: Էկան դափով, զուռնով, նայով, սազով, դամով ուրախութեան անեով տարան թաքավորի պալատը:

Թաքավորը տեղիցը վե կացավ, կուտը բռնեցին, գնաց տղի առաջը, ճակատը պաշեց, հարսին օրհնեց, տարավ նեքսե:

Հէքսի օրը մի ախշիկ էլ դեի հըմար քթան, օխտն օր, օխտը՝ քշեր հարսանիք արին, իրեքին էլ պսակեցին, Նաշար-Օղլուն էլ դրին իրա հոր տեղը թաքավոր: Միրզա-Վալին էլավ նազիր, դե Ասլանն էլ էլավ վազիր:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

11. ԲԵՐԴԱԿ ԹԱՔԱՎՈՐ

Ժամանակով մի թաքավոր կար, էտ թաքավորին մի տղա ուներ, անըմը՝ Բերդակ:

Արի տես, էտ տղեն հասակը հասավ, հերը ուզեց պսակի. տղին ասեց.— Ա՛յ որթի, միտք ունեմ քեզ պսակեմ, համա քու դրութունիցդ տեղյակ չեմ, աշխարք դուս չես էկել, որ էտպես ա՝ ղրկեմ գան վաքիլ, վաղրի, սադրազամի տղեքը՝ նրանց հետ ձին նստեք, գնացեք ման գալու:

Ասեց.— Շատ լավ ես ասեմ:

Կանչեցին սադրազամի, վաքիլ, վաղրի տղեքը, նի էլան ձիանը, գնացին ման գալու: Օրը մի կողմի վրա: Առաջին օրը Արևելյան կողմը գնացին, երկրորդ օրը Հարավային կողմը գնացին, չորրորդ օրը Հյուսիսային կողմը գնացած ժամանակը շատ ման էկան դեսդեն, բեղարեցին, մի հախպրի վրա վեր էկան. հաց կերան, ջուր խմեցին, հովացան, թեք ընկան քնեցին: Համա էս թաքավորի որթու քունը շտարավ: Հընգերենբը որ քնեցին, ինքը վե կացավ, նի՛լավ ձին, պտըտեց էս կողմը, էն կողմը, նի՛լավ սարի գլուխը, մտիկ տվուց էն դըհի դաշտը, տեհավ շատ չաղըրներ, էլիաթ՝: Ավ անելու ժամանակը ավն էկավ աղաքը, ավի քամակն ընկավ՝ հետ ածեց, գնաց, նի մտավ էտ էլիաթի մեշը, տեհավ որ շատ մարթիկ թոփ էլած են մի տեղ, հարցրուց նրանց թե.— էտ ի՞նչ մարթիկ են թոփ

¹ Ժողովուրդ, (ծանոթ. քանոնավաքի):

ըլել ըտեղ:— Ասեցին.— Էս թաքավորի ախշիկը տալիս են մարթի, ուղընկան ա էկել:

— Ողընկանը ո՞նց ա ուղըմ:

Ասըմ են.— Ախշիկա հառաշին մի սինի կա, սինու մեշ մի խըն-
ձոր, էն ուղընկանը թե կարեցավ էն խնձորին նետով տալ, էն վախ-
տը էտ ախշիկը նրանն ա. թե չէ՝ նրանը չի: Շատերը ըտենց գալիս
են, շին բաշարըմ, դարդակ էթըմ են:

Էս թաքավորի տղեն ասեց.— Ետեք¹ տենամ, ես կա՞րամ տալ:

Ետ քաշվեցին, ախշկա պատկերը տղին էրևաց, տղեն ուշա-
թափ էլավ, ընկավ գետին: Զուր բերին, ածեցին վրեն, տղին հաշկի
բերին: Տղեն վե կացավ, կաննեց: Նի՛լավ ձին, նետը առավ ձեռը:
Մտիկ արեց ախշկա հառաշի խնձորին, նետով տալու հետ խնձորը
թռավ՝ դիպավ ախշկա դռշին, ախշիկը ընդեղ ձեն տվուց՝ ասեց.—
Գնա՛, տղա, ով որ քու կոճակները դուա ածի և մեր ածի, նրան
առնես:

Էտ տղեն թողուց էկավ, էն հախալրի վրին, ինչ վեր են էկել,
տեհավ որ հընգերներ չկա. դու մի ասի՛՜ հընգերները վեր են կացել,
տեհել թաքավորի տղեն իրանց կշտին չի, ընկել են ման են գալի:
Էս տղեն տեհավ, որ տղեքը սարըմն են ման գալի, կանչեց.— Է՛կեք,
է՛կեք:

Էկան կուշտը՝ դրան ղնամիշ արեցին².— Ա՛յ քու տունը աստ-
ված շինի, առանց մեղ հո՛ւր իր գնացել. մենք մեռանք քեզ ման
գալով, ա՛խր:

— Դե՛, — ասըմ ա, — իմ քունը չտարավ, ասեցի նի՛՛նեմ ըս-
տեղրանք մի քիչ ման գամ: Ման գալած ժամանակը նի՛լա սարի
գլուխը, տեհա, որ էն դիհը էլիաթ, շելիկ կա, ավն ընկավ հառաշս,
դրա քամակիցն ընկա, գնացի նի մտա էտ էլիաթի մեշ, տեհա մի
բուլով մարթիկ թնփ էլած են, հարցրի դրանց թե. Շէտ ի՞նչ բան ա
դրանք ինձ ասեցին. թաքավորի ախշիկն ա, ուզող ա էկել: Ետ
ես ասեցի թե. Շէտ ո՞նց են ուղըմ: Ասեցին. Թաքավորի ախշկա
հառաշը մի սինի կա դրած, մի հատ խնձոր միշին, ինչ մարթ էկավ
ուղընկան, թե էն սինու միշի խնձորին նետով տվուց՝ էն ախշիկը
նրանն ա, թե չկարացավ՝ դարդակ էլ կէթա: Ես ասեցի թե. Շտե՛ք

¹ Ետ քաշվեցեք. (ծանոթ. կազմողի):

² Նախատեցին, (ծանոթ. բանաճավափ):

տենամ ես կա՞րամ տալ, էտ մարթիկը ետ քաշվեցին, էտ ախշկա էրեսը տենալուն պես հ՞ուշկս գլխիցս գնաց. ետո էկան, թոփ էլան ինձ վրա, ջուր ածեցին, հ՞ուշկի բերին, վե կացա կաղնեցի, նի՛յա ձին՝ նետս առա ձեռս, մտիկ արի խնձորին, նետով տալուն պես՝ առավ խնձորին, խնձորը դիպավ ախշկա դռշին: Ախշիկը ձեն տվուց. «Գնա, — ասեց, — տղա՛, քե տենամ, ով որ քու կոճակներդ դուս ածի, մեր ածի, նրան արժանի ըլես»: Բաց թողացի, էկա, ա՛յս-պերտինք:

Նոր ըտիանց քշեցին էկան պալատը, էտ ձին բաց թողուց, նի մտավ պալատը, հընգորտանցը բաց թողուց, նի մտավ իրա օթախը, ո՛չ խոսալ, ո՛չ ասիլ, ո՛չ էլ հաց ուտիլ. հենց ըտենց մնաց: Հերը մերը հաց ղրկեցին՝ ետ ղրկեց, ինչ որ իրեն պետք էր ղրկեցին՝ ետ ղրկեց. բանի ձեռ չտվուց: Հերը, մերը մնացին շիվարած, թե էս տղեն խի՞ պըտի ըսենց ըլի:

Հերը մորը ասեց. — Ա՛յ կնիկ, քու տղեն ա, բալթի մի խոստովանանք ղրից ունի. ինձ չի ասըմ, բալթի քեզ ասի. «Գնա՛ խոսացրու, տենանք ի՞նչ ա ասըմ էտ տղեն»:

Մերը գնաց խոսացրուց՝ բան չխոսաց, հերը գնաց խոսացրուց՝ քան չխոսաց. էկան մարթ ու կնիկ մասլահաթ արին. — Կանչենք հ՛իրա հընգորտանցը, բալթի նրանք էթան խոսացնեն:

Կանչեցին հընգորտանցը. — Գնացեք տղին խոսացրեք, մտրի մեջ ա ընկել, իրան փշացըմ ա, տենանք ի՞նչ ա դրա միտքը, ինչ ուզըմ ա՝ կատարենք:

Տղերքը գնացին խոսացրեցին՝ բան չխոսաց: Էս տղերքը ետ դառան, դրան ղնամիշ արին. — Դու թաքավորի որթի, մենակ տղա, մարթ պակաս չի, մի ցավ շունես, դու ի՞նչ ասես, որ քու հերդ կատարի ոչ. թե հորդ ասըմ չես՝ մեզ ասա՛, մենք կէթանք, հորդ կասենք, ինչ որ ուզըմ ես՝ ասա՛:

Տղեն վե կալավ ասեց. — Մի բան էլ չեմ ուզըմ. մի՛ տեղ մի ախշիկ եմ տեհել, էս մեր ման էկած սարի քամակըմն ա. էս ախշիկն եմ ուզըմ, թե կուզի՝ իրան տղեն եմ, թե չի ուզիլ՝ ըսենց պըտի փշանամ՝ էթամ:

Էկան էտ ասեցին իրա հորը. հերը կանչեց մորը, ասեց. — Ա՛յ կնիկ, մեր տղեն ըտգամ ինչ միտք ա անըմ, կնիկ ա ուզըմ:

Մերը վե կալավ հորը ասեց. — Բա ի՞նչ ես ասըմ, ա՛յ մարթ:

Ասեց.— Ա՛յ կնիկ, ի՞նչ պըտի ասեմ, ես ունեմ մի տղա, էլ ուրիշ ժառանգ չունեմ, նա՛ որդենա հարսանիք ըլի, ես անեմ ոչ կարամ:

էտ թաքավորն էր՝ թոփ արուց իրա սինոթականները, ասեց.— Գիտե՞ք ընչի հըմար էմ թոփ արել ձեզ, որ իմ տղեն միտք ունի պսակվելու, ո՛ւմ ախշիկն եք հարմար տներմ, էթանք ուզենք:

Ասեցին.— Թաքավոր, մեր ասելով չի՛լիլ. տղին հարցրեք, տենենք ո՛ւմ ախշիկն ա ուղըմ:

Գնացին, տղին հարցրին, տղեն ասեց.— Մեր էս սարի էն դիհը մի ախշիկ եմ տեհել, էն ախշիկն եմ ուզըմ, ումը կըլնի՝ կըլնի, թե նախըչու, թե թաքավորի՝ ինձ դաբուլ ա:

էկան ասեցին թաքավորին. թաքավորն ասեց.— Դե գնացեք,— ասեց,— էտ ասած ախշիկը ուզեք,

Վե կացան գնացին, գնացին հարցնելով քթան, որ այսինչ թաքավորի ախշիկն ա:

Գնացին թաքավորի տանը վեր էկան, ասեցին, խոսացին ու ուզեցին էտ ախշիկը. էկան իրանց թաղարեքը քաշեցին, գնացին պսակեցին, առան էկան տղի հոր տունը:

Օխտն օր, օխտը քշեր կերան, խմեցին, ուրախացան. օխտն օրից ետը հարսանիքը վերջացավ, տարան մի օթախ, որ էս տղեն ու ախշիկը հիրար կշտի քնեն. էն քնելու վախտը տղեն թուրը հանեց, ախշկա ու իրա արանքը դրեց, թեք ընկան քնեցին. ըտենց քաշեց մի շափաթ, մի ամիս, մի տարի:

Ախշիկը նեղացավ.— Իմ հերս ի՞նչ բան բռնեց, ես ախշիկ, էս ախշիկ, էլ սա իմ ընչի՞ս ա պետքը:

Վե կացավ, դրեց իրա հորը. «Ա՛յ հեր, էս ի՞նչ բան բռնեցիր դու ինձ վրա, սա էլ ախշիկ, ես էլ ախշիկ. ինձ քցեցիր կրակի մեջ, Բա հըմի ես ի՞նչ անեմ»:

Շերը կարթաց թուխտը, կանչեց մորը, ասեց.— Ա՛յ կնիկ, մեր ախշիկը գիր ա գրել ինձ, թե էս տղեն՝ ախշիկ, ես՝ ախշիկ, իմ ընչի՞ս ա պետքը, ըսենց ա գրել, բա ի՞նչ անենք:

Ասեց.— Ա՛յ մարթ, որ ըտենց ա՝ բերենք մեզ ղոնաղ, փորցենք, բա՛լքի մեր ախշիկը սուտ ա խոսըմ:

Ասեց.— Շատ լավ ես ասըմ, կնիկ,— ասեց:

Վե կալավ թաքավորը գիր գրեց հիրա խնամի թաքավորի վրին, թե իմ փեսեն էլ, իմ ախշիկն էլ դրկի իմ տունս ղոնաղ:

Վե կացավ էտ թաքավորը իրա հարսն էլ, իրա տղեն էլ ղրկեց իրա խնամու տունը: էկան ըտի, թաքավորը վե կալավ կնկանն ասեց.— Կնի՛կ, մի կերպով փորց առ, տենանք սո՛ւտ ա, թե ղորթ էտ բանը:

Փորց առավ տեհավ, որ դրուստ ա, ախչկա ասածն ա:

— Բա,— ասեց,— ի՞նչ անենք. կանչենք ղրկենք Դևստուն, ուրիշ ճար չկա:

Օրերի մի օրը թաքավորը նստեց իրա փեսի հետ հաց էր ուտըմ, շատ ճախ ու վախ՝ արած վախտը, փեսեն հարցրուց թե.— Հայրիկ, ի՞նչ շատ ճախ՝ ես քաշըմ:

Ասեց.— Որթի՛, ճախ՝ չքաշեմ, ի՞նչ անեմ,— ասեց.— Դևստունի թաքավորից ինձ վրա թուխտ ա էկել, որ կովենք պըտի, ես էլ կարալ չեմ, ըտրա հըմար ճախ՝ եմ քաշըմ:

Ասեց.— Ըսկի ճախ՝ մի քաշի, թե դու կարալ չես, ես կարամ:

— Որթի՛,— ասեց,— նա Դևստունի թաքավորն ա, ո՞նց կարաս քրա հետը կովիլ:

Ասեց.— Քու ընչի՞դ պետքն ա, դու իրավունք տուր՝ ես կարամ՝ կկովեմ:

Թաքավորը իրավունքը տվուց դրան, էս տղեն էր՝ նի՛լավ ձին, նետը քցեց քամակը, կանչեց՝ աստված, ու գնաց: Դե աստված նրան քարի ճանապարհ տա, թող էթա:

Թաքավորը, թաքուհին մասլահաթ արին¹, թե էտ էտ ա գնաց, էլ ետ չի գալ, մեր ախչիկը հըմի ո՞ւմ տանք:

Բերին տվին վազրի տղին: Հարսանիքն արին, մի օթախ տվին, որ էթան միտեղ քենն: Որ գնացին, տղեն թեզ շորերը հանեց, նի մտավ տեղը. ախչիկը միտք էր անըմ, դես ու դեն էր ընկնըմ:

Տղեն ասեց.— Թաքավորի ախչիկ, դե արի քեննք, էլ քանի՞ դես ու դեն ընկնես:

Ասեց.— Ծս դայտա ունեմ, պըտի էթամ դուռը, էթամ դամ, նոր քի մտենեմ տեղս:

էտ ախչիկը գնաց դուռը, էտ տղեն տեղի միշին դես շուռ էկավ, դեն շուռ էկավ, մտիկ տվուց տեհավ, որ էն պուճախից² մուկը դուս

¹ Երբ հարկեցեցին, (ծանոթ բանահավաքի):

² Անկյունից, (ծանոթ. բանահավաքի):

էկաւ, գնաց էն պուճախը. դա տեղիցը վն կացաւ, գնաց դռան տակիցը ավիլը բերուց, հենց որ մուկը դուռ էկաւ, որ գնալ պըտեր էն պուճախը, ավլով տվուց՝ սըպանեց: Ընշանք ավշկա գալը՝ իրեքը սըպանեց: Վն կացաւ, սինին վն բերուց պատիցը, իրեքն էլ դրուց էն սինու մեշը, դրուց դրադ: Թաքավորի ավշիկը նեքսն էկաւ, տղեն ասեց.— Զարի, տես էս ինչ բան եմ սըպանել, իրեք հատ ջանավար եմ սըպանել:

Ախշիկն ասեց.— Բա խի՞ ես դրել էտ սինու մեշը:

— Այ քու տունը աստված չիսի, սրանք ահագին ջանավարներ են, սրանք որ տաններ հորըղ շանց տանք, մենձ պարգև կունենանք:

Ախշիկն ասեց.— Ամոթ ա, ամոթ, տար դեն քցի:

Տղեն ասեց.— Չէ՛, ես կտանեմ թաքավորին շանց կտամ:

Ախշիկը գնաց դուռը, ասեց.— Ա՛յ հայ,— ասեց,— էն թավուր մարթը ես կորցնեմ, սրա քամակը էթամ, իրեք մուկ ա սըպանե՝ իրեք ջանավար ա շինըմ: Ես պըտի էթամ նրան քթնեմ, սարումն ընի, քարըմն ընի, քուլումն ընի, ուղըմ ա սըպանվեմ, ուղըմ ա սաղ մնամ:

Ախշիկը ըտիան գնաց նի մտաւ մեհտարխանեն¹, էս գլխիցը ձիառնոցը մտիկ տալով գնաց ընշար պուճախը. ձեռը տալուն մի ձի էլ ա տատանմիշ չէլաւ. գնաց՝ պուճախըմը մի սև ձի կար, Արարստանու ձի, էն ձին լաւ էլաւ իրա հըմար. բերուց էտ ձին թամբեց, մեհտարի շորերը հաքաւ, մզրախն առաւ ձեռը, ձին գոմիցը դուռ քաշեց, նի՛լաւ ձին ու քշեց ճամփեն, կանչեց՝ աստված ու գնաց:

էն տղեն թող իրա տեղի մեշը մնա,

էտ օղուշաղը գնաց, աստված գիտա՝ թե ինչդամ ճամփա գնաց. գնաց նի մտաւ Դևստունի երկիրը. տեհաւ որ մարթ-մաղաթ չկա, մտիկ տվուց Դևստունի թաքավորի պալատին, քշեց դըրա պալատը, արի տես, որ էս տղեն Դևստունը վերջացրել ա բոլորը, թե էգ, թե որց կտրել ա, մենակ մնացել ա ինքը միշին. արնի մեշը ինքը, ձին շաղախված, էկաւ վեր էկաւ Զար-հավուզի վրա, որ լվացվի, ձիուն լողացնի: Մըն էլ մտիկ տվուց դըրա դարբաղեն, տեհաւ մի մարթ ա գալի:

¹ Ախոռ, (ծաւոր. բաճառաւախ):

— Ա՛յ ջանըմ,—ասեց,—ես Դևատունը վերջացրել եմ, էլ մարթ չկա, էս ի՞նչ մարթ պըտի ըլի, գալիս ա դըրա ինձ, Վա՛յ թե,—ասեց,—սրանից ինձ վնաս գա.— էլեդ նետը քցեց քամակը, նի՛լավ ձին. քչեց դըրա էտ մարթը: Մխելի գնաց, մոտեցավ, հրեհա՛ իրա կնիկը:

Ասեց.— Ա՛յ ախշի, դու ո՞նց ըստեղ:

Ասեց.— Որտեղ դու, ես էլ ընդի, ապրենք միասին, մեռնենք միասին:

Զիուցը վեր էկավ, գնացին Զար-համուզի կողքը նստեցին: Ախշիկը տեհավ, որ տղեն արնոտ, ձին արնոտ, թամբը արնոտ ա, ասեց.— Տղա՛, դու նստի դինջացի, բեզարած ես, ես ձիու թամբը կլվանամ, կթամբըղացնեմ:

Տղեն նստեց, ախշիկը ձիանը լվաց, տարավ կապեց գոմըմը. խոտը դրուց առաջը, էկավ թամբերը լվաց, դրուց արևի դեմը, գնաց վիրկիցը բերուց՝ մի թեշթ, սապոն, սանդր, պղինձ, բերուց օջախ արուց, ջուրը տաքացրուց.— Դե,—ասեց,—տղա՛, շորերդ հանա՛, լվանամ:— Ինքը գնաց տղի կոճակները դուա ածեց, շորերը հանեց, տարավ լվաց, փռեց:

Ասեց.— Տղա՛, դե հ՛արի քեզ էլ լողացնեմ:

Տղեն ասեց.— Դե՛ որ ըտենց ա, հ՛արի հ՛առաչ դու լեղացի, ետո ես,

Ախշիկը ասեց.— Զէ՛, հ՛առաչ դու լեղացի:

Տղեն ախշկա խոսքը չկոտրեց, հ՛ինքը լեղացավ, ասեց.— Ախշի, հ՛արի հըմի էլ դու լեղացի:

Ախշիկը շորերը հանեց, մտավ թեշթը, տղեն սկսեց լեղացնիլ, լեղացրեց, գլուխը սանդրեց, էն սանդրելու վախտը մազերիցը թախկու՛՛ դուա էկավ, էն թախկու՛՛ տղեն փաթըթեց մատին, հանեց քցեց Զար-համուզը: Ետո դուա էկան, շորերը հաքան, հաքնելու վախտը ախշիկը տղի շափրաստները մեր քցեց: Տղեն էլ հաքցրուց ախշկա շորերը: Նի էլան վիրե, իրենց հըմար հաց պատրաստեցին, նստեցին կերան:

Վե կացան ման էկան, մտիկ տվին դես ու դեն՝ ընչանք էկավ իրիկվա քնելու վախտը: Ախշիկը տեղ քցեց, էրկսով նի մտան մի տեղի մեշ, ախշիկը ձեռ մեկնեց էս տղին, տղեն վե կալավ, ասեց.—

՝ Սփերիլիս դուրս եկած մազեր, (ծանոթ. բանահավաքի):

Ժամանակով ես մեկ ակնյիկ տեհա, նրա ուզող տղեն պըտեր նրա հառաչի խնձորին նետով տար, որ ուզեր, շատ տղեք ին էկել չէին կարացել, ես տվեցի նրա հառաչի խնձորին, էտ ակնյիկը ձեն տվուց, ասեց. «Գնա՛, տղա, քն տենեմ, քու շափրաստներդ ով որ դուա ածի, նրան արժանի ըլեսա: Կասես՝ էն ակնյիկը դու ըլեսա:

Ախլիկը ասեց.— Ինձ էլ մի տղա պատահեց. իմ հառաչի խնձորին որ տվուց, ես ձեն տվի ասեցի. «Գնա՛ տղա, ով որ քու շափրաստներդ դուա ածի, մեր ածի, նրան արժանի ըլեսա: Կասես՝ էն տղեն դու ըլես:

— Էն տղեն որ կա ես եմ, էն ակնյիկն էլ դու ես, ըսօր դու իմ կոճակներս դուա ածեցիր, մեր ածեցիր, դու իմն ես, ես՝ քունը:

Ծիտ արին, քնեցին, էլ տղեն թուրը հանեց ոչ՝ ղնի արանքը:

Լտեղ սկսեցին ապրիլ. տղեն, կէթար ավ կբերեր, ակնյիկը կե-
նիկը՝ կուտեին:

Օրերի մի օրը ակնյիկը տղին հարցրուց.— Ա՛յ տղա,— ասեց,— իմ դուխս որ սանդղեցիր, սանդղի դուա բերած թախկուճը ի՞նչ արի:

Ասեց.— Փըթաթեցի մատիս, հանեցի քցեցի Չար-հավուղը:

Ախլիկը «վա՛յ» քաշեց. տղեն թե՛ խի՛ ես «վա՛յ» քաշըմ:

— Բա ի՞նչ անեմ,— ասեց,— ա քու տունը շինվի, խի՛ իր քցում չուրը, նրանով մենք վնաս կքաշենք:

— Տնաշե՛ն,— ասեց,— եթա Դևատունը ես փշացրել եմ, նրա-
նով վնաս չենք քաշըմ, էն մի պուճուր թախկուճը պըտի քաշե՛նք:

Մնացին դրանք ըտի ապրելով:

Դանք՝ խաբարը ո՛ւմնից տանք:

Էս թախկուճը Չար-հավուղի բրբովը՝ ընկավ ծովը, էտ ծովը էտ թախկուճը տանելով, տանելով հանեց մի թաքավորի Չար-հավու-
ղում: Էտ թաքավորին էլ ունեք լավ ձիան, մեհտարներ:

Օրերի մի օրը մեհտարները ձիանը քաշեցին Չար-հավուղի վրա,
որ ջրեն: Զիանոնց հաշկը առավ էտ ջրի տակի թախկուճին, որ աստ-
ղի պես պսպղըմ էր: Զիանը հուշտ էլան, էլ ջուր չխմեցին, Մի շա-
րաթ քաշեց, թաքավորի տղեն նի մտավ մեհտարխանեն, տեհավ որ

¹ Խողովակ, (ծանրք. քանոնավափ):

ձիանը վեր են դիպել¹, մեհտարներին դուռ արուց, ասեց.— Ըստուց
եսուր նս պըտի պահեմ ձիանը:

էկավ ձիանը ջրելու ժամանակը, քաշեց ձիանը Չար-հավուզի
վրին, տեհավ ֆուտացրին, ետ քաշվեցին, շխմեցին: Դա ձիանը բաց
թողուց, մտիկ արուց Չար-հավուզին, տեհավ մի բան ասողի պես
պեծին ա տալի հավուզի տակին:

Ասեց.— Կա՛, չկա՛ սրանից ա. էս ի՞նչ բան պըտի ըլնի:

Ղրկեց քաղաքից լեղվոր բերեց, ասեց.— Ի՞նչ եք ուզում, որ էս
հավուզի պսպղացող բանը հանեք:

Ինչ որ իրանց հախն էր, առան, նի մտան էտ հավուզի տակից
պսպղացող բանը հանեցին, տվեցին Թաքավորի տղին: Թաքավորի
տղեն մեհտարներին էլեդ կանչեց, ասեց.— Տարեք ձիանը դուք պա-
հեցեք, էլ հուշտ շնն ըլնի:

Տղեն վե կալավ էտ պսպղող բանը, մտիկ արուց, տեհավ ոսկի
ծամ ա, դրուց թղթի մեշ, դրուց ջերը, էկավ տուն, լուռ ու մունջ նըս-
տեց, խոսցնելու չխոսաց, բան չասեց, հերը, մերը կպան յախեն.—
Ա՛յ որթի,— ասեցին,— քեզ ի՞նչ պատահեց, էտ ինչ մտածութան
մեշ ես ընկել:

Տղեն վե կալավ ասեց.— Ուրիշ միտքը չունեմ:— Հանեց ջիբի-
ցը էն ոսկե ծամը շանց տվուց.— Իմ մտածութունը էս ա,— ասեց,—
ըստու տիրոնչը ուզում եմ ձեզանից, որդի ըլի, պըտի բերեք:

Հերն ու մերը մնացին շիվարած, Սրա տերը պըտի Դևատանումն
ըլի, Դևատուն ո՞վ կարա էթալ, որ բերի:

Թաքավորն էր՝ ջառ² քցեց իրա երկիրը թե. չէկեք տենանք,
ով կարա էս ծամի տերը բերի, ինչ ուզի՝ կըտամք. ոչ մի մարթ էլա
չլինք առավ ոչ:

Մի պառավ կնիկ էկավ կաննեց դրա հ՛առաչը.— Թաքավորն
ապրած կենա,— ասեց,— ես կբերեմ:

— Դե,— ասեց,— նանի՛, բեր, ինչ ուզես՝ կտամ:

Ասեց.— Թաքավոր, ես էս խոսքը եմ, համա պըտի տղիդ տա-
նեմ հետս:

— Դե,— ասեց,— որ ըտենց ա, տղին խոսացնենք, տենանք՝
ինչ ա ասում:

¹ Լզարել են, (ծանոթ. քաճաճավաֆի):

² Հրովարտակ, (ծանոթ. քաճաճավաֆի):

Տղին հարցրին, ասեց.— Դվորը տանի՝ կէթամ:

— Դե՛, — ասեց պառավը, — ինձ հըմար մի նավ շինիլ տուր:

Շինիլ տվուց. պառավ կնկանը, իրա տղեն էլ. իրա պատրաստութունն էլ, ևետր¹. Պառավն էլ նստեց նավը, տղի հետ գնաց:

Շատ գնաց, քիչ գնաց, դուռ էկավ Դևստուն: Էտ նավը ծովի դրադին թողեց, էտ տղեն էլ հետը, ասեց.— Տղա՛, ընդամ կմնաս, ընչանք ես գամ:

Պառավը վե կացավ ու գնաց ընչար Դևստունի թաքավորի ա-
մարաթի տակը, Ամարաթիցը մի ակուշկա մտիկ էր անըմ ծովին,
դրա տակին վե ընկավ, ձեն էր տալի.

— Խանը՛մ, անճար եմ, անդամալուծ եմ, խղճացե՛ք ինձ:

Մի օր էս թաքավորի ախիկը բերուց, ջուր վեր ածեց ակուշ-
կովը, տեհավ մի պառավ կնկա ձեն ա գալի. բանի տեղ չդրուց. էտ
պառավը պտըտվելով գնաց դարբաղեն քթավ. մնաց ըտե նստած.
Խրիկունը թաքավորի տղեն որ էկավ, ընկավ դրա ոտը.— Աղա ջան, —
ասեց, — խեղճ եմ, հիվանդ եմ, խղճացե՛ք:

Թաքավորի տղեն դրա ասածը բանի տեղ չդրուց, անց կացավ
գնաց տուն: Իրան կնկանը վե կացրեց.— Թաքավորի ախիկ, —
ասեց, — գալիս, — ասեց, — դարբաղի դռանը մի պառավ կնիկ կար,
լաց էր ընըմ, մխկտըմ էր, սիրտս շատ կսկծաց նրա հըմար. ի՞նչ
կըլնի՝ նրա հըմար մխիկի հաց տանես, ուտի:

Կնիկը վե կալավ, մարթի՛ն ասեց.— Դե՛ թող կորչի, նրանից
մեղ վնաս կգա, էրես մի տալ:

— Ա՛յ տնաշեն, ասեց.— նա ի՞նչ բան ա, որ նրանից մեղ
վնաս գա, կըլի որ, — ասեց, — նա մեղ հարկավորվի, հաց ուտաց-
նենք, պահենք, մեղ ծառայութուն կանի:

Կնիկը չլսեց. թաքավորի տղեն հաց, բան վե կալավ, տարավ
տվուց էտ պառավին՝ կերավ:

Ը՛էքսի օրը ժրեց պառավը, էկավ նարդիվանը սրփեց, հա սըր-
փեց, էն հ՛էքսի օրը բալկունը սրփեց, ջուր բերուց: Թաքավորի տղեն
կնկանն ասեց.— Տեհա՛ր, որ ասեցի պահենք, մեղ պետքը կգա:

Դե՛, թաքավորի տղեն էր, ասեց.— Նանի, է՛լ դրսեը մնալ մի՛,
հարի նեքսե, օթախը:

¹ Եպիսկոպոսութունը ազգավաղած է, միտքը չի հասկացվում, (ծանոթ. կազմողի):

էտ պառավը գնաց օթախը, դրանց հըմար ավիլ արուց, տեղ
բցեց. օջաղ արուց, մին օր, հինգ օր, տասն օր: Տասն օրից ետը
թաքավորի ախշկանն ասեց.— Ափսո՛ս, որ մի քշերվա քեֆ ունենա:

Թաքավորի ախշիկն ասեց.— Ի՞նչ անենք, նանի, աստված մեզ
բանեց ա կամեցել:

Մնաց էն հէքսի օրը, էլ ետ ասեց.— Ափսո՛ս, թաքավորի ախ-
շիկ, որ մի քշերվա քեֆ ունենա:

Ասեց.— Հավ, նա նի, որ չկա, ի՞նչ անենք:

Պառավն ասեց.— Չէ՛, որթի, որ քու սիրտը ուզի՝ կըլի:

Ախշիկն ասեց.— Շատ էլ էս հրոպպեիս սիրտս ուզըմ ա, Գևա-
տունն ավիրված, մարթ չկա, մադաթ չկա, ո՞րդիան ըլնի:

Պառավն ասեց.— Որ ըլի, կընդունե՛ս:

Ասեց.— Որ ըլի, խի՞ չեմ ընդունի:

— Դե՛, — ասեց, — հարի ինձ խոսքը տուր, ես որդիան ըլի՛
բերեմ:

Ասեց.— Խոսք եմ տալի, բե՛ր:

Պառավն էլ բաց թողուց ու գնաց: Գնաց ծովի դրաղը.— Հը՛, —
ասեց, — տղա, նավիցը դուա հարի:

Առավ տղին, բերուց ամարաթ:

Թաքավորի ախշիկը տեհավ, մի լավ, պատկերքով տղա, սիրտը
կպավ, ճերեկը նրա հետ էր անցկացնըմ, քշերը հիրա մարթու Մի
քշեր իրան մարթի հետ քնած վախտը մարթը զարթնըմ ա, տենըմ ա,
որ հիրա կնիկը քամակը իրեն ա տրել, էրեսը շուռ տվել էն դիհը.
ձեն ա տալիս, ասըմ ա. — Է՛, թաքավորի ախշիկ, էտ ի՞նչ բան ա,
հէրեսդ շուռ ես տվել էն դիհը, քամակդ ինձ ես արել:

— Բա ի՞նչ անեմ, — ասեց ախշիկը, — մի կողքի հո ընչար լիս
քնիլ ըլնիլ չի, էս կողքս թմրեց, դառա էն կողքիս:

Հէքսի քշերը տեհավ որ էլեդ հէրեսը շուռ ա տվել էն դիհը.
քամակը հիրան արել:

— Հը՛, թաքավորի ախշիկ, ըսօր ի՞նչ պատահեց:

— Սխալվել եմ, ներողութուն:

Էկավ հէքսի օրը՝ էլեդ տեհավ, հէրեսը շուռ ա տվել էն դիհը.
քամակը իրան արել: Էլ խոսաց ոչ թաքավորի տղեն, ասեց.— Հա՛,
ըստեղ մի բան կա:

Առավոտը քշերով վե կալավ, նետը քցեց քամակն ու գնաց:
Ամարաթի դեմեցդեմ ձորի էն դիհը մի հախալուր կա, վրին էլ մի

մեծ ծառ, որ քանի մարթ մտնի էտ ծառի մեջը, հեշ մարթ չի մանալ։ Նիւալ ծառի գլուխը, մտիկ տվուց իրա ամարաթը, տեհալ որ մի լալ տղա, մեկ էլ իրա կնիկը, մինն էլ էն պառաւ կնիկը հիւրար հետ ման են գալի, թաքաւորի ախլան առել են իրենց մեշտեղը։ Մնաց շիւարած։ Միտք էր անըմ, իրա մտքի հետ էր, տեհալ, որ մի դաւ-րիշ էկաւ հախարի վրին վեր էկաւ, իրան քաշկուլը դրեց գետինը, խուրջինը ուսից վն բերուց, խուրջնի միւլից հացը հանեց, փռեց, ծո-ցիցը մի խնձոր հանեց, տվուց բաց արուց, միւլիցը հանեց մի նա-զանի ողուղաշ, դրուց կուշտը՝ նստեցին հաց կերան։

Կերան պրծան, դավրիշն ասեց.— Կնի՛կ, քունս տանըմ ա, նստի՛, գլուխս դնեմ ծնկանդ, քնեմ գինջանամ, վն կենամ, էթա՛նք։

Դավրիշի կնիկը նստեց, դավրիշը գլուխը դրուց ծնկանը, քնեց։ Որ քնեց, կնիկը խուրջինը մոտեցրուց, դավրիշի գլուխը վն կալաւ դրուց խուրջինի վրա, ինքը նստեց, հաց բաց արուց, ձեռք տարաւ ծոցիցը մի խնձոր հանեց, տվուց բաց արեց, միւլիցը հանեց մի սի-րուն տղա, դրուց հացի դրաղը՝ հիւրար հետ հաց կերան։ Հացը ուտե-լուց ետը, դավրիշի կնիկը էս տղի հետ քեֆ արուց, պրծաւ, էտ տղին դրուց խնձորի մեջը, խփեց ու դրուց ծոցը։ Գնաց նստեց; դավրիշի գլուխը վն կալաւ, դրուց ծնկանը։

Շատ քնեց, քիշ քնեց, դավրիշը դարթնեց, զարթնելուց ետը, հէրեսը լվաց հախարմը, շիրուխը շինեց՝ քաշեց, կնկանը դրուց խնձորի մեջը, խփեց, դրուց ծոցը, խուրջինը վն կալաւ որ էթար՝ թաքաւորի տղեն ծառիցը ձեռն տվուց.— է՛յ դավրիշ, կաննի։

Դավրիշը շշկլվեց, էս ո՞րդիան ա գալի էս ձենը։ Դես մտիկ արեց, բան թաւ ոչ, ուղեց որ էթա՝ էլեդ ձեն տվուց ծառիցը.— Դավրիշ, կաննի, վեր եմ գալի։

Դավրիշը վրեկ մտիկ արուց, տեհալ մի թրնդած¹ մարթ, տազ արուց, կաննեց, ընչանք էտ մարթը վեր էկաւ։

— Դավրիշ,— ասեց,— իմ զոնադն ես։ Ը՛արի էթանք իմ տունը։ Քցեց քամակը, տարաւ իրա տունը։

Ասեց.— Պառաւ, օջախ արա՛, հաց պատրաստա։

Ասեց.— Ա՛յ որթի, էսօր ավ շես բերել, ի՛նչ էփեմ։

Ասեց.— Դե՛ մի քաշովի էփա։

¹ Քաշ, (ծառոր. բանահավաքի)։

Պառավը քաշովին էփեց, պրծավ, թաքավորի տղեն ասեց.—
Բեր սուփրեն¹ փռի, օխտը հաց, օխտը բաժին կիրակուր բեր:

Ասեց.— Մենք հիրեք ֆոքի ենք, մին էլ դավրիշը՝ շորս, էլ խի՞
ես օխտը բաժին ուզում:

Ասեց.— Ես ասում եմ բե՛ր՝ բեր:— Պառավը օխտը հացը, օխտը
բաժինը բերուց, սուփրի վրին դրուց ջերկով:

Թաքավորի որթին ասեց.— Դավրիշ, կողքիդ ամանին մի տեր
եմ ուզում քեզնից:

Դավրիշն ասեց.— Ես մի ջան եմ, էլ մարթ որդիա՞ն բերեմ:

Ասեց.— Գլուխդ կկտրեմ, պըտի բերես:

Դավրիշը տեհավ, որ ճար չկա՝ ձեռը տարավ ծոցը, խնձորը
հանեց, ձեռով տվեց, տապակ արուց, միշիցը հանեց մի օղուշաղ,
դրուց հիրա կողքի ամանի վրա:

Ետ դառավ, դավրիշի կնկանն ասեց.— էտ կողքիդ ամանին
քեզնից մի տեր եմ ուզում:

Դավրիշի կնիկը ասեց.— Ես ո՞րդիան բերեմ:

Ասեց.— Անկարելի ա, գլուխդ կկտրեմ:

Տեհավ ճար չկա՝ դավրիշի կնիկը ձեռը տարավ ծոցը՝ խնձորը
հանեց, ձեռով տվուց, տապակ արուց, միշից մի ջահել տղա հանեց,
դրուց էն ամանի վրա:

Դավրիշը տեհավ, գլուխը կախ քցեց:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Պառավ, էս թաքավորի ախշկա կշտի
բաժնին քեզանից մի տեր եմ ուզում:

— Ա՛յ, որթի,— ասեց պառավը,— դու դիտես, ես ինչ օրով եմ
էկել ընկել ըստի, ես տեր ո՞րդիա՞ն բերեմ:

— Պառավ,— ասեց,— տենե՞մ ես էս թուրը, մի հետ կտամ,
խոսալ մի՛, գնա՛ բեր:

Պառավը գնաց, էն տղի կռնիցը բռնեց ու բերուց, էտ ամանի
վրին նստացրուց:

էտ տղին որ պառավը բերուց՝ դավրիշը աշկր բանցրացրուց,
մտիկ արուց էն տղին՝ թաքավորի ախշկանը, մտիկ արուց հիրա
կնկանը, գլուխը տարավ-բերուց:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Դավրիշ, ինձ ի՞նչ շատ մտիկ ես

¹ Կամ դաստախուն, (ծանոթ. բանահավաքի):

անըմ, էն տղեն իմ կնկա սիրողն ա, էտ տղեն քու կնկա սիրողն ա, դրանց իրավունքը տվի քեզ՝ դատի:

Դավրիշն ասեց.— Թաքավորի որթի, որ տվեցիր ինձ սրանց իրավունքը՝ ես էլ տվեցի քեզ, ո՛նց կդատես՝ դատի:

Թաքավորի որթին վե կալավ՝ ասեց.— Դավրիշի կնիկ, դու հըլա դավրիշի կնիկն իր՝ շլակին ման ածեց քեզ, բա դու ի՞նչ թահր իսան իր, որ էն տղին էլ բերիր մարթիդ շլակին նի հանեցիր: Այ տղա, դու մեղ չունես, քեզ բերող ա ընել, դու վեր, գնա՛:

էս տղեն վե կացավ, գնաց, դավրիշի կնկան քաշեցին մեյդան, կտրտեցին:

Թաքավորի տղեն դարձավ պառավին.— Պառավ,— ասեց,— ի՞նչ սիրտ ունիիր՝ էտ տղին բերեցիր իմ կնկանը շանց տվիր: Տղա՛, դու վե կաց գնա՛, դու մեղ չունես, մեղը պառավինն ա, որ քեզ բերել ա,

Տղեն վե կացավ ու յալլա՛հ. թաքավորի տղեն բերուց պառավին կտոր-կտոր կտորեց:

Ետ դառավ հ՛իրա կնկանը.— Կնիկ,— ասեց,— քեզ ի՞նչ դատաստան անենք:

Ախշիկն ասեց.— Ես ի՞նչ անեմ, էտ պառավը գլխից հանեց, իս քեզ չէի ասըմ, թե էտ պառավին հ՛էրես մի տա, դրանից մեզ վնաս կհասնի, խի՛ չլսեցիր:

Տղեն ասեց.— Որ ըտենց ա՝ քու մեղքը բախշելու ա: Դե՛,— ասեց,— Կնիկ, գիտե՞ս ինչ կա, մենք էրկու ֆոքով էստեղ մնալով չենք կարա ապրիլ, հ՛արի,— ասեց,— ծանդրը թողանք, թեթևը վեր ունենք, էթանք մեր վաթանը:

Էկան, ծանդրը թողացին, թեթևը վե կալան, ընկան ճամփա, գնացին հասան իրենց երկիրը:

Նրանք հասան հ՛իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Երկնքիցը իրեք խնձոր վեր էկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ հանգաջ դնողին,

12. ՏՂԱ ԴԱՐՁՈՂ ԱՆՁԻԿԸ

Ժամանակով կար չկար՝ մի պառավ կար. դրան ունեւր մի ախչիկ. էտ ախչկանը բերուց տղի շորեր հաքցրուց, որ հարեա՞նի տղեքանց հետ հաղ անի:

Օրվա մի օրը թաքավորի էրեխեն կորավ, էտ պառավի տղեն քթավ, բերուց տվուց պառավին ասեց.— Նա՛նի ջան, էս քորփա բալին քթել եմ, պահաւ:— Պառավը վե կալավ պահեց:

Թաքավորը ջառչի քցեց թե.— Իմ էրեխեն կորել ա, ով քթել ա՛րերի, ինչ ուզի՝ կտամ:

էտ ձենը էկավ ընկավ պառավի հ՛անկաջը, իմաց արուց թաքավորին, թե էրեխեն իրա կշտին ա: Նաղիորը նի էլավ կոլիղար զըստախը, էկավ պառավի կուշտը, վե կալավ էրեխուն, որ տանի թաքավորին, պառավի տղեն էլ հետը գնաց, ճամփին կոլիղարը ասեց պառավի տղին.— Ախչի՛, թաքավորը որ ասի՝ ուզա՛ տամ, ինձ ուզա, էլ զատ ուզես ոչ:

Գնացին թաքավորի կուշտը, թաքավորը խտրտեց իրա կորած էրեխին, ետ դառավ պառավի ախչկան ասեց.— Ուզա՛, տամ:

Տղեն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ես քեզանից կոլիղարն եմ ուզում:

Թաքավորն ասեց.— Իմ թաքավորութունը մի կոլիղարն էր, որ կոլիղարս տվի, ախչիկն էլ պրտի տամ քեզ:

Բերուց օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արուց, ախչիկը տվուց էտ տղին,

Մի ժամանակ որ ապրեցին, թաքավորի ախշիկը տեհաւ, որ էտ պառավի տղեն էլ ախշիկ ա, գնաց մօրն ասեց.— Ո՛չ դուք ըլնք, ո՛չ ձեր թաքավորութունը, որ ինձ տվիք մի ախշկա, նա՛ ախշիկ, ես՝ ախշիկ, բա ես ի՞նչ անեմ:

Մերը գնաց թաքավորին ասեց թե.— Ախշիկդ ըսենց գանգատւիլմ ա:

Թաքավորն ասեց.— Բա ի՞նչ անենք, ա՛յ կնիկ, թե բերենք զլուսը կտրենք, ըլիլ չի, թե շկտրենք՝ մեր ախշիկն ա մներմ ողորմելի. իլլած չկա, բերենք զրկենք ընենց տեղ, որ փշանա:

Կանչեց փեսին, ասեց.— Որթի՛, պըտի էթաս Լյուլիզարի ախպորը բերես:

Ախշիկն էր, վե կացաւ, գնաց Լյուլիզար ձիու մսրքըմը լաց էլաւ:

Ձին լիզու էլաւ, ասեց.— Ախշի, խի՛ ես լալի:

Ասեց.— Թաքավորը ինձ ղրկըմ ա, որ էթամ քու ախպորդ բերեմ, ես ո՞նց բերեմ:

Ասեց.— Ախշի, գնա՛ թաքավորիցը մի տկճոր հին գինի ու քիչ էլ բուրթ ուղա. էթանք, ես կբերեմ:

Տղեն գնաց թաքավորիցը գինի ու բուրթ ուղեց, առաւ էկաւ: Լյուլիզարին դուա քաշեց, նի էլաւ, քշեց:

Գնաց հասաւ մի ծովի ղրաղ:

Լյուլիզարն ասեց.— Ա՛խշի, վեր արի, էտ ախպրի շուրը դարդակա՛, բուրթը խրա իրա ալը, գինին ածա հաւուղը, դու տափ կաց: Իմ ախպերը ծովից դուա կգա, էտ գինին կխմի՝ կհարփի, էն ժամանակը դու դուա կգաս, կթռչես վրին, ինքը կտանի քեզ ղըբա ծովը, դու կասես՝ Քիրդ կանչըմ ա՛, հրե՛ն», նա իմ եննուցը կգա:

Տղեն գնաց բուրթը կոխեց հախպրի ալը, գինին լքցրուց հախպրի հաւուղը, ինքը տափ կացաւ: Ծովեղեն ձին դուա էկաւ. ֆոտֆոտաց, ետ գինին խմեց՝ հարփեց, տղեն դուա էկաւ, թռաւ քամակը, Ձին վաղեց ղըբա ծովը, տղեն ասեց. Քուրիկդ կանչըմ ա, հրե՛ն, հրե՛ն»: Լյուլիզարն էլ առաջին հաղըմ էր: Ձին ետ դառաւ ղըբա Լյուլիզարը, միացան, իրար հետ էկան:

Տղեն Դերուց ձին տվուց թաքավորին:

Թաքավորի ախշիկը եփ տեհաւ տղին, էլեդ բարկացաւ հոր վրին, ասեց.— Ո՛չ դու ըլես, ո՛չ քու թաքավորութունդ, ինձ աղատա՛ էս ախշկանից:

Թաքավորը հէքսի օրը կանչեց իրա ֆառաշին¹, ասեց.— Ի՞նչ անենք որ սրան փշացնենք. գնաց, էլի էկավ:

Ասեց.— Թաքավոր, բեր ղրկենք Դևատուն, մեր օխտը տարվա խարջը մնում ա՝ թող էթա բերի: Դևերի ձեռիցը պրծնիլ չի:

Թաքավորը կանչեց էտ տղին, ասեց.— Որթի՛, գնա Դևատուն, օխտը տարվա խարջը մնում ա, վե կալ բեր:

Ախշիկը էլեդ գնաց Լյուլիզարի մսուրքը՝ լաց էլավ, ասեց.— Լյուլիզար, իմը՝ դու, քունը՝ աստված, թաքավորը ինձ ըսենց ա ասել:

Լյուլիզարն ասեց.— Մի՛ վախիլ, կէթանք կբերենք:

Տղեն նի էլավ ձին, ընկավ ճամփա, գնաց հասավ Դևատուն: Դրանք մի մառմար քար ունեին, ձին ասեց.— Ախշիկ ջան, իմ պոչը կապա էս քարիցը՝ ես քաշ կտամ, դու մտի նեքսն՝ խարջը վե կալ բեր:

Տղեն ձիու պոչը կապեց մառմար քարից, ձին սկսեց քաշ տալ, թողը բանցրացավ. տղեն մտավ նեքսն, տեսավ քառասուն դև նըստած են: Դևերն ասեցին.— Ըհը՛, մեզ կերակուր ա էկել:

Տղեն ասեց.— Ա՛յ տնաշեններ, ըստի արխեին նստել եք, հրեն թաքավորն էկավ ձեր խարջի դեմը տարավ ձեր մառմար քարը. ես էկա ձեզ իմացընեմ:

Դևերը դուռ թափեցին: Տղեն թամաշ արուց, տեհավ օխտը տարվա խարջը սանիցը կախ տված էր, վե կալավ ու փախավ. էկավ ձին նի էլավ, պոչը մառմար քարից կտրեց, հավալամիշ էլավ: Թաքավորը գնաց թաքավորի դռանը վեր էկավ:

Տղեն տարավ օխտը տարվա խարջը տվուց թաքավորին:

Թաքավորի ախշիկը էլեդ բարկացավ, կպավ հոր յախեն.— Դու խի՞ չես էս տղին փշացնում:

Թաքավորը կանչեց նազրին, ասեց.— Դևատունից էլ ետ էկավ, բա հըմի ի՞նչ անենք:

Նազիրն ասեց.— Թաքավոր, քու պապին մի տերողորմյա ունեեր, դևերը տարել են, հրե նրանց մոր ձեռին ա, ղրկենք, բերի: Հնար չկա, որ ըտեղ էթացողը ետ գա:

Թաքավորը կանչեց փեսին, ասեց.— Փեսա՛, գնա մեր պապի տերողորմեն՝ այսինչ դևի մոր ձեռին ա, վե կալ բեր:

¹ Ծառային, (ծանոթ. բաճառավախ): Նշանակում է նաև դահիճ, (ծանոթ. կազմողի):

Տղեն էլեդ գնաց ձիու մսուրքը, լաց էլավ:

Ձին ասեց.— Հը, ախլի, խի՞ ես լալի:

Ասեց.— Ի՞նչ անեմ, ղրկըմ ա տերողորմին, ես ո՞նց բերեմ դե-
վերի մոր ձեռիցը:

Ասեց.— Ախլի՛, աստված մենձ ա, մտածիլ մի, կէթանք կրե-
բենք:

Տղեն նի էլավ ձին, գնացին: Գնացին հասան դևի տունը:

Տունը շինած էր մի բանցր դըքի գլխին, ձորի բերնին: Ձին
ասեց ախլկան.— Ախլի, որ էթաս մենեա դևի տունը, կտենաս դևի
մերը սան կշտին պառկած ա, տերողորմեն սանից կախ տված էթըմ
ա, գալի: Սհաթը որ թամամըմ ա, տերողորմեն ընկնըմ ա դևի մոր
բռի մեջը. մտիկ կտաս, եփոր բռի մեշտեղն ընկնի՝ վեկունես, ու
քեզ քարափիցը կքցես, ես տակը քու ճամփեն կպահեմ,

Տղեն գնաց մտավ տուն, սառ տալտըմը տափ կացավ. տեհավ
տերողորմեն ընկավ դևի մոր բռի մեշտեղը, հենց վրա ընկավ, վե
կալավ ու իրան քցեց քարափովը. ձին բանցրացել էր, ընենց որ
տղեն ընկավ թամբի մեջը: Ձին թռավ, դևի մերը վե կացավ, տեհավ
տղեն տանըմ ա, բարկացավ, ասեց.— Ի՞նչ ասեմ, էլ անեծք չունեմ,
թե տղա ես՝ ախլիկ դառնաս, թե ախլիկ ես՝ տղա դառնաս:

Էն սհաթը պառավի ախլիկը դառավ տղա: Տարավ տերողորմեն
տվուց թաքավորին, վազեց գնաց ախլկա կուշտը: Էս դոնըմ ախլիկը
գնաց թաքավորի կուշտը, ասեց.— Իմը սա ա, ըսենց տղա չի՛լի:

Թաքավորը մի քաղաք բաշխեց իրա ախլկանն ու փեսին,
ասեց.— Գնացեք, ձեզ հըմար թաքավորութուն արեք:

Տղեն գնաց իրա պառավ մորն էլ բերուց իրա կուշտը, կերան,
խմեցին քեֆ արին:

Աստվածանից հիրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝
լսողին, մինն էլ՝ հ'անգաջ գնողին:

13. ՍՈՒՐԱՅԻ ՍՈՎԴԱՔՅԱՐԻ ՈՐԹՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի շատ մենձ սովդաքյար կար. էրկու հատ տղա ունեւր, տղեքը ջահել ին, մենձը շատ խելոք էր, պուճուրը խելքից պակաս էր: Սովդաքյարը մեռավ, համա շատ շատերին հացի տեւր, շրաղ էր արել: Էտ սովդաքյարի ունեցածը ում ձեռն ընկավ՝ կերան, զատ չթողացին. կնիկը նեղութենի մեշ ընկավ, էթում էր, հաց կիտում¹, բերքմ տղեքանցը պահէրմ:

Իմ միսը կտրողը հ'առաշ լենութուն շտեհած ըլի, ետո նեղութուն: Մի օր մերը հաց կիտելուց շարշարված էկավ տուն.— Օ՛ֆ,— ասեց,— էրնակ թե աստված իմ հոքին առնի, ըսդար տանջանք չի ըլի, որ ես տանջվրմ եմ:

Մենձ տղեն ասեց.— Մե՛ր, տվող աստվածը էլի կտա, հ'առավոտենց վե կկենամ, կէթամ մի սովդաքյարի փեշ կրոնեմ, կէթամ, աստված մի կտոր հաց կտա:

Հ'առավոտենց վե կացավ, մի ճոթ հաց կար սալումը՝ թրջեց, աղլխի մեշ դրուց, մեշքը կապեց ու գնաց, նի էլավ մի պուճուր կոնդի գլուխ՝ տեհավ դաթրների գնկզնկոցը գալիս ա. նստեց, լաց էլավ:

— Հե՛յ վախ,— ասեց,— իմ հերն էլ մի ժամանակ սովդաքյար էր:

Տեհավ մի սովդաքյար էկավ, բարե տվուց ու կաննեց, ասեց.— Տղա՛, ի՞նչ տղա ես:

¹ Մուրում, (ծանոթ. բանաճավախ):

Տղեն ասեց.— Սուրայի սովդաքյարի տղեն եմ:

— Հը՛ր,— ասեց,— ես քու հոր շրաղն եմ. էտ ի՞նչ ա պատահել, բռնիդ դուրբան:

— Անցել ա, էլ քու տեհածը չկա:

— Ափսո՛ս, հաղար ափսո՛ս, էլ զատ շունե՛ք: Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, էրնակ քոռացած ըլեի, ես տենեի ոչ մորդ հաց կիտելը: Վեր հօարի, էթանք ձեր տունը, քու մոր հետ խոսենք, քեզ վեր ունեմ տանեմ հետս, մի կտոր հացի տեր անեմ:

Վե կացան էկան տուն, բեռները դնացին: Էկան տուն, մորը որ տեհավ՝ հաշկերը դուռ էկավ, էլ կարաց ոչ խոսալ: Մի քիչ ետո հանեց ջիւրիցը մի քանի ոսկի տվուց մորը, ասեց.— Նանի ջա՛ն, ես քու տղեն հետս կտանեմ, հոքուս պարտքը ըլի, որ մի կտոր հացի տեր անեմ, ձեր ամակը իմ վրին շատ ա:

— Դու դիտես, որթի, ամանաթ, ամանաթ, իմ տղեն քեզ ամանաթ:

Գնացին, հասան բեռներին, հանցան դնացին մի քաղաք: Մի քանի օր ընտել առուտուր արին: Տեհավ սովդաքյարը, որ տղի խելքը համեն բաճի հասնըմ ա, շատ հուրախացավ, ասեց.— Աստծով ես սրան մի կտոր հացի տեր կանեմ:

Սովդաքյարի տղեն տեհավ, որ թե էս քաղաքըմը մի համբալ ըլի՝ բոլ փող կաշխատի: Էկավ մուննաթ արուց սովդաքյարին, որ հիրենց կացած օթախը էրկու տարի ժամանակի քրեհի տա հիրեն, հինքը մնա էդ քաղաքըմը՝ փող աշխատի:

Սովդաքյարն ասեց.— Հարի ինձ լսա, ինձ հետ էթանք, ես քեզ մի կտոր հացի տեր կանեմ:

Տղեն ասեց.— Ես խնթըմ եմ, ինձ թող ըստեղ:

Տղե՛ն թողուց ըստեղ, հինքը բեռները բարցեց, դնաց:

Սովդաքյարի տղեն ասեց.— Էս քաղաքըմը ինձ մարթ ճանանըմ չի, ես որ համբալութուն անեմ, ո՞վ ա ասելու թե Սուրայի սովդաքյարի տղեն ա, ասըլ՝ իմ տեղն ա:— Գնաց մի փալան կարել տվուց, հանց կացրուց մեչքը, դնաց դանթարի՝² տակը կանենց:

Մի ջհուդ էկավ ասեց.— Ա՛յ տղա, մի արըշըմի թայ ունեմ, ի՞նչ տամ՝ տանես մեր դուքանը:

¹ Իսկական ճիշտ, (ծանոթ. կազմողի):

² Հասարակական կշեռք, (ծանոթ. բաճառավաճի):

— էրկու մաշիթյա¹։

— Լա՛վ, — ասեց, — տար։

Առավ շալակը, ջհուղը ընկավ հառաչը, տղեն ննուցը. ջահել վախտը, ուժը վրեն, թոցրուց։

Մըն էլ տեհալ էն դհիցը մի մարթ էկավ, ասեց. — Ջհո՛ւդ, մեր հաշիվը ընշանք ե՛կի մնա։

Խոսքը հիրար հասավ, տվին ջհոդին սըպանեցին, հիրար խառնըվեցին, թայը մնաց տղի շալակին. վե կալավ բերուց հիրա օթախը։

Ըտենց համեն օր միալար բանըմ էր էտ տղեն, օրական մի երկու մաշիթյա առնըմ։

Հարի տես, որ էտ քաղաքի թաքավորին մի հատ ախշիկ ուներ, քառասուն հատ էլ ջառյա ուներ։ Հարի տես, որ հա՛մ նազրի հաշկն էր էտ ախշկա վրեն, հա՛մ վաղրի։ Նազիրը գնաց մի անաստված պառավ քթավ, ասեց. — Վազիրը կուզի թաքավորի ախշիկը առնի հիր տղին, ի՛նչ կուզես՝ կտամ, որ քանդես, իմ տղին առնի։

Պառավն ասեց. — Ծս ընշանք հիրիկուն ման եմ գալիս շինած բան քանդելու հըմար, էտ իմ բանն ա։ Դե՛ քնա ինձ հըմար մի ձեռք շոր առ, մի քյահրպար տերոզորմյա առ, առնեմ ձեռս, էթամ։

Նազիրը գնաց մի ձեռք շոր առավ, մի երկար քյահրպար տերոզորմյա առավ, բերուց տվուց պառավին, պառավը հաքավ, տերոզորմեն առավ ձեռը, գնաց թաքավորի բալկոնի տակը, կաննեց, ասեց. — Ա՛խ, թաքավո՛ր, իմ հաշկերը դուս գա, որ դու բանից խաբար չես։

Թաքավորը տեհավ, որ մի պառավ կնիկ բալկոնի տակը հիրան-հիրան խոսում ա, կանչեց վիրև, ասեց. — էտ ի՛նչ ախ ու վախ էր։

Ասեց. — Թաքավո՛ր, յարաք բանից խաբա՞ր ես,

— Ի՛նչ ա էլել, նանի ջա՛ն։

— Քու ախշիկը օրը հազար տղի հետ նստըմ ա կաննըմ, բա դու ի՛նչ թավուր նամուս ունես, որ թողըմ ես։

— Ի՛նչ ես ասըմ, նա՛նի։

— Արդար եմ ասըմ, իմ նամուսը վեր չի կալնըմ, էկա քեզ հիմաց տվի, ինչ ուղըմ ես արա՝ դու գիտես. ես էլ ծեր կնիկ եմ, իմ

¹ Արծաթյա դրամ, 1 ռ. 80 կ. արժեքով, (ծանոթ. կազմողի)։

հոգին կորցնիլ չեմ: Գիտե՞ս ինչե՞ր ա անըմ, ընչե՞ր ա անըմ:
— Նազի՛ր, ըստեղ հ'արի,— ասեց թաքավորը,— կէթաս մի
հաս ղութիկ շինել կտասս՝ մի մարթու բոյի, վե կունես, կգաս:

Նազիրը գնաց բերուց, դրուց օթախը, դուռը շինեց, բալնիքը
բերուց, տվուց թաքավորին:

Հառավոտնց լիսը բացվեց, վեղերն էկավ, թաքավորն ասեց.—
Ղութին վե կա՛լ, տար ախշկանս տուն, մազերիցը բռնա դի ղութու
մեշ, վե կալ բեր: Վազիրը գնաց թաքավորի ախշկան դրուց ղութու
մեշ, ճվճվալով բերուց թաքավորի կուշտը: Ղրկեց մի համբալ բե-
րուց, ասեց.— Ա՛յ տղա, ա՛ռ քեզ մի ոսկի, էս ղութին տար քցա Սե-
ծովն ու հ'արի:

Համբալը ղութին շալակեց, վե կալավ գնաց: Հասավ ծովի ղրա-
ղը, վե դրուց ղութին, ասեց.— Մի բան որ հ'իրեք օրվա հախը առել
եմ, ասսու փառքը շատ ըլի, գլուխս դնեմ ղութու վրին քնեմ, ետո
կրցեմ ծովը, կէթամ տուն:— Գլուխը դրուց ղութու վրա, տեհավ ոք
ղաթրի դանդակի ձեն ա գալի, վե կացավ նստեց, Ասեց.— Չըլի՞ իմ
բերող սովդաքյարը ըլի, ամոթ ա իմ հըմար՝ վե կենամ, իմ փալանք
պըհեմ:— Վե կացավ, հ'իրա փալանը պըհեց. էկավ տեհավ՝ էկողը
հ'իրան բերող սովդաքյարն էր:

— Ա՛յ տղա, ըստի ի՞նչ ես անըմ:

— Ոտիդ մեռնեմ, մի քանի շահի՛¹ փող եմ աշխատել, ըստեղ
նստել ի, որ ճամփին մարթ պատահի, տամ տանի հասցնի մորս,
լավ էլավ որ դու պատահեցիր, առ էս մի քանի ոսկին, մըն էլ էս
ղութին, անարատ տանես տաս մորս, ձեռ շտա՛ս:

Սովդաքյարը դրուց ղաթրի բեռի մեշն ու քշեց գնաց, տարավ
տվուց սովդաքյարի կնկանը: Պառավը բաց արուց ղութիկը, տեհավ
մի սիրուն ախշիկ, վե կացավ կաննեց:

— Ախշիկ ջա՛ն, ի՞նչ ախշիկ ես:

— Ես թաքավորի ախշիկն եմ, քու հարսը, ինձ առել ա քու
տղեն, էս էրկու օրն էլ կգա:

Պառավը տարավ հ'իրեն օթախները շանց տվուց, պատմեց թե
հառաչ հ'իրանք մենձ սովդաքյար են էլել, հըմի կարոտութենի մեշ
են, համա ասսով էլի կտենեն լավ օրեր:

¹ Պղնձի գրամ, 5 կոպ. արժեքով, (ծաւոր. կազմողի):

Հարսն ասեց.— Նանի ջա՛ն, մի քանի ոսկի ունեմ, ա՛ռ տար խուրդա, ինձ հըմար մի ձեռք տղամարթի շոր առ, բեր:

Պառավը գնաց տղամարթի շոր առավ բերուց, հարսը հաքավ, մազերը կոլոկեց կոխեց փափախի մեշը, դառավ տղամարթ, դուռ էկավ քաղաքի մեշ ման էկավ, ուստա, ֆահլա բռնեց, մի ձեռք լավ տներ շինեց, համեն բան հազրեց, նստեց, ապրեց:

Օրվա մի օրը անխելք ախպերը մտածեց, թե իմ ախպերը պըտի գար՝ չէկավ, հլա էս ա ինձ հըմար ա ղրկել էտ ախշիկը, էթամ կըշտին քնեմ:

Գնաց մտավ օթախը, ասեց.— Բարի հիփիկուն, ախշի:

— Աստու բարին, ախպեր ջա՛ն,— ասեց հարսն ու տեղիցը կաննեց:

— Գիտե՞ս ինչ կա, ախպորիցս գիր ա էկել, որ էտ ախշիկը քեզ հըմար ի ղրկել, քշերը կշտին կքնես, ցերեկը կէթաս քու բանիդ:

— Ամո՛թ ա, ախպեր ջա՛ն, ամո՛թ ա, իմ ախպերն ես, ամո՛թ ա, Իլլաճը կտրվեց հարսի, տեհավ որ միտքը ուրիշ ա, կռնիցը բռնեց, քաշեց դըբա բալկոնը, տեհավ բաց չի թողնըմ, վե կալավ ու քցեց նարդըվանի տակը: Տղեն որ օյանմիշ էլավ՝ տեհավ որ արնի մեշը մկրտվել, քիթ, պուռնգ շարթվել ա:

Գնաց հէրես-մերեսը լվաց, գնաց մօրը ասեց.— Ա՛յ մեր, մի գիր եմ ստացել ախպորիցս, շատ նեղըմը հիվանդ ա, ինձ փող տուր՝ էթամ հասնեմ ախպորս, տենեմ մեռել ա՛ թաղեմ, սաղ ա՛ բերեմ:

Մերը հանեց փող տվուց, նի էլավ ձին գնաց: Հասավ էտ քաղաքը, հարց ու փորց արեց, քթավ ախպորը:

— Ա՛յ տղա, խի՞ ես էկել. խեր ըլի, ի՞նչ խաբար ա:

— Խերն էլ գլխովդ դիպչի, շառն էլ:

— Ի՞նչ ա ըլել, ա՛յ տղա:

— Էլ ի՞նչ պըտի ըլի, մեր հոր անըմը կորավ. յա գնա էն ղախպին սըպանա՝ աղատվեմք, յա դուռ արա: Ընդար լրփութուն ա արել, որ տներ ա շինել, փող կիտել, զարթարանք առել, Զհանդամ, մեր տների տեղը շինած չըններ, էլի ցավ չէր:

Տղեն ետո իմացել էր, որ էտ ղութու մեշ թաքավորի ախշըկանն ին դրել, տվին իրան, որ տանի ջուր քցի: Ախպերը որ ընենց խոսաց հավատաց. ախպորը թողուց ըտեղ, խանչալն առավ, էկավ, Զմեռ էլ ժամառակ էր, ձինն էկել գետինը ծածկել էր: Էկավ տեհավ,

որ հ'իրենց տան տեղը ընենց մի տուն կա, որ թաքավորի պալատ
ըլեր կասես: Ձիուցը վեր էկավ, ձին կապեց դրսե, հ'ինքը նի էլավ
վիրե: Դուռը բաց արուց, նի մտավ ախշկա կուշտը, ասեց.— Լի'րփ,
անդգամ, ընշանք ե'փ լրփութուն անես, հորդ անըմը խայտառակե-
ցիր, էկար ըստեղ իմ հոր անըմն էլ խայտառակե'ս:

Խանշալը խրեց էս կողքին, էն կողքին, մազերիցը բռնեց բալ-
կոնից քցեց ներքե, վեր էկավ, ձին նի էլավ՝ գնաց: Ախշիկը մնաց
ըտեղ, ձնի վրա արնաքամ էլած:

Դու մի ասիլ մի սովորաբարի կնիկ մեռել ա՝ կնկա ա ման գալի
ղղղուն. տեհավ մի ախշիկ, ձնի վրա ընկած, կիսամահ էլած:

— Տղե'ք,— ասեց,— կաննեցրե'ք բռնները:

Բերուց էտ ախշկա արքնները սրփեց, բամբակի մեշ դրուց,
քարցեց զաթրին, գնաց: Տարավ մի թաքավորանիստ քաղաք, հարց-
ուց թե.— Ըստեղ լավ Լոխման կա՞:

Ասեցին.— Կա:

Կանչել տվուց, էտ յարեքը տասն օրվա մեշ լավացրուց, էկավ
ամառը. էրկու շադիր տվուց, մինը հ'ինքն էր նստըմ, մինը թաքա-
վորի ախշիկը:

Մի քշեր միտքը փոխվեց, ասեց.— Քսան բեռը հում արբշըմ
ծախեցի տվի Լոխմանին՝ անշաղ դրա յարեքը սաղացրի, էթամ կուշ-
տը. թուշն էլ ա պաշեմ՝ սիրտս էլ ա հովանա:

Նի մտավ շադիրը:

— Հը', ա'յ տղա, խի՞ ես էկել, խե'ր ըլի, ի՞նչ ա պատահել:

— Ըսկի', էկել եմ մի քիչ քեֆ անենք:

— Ամո'թ քեզ հըմար, մարթ էլ իրա վարձքը կտա՞ գեներովը,
ամո'թ քեզ հըմար. հըմի կէթանք ձեր տունը, կպսակվինք, կըլնենք
մարթ ու կնիկ:

Սովորաբարը ամանչեց, ետ դառավ էկավ իրա շադիրը:

Լիսը բաց էլավ, թաքավորի ախշիկը վե կացավ գնաց դըբա ծո-
վի դրաղը, որ հ'երեսը լվանա: Մի գյամշի ապրանքը թափել էր.
պըտի ետ դառնար:

— Ա'յ տղա,— ասեց,— որ հետդ գամ, կտանե'ս ինձ:

— Խի՞ չեմ տանիլ, ուրախութունով: Ա'յ ասսու աշողութուն,
ա'յ ասսու աշողութուն, աստված որ տա՞ հ'իրա ոտովը կգա:

Ախշիկը ֆի էլավ գյամին, գնացին: Համա ի՞նչ թավուր ա քշըմ
գյամին, դու պրծա'ր:

Գյամին հասաւ ծովի կեսը, գյամշու միտքը փոխվեց. էկամ
դըբա ախիկը:

— Ի՞նչ կա գյամշի:

— Օխտը տարի ա կնիկա մեռել ա, կնկա կարոտ եմ մնացել,
հ'արի՝ մի քիչ քեֆ անենք:

— Ամոթ քեզ հըմար, գյամշի, մարթ է՞լ արեն ծովի միշին էտ
թավուր բան կանի. էն ա որ ես քեզ պըտի առնեմ, կէթանք ձեր
տուն, կկանչես մարթիկ, կպսակվենք:

Գյամշին ամանչեց, տազ արուց:

— Ի՞նչ ունես ըսկի, գյամշի,— ասեց ախիկը:

— Քեզ նման մի հատ ախիկ ունեմ հասած, ա՛յ ախիկ ա հա՛,
ա՛յ ախիկ ա հա՛:

էկան ծովի դրաղը դուա էկան, ախիկն ասեց դայըղուն.— Գնա
ախիկանդ վե կալ բե իմ կուշտը, դու գնա՝ տերտերին հ'իմաց տու՝
գա պսակվենք:

Ղայըղին գնաց հ'իրա ախիկը բերուց, դրեց թաքավորի ախիկա
կուշտն ու հ'ինքը ետ դառավ, գնաց դըբա տերտերին:

Թաքավորի ախիկն ասեց.— Ախիկ ջա՛ն, ըսկի գայմի քշել
գիտե՞ս:

— էտ իմ գործն ա, շատ վախտ ես եմ քշըմ:

— Դե հ'արի էթանք մի քիչ ման գանք՝ գանք:

Ելքանը¹ սարքեցին, դըբա գլխավիրը գնաց գյամին:

Գյամշին տեհավ, որ ո՛չ ախիկ կա, ո՛չ կնիկ, ոչ էլ գյամի:
էտ գյամին գնաց կաննեց թաքավորի սընըռըմը դուա էկավ: Գյամին
կաննացրին: Կայեն թաքավորը եռեսունութը ախիկ ուներ, էրկուսը
պակաս էր, որ քառասունը թամամեր, որ էթար պսակվեր: Ուրա-
խացան, ասեցին էրկուսն էլ աստված ղրկեց: էկան, որ տանեին
թաքավորի կուշտը՝ թաքավորի ախիկն ասեց.— Մենք ծովի ախը-
կերք ենք, էկել ենք թաքավորի հըմար, գնացեք թաքավորի 38 ախ-
իկն էլ բերեք, մի քիչ ծովի վրա ման գանք, ետո գանք էթանք
պսակվենք:

Գնացին թաքավորի եռեսունութը ախիկը բերին. մտան գյա-
մին, թաքավորի ախիկը քշեց գյամին: Գյամին գնաց դեմ առավ մի
մեշի:

¹ Առագաստ, (ծանոթ. բաճառավափ):

Գլամին կապեցին, վեր էկան: Թաքավորի ախշիկն հառաչ ընկալ՝ զնացին: Գնացին տեհան, որ մեշի մեշտեղը մի ձեռք տուն կա, նի մտան որ հրե՛ս՝ քառասուն ձեռք յորդան-դոշակ ա քցած, ախշը-կերանց հարմայեց, ու տունն ավլին, շրջահանեն, յորդան-դոշակը վեր՛նեն թափ տան, էլեդ քցեն: Սարքեցին, համեն մեկը մի յորդան-դոշակի վրա նստեցին, ինքն էլ նստեց համենալավ յորդան-դոշակի վրա: Մու՛թն ընկավ. քառսուն հարամի նի մտան, տեհան քառսուն ախշիկ քառսուն յորդան-դոշակի վրա նստած, սուփրեն քցած՝ հաղրած: Արմացան-զարմացան: Որ աստված տա՝ ըսենց կտա: Վրա՛ պրծան ախշկերանցը:

Թաքավորի ախշիկն ասեց.— Ձեր հարամբաշին ո՞րըդ եք. հառաչ եկեք:

Հառաչ էկավ հարամբաշին, ասեց.— Ի՞նչ կա, սիրունիկ շա՛ն:

Թաքավորի ախշիկն ասեց.— Դուք էս ի՞նչ ջուռա մարթ եք, մենք ծովեղեն ախշիկ ենք, էկել ենք ձեզ առնելու, հէքուց քշերով վե կկենաք, էրկու ձիավոր կղրկես քաղաք համեն բան կրերի, հարսանիք կանենք, համեն մեկս մեկիդ հետ կպսակվենք, կըլնենք մարթ ու կնիկ, կարքին կապրենք:

Հարամբաշին տեհավ, որ խելոք ա խոսում, ասեց.— Համեն մարթ հիրա յափընջին վեր ունի, էթա ձիու կշտին քնի, ես էլ եմ գալի:

Հարամիքը հիրանց յափընջիքը վե կալան դուռ էկան, ախշը-կերքը դուռը եննուց շինեցին, հարխին թեք ընկան քնեցին:

Հառավուտը շատ թեզ վե կացրուց թաքավորի ախշիկը.— Դե թե՛ղ տուն ու դուռ թամղացրեք, համեն բան սարքեցեք, որ է՛սա կզան:

Հարամբաշին էրկու հարամի ղրկեց քաղաք, համեն բան, բոլ գինի բերել տվուց: Սուփրեն քցեցին, համեն հարամի մի ախշկա կշտին նստեց: Թաքավորի ախշիկն էկավ հարամբաշու կշտին, նըստեց, սկսեցին ուտել-խմելը: Եփ որ գլխները մի քիչ տաքացան, թաքավորի ախշիկը վե կալավ տասնէրկու ստաքան՝ դրուց մի բողնոցի մեջ՝ գինի ածեց, տվուց հարամբաշուն, ասեց.— Դե՛, խմեցե՛ք էս իմ սիպտակ ծծերի խալի հըմար: Ասեց ու ծծերը շանց տվուց ու ծածկեց: Հարամիքը գժվածի պես տասներկու ստաքան համեն մինը խմեցին:

Թաքավորի ախշիկը էլի տասներկու ստաքան լցրուց տվուց համբարաշուն, ասեց.— էս էլ իմ քառսուն հուսանի մագերի խաթերի խմեցե՛ք,— ասեց ու հուսերը բաց արուց:

Հարամըքանց խելքը գնաց. խմեցին, վեր ընկան:

Թաքավորի ախշիկն ասեց.— Դե՛, ախշկերք, համեն մարթ հիրա մարթի շորերը հանի՝ հինքը հաքնի: Հինքն էլ հանեց համբարաշուն շորերը՝ հաքավ, հինքն էլ հիրա շորերը հարամու կողքին դրուց:

— Դե,— ասեց,— վե՛ր կացեք, էթանք:— Գնացին ձիերը քաշեցին, նի՛լան ու գնացին:

Գնացին հասան մի քաղաք: Տեհան քաղաքը շատ խառնված ա, Ասեցին.— էս ի՞նչ ա էլեկ:

— Բա՛ շես ասի,— ասեց օդարաշին,— մեր թաքավորը մեռել ա, թաքավորական դուռը քցըմ են, ում գլխին վեր էկավ՝ նա կըլի թաքավոր:

Մեկ էլ տեհավ, էդ դուռը էկավ հիրա՝ ախշկա գլխին վեր էկավ: Ժողովուրթը մնացին զարմացած, ասեցին.— Մենք օտարական թաքավոր չենք սիրում, թաղա քցեցեք դուռը:

Ախշկանը տարան մի օթախի մեջ պահեցին, դուռը մըն էլ քցեցին: Ղուշն էկավ, բուխարու երթկույր մտավ էլի էտ ախշկա գլխին վեր էկավ:

Ժողովուրթը մաթալ մնաց, ասեցին, որ.— Մեր թաքավորը սա ա, որ սա ա:— Հանձնեցին թախտը հիրան:

Թաքավորի ախշիկը դուս էկավ, տեհավ որ քաղաքը շատ անկարք քաղաք ա, բերուց կարքեր դրուց՝ ընենց որ մարթ չէր կարալեռալ. օրական տասը մարթ տարաղաջի էր քաշըմ¹: Հիրա նազիրվադիրը բիրադի դուս արուց, հիրա կշտի ախշկերանցը դրուց, որ հիրա սեկրետը² մարթ շիմանա: Ետո դուս էկավ ման դալու, տեհավ քաղաքի գլխին մի շատ լավ հախպուր կա, բերուց հիր շիքիլը, ախշկա շորերով, քաշել տվուց, դրուց հախպրի կուշտը, մի հատ էլ դարավուկ դրուց, որ ով որ գա ըտեղ ջուր խմի, տենի էտ պատկերը, «ախ» քաշի՝ բռնեն բերեն հիրա կուշտը:

Մի քանի օրից ետը մի մարդ ու կնիկ էկան նստեցին, էտ հախ-

¹ Կախում էր, (ծանոթ. բանաճավափ):

² Գաղտնիքը, (ծանոթ. բանաճավափ):

պրի գլխին, շուր խմեցին, դինջացան, դինջացան, տեհան էտ պատկերը, թա՛խ քաշեցին, լաց էլան։ Ղարաժուլը դրանց բռնեց բերուց թաքավորի կուշտը։

Թաքավորը դրանց տեհավ՝ հաշկերը լքցվեց, գնաց էն օթախը, ասեց.— Տարեք էտ մարթկանց կարքին պհեցեք։

էտ մարթիկը ուրախ էլան, կնիկն ասեց.— Գլուխ քա՛ր, համեն օր կէթամ էտ պատկերը կըտենեմ, կմխիթարվեմ։

Մի էրկու օր էլ հանց կացաւ՝ մի շահել տղա էկավ էլի էտ հախպրի կուշտը, շուր խմեց, տեհավ պատկերը, թա՛խ քաշեց։ Ղարաժուլը դրան էլ բռնեց, բերուց թաքավորի կուշտը։ Թաքավորը հրամայեց, որ դրան էլ մի լավ օթախ տան։

Օրերի մի օրը մի սովորաբար էկավ, էլի թա՛խ քաշեց. դրան էլ բռնեցին, բերին թաքավորի կուշտը, դրան էլ մի օթախ տվին՝ կացավ։

Շատ չքաշեց մի գլամչի էկավ, էլի թա՛խ քաշեց, բռնեցին բերին թաքավորի կուշտը։ Դրան էլ մի օթախ տվին։

էկավ Կայեն թաքավորը, տեհավ պատկերը, ասեց.— էս լավ էլավ, քթա իմ կորուստը։

Սրան էլ տարան դրին մի օթախի մեջ։

Մի վախտ էլ հանց կացաւ՝ մի հարամբաշի էկավ, շուր խմեց, տեհավ էտ պատկերը, ասեց.— Ա՛խ, մի քթեմ դրան՝ ծծերը կոտորեմ, իմ ջանը դինջանա։

Դրան էլ տարան թաքավորի կուշտը։

Թաքավորը հրամայեց, որ իժդար որ բանական ու անբան կա՝ դա, որ թաքավորը մենձ վճիռ ունի։

Աշխարհն էկավ թոփ էլավ։

Բերուց բռնված մարթկանց սրով կաննացրուց։ 2^{ին}ը կարմիր շորերը հարավ, թաղը դրուց գլխին, դավադանն առավ ձեռը էկավ թախտի վրա բազմեց, ասեց.— Ղասաբը, միլլին¹ դա կշտիս կաննիւ։— էկան կաննեցին։

Թաքավորը կանչեց էն մարթ ու կնկանն, ասեց.— Ասեք տենեմ, դուք խի՞ թա՛խ քաշեցիք՝ եփ որ հախպրի գլխի ախշկա պատկերը տեհար։

— Թաքավորն ապրած կենա,— ասեց մարթը,— ինձ ըսենց մի

¹ Այր հանող, (ծանոթ. բանահավաքի)։

հատ ախշիկ ունեի, ջուկ տեղ ասլորմ էր. օրերի մի օրը պառավ կնիկ էկավ ինձ ասեց, որ ախշիկդ էս վարք ու բարքը ունի, ես էլ բարկացա, դե ծնող ի, մի դուք ու մեշ դնել տվի, տարան քցեցին ծովը: Ետո հիմացանք, որ անարատ էր մեր ախշիկը, մերն համեն օր գնում էր ծովի դրաղը, լաց ըլլմ, էրեսը քսում ավազին, արնոտըմ, վե կենում գալի տուն: Տեհա շէ, դրա հառաչն առնել չի ըլիլ, ասեցի. «Կնիկ, լավն էն ա, էթանք ման գանք, բալքի քթնենք, մինը հանած կըլի ծովից»: Էրկու ջուխտ էրկաթե տրեխ ենք հաքել, արար աշխար ման ենք էկել, հասել ըստեղ, պատկերը որ տեհանք հախալի գլխին, «ախ» քաշեցինք, դե կորուստ ունեցողը ըտենց կըլի, թաքավո՛ր. բռնեցին բերին քու կուշտը:

— Ժողովուրթ,— ասեց թաքավորը,— հիմացա՞ք որ դրա ախշիկը անարատ ա:

— Հիմացա՛նք, թաքավոր, հիմացա՛նք,— ասեցին:

— Դե դուք դրաղ քաշվեցեք: Դու, սովորյալարի տղա, հարի հառաչ, ասա՛ տենեմ՝ դու խի՞ «ախ» քաշեցիր:

— Թաքավորն ապրած կենա: Ես էտ թաքավորի քաղաքմը համբալ ի, ինձ կանչեցին, էտ դուքին տվին ինձ, թե տար քցա՛ Սե ծովը: Վե կալա տարա Սե ծովի դրաղը. ինձ բերող սովորյալարը կար, տեհա էկավ, դուքին տվի հիփան, թե տար մեր տունը, տուր մորս: Ետո մի վախտ քաշեց, տեհա մի անխելք ախալեր ունեի, էկավ: Հարցրի. «խի՞ ես էկել, ա՛յ տղա»: Ասեց. «էտ դրկած ախշիկդ հաղարհների հետ նստում ա կաննում», ես էլ նամուսի տեր, ասեցի. «Ախպե՛ր, դու իմ տանը կաց, ես հըմի կգամ»: Վե կացա նի՛լա ձին, գնացի հասա մեր տունը, տեհա մեր տան տեղը մի ընենց տուն կա, որ թաքավորն էլ չունի էտ տներից. մտա նեքսե, խանչալս քաշեցի, ըստի-ընդի ծակեցի, մազերից բռնեցի՝ բալկոնից քցեցի ներքե. վեր էկա, ձիս նի էլա, էկա ախպորս կուշտը: Որ գործից պրծա, վե կացա էկա մեր տունը, մորիցս հարցրի, թե. «էն ախշկա վարքն ու բարքը ի՞նչ թավուր էր», մերս ասեց, որ անարատ էր: Խիղջս ինձ տանջեց, վե կացա աշխարքե աշխարք ման գալով էկա հասա էս քաղաքը:

— Հիմացա՛ր, քու դրկած ախշիկը անարա՞տ էր,— հարցրուց ախշիկը:

— Անարատ էր, թաքավո՛ր,

— Ժողովուրթ, հիմացեք, որ անարատ էր:

— Ա՛յ սովորաբար, հառաչ հարի. դու խի՞ ասա քաշեցիր, քեզ ի՞նչ ա պատահել:

— Ես էլ, թաքավոր, բռնեմք բարցած էթում ի, տեհա էտ ախշիկը արնի միշին մկրտված ընկած ա բալկոնի հառաչ, ես էլ կնիկ շունեի, վե կալա էտ ախշիկը, դրի բամբակի մեշ, վե կալա տարա մի քաղաք. Գնացի դրա Լոխմանը, Լոխմանն էկավ էտ ախշըկան լավացրուց: Օրերի մի օրը, դե մարթ ի՞ գնացի ախշկա շաղիբը, քնենց մի բան ասեց, որ մնացի մոլորած: Հէքսի օրը վե կացա, տեհա որ շաղրի միշին ախշիկ չկա: Ես էլ ման եմ գալիս, տենեմ ես ի՞նչ ի արեւ դրան, որ նեղացավ գնաց:

— Է՛, բան ու ման է՛լավ ըսկի,— ասեց թաքավորը:

— Չէ՛, չէ՛, հոթիս վկա, չէ՛:

— Ժողովուրթ, հիմացեք, որ էտ ախշիկը անարատ ա:

Կանչեց գյամշուն: Գյամշին էկավ կաննեց:

— Գյամշի՛, դու խի՞ ասա քաշեցիր:

— Էտ ախշիկը ինձ պատահեց, թաքավոր, վե կալա գյամով բերի դրադը, Ինձ էլ մի շատ լավ ախշիկ ունեի հասած: Ինձ՝ թե. Երու գնա ախշիկդ բե իմ կուշտը, դու գնա տերտերի, որ գա պսակի մեղծ: Գնացի ախշիկս բերի, դրի դրա կուշտը, ես գնացի տերտերին, տերտերը բերի տուն, ետ դառա, տեհա ո՛չ ախշիկ կա, ո՛չ գյամի:

— Որ նի մտաք գյամին, բան ու ման էլա՞վ:

— Չէ՛, թաքավոր, չէ՛:

— Դե՛ դու էլ ըտի կաննի:

Կանչեց Կայեն թաքավորին, ասեց.— Կայեն թաքավոր, դո՛ւ խի՞ ասա քաշեցիր:

Ասեց.— Ա՛յ քու տունը շինվի, իմ եռեսունըութ ախշիկն ա տարեկ էտ տնաշենը, ես չման գամ, ո՛վ ման գա:

— Ղասա՛ր,— կանչեց թաքավորը,— կտրիր էս թաքավորի շլինքը. եռեսունըութ ախշկանով դու չէիր ռազի ըլնում, հըլա էրկուսն էլ իր ուղում:

Ղասարը Կայենի շլինքը կտրեց, ջանդակը տարան քցեցին աս-լան-դափլանին:

Կանչեց հարամբաշուն:

— Հարամբաշի՛, դու խի՞ ասա քաշեցիր:

— Էտ քառասուն ախշըկերքը ինձ ըռաստ էկան, մեզ հարփաց-

րին, մեր շորերը հանեցին, հաքան, փախան: Հըմի ես ման եմ գալի, որ դրա ծծերը կոտորեմ, իմ ջանը դինջանա:

— Ղասա՛ր, — ասեց թաքավորը, — դրա գլուխն էլ կտրա:

Գլուխը կտրեցին, ջանդակը տարան քցեցին ասլան-ղափլանի հառաչը:

Թաքավորը կաննեց տեղիցը, կանչեց գյամշուն, ասեց. — էս քու ախշիկն ա, վե կալ: էս մի ախշիկն էլ քեզ՝ կնիկ, գյամիդ էլ ֆլան տեղը կապած ա, նի՛լ գնա քու բանին:

Կանչեց սովդաքյարին.

— Սովդաքյար, կնիկ առե՛լ ես թե որփըվերի ես:

— Որփըվերի եմ:

— էս մի ախշիկն էլ սովի քեզ, վե կալ տար, էս էլ քու տասներկու բեռ արըշմի փողը:

Կանչեց հորը, ասեց. — Թաքավոր, որ էս տղեն էն ղուֆին տաներ քցեր ծովը, ի՞նչ կանեիր:

— Հեչ բան, որթի՛:

— Որ ըտենց ա, էտ տղի վարձքը քոմմեքից շատ ա, — թագը վե դրուց գլխիցը, — ես եմ քու ախշիկը, էտ տղին կհասնեմ:

Ժողովուրթը մնաց մաթալ: Դառավ ժողովրթին, ասեց. — Իժդար հըմի որ ես ձեր թաքավորն ի, ինձնի՛ց մի պակասութուն տեհա՞ք:

— Չէ՛, թաքավոր, չէ՛, չէ՛, չէ՛:

— Ես հանձնըմ եմ էս տղին, թե կուզեք իմ մարթին թաքավոր դնեք՝ մենք կկենանք, թե չեք ուզիլ՝ ես իմ մարթը վե կուռնեմ, կէթամ իմ տունը:

Ժողովուրթն ասեց. — Որ կնիկը ըդդար խելք ուներ, մարթն իժդար կուռնեմ, մեր թաքավորն ա ու մեր թաքավորը:

Բերին օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղին ու ախշկանը պսակեցին, դրին թաքավորու Հերն ու մերը մխիթարվեցին, գնացին հփրանց թաքավորութան վրա: Նրանք հասան հփրանց մուրազին, դուք էլ հապեք ձեր մուրազին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, էրկուսը՝ լսողին:

14. ՄՈՒԽՍՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով կար մի քլասիր մարթ, ըտրան ունեւ էրկու տղա, ինքն էլ հիւմանդ էր. կանչեց իրենց գեղի վարժապետին, ասեց.— Վարժապետ ջա՛ն, դու լավ մարթ ես, ես մեռնեմ եմ, իմ տղեքս տալիս եմ քեզ, խնչ անեմ ես արա իմ տղեքանցը:

Վարժապետն էլ դրա տղեքանցը բերեց դաս տվեց: Դրա մենձ տղեն լավ էր սովորեմ, լավ տղա դուս էկավ, հըմա պուճուր տղեն թամբալ էր, փուշ դուս էկավ:

Պուճուր տղեն էկավ մենձ ախպորը ասեց.— Ես բաժանվեմ եմ: Ասեց.— Բաժանվեմ ես՝ բաժանվի:

Վարժապետը էկավ բաժանեց: Պուճուր տղեն իրա փայլը առավ՝ դնաց, Մենձը մնաց իրա տանը:

Վարժապետը ասեց.— Պըտի էթամ քեզ հըմար ախշիկ ուզեմ, պսակեմ:

Ասեց.— Դու դիդաս, ա՛յ վարժապետ:

Վարժապետը վե կացավ գնաց մի պառավի տուն, որ ըտրա ախշիկը ուղի էտ տղիւ: Գնաց տեհավ, որ պառավի ախշիկը նստած ավետարան ա կարթըմ: Տեհավ ախշիկը հա՛մ կարթըմ ա, հա՛մ լալիս ա, հա՛մ ծիծաղըմ ա:

Ասեց.— Պառա՛վ, ես էկել եմ քու ախշիկը ուզեմ իմ տղին:

Ասեց.— Լավ ես արե, որ դու կուզես՝ ես էլ կտամ:

էկան էտ ախշկան պսակեցին, բերին էտ տղի տունը:

Տղեն կնկա կուշտը շգնացած, կանչեց վարժապետին, ասեց.—
Ծն էթըմ հմ Երուսաղեմ:

Վարժապետն ասեց.— Ա՛յ տղա, հըլա քեզ նոր ենք պսակի,
հըլա քու կնկանդ հետ մի վախտ ապրի, եննա գնա՝ Երուսաղեմ:

Ասեց.— Չէ՛, էթըմ հմ, վարժապետ:

Ասեց.— Ա՛յ որթի, որ էթըմ հա, գնա՝ քու ախպորդ բեր դի քու
տունդ՝ նոր գնա, էլի ինչքան ըլի, քու ախպերն ա, քու տունդ-տեղդ
կպահպանի:

էն էլ ասեց.— Շա՛տ լավ, ի՛նչ կըլի:

Գնաց ախպորդ բերեց տուն:

էտ օրը մարթ ու կնիկ կարթըմ ին, վարժապետը էկավ անց
կացավ: Փանջարովը թամաշ արեց, տեսավ որ լիս ա վեր էկել, Ետ
գառավ ասեց.— Արժան ա՛, թող էթա մուխսի, գա:

էքսի առավոտը էտ տղեն ճամփա ընկավ, գնաց Երուսաղեմ:

էս հարսն ու տեքըր ըտեղ ապրեցին: էտ հարսը ընենց մի
հարսնութուն էր անըմ էտ տեքրին, որ էլ մի՛ ասի: Իրիկուն-առա-
վոտ տեքոր ոնենըր լվանըմ, գլուխը լվանըմ, տեքոր շորերը հա-
նըմ, առավոտները գալիս շորերը հաքցնըմ, դուա գնալիս էլ խարճ-
լըղ տալիս, որ դես ու դեն լընկնի, գողութուն չանի:

էկավ մի վախտ էտ հարսը ըտենց իրա տեքորը պահեց, դու-
լուղ արեց: Մի օր, էրկու օր ըտենց, տեքըր հարսի փեշը քաշեց,—
բանի տեղ չդրավ, գնաց մտավ օթախը՝ քնեց: Հարսը էլեդ իրա
հարսնութունը արեց, տեքըր էլի փեշիցը քաշեց՝ էլի բանի տեղ
չդրեց:

է՛ գանք խարարը ո՛ւմնից տանք՝ մուխսուցը:

Մուխսին գալիս ա. է՛, վե կացան, բարեկամներով գնացին
մուխսու առաչը: Ախպերն անմենքիցը առաչ գնաց: Ըտե ճամփին
մի քանի տղի սարվացրեց, թե էն վախտը որ ախպերս կգա տուն,
էկեք քարով տվեք, մեր շուշեքը ջարթեք: Ես էլ դուա կգամ ձեզ հու-
շունց կտամ:

Գնաց դա ախպոր առաչը, բարեկեց, համփուրվեցին.— է՛,—
ասեց առաչի խոսքը,— ախպե՛ր, դու էլ կնիկ առա՛ր:

Ասեց.— Խի՛, ա՛յ ախպեր:

Ասեց.— Նա մի լիրփ, անզգամի մի՛նն ա, նա ի՛նչ ա, որ դու
քերեցիր մեր տունը:

— Լա՛վ, — ասեց, — էթանք տուն, Բեննա:

Ասեց. — Հա՛, կդաս տուն, կտենաս:

Էհ, վե կացան դրանք գնացին մովսսու տունը: Գնացին տուն, մովսսին մտավ նեքսե, տեհավ կնիկը մի մենձ պատրաստութուն ատեհել: Նստեցին, կերան խմին ըտեղ: Էտ վախտը էն տղեքը տվին շուշեքը շարթին: Պուճուր ախպերը դուա էկավ դուռը, ուշունց տվեց ըտրանց, էկավ նեքսե, ասեց. — Հը՛, ախպեր, տեհա՞ր, իմ ասած-նեքս արթարացավ:

Մովսսին ասեց. — Դե որ ըտենց ա, վե կալ կնկանս տար մի մեշի միշի, ընչար ծծերը ֆորա, թող ըստիան հետը բաց մնա, թո՛ղ արի:

Պուճուր ախպերը վե կալավ հարսին, տարավ մի մեշի միշին ծծերից հետը ֆորեց, ետ դառավ:

Հարսը անըծեց տեքորը, ասեց. — Քե՛զ տենամ, քթոցով տանե՞ն դուռը, բերեն:

Տեքորը տուն հասնելուն պես կոնդացավ, ըստուց դենը մովսսին քթոցով տանըմ էր տուն ու բերըմ:

Օրերի մի օրը թաքավորի տղեն ու վեզիրը էկան ըտեղ ման դալու. էկան, թաքավորի տղեն ձին քշեց, բիրդան ձին հուրթլամիշ էլավ, ետ դառավ:

Թաքավորի տղեն վեզիրին ասեց. — Վեզի՛ր, տես ըտեղ ի՞նչ կա, որ ձին ըսենց հուրթլամիշ էլավ, ետ դառավ:

Վեզիրը ձին քշեց, գնաց տեհավ, հրետ մի ախշիկ ըտեղ ֆորած:

Ետ դառավ թաքավորի տղին ասեց. — Թաքավորի տղա՛, ըստեղ մի ախշիկ կա ֆորած:

Թաքավորի տղեն էկավ տեհավ, որ մի ախշիկ ֆորած ա, ավետարանը առաջը դրած հա՛մ կարթում ա, հա՛մ լալիս ա, հա՛մ ծիծաղըմ:

— Տեր աստվա՛ծ, — ասեց, — ախշի՛, դու ի՞նչ ախշիկ ես:

— Է՛, — ասեց, — թաքավորի որթի, ախշիկ եմ էլի՛, բերել են ըստեղ ֆորել են:

— Ախշի՛, — ասեց, — ես պըտի քեզ հանեմ, տանեմ մեր տունը:

Ասեց. — Թաքավորի որթի, թե կտանես ինձ քուր դեին կպահես տար, թե քեզ հըմար կնիկ պըտի տանես, մի՛ տանի:

Ասեց. — Ա՛յ ախշիկ, ասսու մոտ ախտ ու շառթ եմ անըմ, որոնց որ մեհք մի մորից էլած քիր ու ախպեր ըլնենք:

— Դե որ ըտենց ա, տա՛ր:

Թաքավորի տղեն հանեց ախշկանը ֆորիցը, քաշեց թարքը՝ տարավ իրանց տուն:

Մի ժամանակ անց կացավ, վեզիրը աշկը քցեց էտ ախշկանը: Ախշիկը տեհավ, որ վեզիրը իրա հետ ուրիշ ա վարվում:

Վեզիրն ասեց.— Լավ, ա՛յ ախշի, կտենաս ես քու գլուխը ինչ կհանեմ:

Վեզիրը քշեց գնաց մտավ էտ ախշկա օթախը, տեհավ, որ ախշիկը քնած ա: Ախշկա ջերիցը դանակ հանեց, գնաց մտավ թաքավորի օթախը: Ըտեղ տեհավ, որ թաքավորի տղեն ու հարսը քնած են. էրեխեն էլ օրորոցում ա՝ մշմշալեն քնած, էրեխուն մորթեց, դանակը արնաթաթախ տարավ քցեց էն ախշկա ջերը, ինքն էլ գնաց թեք ընկավ իրա տեղըմը մոփեց:

Առավոտը թաքավորի հարսը վե կացավ տեհավ, որ էրեխեն օրորոցի միշին մորթած ա. մոլորվեցին, գլխները կպավ:

Խաբարը տարան թաքավորին. ասին.— Թաքավո՛ր, արի, որ ըսենց բան կա:

Թաքավորն էկավ տեհավ, որ էրեխեն մորթած ա, ինքն էլ մնաց մոլորված:

Ըտեղ վեզիրն էկավ առաչ, ասեց.— Թաքավո՛ր, էտ ինչ ա էլեւ: Ասեց.— Վեզի՛ր, ես յաշս քաշել եմ ըտենց բան չեմ տեհել:

Վեզիրն ասեց.— Թաքավոր, էկեք ըրադնի ջերերը ման էկեք, էս տանն էլ ո՞վ կա, մենք ենք էլի. եսի՛մ, քու հարսն ա, քու տղեն ա, մեկ էլ էն ախշիկն ա:

Թաքավորը ըրադնի ջերերը ման էկավ, էկան ախշկա ջիրից արնոտ դանակը հանեցին:

Արնոտ դանակը որ ջիրիցը հանեցին, թաքավորն ասեց.— Ա՛յ ախշի, դու ես մորթել իմ թոռին:

Ախշիկն ասեց.— Մեղա աստծու, ես եմ արել, մեղավոր եմ, տերն եմ:

Թաքավորն ասեց.— Է՛ր բալամ, էտ էլ մեր լավութունի փոխն էր, որ էն նեղ տեղիցը քեզ ազատեցինք, բերեցինք. վերջը մեր գլուխը քլալագ հանեցիր:

Թաքավորն ասեց.— Վեզի՛ր, վե կալեք ըտրան տարեք մի մեշի միշի բրախեք ու էկեք, ջին կուտի, ջանավար կուտի, թաքիլա մեղանից հեռանա:

Վեզիրը վե կալաւ էտ ախշկանը տարաւ մի խոր մեշի միշի բրախեց, ինքը թողաց որ ետ դառնա, ախշիկն ետեիցը ասեց.— Գնա՛, վեզիր, քեզ տենեմ աշխարի տակին ջուխտ աշկով քոռ մնաս:

Վեզիրը միշի ետ դառաւ էկաւ տուն՝ հաշկերը բռնվեց:

Է՛, էտ ախշիկն էր, մեշիցը դուռ էկաւ գնաց ընկաւ հանդա— մեշ: Տեհաւ, որ հրեա մի շորան ոշխարն առաշին գալիս ա:

Ախշիկն ասեց.— Բար՛աջողո՛ւմ, շորան ախպեր:

Չորանը ասեց.— Աստու խեր ու բարի՛ն, քույրիկ ջա՛ն:

Ախշիկն ասեց.— Է՛, շորան ախպեր, շի՛ ըլնի, որ մի ոշխար մորթես, իրար հեննա ուտենք:

Չորանն ասեց.— Ա՛յ քույրիկ, էս ոշխարը տիրունի ա, որ մորթես, յա պըտի շառմեն տամ, յա պըտի ոշխարը տամ:

Ախշիկը ձեռը տարաւ շերիցը հինգ մանեթ հանեց, ասեց.—

Է՛, շորան ախպեր, էս էլ քու ոշխարի գինը:

Չորանը էն սհաթին սուրուի միշիցը մի լաւ թոխի շկեց, մորթեց, Մորթելու վախտը ախշիկը թաքուն դառինը վե կալաւ պահեց: Չորանը խորոված արեց, նստեցին կերան:

Չորանը ասեց.— Ախշի, տենում եմ, որ աճտեր ախշիկ ես, արի ինձ առ, ըստե իրար հեննա կապրենք:

Ախշիկն ասեց.— Է՛հ, շորան, ես քու ասածը չեմ, որ դու էտ խոսքը ինձ ասեցիր, քեզ տենեմ աշխարի տակին կոնդ ապրես:

Ախշիկը թողաց ու գնաց:

Ախշիկը շատ գնաց, քիչ գնաց, մի ջրի վրա կաննեց, էտ դառինը մի լաւ լվաց, մազերը գլխին թոփ արեց, դառին էլ ճխտեց գլուխը: Ախշիկն էլաւ մի քաշալ, Գնաց մտաւ մի քաղաք. գնաց էտ քաղաքը մի պատի տակի կուշ էր էկե կաննե: Մեկ էլ էն տեհաւ՝ էտ քաղաքը մի լաւ-լաւ մարթիք են հնդրե, ուղում են, իրանց հըմար թաքաւոր գնեն: Դովաթ դուշին քցեցին, էկա՛ւ կաննեց քաշալի գլխին:

Էտ քաղաքացիքը հերսոտեցին, էկան էտ քաշալին ասեցին.— Է՛, մուտտար, դո՛ւ իր մնացել մեզ թաքաւոր ըլնելու,— գմփուտելով տարան կոխեցին մի մութը տուն:

Էկան-թաղա իրանց դովաթ դուշին քցեցին, քցեցին էլեդ էկաւ էրթկովը մտաւ, կաննեց քաշալի գլխին:

Քաղաքի մարթիքը էկան ասեցին.— Ա՛յ ջանըմ, մարթը կտըրվել էր՝ էտ քա՛շալն էր մնացել, որ մեզ թաքաւոր ընլի:

Ասեցին.— Ըտրան վե կալեք, տարե՛ք կոխեք մի մուկը զաղա, որ ո՛չ էրթիկ ունենա, ո՛չ փանջարա:

Է՛, էտ քաշալին էր, տարան կոխին մի մուկ զաղա:

Ըլեդ էկան իրանց դովաթ ղուշին քցեցին. էտ անդերի դովաթ ղուշին՝ ինչքան քցեցին, էկավ էտ զաղի կտրանը կաննեց:

Վե կացան ասեցին.— Ախպե՛ր, մեր թաքավորացուն էտ ա որ կա, բերեք էտ մարթին դնենք թաքավոր, բալի աստված ա ղրգել:

Գնացին զաղիցը հանեցին, ասեցին.— Ա՛յ տղա, դու մեր թաքավորն ես,— բերին քաշալին դրին թաքավոր:

Էկավ գլխի ղառինը վե կալավ՝ նստեց թաքավոր: Էտ ախշիկը ընենց մի անըմներ ետ քցեց, որ էլ չեմ կարա ասեմ: Էտ ախշիկ թաքավորը քնեց, մի էրազ տեհավ: Էրազըմը տեհավ, որ էրկու աղու-նիկ էկան կաննեցին ակուշին, էտ աղունիկները ըտրան ասեցին.— Ա՛յ թաքավոր, մենք մի շուշա դեղ ենք բերել, մեր բմբլներիցն էլ էրկու հատ վե կքցենք, դու ըտոնք վե կունես, աշխարի տակին ինչքան կոնդ կա, կուր կա, էս բմբլներով դեղը քսես, կլավանան:

Էտ առավորը թաքավորն աշխարի տակին ինչքան կոնդ կար, կուր կար, կանչեց: Էկան թոփ էլան: Մուխսին իրա ախպորը վե կալավ բերեց, թաքավորի տղեն իրանց վեզրին բերեց, շորանի հե-րը՝ շորանին բերեց:

Էտ ախշիկ թաքավորը ըտոնց որ տեհավ, էն հադաղը ճա-նանեց:

Առաջ մուխսուն կանչեց, ասեց.— Բեր ախպորդ,— ասեց,— ա՛յ տղա, էտ ցավը ո՛րդի քթար, ասա տենանք:

Էտ տղեն իրա գլխի էկածը պատմեց:

Թաքավորն ասեց.— Դրուստն ասա, էտ հարսիդ հետ հո ուրիշ թավոր չվարվեցիր:

Ասեց.— Երկի՛նք, գետի՛նք վկա, որ չէ:

Ասեց.— Լսեցի՛ք, ա՛յ ժողովուրթ,

Ասեցին.— Հա՛:

Ասեց.— Դե՛, դու դենը կաննի:

Ասեց.— Վեզի՛ր, դե դու արի:

Է՛, վեզիրն էլ պատմեց իրա գլխի անցանքը:

Ասեց.— Վեզի՛ր, էն ժամանակը հո դու էն ախշկա հետ ուրիշ թավոր չվարվեցիր:

Ասեց.— Զէ՛, ասսուն էլ հայտնի ա:

Ասեց.— Լսեցի՞ք, ժողովուրթ:

Ասեցին.— Լսեցինք:

Ասեց.— Դե՛, դու էլ ղրաղ կաննի:

Նա էլ ղրաղ կաննեց:

Ասեց.— Չորան, դու արի:

Չորանն էկավ:

Ասեց.— Չորան, քու ցավն ընչի՞ց ա պատահե:

Էն էլ պատմեց էլեդ իրա գլխի անցանքը:

Ասեց.— Չորան, դրուստն ասա, էն ախլկա հետ հո ուրիշ թա-

վուր չվարվեցիր:

Ասեց.— Չէ՛, աստված էլ գիտա, չէ՛:

Նոր ըտեղ բերեց դեղը քսեց շորանի շա՛նը. շորանը սաղացավ՝
զնաց:

Վեղիրին էլ քսեց, վեղիրն էլ լավացավ. ասեց.— Դե դու էլ գնա:

Կանչեց իրա տեքորը, ասեց.— Արի՛:

Էկավ, Դեղը քսեց, դա էլ լավացավ: Որ լավացավ, ասեց.—

Դե՛ մուխսի, ա՛ռ ախպորդ գնա:

Մուխսին շվարեց, ասեց.— Դու ի՞նչ իմացար թե ես մուխսի եմ:

Ասեց.— Ոնց շիմանամ, չէ՞ որ դու իմ մարթն ես. ես քու

կնիկն եմ: Արի՛ դու նստի թաքավոր, ես էլ կըլեմ թաքուհի:

Նորից ըտե օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, առոք-փա-
ռոք պսակեցին:

Ըտրանք հասա՞ն իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րազին:

Աստուց իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին,
մինն էլ՝ անկաջ անողին:

15. ԱՍԼԱՆ ԹԱՔԱՎՈՐ

Ըլըմ ա մի թաքավոր, թաքավորին ըլըմ ա օխտը հատ տղա, մի հատ ախշիկ, էտ թաքավորը օխտը տղիցը շատ սիրըմ ա մի հատ ախշկանը: Թաքավորի մենձ հարսը նախանձըմ ա ախշկա վրին, որ օխտը տղից շատ ա ուզըմ դրան:

Քշերվա մի վախտը վեր ա կենըմ իրա էրեխուն մորթըմ, դանակը տանըմ դընըմ ախշկա ջերը. մորթելուց ետնա վեր ա կացնըմ իրա մարթին, ասըմ ա.— Տունդ քանդվի, ո՛չ էս թաքավորութունը ըլի, ո՛չ էտ թավոր թաքավոր ըլի, իմ տղեն օրորոցի մեչ մորթել են: Հավարը քցըմ ա թաքավորի ամառաթի մեջ:

Թաքավորը իմանըմ ա՝ ասըմ ա.— Սպասեցեք լիսանա:

Որ լիսանըմ ա, մենձ հարսը վազըմ ա մտնում թաքավորի սինոդի մեչը, ասըմ.— Թաքավոր, ո՛չ դու ըլես, ո՛չ քու թաքավորութունը, էս ինչ բան ա, որ իմ տղեն օրորոցի մեչ մորթել են:

Թաքավորն ասըմ ա.— Հարս, դի՛վանը տվի քեզ, թե կարաս՝ քթի սըպանողը, դի՛վանը քունն ա, ինչ կանես, արա:

Ասըմ ա,— Բեր քու պալատիդ մեչը ինչքան մարթ կա, ես խուզարկեմ¹:

Դա բոլորը հավաքըմ ա, հարսը սկսըմ ա խուզարկիլ, էթըմ ա թաքավորի ախշկա ջիրիցը արնոտ դանակը հանըմ ա, ասըմ ա.— Թաքավոր, քթա իմ թշնամին:

¹ Դյուզացիք գործ են ածում այս բառը, (ծանոթ. բանաստեղծի):

Թաքավորը ասում ա.— Պատժա՛, ոնց որ դու դիտաս:

Հարսը ասում ա.— Բերեք սրան տարադաշ հանենք, խեղտենք:

Խելոք մարթիկ հավաքվում են, ասում են.— Թաքավորի դռանը

թաքավորի արին թափիլ չեն, վե կալեք տարեք հուրիշ տեղ, ինչ կուզեք արեք:

Բերում են էտ ախշկանը տալիս են էրկու շանլաթի, որ տանեն սըպանեն:

Դրանք վեր են ունում տանում. են մի մեշի մեշ, մի հախալուր ա պատահում, տանում են էտ հախալորի ղրաղին, ասում են.— էլ չմորթենք, ոնենըր ծնկից ներքև կտրենք, շորերը արնոտ անենք տանենք:

Ըտենց էլ անում են: Որ էթում են տուն, ասում են.— Տարանք մորթեցինք, էս էլ շորերը արնոտ բերել ենք:

Թող դրանք ըտեղ մնան:

Մի թաքավորի տղա՝ անումը Ասլան, ավ անելիս ա ըլում, գալիս ա տենում, որ ըտեղ մի ախշիկ վեր ընկած ա, ասում ա.— էս ի՞նչ սիրուն ախշիկ ա, յարար սա ինձ կա՞ռնի՛, ես սրան առնեմ: Ասսու տակին ուխտ ըլի, ես սրան առնեմ, ինչ ուզում ա ըլի, կոնդ կըլի, ինչ կըլի՝ կըլի:

Ախշիկը քնած ա ըլում, վեր ա կացնում, ասում ա.— Ախշի, դու ի՞նչ ախշիկ ես, մարթ ունե՞ս, տեր ունե՞ս, ի՞նչ ես:

Ախշիկն ասում ա.— Զատ չոռնեմ, ի՞նչ ես ասում, ա՛յ տղա:

Ասում ա.— Որ ոչինչ չոռնես, ես քեզ կառնեմ, դու էլ ինձ կառնե՞ս:

Ասում ա.— Ա՛յ տղա, դու ինձ չես առնի, իմ ցավիցը հեռացի:

Ասում ա.— Ասսու տակին ուխտ եմ դրե, որ քեզ առնեմ, միա՝ միտ կաց:

Ասում ա.— Որ ինձ պըտի առնես, իմ ոնները կտրած ա:

— Ինչ որ ըլի, ինձ դարուլ ա:

Ասում ա.— Որ դաբուլ ա, հրես կտրած ոններս, վե կալ, ուր կտանես ինձ՝ տար:

Տղեն վեր ա ունում ախշկանը, դնում ձիու թամբին, ոնները կապում կողքերից, տանում, Որ մոտենում են քաղաքին, հաշկալուսեք ա ղրկում իրա հորը, թե՛ հաշկղ լիս, ես կնիկ առա, բերում եմ: Հերը իշխաններով էկավ աղաքը, տարավ տուն: Գնաց իրա տեղը նստեց:

Մի իրեք օր, չորս օր անց կացա՛վ՝ թաքավորն ու թաքուհին ա-
սեցին.— էթանք մեր հարսին տենանք:

Գալիս են հարսին տենում են, հարսը անշախ շոքերի վրա մի քիչ
կաննում ա. ետև դրանք ընծա են տալի հարսին:

Թաքավորն էլ, թաքուհին էլ շատ նեղացած դուռ են ըննում.
ասում են.— Դա խի՞ ոտի վրա շկաննեց, մեզ լայն դարձուց:

Կանչում են Ասլանին, ասում են.— Ասլան, էտ ի՞նչ թավուր կնիկ
ես առել, որ մենք էկանք, վե շկացա՛վ մեր հառաչին:

Ասում ա.— Թաքավոր, թաքուհի, նեղանալ մեք, դրան ոնենի
չունի:

— Խի՞ իր առնում, որ ոնենի չուներ:

— Ոնենի շտեպած ըխտադրվեցի, որ դրան առնեմ:

— Էհ, շատ լավ ա, որթի. որ քեզ ձեռք ա տալի՝ մեզ էլ ձեռք
կտա:

Պահեց մի տարի ժամանակ, մի թաքավոր էկա՛վ դրա վրա կըռ-
վելու. Ասլանը զորքը վե կալա՛վ գնաց: Աշոդութան լուրը ամեն օր
գալիս էր:

Էկա՛վ թամամեց իննը ամիսը, իննը օրը, իննը սըհաթը, իննը
հորպպեն, էտ ախշիկը բերուց էրկու հատ տղա. կնքեցին, մընի
անումը դրին Խուրշուդ, մընինը դրին Զումշուդ:

էտ թող ըտի կաննի:

Սալըղ տանք ո՞ւմից՝ թաքավորի հարսիցը, որ իր էրեխեն սը-
պանել էր:

Ասեց.— Ըսենց չէլա՛վ, ջանլաթների ասածին շեմ հավատա, մի-
հնարք անեմ, տենամ սըպանե՞լ են, թե սուտ ա:

Գնաց օխտը ճամփի մեշտեղը մի խեյրաթխանա շինեց, էկողին
տարա՛վ նեքսու Խոսացնում էր էտ մարթկանցը, հարցնում էր, դրանց
շիրերը մահ էր գալի, որ իմանա, թե էտ ախշիկը սա՞ղ ա, թե վեր-
ջացել ա:

Ետով Ասլան թաքավորի հերը գրեց հաշկալիսեք Ասլանին.
«Ասլան, հաշկդ լիս ըլի, քու կնիկն ազատվել ա, էրկու տղա ա բերել,
մընի անումը՝ Խուրշուդ, մընինը՝ Զումշուդ: Նամակը տալիս են մի
մարթի, որ տանի Ասլանին: Էթում ա էտ հարսի շինած խեյրաթխա-
նին թուշ ըլում. դրան կանչում են նեքսու, ուտացնում, խմացնում, հար-

վասցնեմ, շիրիցը գիրը հանեմ. կարթըմ են, հարսն իմանեմ ա որ էտ ախշիկն ա՝ որ սաղ ա:

էտ նամակը ճղըմ ա, թաղա գրըմ ա. «Ասլան, ո՛չ դու ըլես, ո՛չ քու բերած կնիկը, էտ դանշըղը, էտ անգգամը բերել ես քցել մեր կուշտը, մեզ խալտառակ արուց երկրի մեշը, ցոթել ա՝ էրկու շան թուլա ա բերել»: Դնըմ են թուխտ տանողի ջեբը: Թուխտ տանողը զարթնըմ ա, վեր ա կենըմ, ընկնըմ ճամփեն. տանըմ ա թուխտը տալի Ասլանին: Ասլանը կարթըմ ա, լաց ա ըլըմ. գրըմ ա պատասխանը. «Բան չկա, պահեք ընչանք ես գամ»:

Թուխտ տանողը նամակը վեր ա ունըմ, ետ ա դառնըմ, գալի էլի են խելրաթխանեն, էլի դրան տանըմ են նեքսե, խմացնըմ, ջեբը ման գալի, թուխտը հանըմ, տենըմ են, որ ասել ա. «Պահեք ընչանք ես գամ», հարսը մտածըմ ա. «Ա՛յ հա՛յ, որ գա, բան չի անիլ, կպահի էտ կնկանը, ետ իմ արած բանը արշա կընկնի¹: Նամակը ճղըմ ա. թաղա գրըմ ա. «Թաքավոր, ես դրանից խաբար չեմ, ես դրա կուշտը հըլա չեմ գնացել, էտ շան թուլեքը խի՞ ա բերել. քանի ես էկել չեմ, թեղ դրան կորցնես»:

Վեր ա կենըմ քնած տեղիցը թուխտ տանողը, ընկնըմ ա ճամփեն էթըմ, թուխտը տանըմ ա տալի Թաքավորին, Թաքավորը կարթըմ ա՝ լաց ա ըլըմ.— Վա՛յ,— ասըմ ա,— ես ի՞նչ ի գրե, ինչ ա պատասխանել:

Վեր ա ունըմ լաց ըլելով ասըմ ա.— Տարեք էտ հարսին էրեխեքը հետը քցեք ծովը, թող կորչի:

Տանըմ են ծովի դրաղը. մի պուճուր դագա² ա ըլըմ, դնըմ են դրա մեշ, բաց են թողըմ, գալի, ասըմ են. «Տարանք, քցեցինք ծովը»:

էտ հարսը մնըմ ա ըտեղ, գեղացու տղեքը մենձանըմ են տալով, դրա տղեքը մենձանըմ են օրով. իրեք տարեկան որ դառնըմ են, մենձ մարթի խելք են ունենըմ: Մերը էրկու հատ ասեղ կոացնըմ ա՝ շինըմ շանդալ. տալիս ա տղերանց, տղեքը էթըմ են շանդալ քցըմ, ձուկը կալնըմ, բերըմ են ուտըմ:

Մին օր շանդալ քցելու մի շատ սիրուն ձուկն ա ընկնըմ Խուրշուդի շանդալին, պաշըմ ա ձկանը, քցըմ ա ծովը, ասըմ ա.— էնքան նախշուն ձուկը մին օր պետքը կգա մեզ:

¹ Հայտնի կլինի, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Խուղ, (ծանոթ. բանահավաքի):

վեր են կենում էթում տուն:

Ջումշուդը մորն ասում ա.— Ա՛յ մեր, հորշուդը մի լավ ձուկը կալալ, քցեց ծովը, ես թողում չի, շա՛տ լավն էր:

Մերը ասեց.— Բան չկա, հենց իմանանք՝ էտ էլ կերանք: Զկան, սայիցը¹ մին օր էլ աստված մեր բանը կհաջողացնի:

Էքսի օրը էլի էթում են շանգալ քցելու, մի դավրեշ գալիս ա ծովի դրաղիցը հորշուդին վեր ա ունում, փախչում:

Ջումշուդը լաց ա ըլում, էթում ա տուն, մորն ասում ա.— հորշուդին դավրեշը տարալ:

Մեր ու տղա նստում են լաց ըլում:

Դավրեշը, որ հորշուդին փախցնում ա, տանում ա մի զաղի հառաչի վեր ա դնում, ասում ա.— Գիդա՛ս քեզ ընչի հըմար եմ բերե: Բերել եմ, որ էս զաղի միշիցը էն էրևացող շամադանը հանես:

հորշուդը էթում ա շամադանի կուշտը, շամադանը վեր ունում, որ դուս բերի, բերում ա զաղի դուռը, էլեդ թռչում ա՝ էթում հփրատեղը: Զորս օր, հինգ օր շարշարվում ա, չի կարում դուս բերի. վեր ա կենում էթում ա ծովի դրաղը ման գալի:

էն օրվա հփրա կալած նախշուն ձուկը գալիս ա ծովի դրաղը, ասում ա.— Ա՛յ տղա, խի՞ ես ըստի բանդ էլել:

Ասում ա.— Ի՛նչ անեմ, դավրեշը ինձ բերել ա ըստի, ասում ա զաղի միշի շամադանը պըտի հանես, որ չհանես՝ քեզ կսըպանեմ:

Ձուկը ասում ա.— Կէթաս էտ դավրիշին կասես. «Կէթաս օխտը սելի դդար իլդունի ու փալուդի չոր ցախ կրերես, զաղի դուռը կկիտես, դու մի տասը վերստ կհեռանաս», եննա դու էտ ցախը կվառես, նի կմտնես զաղեն, շամադանի բլանիքը, կողքին մի քար կա, քարի տակին ա, վե կունես, շամադանը կքանդես, կլըցնես աղլըխի մեշը, մի պուճուր, ըսդար փետ էլ հետն ա, դուս կգաս ու քեզ կքցես ծովը, դավրիշը ետևիցդ կվազի, որ քե կախի, կգա կնկնի կրակի մեշը՝ կերվի, էլ վախես ոչ, որ ընկնես ծովի մեշը:

Տղեն ձկան ասածը էթում ա դավրիշին ասում ա.— Դա՛վրեշ, պըտի էթաս, օխտը սել ցախ բերես, փալուդի ու իլդունի, բերես զաղի դուռը կկիտես, դու մի տասը վերստ հեռանաս, որ շամադանը քեզ տենալուս փախչում ա, որ ես էտ կրակն անեմ, կրակի ուժովը նի մտնեմ զաղեն, շամադանը հանեմ:

¹ Զկանն արած լավության փոխարեն, (ծանոթ. բանաճավախ):

Դավրեշը ասում ա.— Էս սըհաթը կրեբեմ ցախը. մի ոտին օխտը քել ցախ ա բերում մի հետ:

Էս դոնուշ տղեն ասում ա.— Դե դու հեռացի:

Դա հեռանում ա, տղեն մենքում ա զաղեն, քարի տակիցը բլանիքը հանում, քանդում ա շամադանը, լցնում ա աղլըխի մեշ, վեր ունում, փախըմ պուճուր փետի հետ, ընկնում ծովը. ձուկը հասնում ա՝ տղին վեր ունում ու տանում հանում շորը: Դավրեշը դրա քամակից վաղըմ ա, սրտի հերսիցը իրան քցում ա կրակը, էրվում ա:

Ձուկը տղին որ հանում ա շորը, ասում ա.— Ոնց որ սարքած էր շամադանը, էլ ընենց սարքա:

Տղեն սարքում ա:

— Դե,— ասում ա,— փետով խփա էտ շամադանին, ասա՛, քեզանից ուղըմ եմ ուտելիք, խմելիք, սաղ, սանթուր, չալղըշի:

Տղեն խփում ա՝ դուռ ա գալի ըտոնք պատրաստ:

Ձուկը շամադանի ամեն հնարքները սարվացնում ա տղին. ենա ասում ա.— Դե դեա՛, տղա, ես քու պարտքիցը պրծա, էն քու արած լավութունդ, էս էլ իմը:

Տղեն ընկնում ա ճամփեն՝ էթում. էթում ա՝ մի մենձ հասար ա պատահում, դես ա ընկնում, դեն ա ընկնում, պատիցը մի ջրի ծակ ա լլում, էտ ծակովը մտնում ա տղեն, էն դիհը, տենում ա մի շատ լավ բա՛ղ, բա՛խշա: Ըտեղ մնում ա ընչար մութն ընկնում ա: Մի՛ ասի, էտ բաղ ու բախշեն մի թաքավորի ախչկա ա, որ մութն ընկնում ա, տղեն շամադանը սարքում ա, ուղըմ ա ամեն բանը՝ ուտելիքը, խմելիքը, սաղ ածողները, քեֆ անողները, վառըմ ա ճրաքները, սկսում ա բաղի մեշը սարքել հաղալը. ընենց ա տրորում էտ բաղի մի ղրաղը, որ էլ ետ ասելու Փանջարիցը թաքավորի ախչիկը մտիկ ա տալի, տենում ա, որ բաղի մի դիհը բռնած հաղըմ են: Թաքավորի ախչիկը քառասուն ղարավաշը վեր ա ունում գալի, ասում ա.— Էկեք, էթանք տենանք էտ ի՞նչ բան ա՝ բաղի մի դիհը բռնել են, քանդեցին մեր քաղը:— Դալիս են մոտանում: Դրանց շփրլոտցը որ տղեն առնում ա, շամադանին տալիս ա՝ խափանում ա: Ախչիկըք տենում են, որ բաղի մի դիհը մզվթը մնաց, ոչ մարթ կա, ոչ բան:

Տղեն գնաց մտավ ջրի ծակը:

Ղարավաշները ասեցին թաքավորի ախչկանը.— Էտ էրաղ էր, ի՞նչ բան էր:

Առաւելոտը վե կացան ախշկերքը, էկան տեհան բաղի մի դի՛ճը տրորած, ջարթած ա. Շէքսի քշերը էլի տղեն սարքեց շամադանը, էլի ըտենց քեֆ անողները սկսեցին քեֆը, ախշիկը էլի կարեցավ ոչ բռնի տղին: Տղեն էլի շամադանին տվուց խափանեց, էլի մտավ ջրի ծակը: Շէքսի քշերը ախշկա ջանին հասավ, տղեն որ սարքեց շամադանը, սարքեց քեֆ անելը, թաքավորի ախշիկը շորերը հանեց, ոնները հանեց, որ քուրի չկալի՝ ձեն հանի, սուս ու փուս էկավ, տղին բռնեց: Վե կալավ տարավ իրա օթախը:

Տղին ասեց.— Դու իմ բաղին էս ղղար վնաս ես տվե, պըտի ջառմեն տաս:

Ասեց.— Ախշի, ի՞նչ ես ասըմ, ես ի՞նչ եմ արե, ի՞նչ ունեմ, որ ջառմեն տամ:

Ախշիկը տեհավ տղեն իրա արածը պահըմ ա.— Դե,— ասեց,— բան չկա, ա՛յ տղա, էտ հնարը սարքի, մի քիչ քեֆ անենք:

Տղեն սարքեց, հաղացին, քեֆ արին: Տղին հարփացրուց ախշիկը, շամադանը ձեռիցը առավ, տվուց մի նոքարի շլակ, ասեց.— Տարեք էս տղին դեն քցեք:

Տարան դեն քցեցին տղին:

Լիսացավ, տղի ուշքը գլուխն էկավ, վե կացավ տեհավ, որ ո՛չ շամադան կա, ո՛չ բան:

Տղեն գժվեց, գնաց նի էլավ սարը, մի պուճուր խուրջին վե կալավ, մըն էլ մի դվիթ դալամ¹, ընկավ էտ սարի մեշը, ծաղիկ քաղեց, քոլ քաղեց, ընկավ ման գալու, ասըմ էր. «Հեքիմ եմ, ջառահ եմ»: «Մի՛ ասի, ախշիկը ուզըմ ա շամադանիցը բան հանի, թաքավորին, թաքուհուն ուրախացնի, չի հասկանըմ, որ շամադանին տալիս ա, դուս ա գալի հարիր արար, քուրդ, դագանակները ձեռներին, տալիս են էտ թամաշավորին, թաքավորին, թաքուհուն, ջարթ ու խուրթ անըմ:

էտ տղեն որ ման ա գալի, ասըմ ա. «Հեքիմ եմ, ջառահ եմ», լսըմ են մարթիքը, խաբար են տանըմ թաքավորին, ասըմ են ըսենց մի տղա կա, ասըմ ա՝ «Հեքիմ եմ, ջառահ եմ»:

Թաքավորը ասըմ ա.— Գնացեք, բերեք էտ տղի՛ն, բալի մեղ լավացնի:

¹ Թանաքաման, (ծանոթ. բանահավաքի):

Բերրւմ են էտ տղին.— Հը՛,— ասըմ ա,— ա՛յ տղա, դու ի՞նչ
թաւոր հեքիմ ես, որ մեզ լաւացնես, ինչ ուզես՝ կտամ:

Ասըմ ա.— Ի՞նչ ուզեմ կտա՞ք:

Ասըմ են.— Կտանք:

Ասըմ ա.— Ըտեղ մի ամանաթ կա, էտ տվեք, ես քոմմքիդ լա-
վացնեմ:

Ախշիկը մտածըմ ա, ասըմ ա.— էլ նոր պահեմ ինչ անեմ շա-
մադանը, որ կարըմ շեմ բանացընիլ, սրանից էլ լաւ տղա շեմ կարա
քթնի, համ շամադանը տամ իրան, համ էլ իրան առնեմ:

Շամադանը տվուց տղին: Տղեն շամադանին տվուց, ասեց.—
Շամադա՛ն, քեզանից էն դեղը կուզեմ, որ քսած սՀաթը ըստոնց
լաւացնի:

Շամադանին տալու հազաղը՝ բերուց դեղը, բիրադնով էլ լա-
վացան:

Թաքաւորն ասեց.— Տղա, իմ ախշիկը տվի քեզ:

Սարքեցին օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, տղեն պսակ-
վեց:

Մի քանի ժամանակ մնալուց ետով, տղեն թաքաւորի ախշը-
կանն ասեց.— Մենք պըտի էթանք, ես էլ եմ հորն ու մոր տեր:

Թաքաւորի ախշիկը ասեց.— Որ ըտենց ա, թաքաւորին ասա:

Թե.— Ի՞նչ թաւոր ասեմ ես:

Ասեց.— Թաքաւորը առաւոտը տեղիցը վե կենալուա, որ ջուր
ածես ձեռին լվացվի՝ էտ մՀալը կիմանա, որ էթալու ես: Ի՞նչ որ
ասելու ա, կասի:

Տղեն առաւոտը վե կացավ, գնաց թաքաւորի ձեռին ջուր
ածեց:

Թաքաւորն ասեց.— Հը՛, ի՞նչ կա, որթի: Ինձ տղա շունեմ, բան
չունեմ, էտ մի ախշիկն ա, կաց, էս թաքաւորութունը քեզ կըլի:

Տղեն պատասխանեց, ասեց.— Թաքաւոր, ես էլ հոր տեր եմ,
մոր տեր եմ, ազգի տեր:

— Դե,— ասեց,— որ կէթաս, դու գիտես:

Բերուց տղին շատ մենձ բաժընքով ու ղոշընով ճամփու դրեց:

Մի քիչ գնացին, տղեն ետ դարձրուց ղոշընին, թաքաւորի դրած
բաժինը, փողը, ոսկին ցրվեց ղոշընին, ասեց.— Ես շնորակալ եմ,
դուք ետ դառեք, գնացեք:— Շամադանին տվուց, հինգ հարիր գլուխ
արար, հինգ հարիր գլուխ քուրդ, հինգ հարիր գլուխ էլ ղոշուն

պատրաստեց, քցեց հ'առաջ, ասեց.— Ինչ դուշման գա իմ վրա, տվե՞ք ջախսուհուրթ արեք: Ընկան ճամփեն ու գնացին:

Խաբարը ու՛մից տանք:

Ջումշուդին ու մորիցը:

Ջումշուդը մորն ասեց.— Ըստի մեր մնալը զուր աս:

Մերն ասեց.— Բա ո՞նց էթանք ըստեղից, ինձ ոտ չունեմ, չեմ կարալ էթալ, դու պուճուր ես:

Ջումշուդն ասեց.— Բան չկա, քիչ-քիչ կշլակեմ, կտանեմ:

Ըտեղան որ դուրս էկան, քիչ-քիչ շլակըմ էր, տանըմ էր:

Շատ տարաւ, քիչ տարաւ, աստված գիտեր, բեղարեց, նստեցին: Ջումշուդը գլուխը դուռց մոր ծնկան վրա, քունը տարաւ, քնեց: Էրազըմը տեհաւ էրկու աղունիկ վեր են էկե իրանցից մխելի հեռու, իրար հետ խոսըմ են. մինն ասեց.— Վա՛յ, խեղճ տղա:

Էն մինն ասեց.— Խի՞ ա խեղճ:

Ասեց.— Բա խեղճ չի, ի՞նչ ա, մորը ոտ չունի, ինքն էլ պուճուր ա, կարըմ չի տանի:

Էն մինն ասեց.— Բան չկա, մենք ըստեղան կթուռնք, էրկու բմբուլ վե կընկնի մեզնից, ետով տղեն քնատեղիցը վե կկենա, հ'իրանց նստած տեղը կբանդի, ըտեղ հ'ախպուր դուա կքցի անմահական, կխմեն, մոր կտրած ոնները կածի ջուրը, մոր շոքերն էլ կդնի ջուրը, աստծու հրամանովը ոնները կողջանա, ամեն ոտը կդնի իրա տեղը, ետով էտ մեր բմբուլը վե կունի, հ'ախպրիցը ջուր վե կունի, կքսի ոններին, կսաղաճա, կըլի մորեն մեկ: Վե կկենան, կընկենեն ճամփեն:

Ջումշուդը քնիցը վե կացավ, տեհաւ էրկու բմբուլ ըտի վեր ընկած, գնաց բմբուլները վե կալավ, էկավ իրենց նստած տեղը փորեց, անմահական հ'ախպուրը դուա քցեց, մոր ոնները քցեց ջուրը, շոքերը կոխեց ջուրը, աստծու հրամանքովը դրանք ողջացան, ամեն ոտը դուռց իր տեղը, բմբուլով ջուրը վե կալավ, քսեց ոններին, ոնները լավացավ, էլավ մորեն մեկ:

Մերը ասեց.— Էս ի՞նչ բան էր:

Ասեց.— Էրազըմըս տեհա, որ էրկու աղունիկ ըտի վեր են էկե:

Մերը ասեց.— Դրուստ ա, էրկու աղունիկ ըտի կային, թուան:

Ջումշուդը պատմեց էրազը:

Մերը փառք տվուց աստծուն, վե կացան, ընկան ճամփեն:

Շատ գնացին, քիչ գնացին, խաբարը ումից տանք՝ հուրշողը բողբոջողը զոռնով, քրդերով, արաբներով գալիս էր: Մտիկ արուց տեհավ, մինն էլ մերն ա:

Շաշմիշ էլավ, ասեց.— Թե էս իմ մերն ա, իմ մերը ոններ շուներ, նա որ Զո՛ւմշուդն ա:

Տվուց շամադանին, զոռնը, արաբները, քուրդը խափանեց, որ չէթան տան, վնասեն ախպորը: Նստով գնաց մոտացավ, տեհավ որ իրա մերն ա, ու իրա ախպերն ա: Էկան հիրար բարովեցին:

— Մեր,— ասեց,— էս ի՛նչ էլավ՝ քու ոնները լավացավ:

Ոնց որ ըլիկ էր՝ ընենց էլ ասեց հուրշողին, ետով ետ դառան էկան էն անմահական հախալրի կուշտը, նրանք էլ ջուր խմեցին, լվացվեցին, էկան հասան իրանց հառաչվա զաղեն: Ըտեղ շամադանի հնարքովը շինեցին մի թաքավորական պալատ:

Թող բոն նստեն. մենք խաբարը ումից տանք՝ Ասլանիցը:

Ասլանը կովից ետ դառավ էկավ, տեհավ, որ տանը կնիկը չկա, թաքավորին ասեց.— Թաքավոր ի՛նչ նամակ իր գրե ինձ: Զէ՛ ես գրեցի, թե պահեք ընչըմ ես գամ:

Թաքավորն ասեց.— Ասլան, քու կնիկը փիս չէր, մի խելոք, մի հնազանդ օղլուշաղ էր, էրկու տղա էր բերե, մինը մընիցը սիրուն, էտ ի՛նչ նամակ իր գրե, թե՛ ըտոնց կորցրա, ես էլ կորցրել եմ:

Ասլանը վե կացավ, ընկավ հանդը ման դալու: Ման դալով գնաց էն տեղը, որ էտ կնկանը բերել էր, նստեց հախալրի վրա, մտածքմ էր իրա հըմար: Դու մի՛ ասի, էտ ախշկա մենձ ախպերը մտածեց, ասեց. «Իմ անզգամ կնիկը, մի քիր էր՝ օխտն ախպեր ինք, մեղնից կորցրուց, Յարար ման դամ՝ կարա՞մ քթնի:— Ման դալով էկավ էտ հախալուրը, որ բերել ին, շոքերը կտրել ին, վեր ին դրե: Էկավ տեհավ, որ մի մարթ էլ կա ըտի: Մութն էր օրը, էկավ դրան բարով տվուց, անծանոթ հիրար հետ բարովեցին:

Ասեց.— Ա՛յ մարթ, դու ի՛նչ մարթ ես. մութն ա, մնանք էս հախալրի վրա:

Տոսացին, ասեց.— Քշերը ո՞նց պլտի լուսացնենք, արի դու քու գլխի անցածը ասա՛, ես էլ իմը, մինչի լիսանա, դու կէթաս քու բանին, ես էլ կէթամ իմ բանին:

Խոսացին, համենքը հիրա գլխի էկածը ասեց: Խոսքներիցը բեւու արուց, որ Ասլանի ըստեղան տարած ախշիկը, թաքավորի տղեն մտածեց, թե էս կա չկա՝ իմ քիրն ա: Էրկսի խոսալը քիչ հիրար մոտ էկավ:

Ասլանն ասեց.— Իմ կնկանն եմ ման գալի:

Թաքավորի տղեն էլ ասեց.— Իմ քվորն եմ ման գալի:

Քնեցին. առավոտը վե կացան, ասեցին.— Էրկսիս ասածն էլ մին ա:

Ընկան հիրար հետ գնացին:

Գնացին, շատ ու քիչ աստված գիտա, գնացին մոտեցան էն տեղին, որ Խուրշուդ, Ջումշուդը մնում ին:

Ջումշուդը դուս էկավ դուռը, մտիկ արուց, տեհավ էրկու մարթ ա գալի, հավար տարավ, ասեց.— Խուրշուդին տանող դավրեշները գալիս են, ես էթլմ եմ դրանց սըպանեմ:

Մերը դուս էկավ հետը, մտիկ արուց էտ մարթկերանցը, տեհավ որ մինը իրա մարթն ա, մինն էլ իրա ախպերն ա:

Ջումշուդին ասեց.— Բան չկա, թող գան, ըտոնք դավրեշ չեն:

Էկան մոտեցան, բարով տվին, դրանց դոնադ վե կալավ, տարավ դրուց մի ջոկ օթախի մեշ, ետով տղերանցն ասեց.— Խուրշո՛ւդ, Ջումշո՛ւդ, էն մինը ձեր քեռին ա, էն մինն էլ ձեր հերն ա:

Ասեցին.— Մո՞նց, մեր հերը ո՞րտիան ա:

— Դե,— ասեց,— որ ինձ հավատըմ չեք, գնացեք, դուանը հանգաջ դրեք:

Գնացին հանգաջ դրին:

Քեռին ասեց.— էտ իմ քիրն ա:

Ասլանն ասեց.— Թե որ քու քիրն ա, իմ էլ կնիկն ա, էտ ա որ նրա ոնները կտրած էր, ըտունը սաղ ա, դրա համար ես շաշմիշ եմ ըլլմ:

Տղեքը խաբար տարան մորը, ասեցին.— Ա՛յ մեր, ոնց ասըմ ես, ընենց ա. քեռին ասըմ ա՝ «էտ իմ քիրն ա», մեր հերն էլ ասըմ ա. «Դրա ոնները կտրած էր, դրանից քընար չեմ հանըմ»:

Դրանց պատվեցին, պահեցին ընչար լիսացավ, ճամփու քցեցին: Մերը դրանց խուրջնի մեշը մի թաս դրուց: Դրանք որ ճամփին էթլմ ին, մերը դրկեց Խուրշուդին, ետ դարձրուց ճամփիցը, բերուց տուն, ասեց.— Ա՛յ մարթիք, գողութունը չուլմը կանեն:

Ախպերը պատասխանեց.— Ընչի՞ հըմար, մենք հո գող չենք:

Ասեց.— Որ գող չես, պըտի խորշինդ ման դամ:

Ման էկավ խորշինը, թասը հանեց, ասեց.— Բա էս ի՞նչ ա:

Ասեց.— Հա՛յ, հա՛յ, հա՛յ, շառ թե ըտենց շա՛ռ, ա՛յ քիրս, աստօռ խաթեր, մենք գող չենք, մենք ավաղակ չենք, էս շառը խի՞ կպցրիր մեզանից:

Ասեց.— Էտ շառ ա, քու կնկա արածը շառ լի՞, ա՛յ անշիգյար ախպեր,— ասեց ու փաթաթվեց ախպորը:

Լացին, իրար պաշեցին, նստեցին, դարդամիշ էլան: Նստով վե կացան, ծանդը վեր ածեցին, թեթևը վե կալան, դնացին դըրա Ասլանի տունը: Աշկալիսեք տարան Ասլանի հորը թե՛ տղեդ հարսիդ ու թոռներիդ հետ գալիս են:

Թաքավորը ուրախացավ, դափով-զուռնով դնաց աղաքը, բերուց տուն: Նորից հարցրին, թե նամակը ո՞վ ա տարել: Իմացան, կանչեցին: Նամակ տանողը էկավ, հարցրին նամակ տանողին, թե դու նամակը տանելուս ո՞րտեղ մնացիր:

Նամակ տանողը ասեց.— Մնացի օխտը ճամփի մեշտեղը, որ խեյրաթխանա ին շինե, Ըտեղ ինձ պատվեցին, հարսիացրին, էլ չեմ հիմանըմ՝ ինչ ա ըլել:

Ասեցին.— Խեյրաթխանեն ո՞ւմն ա:

Ասեցին.— Ֆլան թաքավորի հարսն ա շինե:

Կանչեցին էտ խեյրաթխանա շինող հարսին, թաքավորին մի ղաթր ունեք, օխտը տարի դուս շին քաշե, հարսին ղազարելու՝ հըմար կապեցին ղաթրի պոշիցը, բրախեցին հանդը. մենձ թիքեն մնաց էրկու հանգաջը:

Նորից բերին մի լավ հարսանիք արի՛ն, օխտն օր, օխտը քշեր կերան, խմեցին, քեֆ արին:

Նրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրաղին:

Աստըծուցը իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ հանդաջ դնողին:

1 Պատմելու, (ծանոթ. բանահավաքի):

16. ՄԵՐՁԱՆԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով կար մի թաքավոր. էտ թաքավորի կնիկը եփ ուր ախշիկ էր բերըմ, թաքավորը պահըմ էր, եփ ուր տղա՝ ասըմ էր. «Քցեք ծովը»:

Էկավ էտ թաքավորի կնիկը բերեց մի հատ տղա:

Տատմերը գնաց ասեց.— Թաքավոր, ըսօր թաքուհին ազատվել ա, մի հատ շան թուլա ա բերե:

— Է՛հ,— ասեց թաքավորը,— շատ լավ ա էլե, հո՞ տղա չի բերե, տարե՛ք քցեք քյուլլուղը, թո էթա:

Թաքավորի կնիկը թաքավորիցը թաքուն էտ տղին պահ տվեց մի կնկա:

Էկավ մի առ ժամանակ անց կացավ, թաքավորի կնիկը էլեդ բերեց մի հատ տղա:

Էլը տատմերը գնաց ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, կնիկդ ազատվել ա, բերել ա մի շան թուլա:

Ասեց.— Շա՛տ լավ ա էլել, տարե՛ք քցեք քյուլլուղը:

Էկավ մի քանի տարի էլ անց կացավ, թաքավորի կնիկն ազատվեց, բերեց մի ախշիկ:

Տատմերը վռազ գնաց թաքավորի կուշտն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, կնիկդ ազատվել ա, մի ախշիկ ա բերե:

— Է՛հ,— ասեց,— շատ լավ ա էլե:

Ըտի մի խալաթ հանեց տվեց տատմորը: Տատմերը նոր ետ դառավ էկավ, սկսեց էտ ախշկանը լավ պահել:

Թաքավորի էն էրկու տղեքը էլան կարգին տղեք, ման ին գալի ջուշերումը:

Մի օր էլ մի մարթ ասեց թաքավորին.— Թաքավորն ապրած կենա, բա դու ասըմ ես՝ թե տղեքդ քցըմ ես ծովը, բա հրեսիկ ըստոնք ո՞ւմ տղեքն են:

Ասեց.— Դրո՞ւստ էտ իմ տղեքն են:

Նոր որ իմացավ թե զրուստ իրա տղեքն են, ասեց.— Գնացեք բռնեք, բերեք քյալլա անեմ:

էտ էրեխեանց շկարացին քթնեն:

Նոր ըտե էրեխանց մերը որ իմացավ, թաքուն քշերը կանչեց իրա էրեխանցը:

— Է՛,— ասեց,— ա՛յ որթիք, ձեր անիրավ հերը ձեզ քյալլա կանի:

Բերեց ըտե իրանցու գյորա փող տվեց, ասեց.— Գնացե՛ք ձեզ հըմար ուրիշ տեղեր ապրեք, ստերանք ըսկի միք էլ էրեւա:

էտ էրեխեքն ին՝ ընկան, զարիւր էրեխա, խամ էրեխա, երկիր շին դիտա, քաղաք շին դիտա, գնացին մտան մի մեշի մեշ. էտ մեշի միշին ման էկան դես, ման էկան դեն, տեհան՝ օ՛հ, հրես ըստե մի զաղա կա. մտան էտ զաղեն:

էտ էրեխեքն իրանց հըմար գնացին քաղաքիցը պղինձ, բան առան, իրանց ինչ որ հարկավոր էր, ըտեղ ապրեցին մի առժամանակ:

Նորից գանք խաբարը ո՞ւմից տանք՝ քվորիցը:

Դրանց փրն էլ էլել ա մի կարգով սիրուն ախշիկ, էթըմ ա ուսումնարան, գալի:

Դրանց էլ ունեն մի հատ բուլի¹, դվորն էտ ախշիկն էթըմ ա՝ դա էլ հետն էթըմ ա:

էտ ախշիկը մի օր ուսումնարան գնաց. ընդե իմացավ, որ մի բան ա կորել, ախշիկերքն իրար վրա են քցում: Էն ասըմ ա. «Դու ես վե կալեմ», էն ասըմ ա. «Դու»:

Սաղ էլ իրանց ախպոր արեւո՛վը երթվըմ են թե.— Մենք շենք արեւ:

¹ Հնդուհավ, (ծանոթ. բանահավաքի):

էտ ախշիկն էլ, շունքի ախպեր շուներ (ինքը չէր իմանում, թե ունի)¹, ասեց.— Իմ բուլու արևը վկա, որ ես խաբար չեմ:

Ըտիան ախշկերքն ասեցին.— Ը՛հ, վա՛յ քու գլխին, իրա ջիվան ախպերտինքը թողել ա, բուլու արևուկն ա երթում ուտում:

Ըտա թե.— Ախշի, ինձ ախպեր ո՞րդիան ա:

Ասեց.— Բա, ֆողը գլխիդ, դու էրկու ախպեր ունեիր, հերդ սուրգյուն ա արե. գնացել են, էն դհերումն են ապրում:

Էտ ախշիկը վե կացավ լաց ընկոն ետ դառավ դըբա տուն. էկավ ասեց.— Ա՛յ ազի, բա դու ասում ես՝ ախպեր շունեմ, բա հրե խալխի ախշկերքը խի՞ են ասում. «Քեզ էրկու ախպեր ունես, հերդ սուրգյուն ա արե, գնացել են, կորել են»: Ա՛յ մեր,— ասեց,— ես պըտի էթամ,— ասեց,— որդե ըլի իմ ախպորտանցը պըտի քըթնեմ:

— Ա՛յ որթի,— ասեց,— եսի՞մ քու ախպերտինքը սա՞ղ են, թե մեռած:

Ախշիկը անգաջ շարեց, թողաց ու գնաց:

Էտ ախշիկն էր՝ գնաց, գնաց, վերչը անկարծ ընկավ էն մեշի մեշը, որ ախպերտինքը գնացել են:

Գնաց մտավ դուզ են զաղեն, որդի ախպերտինքն ին ապրում:

Ախպերտինքն էլ էտ օրը գնացել ին ավղուշ. ըտա տեհավ մարթ չկա, հըմա ապրելու մամն սարքը ընդի կա:

Էտ ախշիկն էր՝ վե կացավ, ասեց.— Հըմի ումն ըլնում ա ըլի,— ու ավլեց, բանըման էփեց, մըն էլ տեհավ հրես դոնիցը մարթի ձեն ա գալի. փախավ մտավ մի քունջ, տափ կացավ:

Է՛հ, ախպերտինքն ին՝ էկան մտան նեքսե, տեհան որ հրես աճեն բան շինած պատրաստած, կիրակուրն էլ էփած, համա մարթ չկա. նստեցին ըտե կերան պրծաճ, սկսին իրար միշի խոսալը. մեկն ասեց.— Ա՛յ ախպեր, էս զաղին տեր ունի:

Համա էլ անգաջ շարին, վե կացան քնեցին:

Լիսը բացվեց, ախպերտինքը վե կացան, շորները հաքան:

Պուճուրն ասեց.— Ախպեր, ես ըսօր ըստի պըտի մնամ, հըլա տենամ ո՞վ ա գալի ըստի:

Մենձը վե կացավ գնաց, պուճուրը մնաց:

¹ Փակագծում առնված բացատրությունը բանասացինն է, (ծանոթ. կազմողի):

Մնաց, իրիկնապահը թեքվեց, ախշիկը դուռ էկավ, ասեց.—
Հըմի էլ էն տղերքը կզան, հացըմաց շինեմ, թո գան ուտեն։

էտ ախշիկն իր փեշերը քշտեց, օթախն էր սրփում։ Տեհավ հրեա,
ըհը՛, մի տղա նի մտավ դադեն։

Գնաց էտ ախշիկանն ասեց.— Ախշի, դու էտ ի՞նչ ախշիկ ես,
էկել ես ըստի։

Ասեց.— Ախպեր ջան, ես քու քիրն եմ։

— Ո՞նց թե քու քիրն եմ, ինձ ախր քիր չունեմ։

Ըտե ախշիկը նստեց պատմեց, որ ինքը մի հեր ունի, իրա տղե-
քանցը ծովն էր քցըմ, ախշիկը պահըմ էր.— Հըմի ախպեր ջան, ես
լսել եմ, որ նա իմ ախպորտանցը դուռ ա արե, ես էլ ինադ եմ արել,
վեր եմ կացե էկել։

Նոր ըտե իրար փթաթվեցին ու լաց էլան։

Իրիկունը դրանք նստած ին, էն ախպերն էկավ. է՛հ, էկավ տե-
հավ ա՛յտա հրեա մի հրեշտակի նման ախշիկ ընդե նստած։

— Բար՛իրիկուն ձեզ։

— Ա՛ստու րարին։

— Է՛հ,— ասեց,— ախպեր ջան, էս ախշիկն ի՞նչ ախշիկ ա։

Ըտե քիրը լաց էկավ. նոր էն մի ախպերը պատմեց թե հալ-
հալրաթ՝ էտ մեր քիրն ա. նոր ըտե ըտրանք իրար շինքով ընկան,
կերան խմեցին, վե կացան քնեցին։

Առավոտը քերհանա ախշիկը վե կացավ ախպորտանցիցը թեզ,
ասեց.— Յավաշ մի ջուր դնեմ, ախպորտանցս շորերը լվանամ։

Նոր ըտե ախպերտինքն էլ վե կացան, շորենքը փոխեցին որ
լվանա. հաց կերան ու դնացին ավղուշ. ախշիկը ախպորտանց ջե-
րերը մտն էկավ, որ տենա հո բանըման չկա, որ լվանալու չկորչի-
մենձ ախպոր ջիրին մի հատ մերջան քթավ, Ախշկա ձեռները թա-
մուզ չէր, ասեց.— Յավաշ դնեմ բերանս, ձեռներս լվանամ նոր
կպահեմ.— Արի տես, որ ձեռները լվանալու մերջանը կուզ
դնաց։

Նոր ըտե ասեց.— Հըմի ինչ անենք, մի մերջան ա էլի, ի՞նչ
պըտի անի ինձ որ։

Մնաց, մի քանի ժամանակ անց կացավ. ախպերտինքը տենըմ
են, որ, ա՛յտա, քիրը ավալվա քիրը չի, էրկուֆոքսացել ա։

էկավ մի օր պուճուր ախպերն ա.— Ա՛յ քիր, դու արի դրուստե
ասա, թե քու կուշտը մարթ չի գալի, էտ դու խի՞ ես էրկուֆոքիս։

Ասեց.— Ախպեր ջան, քու արևն էլ գիտենա, որ ես ձեզանի սալալի մարթ չեմ տեհե:

Ըտե ասեց.— Ախպեր,— ասեց,— իրեք օր ա մնում, որ ես ազատվեմ, դուք էտ օրը իմ կշտին կմնաք էրկսով էլ: Եսի որ,— ասեց,— ես կազատվեմ ուրիշ կնանոնց նման, էն վախտը իմ արինը ձեզ հալալ, թե որ էրեխեն բերնովս կգա՝ նոր էն վախտը ընդե էլ ինձ մեղք չունեմ:

էտ իրեք օր անց կացավ. էրկու ախպերն էլ մնացին կշտին, որ քիրը ցավում ա, պըտի ազատվի. էկավ քիրն ազատվեց, հըմա ծունկը շտվեց գետին, էրեխեն բերնովը դուս էկավ ու վազեց: Ըտե նոր ախպերտինքը մեղա էկան: Ախպերտինքը տեհան, որ ա՛յտա, էտ էրեխեն տղա ա, հըմա ուրիշ տղեքանց նման չի, ըլելու հաղաղը իրա ոտովը ման էկավ:

Բերին էրեխու անըմը Մերջան դրին, ըտենց ուզեց մերը:

Ախպերն ասեց.— Ա՛յ քիր, խի՞ Մերջան դենք:

Քիրն ասեց.— Ընդուր որ մերջանից ա բհամ էկե:

Նոր ըստի քիրը պատմեց, թե ոնց ա էլե:

Քեռիքն առաչվա նման էթըմ ին ավղուշ, էրեխեն էլ լաց էր ըլնըմ՝ թե.— Ես էլ պըտի գամ. քեռիքը չին թողըմ, վերչն իլլաջները կտրվեց, հետները տարան:

Մի քանի օրեն եղը քիրն ասեց.— Ա՛յ ախպերտինք, էկեք դուք էն բաշտեն թեզ գնացեք, թո՛ղ չիմանա, մնա տանը:

Ախպերտինքը քշերհանա վե կացան որ էթան, տեհան էտ տղեն իրանցից թեզ հրե առաչ ա ընկե:

Մերն ասեց.— Ա՛յ Մերջան ջան, ախըր քշեր ա, մի՛ էթա, լալ չի,— հըմա իլլաջ չէլավ:

Քեռիքն էտ էրեխուն վե կալան ու գնացին. հըլա մութն էր. տեհան մի սարի գլխի կրակ ա ըրեըմ:

Ասեց.— Քե՛ռի, էն ի՞նչ լիս ա, էն ի՞նչ ա էրեըմ:

Ասեց.— էն լիսն արեւ են, որ դու վախենաս, մեր կշտիցը հեռու չէթաս:

Ասեց.— Քե՛ռի, էն կրակ ա, պըտի էթամ, էն կրակիցը բերեմ ըստե, կրակ անեմ, մենք տաքանանք:

Քեռիքը շատ զոռեցին որ չէթա, իլլաջ չէլավ:

Վե կացավ էտ էրեխեն ու գնաց դըբա էտ կրակը. գնաց տեհավ, ի՞նչ տեհավ, հրես քառասուն դե, ամեն մինը մի պղինձ դրել են

խառնեմ են, դատ են էփրմ: Էտ էրեխեն որ ըտրանց տեհամ, մոտ չդնաց, հեռու կայնեց: Դրանք մի խնձոր հանին, քցին, որ էրեխեն խափովի էթա, որ ըտրան բռնեն. էրեխեն էր՝ թռավ, բռնեց ու ալ-բիալը փախավ. տարավ էտ խնձորը քցեց պուճուր քեռու շեքն ու ետ դառավ. շուքի ըտոնք քնած ին, էլեդ էկավ էտ դեերի կուշտը, հասավ օշաղիցը մի կրակ վե կալավ ու ձեռին հաղացնեմ էր:

Էտ դեերը դարձացան, ասին.— Ա՛յտա, էս իսան չի, էս հրըշ-տա՛կ ա, էս ի՞նչ ա:

Ըտե դեերը կանչին, ասին.— Արի, արի, դու մեր ախպերն ես, արի:

Էտ տղին կանչին ու ասին.— Ա՛յ տղա, դու զոշաղ տղա ես էրերմ, կա՛րաա էթա Զինմաչինի թաքավորի ախչիկը բերի մեզ հըմար:

Ասեց.— Խի՞ չեմ կարա,— ասեց,— դուք տեղը շանց տվեք, էթամ բերեմ, էտ հենց իմ բանն ա. էկեք է՛թանք, ախպեր շան:

Էտ քառասուն դեերն էտ տղին վե կալան ու դնացին, դնացին մտան Զինմաչինի թաքավորի քաղաքը. շանց տվին էտ դեերը թա-քավորի պալատը, ասին.— Է՛ս ա:

Էտ Մերջանը դեերին ասեց.— Գնա՛ցեք, քառասուն թամլամեխ բերեք, մի հատ էլ շակուշ:

Բերին տվին դրան. դա տվեց պալատին ու նի էլավ. նի էլավ, հասավ բալկոնին:

— Դե՛, — ասեց, — դեե՛ր, ինձ հետ նի՛լեք, էկեք, որ ինձ օգ-նութուն անեք, էտ ախչիկը հանեմք:

Համա որդիա՛ն, սաղ նի՛լան ու վեր ընկան, սատկեցին, նոր էրկուսն անշախ հասան իրան. էտ էրկսին էլ ինքը տվեց, վե քցեց:

Ինքը գնաց մտավ թաքավորի պալատը. գնաց տեհավ որ թա-քավորի կնիկը քնած ա. բերեց էտ թաքավորի կնկա շամադանները փոխեց՝ դլխավիրեինը տարավ ոնների դիհը, ոններինը տարավ դըլ-խավիրեը. մտավ էն դհի օթախը, տեհավ ընդի թաքավորն ա քնած, դրանն էլ փոխեց, թաղն էլ վե կալավ ու պահեց:

Գնաց մտավ էն դհի օթախը, տեհավ թաքավորի ախչիկը քնած ա. ա՛խչիկ, քու տունը քանդվի, ոնց որ մի հուրի մալաք. էկավ դրանն էլ փոխեց, ախչկա մատիցն էլ մատանիքը հանեց, դրեց իրա մատը, բոե ախչկանն էլ պաչեց ու դուա էկավ, վեր էկավ էլեդ գնաց:

Գնաց դուզ դևերի օջաղի կուշտը. ըտիան մի մենձ փալըտի՝ կրակ վեկալավ, գնաց քեռքանց կուշտը, ասեց.— Վե՛րեք, վե՛րեք, ա՛յ ձեր տունը շինվի, ես աշխարհ ման էկա, հլա դուք քնած եք:

Քեռիքը վե կացան, տեհան հրեա էտ տնաքանդը մի եքա կրակը ձեռին հաղացնըմ ա, ասին.— Ա՛յ հա՛յ, սա մեր գլուխը հըլա շատ քյալակ կհաղա:

Քեռիքն ին՝ վե կացան իրանց ավղուշն արին ու վե կացան գնացին տուն, գնացին քվորը պատմին թե. «Ա՛յ քիր, սա էրեխա չի, սա արմանք բան ա»:

Մութն ընկել էր, քնեցին:

Է՛, խաբարը գանք Զինմաշինի թաքավորից տանք. է՛հ, թաքավորն էր, վե կացավ տեհավ, որ հրեա շամադանները փոխված են, իրա թագն էլ չկա: Թաքավորի կնիկն էլ տեհավ, որ իրա շամադաններն էլ չկան, էկավ թաքավորի կուշտը.— Է՛հ, ասեց,— թաքավոր, էս քեռ իմ շամադանները փոխել են:

Ասեց.— Ա՛յ կնիկ, էլ մի խոսա՛, որ իմն էլ են փոխե, հըլա թագս էլ տարել են:

Թաքավորի ախշիկն էլ էկավ թաքավորի կուշտը, ասեց.— Թաքավորն ապրած կե՛նա, իմ շամադանները փոխել են, մատանիքս էլ տարել են:

— Է՛հ,— ասեց,— այ որթի, բիրադընինս էլ փոխել են:

Թաքավորը բերեց ըտե մի սխի դրեց, քառասուն հատ էլ մերջան դրեց. ջառ քցեց քաղաքը, թե ով որ գա էս մերջանները համրի, իմ ախշիկը թաքավորութունիս հետ կտամ իրան:

Սաղ էլ լսեցին. ջահել, ահել, էկան լցվեցին թաքավորի տան դուռը, խաբարը գնաց հասավ Մերջանին ու իրա քեռքանցը:

Քեռիքը վե կացան ասին.— Ա՛յ քիր, լավ էլավ, մենք էլ էթանք, բալի համբրենք, թաքավորն իրա ախշիկը կտա մեզ:

Էտ Մերջանն էր՝ ընկավ առաջ-առաջ, ասեց.— Ես էլ պըտի գամ: Քեռիքն ասին.— Ա՛յ բալամ, դու մի գա, բալի մի կոխի բան ա ըլնըմ, ինչ գործ ունես դու ընտեղ:— Համա ինքը ընդոնցի թեզ գնաց:

Հասան դուզ թաքավորի պալատը. տեհան լիքը լցված են, իրանք էլ մի դհըմը կայնեցին. թաքավորն ասեց.— Դե՛, էկեք, ով որ կհամբրի, իմ ախշիկն էլ կտամ, իմ թաքավորութունն էլ. համա ով չի կարացե, քյալա կանեմ:

է՛հ, ո՞վ ա սիրտ անըմ առաչ էթա, ո՞վ ա սիրտ անըմ ձեն հա-
նի. էտ Մերջանը թաքուն ասեց իրա քեռըքանցը թե. — Քե՛ռի, ես
կհամբրեմ:

Թաքավորը լսեց որ էտ էրեխեն ուզըմ ա առաչ դա, քեռիքը շեն
թողըմ:

Թաքավորն ասեց. — Հը՛, — ասեց, — էտ էրեխեն ի՞նչ ա ուզըմ:
Քեռիքն ասին թե. — Ուզըմ ա դա համբրի:

Ասեց. — Խի՛ շեք թողըմ, թո՛ դա, բալի համբրըմ ա:

Էրեխեն գնաց առաչ, ասեց. — Արի՛, բալես, արի, թե կարաս
համբրի:

էտ Մերջանն էր, ըտե կաննեց ասեց. — Թաքավոր, — ասեց, —
դու համբրի տես ես քառասունը դզըմ եմ, թե չէ:

Թաքավորը կայնեց, էրեխեն համբրեց. նոր էտ Մերջանը էս
նաղըր թաղադան պատմեց, քանի իրեք տունը թամամեց, ասեց. —
Շա՛րվի մերջան, շա՛րվի:

Էկավ էն տեղը, որ Մերջանը էտ թաքավորի թաղն ա տարե՛,
ախշկա մատանիքն ա տարե, նոր ըտե ասեց. — Թաքավոր, ես եմ
էն տղեն, — հանեց թաղն ու մատանիքը դրեց առաչը, ասեց. — Էս
քու թաղը, էս էլ քու ախշկա մատանիքը. թաքավոր, — ասեց, — ինձ
հլա նշաններ ունեմ, էթանք, հլա էն էլ շանց տամ:

Թաքավորին վե կալավ, տարավ ընդե որ թամլամեխերը տվել
ա, քառասուն դեխն էլ վեր ա քցել:

Է՛հ, ըտե թաքավորը տղի ճակատը պաշեց, ասեց. — Իմ ախ-
շիկն է՛լ տվի քեզ, թաքավորութունն էլ:

Ասեց. — Թաքավորն ապրած կե՛նա, ես քու ախշիկը շե՛մ առնի:

Ասեց. — Ա՛յ տղա, բա ի՞նչ անենք:

Ասեց. — Քու ախշիկը պըտի տամ էս պուճուր քեռու:

Նոր ասեց. — Ա՛յ տղա, կամքը քունն ա, ում տալիս ես՝ տուր,
մի բան որ ես տվի քեզ:

— Քեռի ջան, — ասեց, — մի խնձոր կա ջիրըմըդ, հանա մի
կտրենք, ուտենք՝ աշկալիսեք:

Է՛հ, ետո տվին պրծան, Մերջանի մորը բերին ըտե, օխտն օր,
օխտը քչեր հարսանիք արին:

Ըտրաճք հասան իրենց մուրադին դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րադին:

Աստանից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսո-
ղին, մինն էլ՝ անկաջ անողին:

17. ԱՐԵՎԶԱՏ ԵՎ ՕԶՄԱՆՈՒԿ

Ժամանակով մի թաքավորը ա ըլըմ: էտ թաքավորը մի օր դուս ա գալիս բալկոնը ման գալի, տենըմ ա, որ մի օց հիրա ճուտերը բերել ա բալի միշին սիրըմ ա:

Թաքավորն էտ որ տենըմ ա, ասըմ ա.— Տեր աստված, ի՞նչ կըլի որ ինձ էլ մի զավակ տալի, ես էլ սիրեի իմ զավակին. բա ես էս օցի դդար էլ կալի ոչ, որ մի օցի ճուտ էլ ա ինձ տալիս չես:

էտ ժամանակը ասսու ողորմութենի դուռը բաց ա ըլըմ, աստված լսըմ ա թաքավորի խնթիրը ու օցի ճուտ ա տալի:

Գալիս են թաքավորին հաշկալիս, ասըմ են.— Թաքավոր, հաշկդ լի՛ս, կնիկդ ազատվեց, համա ինչ անես, որ մի օցի ճուտ ա բերել:

Թաքավորն ասեց.— Փա՛ռք ասսու, ի՞նչ անեմ, էլի զավակ ա, էտ ա կամեցել աստված:

էտ օցի ճուտը օրական մենձանըմ էր, մի շափթվա վրին համարյա դառավ մի ուշապ:

Թաքավորի սինոթապետները ասեցին.— Սրան ընչո՞ւմ կշտացնենք:

Ինչ բան տվի՞ն՝ կերավ ոչ. հա գողըմ էր, ուտելիք էր ուզըմ, ուզըմ էր պատերը քանդի:

Մի օր նազրի ախշիկն էկավ որ էտ օցին տենի, օցը էտ ախշկա թեկը բռնեց, քաշեց նեքսե, կուլ տվուց. ըտի հիմացան, որ դրա կերածը ախշիկ պըտի ըլի:

Թաքավորը հրամայեց, որ համեն օր մի ակնիկ տան ուշապին՝ ուտի: Սալդաթները զնացին շուները ման գալու, որ հանտեր ակնիկ քթենն, բերեն տան ուշապին:

Օրվա մի օրը մի ակնիկ քթան, անըմը՝ Արեհատ, բերին թաքավորի կուշտը:

Թաքավորն ասեց.— Տարե՛ք, տվեք իմ տղին:

Էլ կարճ չին որ դուռը բաց անին էտ ուշապի երկուղիցը, Արեհատին տարան երթկիցը կախ արին, տվին ուշապին:

Արեհատն ասեց.— Բարիլիս քե՛զ, թաքավորի որթի՛:

Ուշապը խրխիս պատռեց, դառավ մի լավ տղա, էկավ ակնիկ կուշտը. շատ սիրեցին հիրար:

Թաքավորն ասեց.— Գնացեք տեհեք՝ ակնիկան կերե՞լ ա, թե ոչ:

Գնացին տեհան, որ ուշապը դառել ա մի լավ տղա:

Տղեն ասեց.— Խի՞ էք դռները փակել, բաց արե՛ք:

Դռները բաց արին, զնացին թաքավորին ասեցին.— Թու ուշապը մի լավ տղա ա դառել: Էն ակնիկա հետ ասըմ ա խոսըմ:

Թաքավորը շատ ուրախացավ, էկավ հիրա տղի կուշտն ասեց.— Բարի լի՛ս, որթի՛:

Տղեն ոտի կաննեց, Արեհատն էլ ոտի կաննեց, զուլսը վե բերին թաքավորին:

Թաքավորը շատ ուրախացավ, տեհավ որ հիրա տղեն շատ կատարյալ տղա ա, Արեհատն էլ շատ արուով ակնիկ ա:

— Է,— ասեց,— որթի՛, հըմի ի՞նչ ես ուզըմ:

Տղեն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ինձ պսակի Արեհատի հետ:

Թաքավորը հարսանիք արուց, օխտն օր, օխտը քշեր կերան խմեցին, Արեհատի ու Օձմանուկի կենացը խմեցին:

Հարսանրից ետ թաքավորը կանչեց Արեհատին ու ասեց.— Որթի՛, մի պատմի տենենք՝ դու ո՞ւմ ակնիկն ես:

Արեհատը ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ես մի հանտեր ակնիկ եմ, հեր ունեմ ո՛չ, մեր ունեմ ո՛չ, մի խորթ մեր ունեի. համեն օր ինձ մի զրվանքա բուրթ էր տալի ու ասըմ. «Տավարը տար արածացրու, էս բուրթն էլ կմանես, հիրիկվանը կբերես»: Ուտելու էլ մի կտոր շոր հաց էր տալիս ու ասըմ. «Հացի կեսը հի-րիկունը ետ կբերես»:

Մի օր թեշին ձեռիս քարափի գլխին կաննած մանրմ ի, ղաֆիլ քարափը ծակվեց, թեշիս ընկավ մեշը: Կոացա մտիկ տվի, տեհա մի պառավ կա զաղի¹ միշին. ասեցի. «Նանի», մի թեշիս տուր, ըտի ընկավ: Պառավն ասեց. «Որթի», ես կարեմ չեմ տեղիցս կաննիլ, հարի թեշին վե կալ տար»: Ասեցի. «Դուռը ո՞րդի առ: Ասեց. «Որթի», ձորի միշից հարի: Ձորի միշովը գնացի, տեհա էտ զաղի դուռը բաց, մտա նեքսե, որ թեշիս վերնեմ, մըն էլ տեհա դուռ կա ոչ: Ասեցի. «Նանի», դուռը ի՞նչ էլավ: Նանն ասեց. «Որթի», հլա հարի իմ կուշտը, բան պըտեմ ասիլ, ետո ես դուռը շանց կտամ:»

Գնացի պառավի կուշտը, պառավն ասեց. «Մի ավիլը վե կալ, իմ տունս սրիս»: Ավիլը վե կալա, պառավի տունը սրիեցի, պառավն ասեց. «Որթի ջա՛ն, մեր տունն ա թամո՞ւզ, թե ձեր տունը»: Ես պառավին ասեցի. «Նանի», ձեր տունը թամուզ առ. համա թամուզ չէր, շատ կեղտոտ էր: Ետով ասեց. «Որթի ջա՛ն, հարի նստի. գլուխս դնեմ ծնկանդ, մի քիչ քութութա»: Գնացի, նստեցի, պառավը գլուխը դրուց ծնկանս, քութութեցի: Ասեց. «Որթի ջա՛ն, իմ գլուխն ա թամո՞ւզ, թե քու մոր»: Ասեցի. «Նանի ջա՛ն, քու գլուխը թամուզ առ: Ետո ասեց. «Քոնա տանըմ ա, թող մի քիչ քնեմ ծընկանդ վրա, իմ քնած վախտը մի սե ջուր կգա՝ ինձ հիմաց մի՛ տալ, ետո մի կարմիր ջուր կգա՝ էլի հիմաց մի տա, եննա մի դեղին ջուր կգա գետի նման, ջուրը գալուն պես ինձ հիմաց տուր»: Ասեցի. «Լավ: Պառավը քնեց. տեհա, սե ջուրն էկավ՝ ձեն հանեցի ոչ, մի քիչ հանց կացավ. տեհա կարմիր ջուրն էկավ՝ էլի ձեն հանեցի ոչ, մըն էլ տեհա դեղին ջուրն էկավ, ասեցի. «Նանի», նանի՛, վե կաց, դեղին ջուրն էկավ: Նանը տեղիցը վե թռավ, ոտերիցս բռնեց, գլուխս կոխեց ջրի մեշ, մազերս դառավ բոլորը ոսկի: Ետո պառավն ինձ դուռը շանց տվուց, ասեց. «Դե՛հ, գնա՛, որթի, աստված քեզ հետ ըլի»:

Դուռ էլա զաղից, էկա մեր տավարի կուշտը, ասեցի. «Ինչ անեմ, ինչ չանեմ, ես էս ոսկե մազերով էթամ տուն, իմ խորթ մերը ինձ կծեծի, մազերս կպոկի»: Գնացի մի շորանի աղաչեցի, որ մեզառ մորթի, միսը հի՛րառն ըլի, ղառինը ինձ տա: Չորանն ասեց. «Շատ լավ կըլի, ա՛յ քիր, ես էլ քեզ էտ լավութունը կանեմ: Չո-

¹ Այր, (ծանոթ. բանահավաքի):

քանը վն կացաւ, մի գառ բերուց, մորթեց ասեց. «Ա՛յ քիւր, նստի՛, մի քիչ խորոված անեմ, ուտենք:» Խորոված արեց, կերանք, ետո ղառինը վն կալա, քաշեցի գլուխս, մազերս ծածկեցի: Ընչանք հօրիկուն մնացի արևի տակ, ղառինը գլխիս շորացաւ, տալարը քշեցի, բերի տուն: Մերս ասեց. «Ա՛յ անզգամ, խի՛ չես քոմմա քորթը մանել»։ Բարկացաւ ինձ վրա, մի քանի սիլլա տվուց: «Ի՛նչ,— ասեց,— հարի գլուխդ լվանամ, ըսօր շափաթ առ: Ասեցի. «Ուղըմ չե՛մ, իմ գլուխը լվանալ մի՛ն: Իմ պուճուր քիւրը, որ իմ մոր հալալ ախշիկն էր, վրա թռաւ իմ գլխիս ղառինը պոկեց, ոսկն մազերս փռեց գննին: Մերս ասեց. «Ա՛յ, անզգամ, էս ի՛նչ բան առ: Նստեցի քոմմա ասեցի մորս. մերս ասեց. «Տո լի՛րը, հառավտը կտանես իմ ախշկանն էլ շանց կտաս էտ քարափը, որ իմ ախշիկն էլ ոսկն մազ ունենա:»

Հառավտը, լիսը որ բացվեց, մերս տալարը դուս հանեց, մի գրվանքա բուրթ տվուց քվորս, մի կտոր շոր հաց, զնացինք: Գնացինք, քվորս շանց տվի քարափը, զնաց կաննեց գլխին, թեշին մանեց. էլի քարափը ծակվեց, թեշին ընկաւ մեշը, կռացաւ տեհաւ, մի պառաւ կնիկ նստած ա, բարկացած ասեց. «Նա՛նի, թեշին տո՛ւր»։ Պառաւն ասեց. «Որթի՛, հարի՛, վն կալ տար, ես մենձ կնիկ եմ, կարալ չեմ տեղիցս կաննիլ»։ Ախշիկը բարկացած ասեց. «Սրա դուռը ո՛րդի առ: Ասեց. «Ձորի միշուլն հարի»։ Ախշիկը ձորի միշուլ վեր էկաւ, տեսաւ մի զաղի դուռ բաց ա, նեքսն մտաւ, կռացաւ որ թեշին վն ունի, տեհաւ դուռը կա ոչ, ասեց. «Նանի՛, դուռը կորցրի, հո՛ւր առ: Նանն ասեց. «Որթի, հըլա հարի, բան պըտեմ ասիլ»։ Գնաց պառավի կուշտը: Մի,— ասեց,— ափիւր վն կալ, մեր տունը սրփառ: Ախշիկը սրփեց պրծաւ, պառաւն ասեց. «Որթի՛, մե՛ր տունն ա թամուզ, թե ձեռ»։ Ախշիկը բարկացած ասեց. «Մեր տունը թամո՛ւզ ա, ձեր տունը մուռտառ»։ «Դեհ,— ասեց,— որթի՛, վնաս չունի, մենձ կնիկ եմ, իմ սրփողս ո՛վ ա: Դե մի քիչ նստի, գլուխս զնեմ ծնկանդ, մի քիչ քութութառ: Ախշիկը նստեց, պառավը գլուխը դրուց ծնկան վրա, ախշիկը քութութեց. որ պրծաւ պառաւն ասեց. «Որթի՛, ի՛մ գլուխն ա թամուզ, թե քու մոր գլուխը»։ Ախշիկը բարկացած ետեց. «Լա՛յ քու գլխին, իմ մոր գլուխը թամուզ ա»։ Պառաւն ասեց. «Որթի՛, ես մի քիչ կքնեմ, մի դեղին ջուր կգա՝ ինձ հիմաց տաս ոչ, մի կարմիր ջուր կգա՝ ըլեդ հիմաց տաս ոչ, ետո մի սև ջուր կգա՝ ինձ հիմաց տուր»։ Պառավը քնեց, աղշիկը տե-

հավ, որ դեղին ջուրն էկավ՝ ձեն տվուց ոչ, ետո էկավ կարմիր ջուրը՝ էլի ձեն հանեց ոչ, էկավ սև ջուրը՝ պառավին ձեն տվուց, պառավը զարթնեց, ախչկա ոններից բռնեց, կախեց ջրի մեշը, հիսմ ախչիկը սև-սևացավ, մի մսի կտոր էլ ճակտիցը կախ էլավ: Պառավն ասեց. «Որթի՛, դուռը բաց ա, գնա»: Ախչիկը մտիկ արուց տեհավ որ դուռը բաց ա, թեշին վե կալավ, էկավ իմ կուշուր: Տեհա՛հա՛ զարհուրեցի, մի ալբեջար բան էր դառնի՛ ասեցի. «Ախչի, խի ըտենց էլավ»: Ասեց. «Եսի՛մ, պառավն ինձ կոխեց սև ջրի մեշ, ըսենց էլա»: Վեկացանք գնացինք տուն, մերս ուր տեհավ հիւրա ախչկանը էս օրին՝ փետը վե կալավ ինձ ծեծեց, տանից դուս արեց, էկա հանդը, նստեցի ծառի տակը, լաց ի ըլըմ, քու սալդաթները էկան ինձ բռնեցին, բերին: Ասեցի. «Հո՛ւր եք տանըմ»: Ասեցին. «Բեզ տանըմ ենք թաքավորի տղի հըմար»:

Ես էլ վե կացա էկա, թաքավորն ապրած կենա:

18. ՈՍԿԵ ՔԱՔՈՒԼ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Հառաչվա ժամանակը մի թաքավոր կար. շատ զոռքա թաքավոր էր: Դրան էրկու տղա ունեւր, մի կնիկ: Մնէլ արաք մեհտար¹ ունեւր: Դրա համեման մի բանը էտ մեհտարի ձեռովն էր հանց կենըմ. տղեքանցիցը ավել էր սիրըմ, որ հիւրան հավատարիմ էր: Արանքը քաշեց մի վախտ, թաքավորի կնիկը մեռավ: Թաքավորը շատ էր ախրում, մի հինգ տարի արանքը քաշեց, կանչեց հիւրա արար մեհտարին:

— Մեհտար,— ասեց,— էրկու ձի հազրա, էթանք մի քիչ ման գանք, սիրտս բացվի:

Արարը վե կացավ, էրկու ձի հազրեց, հիւրանց նետը, անեղը, գուրզը և թուրը կապեցին, գնացին հանդը: Ման ին գալի, ավղուշ ին անըմ: Գնացին քաղաքիցը դուա մի հախալրի վրա իրեք ախշիկ տեհան՝ նստած ջուր են լցնըմ: Ախշիկքը միներ մընի հետ խոսաց:

Մենձ քիրն ասեց.— Որ թաքավորն ինձ առնի՝ ես թաքավորի հըմար մի խալիչա կգործեմ, որ զոշունը վրին նստի՝ կեսը դարտակ մնա:

Թաքավորը հանգաջ էր անըմ էտ խոսքին:

Միշնեկ քիրը ասեց.— Որ թաքավորն ինձ առնի՝ ես մի շատիր կգործեմ, զոշունը տակին նստի՝ կեսը դարտակ մնա:

¹ Զիադան, (ծանօր. բանաճալաֆի):

Պուճուր քիրն ասեց.— Որ թաքավորն ինձ առնի՝ ես ոսկե քա-
քուս տղա, ոսկե քաքուս ախշիկ կրեմեմ:

Թաքավորն էտ խոսքերը լսելուն պես՝ ետ դառավ, գնաց հփրա
տանը վեր էկավ: Հրամայեց սինոթը նստի, որ ըսօր ես գանգատ
ունեմ: Թաքավորի խոսքը անտես չառան, սինոթը նստեց:

Թաքավորը խնթրեց սինոթին, ասեց.— Իրավունք տվեք իր
արաբին էթա՛, քաղաքի ղրաղին մի հախալուր կա, իրեք ախշիկ
կան ընտի, կանչի գան:

Արաբը գնաց, տեհավ ախշիկները գրից են անում, ասեց.— Ախ-
շիկներք, ձեզ թաքավորը կանչում ա:

Ախշիկներ ծիծաղեցին, ասեցին.— Մեր վերջին օրն ա, էս ինչ
յանդրիչ¹ խոսք էր, մենք խոսացինք:

Ընկան արաբի հետ, էկան: Էկան թաքավորի սինոթըմը կան-
նեցին:

Թաքավորը սինոթին ասեց.— Ես ուզում եմ էս իրեք ախշկան
էլ առնեմ:

Ասեցին.— Ո՞նց կարելի ա, իրեքը բալբի քիր են:

Հարցրին ախշկերանցը: Թե.— Քիր ենք:

Թաքավորն ասեց.— Անպատճառ պըտեմ առնիլ, դուք էլ կառ-
նե՞ք:

Ախշկերն ասեցին.— Որ դու առնես՝ մենք էլ կառնենք:

Թաքավորը դրանց հետ պսակվեց. էտ իրեք քվորն էլ տարավ
փրա տունը:

Հառաչի հետը գնաց մենձ քվոր կուշտը՝ ասեց.— Ա՛խշի, դու
ի՞նչ ես խոսքը տվել:

Ասեց.— Թաքավոր, թե քու անվանը լայաղ ա՝ գնա բուրթ բեր՝
խալիչին գործեմ:

Ասեց.— Սրա տակը տայաղ ա²:

Մյուս քշերը գնաց միշնեկ քվոր կուշտը. տեհավ, սրա տակն
էլ ա տայաղ:

Վերջի քշերը գնաց պուճուր քվոր կուշտը, ասեց.— Հախալրի
վրին էն ի՞նչ իք խոսքմ իրեք քվորով: Հըմի ձեր ասածը ի՞նչ էլավ:

Ասեց.— Թա՛քավոր, բոյախանա՞ ա, հըմի տամ քեզ:

¹ Մխալ, (ծանոթ. բաճառավախի):

² Բան չի իմանում, (ծանոթ. բաճառավախի):

Թաքավորն ասեց.— Բա ո՞նց պըտի ըլի:

Ասեց.— Վախտին կըստանաս:

Թաքավորը պահեց էտ իրեք քվորը հօրան կնիկ մի վախտ: Թաքավորի հառալի կնկա էրկու տղեն՝ Պողոսը ու Պետրոսը հօրանց մոր պես ին ընդունըմ էտ իրեք քվորը:

Էկավ վախտը թամամեց, ասսու հրամանովը պուճուր քիբը կաննեց ոտի: Դրա էրկու քիբը արարին ղրկեցին որ մի տատմեք բերի:

Տատմերն էկավ, ասեց.— Ի՞նչ եք հրամայըմ, թաքուհիք:

Ասեցին.— Մեր քիբը ոտի վրա ա, պըտի աղատես:

Ասեց.— Ասսանով կաղատեմ:

Էկավ վախտը թամամեց, էտ պուճուր քիբը աղատվեց, մի ոսկե քաթուղ տղա բերուց: Էտ վախտը արարը ղրսը ղարավուլ էր, որ օշով չսեր թաքուհու ձենը. էրկու մենձ քիբը որ տեհան Ոսկե քաթուղ տղեն՝ նախանձեցին հօրանց քվորը, որ հօրանց տակը տայաղ էր, որ հօրանց խոսքը կատարվեց ոչ, նրա խոսքը կատարվեց:

Կանչեցին արարին, ասեցին.— Արաբ, մի շան թուլա բեր էս սըհաթը, քեզ հինգ հարիբ մանեթ փող կտանք:

Արարն երկուդիցը գնաց մի որձ շան թուլա բերուց, տվուց ղրանց: Տատմերը շորի միշին էրեխեն փաթըթեց, տվուց արաբին.— Տա՛ր քցա ծովը:

Արարը տարավ ղրուց ձիու մսուրքը, ետ ղառավ, ըլեդ էկավ հօրա տեղը:

Հառավոտն հաշկալիսեք պըտի էթան թաքավորին, թե՛ Հաշկղլիս, քեզ տղա ա էլի:

Արարը որ գնաց քնելու, էլ քնեց ոչ, էտ էրեխեն վե կալավ, նի՛լավ ձին, տարավ Մաղկեվանք սար կա, ըտի մի ղաղա կա, էրեխու բարուրը ղրուց էտ ղաղեն, գուռը շարեց, ետ ղառավ էկավ քնեց:

Լիսացավ. Ժողովուրթը էկավ թաքավորին հաշկալիսեք: Դրանցից հառաչ էրկու քիրն էկան թաքավորի կուշտը, նոթերը կիտեցին, ասեցին.— Ինչ հաշկալիսեք, քու կնիկը շան թուլա ա բերել:

Թաքավորն ասեց.— Արարին կանչեք:

Արարին կանչեցին, ասեց.— Ա՛րաբ, էտ ղանջըղին տար քցա՞ծովը, կորչի:

Արաբը դրան տարավ գոմը։ Մի երկու սհաթից ետով թաքավորը կանչեց, ասեց.— Ի՞նչ արիր։

Ասեց.— Տա՛րա, քցե՛ցի ծովը։

Ասեց.— Լավ արիր։

Էկավ մուրթ մթնեց, արաբը գործից պրծավ, էտ թաքուհուն վե կալավ, նի հանեց ձին, տարավ Մաղկեմանքու սարը, հասավ էն զաղեն, որ էրեխեն միշին ա, ասեց.— Վե՛ր հարի ըստի։

Թաքուհին խնթրեց արարին.— Թե ինձ սըսանես՝ արա՛ ֆողի տակը, իմ ջանդակա ղուրդ¹ ու ղուշ շուտի։

Վեր էկավ, տարավ էտ զաղեն, ասեց.— Դու ինձ քիր, ես քեզ ախպեր, քու քվորտինքդ են նախանձել քեզ, դու թուլա չես բերել, էս քու Ոսկե քաքուլ տղեն ա, ապրի ըստի, ես քեզ կպահեմ ինձ քիր։

Արաբը թաքուհուն թողեց ըտի, հինքն էկավ էլի հիրա ծառայութունին։ Յերեկը ծառայում էր թաքավորին, քշերը օգնում էր թաքուհուն՝ հաց, շոր կրում էր թաքուհուն։

Պահեց ըտի տասներորս տարի։ Տասը տարեկան վախտը թաքուհին խնթրեց արարին, որ տղի հըմար մի նետ ու անեղ բերի։ Արաբը բերուց, տվուց տղին, որ ավղուշ անի։ Էտ տղեն հիրա հըմար ավղուշ էր անում. հինքն էլ, հիրա մերն էլ մարալի փոստ ին հաքել, հիրա գլուխն էլ ոշխարի ղառին էր պրծացրել, որ ճանանչեն ոշ։ Միայն շատ հիմաստուն տղա էր. է՛, Սողոմոնից հիմաստուն էր։

Դա թող ըտի ապրի ընչար տասներհինգ տարեկան դառնալը։ Մենք խաբարը տանք թաքավորիցը,

Թաքավորը կանչեց արարին.— Արաբ, հարի՛ ըստի։

Արաբն էկավ, գլուխ տվեց, կաճնեց։

Ասեց.— Գնա էրկու ձի սարքա՛, էթանք մի քիչ ման գալու, սիրտս շատ նեղանում ա։

Արաբը էտ հրոպպումը պատրաստեց էրկու ձի, բերուց ընտի կաննեց։ Թաքավորը դուա էկավ, նստեցին ձիանը, հիրանց նետը, անեղը վե կալան, գնացին ման գալու։

— Արաբ, բա՛ դվո՞րճ էթանք։

¹ Գալլ, (ծանոթ. բաճառավախ)։

Արարն ասեց.— Կամքը քունն ա, թաքա՛վոր, դժոքը հրամա-
յես՝ դենը կէթանք:

Ասեց.— Արա՛ր, գնա՛, դժոքը էթաս կգամ:

Արարը ձին հառաչ քցեց ղըրա Մաղկեվանքու սարը, որտի որ
ապրըմ են թաքուհին ու մսկե քաքուլ տղեն:

էտ տղեն էտ օրը մի մարալ էր տեհել, ուղըմ էր վե քցի՝ տե-
հալ էն դհիցը էրկու ձիավոր դալիս են, տափ կացալ տղեն, ասեց.—
Թող դան էթան, նոր վե քցեմ:

էտ ավը թաքավորն էլ տեհալ, տվուց վե քցեց: Ավը տղին
մոտ էր, տղեն վե կալալ ու փախալ:

Թաքավորը բարկացալ, ասեց.— Ա՛րար, էտ տղին վե քցա:

Արարը նետը բանցր դցեց, որ շառնի տղին: Տղեն փախալ,
էկալ մտալ զաղեն, մոր կուշտը:

Մերն ասեց.— Խի՞ ես վախըմ, ա՛յ տղա:

Տղեն ասեց.— Հրես էրկու ֆոքի են գալի, նրանք ավը վե քցե-
ցին՝ ես փախցրի:

— Բա կարալ շես դրանց մի ջուղապ տալ, ահագին հիմաս-
տութուն ունես:

Թաքուհին դուս էկալ զաղի դռնիցը թամաշ արուց, տեհալ
մինը թաքավորն ա, մինը արարն ա: Էկան, զաղի դռանը կան-
նեցին:

Թաքավորն ասեց.— Ա՛յ տղա, իմ ավը խի՞ բերիր:

Ասեց.— Թաքավորը հաստատ մնա, ավը տվողինը չի, բռնո-
ղինն ա:

Թաքավորն էտ էրեստուն տենելուն պես, ոնց որ մի խնձոր ընկ-
նի սիրտը. արինը դրա վրին քըռաց:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, դու ի՞նչ գիտես ես թաքավոր եմ:

Ասեց.— Հա՛մեցեք ղոնաղ, կասեմ, թե ով ես:

Թաքավորը վեր էկալ, մտալ զաղեն, տեհալ էտ զաղի դրու-
թունը, զարմացալ, իժդար ապրանք կար ըտե, հինքն էր առել:
Ամոթու խոսաց ոչ:

էտ տղեն դրան պատվեց համեն մի կերակրով, մարալի
մտով:

էտ տղեն ըտի մի ղուշ էլ ունեք, նախշուն ղուշ, տղեն ավ էր
արեկ, բերեկ էր մորը դրըցահընգեր:

Հացից ետը թաքավորն ասեց.— Ա՛րար, վե կաց, էթանք:

Արաբը վե կացավ, ձիանը հաղրեց: Թաքավորը էն ավը որ վեր էր քցել, Ոսկե քաքուլ տղեն բերուց թաքավորին, ասեց.— Համեցե՛ք, քու ավը:

Արաբը վե կալավ, կապեց ձիու թարքին: Դուռ էկավ զաղի դուռը, հըմի նի շի ըլնըմ ձին:

Արաբն ասեց.— Թաքավոր, նի՛ի՛լ, է՛, էթանք:

Ասեց.— Արաբ, որ մենք էթանք, բա էս էրեխեն ըտի ի՞նչ անենք:

Արաբն ասեց.— Թաքավոր, ես գիտեմ, պըտի իմ գլուխը կըտըես, յավաշ մի գանգատ ունեմ, ասեմ, թե՛ կտրելու ես՝ ըստի կտրա:

Թաքավորն ասեց.— Ա՛րաբ, դու իմ էրկու տղին պըտի սըպանած ըլես՝ որ ես քեզ շոռ ասեմ:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, քու որսիւների վախտը, որ գնացինք այն ինչ հախալրի վրին էն իրեք ախշիկը ի՞նչ ին խոսըմ, քեզ ի՞նչ խոսք ին տալի:

Ոնց որ էլածն էր՝ թաքավորն ասեց արաբին:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա՛, էն իրեք քիրը որ առար՝ պուճուրը ոսկե քաքուլ տղա բերուց, էրկու քիրը նախանձեցին, հինգ հարիւր մանեթ փող տվին ինձ, հինգ հարիւր՝ տատմորը, մի շան թուլա բերին քցեցին թաքուհու տակը: Ոսկե քաքուլ տղեն տվին ինձ, որ տանեմ քցեմ ծովը, վե կալա բերի ըստի: Հառավոտը դու էլ որ հրամայեցիր, թե՛ էտ դանչըղին տար քցա ծովը, թաքուհուն էլ բերի ըստի. հավատըմ չես՝ տես, էս քու Ոսկե քաքուլ տղեն, էս էլ քու թաքուհին:

Արաբն ասեց ու տղի ոսկե քաքուլը բաց արուց:

Թաքավորը որ տեհավ՝ զարմացավ, ներդուլուն խնթրեց թաքուհուց, թե.— Ես արի՛, դու շանես:

Ենեա ասեց արաբին.— Դու շատ լավութուն ես արել ինձ, համա էս մինը սաղ հանց կացրուց, ես չպիտի կարենամ տակիցը դուռ գալ: Դե՛ գնա՛, քաղաքիցը ձի բն՛, քոմմեքս էլ էթանք:

Արաբը գնաց տուն, հիմաց տվուց թաքավորի էրկու տղին, ասեց.— Հաշկենիդ լիս ըլի, ձեր մերն ա քթնվել, ձեր Ոսկե քաքուլ ախպերն էլ:

Էրկու քիրը որ լսեցին, բերանքսըվեր վեր ընկան, մտածըմ ին, թե հի՛րենց գլուխը ի՞նչ պըտի գա:

Թաքավորը, Թաքուհին, Ոսկե քաքուլ տղեն, Հիրա դուշը էկան-տուն: Հաշկալիս էկողներն էկան, գնացին, էկան, գնացին, մինը գալիս էր, հազարն էթըմ:

Արանքը քաշեց մի ութ օր. էրկու քիւրը մինը մընի հետ խոսա-ցին, ասեցին.— էթանք մեր քվորը տենենք, մենք արել ենք, հինքը անիլ չի:

Ասերես վե կացան էկան, մտան Թաքավորի օթախը, դուշը տենելուն պես՝ շուշեն շարթեց ու փախավ:

Ոսկե քաքուլ տղեն լաց էլավ, ասեց.— Վա՛յ, իմ դուշը կորավ: Թաքավորն ասեց.— Կա՛ց մի ըլիլ, դուշդ կրերեմ:

Տղեն ձենը կտրեց ոչ: Թաքավորն ասեց էտ երկու կնկանը.— Ըղդար ժողովուրթ էկավ՝ դուշը փախավ ոչ, դուք էկաք՝ փախավ, գնա՛ցեք կորեք, էլ ըստի դաք ոչ:

էտ կնանիքը թողին, գնացին: Տղեն ձենը կտրեց ոչ: Պողոսն ու Պետրոսը էկան կաննեցին Թաքավորի հառաչը՝ ասեցին.— Մենք կէթանք, մեր ախպոր դուշը կրերենք, թող լաց չըլի:

Ասեց.— Դե՛ գնացեք, բերեք:

Մենձ ախպերը քառասուն ձիավորով գնաց, որ դուշը բերի: Գնաց մի հիրիկվա մանկղըլըմը վե էկավ. որ վե էկավ, կիրակրվե-ցին թեք ընկան քնեցին: Փշերվա մի վախտին մի հավարի ձեն էկավ, վե կացան, ասեցին թե.— Մարթ թալանեցին, վե կացեք, էթանք:

Մի մանկղիլ գնացին, կաքավի ձեն էկավ, քառասունը մին ֆորին դառան քար, մնացին ըտեղ. Թաքավորի տղեն էլ քար էր դառել, համա հաշկի մինը լիս էր՝ տենըմ էր ինչ ա գալի, էթըմ:

Թող դրանք մնան ըտի, մենք դանք Թաքավորի կուշտը:

Արանքը քաշեց ութ օր՝ Թաքավորի միշնեկ տղեն ասեց.— Ախ-պերս գնաց չէկավ, իրավունք տուր, ես էլ էթամ:

Թաքավորն իրավունք տվուց. էտ տղեն քառասուն ճընգերով գնաց: Գնաց էն մանկղիլը, որ ախպերը գնացել էր, ընտի վե էկան, հաց կերան, քնեցին: Փշերն ըլեդ մի հավարի ձեն էկավ. վե կացան գնացին հավարի, մի կաքավի ձեն էկավ՝ դրանք էլ քա-րացան:

էտ ութանասունը էրկու ֆորին թող մնան ըտի: Մենք խաբա-րը տանք Ոսկե քաքուլ տղից:

Ոսկե քաքուլ տղեն խնթրեց, թե իրավունք տու, ես էլ էթամ։
— Զիրան հայտնի էր, թե ախպերտիները քար են դառել։ Թաքավորն
ասեց.— էրկու տղես գնացին, էկան ոչ, դու էլ էթըմ ես, բա մեր
տները ո՞վ պըտի ըլի, իմ թախտը ո՞ւմ պըտի մնա։

Ասեց.— Անկարելի ա, պըտեմ էթալ։

Ասեց.— Որ պըտի էթաս՝ մի հազար ֆոքի հետդ տար։

— Խի՞ ես էթըմ եմ կռի՞վ։ Մենակ քու մեհտար արարին տուր
ինձ, բոլ ա։

Արաբն էկավ կշտին կաննեց.— Հրամայա՛, թաքավորի տղա,
ի՞նչ ես հրամայըմ։

Ասեց.— Մեր հըմար մի քիչ բան վե կալ։

— Ի՞նչ վեր ունեմ, բրինձ վեր ունեմ, եղ վեր ունեմ։

— Չէ՛, մի կես փութ աճար վե կալ։

Վե կալան, ասեցին մնաք բարին, ձիանը նի էլան ու գնացին։

Գնացին, շատ ու քիչն աստված գիտի, էն տեղը հասան, որ
ախպերտիները վեր ին էկել։ Դա էլ վեր էկավ. արաբին հրամայեց,
որ մի քաշովի քցի։ Արաբը քաշովին քցեց, կերան, խմեցին ու քնե-
ցին։ Քշերվա լավ վախտին մի հավարի ձեն էկավ, դրանք վե կա-
ցան, ձիանը նի՛լան ու գնացին մի քիչ տեղ. էլ հետ դառավ, էկավ
տեղը նստեց. թեք ընկան քնեցին։ Համա արաբը քնեց ոչ։

Քշերվա մի վախտին տեհավ մի աղվես էկել ա քաշովին ուտըմ
ա, ասեց.— Թաքավորի տղա, մի աղվես էկել ա քաշովին ուտըմ ա՛
վե քցե՛մ։

Ասեց.— Չէ, սոված ա, թո՛ղ ուտի։

Արաբը քաշեց մի էրկու սըհաթ, արաբն ասեց.— Թաքավորի
որթի, աղվեսը բինիշիդ՝ վրա նստած ա, տա՛մ վե քցեմ։

Ասըմ ա.— Չէ, տալ մի՛, թող նստի, մեղք ա, տեղը շոր ա ըլել,
էկել ա կակոդ տեղ ա քթել. թո՛ղ նստի։

Մի էրկու սըհաթ էլ համփերեց՝ լիսացավ. տեհավ աղվեսը վեր
ա կացել, էթըմ ա։ Արաբն ասեց.— Թաքավորի տղա, աղվեսը գնաց
է՛, տամ վե քցե՛մ։

Տղեն ասեց.— Չէ՛, ինչ կամեցավ ինձ, աստված կամենա
հ՛իրեն, թող էթա։

¹ Վերարկու, (ծաւար, բանաւաւախ)։

Աղվեսը նվոր լսեց էս խոսքը, ետ դառավ, ասեց.— Ոսկե քա-
քուլ տղա, ի՞նչ ա նպատակդ, ասա կատարեմ:

Ասեց.— Քեզ հայտնի ա, իմ ղուշն եմ ուզըմ, իմ էրկու ախ-
պերտինքը:

Ասեց.— Որ ըտենց ա՝ քու ունեցածդ տուր արարին, դու իմ
հետ հարի:

Դա ունեցածը տվուց արարին, ընկավ աղվեսի եննա գնաց:
Ետտ ու քիչը աստված գիտի, էն թաքավորի ֆողը գնաց, որ հիրա
ղուշը ընտի ա:

Աղվեսն ասեց.— Էտ գոմըմն ա քու ղուշդ, նի կմննես, քու ղու-
շը կբռնես, հուրըշին ձեռ շտաս:

Էտ տղեն մտավ գոմը, տեհավ հազարավոր ղշեր կան, քոմմա
հիրա ղշի նման են. ասեց.— Յավաշիկ էրկուսը բռնեմ:

Հենց ուղեցավ բռնի՝ ղշերը ձեն տվին, էկան դրան կալան,
տարան թաքավորի կուշտը:

Թաքավորն ասեց.— Բռնըմ իր՝ քու ղուշն իր բռնել, ընչի՞
հրժար իր ձեռ տալի հուրիշ ղշին, որ քեզ բռնեն, բերեն ըստի:

Ասեց.— Թաքավորը հաստատ մնա՛, իսանի թամահ էր, ի՞նչ
դիտեմ:

— Դե որ թամահի էս, Ծաղկեվանքու սարըմը քառասուն հա-
րամի կա, դնա նրանց սե ձին բեր՝ էրկու ղուշ փեշքաշ անեմ՝ տա՛ր:

Դուս էկավ դուռը՝ աղվեսն ասեց.— Է՛տ ի՞նչ ես արել, ես քեզ
բան թամբահ արի, դու խի՞ դնացիր, անտեղի ընկար կրակի մեջը:

Ասեց.— Իսանի թամահ էր, ասեցի էրկուսը բերեմ՝ չէլավ:

Ասեց.— Հարի՛:

Վե կացան, գնացին էն սարը, որ հարամիքն ապրում ին:

Ասեց.— Կէթաս՝ ձիու գյամը կտաս զուլան ու նի կըլես. թամ-
քին ձեռ շտաս:

Էտ ասեց աղվեսը դրան. Ոսկե քաքուլ տղեն գնաց նեքսե,
ձիուն գյամեց, տեհավ որ թամքը էրկու ձի ածի, ասեց.— Ձին տա-
նողը որ թամքը տանի ոչ՝ ի՞նչ ածի:

Ուղեցավ թամքը վեր ունի, թամքը ձեն ածեց, էկան բռնեցին,
տարան հարամբաշու կուշտը:

Ասեց.— Ձին տանըմ իր՝ տանեիր, թամքին խի՞ իր ձեռը տալի,
որ քեզ բռնեին բերեին ըստի:

Ասեց.— Ձին տանողը որ թամքը շտաներ՝ քա՛նի կապեկ ածեր:

Ասեց.— Որ ըտենց դուռն էս, Ալադլազ սարըմը մի ախլիկ
կա, գնա՛ր բեր, ձին թամբեմ, տամ քեզ՝ տա՛ր։
Տղեն դուռն էկավ՝ աղվեսն ասեց.— Խի՞ ես ըտենց բաներ
անում։

Ասեց.— Իսանի թամա՛հ ա, ի՞նչ անեմ, ընկնում ենք թալակը՝

Ասեց.— Դե հ՛արի։

Գնացին էն տեղը, որ տասը վերստ տեղ փուշ ու տատաշ¹ ա։

Ասեց.— Ոնեներդ հանա։

Թագավորի տղեն բորկացավ։

Ասեց.— էս փուշը կընկնես՝ կէթաս, կասես. «էս ի՞նչ կանանչ
հափ ա»։ Եփ որ փուշը հ՛անց կկենաս՝ կտենես, որ մի հ՛ախպուր
արին ու վահրըն ա. դրանից մի բուռը կխմես, կասես. «էս ի՞նչ
անմահական ջուր ա»։ Նա էլ քեզ ճամփա կտա կէթաս. կէթաս,
կտենես մի ուռի ծառ կա, մի էրկու հրոպալա տակին կհոսանաս,
կասես. «Շեն կենա էտ ծառը», նա էլ քեզ ճամփա կտա՝ կէթաս։
Կէթաս, կտենես դրա տների հ՛առաչին մի եզը կա ու մի ասլան,
եզի հ՛առաչին դմակ կա, ասլանի հ՛առաչին՝ խոտ. դմակը կղնես
ասլանին, խոտը կղնես եզին, նրանք քեզ ճամփա կտան, կէթաս։
Կէթաս՝ կտենես մի ախլիկ նստած ա. բարով շտաս, աշխատա նրա
հուսը կտրա ու դուռն հ՛արի։ Իժդար կգոռան՝ «Տարավ, հա՛, տա-
րավ», ետ շթամաշ անես, կդառնաս քար։

էտ Ոսկի քաքուլ տղեն դրա խոսքերն հ՛անգաջին գինդ արուց
ու գնաց։

Գնաց փուշ ու տատաշը կուշտը, ասեց. «էս ի՞նչ կանանչ հ՛ափ
ա» ու վաղեց, փուշ ու տատաշը դառավ կանանչ հ՛ափ, դրան ճամ-
փա տվուց. գնաց, տեհավ մի հ՛ախպուր՝ էտ հ՛ախպուրիցն էլ մի բու-
ռը ջուր խմեց, ասեց. «էս ի՞նչ անմահական ջուր ա»։ Հ՛ախպուրն
էլ անմահական ջուր դառավ՝ ճամփա տվուց, գնաց. տեհավ մի
ուռի ծառ, տակին էրկու հրոպալա նստեց, ասեց. «Հաստա՛տ մնաս,
հովաքա»։ դա էլ ճամփա տվուց, գնաց։ Գնաց, տեհավ որ էտ ախ-
լիկ դռան հ՛առաչին մի եզը կա, մի ասլան. եզի հ՛առաչին դմակ
կա, ասլանի հ՛առաչին՝ խոտ. դա փախարկեց, խոտը տվուց եզին,
դմակը տվուց ասլանին. դրանք էլ ճամփա տվին, Մտավ նեքսե,
տեհավ մի սիրուն ախլիկ։

¹ Տատասկ, (ծառոր. քանաճավափ)։

Ախլիկը տենեկուն պէս տեղիցը վե կացավ, ասեց.— Բարո՛վ, հաղար բարի ես էկել, Ոսկն քաջուլ տղա, ես քեզ ճրաքով ի ման գալի, ցերեկով քթա:

Տղեն լսեց ակնկա խոսքը, աշխատեց հուար կտրեց ու փախավ:

Սար ու քու եննուցը դռուաց.— Բռնե՛ք հա՛, բռնե՛ք:

Ախլիկը եղին ասեց.— Բռնա՛:

Ասեց.— Բռնիլ չեմ, թող էթա, օխտը տարի ա ես ըստի եմ, զմակ էր հառաշինս, նա՛ էկավ, խոտը տվուց, թո՛ղ էթա, աստված հիրա հետ:

Ասլանին ասեց.— Ասլան, բռնա՛:

Ասլանն էլ էլի եղի խոսքը խոսաց:

Ուտի ծառին ասեց.— Ո՛ւտի ծառ, բռնա՛:

Ասեց.— Թող էթա՛, աստված հիրա հետ, էկավ էրկու հրոպպա տակիս նստեց, ասեց. «Հաստատ մնա, հովացա», դու դալիս ես, տակիս նստեմ ես, քնեմ ես, ասըմ ես Եթոքդ շորանա՛ն:

Ասեց.— Արին ու վահրը, բռնա՛ դրան:

Ասեց.— Ես արին ու վահրը չեմ, ես անմահական շուր եմ, թող էթա՛, աստված դրա հետ:

Ասեց.— Փուշ ու տատաշ, բռնա՛, հուսա դու ես:

Ասեց.— Ես փուշ ու տատաշ չեմ. կանաչ հափ եմ, փունջ մահիշակ եմ, էթեմ ա՛ էթա, աստված հիրա հետ:

Տղեն էկավ աղվեսի կուշտը:

— Հը՛,— ասեց,— բերի՛ր:

Ասեց.— Բե՛րի:

Ասեց.— Տո՛ւր:

Հուար տվուց հիրան: Տղեն հառաչ ընկավ, ետ թամաշ արուց, տեհավ աղվեսը դառել ա մի լավ ակնիկ. էն ակնիկը, որ հուար բերել ա, նրա նման ա տալի:

Ախլիկն ասեց.— Ես էն աղվեսն եմ, տար տուր ինձ հարամբաշուն, ձին նստի գնա, ես կգամ, քեզ կհասնեմ:

Տղեն ակնկանը տարավ հարամբաշուն: Հարամբաշին տենեկուն պէս խելքամաղ էլավ, ասեց.— Գնա՛ցեք, ձին թամբեք, տվեք հիրան:

Գնացին, ձին թամբեցին, տվին էտ տղին՝ գնաց:

Էտ ակնիկը հարամբաշու կշտին նստած էր, հարամբաշին

ուզեցաւ սաթաշմիշ ըլի¹ դրան.—Տո',—ասեց ախշիկը,—ինչ թա-
վուր տղամարթ ես, բա քեզ հ'ուրիշ օղլուշաղ շունե՞ս, բեր մի հետը
խոսանք, էլ հո ես էթողը չեմ:

Հրամայեց, հ'իրա քառասուն կնանիքն էկան, կաննեցին, Քա-
ռասունն էլ տեհան, որ դա քոմմեքիցը սիրուն ա:

Ասեց.—Սրան վե կալեք, տարեք բախշեն ման ածելու:

Գնացին բախշեն, ման էկան:

Ասեց.—Քվորտինք, քոմմեքս էլ մի մարթի կնիկ ենք, իրա-
վունք տվեք, հ'անց կենամ պատի էն դհին, ջրվեթ անեմ՝ գամ:

Դրանք ասեցին.—Գնա', բիրադնիս մենձը դու ես, խի՞ ես
իրավունք ուզում:

Դա պատն հ'անց կացաւ էն դիհը, դառաւ էն աղվեսը, պոչը
քցեց սաղրուն² ու փախավ: Որտեղ ես Ոսկե քաքուլ տղա,
էկա՛ւ:

էն տեղը հասաւ Ոսկե քաքուլ տղին, որ մոտեցել ա ղշի թա-
քավորի քաղաքին:

Ասեց.—Վեր հ'արի՛ ձիուցը:

Ոսկե քաքուլ տղեն ձիուցը վեր էկավ քաղաքի դրաղին, ձին
կապեց մի մարաք: Աղվեսը դառաւ մի ձի՝ մի սև ձի, հարամբաշու
ձիու նման, ասեց.—Տա՛ր ինձ տու թաքավորին, քու ղշերն առ ու
գնա, ես կգամ քեզ կհասնեմ:

Տղեն էտ ձին վե կալավ, գնաց թաքավորի կուշտը. թաքավորը
տեննելու պես ասեց.—Գնացեք էրկու ղուշ տվեք էտ տղին տանի:—
Ձին առան քաշեցին գոմը, էտ տղեն ղշերը վե կալավ, էկավ նըս-
տեց հ'իրա ձին, էն որ մարաքըմը կապել էր, ու գնաց:

Թաքավորն ասեց.—Մի էտ ձին դուա բերեք տենեմ, դրա հը-
մար ահագին ղոշուն եմ փշացրել:

Ձին դուա քաշեցին, մեհտարը ման էր ածում, որ թաքավորը
տենի. ձին մեհտարին մի քացի տվուց, մեհտարը ընկավ մեռավ:
Ձին պատը թռավ, ընկավ ճամփին, էլի դառաւ էն աղվեսը, էկավ
հասաւ տղին:

—Հը,—ասեց,—էկա հասա, քշա՛ ձիդ:

Գնացին էն տեղը, որ արաբին թողել ին: Բարով տվին արա-

¹ Գրկախառնի, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մեշքին, (ծանոթ. բանահավաքի):

բին, նստեցին, հաց կերան, աղվեսն ասեց.— Մի ես եմ, մի դու ես, մի քու մեհտարը, իրեք ձի կա, էկեք էս դղըմը մի քիչ հաղ անենք, եննա էկեք, դնացեք:

Թաքավորի տղեն ասեց.— էթանք:

Նի՛լան ձիանն ու էտ դղըմը հաղ արին: Գնացին հասան էն տեղը, որ ախպերտի՛նքն ու գին՛վորենը քար են դառել:

Աղվեսն ասեց.— Ոսկե քարուլ տղա, սրանք ի՞նչ են:

Ասեց.— Փար են, համա իսանի նման են, ձիու նման են, ի՞նչ հիմանամ:

Ասեց.— էտ էրկուսը տե՛նըմ ես, սրանք քու ախպերտի՛նքն են, քար են դառել, համա հաշկներըմը լիս կա, տենըմ են:

Ասեց.— Դե՛ դուս էկեք մեշիցը:

Դուս էկան, մի կաքավի ձեն էկավ, դրանք քոմմա էլ կենթանացան:

էտ գին՛վորենը Թաքավորի տղեքանցը ասըմ են.— Դե՛ պըրծեք, էթանք դուշը բերենք:

Թաքավորի տղեքը ասեցին.— Սուս կաննեցեք:

Կաննեցին. էկան էտ երկու տղեն Ոսկե քարուլ տղի հառաշին ձեռ կապեցին կաննեցին, ասեցին.— Մեր ազատողը դու ես, մեր տերը դու ես:

Աղվեսն ասեց.— Դե՛, վերեք էթանք:

Վե կացան աղվեսի հետ էկան էն տեղը, որ քաշովի ին քցել: Վեր էկան ըտի, աղվեսն ասեց.— Ոսկե քարուլ տղա, քու մի բուռը ձավարը իմ հաշկերը բռնեց, թե չէ դու էլ իր քար քու ախպորտանց պես: Հըմի՛ մնաս բարին, դու գնա՛ քու հայրենիքը, ես էթամ իմ հայրենիքը:

Աղվեսը գնաց հիրա ճամփեն, իրեք ախպերն հիրանց ղոշունի հետ հիրանց էրկու դուշը, հարամբաշու ձին վե կալած գալիս են հայրենիք:

Խարարը գնաց Թաքավորին, թե հաշկդ լիս ըլի, քու տղեքդ էկան սաղ-սալամաթ. Թաքավորը հաշկալիսեք տվուց ժողովրթին, կերան, խմեցին, ուրախացան: Ոսկե քարուլ տղեն էկավ հիրանց տոճը նստեց: Թող դրանք հիրանց տանը մնան մի վախտ¹:

¹ Ժամանակ, (ծառք. բանաճալարի):

Մի վախտից ետո Պողոսն ու Պետրոսը, որ թաքավորի որթիքն են, դրանք թաքավորին ասեցին թե.— Ընթուց մենք ենք գանգատ անելու, հորիշ մարթ իրավունք չունի գանգատի:

Թաքավորը շատ մտածեց, թե հիրա տղեքը ընչի՞ հըմար են գանգատ անըմ. կարծըքի տակ էր թե էն էրկուսը ջոկ մորից են, ուզըմ են Ոսկե քաքուլ տղին քցեն:

Ընթսի օրը էրկու տղեն կաննեցին սինոթըմը, թաքավորի հառաշին, թաքավորն ասեց.— Խոսացե՛ք, ինչ ունեք ասելու:

Ասեցին.— Թաքավորն ապրած կենա, գիտաս ինչ կա. դու մենձացել ես, կարալ շես թաքավորիլ, ուզըմ ենք մեր ախպորը դնենք թաքավոր, մեզ կարենա պահի:

Թաքավորն ասեց.— Սա հոժար եմ ու ուրախ եմ, որ դուք ըդար սիրով եք:

Ոսկե քաքուլ տղեն լաց էլավ, ասեց.— Էտ ծանդը լուծը միք դնի իմ շլնքին, իմ հերս կենդանի, ախպերտինքս մեմենձ, խի՞ եք մեխկը քցըմ իմ շլինքը:

Ախպերտինքն ասեցին.— Որ մեզ պահես ոչ՝ կեթանք կընկնենք ծովը, կհեղտվենք:

Ոսկե քաքուլ տղեն ասեց.— Որ ինձ դըմ եք էս լծի տակը, ինչ որ ասեմ, կլսե՛ք:

Ասեցին.— Կը՛ լսենք:

— Դե որ ըտենց ա՛, կառավարութունը կըլի իմը, թող հերս էլի մնա թաքավոր:

Ասեցին.— Լա՛վ:

Մի ժամանակ մնացին հիրանց տան մեջը, ըլեդ Ոսկի քաքուլ տղեն կանչեց հիրա հորը, ախպորտանցը, հիրանց մեհտար արարին, մի քանի մարթկերանց, ասեց.— Սա ուզըմ եմ մեր հորը ղըրկեմ կնիկ ուզի մեր հըմար. ի՞նչ եք ասըմ, ղարո՞ւլ եք:

Ասեցին.— Ղարուլ ենք:

Ասեց.— Ափու, գնա՛ մեր իրեքիս հըմար ախշիկ ուզա, իրեքն էլ մի հորից, իրեքն էլ մի ջուռա, մինը մընիցը սիրուն լըլի:

Հերն ասեց.— Էթամ, ո՞ւմ հետ ես ղըկըմ:

— Ա՛րարի:

— Ա՛րար, կեթա՞ս:

— Հրամայեցեք, կեթամ:

— Զառավոտը վե կացեք, դարըշի շորեր հաքեք, գնացեք:

Հառափոտը թաքավորական լիբաստը¹ հանեց, դարբնի շորեր հագավ, նաչախն² առավ ձեռը, շանաղն³ առավ, արարած աշխարհը ման էկավ. էկավ մի քաղաքի դրաղի մի կալը մատեցին: Տեհան մի նախրչի տավարը բերուց արուց գեղը. էկավ մտավ մի տուն, ըտի՞ ինչ դրանք նստած ին, էտ դոնիցը մի ախլիկ էր դուռ դալի, թեչին ձեռին, գալիս էր էթըմ, գալիս էր էթըմ, իրեք հետ գնաց՝ էկավ. դրանք հենց հիմանըմ ին, թե մի ախլիկ ա, գալիս ա էթըմ, դու մի՛ ասի, թե իրեքն ա:

էտ՝ նախրչի մարթն էկավ, մտավ էտ տունը, ու փետը քաշեց հիբա կնկանն ու էրեխանցը ծեծեց, թե ղոնաղը էկել ա դուռը նըստել, խի՞ չեք կանչըմ տուն:

— Ա՛յ մարթ, — ասեցին, — մենք ինչ գիտենք՝ ինչ մարթ ին, խի՞ ես մեզ ծեծըմ:

էս նախրչին դուռ էկավ, ասեց. — Դարբիշ բարա, համեցեք, էկեք ղոնաղ:

Թաքավորն ու արարը գնացին նախրչու տունը ղոնաղ, նստեցին, հաց բերին, հաց ին ուտըմ. արարին թաքավորը ըսենց բզըմ ա, ասըմ ա. — Տե՛ս հիբա ախլիկերքն են:

Արարն ասըմ ա. — Նախրչի բիձա, սրանք քու ախլըկե՞րքն են:

Ասըմ ա. — Հրամանք ես, դարբիշ բարա, իմ ախլըկերքն են:

— Հալա՛լ:

— Հալալ:

— Մի հորից, մի մորի՞ց են:

— Հա՛, ինձանից ու էտ կնկանից են:

Քշերը մնացին էտ տանը ղոնաղ, հառափոտն ընկան ճամփա, որ էթան հիբանց երկիրը:

Գնացին, շատ ու քիչն աստված դիտա, գնացին, հասան հիբանց երկիրը: Թաքավորի տղեքը դուռ էկան թաքավորի հառաչը, ընդունեցին:

Ոսկե քարույ տղեն ասեց. — Ափու, քթա՞ք:

Ասեց. — Քթա, համա իրեք ամիս ինձ ժամանակ պլտի տաս, որ էթամ էտ ախլըկերքը ուզեմ, նախրչու ախլիկ են:

— Բան չկա, աստըծութունը մեզ էտ ա արժան տեհել:

¹ Շորեր, (ծաւոր. բանահավաքի):

² Տապար, (ծաւոր. բանահավաքի):

³ Կոկոսի աման, (ծաւոր. բանահավաքի):

Արանքը քաշեց մի ժամանակ, արարին հինգ հազար մանեթ փող տվուց, թե՛ տա՛ր բախշա էն մարթին: Արաքը տարավ, բաշխեց ու էկավ: Իրեք ամսվա մեջը էտ նախընուն շինեց թուշար¹, իրեք ամսից ետով արաբին ղրկեց, թե գնա էն իրեք ախշիկը ուզա իմ իրեք տղին:

Արաքը վե կացավ, գնաց թուշարի կուշտը:

— Բա՛րով քեզ,— ասեց:

— Ասաու բարին:

— Խե՛ր ըլի:

Ասեց.— Խեր ա, ասսուն փառք:

— Ի՛նչ ասեմ, թաքավորը ինձ ղրկել ա, որ քու իրեք ախշիկդ ուզեմ հ՛իրա իրեք տղին, ի՛նչ ես ասըմ:

Թուշարը ծիծաղաց ու տխրեց:

Երթըմ կերավ արաքը, ասեց.— Աստված վկա, էկել եմ ուզելու:

Ասեց.— Դուք որ լայաղ արիք, ես էլ տվի ու տվի:

— Դե նշանս վե կա՛լ:

Նշանը դրուց քուրսու վրեն, ախշկերքը էկան հ՛իրանց լայադ նշանները վե կալան, մենձը՝ մենձինը, միշնեկը՝ միշնեկինը, պուճուրը՝ պուճուրինը:

— Հաշկալիսեք բերեք, խմեն էտ մարթիքը,— ասեց թուշարը:

Քշերը ըտի կացան, քեֆ արին, հ՛առավորտը վե կացան, արաքը գնաց ըլեդ թաքավորի մոտ:

— Է՛, հաշկդ լիս ըլի, որ նշան եմ դրել:

Շատ շնորակալ էլան արաբիցը:

Էն ժամանակը որ գնաց խնամու տանիցը՝ արաբն ասեց թե.— Մայիսի տասներհնգին պըտի գամ, տանեմ ախշիկ գլուխ²:

Էկավ ժամանակը թամամեց, էթալ պըտեն հարսը բերեն. Ոսկի քաքուլ տղեն կանչեց թաքավորին, ասեց.— Որ էթալ պըտես հարսները բերելու, իժդա՛ր ժողովուրթ ես ուզըմ տանես:

Թաքավորն ասեց թե.— Հաղարավոր:

Տղեն ասեց.— Դու գիտաս, համա էթալուս էն ճամփի հախպրիցը մի վերստ հեռու վեր արի, գալուս էլ հեռու վեր արի: Թե որ կշտին վեր գաս, հ՛իմացի, որ քու տղեն չեմ:

¹ Վաճառական, (ծանոթ. բանահավաֆի):

² Այսպես է կոչվում, երբ աղջկան տանում են փեսացուի մոտ և այնտեղ պսակում, (ծանոթ. բանահավաֆի):

Ասեց.— Եստ լա՛վ, որթի, հեռու վեր կգամ:

Թաքավորը դափ ու զուռնով զնաց հարսները բերելու:

Գնացին էտ հախալքիցը մի վերստ հեռու վեր էկան: Գնացի՛ն, հարսանիք արին, հառավոտը վն կալան ախշրկերքը բերելու, տն-հա՛վ որ վեր են էկել հախալքի վրին:

Կերած-խմած մարթիք, էլ չկարաց դրանց վն կացնիլ, քշերը մնացին ըտեղ: Թաքավորը քնեց ոչ. լիւր մոտ էր, քնել էր, վն կա-ցա՛վ տեհա՛վ որ ուշապը դռշնի շորս դի՛հ պատել ա. համեն մարթ հասա՛վ հիրա թրին ու սրին, ուշապը աստու հրամանով լիզու էլա՛վ, ասեց.— Հա՛նդարտ կացեք, իմ վրա թուր ու սուր բանիլ չի:

Թաքավորը գլուխը բաց արուց, ուշապին խնթրեց, ասեց.— Ո՛ւշապ ջան, ուզա՛ ինչ ես ուղըմ, որ մեղ ճամփա տաս՝ էթանք:

Ասեց.— Իմ ուղածը պըտի զրկե՛ս, թե չէ:

Ասեց.— Կզրկեմ:

Ասեց.— Բու Ոսկե քարուլ տղեն զրկա՛, դա:

Էտ հարսնքավորը մի ջուռա էլան, փշրվեցին: Վիշապը դրանց ճամփա տվուց, զնացին:

Վիշապը թաքավորին ետ կանչեց, ասեց.— Թա՛քավոր, չըլի, հանդա՛շիղ քամակը քցեա հա՛, անպատճառ զրկիլ պըտես:

Թաքավորը խոստացա՛վ, որ անպատճառ զրկի, որ զրկի ոչ, ա՛վելի նեղութունի մեչ կընկնի:

Թաքավորը խնթրեց հարսնքավորին, որ ուրախ էթան, Ոսկե քարուլ տղեն իմանա ոչ ուշապի ասած խոսքերը, ընչանք հարսան-քիցը պըծնեն: Գնացին հասան տուն, մենձ տղեն էկա՛վ մենձ ախշր-կա կուր բռնեց, միշնեկը՝ միշնեկի, Ոսկի քարուլ տղին ասե-ցին.— Դու էլ հարի, բու նշանածի կուրը բռնա:

Ասեց.— Դա իմ քիրն ա, ես թաքավորի տղեմ չեմ, ես ուշապի տղեն եմ:

Թաքավորը մի ջուռա էլա՛վ, մնաց արմացած:

— Բա ի՞նչ անենք:

Էն էրկու ախալերն ասեցին.— Մընք էլ առնըմ շեմք. էն որ քու քիրն ա, սրանք էլ մեր քիրն են:

Կտները բաց թողին ու ետ կաննեցին, էտ հարսանիքը խաջիլ էլա՛վ¹:

¹ Զկայացա՛վ (ծանոթ. բաճառա՛վափ):

Օխտն օրը թամամեց, Ոսկե քաքուլ տղեն մնաս բարով արեց քոմմըքին, ասեց.— Քառասուն օր քաղաքի մարթին սև հաքցրա, էթողին էլ, էկողին էլ, դե մնաք բարին, ես էթըմ եմ:

Ավելի լաց էլավ պուճուր ախշիկը:

Ոսկե քաքուլ տղեն գնաց ուշապի կուշտը: Էտ հ'ախալիի վրին նստեց, ձեռ ու ոտը լվաց, քունը տարավ՝ քնեց: Անկարժ զարթնեց տեհավ, որ ուշապը չորս դըհին կուտապ ա էկել, կաննել:

Ասեց.— Էկա՛ր, Ոսկե քաքուլ տղա:

Ասեց.— Է՛կա:

— Դե՛, — ասեց, — դու ա արի ըտեղան:

Դա դու էկավ, ուշապը ըսենց հ'իրան փաթըթեց, կուտապ էկավ, էտ տղին նստացրուց միշքին, ասեց.— Հ'աշկերդ խփա, — նի էլավ երկինքը:

Ասեց.— Բաց արա հ'աշկդ, թամաշ արա երկնքիցը գետինը, ի՞նչ ա էրևըմ:

Ասեց. — Մի կալի դդար ա էրևըմ:

Էլի քաշեց երկինքը, բանցրացավ, տղեն ասեց. — Ա՛նաստված, արևը ինձ վառեց ախար:

Ասեց. — Ասա՛ տենեմ՝ երկնքիցը երկիրը ի՞նչ ա էրևըմ:

Ասեց.— Բան էրևըմ չի. Չինմաշին թաքավորի դուան հ'առաշի շինարի ծառն ա էրևըմ:

Ուշապն ասեց. — Կարա՛ս նրա ախշիկը ինձ հըմար բերիլ:

Ասեց. — Կբերեմ:

Ասեց. — Թե կարալ շես բերիլ, ըստիան վե քցեմ, օսկոռներդ ղշերն ուտեն:

Ասեց. — Կբերեմ:

Էտ մարթին վե բերուց գետինը. ծովն հ'անց կացրուց էն դիհը, դրուց Չինմաշին թաքավորի ֆողըմը:

Ասեց.— Գնա՛, աստված քեզ հետ:

Էտ տղեն գնաց մալուլ-մշկուլ¹. Թո՛ղ էթա:

Գնաց, մի սարի գլխի տեհավ իրեք ղովտ² կռիվ են անըմ:

Դրան որ տեհան, ասեցին.— Էսա իսան-օղլին էկավ, մեզ կրա-ժանի:

¹ Տխուր-տրտում, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մարդկային բնության ուժտ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Գնաց հասավ դրանց, բարով տվուց, ասեց.— Դուք խի՞ եք կոխվ անըմ:

Դրանք ասեցին, որ մենք իրեքս ախպեր ենք, մեզ ունենք բանց իրեք բան, մինը քեշա-քյուլլահ ա, մինը բալնիք ա, մինը դաստախուն ա:

Ասեմ ա.— Սրանց շնորքն ի՞նչ ա, որ դուք կոխվ եք անըմ:

Ասեցին.— Էս քեշա-քյուլլահը դնես գլխիդ՝ հարիր-հազար մարթի միշով էթաս՝ քեզ չեն տնիլ, էս բալնիքը շինած դուան դեմ անես՝ բաց կանի, բացի դեմ՝ անես՝ կշինի: Դաստախունը բաց անես՝ ինչ խնթրվես աստվածանից՝ կկատարի:

Իրեք հատ քար Ոսկե քաքուլ տղեն վե կալավ՝ թոլ արուց ձորը, ասեց.— Գնացե՛ք, վե կալեք, դուզ կաննեք, որըդ թեզ գաք՝ քեշա-քյուլլահը կտամ, նրանից հետի էկողին՝ դաստախունը կտամ, վեր-չի էկողին՝ բալնիքը:

Էտ ղովտեքը գնացին, ձորի միշին կաննեցին:

Ասեց.— Է՛կեք:

Դրանք սկսեցին վազել: Տղեն քեշա-քյուլլահը դրուց գլխին, հեռու կաննեց:

Ղովտի մենձ ախպերը հասավ սարի գլուխը, ասեց.— Քեշա-քյուլլահը իմն ա, տո՛ւր: Միշնեկն էլ էկավ, պուճուրն էլ էկավ, հրժի կաննել են իրեք ախպերով մասլահաթ են անըմ, թե մեր մատը տարանք՝ մեր հ՛աշկը հանեցինք:

Ասեցին.— Էկեք ըսենց դուզ էթանք, բալքի դիպչենք դրան, քյուլլահը վեր ընկնի, քթնենք:

Դրանք ըտենց վազ տվին, տղեն հ՛իրա ճամփեն բռնեց, գնաց դրա Զինմաշին: Գնաց, շատ ու քիչը աստված գիտա, մի ձորի միշով մի ճամփա էր էթըմ, մի դըհին քար ա, մի դըհին ծով ա, ըտի նստած ա օխտը ղովտ, հ՛անց կենալու տեղ կա ոչ:

Ղովտեքը ասեցին մինը մնին.— Հրես էկավ մեր ավը, վաղուց ա իսանի միս կերել չենք:

Էն ժամանակը, որ ուշապը դրան երկնքիցը վե բերուց, դրա հ՛իմաստութունը առավ, մեզ պես մի հասարակ մարթ դառավ: Մտածեց, մտածեց, տեհավ որ դաստախունը կարա հ՛իրան ճար անիլ, Բաց արուց դաստախունը, խնթրվեց ասսուն, դրանց ուղղը՝¹.

¹ Ուտեստ, (ծանոթ. բանահավաքի):

դովտերը էկան նստեցին, կերան, կերան, կշտացան, ասեցին.—
Օխտր տարի ա, մենք ըստեղ ենք, ըզդար կիրակուր կերել շինք, ինչ
ուզում ես, խնթրա, տա՛նք:

Ասեց.— Զատ ուզում չեմ, ինձ ճամփա տվեք, ես էթամ Զին-
մաշին:

Իրանք ճամփա տվին, հփրանց բրթիցն էլ մի քիչ տվին.— Որ
նեղն ընկնես՝ տու կրակին, մենք քեզ կհասնենք:

Դա վե կացավ գնաց, Գնաց մի տեղ տեհավ, որ մուշմաները
ուզում են իրան վրա տան, ուտեն, էլի դաստախունը փռեց, խնթրեց
դրանց ռուզդա:

էտ մուշմաները կերան, կշտացան, ասեցին.— Հա՛մեցեք, արի
գնա:

Դրանք էլ հփրանց ղնգիցը¹ տվին, թե նեղ տեղը ընկնես տուր
կրակին՝ կհասնենք:

էլի գնաց, գնաց, գնաց մի տեղ, տեհավ որ սիպտակ զշերը
ուզում են հփրան քաշեն երկինքը. ըլեդ դաստախունը բաց արուց,
խնթրվեց ռուզդա, էտ զշերը կերան կշտացան, հփրանց բրթիցը
տվին դրան ու ասեցին.— Տո՛ւ կրակին, նեղ տեղն ըլես՝ կհաս-
նենք:

էտ տղեն գնաց, գնաց, շատն ու քիչը աստված գիտա, հասավ
Զինմաշին քաղաքին: Գնաց նստեց էն շինարի տակին, որ ուշապի
վրիցը տեհել էր:

Գնաց մի պառավի տան էլավ դոնադ, մի հինգ-տասն օր ապ-
րեց:

Մի օր պառավին ասեց.— Նա՛նի, գնա՛ թաքավորի ախշիկն
ուզա ինձ:

Պառավն ասեց.— Ա տղա, անիլ մի՛, ըլիլ մի՛, չարի ճամփիցը
ետ դառ, թաքավորը քեզ ախշիկ տալ չի, քու գլուխը կկտրի:

Ասեց.— Բան չկա, գնա՛ ուղա,

Պառավը վե կացավ գնաց, խնամաքարի վրին նստեց. թաքա-
վորի ծառեն դուս էկավ.— Ի՛նչ ա,— ասեց,— պա՛ռավ:

Ասեց.— Թաքավորի ախշիկը ուզում եմ իմ տղին:

Գնաց թաքավորին ասեց.— Նախըջու կնիկը էկել ա, ախշիկդ
ուզում ա հփրա տղին:

¹ Եղունգ, (ծանոթ. բաճառավաճի):

Ասեց.— Գնա՛ կանչա, գա՛ տենեմ:
էկավ, պառավին կանչեց: Գնաց, թաքավորին գլուխ տվուց,
կաննեց:

Ասեց.— Հը՛, պառավ, ի՞նչ ես ուզում:

Ասեց.— Քու ախշիկն եմ ուզում իմ տղին:

Ասեց.— Ինձ հնարներ ունեմ, քու տղեն կարալ շի հանիլ, գլու-
խը կկտրեմ:

Ասեց.— Ձի կարա՛ կտրա՛:

Ասեց.— Գնա՛, տղիդ կանչա, գա՛:

էտ պառավն էկավ, տղին տարավ թաքավորի կուշտը:

Թաքավորն ասեց.— Դու իմ ախշիկն ուզում ե՛ս:

Ասեց.— Ո՛ւզում եմ:

Ասեց.— Հնարներ ունեմ, կարա՞ս հանիլ:

Ասեց.— Ոսի՛մ՝, տենեմք:

Հ՛իրիկունը մթնել էր. թաքավորի խեղճ Ոսկի քաքուլ տղին տա-
րան դրին ըսենց մի օթախ, բերին օխտը ոշխար էփեցին, դրին դրա
կուշտը, ասեցին.— Պըտի ուտես էս քշեր. թե կերար՝ ախշիկը
կտանք, թե կերար ոչ՝ գլուխդ կկտրենք:

Դուռը շինեցին ու գնացին:

Թաքավորի տղեն մտածում էր ըտի, թե ինչ անի, որ կարենա
էտ օխտը պղինձը ռադ անի: Անկարծ միտն ընկավ զովտի բուրթը.
տվուց կրակին, զովտերն էկան, բալնիքը դեմ արուց շինած դռանը,
բացվեց. նի մտան, նստեցին, հ՛ամեն մինը մի պղինձ կերավ, բե-
րանը սրփեց, թողին գնացին: էտ տղեն էլի բալնիքը դեմ արուց
դռանը, էլի շինեց, թեք ընկավ ու քնեց:

Հ՛առավոտը թաքավորը ջանլաթին կանչեց.— Գնա՛, գլուխը
կտրա՛, բեր:

Ջանլաթն էկավ տեհավ, որ էտ տղեն օխտը պղինձն էլ կերել
ա՛ թեք ա ընկել, քնել:

Գնաց թաքավորին ասեց.— Թա՛քավոր, կերել ա:

Ասեց.— Սիրո՞ւմ ես տեհել տղի՞ն, ափսոսում ես, որ գլուխը
կտրես:

Հ՛ինքը վե կացավ, սուլերը հաքավ, գնաց տենելու Գնաց տե-
հավ, որ դրուատ կերել ա: Տեհավ որ կերել ա՛ կաննեց:

¹ Զգիտեմ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Տղեն ասեց.— Կիրակուրը անհաց տալ չեն մարթի, խի՞ չասիր՝ մեր տանից հաց բերեի:

Թաքավորը զարմացավ:

Վե կալավ թաքավորը էտ տղին, տարավ տուն, պատիվ տվուց: Հէքսի օրը էտ ամբարը լիքը լցրուց գարի, ցորեն, կորեկ, ասեց.— Քշերը ընչանք լիս իրեքը իրարից ջկիլ պըտես, ու դուռը շինեց՝ գնաց:

Դա մտածեց, մտածեց, մըշըմի դունկը տվուց կրակին: Անկարծ էն իմացավ, որ պատովը, պատըրհաններովը, փանջարովը, դռնովը մըշմենըրը թափեցին նեքսե, ասեցին.— Թաքավորի Ոսկե քաթուղա, ի՞նչ ես ուզըմ, ասա՛:

Ասեց.— Էս գարին, ցորենը, կորեկը հ՛իրարից ջկեցեք:

Ջկեցին էրկու սհաթվա մեչ, պրծան, կանեցին դրադ:

Տղեն դուռ էկավ, դաստախունը բաց արուց, մըշմենի հըմար ուղղա խնթրվեց, կերան, գնացին: Հինքն էկավ նեքսե, քնեց ոչ էտ քշեր, վախեցավ թե մինը անկարծ կգա՝ մի բուռը ցորեն վե կունի, կքցի գարու վրին:

Հառավոտը քշերով թաքավորը ջանլաթին վե կալած էկավ, որ դրա գլուխը կտրի:

Էկավ որ դուռը բաց անի, մննի նեքսե, տղեն թողուց ոչ. ասեց.— Քեզ աստվածավախ մարթ կունենաս, գնա բեր, թող տենի, բալքի մի բուռը վե կալար՝ քցեցիր մընի վրեն, ի՞նչ անեմ քեզ:

Թաքավորը կանչեց հ՛իրա աստվածավախ մարթիքը, էկան տեհան, որ ջոկել ա:

Ասեցին.— Տարա՛վ թաքավորի ախշիկը:

Էտ օրն էլ տարավ թաքավորը էտ տղին, պատվեց:

Հէքսի օրն ասեց.— Խնձ սե ղուշ ունեմ, պըտես դու սիպտակ ղուշ բերես կովացնենք: Իմը ախտի՝ քու գլուխդ կտրեմ, քունը ախտի՝ ախշիկս տամ:

Քշերով որ թաքավորի ղուշն էկավ, արևի հառաչը փակեց. տղեն տալդալամիշ էլավ, ղշի բմբուլը տվուց կրակին, թաքավորի ղշի մի հատը մնաց ոչ, բմբունքը նի ին ընըմ երկինքը, ջանդակները վեր թափըմ գետինը:

Ասեց.— Բու ա, քու ղշերը հեռացրու:

Տղեն երկուդիցը դաստախունը բաց շարուց, ղշերին խնթրեց,

որ հեռանան.— Զեր ոռղղեն իմ հաշկի վրեն։— Ղշերը հեռացան քտեղից։

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, տարա՞ ախշիկդ։

Ասեց.— Տարա՞ր։

Տարավ էտ տղին պատվեց էտ քշեր էլ, հիփիկունն ասեց.— Գիտա՞ս ինչ կա, ա՛յ տղա։

Ասեց.— Ի՞նչ կա, թա՛քավոր։

Ասեց.— Իրեք հնար էլ ունեմ, որ հանես ոչ՝ տալ չեմ։

Ասեց.— Թաքա՛վոր, էրեխեքը, վեք հաղալուս, ասըմ են՝ հա-
նաքը իրեքըմն ա, դու էտ ի՞նչ ես անըմ, մի անքամից յա տուր, յա
գլուխս կտրա։

Ասեց.— Անկարելի ա, էտ իրեքն էլ հանիլ պըտես։

Ասեց.— Իրեք օր ինձ ժամանակ տուր։

Ասեց.— Կփախչես։

Ասեց.— Վրիս դարավուդ դի։

էտ տղեն իրավունք առավ, դարավուդի հետ գնաց հիփրանց
տունը. տան շորս դհին չափարեցին ղոշընով։ էտ տղեն տանը
մնաց նստած, մոր հետ խոսըմ էր։

Թաքավորի ախշիկը, էն վախտը որ տղին տանըմ ին դարա-
վուդով, փանջարիցը տեհավ, ափսոս էկավ դրա ջահելութունին, սի-
րունութունին, մտածըմ էր դրա հըմար։

Տղեն պառավին ի՞նչ էր ասըմ.— Նանի՛, էս քեշա-քյուլահը
դի գլուխդ, գնա թաքավորի ախշիկա կուշտը, ասա՛ թե սիրտդ
ուզըմ ա ինձ առնես՝ էտ իրեք հնարն ասա։

Ասեց.— Ես կարալ չեմ, ա՛յ որթի, ինձ կտենեն, կսըպանեն։

Ասեց.— էտ քեշա-քյուլահը դի գլխիդ՝ տենիլ չեն։

Ասեց.— Ես կարալ չեմ։

Տղեն վե կալավ ու դրուց հիփրա գլուխը։

Պառավն ասեց.— Իսսո՞ս ու Քրիստո՞ս, սատա՞նա էր, անե-
րևութացավ։

Ասեց.— Ըստի եմ, նա՛նի, ըստի, ա՛ռ, դու դի գլխիդ, գնա։

Նանը վե կալավ, դրուց գլխին, գնաց թաքավորի ախշիկա օթա-
խը։ Տեհավ՝ թաքավորի ախշիկը մտածըմ ա, ըտի հիփրա քեշա-քյուլ-
ահը վե կալավ։

Ախշիկը ասեց.— Իսսո՞ս ու Քրիստո՞ս, պառավ, սատա՞նա
իր դու։

Ասեց.— Զէ՛, ես էն տղի մերն եմ, ի՞նչ ես աճըմ, ախրը. թե որ ուղըմ ես իմ տղին առնես, իրեք հնարն ասա՛, թող իմ տղեն հանի:

Ասեց.— Նա՛նի, առ էս մատանիքս, մեր շինարին տենը՞մ ես, էն շինարին ա, որ ուշապի վրիցը տեհել ա, հառաւոտը մի հնարն էն ա՛ որ բսնց մի ջամ¹ գյուլար սուի² դնիլ պրտի գլխին, նի ըլնի շինարին, թե որ մի կաթ կաթեց՝ գլուխը կկտրի. թող էս մատանիքը դնի էտ գյուլարի մեշը, լերթ կգա, թող դնի գլխին, նի ըլի: Մինը դա ա. մինն էլ քառասուն ախշիկ սիպտակ շորով քառասուն ձի նի ըլիլ պըտեն, մեր դարբաղից դուս գալ պըտեն, հառաշի ձին իմն ա՛ բռնա: Եղի օրը քառասուն սև շորով, քառասուն սև ձիով ըլեդ պըտենք դուս գալ. տասնըշորսը համբրա, տասնըհինգը ես եմ, բռնա:

Հիթսուն մանեթ էլ խալաթ տվուց էտ պառավին, ասեց.— Դե՛ գնա, տղին ասա, մտիցդ քցես ոչ, հա՛:

Պառավն էկավ տուն, տղեն ասեց.— Նա՛նի, ի՞նչ խաբար ես բերել:

Ասեց.— Ասսուն փառք ըլի, լավ ա,— ոնց որ ախշիկը պառավին պատմել էր, ընենց պառավը պատմեց տղին:

Իրեք օրը թամամեց, վե կացավ գնաց: Դուս գալուն պես դոշունը շորս դհիցը պատեցին, ասեց.— Ես հո ղաշաղ չեմ, խի՞ եք ըտենց անըմ:

Տարան թաքավորի կուշտը:

Ասեց.— Էկա՛ր:

Ասեց.— Է՛կա,

Քշերով էր, գյուլար սուին լցրին ջամը, դրին դրա գլխին, ասեցին.— Նի՛լ շինարին, վե բե, որ մի կաթ կաթա, գլուխդ կկտրենք:

Ջամը դրուց գլխին, թաքավորի ախշըկա տված մատանիքը թաքուն թաթախ արուց մեշը՝ լերթ էկավ, նի ըլավ ծառը:

Կիսին տղեն ասեց.— Բո՛լ ա:

— Զէ՛,— ասեց թաքավորը,— պըտես նի՛լլես գլուխը:

Էտ տղեն նի ըլավ գլուխը. էս դըհին, էն դըհին թամաշ արուց, հիրա հոր երկիրը էրևաց, լաց էլավ, արտասունքն էկավ սինու միշին կաթաց:

¹ Բաժակ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Վարդի շուր, (ծանոթ. բանահավաքի):

Ասեց.— Վե՛ր արի, ջանլա՛թ, սրա գլուխը կտրա:

Վեր էկավ տղեն, երկիրն էր ափսոսում դրան՝ խնթրեց թաքավորին, որ աստվածավախ մարթ ունի, բերի, լեզուն տա, տենի ի՞նչ ա դա՝ արտասո՞ւնք ա, թե գլուխը սու ա:

Աստվածավախ մարթն էկավ տեհավ՝ ասեց.— Արտասունք ա Ասեց.— Բա էս ի՞նչ բան ա:

Ասեց.— Հորս երկիրը տեհա, արտասվեցի՝ իմ արտասունքս ա Աղատ՝ արին, տարան պատիվ արին:

Հ'էքսի օրը քառասուն սխալտակ ձիով ախշկերքը դռնիցը դուս էկան, տղեն վաղեց, հ'առաշի ձին բռնեց, ասեց.— Տանե՛մ, թաքավոր:

Ասեց.— Տա՛ր:

Տղին էլի տարան, պատվեցին,

Հ'էքսի օրը սև ձիով, սև շորով քառասուն ախշիկ էլի դուս էկան տանից:

Տղեն տասնընթսը համրեց, սաղ ժողովուրթը ասում էր թե՛ Ափսո՛ս, յանդիշ ընկավ, էլ կարալ շի քթնիլ: Տասնհինգը բռնեց, ասեց.— Թաքավոր, տանե՛մ:

Ասեց.— Տա՛ր, բռնն ա:

Տարան էտ մարթիքը թաքավորի տունը, օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ ախշիկը տվին էտ տղին:

Չէ՛, էտ տղեն ու էտ ախշիկը հ'իրար կշտի պտեն քնիլ:

Տղեն թուրը հանեց, դրուց մեշտեղը:

Ախշիկն ասեց.— Խի՞ ես ըտենց անում, քա՛նի տղեք են իմ արնովը մկրտվել:

Ասեց.— Իմ նեղութունը ընշի հըմար ա ըլել, ուզում եմ քառասունք պահեմ ներողութուն, թաքավորի ախշիկ:

Ասեց.— Հոժար եմ, պահա՛:

Մի տասն օր մնացին ըտեղ. օրերի մի օրը էտ տղեն մենակ օթախըմը նստած էր, գլխի աղուխը վեր էր կալել, ոսկի քաքուլը կախ էր էլել, լիսը տվել էր պատերին. անկարծ ախշիկը մտավ նեքսև. որ մտավ նեքսև, կարաց ոչ խոսալ, թողուց ու զնաց դրսև:

Գնաց թաքավորին ասեց.— Թաքավոր, քու տունը քանդվի, փեսեղ մեռել ա, հ'ա՛րի:

Թաքավորը, թաքուհին, էտ ախշիկը հ'իրար հետ ընշանք էթալը, տղեն հ'իրա գլուխը ծածկեց:

էթալուն պես ախշիկը էտ տղի գլխի բանը վե կալաւ, ասեց.—
Թաքաւոր, էս ա քու փեսե՞ն,

Ոսկե քաթուրը էրևաց, բոլոր պատերը լիս բռնեց։ Թաքաւորը
հասկացաւ, որ դա էն թաքաւորի տղեն ա, որին հինքը հպատակ
ա, ներողութուն խնթրեց, որ էտքան նեղութուն ա տվել։

Տղեն ասեց.— Հըմի ինչ էլեւ ա, էլեւ ա, ախշիկդ տու,
էթամ։

Ախշիկը տվուց դրան, ահագին բաժընքով, խալաթներով, ճամ-
փու դրուց։ Գնացին,

Գնացին հասան ղշի յուրդը. ղշերն էկան թափվեցին, դաստա-
խունը բաց արուց դրանց ռուզղան խնթրվեց, կերան, ճամփա
տվին՝ գնացին։ Մի քիչ էլ գնացին, հասան մըշըմի յուրդը, միև-
նուն էլի դաստախունը բաց արեց, մըշըմի ռուզղան խնթրվեց, կե-
րան, ճամփա տվին, գնացին։ Մի քիչ էլ գնացին, հասան օխտը
ղովտի յուրդը. դրանց էլ դաստախունը բաց արուց, կերան,
ճամփա տվին, գնացին։ Մի քիչ էլ էկան՝ հասան ուշապի
յուրդը։

էտ տղեն թեզ-թեզ երկինքն էր թամաշ անըմ, երկուդիցը ախ-
շըկանը երթըմ էր տալի, թե՛ Ի՞նչ ջուռա եմ քեզ բերել, դու քու
աստվածը։

Ասըմ էր.— Քիր ու ախպոր պես ենք էկել։

Տղեն էլի երկինք էր թամաշ անըմ, տեհաւ ուշապը գալիս ա։

Ախշիկն ասեց.— Ընչի՞ հըմար ես ըտդար վիրե թամաշ անըմ։

Ասեց.— Քեզ էն ուշապի հըմար եմ բերել։

Ասելուն պես ախշիկը վիրե թամաշ արուց՝ վախութունիցը
պռոշը ճղվեց, արինը թափվեց։

Ուշապը վեր էկաւ, հիրա խրխին հանեց, քցեց դրադ, մի
սիրուն տղա դառաւ։

Դու մի ասի՛, էտ ուշապն էտ ախշկա ախպերն ա, ճանանչե-
ցին հիրար, փաթըթվեցին ու լաց էլան։

Ախպերը քվորն ասեց.— Քեզ ի՞նչ ջուռա բերուց էս տղեն։

Ասեց.— Իրեք հնարն էլ ինքը հանեց, իրեքն էլ ես ասեցի։

Ասեց.— Շա՛տ լավ արիր, որ ասեցիր. գիտես, ա՛յ տղա, մեր
հերն անիրաւութուն ա արել, քեզ պես տղի քլալով օխտը էտաժա-
նի տնեւ ա շինել, ես կարացի ոչ էտ բանը տանիլ, ասսուն խնթըր-
վեցի, որ ուշապ դառնամ, նի՛նեմ երկինքը, շտենեմ էտ անիրա-

վութունը: Ես քեզ դրկեցի, որ սրան բերես, մեր ֆոքին ազատվի, առ տա՛ր, քեզ եմ բախշում:

Ետև ուշապի խորխին հաքավ, քվորն ու փեսին դրուց միշկին, հ'անց կացրուց ծովը, տարավ դրուց տղի ֆոդը:

Ասեց.— Գնացե՛ք, աստված ձեզ հետ, համա հ'իմացի, ա՛յ տղա, որ նախրու ախշկանը թողալ չպըտես, հ'առաջ նրա հետ պսակվի, եննա իմ քվոր:

Տղեն ասեց.— Միրդամ, առ էս քեշա-քյուլլահը, դաստախունը, բալնիքը, տուր իմ հ'իմաստութունը, խնթրում եմ:

Ուշաքն առավ քեշա-քյուլլահը, դաստախունը, բալնիքը, տվուց նրան հ'իմաստութունը, հ'իրարից բաժանվեցին: Տղեն գնաց հ'իրա հայրենիքը, ուշապն էլ բանցրացավ երկինքը:

Գնաց տղեն, մոտացավ քաղաքին, տեհավ մի նախրչի դեմ վազեց, ուշունց տալով ասեց.— Քոպակ-օղլի, էտ խի՞ ես էտ լիրփը սիպտակ շորով բերում մեր քաղաքը, գիտես ո՞չ, որ թաքավորի Ոսկե քաքով տղեն կորել ա:

Ասեց ու դադանակը վե կալավ, որ տա տղի գլխովը, տղեն մի սիլլա տվուց դրա՛ն, պինշը արնեց, շորանը քիթը բռնեց՝ ու դուզ վազեց թաքավորի կուշտը՝ գանգատ,

Դրանք հասան մի գառնարածի. տղեն մի ոսկի բախշեց գառնարածին, ասեց.— Գնա՛, թաքավորին ասա, հ'աշկդ լիս, քու տղեդ ու հարսդ էկան:

Գառնարածը վազեց, էն տեղը հասավ, որ շորանը գանգատ էր անում:

Ասեց.— Հ'աշկդ լիս, թաքա՛վոր, տղեդ ու հարսդ էկան սիպտակ շորերով:

Թաքավորը շորանին ասեց.— Չորան, իմ տղեն ա էլել քեզ սիլլա տվողը, ներողութուն, խալաթ ուզա՛ տամ:

— Թաքա՛վոր,— ասեց շորանը,— կուլապս¹ հին ա, մի կուլապ տուր:

Թաքավորը դրան համ կուլապ տվուց, համ խալաթ:

Գառնարածին էլ խալաթ տվուց, ճամփու դրուց: Տղեն ու հարսը հասան քաղաքը. թաքավորը դափ ու ղուռնով գնաց հ'առաջը.

¹ Թաղիքե վերարկու, (ծանոթ. բաճախավախ):

տղերն էլ հփրանց նշանածների հետ գնացին ախպոր հառաչը,
մնաց էն պուճուր քիրը՝ շինքը ծուռ՝ գլուխը մը կաննած:

Ոսկե քաքուլ տղեն էկավ, մոտեցավ ախլըկան, ասեց.— Վեր
հարի, դու իմ հառաչի բախտն ես, ես քու վիզը ծուռ թողսւլ չեմ:

Իրեք ախպերով հփրանց նշանածների հետ գնացին պսակվե-
ցին, իսկ Ոսկի քաքուլինը էրկուսն էր:

Օխտն օր, օխտը քչեր հարսանիք արին, նրանք հասան հփրանց
մուրադին, մենք էլ հասնենք մեր մուրադին:

Աստվածանից իրեք խնձոր վեր էկավ, մինն՝ ասողին, էրկուսն
էլ՝ հանգաջ դնողին:

19. ԱՄԻՐ-ՇԱՄԻՐԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի թաքավոր կար, ունեւր մի հատ տղա, անրմը Ամիր-Շամիրու Ախշիկ հեշ շունեւր, Համեն օր լիսը բացվելուն պէս թաքուհին աստուծ խնդրում էր, որ մի ախշիկ տա, ինչ ուզում ա ըլի:

Օրերի մեկ օրը թաքավորի կնիկը էրկուֆոքիս էլալ, ինճը ամիս, իննը օր, իննը սըհաթ, իննը հրոսպա հանց կացալ, թաքուհին ծունկը տվուց դեննին՝ մի հատ ախշիկ բերուց, էտ էրեխեն կնքել տվին, անունը դրին՝ Սալրի: Էտ էրեխեն քշերը դառնըմ էր մարթագել, ցերեկը՝ մարթ, Թաքավորը տեսալ, որ հիրա մալը ջարթվըմ ա, սկսեց դարավուլ բռնիլ, որ տննի էտ ո՞վ ա ուտըմ:

Շատ մարթիկ դարավուլ բռնեց, կարացին ոչ քթնեն: Օրերի մի օրը թաքավորը ասեց հիրա տվին.— Ա՛յ տղա, ըսօր դու պըտի դարավուլ քաշես:

Հիրիկունը տղեն վե կացալ, հիրա ալմաստ դանակը չիրիցը հանեց, մատը կտրեց, աղ ու տախտեղ արուց վրեն, որ կսկծա՝ չթողա քնի, նստեց: Նստեց, նստեց, նստեց քշերվա կեսը, տեսալ մի եքա մարթագել նի մտալ գոմը, ձին քաշեց, կերալ: Տղեն նետը քցեց, մարթագելը ձեռը դեմ տվուց, նետը դիպալ ճկըթին, ճկիթը կտրվեց, ընկալ գետին: Վրա պրծալ եզին, ճկիթը վե կալալ, դրուց ջերը, ընկալ էտ մարթագելի քամակը. տեսալ, որ ի՛նչ. էս մարթագելը հիրա քիրն ա. լիսագեմին գնաց օրորոցըմը թեք ընկալ ու սկսեց լաց ըլիլ:

Մերը վե կացաւ ծիծ տալու, տեհաւ ախշկա մատը կտրւած ա, դրա հմար էլ լաց ա ըլըմ: Ասեց.— Կա շկա մեր էս տղեն էկել ա ախշկա մատը կտրել, որ թաքավորին ասի, թե քու տան հարամին քու ախշիկն ա, որ թաքավորը էս ախշկան սըպանի: հաշկը վե շի ունըմ, որ ինձ ախշիկ ունենամ:

էկավ թաքավորը նստեց հիրա տեղը, կանչեց տղին:

— Ա՛յ տղա, քչերս դու զարավուլ քաշեցի՞ր:

— Հրաման քե, թաքավոր, գողն էլ քթել եմ:

— Ո՛ւլ ա:

— Իմ էս պուճուր բիրը, կես քչերին տեհա մարթագել դառաւ, էկավ ձին կերավ, նետով տվի՝ ճկիթը կտրվեց, վե կալա դրի ջերս, ետո ընկա եննուցը, տեհա էկավ, օրորոցը մտավ, Հրե՛ս ընէլ ճկիթը:

Թաքավորը զարմացաւ, ասեց.— Ըտենց բա՞ն կըլի, հարի էթանք տենենք:

էկան տեհան, որ ախշկա ճկիթը կտրված ա, լալիս ա:

Մերը գոռաց, գոչաց.— Սս եմ՝ էս մի էրեխեն, ինձ սըպանա, դրան ձեռը մի տա, տղեն սուտ ա ասըմ, մախսուտ ա էկել մատը կտրել:

Նազիր, վազիր էկան էրեխուն տեհան, գնացին դատ անելու:

Թաքավորն ասեց.— Նազի՛ր, վազի՛ր, կարելի՞ ա, որ մեկ ամսական էրեխան մարթագել դառնա, ձի ուտի՞:

Ասին.— Կարելի ա:

Տղեն հառաչ էկավ, ասեց.— Որ ըտենց ա, թաքավոր, յա էտ ախշիկը պըտի սըպանես, յա ես գլուխս կառնեմ կէթամ:

— Էթում ես՝ գնա՛, ես իմ էրեխեն սըպանիլ չեմ:

Տղեն նի մտավ գոմը, հիրան ձին վե կալաւ, նի էլավ գնաց:

Շատ գնաց, քիչ գնաց՝ աստված էր գիտում, գնաց հասավ մի մեշի: Տեհաւ մի պառավ կնիկ ցախ ա թոփ անըմ:

— Բարի՛ աշողըմ,— ասեց,— նանի՛:

— Ասսու բարին, հաղար բարի: Բա էտ ո՞ւր ես էթըմ:

— Սս էլ գիտում չեմ:

— Դե որ ըտենց ա, հարի էթանք մեր տունը դոնաղ:

Տղեն գնաց պառավի տունը դոնաղ. նստացրուց հաց ուտացրուց, հարց ու փորց արուց, հիմացավ համեն բան, հիրիկնապահին պառավը ասեց տղին.— Ա՛յ տղա, հարի ես քեզ տանեմ սլա-

հեմ, տենենք ինչ դուռ կգա, թե չէ հ'իրիկվան իմ մարթը Քոռ դեն ա, կգա՝ քեզ կվնասի:

Պառավը տղին տարավ, մի տեղ պահեց:

Հ'իրիկունը մարթն էկավ, ոչխարը բերուց, համբրեց, տեղավորեց: Էկավ նստեց, ասեց.— Ըստեղից իսանի ֆոտ ա գալի, էս ի՞նչ ֆոտ ա:

— Այ մարթ,— ասեց պառավը,— մենք իսան ենք ու կանք, ֆոտը մեզնից կգա:

— Չէ՛, կնիկ, դարիւր իսանի ֆոտ ա գալի:

Կնիկը ծածկեց հ'ամեն բան:

Քշերը նի մտան հ'իրար կուշտ, պառավն ասեց Քոռ դեին.—

Այ մարթ, էն տարվա տղեն որ բերել ի, մի՛տդ ա՛, որ ասում ի՛ մեռել ա՛:

— Ի՛նչ տղա, ա՛յ կնիկ:

— Էն տղեն, որ բերի, քա՛, միտդ չի՛:

— Միտս ա, ախա՛ր էն մեռավ:

— Չէ՛, չէ՛, էն մեռնողը իմ տղեն չէր, է՛ն քթել ի ես, իմ տղեն տվել ի իմ քվորը՝ պահել էր, հիմի բերել ա, մի տենեսա՛ ինչ թավուր տղա ա դառել:

— Հա՛, ըդդար լավ տղա ա դառել, որ գովում ես, մի կանչի տենենք:

— Քնած ա, թող մնա, հ'առավոտենց կտենես:

Հ'առավոտը լիսը բացվեց, պառավը գնաց տղին բերուց. Քոռ գեր տեհավ որ, օ՛ֆ, օ՛ֆ, օ՛ֆ, տղա՛ մի ազիզ տղա:

Ասեց.— Ո՛ւմ տղեն ես, ադա ջան:

Ասեց.— Քու տղեն եմ, ո՛ւմ տղեն եմ:

Ասեց.— Հաստա՛տ. բա հ'արի մի թշերդ պաշեմ:

Քոռ գեր շատ հ'ուրախացավ, խտտեց տղին, հ'աշկերը, հ'էրե-սը պաշեց:

— Է՛, բալա ջա՛ն, ես ծերացել եմ, հ'արի էթանք ոչխարը համբրեմ, տամ քեզ, ոտիդ մեռնեմ, դու տար արածացրու:

— Էթա՛նք:

Քոռ գեր ոչխարը համբրեց, տվուց տղին ասեց.— Էս իրեք սա-րը կտանես կարածացնես, համա էն դիհը տանիլ չես:

— Ընչի՛ հըմար, ափու:

— Է՛յ որթի, էս իմ հ՛աշկը քոռացնողը իմ քիրն ա էլել, էն սարըմն ա կենըմ:

— Վա՛յ, վա՛յ, քիրն էլ ախպոր հ՛աշկը կրոռացընի:

Քոռ ղեկին էրկու շուն ունեւ, մեկի անըմը Ազան էր, մեկի անըմը՝ Գազան էր, Տղեն վե կալավ էտ էրկու շունը ու ոչխարը՝ գնաց էն սարը, որդի ղեկի հ՛աշկը քոռացընլ ին: Գնաց տեհավ, որ մի մենձ յնարու տակ մի սուրու ոչխար նստած ա, հ՛ինքն էլ բերուց էն դիհը նստացրուց. տեհավ մի լավ մազավոր կնիկ, տասնըհինգ հուա էս դիհը կախ էլած, տասնըհինգ հուա էն դիհը կախ էլած, նստած թամաշ ա անըմ հ՛իրան:

Տղեն էկավ կուշտը, ասեց.— Բարըլիս քեզ, հոքի՛ր:

— Աստծու բարի՛ն, հազա՛ր բարին:

Էկան հ՛իրար կշտի նստեցին:

— Բալա ջա՛ն, ո՛ւմ տղեն ես, հարցնիլը ամոթ չըլի:

— Ես Քոռ ղեկի տղեն եմ:

— Իմ ախպո՛ր,

— Հրամանք ես:

Վե կացավ դրա հ՛աշկերը պաշեց, թշերը պաշեց, ասեց.— Ասսուն փառք, որ իմ հոր օջախը պըտի թաղանա, ախար իմ հերն էլ լավ մարթ էր, ես զիտըմ եմ, է՛. Գիտա՛ս, ինչ կա, ախպոր տղա՛, մենք հ՛առաչ ախպորս հետ ղումար ինք հաղըմ, հինգ ուխարով, տասը ուխարով, քսան ուխարով. հաղըմ ինք, վախտ հ՛անցկացնում. հարի մենք էլ հաղանք:

— Հաղա՛նք, հոքի, ի՛նչ եմ ասըմ:

Կնիկը ձեռը տարավ ջերը՝ իրեք հատ վեք հանեց. ասեց.— Գնա՛, մի պուճուր տափակ քար բե՛:

— Խի՛:

— Գնա՛ բե՛, արդարութունը լավ բան ա, վեքերը կքցենք քարի վրեն, բու բախտից ինչ կգա՝ դու կտանես, իմ բախտից ինչ կգա՝ ես կտանեմ:

Տղեն գնաց, մի սալ բերուց դրուց մեշտեղ, սկսեցին վեքերը քցիլը:

— Քա՛նիսը, հոքի՛ր:

— Տասը՛, հը՛, հ՛առաջինն ա:

Քցեց տղեն՝ տարավ տասը:

— Քցա՛ քսանը:

Քցեց՝ էլի տարավ:

— Քցա՛ր քառսունը, դումարը ըսենց բան ա,

Քցեց՝ էտ էլ տարավ, Ըտենց տանելով՝ քոմմա տարավ, Կնիկը՝ վե կացավ հօրա կուլապը ու փետը առավ՝ դարտակ տուն գնաց, ասեց.— Ախպոր որթի, հէքուց էլ կգաս, իմ հաշկերը դուս գա, ես քեզ ընչով պատվեցի, հէքուց մի քանի կտոր բան կշինեմ, կգաս, ըստեղ հաց կուտենք:

Տղեն կնկա ոշխարն էլ քշեց գնաց տուն: Քոռ դեը տեհավ, որ էրկու հօրա ոշխարի զգար տղեն քշում բերում ա:

— Ա՛յ տղա, էտ ի՛նչ ոշխար ա,— ասեց Քոռ դեը:

— Ափու ջան,— ասեց տղեն,— ոշխարը զոռեց էն դիհը, խամ տղա ի, կարացի ոչ հառաչը առնեմ, գնացի տեհա, որ քու քիրը մի շինարի ծառի տակ նստած ա, ասեց. «Հարի դումար հաղանք», ես էլ հաղացի, էս ոշխարը տարա:

— Է՛լ տանես ո՛չ, դատեղ տանեմ, էլ շտանես, իմ հաշկը քոռացնողը դա ա, մի խաթա կրերի քու գլխին՝ իմ տունը կքանդվի:

— էլ տանիլ չե՛մ:

Հոթիրը գնաց տուն, համեն բան աղվով սարքեց, որ ուտողը հազար կտոր ըլի, ինչ ա՝ հառավոտը էն տղին ուտացնի, որ էտ տղեն պատուի, հօինքը ոշխարը քշի, բերի հօրա տունը:

Հառավոտը բողնոցի մեջը սարքեց ու վե կալավ գնաց դրուց ախպրի գլխին, հօինքն էլ կշտին նստեց:

Քշերը քնահարամ էր մնացել, բունը հաշկերը կոխել էր, մին բաց էր անըմ, մին խփըմ: Մըն էլ տեհավ, տղեն էկավ:

— Ա՛յ տղա,— ասեց.— քեզ ինչ էլավ ըղար շախ:

— Դե՛, հոթիր, անջախ, ճամփեն երկար էր: Հոթիր ջան, ես գիտեմ, դու քնահարամ կըլես, ես էլ նոր հաց կերա. վե կաց, գուլսըդ դիր ծնկանս, մի քիչ քնի, ետո վե կկենաս՝ հաց կուտենք:

Քնահարամ կնի՛կ, ղենիուն պես խռմփաց, սար ու ձոր խռմփոցը բռնեց: Տղեն կուլաքը ծալեց, դրուց գլխի տակ, ծունկը հանեց, հօինքը վե կացավ, նի էլավ շինարին. բուն ծերի ճուղքը կռացրուց, բերուց հոթոր եռսուն հուսը դրա ճղքերիցը կապեց, դաֆիլ որ ճուղքը բաց թողուց, հոթին մարեց, ճուղքը կնկան առավ բանցրացավ: Կնիկը ձենը քցեց, սար ու ձոր լացացրեց: Շունը էկավ ոտով տվուց՝ բոթնոցը շուտ տվուց ջրի մեջ:

Տղեն հօրիկունը ոշխարը քշեց, գնաց տուն:

Հերը դուռ էկավ, տեհավ տղեն գալիս ա շատ ծանդր:
— Վա՛յ հարա կենա, տղես հիվանդացած լըլի՞:
— Բար՛իրիկուն, ափու ջա՛ն,
— Բարին, հազար բարին: Էտ ըն՛լի՞ ես ծանդր գալի,
— Է՛ ափու ջան, քեֆս լավ չի, գլուխս հ՛առավոտվանից ցա-
վըմ ա:

— Վա՛յ իմ հ՛աշկերը դուռ գա, արևը տված կըլի գլխիդ,
սրանից դենը ես կտանեմ, որթի՛ ջան:

Էլ հորը բան չասեց, թե հոքորը կախ եմ տվել, ընենց արուց,
որ հինքը գնա հ՛աշկովը տենի:

Հառավոտը Քոռ դեր վե կացավ, քշեց սարը ոչխարը, գնաց
տեհավ մի բարակ ձեն ա գալի, ասեց. «Մի գնամ տենեմ էս ի՛նչ
ձեն ա»: Շենքը քցեց հ՛առաջ՝ գնաց: Տեհավ ի՛նչ՝ շինարի ծերիցը
մի զատ կախ էլած ա, տեհավ հ՛իրա քիրն ա:

— Ախպեր ջա՛ն, ինձ մի իլլաճ արա՛:

— Էտ քեզ ըտենց ո՞վ ա արել:

— Ա՛խ քու տղեն, ա՛խ քու տղեն. գիտես քու ժառանգի հու-
նարը, մուռներդ, ինադը հանեցիք, դե հըմի գնա՛, հարխենին ման
արի:

— Օխա՛յ, — ասեց Քոռ դեր, — մի գամ հ՛իրիկունը, ոտից
քոնեմ՝ լիզելով ընշար գլուխը գամ, հըմի գիտեմ, որ հաստատ իմ
տղեն ա:

Էկավ հ՛իրիկունը շըշկիլ-շըշկիլ ոչխարը արուց նեքսև ու ձեն
տվուց կնկանը. «Կնիկ ջան», Էտ հասակըմը ջան ասած չկար կըն-
կանը, կնիկը զարմացավ թե էս ինչ բան էր, ասեց. — Տղեն
մո՛նց ա:

Թե.— Շատ լավ ա:

— Դե՛ կանչա՛, կանչա՛ տենենք:

Մերը ձեն տվուց.— Ամիր-Շամիր ջա՛ն,

— Համմե՛:

— Հարի՛, հերդ կանչըմ ա:

Վազելով էկավ հոր կուշտը: — Հը՛, ափու ջան, հո վնաս չի
պատահել:

— Չէ՛, բոլիդ մեռնեմ, հարի իմ կուշտը:

Բռնեց ոտիցը պաշելով էկավ գլուխը, որ սար ու ձոր համ
առավ:

Մերն ասեց.— Ա՛յ քու տունը շինվի, էրեխուս սըպանեցիր, բոլ ա, է՛:

— Է՛յ կնիկ, դու որ հիմանաս իմ տղի արածը ի՞նչ ա, դու ինձնից շատ կպաշես:

— Էտ ի՞նչ ա արել:

— Տո՛ իմ եռսուն հինգ տարվա դուշմանին կախ ա տվել. հաստատ իմ տղեն ա, ես քեզ էլ դուրբան, քու տղին էլ: Գե՛ պառավ, դու դնա՛ քու տեղը քնի, ես իմ տղին իմ ծոցը պըտի առնեմ, քնեմ:

Տղեն առավ ծոցը դրուց, քնեց, քանի զարթնեց՝ սիրեց: Զառավոտը հիփրա ոչխարը վե կալավ դնաց: Տեհավ ճշոց-մշոցը կտրվել ա:

Ասեց.— Էթամ տենեմ ինչ էլավ էտ անիծածը:

Գնաց տեհավ՝ շորացել ա, ոնց որ տառելը:

Տղեն հիփքն հիփքն մտածեց, ասեց. «Էս ես ի՞նչ եմ անում, իմ հոր թաքավորութունը թողել եմ, էկել եմ Քոռ դևի՞ն եմ տղութուն անում. լավն էն ա ըլեդ էթամ իմ հոր տունը:

Պառավն էկավ, տեհավ տղի նիաթը կախ ա:

— Հը՛, որթի ջան,— ասեց,— խի՞ ես նիաթդ կախել:

— Ես էթալ պտեմ իմ հոր տունը:

— Վա՛յ, որթի, խի՞ ես տենց անում. հորիցդ շատ կարողութուն ունենք, ձի ասես ունենք, ոսկի հախալուր ունենք, համեն բան ունենք, էթալ մի՛:

Ասեց. «Տանեմ մեր կարողութունը շանց տամ, բալքի հավիսի դա, էթա ոչ»: Տարավ համեն ինչ շանց տվուց տղին, տարավ մի օթախ, մի հախալուր կար, տղին ասեց.— Քաքուղ կոխա ջրի մեշ, ասա՝ «Դառնա՛ ոսկի»:— Տղեն քաքուղ կոխեց ջրի մեջ՝ դառավ ոսկի: Գնացին մի ջոկ հախալորի վրա, ասեց.— Զէրեսըդ լվա՛, ասա. «Դառնամ Հուրի թաքավորի տղի նման»:

Զէրեսը լվաց, տեհավ որ հէրեսը պսպղաց, ասեց.— Դե դնա՛ մի հայլի բե, նանի ջան:— Հայլին բերուց, թամաշ արուց, տեհավ տղա՛ քի տղա:

Տարավ մի ջոկ օթախ էլ, մի հատ խնձոր վե կալավ, տվուց տղին:

— Էս ի՞նչ խնձոր ա, նանի՛ ջան,— ասեց տղեն:

— Որ կմենձանաս՝ դիլիմ արա, կեսը կե՛, էլեդ կդառնաս Գահել տղա: Ըսենց կարողութուն ունենք հա՛, էս բաց թողաս հո՛ւր

Հիաս, քու հորը բտենց բաներ շունի հո՛, դե նստի կե՛ կլի՛, աստ-
ված քեզ կեր ա կամեցել, էլ հո՛ւր ես լըմմ:

— Նանի՛ չան, իմ հոր ֆողը ըստիան քաղցր ա, էթալ պտեմ:

Պառաւի մեշըը կոտրվեց.— Շե՛յ վախ, — ասեց, — զուր ա. մնալ
չի, չի՛ որթի, որ մերմ շես, դու գիտես, — ասեց ու լաց կաւ: —
Դե հարի, էթանք իրեք բան էլ ունեմ, տամ՝ զնա:

Պառաւը տղին տարաւ մի օթախ, մի տուրք բաց արուց, մի
կտոր աղ տվուց, մի հատ դանակ, ետո տարաւ գոմը, իրեք ձիուց
մաւը քաշեց, տվուց տղին:

— Դե, — ասեց, — դու կաց ըստեղ, ես գալիս եմ:

Գնաց մի պուճուր բութուրկա բերուց, մեշը լիբը ջուր՝ բերանը
դալիմացած: — Ա՛յ տղա, — ասեց, — էս ջուրն էլ քեզ պետքը կգա:
Դե հարի՛ դրանց հունարն ասեմ, որ էթաս: Օխտ օր ես ասիլ չեմ
Քոռ դէին, դու արխեին շխտ օր կէթաս, օխտ օրն ետը ետ թամաշ
կանես, կտենես քամակիցդ մի թոզ ա վեր ըլըմ, իմաց կաց. որ իմ
մարթն ա՝ գալիս ա քեզ հազար կտոր պըտի անի: Դանակը կըցես
բամակդ, կդառնա մի եքա սուր սար, ընչանք ոնենբը կտուտեիւմ
էտ սարը դեի նի ըլիլը՝ դու էփեմա կլթաս. կտենես շէ՛ ամալ աճսլղ
էն ա կանեիւ ա՝ աղը քցա՝ քամակդ, կդառնա աղի սար տհալին.
կտրած ոտ՝ աղ, ինչ կանի: Մըմնջալով, գոռալով պըտի դա են-
նուցդ, տեհար էտ սարն էլ հանց կացաւ, ձեռիդ բութուրկն տուր
քարով, կդառնա մի ահագին ծով, էլ կարալ շի հանց կենալ: Կասի.
«Ա՛յ տղա, կաց հլա տենեմ քեզ էտ ուլ ա սարվացրել, ինձ ասա՛,
զնա՛: Ասա՛. «Քու կնիկն ա սարվացրել: Կասի. «Ա՛յ մեշըը կոտրի
իմ կնկա», կթողա կգա: Կպրծնես ձեռիցը: Ինչ ժամանակ էլ որ էս
ձիերի մազը քաշես, ձին կշտիդ կաննած կըլի:

Տղեն պառաւի ձեռը պաշեց, ընկաւ ճամփեն: Գնաց: Օխտն օր
գնաց, վրա ութին ետ թամաշ արուց, տեհաւ որ մի վր: Տվուց ա
գալի, երկինք-գետինք թողը բռնել ա: Ասեց. «Կա շկա, էս Քոռ
դէն ա գալի, կաց էս դառակը քցեմ»:

Դանակը քցեց, դառաւ մի ահագին սար, սուր-սուր բարեբով:
Քոռ դեր ոնենբը կտրատեիւմ նի էլաւ, տղեն տեհաւ որ էտ սարը
հանց կացաւ՝ աղի կտորը քցեց: Դառաւ մի աղի սար: Կտրած ոտը
աղը վառեց, մըմնջացրուց, համա՛ էտ աղի սարն էլ հանց կացաւ.
վիրուց բութուրկն տվուց քամակի քարովը, տեհաւ ահալին ծով
գառաւ: Քոռ դէն էկաւ ծովի ղրաղին նստեց:

— Ա՛յ հա՛յ,—ասեց,—էտ քեզ ո՞վ սարվացրուց, ինձ ասա՛նո՞ւ գնա:

Ասեց.— Քու կնիկը:

— Ախ,—ասեց,—մի տուն հասնեմ՝ ե՛ս գիտեմ,—ասեց և ետ դառավ:

Տղեն գնաց, Գնաց հասավ հիւրա հոր քաղաքը: Տեհավ ձեն- ձուն շկա, գնաց մտավ հիւրա հոր պալատը, բիրը վե կացավ էկավ: հառաչը, ասեց.— Բարո՞վ, ախպեր ջա՛ն, դու բարով էկար, էս ա. քառսուն օր ես ֆող եմ ուտըմ, լավ էր որ էկար:

Ասեց.— Քի՛ր, ուտըմ ես ինձ, կեր, թող մի նի՛ճեմ կտուրը, իմ հոր քաղաքին թամաշ անեմ, վե գամ՝ կեր:

Ասեց.— Լավ, նի՛լ:

Տղեն նի էլավ, հանեց ծոցի սիպտակ ձիու մազը՝ ալրիալը ձին- էկավ: Զին նստեց տղեն, ասեց.— Ա՛յ քիւր, գնացի ես, դե՛ հարի:

Հրեղեն ձին գնաց, քիրն ընկավ նննուցը ճշալով. հա՛յ, հա՛յ էր՝ որ կալներ էտ հրեղեն ձիուն, էկավ նի էլավ էն շինարին, որ հորորը կախ էր տվել, ձեն տվուց. «Աղան, Գաղան»:

էկան շները: Վեր էկավ ծառիցը, սև ձիու մազը քաշեց՝ սև ձին- էկավ, նի էլավ: Մի դհիցը հիւնքը կռիվ արուց քվոր հետ, մի դհի- ցը շները: Տվուց քվորը, վեր ընկավ. շները թափեցին ալրիալը ցոր- վեցին, Շները էկան, էտ տղի ոնները լիղեցին, ասեցին.— Քոռ գեւ- էկավ, հիւրա կնկանը հաղար կտոր արուց, որ դու էլ գաս, քեզ էլ ըտենց կանի, գլուխդ առ գնա՛:

Տղեն շներին սիրեց, կարմիր ձին քաշեց գնաց: Գնաց, մի քա- րակ ճամփի ռաստ էկավ, քշեց գնաց էտ ճամփովը: Շատ գնաց, քիչ գնաց՝ աստված գիտի, գնաց տեհավ մի հատ արաքղըզու շոր հա- քած մի սիրուն ախլիկ քնած ա,

Ասեց.— Վե կացնեմ՝ ինչ անեմ, վե կացնեմ ոչ՝ ինչ անեմ, լավն էն ա՝ վե կացնեմ:

Ձեն տվուց, էտ ախլիկը վե կացավ, ասեց.— Քիչ հեռացի, ես էլ իմ սարքը տնեմ, գամ կռվենք:

Տղեն հեռացավ, ախլիկը նի էլավ ձին, էկավ:

Տղի ձին խոսաց, ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ որ կա՝ նազիկ թա- քավորի ախլիկն ա, մուրազ ա արել, որ հիւրան զոռող տղին առնի. մուղաթ կա՛ց, զոռա կռվող ա, շատ տղի գլուխ ա կերել:

Ախլիկն էկավ կանեց: Տեհավ որ դրուատ շատ լավ կռվող ա,

հաշկերիցը կրակ ա թափում: Կախ էլավ հիրա ձիուն՝ թամաշ ա-
րուց, տեհավ որ հաշկերիցը սելավի պես արտասունք ա գալի:

— Ա՛յ ձի,— ասեց,— խի՞ ես լաց ըլլմ:

— Է՛հ, ցավիցս խաբար չես:

Սկսեցին կովիլը:

— Հը՛, տղա, սրեն ո՞ւմն ա:

— Քունն ա, դու դո՞ւնաղ ես:

Ախշիկը գնաց էկավ գուրզը ընենց քցեց, որ սար ու ձոր շրջ-
շրջկոցն ընկավ, տղեն վրա պրծավ՝ գուրզը կալավ:

— Ա՛ռ, դալտով գուրզդ դցա՛, ես էրեխա չեմ:

Ախշիկն ասեց.— Առավ ինձ, ես իմ գրգի ուժը գիտեի, դրան
հարիր կտոր անիլ պտեր:

— Կարելի ա քնահարամ ի, մին էլ քցեմ,— ասեց ախշիկը,—
մին էլ գնաց էկավ՝ ձիու թամքըմը կաննեց ու գուրզը քցեց: Սար ու
ձոր էլի դղրտաց:

— Ա՛ռ գուրզդ, բու ա, մեշտեղիցդ հարիր կտոր կանեմ,—
ասեց տղեն ու գուրզը տվուց հիրան:

— Էրկու հատ էլ նետ քցելու ունես, քցա՛:

Ախշիկը քցեց: Տղեն ձիուն դամշի տվուց, ձին հավալամիշ
էլավ, նետը հանցավ:

— Կա՛ս տղա, թե չկաս,— ասեց ախշիկը:

— Կա՛մ,— ասեց տղեն:

Ախշիկը վեր էկավ ձիուցը, հիրա նետը վե կալավ, էլի մրն էլ
քցեց, Տղեն էլի ձիուն դամշի տվուց, ձին հավալամիշ էլավ, նետը
հանցավ, ընկավ գետին:

Ախշկա հաշկերը արինը կոխեց.— Կա՛ս, թե չկաս:

— Կա՛մ, ո՞նց թե չկամ: Հըմի կտենես ինչ կանեմ քեզ, Համա
էրկու թուր էլ ունես, քցա՛:

Ախշիկը քաշեց թուրը, վրա պրծավ տղին: Էլեդ տղեն դամշին
քաշեց ձիուն՝ հավալամիշ էլավ: Քցեց, տեհավ դարտակ հանցկա-
ցավ ասեց.— Մի կաննի՛ է՛, մեշտեղիցդ օխտը կտոր կանեմ:

Տղեն ասեց.— Կաննած եմ, կաննա՛ծ, վեր հարի, թուրդ վե
կալ:

Ախշիկը մինն էլ քցեց, էլի զուր հանցկացավ.— Է՛, ալ տղա,—
ասեց ախշիկը,— դու ինձ ախտեցի՛ր, վե գալ պտենք, ըստեղ կոխ

պրծնենք¹։ թե ըստեղ էլ ախտեցիր, դաթի ես քունը, դու իմը։
Վեր էկան, ախշիկն ասեց.— Բարո՛վ, հազար բարով, ա՛յ տղա,
հիմի կոխ պրծնենք։

Վրա պրծան հիփար, ախշկանը մի սամթ ունեք, հուսերից բռ-
նած վախտը, հինքը մեկնվում էր, տղին քցում։ Պտըտվեց, պտըտ-
վեց, բռնեց տղի հուսերիցը, տղեն տեհավ որ մանները մտել ա-
մսի մեջը, արինը տվուց գլուխը, հաշկերիցը կրակ թափեց.—
Ա՛խ,— ասեց,— մի դնեմ ծնկանս տակը, ես գիտեմ թե քեզ ինչ
կանենմ։

Ախշիկը որ մեկնվեց, տղեն ծունկը դրուց սրտին՝ թուրը քա-
շեց։ Թուրը որ քաշեց, ախշիկը ծծերը բացեց։ Տղեն թուրը վե-
դրուց։— Վե՛ր,— ասեց,— ախշի, վե՛ր։

Ախշիկը վե կացավ, ասեց.— Դե դանակդ հանա՛, ծամիս մեկը
կտրա, մաններիս բթերը քամակիս կապա, արա՛ հառաչդ, էթանք
իմ հոր կուշտը։

Տղեն ախշկա ծամը կտրեց, մանների բթերը կապեց քամակին,
արուց հառաչը, հինքը ձիւն էլ էլավ, նրա ձիւն էլ քաշեց։

Եփոր քաղաքին մոտեցան, ախշիկն ասեց.— Ա՛յ տղա, թուրդ
հանա դի ճակատիդ, գոռալով գնա՛, վախենաւ ոչ։

Տղեն թուրը հանեց, դրուց ճակատին, ընենց գոռաց, որ թա-
քավորը թախտին վե թռավ, դուս էկավ։ Դուս էկավ, տեհավ որ
ախշիկը եսիր արած բերած ա։ Որ տեհավ՝ հաշկի լիսը բուռը
թափվեց։— Հե՛յ վախ,— ասեց,— էս ի՞նչ հողածին ա, որ իմ ախ-
շկանը զոռել ա։

Ախշիկն ասեց.— Հե՛ր, մի տղա եմ ճարել, որ նմանը աշխար-
քումս ըլիլ չի։

— Վե կացեք, վե՛, — ասեց թաքավորը։

Տղեն թռավ ձիուցը, էկավ որ ախշկա մազը ետ անի, ախշիկն
ասեց.— Իրավունք չունես, էթալ պտենք ատենը։

Նի էլան, գնացին թաքավորի հառաչը կաննեցին։

Թաքավորը սկսեց հաշկերիցը թափիլ։

Վեղիրն ասեց.— Խի՛ ես լալիս, մի տղի պըտի տայիր, հազիր
լավ տղա ա պատահել։

Թաքավորն ասեց.— Էլ իմ սընըռ պահողը ո՞վ կըլի։

¹ Բռնենք, (ծառք. բանաճավաֆի)։

Տղեն վրա բերուց.— Քու ջանը սաղ ըլի, ես կպահեմ, թողալ չեմ որ մի դուշ հանց կենա,

— Կարելի ա իմ ախշիկը քու պատկերին ա խափվիլ.— ասեց թաքավորը,— թե որ դու ըդար ղոշաղ ես, իմ տղին Նուռեի դավրիշը բռնել ա, թե գնացիր բերի՛ր՝ էնա կհավատամ, որ դու ախշրկանս գոռել ես, կտամ քեզ։ Որ բերես տղես՝ լիզուդ ինչ պտըտի՝ կտամ։ Դե հ'էքուց հ'առավոտենց վե կաց գնա՛ւ։

Քշերը քնեց տղեն ըտեղ, աքլորը կանչեց, քնից ոյանմիշ էլավ, ասեց.— Այ հա՛յ, ես մի ախշկա խաթեր էթամ Նուռեի դարվիշի հետ կովեմ. համա ինչ արած, էթալ պտեմ։

Մըն էլ տեհավ ախշիկը դուռը բաց արուց.— Այ տղա, հորս ասա՛ թե ես գիտեմ ոչ դրա տեղը, թող ախշիկդ գա ինձ շանց տա, ետ դառնա։ Թե որ հ'ուրիշ մարթ գիտի՝ ուրիշ մարթ դրկա՛, բան չկա։

Հ'առավոտը լիսը բաց էլավ, տղեն գնաց թաքավորի կուշտը, ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, էթալը՝ էթամ, համա տեղը գիտեմ ոչ. կուգես ախշկանըդ դրկա խձ հետ գա, շանց տա, ետ դառնա։ Թե հ'ուրիշ մարթ կա, ուրիշ մարթ դրկա, հետն էթամ։

Թաքավորը շատ մտածեց էտ բանի հրմար. «Դրկեմ՝ ինչ անեմ, դրկեմ ոչ՝ ինչ անեմ։ Վայ թե ախշիկը առնի, էթա, ես մնամ շլիխքս ծուռը»։

Նազրի մինն ասեց.— Դու հ'ուրիշ բան մտածիլ մի՛, թաքավոր, սա ընենց տղա չի, հ'աշկերիցը վարթ ա թափում։

— Որ ըտենց ա, ախշի, գնա՛ շորերդ փոխա, արարդդի շորերը հարի. տար էտ տղին շանց տուր, վե կաց, հ'արի. դառնաս հա՛, խափվես ոչ տղին, մենք մնանք ըստե կասկածավոր։

Հաքավ ախշիկը հ'իրա շորերը, նի էլավ ձին, բռնեցին։ Գնացին, տղեն բող ձիու մազը քաշեց, բող ձին էկավ, նի էլավ՝ գնացին։

Ախշիկն ասեց.— Իմ հոթիս, զարթնե՛ էս, էլ կոխ արած կա՛ս. թե հ'առաջի անքամն ա կռիվդ՝ ետ դառ էթանք ձեր տունը, թե չէ հ'ուրիշների հետ էլ ես կռիվ արել՝ էթանք։ Շատ դժար տեղ ա, հա՛ւ։

— Ի՞նչ դժար ա։

— Դե կա՛ց, պատմեմ քեզ։ Նուռեի դարվիշը անմահ ա, հա-

Քացի, (ծանոթ. քանակավաքի)։

զար անբամ մանդր խորովածի թիքա եմ արել, էլի սաղացել ա, կուշտս կաննել, անճախ հոքիս ազատել եմ՝ էկել մեր տուն:

— Ախլի՛, ինչ տեղ որ աստված ըլի, մենք ինչ բան ենք, թե աստված կամեցել ա՝ կսպաննեմ, տղեն վե կոճեմ, կրեքեմ:

Հասան Նուռեի դարվիշի դարգա՛հը՝ տղեն ասեց ախշկանը.—
Դե ետ դառ:

— Ըս ո՞նց ետ դառնամ, թո՛ղ իմ արինն էլ քու արնի հետ խառնվի, իմ արինը քունից կարմիր ա՛:

— Ըստ դա՛ռ:

— Ըտենց բան կըլի՞, առ թուրս իմ շլինքը կտրա, նոր ասա՛՛ ետ դառ,— ասեց ախլիկը:

— Է՛, հըմի հորդ ո՞նց հավատացնեմ, որ ես եմ բերել քու ախպորը:

— Ախպերս համե՛ն բան կասի. դե՛հ ես ըստի կկաննեմ, դու ինչ հունար ունես՝ խարջա՛:

Տղի ձին ասեց.— Տղա, դիտե՛ս ինչ կա. Նուռեի դարվիշը բախշի միշին մի հախալուր ունի, հախալրի ոտը տե՛նում ես, դուս ա էկել, գյուլ ա կաննել ընտեղ, էն սև ջուրը. որ դու կռիվ անես, գլուխը կտրես, թուլ կըլի կէթա կընկնի էտ գյուլի մեշը, էլի կսաղանա:

— Բա ի՞նչ կըլի դրա հնարը:

— Կլթաս գյուլի հառաշը կքանդես, թամուզ դուս կտաս ջուրը, նամը կկտրես: Բաքավորի ախշըկանը կասես. «Յող բե՛ր, քար բե՛ր, փեշով, ձեռով կրա, բե լքցրա էտ փոսը՝ դղա՛ն: Ըստ էն էկած ջուրն էլ դալիմ կկտրես, որ նամ շտա, էն վախտը կռիվ արա, արխեին, էլ վախիլ մի՛:

Գյուլը կտրեցին, ոտի ջուրն էլ կտրեցին, լավ ֆողեցին, նամը կտրվեց. Տղեն զնաց մեյդանի գլխին կաննեց՝ գոռաց.— Դարվիշ ախպեր, դուս հարի՛, ղոնաղ եմ էկել:

Մի արար դուս էկավ, ասեց.— Ինչ ես ջանավարի պես գոռոմ, էս ա դուս ա գալի:

— Թեղ պրա՛, ասա՛՛ դուս գա,— ասեց տղեն:

Արարը զնաց դարվիշի կուշտը:

— Էտ ի՞նչ ձեն էր, արար,— ասեց դարվիշը:

— Մի դալուղանլի տղա գոռոմ ա, քու ճամփեն ա պահըմ,— ասեց արարը:

Դարվիշը դուռ էկավ, նստեց հփրա դեղին ձին, քցեց թևին ղալխանը, կապեց թուրը, առավ ձեռը հիթսուն փթանոց գուրզը՝ քշեց: Զին հավալամիշ էլավ:

— Սրեն ո՛ւմն ա, ա՛յ տղա,— ասեց:

Ասեց.— Քո՛ւնն ա:

— Զէ՛,— ասեց դարվիշը,— դու ղոնաղ ես, քո՛ւնն ա:

— Շատ լա՛վ:

Զին ասեց.— Ա՛յ տղա, մի հատ ղամշի կտաս սաղրուս՝ ես հավալամիշ կըլեմ, ընենց վե կգամ էտ դարվշի վրեն՝ որ թուրդ քցես՝ գլուխը կէթա:

Տղեն ետ թամաշ արուց, տեհավ որ ախշիկը կաննած փորի աղիթները եռեմ ա. տարավ բերուց ընենց մի ղամշի տվուց ձիու սաղրուն, որ ձին հավալամիշ էլավ, բանցրացավ երկինք. վեր էկավ դարվշի վրեն: Տղեն թուրը քցեց՝ դարվշի գլուխը թոցրուց: Տեհավ գլուխը կաննում չի, թու ա ըլլեմ:

Զին ասեց.— Տղա՛, վեր հարի եննուցը գնա՛, մանդր-մանդր կոտորի:— Տղեն ձիու վրիցը վեր էկավ, ընկավ գլխի քամակը, էն գնաց, հինքը խփեց կոտորեց, հասավ փոսի կուշտը, մնացել էր մի փրթոշի ղդար. էն էլ կոտորեց:

— Դե՛,— ասեց ձին,— էլ բան չկա, հարի գնա՛:

Մըն էլ տեհավ ախշիկն էկավ, փաթըթվեց՝ բիլակը պաշեց: Հփրար հետ նի մտան տունը, թրերը քաշեցին մտան օթախը, տեհան էտ անիրավ դարվիշը մի Հազարան բիլբուլ ունի, որ խոսում ա՝ սար ու ձոր կանանչըմ ա, նի մտան էն դհի օթախը. տեհան ախչըկա ախպերը ժնջուվ կապած ա: Ախշիկը որ ախպորը տեհավ՝ ֆոթին քանդվեց, ընկավ վրեն: Տղեն ժնջիլը ետ արուց, իրեք սհաթ քիր ու ախպեր ընկած մեռած մնացին: Իրեք սհաթից ետո օյաթմիշ էլան:

Տղեն ասեց.— Ախշի, հ'էրեսդ սրփա:

Ախշիկը աղլուխը հանեց, հ'էրեսը սրփեց:

Ախպերն ասեց.— Ա՛յ քի՛ր, դու ըլիս, քու աստվածը, ինձ ազատողը դու ի՞ր, թե էս տղեն:

— էս տղեն էր:

— Ա՛յ տղա, որ ըտենց ա, իմ քիրը տվի քե՛զ, բարով վայելես:

— Դե վե կացեք, էթանք, մեր հաշկը ճամփին ա,— ասեց տղեն:

վե կայան Հաղարան դաստան բիւրուլը :

— Ա՛խ,— ասեց ախշկա ախպերը,— քանի՛ հետ ես էկա քեզ հրմար ու բռնվեցի: Ես քեզ տանեմ ընենց պահեմ, որ դարվիշն էլ ընենց պահած լըլի:

Նի էլսն ձիանը քշեցին, հիփրանց քաղաքին մոտացան:

Ախպերն ասեց.— Ա՛յ քիր, դե հառաշ ընկի, գնա՛ մեր հորն ու մորը հաշկալիս տար:

Ախշիկը քշեց գնաց տուն, խաբար տարավ հորն ու մորը, թե.— Հաշկներդ լիս ըլի, Ամիր-Շամիրը գալիս ա, համ իմ ախպորն ա բերում, համ էլ Նուռեի դարվիշի Հաղարան բիւրուլը:

Թաքավորը վե կացավ, վեզիր-նազիրով, սազով-սանթուրով, մարթով, ղոշունով էկավ Ամիր-Շամիրի հառաշը:

Ամիր-Շամիրը քշեց ձին, թուրը հանեց, դրուց ճակատին, ասեց.— Ըհը՛, թաքավոր, էս քու տղեն, էս էլ քու Հաղարան դաստան բիւրուլը:

Թաքավորն արմացավ-զարմացավ, քաշեց հառաշ Ամիր-Շամիրի ոսկե քարովը պաշեց, գնաց տղի շինքովն ընկավ:

Վե կացան, էկան տուն:

Թաքավորն ասեց.— Ուզա տա՛մ, Ամիր-Շամիր ջա՛ն:

— Քու սաղութունն եմ ուղըմ:

— Ուզա՛ տամ, էտ բան չէր:

— Ողըմ եմ քու ժողովրթի կեսը:

— Տվի՛, որթի:

Հառավոտը բռնեցին հարսանիքը. օխտը օր, օխտը քշեր քեֆ արին, հուրախացան, Ամիր-Շամիրին ու Ալմաստին փսակեցին, քերին տուն:

Մի քանի օրից ետո Ամիր-Շամիրը առավ հիփրան կնիկը, թաքավորի տված ժողովուրթը, վե կացավ գնաց հիփրա հոր ավեր քաղաքը: Քաղաքը շինացրուց, կարք ու կանոն դրուց, հիփրա հոր հիշատակը թաղացրուց:

Իրեք տարուց ետո Ալմաստն ազատվեց, բերուց մի հատ լավ տղա: Տղա՛, ի՛նչ տղա, էլ կարալ շեմ ասիլ, հաշկ պըտի ըլի, որ տենի, լեզու պըտի ըլի, որ գովի:

Տղեն դառավ օխտը տարեկան, պապը նոր միտը բերուց հիփրա ախշրկան, վե կացան զորք վե կալան, էկան հիփրանց ախշրկան տե-

նելու էկան շինարի ծառի տակը վեր էկան, որ քշերը ըտեղ մնան, հառավոտը էթան հիրանց ակաշըկա տունը:

Գանք Ամիր-Շամիրի տղի կուշտը: Տղեն ձին նի էլալ, զնացավի. իրեք սար ման էկալ, հեշ բան չտեհալ, էկալ Քոռ դևի սընո-
որ, մի հատ մարալ դուս էկալ ձիու հառաշը: Մարալը զնաց՝ հին-
քը զնաց, մարալը գնաց՝ հինքը զնաց, զնաց տեհալ որ մի Քոռ
դև մի զորքի հառաշը բռնել ա՝ կոտորեմ ա. որ դևը գոռեմ չի է՝
երկինք-գետինք դողում ա:

— Է՛, թաքավոր,—ասեց տղեն,—դուք դինչացեք, ըսօր կոխվե-
իմն ա:

Ասեց ու քշեց դըրա Քոռ դևը, դրանք վեր էկան՝ թամաշ արին:
Տղեն ձին քշեց, թուրը հաղացրուց, թուրը քցելուն սլես՝ դևի
զլուխը ֆռռաց: Թուրը դրուց ճակատին՝ էկալ թաքավորի հառա-
շին կաննեց.— էս է՛ր, ըսդար վախտ բանտ իք ըլել:

— Ըտենց կըլի, որթի՛, ջահել ես,

Քշերը ըտտեղ կացան դրանք, հառավոտը ընկան ճամփա:
Ճամփին թաքավորն ասեց.— Ա՛յ տղա, ո՛ւմ տղեն ես:

Ասեց.— Ամիր-Շամիրի տղեն եմ:

Ասեց.— Ղո՛րթ:

— Բա չէ՞ սուտ:

— Մորդ անըմն ի՞նչ ա:

— Այմաստ:

— Վա՛յ դու իմ թոռն ես,—ասեց թաքավորը ու փաթըթվեց
տղին: Տատը մզար դիմանըմ ա:

— Մերդ սա՛ղ ա, այ բալես,—ասեց ու հինքն էլ փաթըթվեց:

— Սաղ ա, տատի ջան, դուք իմ մոր ի՞նչն եք:

— Քու մերը մեր ակաշիկն ա, ա՛յ բայամ:

Գնացին, հասան տուն, կերան խմեցին՝ ուրախացան, դրանք
հասան հիրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Երկնքից իրեք խնձոր ընկալ, մեկը՝ ասողին, էրկուսը՝ լսողին:

20. ԶԵՅՐԱՆ-ՕՂԼԻ

Ժամանակով մի աղքատ մարթ կար. տեհավ որ էտ քաղաքը
իրեն ձեռնտու չի, չի կարում ապրի:— էթանք,— ասեց,— այ կնիկ,
հուրիշ քաղաք, բալթի ընդի լավ ապրենք:

Կնիկն էլ էրկուհոգիս էր. վե կացան, գնացին: Գնացին դեմ
էլան Թուրթամբ թաքավորի քաղաքին. տեհան, որ քաղաքի շորս
դիհը հասարը քաշած ա, էրկու դարգյահ ունի՝ մինը նի մտնելու,
մինը դուս գալու: Հասան էտ հասարի տակը, կնկա ցավը բռնեց:
Դարգյահչիքը դռները շինեցին, էտ կնիկը ծռակ շոքեց գեննին,
բերուց մի տղա:

էտ քչերը էտ քաղաքի թաքավորը հէրաղ տեհավ, որ հասարի
քամակին մի կնիկ ա աղատվել, մի տղա բերել, էտ տղեն պրտի
մենձանա, հիրա գլուխը կտրի: Կանչեց դարգյահչոնցը, ասեց.—
կէթա՛ք, հասարի շորս դիհը ման կգաք, կտենեք, թե որ կնիկ ա-
ղատված կըլի՝ վե կունեք, կրերեք:

Դարգյահչին գնաց դարգյահը բաց արուց, մի քիչ գնաց, տե-
հավ մի աղքատ կնիկ աղատվել՝ թեք ա ընկիւ. տղեն հին շորի մեջ
փաթեթած նվրձ ա: Մի հալիվոր, շիրուխը ձեռին, կաննած ա:

— Դե հարի էթանք, բիձա, թաքավորը կանչում ա քեզ:

— Այ մարթ, ես թաքավորի հետ ինչ դործ ունեմ, ես քյասիթ
մարթ, ինձ հո՛ւր ես տանըմ, թաղա ծննդկան կնիկ:

— Շատ մի՛ խոսալ, վե կա՛ց:— Ծարենբը կտրված վե կացան

գնացին թաքավորի կուշտը, օխտը հետ դուրս տվին, վրա ութին՝
ձեռք բռնեցին, կաննեցին:

— Հալիվո՛ր, էս կնիկը քու կնիկն ա՛:

— Հրաման քեզ, թաքավոր, ծառայինդ ա:

— Էտ էրեխեն ի՞նչ ա:

— Տղա ա, թաքավոր:

— Ի՞նչ տամ՝ էտ էրեխեն տաս ինձ:

— Ծա էրեխա կծախս՞մ:

— Ծախա՛, մինն էլ կրերի, էի:

Նազիրն ասեց. — Ա՛յ մարթ, իրեք հարիւր ոսկի ուզա, տաք
մարթու պես ապրի, ի՞նչ ես սոված զկտորմ:

— Դու գիտես, — ասեց, — թաքավոր:

— Ի՞նչ տամ:

— Ինչ կտաս՝ տուր:

— Նազիր՛ր, տար էրեխուն քաշա, հ՛իրա քաշովը ոսկի տու,
էթա:

Տարան էրեխուն քաշեցին, քաշովը մին ոսկի տվին, աղքատը
թողուց տղեն, գնաց:

Թաքավորը կանչեց նազրին, ասեց. — Էս տղեն վե՛ կունես,
կտանես սարը կմորթես, շուրերը արնոտ կանես, կրերես կտաս
ինձ:

Նազիրը տղեն առավ գնաց, ճամփին մտածեց. — Ա՛յ ջանրմ,
էս պըտի դառնա մարթ, գա մեր թաքավորի գլուխը կտրի. էս էլ
բան ա՛, որ մեր թաքավորը մտածըմ ա. ես պըտի ճամփին մի ղուշ
վն քցեմ, էտ շորերը արնոտ անեմ, տանեմ տամ թաքավորին:

Նազիրը տարավ տղին, դրուց մի քուլի տակ, մի ղուշ վն քցեց,
շորերը արնոտ արուց, տարավ տվուց թաքավորին:

Էրեխեն ըտեղ ծվաց, ծվաց, էտ ծվոցին մի ջեյրան սուրուցը
ջկնվեց, էկավ էտ տղին կաթ տվուց: Արանքն հ՛անց կացավ իրեք
տարի, տղեն ընկավ սուրուի քամակը, ծափ տվուց ու մոր եննուցը
վազեց: Էրեխեն դառավ իննը տարեկան, ռաստ էկավ¹ մի օր էս
թաքավորի տղին:

Տղեն մնաց մաթալ, ասեց. — Յարաք ջեյրանն էլ իսան կրերի՞:

¹ Գատահեց, (ձաճոք. բանաճավափ):

Հիփոկոնն էկավ տուն, հորն ասեց.— Թաքավոր, էտ յաշումք
ջեյրանից տղա տեհած կա՞ս,

— Ա՛յ որթի, սուտ կըլի, հաշկիդ էրեացել կըլի:

— Չէ՛, կուղես հ'էքուց էթանք՝ տես:

Հէքսի օրը հեր ու տղա նի էլան ձիանը ու գնացին սարը: Տղեն
ձին քշեց, ընկավ մարալի սուրուի մեջը, հինգն էկան դըբա թաքա-
վորը, հինգը գնացին դըբա սարը: Տղեն դըբա թաքավորի դիհն էր,
թաքավորը տեհավ՝ մաթալ մնաց: Տղա, քե տղա՝ ջեյրանի կաթը
կերել էր, գոմեշ կտրել:

Թաքավորն ասեց.— Լավ ա որ բերեմ իրեք դաթ ժնջիլ քցեմ,
քամանդով կալնեմ էտ տղեն:

Ահագին ծախս արուց, ժնջները սարքեց, ընկավ ետևը, տղեն
հստավ ժնջին, ալբիալը կտրեց, հանցավ, թռավ հասավ հ'իրան
մորը:

Թաքավորը մնաց մոլորված. նաղիրն ասեց.— Թաքավոր, ինձ
մի հեր ունեմ, հարիր հիթսուն տարեկան ա, կանչենք, հըլա տե-
նենք՝ ի՞նչ ա ասըմ:

Կանչեցին հալիվորին, ասեցին.— Հալիվո՛ր, ըսենց մի ջեյրա-
նի տղա կա, ինչ անըմ ենք, կարըմ չենք կալնիլ, դրա հնարը ի՞նչ
կըլի:

Ասեց.— Թաքավո՛ր, մի քանի տարի ես քու հորը նաղիր ի,
ըտենց մի բաճ պատահեց, Ըսպհանու անղին լար բերիլ տվինք,
նրանով բռնեցինք:

Թաքավորը մարթ դրկեց Ըսպահան, անղին լար բերին, էտ
սարի շորս դհից սարքեցին, ահագին ձիավորով գնացին ջեյրան-
ներին քշեցին. ջեյրանի տղեն էկավ, դեմ էլավ էտ անղին լարին,
թափ տվուց, տվուց՝ կարաց ոչ կտրի. գոռաց՝ սար ու ձոր թնդաց,
էկան տղին բռնեցին: Բերին անղին լարով կռնեքը կապեցին, վե
վայան տարան, Մերը ենուց շատ լաց էլավ: Բերին հ'իրեն թայ
տղեր դրին կուշտը, որ կամաց-կամաց խոսիլ սարվի: Տասն օր
չքաշեց, սարվեց:

Թաքավորը շատ հավանեց, ասեց որ սա հ'ուսում առնի, շատ
դոռ կըլի. տվուց հ'ուսումնարան:

Մի քանի օրից ետո թաքավորի տղեն ասեց, թե ես իմ հոր կա-
րողութունը պրտի հ'իմանամ: Գնաց քառսուն օթախի եռեսուն ինը
քաց արուց, տեհավ հ'ամեն բան կար. մի օթախի դուռը դռնապանը

շթողուց, որ բաց անի: Առ հա՛ մի սիլլա դռնապանի բերնին.—
Շո՛ւն-շան որթի, թողում չե՛ս իմ հոր կարողութունը ես տենե՛մ,—
քացով տվուց՝ դուր բաց արուց: Տեհավ մի հատ պատկեր կա՛ էն-
քան սիրուն, որ տղի խելքը գնաց, վեր ընկավ: Խաբարը գնաց հորն
ու մորը: Վազեցին էկան, ջուր բերին, ածեցին գլխին, օյանմիշ
էլավ՝:

Ասեցին.— Այ տղա, խի՞ ըտենց էլար:

Ասեց.— Մեռնեմ՝ սրա կշտին, ասլրեմ՝ սրա կշտին, ինչ ուզեմ
ա ըլի՛՝ ես պըտի էթամ, դրան բերեմ,

Ջեյրան-օղլին էկավ, տեհավ տղի գլխին թուփ են էլել, ասեց.—
էտ ի՞նչ բան ա:

Ասեցին.— Տղեն քառսում հուսատեր ախշկա պատկերը տեհե՞լ
ա, ասըմ ա՛ էթալ պտեմ բերեմ:

— Էտ քու բանը չի, ես կէթամ կըրեմ,— ասաց Ջեյրան-օղ-
լին:

Թաքավորի տղեն վե կացավ, սիլլով տվուց Ջեյրան-օղլուն,
թե՛ էտ ի՞նչ ես ասըմ:

Ջեյրան-օղլին վե կացավ ձեռը քցեց տղին, բանցրացրուց,
ասեց.— Ո՛նց ես՝ տամ քարովը, քարի հետ հավասարվես:

Թաքավորը ասեց.— Ի՞նչ ես անըմ, ա՛յ տղա, քու ախպերն ա
ախար:

Հառավորը վե կացան, հիւրար հետ ձիանը նի էլան, գնացին:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Ես զուր խի՞ տվի սիլլով Ջեյրան-
օղլուն. տղա ա, կտանեմ հետս, ձիս կըրի, ինձ հըմար հաց կը-
շինի, կուտեմ:

Գնացին, գնացին, շատն ու քիչը աստված գիտի, ճամփին
Ջեյրան-օղլին ասեց.— Կէթանք մի դէի կպատահենք, որ տենաս՝
վախենաս ոչ:

Տղեն ասեց.— Խի՞ պըտի վախենամ, մարթը դեից վախենա՞-

Գնացին, սարը նի էլան, տեհան մի ջանավար փռնալով գալիս
ա. հենց որ տեհավ թաքավորի տղեն, վախից պոռչը ճղվեց, արինք
շողալով թափվեց:

— Հը՛, ա՛յ տղա, ի՞նչ բանի ես,— ասեց Ջեյրան-օղլին:

— Էս ի՞նչ դժար էր:

՝ Ուշքն էկավ գլուխը, (ծանոթ. բառաձևափոխ):

— Բա՛ որ ասըմ ի, կվախենա՛ս: Ը՛արի՛, բան չկա:

— Ի՞նչ մարթ եք, իսան օղլիք,— ասեց դևը:

— Էկեկ ենք քեզ դոնադ,— ասեց Ջեյրան-օղլին:

— Համեցե՛ք, ես սարերն եմ ման դալի իսանի, դուք ձեր ոտովն եք դալի. վաղուց ա իսանի միտ չեմ կերել, կարոտել եմ:

— Կե՛ր, նոր պարծեցի, ախպե՛ր:

Գնացին, մտան էրը, տեհան մի շուլախ դև հրեսիկ կիրակուր ա խառնըմ՝ մի ահագին շերեփ ձեռին. հա՛ խառնըմ ա, հա՛ հաշկի պոշով թամաշ անըմ Ջեյրան-օղլուն:

Ասեց.— Մի տա՛ս էտ շերեփը, տենեմ կիրակուրը ադի ա թե ալանի:

Դևը բիլակին տաք շերեփովը տվուց, թե՛ քու բանը չի. Ջեյրան-օղլին վրա պրծավ, բիլակը հուփ տվուց, շերեփը ձեռիցն առավ:

— Ո՛ւֆ, ախպերտինք, էս իմ կուտը շնչխեց,— ասեց դևը:

Ջեյրան-օղլին շերեփը լքցրուց ու կերավ, կերավ, կերավ. դեն ասեց.— Սաղ կերար, ախպե՛ր, մի քիչ էլ թող մեզ հըմար:

Էն մենձ դևը ասեց Ջեյրան-օղլուն.— Ըստի մի քար կա, դոնադ ախպեր, վե կենա՛ս էթանք ճամփից դենեք դրադ:

Գնացին քարի կուշտը, Ջեյրան-օղլին ասեց.— Դև ախպեր, մի վե՛ կալ տենենք ի՞նչ թավուր ա:

Դևն ասեց.— Մենք օխտն ախպերով կարըմ չենք վեր ունիլ. թու անելով ենք բերել սարիցը:

— Հլա՛ վե կալ, տենենք:

Կռացավ դևը, որ քարը վեր ունի, խառնվեց, ոնները դող ընկավ:

Ասեց.— Ղրա՛դ կաց, էտ ի՞նչ ա, որ դրա հըմար դողում ես:— Վե կալավ քարը, դրուց ընտել:

Դևը տեհավ, մաղերը բիզ-բիզ էլան, էկավ ասեց.— Ախպեր-տի՛նք, յաման ա, յա սա Ջեյրան-օղլին ա, յա մի ջանավար ա. հարցնենք հլա տենենք:

— Ղոնադ ախպեր,— ասեց,— հարցնիլը ամոթ չըլնի, դու հո Ջեյրան-օղլին չես:

— Ջեյրան-օղլին եմ, ախպե՛ր, դուք ի՞նչ գիտեք Ջեյրան-օղլուն:

— Քու էլած օրը սար ու ձոր գոռաց. ՔՋեյրան-օղլին էլավք, իմ իրեք հարիւր վաթսընըվեց տամարս իրար վրա թռան: Որ դու

Ջեյրան-օղլին ես, խոսք չունեմ ասելու, քվորս հրմար եք էկել՝ առեք տարեք:

Հ'առավոտենց լիսը բացվեց, բարին բացվի ձեր վրին, Թաքավորի տղին ու հարսին թողին էրումը, հ'իրենք վե կացան, գնացին ավի:

Վեց դէր գնաց մի դհով, Ջեյրան-օղլին գնաց մի դհով:

Թաքավորի տղեն ու Քառսուն հուսատեւ ակաշիկը մնացին կիրակուր էփելու: Թաքավորի տղեն ջուրը լքցրուց պղինձը, կրակ արուց, կոտորեցին միսը, լքցրին պղինձը: Կիրակուրը էփելուց ետո, Քառսուն հուսատեւը ասեց.— Թաքավորի տղա, ծռնկդ դի, մի քիչ քնեմ: Տղեն ծռնկը դրուց, ակաշիկը գլուխը դրուց վրեն՝ քնեց: Տղեն սկսեց մազերի հետ հաղ անելը. տեհավ իրեք հատ բալնիք. իրեն բինիշը դրուց ակաշիկա գլխատակը, ինքը վե կացավ դռները բաց անի: Էրկու դուռը բաց արուց, միշին զատ չկար. էն մինն էլ բաց արուց՝ տեհավ, որ Սիպտակ դէր ժնջլով կապած ա սնիցը. մի պղինձ փլավ՝ մի ոչխար վրեն, մի պղինձ էլ ջուր՝ հ'առաջը դրած: Հասնըմ չի որ ուտի, տենըմ ա, կիսաջան ա ըլնըմ:

— Վա՛յ դու բարով ես էկել, ա՛յ տղա,— ասեց Սիպտակ դէր:— Չարդ տանեմ, էրկու քավկիր էտ փլավից տաս ուտե՛մ, էտ անիրաւները քառսուն օր ա բռնել են, մի կտոր հաց շեն տվել, որ ուտեմ:

Տղեն քավկիրը վե կալավ, մի տասը քավկիր փլավ տվուց Սիպտակ դէին:

— Մին է՛լ, տղա, մին է՛լ տղա,— սաղ պղինձը կերավ:

— Դե մի քիչ էլ ջուր տո՛ւ խմեմ:

Ասեց.— Ախր ես կարալ չեմ վեր ունիլ:

Ասեց.— Էտ ժնջիլը տու դնեմ բերանս:

Տղեն ժնջիլը տվուց, դէր դրուց բերանը ու քաշեց, քաշեց պղինձը մոտացրուց, դրուց բերնին քամեց:

Մնել ըսենց անելուն պես՝ ժնջիլները կտրվեց, մեկը դիպավ Թաքավորի տղի ճակատին: Տղի հ'ուշքը գնաց, վեր ընկավ: Սիպտակ դէր վե կացավ, տղին կոխեց դարմանի մեշը, էկավ Քառսուն հուսավոր ակաշիկան վե կալավ ու գնաց: Գնաց մտավ հ'իրա տունը:

Հ'իրիկունը դէներն էկան, օխտը ավ ին բերել. քիչ ետո Ջեյրան-օղլին էկավ՝ տասնընորս ավ էր հ'ուսին քցել բերել: Էկան մտան նեքսե, դրանք ասեցին.— Մեր քիրն հ'ո՞ւր ա:

Ջեյրան-օղլին ասեց.— Իմ ախպերն ո՞ւր ա: Ջեյրան-օղլին շերեփը վե կալավ՝ ըստու, ընտու գլխին տվուց, ասեց.— Իմ ախպերը բերեք:

Գնացին տեհան, ախպերը դարձանի տակին նվըմ ա: Քացուլ տվին, վե կացավ:

— Ա՛յ տղա, էս ի՞նչ պատահեց քեզ,— ասեց Ջեյրան-օղլին:

— Ախպեր ջան, մի Սիպտակ դե կար կապած, գնացի փլավ տվի՝ կերավ, ջուր տվի՝ խմեց, ժնջները կտրեց, էլ շիմացա թե ինչ էլավ:

— Ա՛յ, հա՛յ,— ասեցին,— մեր բռնավորին քու ախպերը փախըրեւ ա, մենք մեղավոր չենք. էկել էր որ մեր քիրը տաներ, բռնել ինք օխտն ախպերով կապել, ժնջիւր կտրել ա, մեր քիրը վե կալել, գնացել:

— Ամանաթ՝ ամանաթ, իմ ախպերը ձեզ ամանաթ, ես էթամ ձեր քվորը բերեմ: Որ էկել եմ տեհել իմ ախպերը ձեզանից նեղացած ա էկել՝ ձեր շլինքը կթոցնեմ:

Ջեյրան-օղլին քաշեց ձին, նի էլավ, գնաց:

Դեներն ասեցին.— էտ էլ էկողը չի, յավաշ դրա ախպոր հոքին հանենք: Բերին ախպորը ժնջներով կապեցին սանը՝ ճրագթաթ շինեցին, ճրագը դրին գլխին:

Ջեյրան-օղլին գնաց, հասավ Սիպտակ դեի տունը, նի մտավ, տեհավ Քառսուն հուսավոր ախշիկը նստած: Վե կացավ տեղիցը կաննեց:

— Ախշի՛,— ասեց,— խի՛ էկար:

— Ես մեղավոր չեմ, քու ախպերն ա մեղավոր:

Մի քիչ ետո Սիպտակ դեը էկավ, գլուխը կախ քցեց, տեհավ որ Ջեյրան-օղլին ախշկա կշտին նստած ա, ասեց.— էս իմ բանը բուրթ ա:

— Հարի՛ նեքսե, հարի՛ նեքսե,— ասեց Ջեյրան-օղլին:

Ոնները գալիս չի, ո՞նց գա: Ջեյրան-օղլին դուռ էկավ, Սիպտակ դեը փախավ, ալքիալը հասավ ու գլուխը կտրեց. ետ դառավ, էկավ հարսի կուշտը. հարսին առավ ձիու թարքը ու գնաց: Գնաց հասավ տուն, ախշկանը վե դրուց, նի մտավ նեքսե, տեհավ որ ախպեր չկա, ախպերը դառել ա սիպտակ դաճ:

— Ախպեր ջա՛ն, ինձ շինել են ճրագթաթ, ինձ ըստիան ազատա:

Ջեյրան-օղլին որ տեհավ ախպորը շինել են ճրագթաթ, քաշեց թուրը, հինգ դեկ գլուխը կտրեց, էրկուսը էկան ընկան ոնները.— Ի սեր ասսու, մեր օջախը խանդարիլ մի՛:

— Դե ձեր քվոր ոտը, ձեռը սարքեցեք, որ մենք հառավոտենց շատ թեզ էթանք:

Լիսը բաց էլավ, հարսին քաշեց թարթը, հառաջ քշեց դըրա տուն:

էկան ճամփի կեսը, շոպանին¹ փող տվին, որ էթա թաքավորին հաշկալիս, թե՛ տղեքդ էկան հարսիդ հետ:

Նոր թաքավորը օյանմիշ էլավ, որ սա հիրա հէրազ տեհած տղեն ա, որ հիրա գլուխը պըտի կտրի: Կանչեց վեզրին, ասեց.— Վեզի՛ր, ես քեզ տղին տվի, որ տանես սպանե՛ս, թե պահես:

— Թաքավո՛ր, խիղճս շտվուց որ ըսպանեի, թողի քուլի տակին, ասի յա՛ գելը կուտի, յա՛ կնվա, կնվա՛ կմեռնի:

Ասեց.— Ղասաբ, շլինքը կտրա՛, որ իմ խոսքը գետինն ա քցել:

Ղասաբը կտրեց, տարան դեն քցեցին:

Նոր հնարեց մի հատ դեղով ձի, որ տանեն փեշքաշ անեն Ջեյրան-օղլուն, որ նի ընի՛ էրվի:

Ջեյրան-օղլին ասեց ախպորը.— էս հախպրի կշտին մի քիշ դինշանանք, քաղաքից խաբար գա՛ էթանք:

Ջեյրան-օղլին գնաց ուռու տակին թեք ընկավ. մեկ էլ տեհավ իրեք հատ աղունիկ էկան ծառի վրա վեր էկան:

Մի՛ն ասեց.— Ափսո՞ս Ջեյրան-օղլու ամակը:

էն մի՛ն ասեց.— Խի՛:

Ասեց.— էսա թաքավորը մի դեղած ձի ա դրկելու՛ նի ընի, կէրվի:

— Նի շի՛լիլ:

— Հենց էտ ա հա՛: Շահմար օցի յուվեն² դրա տանն ա, Ջեյրան-օղլուն կխափի, կասի որ ախտ եմ արել, որ էտ հարսը բերիր, ըստեղ մի օր պըտի կենաս, համենալավ էլ տեղն ա: Շահմար օցը կգա կծեւու, Ջեյրան-օղլին թուրը կքցի, շահմար օցից մի կաթիլ արին կթափի տղի վրեն՝ քար կդառնա:— Ասեցին ու թռան:

¹ Հովիվ, (ծանոթ. բանաճավափի):

² Բնակավայր, (ծանոթ. բանաճավափի):

Նոր Զեյրան-օղլին օյանմիշ էլավ.— Ա՛յ հա՛յ, ով պըտի ինձ միտ բերի, որ էտ տեղից հանի:

Տեհավ որ մի ձի հաղալով բերում են. բերին, ասեցին.— Թաքավորը էս ձին քեզ փեշքաշ ա ղրկել, նի՛լ, էթանք. թաքավորի հ՛ էրեսը:

— Հըլա նի՛լ, տենենք էտ ձին ի՞նչ երիշ ոճի:

— Ինձ հրամայած չի, որ նի՛լլենամ:

— Նի՛լ, թե չէ կգամ, գլուխդ կկտրեմ:

Մեհտարը նի էլավ, մեկ էլ տեհան վառվեց, դառավ անձող:

Խարարը գնաց թաքավորին, թե նի չէլավ տղեն:

Ասեց.— Ըստի դհա լավ ղազաբ կա, թող գա:

էկան հասան թաքավորին:

Թաքավորը շատ հուրախացավ հ՛իրա տղի ու հարսի վրա, համա Զեյրան-օղլու սրտովը արին էր էթըմ:

Թաքուհին էկավ սըֆթա Զեյրան-օղլու թշերը պաշեց, ետո՝ տղի ու հարսի:

Թաքավորը հառաչ էկավ ասեց.— Գիտե՞ս ինչ կա, բալա ջան, ես ախտ ի արել, որ էտ տեղից սալամաթ գաք, մի օր էս օթախումը կենաս, համենալավ տեղն ա, գնա՛:

Զեյրան-օղլին նի մտավ օթախը, տեհավ բիրդան դուռը շինեցին:— Հեյ վա՛խ, — ասեց, — գնաց իմ ջանը:

Ընդար փորցանքի մեշ ընկավ չվախեցավ, էկավ ըտեղ մննելու վախտը վախեցավ: Թուրը հանեց, էկավ քարի հառաչը, նստեց: Տեհավ մի կարմիր Շահմար օց գլուխը քարից հանըմ ա՝ քաշըմ նեքսե, Մնէլ անկարծ վրա էկավ Զեյրան-օղլուն, տղեն թուրը քցեց, քցելուն պես օցը ընտի սատկեց, տղեն ընտի քար դառավ:

Տղեն գնաց հոր կուշտը, ամեն բան հիմացավ, էկավ կնկանը ասեց թե.— Հերս էրադ էր տեհել, թե էտ Զեյրան-օղլին հ՛իրա գլուխը կտրելու ա, էտ օթախն արուց, Շահմար օցի արինը կաթեց վրեն՝ քար դառավ:

Քառսուն հուսավորը ասեց.— Ի՞նչ կըլի, էթաս բալնիքը բերես, էթանք. թամաշ անենք:

Տղեն գնաց բերուց, կնիկն առավ, պահեց հ՛իրա մոտ, բազիրի էթըմ էր կշտին նստըմ լաց ըլըմ, կեսառի, մարթի ասածը ասում, ետ դառնում:

Օրերի մի օրը գնաց էլի լաց ընենու, ընդար լաց էլամ՝ վրեն ննջաց: Քշերն հ'էրազ էկավ, որ քու էրկու տղեն մորթես, արնովը վանաս քարը՝ հա՛մ քու տղեքը կլավանան, համ քու էտ մարթը:

էկավ տղեքը մորթեց, արինը քսեց քարը, տեհամ տղեն հ'աշկերը բաց արուց: Փաթըթվեցին հ'իրար:

— Քիր ջան,— ասեց Ջեյրան-օղլին,— դու որ ինձ էս լավութունը արիր՝ հալալ ըլնի իմ ամակը քեզ:

Նոռ թուրը քաշեց դուս էկավ, գնաց թաքավորի կուշտը: Թաքավորի հ'աշկը որ նի առավ Ջեյրան-օղլուն՝ իրեք հարիր վաթսընվեց տամարը եռաց, հոքին սկսեց քանդվելը:

Ջեյրան-օղլին ասեց.— Գանգատավորը ետ քաշվի, որ ըսօր գանգատը իմն ա:

Գանգատավորը ետ քաշվեց. Ջեյրան-օղլին գնաց կաննեց թաքավորի հ'առաջը, ասեց.— Թաքավոր, մի մարթ մի հատ բախշա ունենա, սաղ նորահաս ծառ ըլի, մինն էթա քոմմա կոտորի, նրան որ կալնես ի՞նչ կանես:

— Նրա հ'աշկերը կաննած տեղը կհանեմ:

— Նազի՛ր, գրի՛ր էտ: Թաքավոր. մի մարթ մի եկեղեցի շինի, էթաս տենես մի մարթ քլուկն առել ա, քանդըմ ա, նրան որ բռնես ի՞նչ չկանես:

— Էրկու հատ լեն տախտակ կբերեմ, տախտակի վրեն երկար կմեկնեմ, ոնների բթիցը կբռնեմ, կոտորելով կգամ գլուխը:

— Վազի՛ր, էս էլ գրի՛ր: Տախտակ բերե՛ք:

Տախտակը բերին, թաքավորն հ'ինքը շորերը հանեց, մեկնվեց, Ջեյրան-օղլին ասեց.— Իմ ղազարը¹ իմ ձեռով ես պլտի անեմ:— Թուրը քաշած ձեռին էր, ոնների բթիցը բռնեց՝ կոտորելով էկավ գլուխը: Գլուխն էլ կոտորեց: Ածեցին մի ջվալի մեշ, տարան մի տեղ ֆորեցին: Հաքավ թաքավորի շորերը, նստեց թաքավոր: Խաբարը գնաց Քառաուն հուսավոր ախշկանը, վազե վազ էկավ. օխտն անքամ գլուխ տվուց, ձեռը կապեց, կաննեց:

— Նս խնդրըմ եմ, որ էլ ղազար չանես, մնացածը ինձ բախշես:

— Գնա՛, քե բախշեցի:

¹ Դատը, (ծանոթ. բանահավաքի):

Համեն բան կարգի դրուց, զրկեց բերել տվուց հիրեն հորն ու
մորը, գնաց հիրա Զեյրան մորն էլ ձեն տվուց՝ էկավ դրա ձեռները
լիզեց, հէրեսը լիզեց. նա էլ նրա հէրեսը պաշեց, բերուց հիրա
տունը, Շատ անքամ գլուխը ծնկին կոններ, կքներ:

Նրանք հասան հիրանց մուրազին, մենք էլ հասնենք մեր
մուրազին:

Երկնքից իրեք խնձոր ընկավ, մինը՝ ասողին, էրկուսը՝ լսող-
ներին:

21. ԴԱՎԹԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի թաքավոր ա ըլնում, իրա նազըրին ասում ա.— Վե՛ր, դարբշի ղըլըղ հաքնենք, էթանք մեր երկիրը ման գանք, տենանք ի՛նչ կա երկրումը:— Թաքավորը իրա նազրի հետ դարբշի ղըլըղ են հաքնում ու էթում: Շատ ու քիչը աստված գիտի, էս գեղից էն գեղը, էս քաղաքից էն քաղաքը, մի օր մթնում ա՝ մի գեղում ղոնաղ են ըլում: Նախըջին հանդիցը գալուա, դե որ իրանք դարբիշ են, ասում են. «Նախըջուց տեղ ուզենք, ըլենք նախըջուն ղոնաղ»:

Ասում են.— Բարի իրիկուն, նա՛խըջի:

Ասում ա.— Բարո՛վ, հազար բարով դարբիշ բարեք:

— Նախըջի՛, — ասում ա, — էս քշեր մեզ մի տեղ տու, վե գանք:

Ասում ա.— Համեցե՛ք, ինչն ա բոլ՝ հացն ու ջուրը:

Վեր ա ունում էտ մարթկերանց տանում ա իրանց տուն: Նախըջին իրա մեզարը վերցնում ա; էթում գեղից հաց կիտում, բերում տուն, ասում ա.— Ա՛յ կնիկ, վեր հաց բեր ուտենք:

Կնիկը հացը բերում ա, ուտում են, խմում են, քնելու վախտն էլ՝ պառկում քնում: Քշերվա մի վախտը էս դարբիշը տենում ա, որ էս կնիկը էրեխով ա՝ տնքում ա, ասում ա.— Նախըջի ախպեր, ուրիշ բան չմտածես, դու մեր ախպերն ես, կնիկդ էլ մեր քիրն ա, մենք էրկսով տղեն կառնենք, կազատենք, էլ էս կես-քշերին ում ղոտն էթաս, ում ասես, որ տատմեր գա. աստված տվել ա, որ մենք ամեն բան գիտանք:

Ժրաքը վառում են, կուռը բռնում են, դեռ ման ածում, դեն ման ածում, ազատվում ա, բերում ա մի տղա: Ընչար հանգը-հունգը՝ քշե-
րը լիսանում ա:

Առավոտը դարբիշն ասում ա.— Նախըլի ախպե՛ր, դու կէթաս քու նախրի աղաքը, մենք էլ կէթանք մեր բանին՝ ընչար ութ օր, ութ օրից ետեա մենք կգանք, էն վախտը էրեխեն էլ կհալալենք՝ կմկրտենք, ամեն ծախսն էլ մեր վրա կըլի:

— Ես,— ասում ա,— թաքավոր եմ, էս էլ իմ նազիրն ա, ուրիշ քան շմտածես. իմ խորուրթը քու մոտ մնա, առ էս էրկու մանեթ փողը տան վրին ծախս արա, մենք էթում ենք:

Դարբըշները վեր են կենում ու էթում են: Պտըտում են, ութ օրից ետը էլի գալիս են. գալիս են ասում.— Բարի իրիկում, նախըլի ախպեր, ա՛յ քիր, լա՛վ եք:

— Լավ ենք, փառք աստու:

— Նախըլի ախպե՛ր,— ասում ա,— դե գնա տերտերին ասա, թող գա էս էրեխին մկրտի:

էթում ա, տերտերին կանչում ա, գալիս ա:

— Ողջո՛ւյն:

— Օրհնյա տե՛ր,— ասում ա,— տերտեր ջա՛ն, պատահել ա՝ մենք էկել ենք էս մարթի տունը, էս մարթի կնիկը ազատվել ա, հըմի մենք մոռնաթ ենք անում, որ էս էրեխին մկրտես:

Տերտերը էդ էրեխին մկրտում ա, անումը դնում ա Դավիթ, թաքավորն էլ ըլում ա քավոր: Տերտերին ինչ որ հասնելու ա՝ տալիս են, տերտերը թողում ա էթում ա:

Մնում ա էքսի առավոտը, էտ մարթիկը պըտի էթան, էս թաքավորը հանում ա մի բազմանդ՝ տալիս ա իրա սանամորը, ասում ա.— Սա՛նամեր, եփ որ տղեն մեծանա, էթա ուրիշ երկրներ, էն վախտը էս բազմանդը կկապես կռնիցը, նոր ճամփու կդնես: Որ ինձ էլ չպատահի, իմ ազգին կպատահի՝ կպահեն:— Ասում են ու թողում էթում դարբըշները:

Անցնում ա մի տասը, տասնէրկու տարի: Տղեն մեծանում ա, տենում ա՝ իրանց գեղացիք էթում են ուրիշ երկրները ֆահլութուն անելու, ինքն էլ իրա մորն ասում ա.— Ես էլ պըտի էթամ, բո՛լ ա, քիչ հերս նախըլի ըլի, ես էլ՝ հորթարած:

— Դե,— ասում ա,— ա՛յ որթի, դու գիտաս. որ էթում ես, արի,— ասում ա,— քու քավորդ մի բազմանդ ա տվել, կապեմ կռնիցդ, գնա:

Բազմամեղը կապում ա տղի կռնիցը, տղեն ասում ա.— Մնա՛ք բարին, ես էթում եմ:

Ընկնում ա ճամփեն էթում: Շատն ու քիչը աստված գիտա, մի վայրենի չորում մի ջրֆոր ա ըլում. մի ջհըղի տղա էկած ա ըլում, էդ ջրֆորի վրա նստած: Էս տղեն տենում ա էդ տղին, ասում ա.— Բարեօ՛ր, ախպեր:

— Բարով, հազար բարի՛:

— Ախպեր ջա՛ն,— ասում ա,— ո՛ւր ես էթում, ո՞րդիանցի ես:

— Ախպեր,— ասում ա,— Ուշականցի եմ ես:

— Ո՛ւմ տղեն ես:

Ասում ա.— Նախըչի Մեղքոյի:

— Մորդ անունն ի՞նչ ա:

Ասում ա.— Վառա ա:

— Քու անըմը ի՞նչ ա:

Ասում ա.— Դավիթ:

— Է՛հ, էս հենց իմ ախպերն ա: Ա՛յ տնաշեն,— ասում ա,— ես էլ Աշտարակցի եմ, նախըչի Կարոյի տղեն եմ, մորս անըմն էլ Համադ ա, իմ անըմն էլ Դավիթ ա: Արի ըլենք ես դու ախպեր:

— Ըլե՛նք, ըլե՛նք:

— Դե արի տենանք ո՞րըս ենք էս ջրֆորիցը ջուր հանում, որ հաց ուտենք, խմենք, էթանք:

Մեղքոյի տղեն ասում ա.— Ծս պուճուր եմ, դու մենձ ես ընձանից. ես ջուրը կհանեմ, հաց կուտենք, կխմենք, կէթանք:

Տղին կախ ա անըմ ֆորը, ջուրը հանում ա, դնում ա դրադ, ասում ա.— Դե ինձ էլ հանա:

Ասում ա.— Չէ՛, չեմ հանիլ:

— Ա՛ ջանում,— ասում ա,— խի՞ չես հանում, ես քեզ ի՞նչ եմ արել: Աստու սիրու խաթեր, ինչ որ ուզես՝ կտամ, թաք՛լի ինձ հանես,

Ասում ա.— Եփ որ էդ կռիդ բազմամեղը կտաս ինձ ու երթում է կուտես, որ մարթի չասես՝ կհանեմ:

Ասում ա.— Ա՛ռ քեզ:

Ասում ա.— Երթում կեր, որ էլ մարթի չասես:

Ասում ա.— Մարթի չեմ ասի. եփ որ մեռնեմ, Քրիստոս զա դատաստան, կասեմ:

Տղին հանրմ ա, առնրմ բազմանդը կապըմ իրա կռնիցը, ընկ-
նրմ են ճամփա: Շատ ու քիչ՝ աստված գիտա, էթըմ են մի թաքա-
վորի քաղաք: Էնտեղ մի քարվանսարըմ մի օթախ են բռնըմ, քշերը՝
քնըմ, ցերեկը՝ էթըմ բանելու: Մի կիրակի օր էթըմ են քաղաքը
ման գալու: Էթըմ են թաքավորի պալատը մտիկ անելու: Դես են
մտիկ անըմ, դեն են մտիկ անըմ: Թաքավորը իրա բալկոնըմը կան-
նած ա ըլըմ, տենըմ ա, որ էրկու տղան կաննած են, համա էն մընի
կռանը բազմանդ կա: Ծառային ասըմ ա.— Գնա՛ էն կաննած տղին
ասա: «Թաքավորը կանչըմ ա քեզ»:

Ծառեն էթըմ ա, ասըմ ա.— Ա՛յ տղա, ա՛րի, թաքավորը քեզ
կանչըմ ա:

Տղեն իրա հընգորը ասըմ ա.— Ըստի կա՛ց, էթամ տենամ՝ թա-
քավորը ի՞նչ ա ասըմ:

Էթըմ ա թաքավորի կուշտը, թաքավորին գլուխ ա տալի:

— Թաքավորն ապրած կենա,— ասըմ ա,— ի՞նչ ես ասըմ:

— Ա՛յ տղա,— ասըմ ա,— ո՞ր երկրիցն ես:

Ասըմ ա.— Ես էրեվանու երկրիցն եմ, Ուշական գեղիցը:

— Ընտեղ,— ասըմ ա,— ո՞ւմ տղեն ես:

Ասըմ ա.— Նախըջի Մելքո կա, նրա տղեն եմ:

— Քու անըմը ի՞նչ ա:

— Իմ անըմը Դավիթ ա:

— Լա՛վ, մորդ անըմը ի՞նչ ա:

— Մորս անըմը Վառո ա:

— Քանի տարեկան կըլես դու:

— Տասն իրեք տարու մեջն եմ:

— Ա՛յ տղա, խի՞ ես ըտենց մենձացել, հալիվորել, միրուքդ
էկել ա:

Ասըմ ա.— Թաքավորը սաղ ըլի, աչքս բաց արի՝ հերս նախըջի
էր, ես էլ ֆորթարած, քյասբութունը ինձ էս օրը քցեց: Իլլաճա կտըր-
վեց, բաց եմ թողել, էկել էս երկրները:

Թաքավորը ասըմ ա.— Բա էն տղեն քու ի՞նչն ա, որ ընտեղ
կաննած ա:

— Հարկանի տղեն ա, իմ հընգերն ա:

— Դե,— ասըմ ա,— գնա՛, էն տղին ասա, թո էթա իրա բա-
նին, դու արի իմ կուշտը, ինձ տղա ի՛լ. դու իմ սանիկն ես, էդ էլ
իմ տված բազմանդն ա: Ես ասել եմ՝ եփոր իմ սանիկը գա ինձ

հասնի, ես նրան ինձ որթի պըտի շինեմ, իմ թաքավորութունն էլ տամ նրան:

Տղեն գնաց հընգորը ասեց, թե.— Դա՛վիթ, դե դու գնա քու բանին կաց. վախի՛լ մի, թաքավորը ինձ իրան տղա ա շինըմ¹. եփոր բանն էլավ, ինչ որ սիրտդ ուզի՝ ես կտամ քեզ: Դե գնա՛, արխեին կաց:

Հընգերը գնաց իրա տեղը, ինքն էլ գնաց թաքավորի կուշտը: Թաքավորը զրկեց դրան համամ, թամուզ լեղացրին, բերին թամուզ շորեր հաքցրին, արին թաքավորի տղա: Մնաց մի էրկու շափաթ, մի ամիս քտեղ, թաքավորը մտածեց, ասեց.— Արի՛ սրան պսակենք, ժամանակին իմ թաքավորութունն էլ տամ սրան:

Վազիրն ու նազիրն ասեցին.— Լավ ես ասըմ, թաքավոր, համա խոսքը տղինն ա, կանչենք հարցնենք, տենանք ո՛ւմ ախչիկն ա առնըմ:

Թաքավորն ասեց.— Շա՛տ լավ:

Կանչեցին տղին, ասեց.— Ո՛րթի, ես ուզըմ եմ քեզ հարսանիք անեմ, մի լավ մարթի ախչիկ ուզեմ, որ դու ըլես իմ թախտի թաքավոր, նա էլ ըլի թաքուհի:

Ասեց.— Թա՛քավոր, դու գիտաս:

Ասեց.— Ես գիտամ, համա բանը քեզանըմ ա, տենանք ո՛ւմ ախչիկն ես ուզըմ:

Ասեց.— Թաքավոր, ախր էդ ձեր բանն ա, ես ի՞նչ ասեմ:

Ասեց.— Որթի, դու պըտես ասիլ, ա՛սա:

Ասեց.— Թաքավոր, որ ինձ ես հարցնըմ՝ շատ զոռ ա իմ ասածը:

Ասեց.— Ասա՛, որթի, ինչ որ ասես՝ կկատարեմ:

Ասեց.— Թաքավոր, որ ինձ ես ասըմ՝ ես առնըմ եմ Գյուլինան-Բանովչին¹:

Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, էդ շատ դժվար ա, ա՛յ որթի:— Ասեց.— Նազրի ախչիկն առ, վազրի ախչիկն առ, յա մի ուրիշ թաքավորի ախչիկ առ, թե չէ ո՛վ կարա բերի Գյուլինան-Բանովչին:

Ասեց.— Թաքավոր, եփ որ ինձ իրավունք տաս՝ ես բերե՛լ կտամ:

Ասեց.— Ես շատ ուրախ կըլնեմ, իրավունք ունես:

¹ Դեղնագույն վարդին, (ծառք. բանահավաքի):

— Մարթ դրկենք,— ասեց,— իմ հընգորը կանչենք, իմ հընգե-
թը շատ դոշաղ ա, նա կրենի:

— Մարթ դրկա՛, թող կանչեն գա:

Ասեց.— Թաքավոր, ես ինքս կէթամ կրերեմ տղին:

— Դե գնա՛,— ասեց:

Դուռ էկավ, գնաց իրա հընգոր կուշտը.— Բարի իրիկուն,
ա՛խպեր,

— Բարով, հազար բարի:

— Էհ, մո՞նց ես, լա՛վ ես:

— Լավ եմ, էլի, ապրում ենք. էս շափաթ մի իրեք մանեթ փող
եմ առն:

— Վախիլ մի, ադա, աստված որ աշողացրել ա՝ իրեք մանեթի
տեղակ իրեք հազար մանեթ կտամ քեզ, ճամփու կգնեմ:— Ասեց.—
Ադա, գիտա՞ս ինչ կա:

— Ի՞նչ:

— Քեզ շատ թաքավորի կշտին գովացել եմ, ասել եմ ըսենց
դոշաղ տղա ա իմ ախպերը: Էկել եմ քեզ տանեմ, որ էթաս ինձ
հըմար ախշիկ ուղես:

— Հա՛յ տնաշեն, ես ո՞րտեղան ախշիկ ուղողն եմ: Ծա ի՞նչ
գիտամ ախշիկ ուղիլը:

— Այ տունդ շինվի, ի՞նչ ես վախում, ինչ որ քե կասենք՝ դու
էն արա: Տանում եմ քեզ, որ թաքավորը քեզ ճընանչի, որ էն ժամա-
նակը, որ ես թաքավոր ըլեմ՝ դու էլ ըլես իմ նազիրը:

Թե.— Դեհ դու գիտաս, ախպեր, որ ասում ես՝ էթանք:

Վե կացան իրանց այնոյինը վե կալան, գնացին թաքավորի
կուշտը:

Գնաց տղեն թաքավորին գլուխ տվուց, կաննեց, ասեց.— Թա-
քավորն ապրած կենա, ի՞նչ ես ասում:

Թաքավորն ասեց.— Ծա քեզ ասում եմ, որ էթաս Գյուլինան-
Բանովչին ուղես իմ սանիկին. գնա՛, ինչ որ սիրտդ ուղում ա, վե
կալ ու գնա:

— Թաքավորը սաղ ըլի,— ասեց,— ես ո՞նց էթամ, դու թա-
քավոր ես՝ չես կարում, որ զորք ունես, զոռ ունես. ես ի՞նչ անեմ՝
ոչ մարթ ունեմ, ոչ փող:

Սանիկն ասեց.— Սուա կաց, գնա՛, մի վախիլ, ես քեզ տեղը
կասեմ, ուղում եմ քեզ լավ մարթ շինեմ, ինչ ուղում ես՝ ուղի, գնա՛:

Ասեց.— Թաքավոր, որ ախպերս ասըմ ա՛ կէթամ, համա դարիս տղա եմ, ինձ մի տասը օր ժամանակ տու, մի հազար մանեթ՝ էլ փող տու, ուտեմ, խմեմ, էս քաղաքը մահ գամ, մարթ ճընանչեմ, որ նոր էթամ։

Թաքավորն ասեց.— Շատ լավ, հազար մանեթ տվե՛ք էդ տղին։
էդ տղեն գլուխ տվուց ու դուռ էկավ, գնաց քաղաքը. օրը հարիր մանեթ էդ քաղաքըմը ծախսեց՝ ուտըմ էր, խմըմ, դափով, զուռնով քեֆ անըմ։ Ինն օր քեֆ արեց, մնաց էն մի օրը, մեկ էլ հարիր մանեթ փող։

Տղեն առավոտը վե կացավ, էրեսը լվաց, ասեց.— Ա՛ստված, էսօր հարիր մանեթը ո՞րտե պըտի ուտեմ։

Գնաց քաղաքի դրաղին, տեհավ մի մկիտանի դուքան կա.— Բարիլո՛ւ, — ասեց, — խազեին։

— Բարո՛ւ, հազար բարի։

Ասեց.— Խազեին, մի տրիցատկա արաղ բե՛,

Արաղը բերուց։

— էրկու թաս էլ բե, — ասեց։

Լցրուց էրկու թասը, մինը ինքը վե կալավ, մինն էլ տվուց մկիտանչուն։

Ասեց.— Սաղ ըլես, խազեին, աստված բարու հետ ըլի։—

Ասեց.— Խմա՛, խազեին, էտ էլ դու խմա։

Մի մին էլ խմեցին, հանեց արաղի փողը տվուց՝ տասը մանեթ։

— Ա՛ռ, խազեին, ես սաղ ըլեմ քու հըմար։

Խազեինը առավ փողը, դրուց դալիսը։ Ինքը մտքի հետ ընկավ. դաֆիլ տեղ էթալը միտքը ընկավ։ Ձեռը դրուց անգաջին, մտածեց։

Խազեինն ասեց.— Ա՛յ տղա, խի՞ ես ըտենց երկար մտածըմ, վախըմ ես տասանոցդ ուտե՞մ։ Արաղի գինը մի աբասի ա, մնացածը ետ կտամ։

Ասեց.— Խազեին, դրա հըմար չեմ մտածըմ, — ասեց, — ես դարդ ունեմ։

Ասեց.— Ա՛յ որթի, ի՞նչ ա դարդդ։

Ասեց.— Թաքավորը ինձ ղրկըմ ա էթամ Գյուլինան-Բանովչին բերեմ։ Տասն օր մհուլ ի առել. էսօր թմամըմ ա, էքուց պըտի էթամ, չեմ գիտըմ, թե ի՞նչ անեմ։

Ասեց.— Վա՛յ, այ որթի, էդ ինչ դժվար բան ա. էդ թաքավորը ինքը խի՞ չի էթըմ, որ քեզ պես մի գլաղի ա ղրկըմ։

Ասեց.— Իմ հընգորն ա ուզըմ էդ ախշիկը, իմ հընգերն էլ ինձ
ա ղրկըմ:

— Ա՛ տղա,— ասեց,— քու ու քու հընգոր մեշ բան կըլի, դու
կարա՞ս էդ ախշիկը բերել:

— Ի՞նչ անեմ, որ ղրկըմ են՝ պըտի էթամ, էլի:

— Դե որ պըտի էթաս, ա՛յ որթի, ես պատվերը քի կասեմ:

Ասեց.— Պըտի ծովով էթաս, մի հատ,— ասեց,— ծովի ղրաղին
գլամի շինել կտաս, որ մեշը սադա չամ-չրաղից ըլի. նրա մեշին վե
կունես մի տարեն ուտելիք, ետո քեզ համար վե կունես տասնէրկու
ձեռք թամուզ թաքավորական շորեր, էնու գլորա էլ փող վե կունես.
վախի մի, թաքավորից ինչ ուզես՝ կտա, թաքի էն ախշիկը բերես:
Վե կունես,— ասեց,— մի ուրաք, մի սղոց, մըն էլ մի կծիկ թել,
որ ընշար հազար մղոն երկար ըլի: Ըստոնք որ թաքավորը տվուց,
պրծավ, ընդիան որ նստես գլամին, առաշին սըֆթա մի ձուկ ըռաստ
կդա, էն ձկանը քցա ջուրը. ընդիան որ գնացիր, մի ջուր ա գալի՝
մտնըմ ա ծովի մեշը, ինչքան մըշիմ կա՝ թոփ են էլել ընտեղ, սղո-
ցով մի ծառ կկտրես, ուրաքով կտաշես ու կդնես էն ջրի վրեն, որ
մըշըմենը անց կենան: Էն մըշըմենը ժամանակով քեզ կհարկա-
վորին: Էնտեղան էլ կէթաս կտենաս, որ մի մենձ ծառի վրա մի
Ջմբուլթ ղշի բուն կա, նրա ճուտերը ամեն տարի օցը ուտըմ ա,
ընտեղ բուսուն կպահես, օցին կսպանես, էն Ջմբուլթ ղուշը քեզ
կհարկավորի: Ետո ընդիան էլ կէթաս մի ծովի ղրաղին, մի ծառի
վրի աշխարքը ինչ ղդար մեղրաճանճ կա՝ հավաքվել են ընտեղ, էն
թելի տուտը կկապես էն ծառիցը, մի տուտն էլ ձեռիդ կպահես ու
գլամին կքըշես, կէթաս՝ ծովի միշին մի կղզի կա, էն կղզումը մի
ծեր, հալիվոր մարթ կա, կէթաս նրան բարով կտաս, նա քու բարովը
կառնի, քեզ կօրհնի ու կմեռնի, նրա տեղն ընտեղ կփորես, կդնես
փոսի մեշը, ֆողը վրա կտաս, նրանից եննա էլ դու գիտաս, կէթաս,
կընես Գյուլինան-Բանովշի քաղաքը, ինչ կանես՝ կանես:

Էն օրն էլ մթնեց, գնաց իրա տեղը քնեց. առավոտը լիսացավ,
շատ թեզ թաքավորի մարթն էկավ կանչեց տարավ. գնաց թաք-
վորի կուշտը, թաքավորն ասեց.— Հը՛, ա՛յ տղա, պրծա՞ր, քեֆդ
արիր, վերշացրիր, լավ մարթիկ ճանչցի՞ր: Հըմի ի՞նչ ես ասըմ,
կէթա՞ս:

— Թաքավորը սաղ ըլի, կէթամ, ընշի՞ հըմար շեմ էթա:

Թաքավորն ասեց.— Որթի, դե ուզա՝ տենամ ինչ ես ուզելու
քու ճամփի հըմար:

Ասեց.— Թաքավորը սաղ ըլի, քեզ էլ հայտնի ա, որ պըտի ծովովը էթանք:

Ասեց.— Հայտնի ա, որթի:

— Ես ուզըմ եմ,— ասեց,— ծովի դրաղին մի գյամի պատրաստեն, շատ լավը, մեշը շամ-շրաղից:

Ասեց.— Էլ բան ուզա, որթի:

— Նրա մեշն,— ասեց,— մի տարեն ուտելիք, իմ ու իմ գյամ-շու հըմար ուզըմ եմ տասներկու ձեռք շոր, մինը մնիցը լավ, ուզըմ եմ մի տասը հազար մանեթ փող, մի սղոց, մի ուրաք, մի կծիկ թել, ունենա հազար-հազար արշին երկարութուն, ինձ հըմար մի լավ թուր, մի բաճ, մի քլունգ, էլ ոչինչ բան չեմ ուզըմ:

— Դե,— ասեց,— գնա, հինգ օրից եննա պատրաստ կըլի ամեն բանը:

Հինգ օրը թամամեց, տղին կանչեցին, լավ պատիվ տվին, ճամփու քցեցին, գնաց: Նստեց գյամու մեշը, ընկավ ծովի էրեսը: Տղեն ասեց.— Գյամշի, ուշըդ վրեդ պահա, մի մենձ ձուկը պըտի գա առաչներս, չոլումը վեր ընկած:

Գյամշին մտիկ անելով էթըմ էր, Տեհավ ձուկը դրաղին վեր ընկած ա, ասեց.— Թաքավորի որթի, հրե՛ս ձուկը:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Գյամին կաննացրա:

Գյամին կաննացրին, թաքավորի տղեն գյամուցը վեր էկավ, ձուկը թու արեց, քցեց ջուրը. ձուկը ծովիցը ձեն տվուց, ասեց.— Գնա՛, մի վախիլ, թաքավորի որթի:

Եննա գյամին քշեցի՞ն, գնացին մի առվի թուշ էլան: Տեհան որ աշխարհը ինչ ղըդար մըշիմ կա՛ ըտեղ թուփ ա ըլել: Ասեց.— Գյամ-շի, կաննացրա գյամին:

Տղեն գյամուցը վեր էկավ, գնաց սղոցով մի մենձ փետ կտրեց, ուրաքով էրեսը տաշեց, քցեց էտ առվի վրին: Մըշմենըն ընկան ճամփա ու գնացին: Ետի մի մըշիմը իրա ոտը կտրեց, տվուց տղին, ասեց.— Առ էս ոտս, գնա՛, աստված քեզ հետ, մի վախենալ, ինչ վախտ որ նեղ տեղ ընկենս՝ մեզ իմաց տու:

Էլի գյամին քշեցին, գնացին մի մենձ ծառի ռաստ էկան: Տեհան դրուստ դրա վրին մի մենձ Զմբուլթ ղշի բուն կա. ճուտերը մեշն են, միայն ղուշը ըտեղ չի: Ասեց.— Գյամշի, գյամին կաննացրու՛ տենանք:

Ինքը գնաց ծառի տակը, ընտե մնաց մի հիւրեք օր, կացավ:

թաքուն, բուռուն քաշեց: Տեհավ ըհը՝, հրես վիշապն էկավ, վիշապը ուղեցավ ծառը նի ըլլիլ՝ էն սհաթը թուրը քաշեց, վիշապին տվուց, մեշտեղից էրկու կտոր արուց, եննա մանդր-մանդր կոտորեց թրով, ինքը քաշվեց մի շվաք, քունը տարավ՝ քնեց: Ծառը թեքվել էր. իրիկ-նապահ էր, դուռը իրա տեղից էկավ, հեռվանց տեհավ, որ մի հողածին իրանց ծառի տակին քնած ա: Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, էս ա ամեն տարի իմ ճուտերը ուտըմ, իմ թշնամին էս ա:— Գնաց, որ մի ահագին քար ճանկերով վեր ունի, բերի քցի գլխին:

Աստու հրամանքովը իրա ճուտերը լիզվավորեցին.— Ամա՛ն, ա՛յ մեր, մեղ ազատողը դա ա, դրան մի սպանի:

Մերն իրա ճուտերին լսեց, գնաց ճուտերի կուշտը, ճուտերն ասեցին.— Ա՛յ մեր, դե մտիկ արա, տես վիշապի ջանդաքը ինչդար ա կոտորել, ըստեղ վեր ածել:

Մերը տեհավ վիշապի ջանդաքը, գնաց տղի վրեն թեք հով բռնեց, տղեն քնեց: Տղեն աչքը բաց արուց, զարդանդեց. դուշն ասեց.— էլ մի վախենալ, թաքավորի որթի, ինչ որ ուզըմ ես՝ ուզա:

Ասեց.— Ղո՛ւշ, հեշ բան չեմ ուզըմ:

Ասեց.— Դե առ էս իմ բմբուլից մինը տամ, եսի որ նեղ տեղ կընկնես՝ ինձ իմաց կըտաս:

Տղեն բմբուլն առավ, գնաց նստեց գյամին, գյամին քեց գնաց: Գնացին էն ծառին հասան, որ մեղրաճաճները սաղ էլ ըտեղ ին թուի էլել, Տղեն թելի մի տուտը կապեց ծառիցը, մի տուտն էլ կապեց գյամուց, գյամին քեցին: Գնացին հասան էն կղզին: Տղեն գյամուցը վեր էկավ, գնաց ըտեղ, տեհավ որ դրուստ հալիվորը ըտեղ ա:

Ասեց.— Բարի օր, բարի:

Թե.— Բարո՞ւ, հազար բարին, բալա ջան: Աստված քեզ աշողութուն տա, աստված օրհնի քեզ: Ես մեռնըմ եմ, ինձ կթաղես:— Ասեց ու հալիվորը մեռավ:

Տղեն առավ բահն ու քլունկը, գետինը խոր փոս արուց, հալիվորին թաղեց: Գնաց նստեց գյամին, քեցին գնացին: Գնա՛ցին, դեմ էլան Գյուլիճան-Բանովշի քաղաքին: Գյամշին գյամին կաննացրուց, լամբարները¹ վե թողուց: Տղեն ասեց.— Գյամշի, էս գյամին քե ամանաթ, կուտես, կխմես, էս գյամին կպահես, ես գնա՞մ քաղաք, մի տենամ ինչ կա:

¹ Եղթաները, (ծանր. քանափափ):

Տղեն գնաց քաղաքը, յավաշ-յավաշ ման էկավ քաղաքը, ընդի մտիկ անելով տեհավ մի դռան առաջի մի պառավ կնիկ մի մեծ թեշի ձեռին օլորում ա:

— Բարի օր,— ասեց,— նանի:

Ասեց.— Բարով, հազար բարով, նանը քեզ ղուրբան:

Ասեց.— Նանի, ինձ ղոնաղ շե՞ս վեր ունի:

Ասեց.— Խի՞ շեմ վեր ունիլ, համեցեք:

Նանը տղին տարավ տուն, տղեն տեհավ նանենց տունը դարտակ ա, ասեց.— Նանի ջան, բա ի՞նչ կա ուտելու:

Ասեց.— Որթի, ցամաք հաց, էն էլ դարի:

Ասեց.— Նանի, առ փող տամ, գնա բաղարիցը բան բե, ուտեմ, սոված եմ: Հանեց տղեն տվուց նանին մի բուռը ոսկի: Նանի ջանին էր մոննաթ, քշտըվեց, գնաց բաղարը, առավ ուտելիք, խմելիք, բերուց տուն, տղի հետ նստեցին կերան ու խմեցին:

Ասեց.— Նանի, ես դարիբ տղա եմ, ըսկի էս երկրները շեմ էկել, ի՞նչ կա էս քաղաքումը:

Թե.— Ա՛յ որթի, քաղաք ա, ի՞նչ ասես՝ կա: Մեծ մայրաքաղաք ա, թաքավորը միշին:

Ասեց.— Նանի՛, թաքավորին ի՞նչ ունի, ի՞նչ շունի:

Ասեց.— Որթի, ուզում ես դու էլ բան իմանա՞ս:

Թե.— Բա դարիպ տղա եմ, ախր ուզում եմ իմանամ:

Թե.— Որթի, թաքավորին մի ախշիկ ունի, քրքրվի էն թավուր ախշիկը:

— Նանի՛, խի՞ ես ըտենց ասում, ի՞նչ ա արել էդ ախշիկը:

Թե.— Որթի,— ասեց,— քեզ պես հարիր տղի գլուխ կտրիլ ա տվել, դրել բադանի՛ վրեն:

Թե.— Ախր նանի, պատճառն ի՞նչ ա, ընչի՞ հըմար ա կտրիլ տվել:

Թե.— Այ որթի, ինքը շատ սիրուն ախշիկ ա, արեին ասում ա՝ դու ա մի գա, որ ես դուա եմ գալի. ինչ անես, որ հնարներ ունի. ինչ տղա որ էթում ա ուղեւու, էն հնարներ ա ասում, նրանք շեն կարում հանի, նըրա հըմար էլ գլխները կտրում ա:

Ասում ա.— Նանի, էսօր մնաս բարին, էթուց էլի քու ղոնաղն եմ: Հանում ա փող ա տալի նանին, ասում ա.— Կէթաս քաղաքը,

1 Պարիսպ, (ծանոթ. բանահավաքի):

մի ձեռք շոր կառնես քեզ հըմար, որ թաքավորի լայեղ ըլի:— Ասըմ ա տղեն ու դու ա գալի ըտեղան, էթըմ հասնըմ գյամուն, դուռը ծեծըմ ա, գյամնին դուռը բաց ա անըմ:— Բարի իրիկուն,— ասըմ ա գյամնուն:

— Աստու բարին, հաղար բարի:

Գյամնին ասըմ ա.— Թաքավորի տղա, ասա տենանք, ինչ կար, ի՞նչ չկար քաղաքըմ:

— Է, ի՞նչ ասեմ, գյամնի, ինչ ասես կա, էքուց մի լավ խաբար կրերեմ,— ասըմ ա ու քշերը ըտեղ քնըմ:

Առավոտը լիսանըմ ա, տղեն վեր ա կենըմ, էլի էթըմ քաղաքը, դուռ պահավի տունը:

Ասըմ ա.— Բարով քեզ, ա՛յ նանի:

— Հաղար բարի էկա՛ր, ջանի:

Ասըմ ա.— Նանի ջան, շորերը առել, հաղրե՛լ ես:

Ասըմ ա.— Առել եմ, որթի ջան:

— Դե բե,— ասըմ ա,— հաքի, տենանք:

Նանը շորերը բերըմ ա, հաքնըմ ա:

— Է՛ֆ,— ասըմ ա,— նանի ջան, ի՛նչ լավ սաղըմ ա, դառար վազրի կնիկ, կասես՝ օխտն օր իմ մերն ըլես:— Ասըմ ա.— Նանի, գիտաս ինչ կա՛:

Ասըմ ա.— Ի՛նչ կա, որթի ջան:

— Պըտես էթալ Գյուլինան-Բանովչին ուզիլ ինձ:

Ասըմ ա.— Ա՛յ որթի, ես ո՞նց էթամ էնտեղ, թաքավորը ինձ ախլի՛կ կտա:

Ասըմ ա.— Կտա, բան չի ասիլ,— հանըմ ա մի բուռ ոսկի տալիս ա, ասըմ ա,— Գնա:

Պահավը ոսկին առնըմ ա, ուրախանըմ, ասըմ ա.— Որ ասըմ ես, որթի, կէթամ:

Պահավը ընկնըմ ա ճամփեն, էթըմ, հասնըմ թաքավորի դուռը, խնամաքարին նստըմ ա:

Նրանց ծառեն դու ա գալի.— Հը՛,— ասըմ ա,— ի՛նչ կնիկ ես, ըտե նստել ես:

Ասըմ ա.— Էկել եմ թաքավորի ախլիկը ուզեմ իմ տղին:

Ասըմ ա.— Շատ լավ, էթամ թաքավորին իմաց տամ:

Ծառեն էթըմ ա թաքավորի կուշտը, թաքավորին գլուխ ա տալի, կաննըմ:

Թաքավորն ասըմ ա.— Բարո՞վ, հազար բարի, նանի,— տեղ ա շանց տալի, ասըմ ա,— Արի ըստե նստի: Հը՛,— ասըմ ա,— նանի, ի՞նչ ես ասըմ, ի՞նչ կա:

Ասըմ ա.— Թաքավորը սաղ ըլի, էկել եմ Գյուլինան-Բանով-շին ուզեմ իմ տղին:

Ասըմ ա.— Շա՞տ լավ ես արել, նանի: Դե, յավաշ Գյուլինան-Բանովշին կանչենք, տենանք ի՞նչ ա ասըմ:

Պառավն ասըմ ա.— Դո՛ւ գիտաս:

Մարթ են ղրկում Գյուլինան-Բանովշին կանչըմ են: Գյուլինան-Բանովշին գալիս ա թաքավորի կուշտը:

Թաքավորը ասըմ ա.— Հը, էս մեծ կնիկն էկել ա քեզ ուզի իրա տղին, կառնե՞ս:

— Թաքավորը սաղ ըլի,— ասըմ ա,— ինչի՞ չեմ առնի, կառնեմ, համա դրա տղեն իմ հնարները որ հանի, ես էլ կառնեմ:

— Պառավ,— ասըմ ա թաքավորը,— լսեցի՞ր, որ իմ ախշիկը քու տղին առնըմ ա. մենակ քու տղեն պիտի գա ըստեղ՝ տենանք, որ հնարները ասենք, տղեդ հանի, որ ախշիկը տամ տանի:

— Շատ լավ,— ասըմ ա պառավը,— էթամ ղրկեմ, գա:

Պառավը վեր ա կենըմ, էթըմ, հասնըմ տղի կուշտը: Տղեն ասըմ ա.— Հը՛, նանի՛ ջան, ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա:

— Տո եսի՞մ, իմ որթի, ես գիտամ ի՞նչ կա, էնա փիս են, է՛լի. ասըմ ա, որ տղեդ պտի ըստեղ գա, որ հնարները ասենք, հանի, եննա մեր ախշիկը տանք իրան:

Ասըմ ա.— Շատ լա՞վ, էթամ:

Տղեն վեր ա կենըմ, էթըմ թաքավորի կուշտը, թաքավորն ասըմ ա.— Հը՛, դո՛ւ ես էն տղեն, որ իմ ախշիկը ուզըմ ես:

Ասըմ ա.— Ես եմ, թաքավորն ապրած կենա:

— Դե,— ասըմ ա,— գիտա՞ս ինչ կա, տղա: Հըրե էն մեյդանըմը, հարիւր խալվար ցորեն, հարիւր խալվար դարի, հարիւր խալվար էլ կորեկ իրար խառնած, մի տեղ շեղջ արած ա, էս մի քշերվա միշին թե իրարից ջոկեցիր՝ ախշիկը կտամ քեզ, թե չէ՝ գլուխդ կկտրենք, կղենք էս բաղանի վրեն:

Ասըմ ա.— Շատ լավ, թաքավորը սաղ ըլի:

Տղեն դու ա գալի ու դուզ էթըմ գլամատունը, ասըմ ա.— Գլամշի, թաքավորը էս թամբահը տվել ա, ո՞նց անենք, ի՞նչ դղար ֆահլա բռնենք, որ մի քշերվա միշին իրարից ջոկեն:

Դեհս են մտածըմ, դենն են մտածըմ, գյամշին ասըմ ա.— Թա-
քավորի որթի, էն ժամանակը որ մըշմեներին ճամփա շանց տվիր,
ախր նրանք ասեցին, թե որ նեղ տեղը ընկնես՝ մեզ իմաց արա:

— Հա,— ասեց,— էդ լավ ես ասըմ, էդ լավ էլավ:

Մըշմի ոտը իրար տվուց, աշխարքըմը էլ մըշմը շկար,ինչ կա-
էկան:

Մըշմեներն ասեցին.— Հը՛, Թաքավորի որթի, ի՞նչ նեղ տեղն
ես ընկել:

Ասեց.— Մըշմեներ, ձեր աստու սիրուն, ըսենց մի նեղ տեղ
եմ ընկել, պըտի մի բան անեք:

Թե.— Ի՞նչ բան:

Տղեն ասեց.— Թաքավորը հարիր խալվար ցորեն, հարիր խալ-
վար դարի, հարիր խալվար կորեկ իրար ա խառնել, պըտի ջոկեք,
ջոկ-ջոկ շեղջ անեք:

Մըշմեները ասեցին.— Շատ լավ, դու արի մեզ տեղը շանց տու:

Թաքավորի տղեն դրանցից մի քանիսը վե կալավ, տարավ տե-
ղը շանց տվուց, էկավ: Մութն ընկավ. ինչ դդար մըշիմ կար՝ էկան,
հիրեք մասի բաժանվեցին, մի մասը ցորենը կրեց, մի մասը՝ դա-
րին, մի մասը՝ կորեկը, տարան ջոկ-ջոկ տեղ շեղջ արին, ընենց որ
իրա տակի ֆողն էլ մնաց տակին: Պրծան մըշմեները, մնաս բարով
ասեցին ու գնացին: Տղեն էդ քշեր ընշար լիս դարավուլ մնաց,
ասեց.— Չըլի թե թշնամին գա, խառնի:

Առավոտը լիսացավ, գնաց Թաքավորի կուշտը, ասեց.— Թա-
քավորն ապրած կենա, համեցեք, տեհեք, ջոկել եմ:

Թաքավորը վե կալավ իրա նազիր-վազրին, գնացին տեհան-
ընենց մի ջոկել ա զարմանալի, իրա զորքն էլ որ թուփ ըլեր, չէր
գարա էդպես ջոկի:

Թաքավորն ասեց.— Ապրես, ա՛յ տղա, արժան ա որթի, քեզ:

— Դե,— ասեց,— գնա քու տեղը, քու մորն էլ եննա ասա գա:

Գնաց իրա մոր կուշտը.— Հը,— ասեց,— որթի ջան, ի՞նչ
արիր:

Ասեց.— Նանի ջան, բանն աչող ա, էլի պտի գնաս Թաքավորի
կուշտը, տե՛ս, էլի ի՞նչ ա ասըմ:

Ասեց.— Շատ լավ, էթամ:

Պառավը հաքավ կրկին թամուզ շորերը, գնաց Թաքավորի
կուշտը, էս հետը առանց հրամանի նեքսե մտավ Թաքավորի կուշ-

տը թաքավորին գլուխ տվուց, կաննեց: Թաքավորը տեղ շանց տվուց, նստեց:

Ասեց.— Նանի՛, ապրի քու տղեն, շատ դռնաղ էր, հըմի էլ մի բան կա,— ասեց,— էն էլ հանի, իմ ախշիկը տանի:— Ասեց.— Նանի՛, հըրե՛ն, էն պուճուր կոնդը տենը՞մ ես:

Պառավը թե.— Տենըմ հմ:

Ասեց.— Իմ հոր մուհրը մի շայնրկի վրեն տված, մեշը անմահական ջուրը լիքը, անմահական խնձորը միշին, էն կոնդի տակին ա, եփ որ քու տղեն էն կոնդը օխտը սհաթըմը վե կալավ ու իմ շայնիկը բերուց ինձ, ախշիկա կտամ:

Ասեց.— Շատ լավ թաքավոր:

Ասեց ու պառավը հեռացավ թաքավորի կշտից, էկավ տղի կուշտը:

Տղեն ասեց.— Հը՛, նանի ջան, ի՞նչ կա:

Ասեց.— Ո՛րթի, հըմի էլ ասեց՝ էն կոնդի տակին իմ հոր շայնիկն ա, մեշը անմահական ջուր, անմահական խնձոր, թե օխտը սհաթըմը հանեցիր՝ զաթի ախշիկը կառնես կէթաս, թե չհանեցիր՝ գլուխդ կկտրեն:

— Դե որ ասել ա, պըտի հանենք, թե չէ գլուխս թող կտրի:

Տղեն ասեց ու թողեց գնաց գյամին, գնաց գյամշու կուշտը, ասեց.— Գյամշի, ի՞նչ անենք, ախր հըմիկ էլ էս բանն ա ասել:

Գյամշին ասեց.— Բա՛, էդ ի՞նչ դժար ա:— Ասեց.— Թաքավորի սրթի, էն վախտը, որ ղշի ճտերը աղատեցիր, դուշը քեզ բմբուլը տվուց, որ նեղ տեղն ընկնելուա տաս. մի կանչի տենենք ի՞նչ ա ասըմ:

Տղեն բմբուլը իրար քսեց, դուշը թուլալեն էկավ:

— Հը,— ասեց,— Թաքավորի որթի, ի՞նչ նեղ տեղն ես ընկել:

Տղեն ասեց.— Զմբուռթ դուշ, իմը՝ դու, քունն՝ աստված, ըսենց մի նեղ տեղ եմ ընկել, պըտի ճար անես:

— Հա՛յ,— ասեց,— մի իրեք տարի աղաք ըլեր, մեծացել եմ, հա՛մա ինչ արած, գնա օխտը որց ոչխար¹ բե, ուտեմ, էթամ շայնիկը հանեմ, բերեմ:

Տղեն էթըմ ա, օխտը որց ոչխար ա բերըմ, օխտն օր էլ թաքավորից հրաման առնըմ:

¹ Իրեք տարեկանից բարձր կրտած խոյ, (ծանոթ. բառացի և բառաճաշակ):

Ձմրուտթ դուշը օրը մի որոց ուտըմ ա, օխտն օրը որ թամամըմ ա, ասըմ ա.— Գիտե՞ս ինչ կա, թաքավորի տղա. կէթաս էն կոնդիցը մի հինգ լոթ¹ հեռավորութան մի խոր փոս կքանդես, նի կմննես էն փոսի մեշը, ես պըտի նի ըննեմ երկինքը, ընդիան թևերս թափ տալով պըտի դամ, որ էդ կոնդը պատուի մեշտեղիցը. դու էլ դայիմ կաց էն փոսըմը, չվախենաս: Մտիկ արա. կոնդը որ պատուեց, շայնիկը էրեաց, դու դուա արի, շայնիկը վե կալ ու հեռացի:

Ասեց.— Շատ լավ:

Ինչ որ դուշն ասեց, տղեն էլ կատարեց: Դուշը էլավ երկինքը, ընտելան թևերը թափ տալով որ էկավ, էտ կոնդը մեշտեղից պատըմեց, շայնիկը բաց էլավ: Տղեն գնաց շայնիկը վե կալավ ու հեռացավ: Դուշը էլի գնաց իրա գործին: Տղեն էլ գնաց գյամատունը: Գյամշին ասեց.— Բերի՞ր:

Թե.— Բերել եմ:

— Դե, որ,— ասեց,— բերել ես, էս մի բանն էլ ես ասեմ: Գնա,— ասեց,— քաղաքիցը մի շայնիկ առ բե, էս ջուրն ու խնձորը ածենք էն շայնըկի մեշը, ժամանակին քեզ կհարկավորի: Խամ ջուր, մի կարմիր խնձոր քցենք մեշը տանք թաքավորին, էն իրա հոր մուհիցը կըննան իրա շայնիկը:

Ինչ որ ասեց՝ տղեն էլ կատարեց, վե կալավ թաքավորի շայնիկը տարավ տվուց թաքավորին: Թաքավորը մտիկ արուց մուհիին, տեհավ որ իրենցն ա, ասեց.— Ապրիս, այ տղա, հալալ ա իմ ախշիկը քեզ:

Կանչեց ախշկանը, ասեց.— Որթի, ինչ ասել ենք, էս տղեն կատարել ա, հըմի ի՞նչ ես ասըմ:

— Ինչ ասեմ, թաքավոր, էնա պըտի առնեմ էլի, համա,— ասեց,— թաքավոր, էքուց ես քառասուն ախշկա հետ միասին կհանըմենք, կէթանք բաղը, էն տղեն թող գա, ում որ ջոկեց, առնի էթա:

Տղեն գնաց գյամատունը, ասեց.— Գյամշի, հըմի էլ ըսենց ասեց, ախր ես ախշկանը ըսկի չեմ տեհել, ես ո՞նց ճանաչեմ: Մտածեցին, գյամըշին ասեց.— Էն ժամանակը մենք մեղուներին ճամփաշանց տվինք, հտի ճանճը թևը տվուց, ասեց. «Նեղ ընկնելուա մեզ իմաց արա՞ն»: Կանչի, տենանք ի՞նչ կասեն:

Տղեն մեղրաճանճի թևը քսեց իրար, մեղրաճանճերը էկան,

¹ Քալլ, (ծանոթ. բառապատկեր):

ասեցին.— Հը՛, Թաքավորի որթի, ի՞նչ կա, ի՞նչ նեղ տեղ ես ընկել, որ մեզ ուզըմ ես:

Ասեց.— Ծանճեր ջան, ըսենց մի բան ա պատահել, պըտի օքնեք:

Ասեցին.— Շատ լավ, որ նրանք կէթան իջին, դու էլ հետները կէթաս, մենք էլ էրթկտվը կգանք, որին որ վրա կտանք, նա ա Գյուլինան-Բանովչեն, կգաս ու դայիմ կրոնես:

Առավոտը տղեն վե կացավ գնաց բաղը, տեհավ ախշկեքը էկան, քառասուն ախշիկ, մինը մնիցը սիրուն, իշկա էլ¹ մի տեսակ շորերով: Տղեն ասեց.— Յարաք աստված, ըստոնց ո՞րն ա Գյուլինան-Բանովչեն:

Ախշկեքը բարե տվին տղին, անց կացան: Տղեն մտիկ արուց, տեհավ ճանճերը էկան, ճանճերն էն ղդար շատ էին, որ արևի աղաքը առել էին, էկան էն ղդարն էլ² Թափեցին Գյուլինան-Բանովչի գլխին: Տղեն գնաց ու ձեռը բռնեց, ասեց.— Օրհնած ճանճեր, թողեք հեռացեք:

Ծանճերը թողին հեռացան: Կուտը բռնեց, ասելոն, խոսալոն էկան Թաքավորի կուշտը:

Թաքավորն ասեց.— Որթի, արժան ա քեզ իմ ախշիկը: Հըմի,— ասեց,— որթի, ի՞նչ ես ասըմ, ուզըմ ես ըստե՞ղ կենաս, թե հետդ տանես:

Տղեն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ես էլ մի Թաքավորի որթի եմ, պըտի տանեմ իմ հորը հանձնեմ:

Թաքավորն ասեց.— Շատ լավ, ընչո՞վ պըտի էթաք:

Ասեց.— Թաքավոր, ինձ գյամի ունեմ, ամեն ինչ պատրաստ, էթանք, տեհեք իմ գյամին:

— Դե՛հ, էթանք:

Թաքավոր-Թաքուհի, իրա նազիր-վազիրը գնացին գյամին տանալու:

Գնացին հասան գյամու կուշտը, նի մտան գյամին, տեհան օ՛ֆ, շատ լավ գյամի ա: Ասեց.— Հավան եմ, որթի, լավն ա:

Էդտեղ նստեցին, հանգստացան, կերան խմեցին, ետ դառան: Թաքավորը իրա ախշկա բաժինը պատրաստեց, տվեց տղին, ճամփու դրուց:

¹ Բուրոն էլ, (ծառք. քառանգավաֆի):

² Այնքան էլ, (ծառք. քառանգավաֆի):

Տղեն ու ախշիկը նստեցին գյամին, գյամշին գյամին քշեց։
Գնացին հասան ծովի կեսը, Գյուլինան-Բանովշեն ասեց.— Դավիթ,
ի՞նչ հաղալու բան ունես՝ մի քիչ հաղ անենք։

Ասեց.— Գյուլինան-Բանովշա, պապիդ անմահական խնձորն
ու շուրը բերել եմ, ուզեմ ես, բերեմ՝ հաղ անենք։

Ասեց.— էտ ինչ լավ ես արել, դե բեր,— ասեց։

Դուրս գալու բաց արեց, շայնիկը հանեց, տվուց ախշկանը։
Ախշիկը շատ ուրախացավ։ Խնձորը հանեց, գյամու մի դիհը ինքը
կայնեց, մի դիհը Դավիթը, իրար քցեմ, հաղ ին անում։ Մեկ էլ ախ-
շիկը խնձորը քցեց, փանջարովը ընկավ ծովը, մին էլ տեհան՝ գյա-
մին ետ դառավ դըբա ախշկա հոր տունը։

Ախշիկն ու տղեն.— Վայ, աստված ջան, էս ինչ էլավ,— ասում
են ու լաց ըլնում։ Մեկ էլ ձուկը ծովիցը դեմը դեմ տվուց ու գյամին
կայնացրուց։— Հը՛,— ասեց,— թաքավորի որթի, ի՞նչ նեղ տեղն ես
ընկել, ասա տենանք։

Ասեց.— Ամա՛ն, ձուկ ջան, մի հնար արա, ախշիկը խնձորը
քցեց ծովը, գյամին ետ ա դառել իրա հոր տունը։

Ձուկը իրա ձկներին ասեց.— Հը՛, որտեղ ըլի՝ խնձորը քթեք
քերեք։— Ձկները էն սհաթը խնձորը քթան, բերին։

Տղեն խնձորն առավ, դրուց շայնդկի մեշը, դրուց դուրս մեշը,
դուրը շինեց։ Գյամին ետ դառավ դըբա Դավիթի երկիրը։ Գնա՛ց,
ծովը կտրեց, դուա էկավ դրադը։

Արի, խաբարը հարցնենք թաքավորիցը. թաքավորը տեղից
զորք, զորապետ վե կալավ զնաց դըբա ծովը՝ Գյուլինան-Բանովշի
առաջը։

Ըտեղ Դավիթը ասեց.— Գյուլինան-Բանովշա, ընչար հըմի մենք
քիր ու ախպեր ենք ըլել, սրանից ետն էլ քիր ու ախպեր կմնանք,
ես քեզ բերել եմ էս տղի հըմար։

Ըտեղ մխելի Գյուլինան-Բանովշեն տխրեց։ Թաքավոր, թաքու-
հի, նազիր-վազիր էկան բարովեցին, ծովի դրաղիցը կուտ-կոի
տվին, քեֆ անելով բերին հասցրին իրենց տեղը։ Ըտեղ օխտն օր,
օխտը քշեր հարսանիք արեցին։ Հարսանիքը նստած վախտը Գյուլի-
նան-Բանովշեն տեհավ, որ իրան բերող տղեն ըստեղ չի. ասեց.—
Թաքավոր,— ասեց,— էս հարսանիքը էն տղի հունարն ա, խի՞ չես
էն տղին էլ կանչում ըստեղ։

Թաքավորը իրա սանիկին ասեց, թե.— Ղրկա քու հավատարիմը գաւ։— Ղրկեցին, Դավիթը էկավ։ Է՛հ, ախշիկը կանչեց, իրա կշտին նստացրուց, կերան, խմեցին, հացկերութունն էլ պրծավ, հըմի էլ ամենքը իրանց հըմար հաղըմ են, ուրախութուն անըմ։

Ջհըդի Դավիթը հայի Դավթին ասեց.— Ա՛րի՛ էթանք մխելի՛ ման գանք։ Դուա էկան, գնացին քաղաքից դուա թաքավորական ախպուր կար, նստեցին կողքին, կերան խմեցին։ Գյուլինան-Բանովշեն դուրբինով մտիկ էր տալի էտ էրկսին, թե ինչ են անըմ։ Մեկ էլ տեհավ, որ ջհըդի Դավիթը քաշեց խանչալը, տուց հայ Դավթի մեշքին, արինը չըռաց.— խտըտեցին, տարան կոխեցին շընղըլի՛ տակը։ Մի քիչ եննա ջհըդի Դավիթը ուրախ-ուրախ էկավ տուն։ Գյուլինան-Բանովշեն վե կալավ իրա ղարավաշներից մինը, մեկ էլ անմահական ջուրն ու խնձորը, գնաց էդ ախպուրը, շընղըլի միշից Դավթին հանեց, բերեց յարեքը վաց, անմահական ջուրը լցրուց վրեն, անմահական խնձորը քթին դեմ արեց, ֆոքին էկավ տեղը։

Դավիթն ասեց.— Օ՛ֆ, էս ինչ լավ է՛լավ, որ ես սաղացա։

Ախշիկն ասեց.— Ա՛յ տնաշեն, էտ դու նրան ի՞նչ իր արել, որ քու արած լավութան տեղակ քեզ բերուց ըստեղ սըպանեց։

Ասեց.— Գյուլինան-Բանովշա, ես երթվիլ ի, որ մահանամ, հարութեն առնեմ, նոր պատմեմ։

— Դե ասա, տենանք։

Ասեց.— Էն տղի կոխ բաղմանդը իմն ա, ես եմ էդ թաքավորի սանիկը, նա ինձ խափեց, բաղմանդը ինձանից առավ ու երթըմ տվեց, որ ոչ մի մարթի բան չասեմ, ընչար որ մեռնեմ, նոր հարութան օրն ասեմ։ Հըմի որ մեռել եմ ու հարութուն առել, ասըմ եմ։

Գյուլինան-Բանովշեն ասեց.— Դե որ ըտենց ա, էթանք վիրե թաքավորի մոտ, ես գիտամ էն։

Վե կացան, գնացին թաքավորի կուշտը։ Գյուլինան-Բանովշեն ասեց.— Թաքավորը սաղ ըլի, ինչքան հարսանքավոր կա թող թուր ըլի ըստեղ, ես մի քանի խոսք ունեմ ասելու։

Իշկա էլ թուի էլան, Գյուլինան-Բանովշեն ասեց.— Թաքավոր, էս տղեն քու ի՞նչն ա, որ էս ղդար ծախս ես անըմ, թաքավորութունդ տալիս ես սրան։

Ասեց.— Իմ սանիկն ա։

1 Կարկառ, (ծանոթ. բանահավաքի)։

Ասեց.— Բա էս տղեն քու ի՞նչն ա, որ ինձ բերուց:

Թաքավորն ասեց.— Էդ էլ իմ սաճիկի հընգերն ա:

Ասեց.— Որ քու սաճիկի հընգերն էր, խի՞ էր սրան մորթըմ, կոխըմ չընդըլի տակը, որ ես ու իմ ղարավաշն ենք գնացել, հանել, ղավացրել բերել ըստեղ:

Թաքավորն ասեց.— Սանիկ, ըտե՞նց ես արել:

Ասեց.— Չէ՛, Թաքավոր, ես ըտենց չեմ արել:

Գյուլինան-Բանովշեն ասեց.— Այ տղա, դեհ դու ասա, քու գլխիդ ի՞նչ ա հաղացել:

Հայի Դավիթը գլխանց պատմեց, թե ոնց խափեց իրեն, բազմանդը առավ ձեռիցը, եննա էլ տարավ սըպանեց. Գյուլինան-Բանովշեն էկավ հանեց սաղացրեց:

Թաքավորը ասեց.— Այ տղա, ըտե՞նց ա:

Ասեց.— Ըտենց ա:

— Դե, — ասեց, — ջամիաթ, ի՞նչ անենք սրան:

Ասեցին.— Թաքավոր, կտոր-կտոր արեք:

Թաքավորը կանչեց.— Ջանլա՛թ:

Ջանլաթը էկավ էդ ջհըղի տղին դրեց տախտակի վրին, կոտորեց, մեծ թիքեն թողեց հանգաջը:

եննա, նորից օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, Գյուլինան-Բանովշին պսակեցին Դավթի հետ, դրին Թաքավոր:

Նրանք հասան իրենց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրաղին:

22. ՀՐԱՅԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի մեծատուն կար, մի տղա ուներ՝ անըմը Հրայի-
էտ հարըստի գործն էն էր, որ հփրեն ամբարները ցորնով լիքը
պահըմ էր, գալիս էր էն ժամանակը, որ ժողովուրթը նեղութուն էր
քաշըմ, սելերը բարցըմ էր, տանըմ բաժանըմ: Ելավ որ մեծատունը
մեռավ, իրավունքը ընկավ տղի ձեռը: Տղեն էլ հոր պես սելերը բար-
ցըմ էր ցորնով, տանըմ բազարը, տալի աղքատներին: Էտ մեծա-
տունը մի արար ուներ՝ տան դարավույ, մեծատունը որ մեռավ,
արարի հաշկն ընկավ մեծատան կնկա վրին: Հինքն իրան մտա-
ծեց. «էս կնիկն ա ու էս տղեն, հարի մի ճար անեմ, էս տղան
կորցնեմ՝ էտ կնիկն առնեմ նստեմ էս կարողութունի վրին»:

Մի օր գնաց տղի հետ բազարը, ճամփին ասեց. — Այ տղա,
խի՞ չես պսակվըմ:

— Ընենց հարմարին ախշիկ չկա, որ առնեմ:

— Հարի՛ քեզ մի լավ տեղ դրկեմ. գնա Հուրի թաքավորի եր-
կիրը, նրա ախշիկը առ բեր: Հուրի թաքավորի ախշիկը երկնքի լիս-
նյակից սիրուն ա, չես կարալ էրկու ղանաթ հէրեսին թամաշ անիլ:

— Ախար հեռու ա դրանց երկիրը, ոնց էթամ:

— Ես թահրը կասեմ: Էթա՞նք մի լավ ձի առնենք, վեր ունենք
էս ձորըմը մորթենք, փորը դուա տանք, քեզ կոխեմ մեչն ու փորը
կարեմ: Ղշերը կգան, վե կուսնեն քեզ, կտանեն Հուրի թաքավորի
երկիրը:

Տղեն հավատաց էտ արարին. գնացին մի ձի առան, մորթե-

ցին, փորը դուս տվին, տղեն նի մտավ ձիու փորի մեջը, արարը
կարեց, վե կացավ ուրախ-ուրախ էկավ տուն, ասեց.— էս լավ
էլավ, տղեն կորավ, ես մորը կառնեմ:

Մերը հարցրուց, թե.— Տղես հո՞ւր ա:

— Դիտում չեմ, ինձնից հառաչ էկավ:

Տեսավ որ արարի միտքը ծուռն ա, արարին դուս արուց՝ դուռը
շինեց.— էլ ինձ պետքը չես,— ասեց,— գնա՛ կորի:

Ղշերը էկան ձիուն վե կալան տարան: Տարա՛ն Քյալլա-գլուզի
ձրկրումը վե դրին, ու սկսեցին ուտել: Կերա՛ն, կերան, հասան
տղին, տղեն դուս էկավ ձիու փորի միշիցը ընդի կաննեց: Ձեռ ու
սուր լվաց, տեհավ մի հաշկանի պառավ կնիկ ջուրն էկավ. հաշ
ծիծը քցել ա ձախ հոսը, ձախ ծիծը՝ հաշ հոսը, էկավ էտ տղին
բարով տվուց, ասեց.— Իսան-օղլի, խի՞ ես կաննել ըտեղ:

— Բա ինչ անեմ, նանի, դարիբ եմ:

— Հարի էթանք մեր տունը:

Վեր կացան գնացին:

— Ա՛յ որթի,— ասեց պառավը,— հարի քեզ ես պահեմ,
տղեքս կգան քեզ կուտեն, օխտը դե են:

Հիրիկունը տղեքն էկան:

— Ա՛յ մեր, մեր տանից իսանի ֆոտ ա գալի:

— Ա՛յ որթիք, սաբից, ձորից դուք եք գալի, իսանի ֆոտ ձե-
ղանից կգա, էլ ումնից պտի գա:

Մի քիչ կենալուց ետո, ասեց.— Որթի ջա՛ն, էսօր մի իսանի
ձուտ եմ կալել:

Ասեցին.— Հլա բե տենենք:

Վե կացավ Հրայիսին վե կալավ բերուց տղեքանց կուշտը:

— Այ տղա, ո՞րդիանցի ես:

— Ես Դուրո՜վ քաղաքիցն եմ:

— Ո՞ւմ տղեն ես:

— Մեծատան տղեն եմ:

— Մեծատա՛ն. աստված նրա հոքին լուսավորի, շատ լավ
մարթ էր, օխտը տարի մենք նրա ցորենովը կառավարվել ենք, նա
չըլեր՝ մենք սովամահ կըլեինք: Էտ ինչ լավ էլավ, որ դու քու ոտո-
վը էկել ես, բարով, հազար բարով ես էկել: Վեկաց վիրի գլուխը
նստի: Ա՛յ մեր, բեր, ինչ լավ բան ո՞նե ես՝ բեր, էլ ըսենց մարթ մեր
տունը գալ չի:

Բերին էտ տղին մի շափաթ պահեցին, ուտացրին խմացրին:

Մի շափաթից տղեն վե կացավ, որ էթա:

— Բա ո՞ւր ես էթըմ, ա՛յ շարըդ տանեմ:

— Էթըմ եմ Հուրի թաքավորի ախշիկը առնեմ:

— Տեհե՛լ ես էտ ախշիկը, գիտե՞ս ճամփեն:

— Ես տեհե՛լ չեմ, լսողանց եմ:

— Հարի քեզ տանեմ քառասուն հարամու տների կուշտը վե դնեմ, դամ, շոմքի նրանք որ մեզ տենեն՝ մեզ կսըպանեն: Նրանք քեզ կտանեն Հուրի թաքավորի երկիրը:

Վե կալավ տղին դրուց հ՛ուսին, վազեց: Տարավ դրուց տան կուշտը, հ՛ինքը ալբիալը ետ դառավ, էկավ տուն:

Հարամիքը էկան տեհան, որ մի ջահել տղա մի քարի վրի նըստած ա, Առան տարան հարամբաշու կուշտը:

Տղեն բարե տվուց հարամբաշուն, կաննեց:

Հարամբաշին հարցրուց.— Ի՞նչ մարթ ես:

— Ես Դուրուկ քաղաքի Մեծատան տղեն եմ:

— Մեծատան տղե՛ն: Տղե՛րք, ճանանչը՞մ եք ում տղեն ա:

— Չէ՛, հարամբաշի:

— Հալըաթ, կերել մարսել եք, խի կճանանչեք: Միտներդ ա, որ իրեք թաքավորի երկիր հ՛անց կացանք, խոտ ինք ուտըմ, ետո գնացինք Դուրուկ քաղաքը, հարցնելով հարցնելով Մեծատան տունը քթանք, մեզ պահեց օխտը տարի. էս էն մարթի տղեն ա:

— Ինչի՞ հըմար ես էկել:

— Էկել եմ էթամ Հուրի թաքավորի ախշիկը առնեմ:

— Իրեք օր ըստի կաց, որթի, քու հոր լավութունի տակից դուս գանք, ետո քեզ կտանեմ Հուրի թաքավորի քաղաքը: Վախիլ մի՛, ախշիկը կառնես: Դե տղեք ջան, նի էլեք ձիանը, ընկեք սարերը, համեն ջուռա բան բերեք, որ էս իրեք օրը ուտենք, խմենք, քեֆ անենք:

Էտ իրեք օրը կերան խմեցին, վրա շորս օրը՝ հարամբաշին տղին քաշեց թարքը՝ վեր կալավ տարավ, թաքավորի խնամաքարի վրին նստացրուց, ինքը թողուց գնաց:

Տղեն վե կացավ խնամաքարի վրի ղանգակները քաշեց, նազիրն էկավ ասեց.— Ի՞նչ մարթ ես:

— Էկել եմ թաքավորի ախշիկը ուզելու:

Գնաց թաքավորին իմաց տվուց, էկավ առավ տարավ:

Թաքավորն ասեց.— Ո՞րդիանցի ես:

Ասեց.— Դուրով քաղաքից եմ, Մեծատան տղեն:

— Ձեր տունը քաղաքի ի՞նչ տեղն ա:

— Թաքավորի տներին կպած ա, մառմար քարից, հախալուն էլ տակին:

— Այ հազար բարի ես էկել, այ տղա, մենք ձեր հոր հացը շատ ենք կերել, քանց թե մեր հացը, ես ուրախ ի, որ քե պես մարթի տղեն գար իմ ախշիկը ուզեր: Մենակ մի պայման ունեմ քեզ հետ անելու:

— Ի՞նչ պայման:

— Էս պայմանը, որ իմ ախշկա հ'էրեսը մարթ չպըտի տենի, քու մորից սավայի. որ տեհամ՝ հ'էքսի օրը իմ ախշիկը ըստեղ ա:

Տղեն ասեց.— Շատ լավ:

Կանչեց ախշեկանը կուշտը, ասեց.— Ախշիկս էս ա, ա՛յ տղա, կլառնե՞ս:

Տղեն տեհամ, որ երկնային լիս ա ախշիկը, ֆոթին փառավորվեց, կարաց ոչ խոսա:

Բերին հարսանիքը բռնեցին, օխտը օր, օխտը քշեր քեֆ արին, սրանց պսակեցին: Բաժինքը բարցեցին դաթրներին, նի էլան ձիանքը, դնացին հ'իրանց երկիրը: Մերը տեհամ, որ էկողը հ'իրա տղեն ա, քսան դաթիր հետը բարցած, մի սև արաբղզի շորեր հաքած շատ բոյով ախշիկ հետը դալիս ա:

— Վա՛յ,— ասեց,— ափսո՛ս իմ տղեն, էս ինչ դառցըվորված, սև ախշիկ ա առել էկել:

Մերն էկավ, փաթըթվեց տղովը, հարսին բարևեց, նի էլան վիրև: Ախշիկը ման էկավ օթախները, տեհամ որ հ'ամեն բան թամամ ա՝ ուրախացավ: Նի մտավ, շորերը հանեց, հաքավ հ'իրա թաքավորական շորերը. տղի մերը տեհամ, խելքը փնաց:— Արժան ա քեզ, այ տղա,— ասեց:

Մի քանի տարի սիրով-սավղով ապրեցին, հարսը ետ ընկավ¹: Օրերի մի օրը հարսը բալիոնի փանջարին նստած էր, քառսուն հ'ուսը կախ էլած քամին տանում բերում էր: Թաքավորի տղեն բերուց դրանց, ախպրմը ձին ջրի: Տեհամ ձին ջուր չխմեց, ետ դառավ ձիուն շատ ծեծեց. տեհամ ըլնում չի, մի դաֆիլ հաշկը քցեց վիրև,

¹ Հղիացավ, (ծանոթ. քանահավաքի):

տեհավ քառասուն հուս տանում բերում ա քամին: Ասեց.— Մազերը որ էս ա՛, հինքը ինչ կըլի:— Կռացավ, հախսարի մեշ պատկերը տեհավ, յարեն թաղացավ, տարավ ձին կապեց, դուռն էկավ: Հարց ու փորց արուց, հիմացավ, որ Մեծատան տղի կնիկն ա, Հուրի թաքավորի ախիկը: Ասեց.— Ես տղա չըլնեմ, թե որ դրան ձեռ չբերեմ:

Վե կացավ գնաց բազար. սկսեց տղի հետ ախպեր-տղութուն անիլը. տարավ բերուց հիրանց տունը, մին օր էլ ասեց.— Ես քեզ անիլ պտեմ ինձ քավոր:

Մի վախտ քաշեց, թաքավորի տղեն նշան տվուց մի ախչկա: Էկավ էտ տղին տարավ քավոր արուց: Պսակեցին, հարսը բերին տուն. պսակաճաշի օրը թաքուհին խնթրեց, որ մեր քավորակինը գա մեր հարկի մեշը քննելի: Թաքավորը կանչեց քավորին, շատ խնթրեց, որ մորն ու կնկանը էթա բերի: Տղեն ասեց.— Անկարելի ա, գալ չեն:

Ետո մի քանի թաս գինի խմացրին, ասեցին.— Հ'արի՛ մեզ հետ էթանք, բալքի բերենք:

Թաքավորը, թաքուհին ու քավորը հիրար հետ գնացին քավորի տունը. հարսը փախավ, տափ կացավ. Հրայրն գնաց թևիցը բռնեց քաշելով բերուց թաքավորի կուշտը: Թաքավորը տեհավ դեն ու դեն էլավ¹, քաշելով քաշկռտելով վե կալան տարան հարսանքատուն: Վաթսուն օթախ լիքն էր, նորահարսին թողին, քոմմա էկան քավորի ու քավորկնկա կենացը խմելու. մի-մի ըստաքան էլ քավորին, քավորի կնկան ու քավորի մորը տվին:

Քավորը վե կալավ ասեց, թե.— Կնիկ ջա՛ն, նի կմնենս էտ վաթսուն օթախը, կենտ-կենտ գլուխ կտաս, կգաս թաքավորի կուշտը կկաննես:

Քավորակինը ճարը կտրած մտավ վաթսուն օթախը՝ բիրադրենին գլուխ տվուց, էկավ թաքավորի կշտին կաննեց: Մըն էլ բոլորը կաննած դռացին, թե.— Ուղըմ ենք, որ քավորակինը մի հաղ անի:

Մարթը գնաց ասեց.— Կնիկ ջա՛ն, հոճարը մնաց քեզ, ինձ ամանչացնիլ մի:

Կնկա սրտիցը դու խաբար տուր:— Ա՛խ,— ասեց,— թե կէթամ տուն, դու կտենես թե ինչ կանեմ:

Ճարը կտրեց, ասեց.— Աճեցե՛ք:

¹ Հիացավ, (ծանոթ. բառաձևով):

Չաղլիքը ածեցին. շիրիցը էրկու հատ արբըշըմի աղլուխ հանեց, աղլուխ թե աղլուխ, հիրան թողին՝ աղլխին թամաշ արին: Սկսեց հաղալը: Ժողովուրթը իրար ին հեղտում, նի՛նըմ ին հիրար շալակ: Հաղալուց ետո գլուխը բանցրացրուց, որ գլուխ տա, բռխաղը որ շտեհան՝ շատերի խելքը մաղվեց: Հաղը պրծավ, էկավ կեսուրին ասեց, թե.— Գնանք, որ կտրեք, ես էլ մնալ չեմ:

Թաքավորն ասեց կեսուրին.— Որ չմնա, դու տար, ետ դառ հարի:

Կեսուրը հարսին տարավ տուն, հինքը ետ դառավ էկավ: Հարսը էտ հրոպակին շորերը փոխեց, հիրա արաբղղու շորերը հաքավ, ձին դուս քաշեց, նի էլավ՝ զնաց դըբա իրա հոր քաղաքը:

Հրային հառավոտը էկավ տուն, լաց էլավ, համա ինչ արած՝ «Գետտի գլուխ, գետտի բիլրու, իստար աղլա, իստար գլու»¹:

Տղեն հառավոտնեց վե կացավ, նստեց ձին, հարփած մարթի նման ընկավ ճամփեն, զնաց: Ծամփեն մոլորեց, օխտը օր, օխտը քշեր անհաց-անջուր քշեց՝ դուս էկավ Հալապ: Հարցրեց մի բաղպանի թե.— Հուրի թաքավորի երկիրը ո՞ր ճամփով են էթըմ:

— Է՛, ախպեր ջա՛ն,— ասեց,— կորցրել ես ճամփեն, հըմի վաղուց հասած պըտի ըլեիր ընտեղ:

— Ի՛նչ կուզես՝ ինձ տանես հասցնես Հուրի թաքավորի քաղաքը, իմ խելքը գլխիս չի:

— Որ ըտենց ա, հարի էս քշեր իմ կշտին կաց, հառավոտնեց քեզ ճամփա քցեմ, ինձ մի ախպոր տղա ունեմ, համեն ճամփա ճանանըմ ա, ինչ կտաս տու, նա քեզ կտանի կհասցնի տեղ:

Քշերը ըտեղ կացավ ղոնաղ, տղի վրեն տարի հանց կացավ: Կիսը բաց էլավ՝ բաղպանը զնաց ախպոր տղին վե կալավ բերուց, տեհավ որ մի դալուղանլու տղա ա, ընկան ճամփա զնացին: Գնացին հասան Հուրի թաքավորի քաղաքը:

Տղին մի բան տվուց ետ դարձրուց, հինքը զնաց դուզ ախշկա օթախը: Հիրիկուն էր: Ակուշկից տեհավ, որ մի ջահել տղա կնկա հետ հաղ էր անըմ:— Հե՛յ վախ,— ասեց,— կնկանն էլ էյթիրար չկա:

Ուզեցավ նետով տա՝ կշտի տղեն սարբն էկավ, ասեց.— Հըլա

¹ Գնաց վարթը, զնաց սոխակը, ուզըմ ես լաց իլ, ուզում ես ծիծաղա, (ծանոթ. բանասացի):

մի քիչ էլ համփերեմ, տենամ ինչ ա դուս դալի:— Տեհավ, որ տղեն ավելի շատ հանաք արուց, ձեռները քցեց կնկա ծծերին. «Հայ վա՛խ, հայ» ասեց ու նետը լարեց, որ քցի, տղեն ասեց.— Ա՛յ մեր, ըսկի հանաքի դիմանում չես: «Ա՛յ մեր» խոսքը որ լսեց՝ Հրայի կռները թիլացավ, դուռը ծեծեց: Դուռը բաց արին, հփրան քցեց կնկա ոտը.— Նս մեղա ասսու, կնի՛կ:

Էտ քշերը էտտեղ թեք ընկավ, քնեց, հառավոտը կնկա հետ վե կացավ գնաց թաքավորի մոտը. դուվս տվին կաննեցին:

— Էկար հա՛, ա՛յ տղա,— ասեց թաքավորը,— ես քեզ հետ ի՞նչի խոսացել:

— Հազար ներողութուն, ջահելութուն էր անցավ, ես էլ եմ փոշմանել: Խնթրում եմ մեզ ճամփու քցես էթանք, մեր հոր օջախը մնացել ա դարտակ:

Թաքավորը ճամփու քցեց թոռին, ախշկանը, փեսին: Էկան հասան հփրանց երկիրը: Մի քանի տարի հփանց կացավ վրովը, տղեն հառաչը կաննեց ասեց.— Ափո՛ւ, ես պըտի էթամ, պապիս, տատիս վեր ունեմ բերեմ, մի քանի վախտ ըստի կենան, մխիթարվեն:

— Գնա՛, — ասեց հերը, — բարով գաս:

Տղեն գնաց, պապին ու տատին վե կալավ էկավ, մի վախտ ըտեղ կացան, կերան խմեցին, հորախացան, վե կացան գնացին հփրանց երկիրը: Նրանք հասան հփրանց մուրազին, մենք էլ հասնենք մեր մուրազին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինը՝ ասողին, էրկուսը՝ հփանգաջ դնողին:

23. ԱՎԶՈՒ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի ավշի կըլի, կոնննա մի հատ տղա: Ավշին որ կմահանա, կնիկը շատ խելքով կըլի, տղին կըտա ուսումնարան. ըս տղեն շատ հ'աշող կըլի, շատ լավ կկարթա: Կդառնա տասը-տասնը հինգ տարեկան, ուսումնարանից դալու վախտը էրեխեքը վեքի հաղալու կըլնեն, Ավշու տղեն կգա, վիքանը շուտ կանի. էտ տղեքը ուշոմց կտան դրան:— Քու ավշու ըսենց ընենցը, խի՞ հա մեր վիքանը շուտ անըմ:

Ավշու տղեն վիքանը վե կքցի, սիրտը լիքը կէթա տուն: Մերը կհարցնի, կասի.— Որթի, խի՞ հա լաց ըլըմ:

Կասի.— Մե'ր, հա ո՞ւմ տղեն եմ:

Կասի.— Ավշու տղեն հա:

— Իմ հորը,— կասի,— ի՞նչ ունի:

Կասի.— Մի թվանք, մըն էլ մի հատ դաբբա¹,

Կասի.— Տո'ւր, հա պըտի էթամ ավ անեմ:

Կասի.— Գնա կարթա՛:

— Չէ՛,— կասի,— հերս ինչ արհեստ բանացրել ա, հա էլ էն արհեստը պըտի բանացնեմ:

Կասի.— Ո՛րթի, մեխկը քու շըլինքը:

Կտա թվանքը տղին. կհաղըվի, կէթա ավ:

Մերը շատ խելքով կըլի, ինքը՝ ուսմդար, կասի.— Ո՛րթի, որ

¹ Վառդակալ, (ծանոթ. բանահավաքի):

էթըմ ես, ինչքան ման գաս քշերը արի տուն, չըլի թե չուլմը կենաս:

Տղեն ամեն օր ավղուշութուն կանի, քշերը կգա տուն:

Օրերի մի օրը, կասեն՝ Մասսու գոշումը ջեյրաններ շատ արւմ, տղեն վե կկենա կէթա Մասսու սարը, շատ ման կգա, ձեռք ավ շի ընկնի: Իրիկունը մուլը կընկնի՝ կմնա մեշըմը. կէթա մի ծառի փըթըրկի մեշ տազ կանի: Քշերվա մի վախտը մտիկ կտա, որ մի լիս դըբա իրան ա գալի:

— Այ հա՛յ,— կասի,— էս ջանավար ա, կգա՝ ինձ կուտի:

Թվանքը ձեռին հազիր կալահի: Կտենի, որ ջանավարը գալիս ա դըբա իրան, թվանքը կքաշի վիրի ոտը, կտա ջանավարին վե կքցի: Կլիսացընի էտ քշեր ըտեղ. հառավոտը վե կկենա կէթա կտենա, որ ջանավարը Շամ-չրաղն ինքն ա, կքերթի էտ ջանավարին, փոստը կուլորի, կգնի ղուլթուղը՝ կէթա:

Կբերի տուն, մերը կասի.— Խի՞ մնացիր քշերը դրսը:

— Կասի.— Մե՛ր, իմ բերած ավը էս ա, պըտի տանեմ թաքավորին փեշքաշ անեմ:

— Տա՛ր,— կասի,— ո՛րթի, տանես էլ փոշմանութուն ա, շտանես էլ փոշմանութուն ա:

Առավոտը տղեն վե կունի էտ փոստը, կտանի թաքավորի ամարաթը. նազիրը կասի.— էտ ի՞նչ ա, Ավշու տղա:

— Կասի.— Փոստ ա, բերել եմ թաքավորին փեշքաշ անեմ:

Նազիրը որ կտենա Շամ-չրաղի փոստը.— Ավշու տղա, ա՛ն հարիր մանեթ փող տամ, էտ փոստը տուր ինձ:

Կասի.— Թաքավորը որ ինձ փող էլ չտա, ես պըտի փեշքաշ անեմ թաքավորին:

Կտանի, փեշքաշ կանի թաքավորին: Թաքավորը շատ կուրախանա, կասի.— Նազի՛ր, տար իմ խազնիցը Ավշու տղին բավականին փող տուր:

Կտանի էս նազիրը, էտ տղին խառվածի պես կքաշի էրկու սիլա կտա ու էրկու կոպեկ փող:

էտ տղեն ամոթու թաքավորին շի ասիլ, բաց կթողա, կգա իրանց տուն:

Մերը կասի.— Որթի՛, ինչ տվուց թաքավորը:

Կասի.— Նազիրի տունը քանդվի, տվուց էրկու սիլա, էրկու կոպեկ փող:

էլեդ տղեն վե կացաւ զնաց ամի: Թաքավորը իրիկունը էտ փոստը հանեց դրեց իրա բալկոնը. էտ քաղաքը ընենց լիս էլաւ, մոնց որ ցերեկը: Շատ ուրախացաւ Թաքավորը:

Նազիրն ասեց.— Թաքավոր, հըլա էտ ես տեհել՝ ուրախացել, եթե ֆլի օսկոռից մի հատ ամառաթ տենես, ինչքան կուրախանաս:

Կասի.— Ո՞վ կրերի ըտղար ֆլի օսկոռը:

Կասի.— Ավլու տղեն կրերի:

— Ա՛յ գիտի,— կասի,— զնացեք, Ավլու տղին կանչեք՝ զա:

Ավլու տղեն կգա Թաքավորի կուշտը, գլուխ կտա՝ կկաննի:

Թաքավորը կասի.— Պըտի էթաս ֆլի օսկոռ բերես, շինեմ մի հատ ամառաթ:

Ավլու տղեն մտքի հետ կընկնի, ետ կդառնա դրբա իրանց տունը:

Մերը կհարցնի, կասի.— Ո՞րթի, խի՞ ես տխուր:

Կասի.— Ի՛նչ անեմ, ա՛յ մեր, Թաքավորը ընենց բան ա ասըմ, որ գլուխ դալու բան չի:

Կասի.— Ի՛նչ ա ասըմ Թաքավորը:

— Ա՛յ մեր,— կասի,— Թաքավորը ուզըմ ա ֆլի օսկոռ, ես ո՞րդիան բերեմ:

Կասի.— էտ հեշտ ա, ո՞րթի. կէթաս Թաքավորին կասես. «Ինձ կտաս քառասուն բեռ օխտը տարեն քացախ, քառասուն բեռ արաղ, քառասուն բեռ գինի, քառասուն բեռ շամիչ, ամեն բեռին մի մարթ՝ կացինը ձեռին, դանակը ձեռին, ըտոնք բոլորը պըտի ըլի նազրի քիսիցը, թե որ քեզանից ըլի, չեմ կարալ բերի»:

Թաքավորը կկանչի նազրին, կասի.— Էս բանը դու ես ասե, արի՛ տու էս ծախսը, թե որ չտաս՝ քու գլուխդ կկտրեմ:

Նազիրը կգա կստորագրի, ունեցած-չունեցածը վե կդնի, ըտոնք բիրադի կպատրաստի, կբարցի, ճամփու կքցի:

Տղեն կէթա մոր կուշտը.— Մե՛ր, կասի,— ղրկեցին, ես ո՞ւր էթամ ախր:

Կասի.— Որթի, կէթաս Ալագյազու սարը, մի հատ հախալուր կա, բուրթը, բամբակը կճխտես էտ հախալրի հակը, շուրը դայիմ կկտրես, տակի ջրերը կհըստըկես, էտ քացախը, գինին, արաղը շուռ կտաս հախալրի հակը, շամիչը շաղ կտաս հանդը, բեռ-բեռ վե կա-ծես, ֆլերը կգան շամիչը կուտեն, սրտնեքը կերվի, կգան կընկնեն

քացախի, գինու ու արաղի վրեն, կխմեն, կհարփեն, վե կթափեն. կհրամայես հետիդ օքմիններին, ամենքը իրենց կացինը կքաշեն, ֆլեբրին կմորթեն:

էտ տղեն ձին նի կըլի, մոր ասածի պես կընկնի ճամփեն, կէթա, կգա կհասնի էտ հ'ախպուրը, ջրերը կկտրի, արաղ գինին կլցնի, շամիչը շաղ կտա, կտենա, որ ճաշվա շոքին ֆլի նախիրը էկավ. կոտեն շամիչը, կգան կխմեն՝ գինի, քացախը, կհարփեն, վե կթափեն, կհրամայի էտ մարթկերանցը, կացըններն ու դանակները կքաշեն ֆլեբրին կմորթեն, միսն ու կաշին կթափեն գետինը, օսկոռը վե կոճեն, կբարցեն իրենց ուղտերին, կրերեն, իրենց թաքավորին փեշքաշ կանեն:

Թաքավորը կասի.— Նա՛ղիր, տար Ավչու տղին իմ խազնիցը տուր բավականին փող:

Նաղիրը կտանի խազնեն, տղին կտա շորս կոպեկ փող, էրկու հատ էլ լավ սիլլա:

Տղեն էլեդ ամոթու թաքավորին բան չի ասի, վե կկենա դըբա իրանց տուն:

Մերը կասի.— Խի՞ ես տխուր, որթի:

Կասի.— Ի՛նչ անեմ, ա՛յ մեր, նաղիրը տվուց շորս կոպեկ փող, էրկու սիլլա:

Կասի.— Բան չկա, որթի, դե՛ռ քու արհեստին:

Տղեն վե կկենա, թվանքը կքցի ուռը՝ կէթա ավղուշ: Թաքավորը կսկսի հ'ոռատեք բերիլ, ֆլի օսկոռից շատ լավ մի օթախ կշինի: Թաքավորը միշին կնստի, Շամ-չրաղը կդնի գլազմեն, ընենց կուրախանա թաքավորը, ոնց որ տասնըհինգ տարեկան տղեն:

Նաղիրը կասի.— Թաքավոր, հըլա դու դրա վրին ես ուրախանըմ:

— Էլ ի՛նչ կա, նաղի՛ր:

— Եթե դրախտական ծառը քու դռանը ըլեր՝ բա ի՛նչքան կուրախանայիր, թաքավոր:

Կասի.— Ո՛վ կբերի էտ դրախտական ծառը:

Կասի.— Ավչու տղեն կբերի:

Թաքավորը կկանչի Ավչու տղին, կասի.— Որթի, դու պըտի դրախտական ծառը բերես ինձ հըմար:

Տղեն մալուկ ետ կդառնա, կգա իրանց տուն:

Մերը կասի.— Որթի, ընչի՞ հըմար ես մալուկ:

Տղեն կասի.— Թաքավորի տունը քանդվի, հենց բան ա ասել՝ բերել չի՛լիլ:

Մերը կասի.— Որթի, դա նազրի արածն ա, Թաքավորին մեխկ շունի: Կէթաս Թաքավորին կասես. «Մի հատ գլամի կշինես ծովի հէրեսին, քառասուն խալվար ցորեն կդնես մեշը, քառասուն խալվար կորեկ, քառասուն խալվար բրինձ, էրկու հատ մարթ կդնես մեշը՝ դանակները ձեռներին»: Կքցես ծովի հէրեսը գլամին, կքշես ներքե, ամեն աղմին¹ մի թալ կճղես, շուռ կտաս ծովը, կքշես դրա վիրե, ամեն աղմին մի թալ կճղես, շաղ կտաս ծովը, ծովի հէրեսին էտ գլամին ընդար ման կածես, որ էտ թայերը բիրադի հատնի: Մովի մեշը սով ա ընկել, կտա ձովը քեզ դրախտական ծառը:

էտ խրատը կտա մերը. տղեն կէթա Թաքավորի կուշտը, մոնց որ մերը ասեց, կասի Թաքավորին.— Թաքավորը ապրած կենա, էտ բոլորը պըտի պատրաստես՝ հըմա բիրադի պըտի ըլի նազրի քիսիցը, թե չէ թլիսմը կքանդվի:

Թաքավորը կկանչի նազրին, կասի.— Նազիր, պըտի էս բիրադի հազրես:

Նազիրը էլած չէլածը վե կզա՝ կհազրի: Գլամին կշինի, կքցի ծովի հէրեսը. ցորեն, կորեկ ու բրինձը կտանի կդնի մեշը, էրկու մարթ էլ կտանի կդնի գլամու մեշը:

Տղեն կզա մոր կուշտը, մերը կասի.— Դե՛ գնա, որթի, աստված քեզ հետ, գնա շաղ տուր ծովի մեշը:

Տղեն կէթա նի կըլի գլամին, կքշի. էտ տղեքը հա՛ թայերը կճղեն, շաղ կտան ծովի մեշը. մինչի վիրե, ներքե կանեն, կհատնի էտ ապրանքը:

Մովի տակը կլիանա, գլամին կզա ծովի մեշտեղը, ձկան թաքավորը կբանցրանա.— Տղա՛, — կասի, — էս ա օխտը տարի իմ ծովի տակը սով էր, դու ո՛նց լիացրիր, քու մուրազդ ասա՛, կատարեմ:

Տղեն կասի.— Քե փեշքաշ ա, մուրազ շունեմ, որ կատարես:

Ձովը կասի.— Տղա, ասա՛, կոճենաս, ասա՛, մի՛ ամանչի:

— Դե դր ասըմ ես, կասեմ, ես էկել եմ դրախտական ծառը տանեմ:

¹ Քալլ, (ծառք. բաճառավախ):

Կասի.— Էէ՛ տղա, շատ դժար բան ասեցիր, համա որ մեռնեմ էլ, պըտի մուրազդ կատարեմ:

Կասի.— Ձեռիդ կա՞ սուր դանակ:

Կասի.— Կա՛:

Կասի.— Հանա քու դանակը. ես որ բանցրանամ, իմ մեշտեղի թևակիցը մի մազ կկտրես, թղթի միշի կկոտուես, իշտեղ թաղես՝ կդառնա դրախտական ծառ:

Ձուկը կբանցրանա, տղեն դանակը կքցի, դրա թևակիցը մի հատ մազ կկտրի. կտրելու պես ձուկը կէթա ծովի անդունդը. թղթի միշին կկոտուի, կդնի ծոցը, կդայիմացնի:

Շատ կմտածի տղեն, կգա մոր կուշտը,— Ա՛յ մեր, կասի, ես մի ձկան թևակի մազ եմ բերել, էս չի դառնա դրախտական ծառ: Թաքավորը իմ գլուխը կկտրի:

Համա մերը իմաստուն ա, իմացավ որ դա դրախտական ծառն ա, ասեց.— Որթի, կէթաս թաքավորին կասես. «Ո՛րդե պըտի տընկես, ինձ տեղն ասա՛, ես կտնկեմ»:

Տղեն կգա թաքավորի կուշտը, գլուխ կտա՝ կկաննի:

Թաքավորը կասի.— Հը՛, ավչու տղա, բերե՛լ ես դրախտական ծառը:

— Հրամանք ես, թաքավոր,— կասի,— բերել եմ:

Թաքավորը շատ կուրախանա, կասի.— Բա հո՞ւր ա:

Տղեն կասի թաքավորին.— Ինձ տեղը շանց տուր՝ ես կտնկեմ:

Թաքավորը տղին շանց կտա տեղը՝ Ֆլի օթախի փանջարի հառաչը:

Տղեն բաց կթողա, կէթա իրանց տուն: Իրիկունը որ մութը կընկնի, տղեն թաքուն կգա, թաքավորի ասած տեղը պուճուր փոս կանի, էտ մազը ըտեղ կտնկի, բաց կթողա, կէթա հորանց տուն:

Թաքավորը կքնի, հառաչուտը վե կկենա, մտիկ կտա որ օթախը մութն ա, փանջարեն բաց կանի, որ մի հատ ծառ ա փեյդահ էկել իրա փանջարի հառաչին, մտիկ կտա, որ դրախտական ֆոտ ա գալի էտ ծառիցը, մի դիհը՝ ամառ, մի դիհը՝ ձմեռ. դշերը վրին ծըլվըլըմ, մեյվի մի դիհը՝ հասած, մի դիհը՝ ցոկուակ¹: Թաքավորը շատ կուրախանա էտ բանի վրա: Ֆլի օսկոռից օթախ, Շամ-չրաղը միշին վե դրած, դրախտական ծառը հաշկի հառաչին, ընենց կուրախանա թաքավորը՝ ընենց կսիրի տղին, մոնց որ իրա որթին:

¹ հակ, (ծանր. բանաստեղծություն):

Կասի.— Գնա՛ցեք, կանչեք դա Ավչու տղեն:

Կէթան կկանչեն, կդա Ավչու տղեն: Թաքավորը ուրախ-ուրախ տեղ շանց կտա, կշտին կնստացնի, շատ կարթով տղին կպատմի:

— Հը՛,— կասի,— նա՛ղիր,— կասի,— Ավչու տղին կտանես իմ խաղենն, ինչքան կամքումը կա՝ իրա հըմար ոսկի վեր ունի:

Նաղրի սրտին հասել ա, Ավչու տղին կտանի խաղենն, կտա վեց կոպեկ փող, էրկու հատ էլ սիլլա, կասի.— Դե՛, գնա՛, քու հախը էտ ա:

Տղեն մալուկ ետ կդա մոր կուշտը:

Մերը կասի.— Ո՛րթի, խի՞ ես տխուր:

— Ի՞նչ անեմ, ա՛յ մեր, տվուց նաղիրը վեց կոպեկ փող, էրկու սիլլա:

Կասի.— Բան չկա, որթի:

Տղեն վե կուռի թվանքը, էլեդ կէթա ավղուշ:

Խաբարը տանք նաղրից:

Նաղիրը կասի.— Թաքավոր, հըլա դու դրա վրին ես ուրախանում, ֆլի օսկոռից օթախ, Շամ-չրաղը միչին, դրախտական ծառը դուանդ, դու ջահել թաքավոր, ալսինչ երկրումը մի թաքավոր մի ախչիկ ունի, անումը Փերիզակ խանըմ, բա որ էն էլ քու կնիկը ըլի՛ ի՞նչքան կուրախանաս:

Թաքավորը կասի նաղրին.— Ո՞վ կբերի էտ ախչիկը:

Կասի.— Ավչու տղեն կբերի:

Մարթ կղրգի թե.— Կանչեք դա Ավչու տղեն:

Կդա Ավչու տղեն, գլուխ կտա, կկաննի:

Թաքավորը կկանչի, կշտին կնստացնի.— Հը՛,— կասի,— Ավչու տղա, ալսինչ երկրումը կա մի թաքավոր, նրան ունի մի շատ սիրուն ախչիկ, անումը՝ Փերիզակ խանըմ, պըտի էթաս՝ բերես ինձ հըմար:

Տղեն շատ տխուր վե կկենա, կէթա մոր կուշտը:

Մերը կասի.— Որթի, խի՞ ես տխուր:

Կասի.— Ի՞նչ անեմ, ա՛յ մեր, թաքավորը ընենց բան ա ուղել, որ գլուխ դալու բան չի:

— Ի՞նչ ա ասել, ա՛յ որթի:

Տղեն պատասխանըմ ա մորը.— Ասըմ ա՛ գնա ալսինչ երկրի

Թաքավորի ախշիկը բեր ինձ հըմար: Ես ո՞նց բերեմ Թաքավորի ախշիկը, իմ գլուխը կկտրեն:

Մերը մտածելով տղին սկսում ա խրատի.— Որթի, էտ էլ հեշտ ա: Դե անգաջ արա, քեզ խրատ տամ. կէթաս, Թաքավորին կասես. «Ինձ հըմար կշինես գյամի, էնքան ըլի մենձութունը, որ քու քաղաքի չափ, մի հատ օթախ կշինես՝ քու ամարաթի պես, էտ գյամու մեշը պըտի ըլի հարիր սազ ածող, հարիր ձեռք զուռնաշի, հարիր հատ երիտասարդ տղա, հարիր հատ ջահել ախշիկ՝ պար էկող, հարիր հատ մենձ կնիկ, հարիր հատ մենձ մարթիկ, լավ ուտող-խմող, քեֆ անող՝ մի խոսքով թիֆլիսեցի, էնդտար,— կասի,— որ քաղաքի չափ մարթիկ վե կունի: Ղրաղից էկողը չիմանա թե գյամի ա, կիմանան, որ քաղաք ա: էտ դար ուտող-խմողին քառասուն տարվա ապրուստ կգնես մեշը՝ թե ուտելիք, թե խմելիք»:

Տղեն վե կկենա, կէթա Թաքավորի կուշտը, գլուխ կտա, կկաննի:

— Թաքավորն ապրած կենա,— կասի,— պըտի շինես ծովի վրա մի հատ գյամի, մենձութունը մեր քաղաքի չափ, մեշը դնես հարիր հատ լավ սազ ածող, հարիր ձեռք զուռնաշի, հարիր հատ ջահել տղա, հարիր հատ ջահել ախշիկ՝ լավ պար էկող, հարիր հատ միջակ կնիկ, հարիր հատ միջակ տղամարթ՝ լավ ուտող-խմող, պըտի դրանք բոլորը շինված ըլի նազրի քիսիցը, թե չէ թլիսմը կքանդվի:

Թաքավորը կկաննի ճազրին.— Նա՛ղիր,— կասի,— էս բանը դու ես գլխի քցել, պըտի քու փողովը շինվի:

Նազիրը վե կացավ էլած-չէլածը ծախեց, էտ բոլորը հազրեց:

Տղեն գնաց մտիկ տվուց, տեհավ որ ոնց որ Թիֆլիսու քաղաքը, մի կողմից զուռնա են ածըմ, մի կողմից սազ են ածըմ, մի կողմից ջահելները երգ են ասըմ, մի կողմից ախշիկները պար դալի, մի կողմից մարթիկը ուտում են, խմըմ, քեֆ են անըմ:

Տղեն շատ ուրախացավ, Ետ դառավ էկավ մոր կուշտը.— Մե՛ր,— ասեց,— հըմի՛ հ՛ուր էթամ. էտ բաները սազ հազրվել ա:

Ասեց.— Ո՛րթի, տերը քեզ հետ, ըստուց ետն էլ բան չգիտամ: Գնա՛՜ աստի Թամուզ օթախի մեշը, լավ կեր, քեֆ արա, քառասուն տարվա, բան որ ապրուստ կա միշին, քա գյամին անց կաց, դեմ արա մի շորի վրա, ընդուց ետ ո՞նց ապրում ես, ապրի:

Տղեն մորը շնորակալութուն արուց, ծիծը պաշեց, էլ հուս շուներ ետ գալու, գնաց մտավ գյամու մեշ, օթախըմը նստեց: Գյամըմը

դուս էր դալի, սրա հետ խմեմ, նրա հետ խմեմ, օր էր անց կաց-
նեմ: Գլամին քշեց տարաւ դեմ արուց շորին, ընենց էր, որ միշի
մարթիկը շին իմանեմ, թե ծովի մեջ ին:

էս տղեն իր միշին մտածեց, ասեց.— Երկար մնամ էստեղ ինձ
օքոտ շի բերիլ, վե կենամ, էթամ աշխար ման գամ:

էս տղեն գնաց, նի մտաւ դուքանը, մի թաս գինի խմեց, գլա-
մուց դուս էկավ, ընկավ ճամփին. մտածելով գնաց էտ տղեն: Շատ
ու քիչը աստված գիտի, գնաց թուշ էլավ մի մեշի. մտիկ տվուց, որ
մեշեմը մի հատ մարթ կա, վայրենի մեշա ա, էտ մարթը հաստ
ծառերը քոքահան ա անեմ, ըստեղան տանեմ ա ուրիշ տեղ տնկեմ:
Մինը քոքահան ա անեմ, տանեմ ուրիշ տեղ տնկեմ:

Ավշու տղեն որ տեհավ՝ զարմացավ.— Ա՛յ մարթ,— ասեց,—
մի մարթի՞ էլ էտ ղդար ղվաթ կրի՞:

— Ախպեր,— ասեց,— խի՞ ես զարմանեմ, ինձ հըմար հաղ եմ
տնեմ, զարմացքը Ավշու տղինն ա:

Ավշու տղեն ասեց.— Զարմացքը խի՞ Ավշու տղինն ա:

Ասեց.— Ավշու տղեն բերուց Շամ-չրաղը, բերուց՝ ֆլի օսկոռը,
բերուց դրախտական ծառը, զարմացքը դրանն ա:

Ավշու տղեն ասեց.— Ես եմ Ավշու տղեն:

— Որ դու ես,— ասեց,— ես քու ախպերն եմ, ես քու հետ
պլտի դամ, մին չըլենք, ըլենք էրկուս

Ընկան ճամփին, գնացին:

Շատ ու քիչ գնացին, մի քաղաքի թուշ էլան, մտիկ տվին՝ ըտեղ
մի մարթ կա նստած, ինչքան հաց են բերեմ տալի, ինչքան միս են
բերեմ տալի, դա ուտեմ ա, մի կողմից գոռեմ ա.— Սոված մեռա՛:

Ավշու տղեն ասեմ ա.— Ա՛յ տղա, էտ ղդար խորակը քու փորը
ո՞նց ա տանեմ:

էտ մարթն ասեմ ա.— Ինչի՞ հըմար ես զարմանեմ իմ ուտելու
վրին, էս մի մենձ հոնար շի, հոնարը Ավշու տղինն ա, որ գնաց
Շամ-չրաղը բերուց, ֆլի օսկոռը բերուց, դրախտական ծառը բերուց:

Ավշու տղեն ասեց.— էտ Ավշու տղեն ես եմ:

— Որ ըտենց ա,— ասեց,— ես քու ախպերն եմ, ես քեզ հետ
պլտի դամ, էրկու չըլենք, ըլենք իրեք:

Վե կացան գնացին, շատ ու քիչը աստված գիտի, գնացին պա-
տահեցին մի գետի, որ մի մարթ կռացած՝ էտ ջուրը քաշեմ ա փորը,
մի կողմից էլ բղավեմ.— Մարավ մեռա՛:

Ավշու տղեն ասըմ ա.— Ա՛յ մարթ, քու փորը կպատռի:
Ասըմ ա.— Ի՞նչի՞ ես զարմանում. հունարը Ավշու տղինն ա:
— Ի՞նչ ա արել,— ասըմ ա,— Ավշու տղեն:

Ասեց.— Ավշու տղեն բերուց Շամ-չրաղը, բերուց Ֆլի օսկոռը,
բերուց դրախտական ծառը:

Ասեց.— Ես եմ Ավշու տղեն:

— Որ ըտենց ա,— ասեց,— ես քու ախպերն եմ,— իրեք չըլենք,
չորս ըլենք, ես պըտի դամ քու հետ:

Ընկան ճամփա, գնացին: Երկար գնացին, մի սարի դռնի մտիկ
տվին, որ մի շորան բլուլ ա ածըմ, էտ ոչխարը թև են բռնե հաղըմ
են, չեն արածըմ:

Ավշու տղեն ասեց.— Ա՛յ մարթ,— ասեց,— էտ էլ շատ հու-
նար ա:

Պատասխանեց շորանը.— Հունար, հունար Ավշու տղինն ա, որ
գնաց բերուց Շամ-չրաղը, բերուց Ֆլի օսկոռը, բերուց դրախտա-
կան ծառը:

Ավշու տղեն ասեց.— էտ ես եմ:

— Որ դու ես,— ասեց շորանը,— ես էլ եմ քու ախպերը, շորս
չըլենք, հինգ ըլենք:

Էլան ախպեր, գնացին. շատ գնացին, քիչ գնացին, աստված
գիտի, գնացին տեհան մի մարթ գլխի վրին ցից էլած:

Ավշու տղեն ասեց.— Ախպեր, ընչի՞ ես գլխիդ վրին ցից ըլել:

— Ես,— ասեց,— հ՛անգաջ եմ անըմ, որտեղ խոսան՝ ես իմա-
նամ: Ես ձեր ճամփեն ի պահում, որ ես էլ ձեր հետ ախպերանամ:
Հինգ չըլենք, վեց ըլենք:

Վեց ախպերը ընկան ճամփեն, գնացին: Գնացին, շորանը
ասեց Ավշու տղին.— Ի՞նչ ա քու մուրազը:

Ասեց.— Իմ մուրազը՝ թաքավորի ախշիկը բերեք ինձ հըմար:

— Լա՛վ,— ասին հինգ ախպերը, գնացին:

Գնացին հասան թաքավորի քաղաքը, խնամաքարին նստեցին:
Խաբար արին թաքավորին, որ քու ախշիկը ուզող ա էկել: Թաքավո-
րը շատ ընդունեց դրանց, մաքուր օթախ շանց տվուց. գնացին,
նստեցին, սպասեցին թե ինչ ա ըլնելու:

Թաքավորը ճաշ պատրաստեց դրանց հըմար: Որ հացը կերան
պրծան, նստած վեցով դրից ին անըմ. էտ գլխի տնկվողը գլխի
վրին տնկվեց, ասեց.— Տենամ ի՞նչ ա խոսըմ թաքավորը:

Թաքավորը իրան վազրի, նազրի հետ խոսաց, ասեց.— Ո՞նց անենք, որ մեր ախշիկը շտանք էտ տղին:

Նազրների մեկը վե կալավ ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, քեր դրանց հրմար մի ճաշ պատրաստենք, ինչքան դոշունիդ հաց ա էթըմ, էտ դդար հաց պատրաստենք, ինչքան միս ա էթըմ, ինչքան բրինձ ա էթըմ, ըդարը պատրաստենք, ասենք. «Թե կերա՞ք, ախշիկը կըտանք, թե չկերաք՝ ախշիկը չենք տա, ձեր գլուխը կկտրենք»:

Էկավ էս գլխի վրին ցից ըլողը վեր էկավ, ասեց.— Ախպերտինք, շատ դժար ա ձեր բանը:

Ալշու տղեն ասեց.— Խի՞ դժար ա:

Ասեց.— Թաքավորը մասլահաթ ա արե, որ իրա դոշին ինչ դդար հաց ու խորակ ա էթըմ, էն դդար ձեզ տա, թե ուտե՞ք՝ ախշիկը կտա, թե չուտեք՝ գլխներս պըտի կտրի:

Էտ շատ հաց ուտողը ասեց.— Թող էտ գա իմ ջանին, ես մեծակ կուտեմ:

Թեք ընկան քնեցին, Առավոտը վե կացան, Թաքավորը հրավիրեց: Գնացին հեռու նստեցին, էտ շատ հաց ուտողը կաննեց հառաչ, հացը բերին՝ ճխտեց պլտուխը, սալով միսը բերին՝ ճխտեց պլտուխը, սինով փլավը բերին՝ ճխտեց պլտուխը, մի կողմից ձեն ա տալիս. «Սոված մեռա»: Թաքավորի պատրաստած կիրակուրը քոմմա կերավ:

Թաքավորը էն մնացած հինգ ախպորը բերուց օթախը կանոնավոր ճաշ տվուց:

Էկավ իրիկունը մթնեց, որ պետք ա քնեն, էտ գլխի տնկվողը էլեդ տնկվեց: Թաքավորի մասլահաթը էս էր, որ առավոտը փահլըվան ուղենք, կոխ պրծնեն: Ունեք Թաքավորին մի հատ առյուծ, կապած, խամ, որի վրին բաց թողա՝ կճղի: Էտ գլխի ցից ըլողը վեր էկավ, ասեց.— Ախպերտինք, մեր գործը շատ դժար ա, վե՛րեք փախչենք:

Ասեցին.— Ընչի՞ հրմար փախչենք:

Ասեց.— Մեզանից առավոտը փահլըվան պըտի ուղի, մի հատ առյուծ ունի, բրախ կտան, մեզ կճղի:

Էն ծառ քոքահան անողը ասեց.— Էտ իմ հաշկի վրա, արխեին քնեք:

Առավոտը լիսացավ, Թաքավորը կանչեց.— Պըտի փահլըվան բերեք, իմ փահլըվանի հետ կոխ բռնի, թե չէ՝ գլխներդ կկտրեմ:

Մառ քորահան անողը գնաց նի մտավ մեյդան. դռնադ տղեն ձեռը քցեց առյուծին, քաշեց մեշտեղից ձղեց, մի ստը մի դիհ քցեց, մի ոտը մի դիհ:

Թաքավորն ասեց.— Հա՛յ, հա՛յ, տարան իմ ախշիկը:

Թաքավորը տարավ էտ մարթկանցը իրա օթախը, ճաշ տվուց ճաշ կերան: Գնացին էլեդ իրանց տեղը: Գլխի վրի տնկվողը էլեդ տնկվեց: Թաքավորը ասեց.— Իմ ախշիկը կտանեն, ո՞նց անենք:

Նազըրի մինը ասեց.— Բերեք դրանց տակը քանդենք, բարովի լցնենք, կրակ տանք, կոտորվեն:

Գլխի վրի տնկվողը վեր էկավ, ասեց.— Ախպերտինք, մեր տակը պըտի լախըմ տան՝ վերե՛ք փախչենք:

Ջուր խմողը ասեց.— Էտ էլ իմ հաշկի վրա:— Վե կացալ գնաց ծովի դրադը, բերանը դեմ արուց ծովին, ծովը սաղ քաշեց փորը, էկավ տեհավ, որ դրանց տակը լաղըմեւ են, դա բաց թողուց իրան փորի ջուրը, գետնի օխտը դաթն անց կացավ, ինչքան կալցրին, էլ չկավ:

Խարարը գնաց թաքավորին, որ չոր բարովը լցնում ենք, թաքավորն ապրած կենա, դառնում ա ցեխ, չի կալում:

Թաքավորը մտածեց, ասեց.— Ա՛յ հա՛յ,— տարան իմ ախշիկը:

Էլեդ գլխի վրա տնկվողը տնկվեց: Թաքավորը մասլահաթ էր անըմ, ասեց.— Ժամանակը դգվեց, մո՞նց անենք:

Մեկը վե կալավ, ասեց.— Բերեք դրանց դեղենք:

Աշպաղին հրամայեց թաքավորը.— Էրկու տեսակ կիրակուր կեփես, մեկը՝ դեղած, մեկը՝ թամուզ:

Գլխի վրա կաննողը էլեդ վեր էկավ ասեց.— Ախպերտինք, վերե՛ք փախչենք:

Ավշու տղեն ասեց.— Ընչի՞ հըմար:

Ասեց.— Մեզ պըտի դեղեն:

Ջորանն ասեց.— Էտ էլ իմ հաշկի վրա:

Առավոտը թաքավորը դրանց կանչեց ճաշի, վեցը մի դիհ նստեցին, թաքավորի մարթկանցից վեցն էլ մի դիհ նստեցին: Աշպաղը բերուց ամանիքը, դեղած ամանիքը դրուց էտ մարթկերանց հառաչը, անդեղը դրուց թաքավորի մարթկերանց հառաչը:

Ջորանն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, էս ճանճերին հրամայա մեղանից հեռանան, որ մենք ճաշ ուտենք:

Ասեց.— Ես ո՞նց ճանճերին հրամայեմ, որ հեռանան, ձեռով ըսենց արեք, կհեռանան:

— Ասեց.— Ինձ իրավունք տու, ես հեռացնեմ:

Ասեց.— Իրավունք ա:

Դա բլրուլը դրուց բերանը, ածելու պես էտ ճանճերը բանցրացան, հազըմ ին: Դրանք բոլորը էսպես հաշկերը քցեցին ճանճերին, էտ ամանիքն էլ տեղից նուացին, դեղած ամանիքը գնացին թաքավորի հառաչը, անդեղ ամանիքը էկան դրանց հառաչը: Հենց որ տեսավ ամանիքը փոխվեց, բլրուլը վե դրուց:

— Դե, — ասեց, — կերեք հացներդ:

Ակսեցին հաց ուտելը, թաքավորի մարթը ձեռը հացի շտվուց՝ իմացան որ դեղած ամանիքը էկել ա իրենց հառաչը:

— Դե վեր, — ասեց Ավչու տղեն, — քու ախշիկը տուր, տանենք:

— Վե՛ր, — ասեց, — գնանք քու քաղաքդ տենենք, նոր ախշիկս տամ:

Վե կացան, մի ձի թաքավորը նստեց, մի ձի Ավչու տղեն, քչեցին դնացին Ավչու տղի քաղաքը տենալու: Էկան նի մտան Ավչու տղի օթախը, դնաց քաղաքը ման էկավ, տեհավ կեր ու խումի քաղաք ա, շատ հավանեց: Ետ էկավ տեղը, ասեց.— Տվի, որ տվի:

Ախշիկն ասեց.— Ընչար ես էթամ ոչ տենամ դրա քաղաքը՝ առնիլ չեմ:

Վե կացավ ախշիկը, ձի նստան տղի հետ, որ գան քաղաքը տենան: Ավչու տղեն ասեց ախպորտանցը.— Վերե՛ք, տարա ախշրկանը:

Էկան հասան Ավչու տղի օթախը, տարավ իրա քաղաքը ման ածեց, ջահել ախշիկ, լավ քեֆը որ տեհավ, մի սհաթ մի տեղ կանեց, հինգ սհաթ մի տեղ կանեց, սրտիցը չէր տալի, որ էտ քաղաքիցը դուս գա, իրա հինգ ախպերն էլ նի ին մտել քաղաքը, հետը ման ին գալի:

Ավչու տղեն հրամայեց՝ գյամին երընմիշ էլավ: Գյամին հասավ ընչար ծովի մեկտեղը, էս ախշկա սրտիցը տալիս չէր, որ քաղաքիցը դուս գա, ասեց.— Արի տղա, էթանք, քեզ առնըմ եմ:

Մըն էլ էկավ տղի օթախի կուշտը, տեհավ որ ծովի մեկտեղն ա.— Այ հա՛յ, — ասեց, — տղա, էս ի՞նչ օյին բերիր իմ գլուխը:

Ասեց.— Քեզ տանըմ եմ:

Ասեց.— Չես կարա տանի:— Ախշիկը գլխի լաշակը վե կալաւ, քցեց ծովը:

Տղեն տեհաւ, որ գլամին ետ դառաւ դըբա շորը: Տղեն ասեց.— Ա՛յ հայ, ախշիկը փախաւ:

Ձուկը դուռ էկաւ.— Հը՛, — ասեց, — Ի՞նչ ա, տղա:

Ասեց.— Լաշակը քցեց ծովը:

Ձուկը հրամայեց. ձկների մեկը լաշակը վե կալաւ բերեց, տվեց տղին: Տղեն դրուց ջերը, գլամին էլի ետ դառաւ:

Ախշիկն ասեց.— Չես կարա տանի, տղա:— Հանեց դանակը քցեց ծովը:

Գլամին ետ դառաւ դըբա էլեդ էն կողմը:

Ձուկը դուռ էկաւ.— Հը՛, — ասեց, — Ի՞նչ ա, Ավչու տղա:

Ասեց.— Դանակն ա քցել ծովը:

Հրամայեց ձկներին. գնաց մեկը դանակը վե կալաւ բերուց: Ավչու տղեն առաւ, դրուց ջերը: Գլամին էլեդ դառաւ դըբա իրաճց դիհը:

Ախշիկն ասեց.— Չես կարա տանի, ա՛յ տղա:— Ասեղը վե կալաւ քցեց ծովը: էլեդ գլամին ետ դառաւ դըբա դենը:

Ձուկը դուռ էկաւ, ասեց.— Ի՞նչ ա, Ավչու տղա:

Ձուկը հրամայեց մանդր ձկներին, մանդր ձկները ասեղը վե կալան, բերին տվին Ավչու տղին: Գլամին ետ դառաւ էլեդ Ավչու տղի դիհը:

Ախշկա թլիսմը հատաւ:

Ասեց.— Ըստուց ետը ես քեզ կառնեմ ու կառնեմ:

էկան նստեցին, հինգ ախպերը, մըն էլ էտ ախշիկը, մըն էլ Ավչու տղեն, ուրախ-ուրախ մի լավ հաց կերան:

Ախշիկն ասեց.— Դե՛, տղա, առա՛, ինձ քեզ հըմար ես տանը՞մ:

Ասեց.— Չէ՛, — ասեց, — քեզ տանըմ եմ մեր թաքավորի հըմար:

Ասեց.— Ես կմեռնեմ, թաքավորին չեմ առնի, ես պըտի քեզ առնեմ:

Մառ քոքահան աճող տղեն ասեց.— Ես որ հասնեմ ձեր քաղաքը, բոլորին կսըպանեմ, քե կղնեմ թաքավոր:

էկան դուռ էկան շորը: էտ տղեքը բոլորը միասին, մեկ էլ ախշիկը նի էլան ձիանը, էկան թաքավորի պալատը: Հասնելուն պես՝ էտ ծառ քոքահան աճողը սըֆթա տվուց նազրին սըպանեց, ետո

տվուց թաքավորին սըպանեց, ետո տվուց դրա նազիր-վազրին-
սըպանեց:

Բերին Ավշու տղին դրին տեղը թաքավոր. օխտն օր, օխտը քչեր-
քաղաքին հաց տվին, Ավշու տղին հարսանիք արին, Ավշու տղեն տե-
ղը նստեց թաքավոր, էտ տղերանց մեկին նազիր դրուց, մեկին վա-
զիր դրուց, բիրադնին էլ դրուց ղոպլուղի:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րադին:

Աստծանից վեր ընկավ իրեք խնձոր, մեկը՝ ասողին, մեկը՝
լսողին, մեկը՝ հ'անգաշ դնողին:

24. ՄՈՒՐՁԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Մուկն ու ղուշը հընգերացան իրար հետ, թե.— Ինչ գործ անենք, որ մեզ օքտակար ըլնի: Դրանք թե.— Ռընչպարութո՞ւնը լավ ա, ցորեն ցանենք:

Ցորեն ցանեցին, հնձեցին, կալսեցին, բերին որ կալը քամելուց եննա կես անեն:

Մուկն ասեց.— Ամեն մարթ իրա բերնովը վեր'նի:

Ղուշն ասեց.— Դու նեղութիւն մի քաշի, ես կտցով կես կանեմ: Կես անելու վախտը մի հատիկ ավելացավ:

Ղուշն ասեց.— Կհասնի ինձ:

Մուկն ասեց.— Կհասնի ինձ:

Կավեցին ըտեղ, գնացին տանուտերին գանգատ:

Տանուտերն ասեց.— Կհասնի ղշին, նա իրա բերնովը կես ա արել:

Մուկն ասեց.— Չէ', ես վարել եմ, ցանել եմ, կհասնի ինձ:

Գնացին գանգատ գլավուն. գլավինն էլ ասեց, թե կհասնի ղշին:

Մուկը էլի նազ ու տուզ արեց, գլավինն ասեց ղշին.— Կուլ տուր էտ հատիկը:

Ղուշը կուլ տվեց:

Մուկն ասեց.— Լավ, քեզ՝ քեզ, էլ խի՞ ենք կուլում, էթանք մեր տունը, էս քշեր ղոնաղ ի՛լ, օխտ-ութ ամիս իրար հետ աշխատանք ենք արել, հառավոտը տերը քեզ հետ: Թե չգնանք, հարևանները կբամբասեն, թե մի հատըկի հըմար իրարից էնքան նեղացան, որ վերջի օրն էլ իրար հետ շանցկացրին:

Ղուշը մկան հետ զնաց մկի տունը: Կերան, խմեցին, թեք ընկան քնելու: Մոկը վե կացավ, ղշին յարալու արեց, ղուշը անճախ իրեն դու քեց մկի բնիցը՝ թռավ ծառի վրին կաննեց: Ը՛ առավոտը մի աւշի թվանքը ձեռին էկավ ծառի տակին ղարավուկեց¹, որ ղշին վե քցի:

Ղուշը մարթին ձեն տվեց.— Ավշի՛, ես յարալու եմ:

Ավշին ղարմացավ, դես ու դեն մտիկ տվեց, թե էս ձենը որդիան էկավ:

Ավշին էյեդ ղարավուկեց, որ ղշին գոչուով տար՝ էլի ղուշը գոչաց.— Ավշի՛, ես յարալու եմ:

Ավշին էլեդ մտիկ տվեց, դես ու դեն խըրըշկոտաց, ավը հաշկիցը կորցրեց: Էլեդ մտիկ տվեց ծառին, ղարավուկեց որ ղշին տար՝ ղուշը գոչաց.— Ավշի՛, ես յարալու եմ,— ու վեր ընկավ ծառի տակը:

Ավշին զնաց որ վերնի ղշին, ղուշն ասեց.— Ավշի՛, ես յարալու եմ, թե որ իմ յարեքս լավացնես, քու լավութունը իմ վրին չեմ թողալ: Բի որ ինձ մորթես, միսս մի քիչ բան ա, քեզ չի լիացնիլ, թեպետու էլ բզրկտած ա, բանի պետքը չի:

Ավշին խղճաց, վեր կալավ տարավ տուն, կնկանն ասեց.— Ա՛յ կնիկ, սրան լավ կպահես, յարեքը կլավացնես:

Ավշու կնիկը դրան թամուզ ջրով, սապնով լվաց, սկսեց յարեքին դեղ ու դիր անել:

Յարեքը որ լավացան, ղուշն ասեց.— Ավշի՛, ես դւորը կէթամ, դու ինձ հետ արի:

Ղուշն ու ավշին ընկան ճամփա. ղուշը երկնքովն էր էթում, ավշին գննուովը: Գնացին հասան ծովի ղրաղը, ղուշը վեր էկավ գետինը, ասեց.— Ավշի՛, պետք ա էս ծովը անց կենանք էն դիհը, արի՛ նստի իմ թեքիս վրա, որ ես անց կացնեմ էն դիհը:

Ավշին նստեց ղշի թեքի վրին, ղուշը վեր բանցրացավ, մի քիչ գնաց, ավշուն քեց ծովը, տեհավ որ խեղտուվըմ ա՝ վեր էկավ, ավշուն դրեց էլեդ թեքի վրին, էլեդ բանցրացավ վրե: Մի քիչ տեղ էլ գնաց, ծովի մեշտեղը էլեդ վեր քեց ծովի մեշը: Տեհավ Ավշին խեղտուվըմ ա, էլեդ ղուշը վեր էկավ, դրեց թեքին, վեր բանցրացրեց: Մի քիչ էլ գնաց, որ հասավ ղրաղին, էլեդ վեր քեց, էլեդ իջավ, վեր կալավ թեքի վրին, անցկացրեց էն ղրաղը, ասեց.— Ավշի՛, էս հե-

¹ Նշան տռավ, (ծանր. բանաձավախ):

տը սեր էլանք¹, իրեք անգամ դու իր ինձ վախեցրեմ', իրեք հետ էլ
ես քեզ վախացրերի: Արի՛ էս հետ իրար հեննա էթանք:

Իրար հետ գնացին՝ դուշը երկնքովը, ավչին գեննովը: Հասան
դշի հոր տունը: Ղուշն ասեց.— Հերս ինչ որ կտա, չես վեր ունի-
նրա քիսեն կուզես: Էս մեր տունն ա, մերս կգա քեզ դիտմիշ կանի²,
ես կգամ քեզ կազատեմ:

Հենց որ հասան տանը, մերը ծառիցը վեր էկավ, ընկավ էտ
Ավչու վրեն, դուշը վրա հասավ, ասեց.— Ա՛յ մեր, ինձ ազատողը
դա է ըլիլ, ի՛նչ ես անում:

Ըտեղ դշի հերն ու մերը ասեցին.— Որ դու ես ազատե մեր որ-
թուն, ինչ որ լիզուդ պտըտում ա՝ կտանք:

Ավչին ասեց.— Զատ չեմ ուզում, ձեր սաղութունն եմ ուզում:

Ղուշն ասեց.— Էս ձեռը էն ձեռին պարտական չի, ֆահլեն իրա
հախը պըտի առնի: Ասա, ի՛նչ ես ուզում:

Ասեց.— Ծս ձեր քիսեն եմ ուզում:

Ղուշը բերեց քիսեն տվեց, ասեց.— Ավչի՛, ա՛ռ քիսեն, համա
մինչի քու տունը չհասնես՝ քիսեն չբաց անես:

Ավչին քիսեն վեր կալավ էկավ: Ղուշը բերեց, ճամփա քցեց,
ծովն անց կացրեց, դուշը ետ դառավ իրա բունը, ավչին էկավ իրանց
գեղը: Որ էկավ գեղին մոտեցավ, ասեց.— Էս դուշը էս քիսեն տվեց,
տենեմ էս քիսի միշին ինչ կա, ինչ չկա:

Քիսեն բաց անելու բաշտան, մի մենձ բազար բացվեց, մեկը
հաց էր ուզում, մեկը պանիր էր ուզում, մեկը շաքար էր ուզում, մեկը
թութուն էր ուզում, էտ մարթը դառնումիշ էր ըլիլ³, մութն էլ կոխել
էր, դառել էր քշերվան կես: Էն կողմիցը մի թոփալ մարթ էկավ,
ասեց.— Ա՛յ մարթ, ինչ ես տալի, որ քեզ ազատեմ, էթաս քու տունը:

Ասեց.— Ինչ ուզես կտամ, թաքիլա ինձ ազատես:

Ասեց.— Ինչ որ քեզ քու տանը հայտնի ա՝ էն քեզ, ինչ որ
հայտնի չի՝ էն ինձ:

Նա էլ ասեց.— Ղապուկ ա, ինչ որ ինձ հայտնի չի՝ քեզ ըլի:

Էտ մարթը քիսեն փակեց, բազարը վերջացավ, քիսեն դրեց ջե-
րը, գնաց իրա տունը: Ըտեղ դրա կնիկը, բարեկամները թոփ էլան,

¹ Քվիտ էլանք, սերսվանք, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Կվիրավորի, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Շփոթվել, (ծանոթ. բանահավաքի):

կերան, խմեցին, եննա ցրվելու վախտը կնիկն ասեց.— Ա՛յ մարթ, մեր էրեխեն ի՞նչ էլավ, չէկավ:

Մարթն ասեց.— Ի՞նչ էրեխա:

— Բա,— ասեց,— քու էթալուց եննա մի էրեխա ա ըլել:

— Բա ո՞ւր ա:

Ասեց.— Քեզնով էլա, մտիցս ընկավ, որ դուռը հաղըմ էր, նեքսե բերերի. կարելի ա քեռու տոճը գնացած ըլի: Առավտը կգա:

Լիսը բացվեց. քեռու տունը հարցրին, բարեկամներին հարցրին, ոչ մի տեղ չքթան, էտ թոփալ հալիվորը որ ըտեղ քիսեն փակըմ ա, դալիս ա էրեխեն հաղալիս տեղը տանըմ ա: Տանըմ դնըմ Սե ծովի, Սիպտակ ծովի մեշտեղը, մի ատա կար, ատի մեշտեղը: էտ հալիվորը թողըմ ա դալի, էտ էրեխեն մնըմ ա ըտեղ: էտ էրեխեն ծովի դրաղին ձուկ ա կալնըմ, ապրըմ ա, ընդար դառնըմ ա տասնըհինգ-տասնվեց տարեկան: Օրերի մեկ օրը տենըմ ա իրեք հատ աղունիկ էկան էտ ատի դրաղին, խրխիքը հանեցին, էլան իրեք հատ ախշիկ, մտան ծովը լըղացան: էտ աղեն տափ կացած տեղից դուս էկավ, մեկի խրխին գողացավ: էն էրկուսը վեր էլան, իրենց խրխիքը հաքան, աղունիկ դառան, թռան, էն մեկը մնաց տկլոր կաննած: էս կողմը, էն կողմը մտիկ արեց, տեհավ մարթ չկա, ասեց.— Յարար աստված, էս ով իմ խրխիս տարավ:

Նննա ձեն տվեց.— Ինս ես, ջինս ես, հողածին ես, հրեղեն ես, իմ խրխին տո՛ւր, ես՝ քունը, դո՛ւ իմը:

Տղեն պահված տեղից դուս էկավ, խրխին տվեց ախշկանը: Ախշիկը ըտրան մի կծիկ տվեց, ասեց.— Քցի առաչդ՝ թող էթա:

Տղեն կծիկը քցեց ծովի էրեսը, ծովը բաժանվեց, էրկուսով էլ անց կացան չորը: Գնացին մոտիկ տեղ քաղաք կար, էտ քաղաքը: Գնացին մի օթախ քրեհեցին, կնիկը մնաց ըտեղ, ինքը գնաց մի հարուստ մարթի նոքար էլավ:

Օրերի մի օրը աղեն էտ օթախի տակովը անց կացավ, տեհավ էտ նոքարի կնկանը, իրա նոքարներին հարցրեց, ասեց.— էս ո՞ւմ կնիկն ա:

Նոքարներն ասին.— Այսինչ օրը որ բռնել ես նոքար, նրա կնիկն ա:

Ասեց.— Ծա աղեն ըլնեմ, նա նոքարը, ըսենց կնիկը նրանը ըլի՛:

Գնաց տուն, էն մեկել նոքարներին ասեց.— Կա՞րաք էնենց մի փորցանք բերեք էտ տղի գլխին, որ փշանա, ես ընդրա կնիկը առնեմ:

Նոքարները ասեցին.— Թոփ ըլնենք՝ մտածենք:

էտ աղեն հաց սարքեց, իրա բոլոր մարթկերանցը կանչեց, որ խորուրթ անեն: էն թոփալ մարթը, որ տղին փախցրել էր, էկավ ըտեղ, ասեց.— էտ ի՞նչ հաց եք տալիս:

Ասեցին.— Խորուրթ ենք անըմ, որ մեր էս աղի նոքարին մի ընենց տեղ ղրկենք, որ էթա, էլ ետ չդառնա, որ կնիկը մեր աղեն առնի:

էտ թոփալն ասեց.— Ես ընենց տեղ կղրկեմ, որ էթա՝ ետ չգա:

Աղեն ասեց.— Ո՛րտեղ կղրկես:

Ասեց.— Սև ծովի, Սիպտակ ծովի արանքին մի ջուխտ օրդակ կա, մեկի կտուցը ոսկի ա, մեկի թևերը՝ արծաթ, ղրկենք բերելու, կէթա ընտեղ կմնա:

Առավոտը աղեն էտ նոքարին կանչեց, ասեց.— Պետք ա դնաս Սև ծովի, Սիպտակ ծովի արանքին մի ոսկի կտուց օրդակ, մեկ էլ մի արծաթաթև օրդակ կա, առնես դաս:

Նոքարը ետ դառավ գնաց իրա տունը, աղի ասածը ասեց կընկանը:

Կնիկն ասեց.— Դրա հըմար միտք մի՛ անի. արի՛ իրար հեննա ուտենք, խմենք, աստված ողորմած ա:

Իրիկունը կերան, խմեցին, կնիկը դուս էկավ դուռը, ձեռն տվեց.— Արա՛բ:

Արաբն էկավ առաչին կաննեց:

Ասեց.— էս սհաթին քեզանից ուզըմ եմ Սև ծովի, Սիպտակ ծովի ոսկեկտուց ու արծաթաթև օրդակները:

Արաբն ասեց.— էս սհաթիս:

Կնիկն էկավ տուն, թեք ընկավ՝ քնեց: Մի քիչ եննա արարը դուռը ծեծեց: Կնիկը վե կացավ դուռը բաց արեց, տեհավ արարը օրդակները բերել ա:

Առավոտը լիսը բացվեց, կնիկը օրդակները տվեց մարթին, ասեց.— Կտանես աղիդ տունը, դուռը կիսաբաց կանես, կասես. «Աղա՛, օրդակները բերել եմ»: Թե կասի՝ բեր, դուռը բաց կանես, բրախ կտաս նեքսև, ինքդ նեքսև չես մտնի, որ կասի. «Պետքը չի, տար», վեր կունես, կրերես:

Տղեն օրդակները առավ զնաց աղի տունը, դուռը բաց արեց, ասեց.— Աղա՛, բերել եմ:

Աղեն ասեց.— Պետքը չի, տա՛ր:

Վե կալավ, բերեց տուն, կնիկն առավ, բրախ տվեց:

Էսի օրը աղեն էլեդ հաց պատրաստեց, կանչեց էն մեկել նոթարներին, ասեց.— Տղեն զնաց ետ էկավ, հըմի ըտրան ընենց տեղ ղրկեք, որ չգա:

Էլեդ էն թոփալն էկավ, ասեց.— Էտ ի՞նչ հաց եք տալի:

Ասեցին.— Հաց ենք տալի, որ խորուրթ անենք, էս մեր նոթարին ընենց տեղ ղրկենք, որ էթա, էլ ետ չգա:

Թոփալն ասեց.— Ղրկեցեք Ալադյաղի դռը, ընտեղ մի ասլան կա, բռնի բերի, որ քու դռանը պահապան ըլի: Էն ասլանը նրան կփշացնի:

Առավոտը աղեն կանչեց նոթարին, ասեց.— Դու ինձ շատ հավատարիմ ես, պետք ա զնաս Ալադյաղի վրի ասլանը սաղ-սաղ բերես:

Տղեն ինչ արած, նիաթը կախ արած, ճարը կտրված, ասեց.— Աղա, բերեմ:

Ետ դառավ զնաց իրա տունը, ասեց.— Կնի՛կ, ալեն ինձ ղըր-կում ա, որ Ալադյաղի ասլանը սաղ-սաղ բռնեմ, ոնենը, բերանը կապած բերեմ, տամ իրան:

— Դրա հըմար միտք մի՛ անի,— ասեց կնիկը,— աստված ողորմած ա, աստված դարդը տվել ա՝ դարմանը հետը: Արի ուտենք, խմենք:

Կերան խմեցին, մի քիչ եննա կնիկը դուա էկավ դուռը, ձեն տվեց.— Արա՛ր:

Արարը էկավ, ասեց.— Ի՞նչ ես ուզըմ, սեհրի ախշիկ:

Ասեց.— Ալադյաղի ասլանն եմ ուզըմ, ոնենք ու բերանը կապած:

Արարն ասեց.— Գլխիս վրա:

Արարը զնաց, ախշիկն էկավ նեքսե, շատ էր քնե, թե քիչ՝ դուռը ծեծեցին, դուա էկավ կնիկը, տեհավ արարը բերել ա ասլանը:

Առավոտը լիսացավ, տվեց մարթին, ասեց.— Կտանես, դուռը բաց կանես, կաքես. «Աղա՛, ասլանը բերել եմ». որ կասի՝ բեր, բերանն ու ճնները ետ կանես, բրախ կտաս օթախի մեղը, որ կասի՝ պետքը չի, կրերես ետ:

Տղեն տարավ, դուռը բաց արեց, ասեց.— Աղա՛, բերել եմ:

Ասեց.— Տա՛ր, պետքը չի:

Տղեն հտ գարցրեց, բերեց, ռններն ու բերանը արձակեց, բրախ տվեց:

Էքսի առավոտը աղեն ասեց.— Էս շատ դժար էլավ, որտեղ ղրկեցինք, էկավ: Էս հետ, նոքարներ, ընենց տեղ պետք ա ղրկենք, որ էլ հտ չդառնա:

Նոքարները էլեդ հաց պատրաստեցին, մարթիկ կանչեցին: Էլեդ թոփալն էկավ, ասեց.— Ծա կղրկեմ ընենց տեղ, որ էլ չի գա: Ասեցին.— Ո՛ւր կղրկես:

Ասեց.— Ղրկենք Մուրզեն բերի, որ կխոսի՝ չի երևա, գործ կանի՝ էլի չի երևա:

Առավոտը կանչեցին տղին, ասեցին.— Որտեղ ըլի, պետք ա էթաս Մուրզեն բերես, որ չրերես՝ քեզ քյալլա կանենք:

Տղեն էկավ կնկա կուշտը, ասեց.— Աղեն ըսենց մի տեղ ա ղըրկըմ, որ էթամ Մուրզեն բերեմ:

Կնիկն ասեց.— Մարթ, էտ իմ բանը չի, դու պըտի էթաս. առ էս կծիկը, դի՛ր գետինը. նա քու առաչին կէթա, որդի կկայնի, էն իմ քվոր տունն ա, քիրս կգա քեզ հետ կբարովի, կասես. «էկել եմ Մուրզեն տանելու»:

Տղեն վե կալավ կծիկը, քցեց գետինը, կծիկը գնաց, տղեն են-նուցը: Գնաց կծիկը կանենց մի տան առաչի, ըտեղից մի ախշիկ դուռ էկավ, տեհավ որ իրա քվոր մարթը ըտեղ կաննած ա:

Ասեց.— Բարև էս էկե դու փեսա, էս ո՞ր քամին ա պտտել, որ էկել ես:

Ասեց.— Էկել եմ Մուրզի հըմար:

Ասեց.— Համփերա, տենամ Մուրզեն որտեղ ա:

Գոռաց, ինչքան գետերըմ, ծովերըմ գորտ կա, հավաքվեցին. ըտրանցից խաբար առավ, թե՛ Մուրզեն ձեր միշի՞ն ա:

Ասեցին.— Մեր կշտին չի:

Ասեց.— Գնացե՛ք, ազատ եք:

Գորտերը գնացին. էտ տղին առավ նեքսե, հաց դրեց՝ կերավ: Կերավ պրծավ՝ էտ ախշիկը ասեց.— Էտ կծիկը կքցես, կէթա կկան-նի քվորս տան աղաքին, քիրս ըտեղ դուռ կգա, կհարցնես թե՛ Մուր-զեն ձեր կշտին ա, թե չէ:

Տղեն վե կալավ կծիկը, քցեց գետինը, խճփն էլ գնաց ետևից:

Կծիկը դնաց կաննեց մի տան առաջի: Մի ախշիկ դուռ էկավ, ասեց.— Դու բարով, հազար բարով, ազիզ փեսա, քեզ ճրաքով ի ման դալի, հըմի լըսով տեհա: Ընչի հըմար ես էկե:

Ասեց.— Քիրդ դրկեց, որ Մուրդեն տանեմ:

Ախշիկը դուռաց, ինչքան կուրուրիկ¹ կար՝ հավաքվեցին, թե՛ ծովերիցը, թե՛ գետերիցը: Էտ վախտը էտ հարց արավ, թե.— Մուրդեն ձեր կշտի՞ն ա:

Ասեցին.— Չէ՛, մեր կշտին չի:

Էտ տղեն կացավ ըտեղ, կերավ խմեց, առավոտը լիսը բացվեց, ախշիկն ասեց.— Էլի կծիկը կթողա՞ կէթա, կկաննի մորս տան դռանը, կէթաս կուղես Մուրդեն:

Տղեն հէլավ, կծիկն առաջին դնաց, կաննեց զանքալի տան դռան աղաքին: Զանքալը դուռ էկավ, տեհավ մի տղա կծիկն աղաքին, էն սհաթը ճընանեց, որ իրա փեսեն ա, փաթաթվեց դրա շըրքովը, պաշեց թշերը, ասեց.— Ո՛ր քամին ա պտրտել, օցն իրա պտրտովը, դուշն իրա թևովը ըստեղ ոտ շէր կարացե դնիլ, արի՛ նեքսե, իմ ազիզ փեսա:

Տարավ նեքսե, հարց ու փորձ արեց՝ թե ինչ գործով ես էկել:

Ասեց որ.— Ախշիկդ դրկեց, որ Մուրդեն տանեմ:

Մերը դուռ էկավ ճշաց, թե՛ Մասըսըմ, թե՛ Ալագյաղըմ ինչ գտար օց կար, հավաքվեց: Մերը օցերից խաբար առավ, թե՛ Մուրդեն ձեղ մոտ էր, ի՞նչ էլավ:

Ասեցին.— Էսօր տասը օր ա, գնացել ա օցի թաքավորի կուշտը:

Էլավ էլիդ. տղեն ու զանքալը կերան, խմեցին, փառք տվին աստուն:

Առավոտը զանքալն ասեց.— Կծիկը դի՛ գետինը, կէթա կկաննի մի բանցր տնեթի առաջ, էտ տնեթը օցի թաքավորինն ա, կը նի՛մնես նեքսե, չես վախենալ, փուր գլխավրերը տեղ ունի, կնի՛լլես ընտեղ կպահվես, ընենց շունչ չես քաշի, որ օցը իմանա, թե չէ քեզ ընտե կփշացընի: Ըտեղ մտիկ կանես, օցի թաքավորը կգա, կասի. «Մուրդա՛, սոված եմ, հաց բեր ուտեմ», Դաստախոռնը կքցվի, հացը պատրաստ, ասսու ֆոքին միշին, հըմա Մուրդեն չի էրեա: Օցը որ հացը կուտի՝ կէթա կքնի, էտ վախտը կասես. «Մուրդա՛, ես սոված մեռա»: Քեզ հըմար հաց կբերի, կուտես, կպրծնես, կասես.

¹ Կրիա, (ծանոթ. բանաձավախի):

«Մուրզա՛, էկել եմ քեզ տանելու»: Կառնես Մուրզեն ու ետ կղաղնաս:

Տղեն գնաց, ոնց որ զանքալը ասել էր, ընենց էլ արեց՝ նի էլավ փռի վրեն, տափ կացավ: Տեհավ լուսով փայլած օցի թաքավորը էկավ, տղեն շունը ընենց իրեն քաշեց, որ կասես մեռած ըլեր: Օցի թաքավորը հաց կերավ, գնաց էն մեկել օթախըմը քնեց:

Տղեն վեր էկավ, ասեց.— Մուրզա՛, ես սոված մեռա:

Մուրզեն դաստախունը բացեց, աստու մի ֆոքին միշին: Տղեն կերավ, պրծավ, ասեց.— Մուրզա, էկել եմ քեզ տանելու:

Ասեց.— Անաստվա՛ծ, դե շուտ կգայիր, ես էս անիրավի ձեռին մեռա:

Ասեց.— Մուրզա՛, ես գնացի:

Ասեց.— Ծա քեզաճից առաչ եմ:

Մի քիչ գնացին, տղեն ասեց.— Մուրզա, ըտե՞ղ ես:

Ասեց.— Ըստեղ եմ:

Մի քիչ էլ գնացին, էլի հարցրեց: Գնացին հասան ծովի դրա--ղը, ասեց.— Մուրզա՛, մու՛թն ա, մնանք ըստե՞ղ, թե ծովն անց կե--նանք էն էրեսը:

Ասեց.— Ի՞նչ հարկավոր ա անց կենալը, ըստեղ մի ամարաթ կշինեմ, քշերը կմնանք ըստեղ:

Տղեն աչքերը բաց արեց, տեհավ ծովի դրաղին մի ամարաթ կաննած:

Մի գյամշի ամեն ժամանակ զալիս էր ըտեղ իրա գյամին հա--նըմ էր, հանգստանըմ, էկավ տեհավ, մի ահագին ամարաթ ըտեղ շինված, ասեց.— Ա՛յ ջանըմ, էս ի՞նչ բան ա, ես ճաշին ըստեղան գնացի, ըստեղ բան չկար շինած, էս ամարաթը ո՞նց բուսավ:

Գնաց մտավ նեքսե, տեհավ մի տղա էտ ամարաթի միշին. բա--րե տվեց, նստեց:

Տղեն ասեց.— Մուրզա, մեզ մի ղոնաղ ա էկել, սոված կըլի. հաց բեր ուտի:

Մուրզեն հաց բերեց, թե ղոնաղը, թե էտ տղեն կերան:

Ասեց.— Մուրզա, հացը վե կալ:

Հացը վե կալավ:

Ըտեղ գյամշին ասեց էտ տղին.— Ծա էլ մի պող ունեմ, քոս Մուրզի պես հնարք ունի, արի փոխենք իրար հետ:

Ասեց.— Քու պողը ի՞նչ հունար ունի:

Հանեց պողը փշեց, պողը էրկու բաժանվեց, մի կողմից ձիա-
վոր զորք էկավ, մի կողմից փիաղա, դավուլ-զուռնեն առաջին ածե-
լոն մի դճիցը մտավ, մեկել դճիցը հէլավ:

Տղեն ասեց.— Լա՛վ, թող մնա, առավոտը կփոխենք:

Թեք ընկան, քնեցին: Քշերը տղեն վեր կացավ, ասեց Մուր-
զին.— Մուրզա, ուղըմ եմ պողը գողանամ:

Մուրզեն ասեց.— Ես վաղուց եմ վե կալել:

— Դե,— ասեց,— պրծի էթանք:

Էտ վախտը Մուրզեն ամառաթը վե կալավ, գնացին:

Դշամշին առավոտը վեր կացավ, իրան տեհավ ծովի դրաղին
բաց քնած ա, նա՛ ամառաթ կա, նա բան:

Ասեց.— Կարելի ա էրազըմը ըլնեմ:— Պողը դրել էր գլխատա-
կը, վե կացավ տեհավ պողն էլ չկա:— Էս ի՞նչ թալակ էր՝ ես ըն-
կա,— ասեց ու իրեն քցեց ծովը:

Տղեն պողը վե կալավ, Մուրզի հետ էկավ իրա կնկա կուշտը:
Կնիկն ասեց.— Կէթաս աղին կասես, թե չկարեցա Մուրզին բերեմ,
գիտեմ, գլուխս պըտի տաս, թող իմ ձեռովը ես ժամ անեմ, հաց
տամ, նոր իմ գլուխս տուր:

Աղեն իրավունք տվեց նոքարին, ասեց.— Գնա՛, արա:

Տղեն տերտերներին կանչեց, ժամ արեց, հաց տվեց, աղին
ասեց.— Արի ընտեղ, որ իմ գլուխը տաս, իմ ջանդակը ընտեղ թա-
ղեն:

Աղեն էկավ ընտեղ կաննեց: Էտ կաննած վախտը տղեն ասեց.—
Հաց բե՛, Մուրզա:

Մուրզեն ամեն բան պատրաստեց, կերան, խմեցին, վեր կենա-
լու վախտը՝ տղեն ասեց.— Համփերե՛ք, մի տեսիլք էլ ունեմ, տե-
սեք, եննա:

Դա պողը փշելուն պես պողը էրկու կես էլավ, մի զորք ձիա-
վոր, մի զորք էլ փիաղա էկավ: Տղեն ասեց.— Տվեք աղի գլուխը վե
կալեք:

Ըտիան մարթիկը ասեցին.— Ով որ ուրըշի հըմար ֆոր քանգի,
ինքը կընկնի մեղը:

Էտ տղեն իրա կնկանը վեր կալավ Էտ քաղաքիցը հեռացավ:
Կնիկն ասեց.— Էթանք քու հոր քաղաքը:

Ասեց.— Ես չեմ գիտալ իմ հոր քաղաքը:

Ասեց.— Ես գիտամ:

Գնացին իրանց քաղաքի կուշտը. մուրն էր. ամարաթ շինեցին, քշերը մնացին: Մուրդեն քշերը գնաց էտ տղի հորն ու մորը բերեց էտ ամարաթի մեջ: Տղի հերն ու մերը առավոտը վեր կացան, իրանց տեհան, որ մի ամարաթի միշի են: Մարթը դուռ էկավ դրսև, ասեց.— Ա՛յ հայ, էս ի՞նչ բան ա:

Հարսը ջուրը ձեռին փառչով էկավ ասեց.— Ափի՛, արի լվացվի: Հերն էկավ էրեսը լվաց: Տղեն դուռ էկավ, տեհավ որ մի մարթըստեղ կաննած: Որ մտիկ էր անըմ, կնիկն ասեց.— Ի՞նչ ես շատ մտիկ անըմ, ախր էս քու հերն ա:

Ըտ վախտը մերն էլ դուռ էկավ, ասեց.— էս էլ քու մերն ա: Հերն ու մերը իրար մտիկ անելով մնացին: Հարսն ասեց.— Ի՞նչ եք մտիկ անըմ, էս էն տղեն ա, որ քու քիսեն բերելու օրը դրսևը հաղ էր անըմ, էն թոփալը, որ էկավ քիսեն փակեց, բռնեց տարավ:

Մերը վաղեց իրա տղի վզովը փաթաթվեց:

— էս էլ իմ կնիկն ա,— ասեց տղեն:

Նոր՝ հարսը, տղեն, հերն ու մերը ուրախացան, նստեցին, կերան-խմեցին: Գնացին իրենց տոհմը, օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղին ու ախշկանը պսակեցին:

Ըտրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրաղին:

Աստծանից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝ լսողին, մեկն էլ անդաջ դնողին:

25. ԶՈՓԶՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

Մի հատ Չոփչի կար՝ ինքն էր, մի մեր. էթըմ էր ցախ հավաքում, տանըմ բազարըմը ծախըմ, աշխատանքը տանըմ էր տալի հացի, ապրըմ ին։

Օրերի մի օրը էտ Չոփչին ցախ հավաքելիս շամադան քթավ։ էտ օրը դա չոփ չհավաքեց, էտ շամադանն առավ ու ետ դառավ տուն։

Մերն ասեց.— Ա՛յ որթի, դու ըսօր չոփ չես ծախե, բա մենք ընչո՞վ պըտի ապրենք, էտ շամադանը մեզ հաց ու ջուր չի տա։

— Ա՛յ մեր,— ասեց,— ըսօր մեր դամաթն էս էր՝ էս եմ բերե, էլ հեչ մի խոսա։

էտ տղեն գնաց մի մուււ առավ, ասեց.— էս մուււը ըսօր պըտի փորցեմ,— բերեց կպցրեց էտ շամադանիցը։

Շամադանիցը որ կպցրեց, էտ տղեն տեհավ, որ ինչքան արար կար՝ լցվեցին դրա տունը։ Արարենքն ասին.— Ա՛յ տղա, աշխարը բանդե՞նք, թե շինենք։

Ասեց.— Ո՛չ քանդեք, ո՛չ շինեք։

էտ մուււը ըտիան պոկեց թե չէ՝ արարենքը ալբիալը քաշվեցին։ Ետո կպցրեց էն մի ճխկին թե չէ՝ սաղ աշխարն ինչքան հուրիփերի կային՝ սաղ թոփ էլան ըտե, իրանց դավալներովն ու ամեն մի սարքովը։ Ըտիան էլ պոկեց թե չէ՝ ըտոնք էլ քաշվեցին. ետո կըպցրեց էն մի ճխկիցը. էտ վախտն էլ ընենց մի սոււփրա բացվեց ըտե,

որ աստու իրան ֆոքին էլ միշին կար: Ըտան էլ պոկեց, սուփրենն էր քաշվեց:

Մնաց էքսի իրիկունը, նորից կպցրեց արաբների ճխկիցը. շունքի ինքը շամադանի ամեն հոժարն էլ իմացավ:

Արաբներն էլի էկան, ասին.— Ա՛յ տղա, ի՞նչ անենք՝ շինե՞նք թե քանդենք:

— Ո՛չ շինեք, ո՛չ քանդեք: ձեզանի ուզըմ եմ, որ ըստիան միմի թաքավորի դուռը ընենց պալատներ քցեք, որ իմ պալատները շվաքը թաքավորի պալատին ծածկի:

Է՛հ, էտ արաբներն ին՝ ցերեկը չէ, քշերները շինեցին ու քառասուն օրըմը կաննացրին էտ Չոփչու պալատները:

Թաքավորն էքսի օրը վե կացավ թե չէ, ի՞նչ՝ Չոփչու խարաբեքանց տեղը ընենց պալատներ են կաննած, որ իրա պալատին շվաք են անըմ:

— Ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, էս Չոփչին մի քյասիր մարթ էր, յարաք, աստվա՛ծ, սա ո՞րդիան քթավ ըզդար հարստութունը, որ ըսենց պալատներ կաղնացրեց:

Պալատները շինվելուց ետո էտ տղեն մուժը էլի արաբների ճխկիցը կպցրեց. արաբներն էկան, ասին.— Հը՛, շի՞նենք, թե քանդենք:

— Ո՛չ շինեք, ո՛չ քանդեք, էս պալատներիս ամեն մի սարքը՝ ինչպես որ կարքն ա, կպատրաստեք:

էտ մի քշերն էլ ըտոնք էտ պալատի ամեն սարքն ու կարքը հազրեցին, պրծան:

էքսի իրիկունը Չոփչին մուժը կպցրեց հուրի-փարըքոնց ճխկիցը. հուրի-փարիքն էկան տեհան, որ տղեն իրենց լալաղին մի բան ա պատրաստել. ըտեղ նորից կպցրեց արաբներինը. էկան.— Ա՛յ տղա, շինե՞նք, թե քանդենք:

— Ո՛չ շինեք, ո՛չ քանդեք, արաբներ,— ասեց,— ես ձեզանի ուզում եմ թաքավորի ախշկանը իրա կառավաթովը, շամադանովն ու իրա ամեն սարքովը ըստեղ:

Է՛հ, արաբներն ին՝ գնացին թաքավորի ախշկանն ընենց բերին, որ ոչ մի մարթ չիմացավ, թե ոնց տարան իրան: Նորից էտ տղեն կպցրեց սուփրեքինը՝ սուփրեքը բաց էլան: Ըտե հուրի-փարիքն սկսեցին քեֆ անիլը. էտ քեֆի լավ վախտը բիրդան թաքա-

վորի ախշիկը դարձնեց. մոլորվեց մնաց, ասեց.— Յարաբ, աստ-
ված, էս է՞րազ ա, թե ճշգրիտ:

Հուրի-փարիբը էտ ախշկանը վե կացրին, շորերը հաքցրին ու
նստացրին իրանց կուշտը. ախշիկը դրուստ ա՝ նստել էր, հըմա մը-
լորված էր, ասեց.— Յարաբ, աստված, տենաս իմ վերըդ ո՞նց պը-
տի բլնի:

Կերան, խմին, հուրի-փարիբը քաշվին գնացին, ըտե մնացին
Չոփչին ու թաքավորի ախշիկը: Թաքավորի ախշիկն էր՝ գնաց
մըլորված մտավ իրա տեղը. Չոփչին էլ գնաց մտավ էտ ախշկա
ծոցը: Խեղճ ախշիկն ինչ պըտի աներ, հավատարիմ շուներ, տեր
շուներ, ինքն էր, էտ տղեն:

Թաքավորի ախշիկն ասեց.— Ի սեր ասսու, ինչ էլամ՛ էլավ,
ինձ ոնց բերել ես, ընենց էլ դրկի իմ տեղը, թե չէ թաքավորն իմա-
ցել ա՝ քեզ քլալլա կանի:

Տղեն էլ վե կացավ կպցրեց արարներինը, էկան թե.— Տղա՛,
ի՞նչ անենք, շի՞նենք, թե քանդենք:

— Ո՛չ շինեք, ո՛չ քանդեք, էս ախշկանը ոնց բերել եք, ընենց
էլ տարեք իրա տեղը:

Տարան դրին իրա տեղը: Մի քանի քշեր ըսենց տարան, բերին:

Թաքավորն էլ մի օր տեհավ, ի՞նչ տենա՝ կասես իրա ախշիկը
չբլնի, ունդը քցե, մի խոսքով՝ տենում ա՝ որ օ՛հ, իրա ախշիկը հրես
էրկուֆորիս ա:

Կանչեց իրա կնկանը՝ թաքուհուն, ասեց.— Ա՛յ կնիկ, ախր էս
ի՞նչ բան ա:

Թե.— Ես էլ եմ իմ գլխի վրա մոլորվե, մնացե:

Թաքավորն ասեց.— Ա՛յ կնիկ, մի գնա իրա կուշտը, մի տես
ախր թե էս ի՞նչ նաղլ ա:

Թաքավորի կնիկն էր՝ վե կացավ գնաց ախշկա կուշտը,
ասեց.— Ա՛յ որթի, ախր էս ի՞նչ բան ա, բա դու ըսկի ահ ու եր-
կուղ շունե՞ս, ըսկի քու հոր անըմը շե՞ս լսե, նրա պատվի հըմար
շե՞ս մտածում:

Ասեց.— Ա՛յ մեր, ես բերանացի չեմ կարա պատմի. դու էս
քշեր արի իմ տեղըմը քնի, աչքովդ տես, նոր հավատա:

Մերն էր՝ էտ քշերը գնաց ախշկա տեղըմը քնեց, ախշիկն էլ
գնաց մտավ մոր տեղը: Էտ քշերն էլ արարներն էկան, համա չէին
իմանում, թե մերն ա, հենց գիդային թե էլի ախշիկն ա, վե կալան

տարան: Արաբները, որ քաշվան, էտ տղեն կանչեց հուրի-փարը-քանցը. դրանք էլ ամեն վախտվա դայդա ածելով, թռվալով էկան: Սուփրեն էլ որ բաց արեց, սկսեցին քեֆ անիլը: Ընտե նոր թաքավորի կնիկը զարթնեց, տեհավ ի՞նչ տեհավ:

Ասեց.— Ա՛յ հարա՛յ, ախչկանս էլ են բերե ըստե, որ էն օրն ա ընկե:

Թաքավորի կնիկն էր՝ նստեց ըտե ու դրանց ամեն արարմունքին թամաշ արեց:

Ըտոնք¹ ըտե կերան խմին ու քաշվին գնացին. մնացին Չոփ-չին ու թաքավորի կնիկը մենակ:

Թաքավորի կնիկն ասեց.— Ա՛յ տղա, դո՛ւ ես ըսենց ամեն քշեր իմ ախչկանը բերեմ ըստե:

Ասեց.— Այո՛, մայրի՛կ ջան, ե՛ս եմ, քեզ էլ մեղա, քու ասսուն էլ:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, ի՞նչ կըլներ, որ դու մարթավարի գայլը իմ ախչկին ուզեիր, մենք էլ տալինք քեզ:

Ասեց.— Մայրիկ ջա՛ն, եթե ես գայլ ուզեի, թաքավորն իրա ախչիկը ինձ չէր տա, ես ընենց մի բան եմ արե, որ հըմի թաքավորն իրա ախչիկը ուրախութունով ինձ կտա:

Կնիկն ասեց.— Ես իմ բաժինը տվի, աստված շնորհավոր անի. հըմի մնաց որ թաքավորն էլ տա, հըմի դե դու ոնց ինձ բերել ես ընենց էլ դրկի իմ տեղը:

Արաբներն ալբիալը էկան թաքավորի կնկանը տարան:

էտ առավոտը թաքավորը կանչեց իրա կնկանը, հարցրեց.— Ա՛յ կնիկ, բա դու ըսկի բան չիմա՞ցար մեր ախչկանիցը:

Ասեց.— Ա՛յ մարթ, ինչ գլուխդ ցավացնեմ, ինչ ես եմ տեհել. իմ քյաֆուրը շտենա: Հըմի որ ես բերա՞նացի ասեմ, դու չես հավատա, պըտի քու աչքովը տենաս, որ հավատաս:

Ասեց.— Բա ես ո՞նց կարամ տենա, ա՛յ կնիկ:

Ասեց.— Որ ուզում ես տենաս, պըտի էս քշեր էթաս ախչկանդ տեղըմը քնես, որ նոր հավատաս:

էտ քշեր թաքավորը իրա ախչկա տեղըմը քնեց. քշերը արարները դրան էլ տարան՝ չիմանալով, որ թաքավորին են տանըմ: Ըտե նոր հուրի-փարիքն էլ էկան իրանց դալմադալներովը, սուփրեն բաց

¹ Դրանք, (ծանոթ. բաճառավաճի):

էյալ, նոր ըտոնք սկսեցին իրանց ուտիլ-խմիրը: Նոր ըտե թաք-
վորք դարձնեց, տեհալ, ի՞նչ տենա: Ըտա ըտե նստեց թամաշ արեց
մինչի հուրի-փարիքն իրանց քեֆը պրծան, թողին ղնացին: Մնացին
ըտե մենակ թաքավորն ու Չոփչին:

Թաքավորն ասեց.— Ա՛յ տղա, դո՛ւ ես իմ ախչկանը ըսենց
բերմք բու կուշտը,— ասեց, թուրք հանեց ու հասաւ Չոփչուն: Չոփ-
չին դայրաթ արեց մուծը արարների ճիւղիցը կայցնիր: արարներն
էկան իրանց թրերը սրփած ձեռներին, ասին.— Հը՛, ի՞նչ անենք:

Ասեց.— Էլ ի՞նչ պըտի անենք, հավատար քաշեք ինձ:

Ըտոնք հասան զըրա թաքավորը ասին.— Հը՛, թաքավոր, ախ-
չիկդ տա՛լիս ես Չոփչուն, թե չէ գլուխդ թոցրինք:

— Է՛հ,— ասեց,— ա՛յ տղա, տվեցի, ինձ տարեք,— ասեց,—
իմ տեղը:

Ըտոնք դրան տարան իր տեղը:

Է՛, թաքավորի կնիկն էր՝ քշերով ափալ-թափալ էկավ իրա
մարթի կուշտը, հարցրեց.— Հը՛, պատմի տենամ, ի՞նչ ես տեհել
էս քշեր:

— Ա՛յ կնիկ,— ասեց,— էլ ի՞նչ ասեմ, հըմի ի՞նչ տեհել եմ՝
տեհել, մի բան որ ախչիկս տվել եմ Չոփչուն:

— Դե լավ,— ասեց,— մի ախչիկ ա, մի տղա, լավ ես արել,
որ տվել ես:

Էտ Չոփչուն կանչել տվին իրանց ամարաթը: Բերին իրանց բա-
րեկամ մարթկանցը կանչել տվին, բերին ախչիկը տվին Չոփչուն,
նշան դրին: Ախչկանը հրստիք արին, օխտն օր, օխտը քշեր քեֆ,
ուրախութուն արին ու ախչկանը տարան Չոփչու տուն:

Մի քանի օրից ետը թաքավորը իրա ախչկանը տարաւ ղոնաղ-
կանչեց ախչկանն ասեց.— Ա՛յ որթի, բա ղու չե՛ս իմանում թե քու
մարթը ինչ հոճարով հարստացավ, ախր նա դառն ախրատ էր:

— Ա՛յ հեր,— ասեց,— իմ մարթի հարստութունը որ կա՛ մի
շամաղան ա:

— Է՛,— ասեց.— ա՛յ որթի, տես կա՛րաս,— ասեց,— էտ շա-
մաղանը մի իմ ձեռը քցի:

Էտ ախչիկն էր՝ ղնաց, վե կալավ շամաղանը, բերեց տվեց
հորը:

Ախչկանն էլ նստացրեց կողքը, ասեց.— Էլ մի՛ էթա նրա տու-
նը, ես դրա հախիցը պըտի գամ:

Հերը բերեց մի հատ մում կպցրեց հուրի-փարըքանց ճուխկը-
դրուստ փարիքն էկան, համա սաղ սուր ու թրով էկան:

— Հը՛,— ասին,— թաքավոր, էս հրոպպին քու հոքին պըտի
առնենք:

— Լա՛վ,— ասեց,— սպասեք մի քիչ, էլի ֆոքիս առեք:

Ըննա կպցրեց արաբներին: Է՛հ, արաբներն էլ էկան, ամա ինչ
գալ, էտ թավուր գալուն դուշմանս էլ ռաստ չգա. սրանք հուրի-փա-
րըքանցից դհա բեթար սրերով էկան:

— Հը՛,— ասին,— թաքավոր, էս հադաղը քեզ պըտի թիքա-
թիքա առնենք:

— Լավ,— ասեց,— սպասեք մի քիչ, մի մարթ ունեմ տենա-
լու՝ տենամ, նոր էլեդ սըպանըմ եք՝ սըպանեք:

Մարթ զրկեց՝ Չոփչին էկավ. Չոփչին գալուն պես՝ բիրադինն
էլ դառան դրբա Չոփչին, ասին.— Ա՛յ, մեր տեր, ի՞նչ անենք,
քա՛նդենք, թե շինե՛նք:

Ասեց.— Ո՛չ քանդեք, ո՛չ շինեք:

Չոփչին ըտե մումը պոկեց, բիրադի էլ քաշվեցին:

Նոր թաքավորն ըտի խնթրեց. Չոփչուն, որ նա իրա ձեռովը
կպցնի, ուզըմ էր տենար, թե հըմի ո՞նց կգան:

Կպցրեց՝ հուրի-փարիքն էկան, էն սարթովը, ընչով որ գալիս
ին: Ըննա կպցրեց, սուփրեն բաց էլավ. կպցրեց՝ արաբներն էկան
անսուր ու թուր ընդե կաննեցին:

Նոր ըտե թաքավորն ասեց.— Ո՛րթի,— ասեց,— էս դոնուշ
հաստատ տվի քեզ, ըստուց ետը դու իմ հալալ ժառանգն ես, աստ-
ված իմ թաքավորութունն էլ քեզ բաշխի, իմ ախչիկն էլ, էն շա-
մադանն էլ:

Թաքավորն էր՝ տեղիցը վեր էկավ, Չոփչուն նստացրեց իրա
տեղը թաքավոր:

Ըստոնք հասան իրանց մուրադին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րազին:

Ասսուց իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին,
մինն էլ՝ անգաշ դնողին:

26. ՎԱՐԴԻԹԵՐ

Ժամանակով մի ախրատ մարթ կար, ունեւր մի կնիկ։ Թե՛ ինքը, թե՛ կնիկը ուր որ էթում ին, վռնտում ին, շին թողում իրենց մոտին կայնի։

էտ կնկա ջանին հասավ, էկավ մարթին ասեց.— Ժա՛մ եմ էթում՝ դուս են անրմ, հարևանի տո՛ւն եմ էթըմ՝ դուս են անրմ, ինչ անենք, արի դուս գանք մեր գլխի ճարը տենանք, էթանք սարի գլուխը մեզ հըմար ապրենք, որ հարևանի էրես շտենանք։ Սոված կապրենք՝ մեզ հըմար, կուշտ կապրենք՝ մեզ հըմար։

— Ա՛խ,— ասեց մարթը,— վատ հարևաններ, ձեր էրեսիցը ես տանից-տեղիցը դադարկուն եմ ընկնում։

Մարթ ու կնիկ հ՛էլան գնացին սարի գլուխը, տեհան մի զաղա կար, նի մտան գաղի մեշը։

— Օ՛ֆ,— ասեց կնիկը.— ի՛նչ լավ տեղ ա, ո՛չ հարևան կա, ո՛չ դրկից, մեզ էլ ամոթանք չեն տա. կապրենք մեզ հըմար։

Մարթն ասեց.— էտ շատ լա՛վ, համա մեզ ուղղա՛ ա պետք. դու ըստի կաց, ըստեղ մոտիկ քաղաք կա, ես էթամ փող աշխատեմ, բերեմ քեզ պահեմ։

Կնիկը էտ գաղումը մնաց, մարթը հ՛էլավ գնաց էտ քաղաքը։ Գնաց մի բարի մարթի ուստ էկավ։

էտ մարթն ասեց.— Հը՛, որթիս, մշակ կըլնե՞ս ինձ։

Ասեց.— Կըլնեմ։

Ասեց.— Ամսով կըլնե՞ս, թե տարով։

Ասեց.— Ամսով կըլնեմ. իմ կնիկը սարըմն ա, ամսն ամիս հա-
խըս կառնեմ, ռուզդա կառնեմ, կտառնեմ կնկանս կպահեմ:

էտ մարթն ասեց.— Հա՛վ:

Հախը կտրեցին, էտ տղեն ըտեղ մնաց:

Ամիսը թըմամեց, էտ մարթը հախն առավ, ռուզդա տարավ
կնկանը:

էթալիս աղեն ասեց.— Ո՛րթիս, որ էթըմ ես, ամառ ա, շոք ա,
տե՛ս, թե ձորերումը ձին ըլի, կամ սառից, մի քիչ բեր, քցենք գի-
նու մեշը. խմենք: Սառցով գինին շատ լավ կըլի: Դե՛, որթի, տերը
քու հեննա, գնա՛, թեզ ետ դառ արի:

Մարթը ռուզդեն առավ, դրեց խուրջինը, քցեց ձախ ուսը,
գնաց: Գնաց հասավ զաղեն, տեհավ որ մի հատ աժղահա զաղի
դռանը պառկած ա: Որ տեհավ՝ դարզանդեց, ուզեց որ ետ դառնար
փախներ. էտ աժղահեն ժաժ տվեց իրեն, կնկանը հասկացրեց:

Կնիկը դուս էկավ, ձեռով արավ, ասեց.— Մի՛ վախենա, արի,
էս մեր պահապանն ա:

Մարթը սրտապնդեց, հետ դարձավ էկավ: Որ էկավ զաղի դռա-
նը, կնիկն ասեց.— Ա՛յ մարթ քան, էս մեր պահապանն ա, մի՛ եր-
կուղ անի, աստվածութունն ա զրկե մեզ:

Մարթը մտնըմ ա նեքսե, ուրախ-ուրախ հանըմ ա ռուզդեն,
ասըմ ա.— Ա՛յ կնիկ, հրես մի ամսվա ռուզդա եմ բերել, կե՛ր,
խմի՛ր՝ ընչար նորից գամ. մի ընենց լավ աղա եմ քթել, որ ամիսը
մեկ որ ինձ իրավունք ա տալի, որ գամ քեզ տենամ:

էտ օրը մարթ ու կնիկ կերան խմեցին, ուրախութուն արին:
Առավոտը, որ լիսը բացվեց, լիսը բացվի ձեր վրեն, ձեր որթկերանց
վրեն, մարթը վե կացավ, մնաս բարով արեց, գնաց, ասեց.— Մի
ամսից էլի կգամ:

Կնիկն ասեց.— Գնա՛, տերը քու եննա, աղիդ լավ կծառայես,
դու գիտե՞ս, որ շողոմբոր գառը օխտը մեր ա ծծել: Դու որ շողոմ-
բորութուն անես, խոսքիցը դուս չգաս, միշտ էլ իրավունք կտա,
կգաս ինձ կտենաս:

Մարթը էլավ գնաց:

Արի տես որ կնիկը էրկուֆոքիս էր, մարթին հայտնի չէր, օրե-
րը որ թըմամեց, ցավը բոնեց:

— Ախ,— ասեց.— աստված, ես էս լճալես անեմ, ինձ տատ-
մեր շունեմ, ինձ աղատող շունեմ:

Մեկ էլ տեհավ իրենց քաղաքի տատմները քննվեց: Տղեն առավ, լողացրեց, դոնդաղ շինեց, դրեց կողքը: Էկավ մի հինգ օր, վեց օր անց կացավ:

Էտ կնիկը դոնդաղն առավ գիրկը, ասեց.— Ա՛խ, աստված, բա ես ո՞նց անեմ, քավորը ըստեղ չի, իմ ծխական քահանեն ըստեղ չի, ես ո՞նց անեմ իմ բալիկին հալալեմ, շուրը քաշեմ:

Մեկ էլ տեհավ, որ իրենց քահանեն, քավորը, մեկ էլ տատմները բուսան: Տատմները շուրը հաղրեց, դոնդաղը քանդեց, քավորը խտրտեց, տերտերը փութառ քցելով շուրը քաշեց, մեռոնեց, անըմը դրեց Վարդիթի: Բերին դրին մոր գիրկը:

Տատմերն ասեց.— Ջուրը քաշեցինք, մեռոնեցինք, մի-մին էլ օրհնեք տանք, մի-մին ծաղիկ բախշենք:

Քահանան ասեց.— Բա՛խշենք, համա իրավունքը քոնն ա, առաջ դու ասա, մենք էլ քու եննուցը կգանք:

Տատմերն ասեց.— Ես խնթրում եմ աստըծանիցը, որ էս նորամանուկը ինչ ժամանակ որ լըղացենեն՝ շուրը ոսկի, արծաթ դառնա:

Քահանան ասեց.— Ես էլ խնթրում եմ աստըծանիցը, որ էս նորամանուկը ինչ ժամանակ որ լաց ըլի, աչքերիցը մարքարիտ թափի:

Քավորն էլ ասեց.— Ես խնթրում եմ աստըծանիցը, որ իմ սանիկը ինչ ժամանակ որ ման գա, ոնների տակ անմահական ծաղիկ բուսնի:

Ասեցին ու համփարցվեցին:

Անցավ մի էրկու օր, էտ կնիկը էրեխին լըղացրեց, տեհավ՝ շուրը տաշտի մեջ արծաթ դառավ. նա հենց իմացավ, թե շուրը սառեց, վե կալավ՝ զաղի մի պուճախը լցրեց: Որ էրեխեն լաց ըլավ, աչքերիցը մարքարիտ թափվեց. խեղճ կնիկը միամիտ էր, հենց զիտեր թե կարկուտ ա, հավաքեց, լցրեց սառցի կշտին:

Ամիսը թըմամեց. աղեն մուրախաս արեց, էտ մարթը հախն առավ, ուղղղան հաղրեց, ընկավ ճամփա:

Աղեն ասեց.— Ա՛յ տղա, էս անքամ շմոռանաս, հետդ սառից բերես:

Մարթը էլավ, էկավ հասավ զաղեն, տեհավ էլի էն աժդահեն դառն աղաքին մեկնված ա. չվախեցավ, էկավ, աժդահեն ճամփա տվեց, անցավ մտավ զաղեն: Տեհավ կնիկը պառկած էր, կողքին

մի լսի կտոր բալուզ դրած: Աշխարհն իրեն տվին, գրկեց, ուրախացավ, ասեց.— Ա՛յ կնիկ, էս ո՛նց ազատվեցիր մեն-մենակ:

Ասեց.— Փառք աստու, մեր տատմերը էկավ ազատեց, մեր քահանան, քավորը էկան կնքեցին, անըմը դրին վարդիթեր:

Նստեցին, կերան-խմեցին ուրախացան, տղին հաղացրին, մութը ընկավ՝ քնեցին:

Լիսացավ. լիսը բացվի ձեր վրին, մարթը հօ՛ւլավ, որ էթա քաղաք, տեհավ զաղի մի պուճախը մի սիպտակ բան պսպրղում ա, ասեց.— էս ի՞նչ լավ էլավ, իմ աղեն սառից էր ուզում, էս սառիցը ո՞րդիան ա, տանեմ աղին:

Կնիկն ասեց.— Որ էրեխին լողացնում եմ, ջուրը դառնում ա սառից, կիտում եմ ըտեղ: Լաց ըլելիս էլ կարկուտ ա թափվում, կիտում եմ ըտեղ:

Մարթը խուրջնի մի աչքը սառից լցրեց, մի աչքն էլ կարկուտ, քցեց ուսին, ընկավ ճամփա, գնաց տուն: Գնաց տեհավ, որ խանըմը հաց ա թխում:

Խանըմն ասեց.— Էկա՛ր. սառիցը բերե՛լ ես:

Ասեց.— Խա՛նըմ, բերել եմ:

Ասեց.— Աղին տանը չի, տար ղիբ զերզանբին, որ չհալչի:

Տարավ դրեց զերզանբին:

Աղեն էկավ, էտ մարթը զնաց զերզանբուց մի կտոր սառից վե կալավ, բերեց տվեց աղին, ասեց.— Աղա՛, սառիցը բերի:

Աղեն որ տեհավ՝ զարմացավ: Ասեց.— Շատ ես բերե՛լ:

Ասեց.— Աստու՛ն փառք, մի խուրջին լիքը բերել եմ, հրե՛ն զերզանբումը:

Աղեն ասեց.— Է՛թանք տենանք:

Գնացին, տեհան, որ բոլորը ոսկի, արծաթ ա:

— Ա՛յ քու տունը շինվի, — ասեց աղեն, — ի՛նչ սառից, էս սաղ ոսկի, արծաթ ա: Որթիս, ինձ հարամ, քեզ հալալ ա, վե կալ էթա՛ք բազարը, խուրդենք. նաղտ փող անեմ, տամ քու ձեռը:

Գնացին բազար, արծաթի ու ոսկու կտորները խուրդեցին, նաղտ փող արին, լցրին խուրջնի աչքը, բերին տուն:

Աղեն ասեց.— Հստուց դենը էլ նոթարութուն անելու պետք չու. նես, առ էս աշխարի խաղենն, գնա քեզ հըմար հանգիստ կյանք վաշելի:

Մարթը վե կալավ փողերն ու ուրախ-ուրախ գնաց զաղին:

— Է՛, կնիկ,— ասեց,— աստված տվեց որ տվեց, էտ կիտուկը ոչ թե սատից ա՛ռ ոսկի, արծաթ ա: Արի էթանք քաղաք, մեզ հըմար ամարաթներ շինենք, դոստ ու դուշմանի աչքը քոռացնենք:

— Զէ,— ասեց կնիկը,— անճախ ա անգաջներս դինջացել, ապրենք ըստեղ, մեզ հըմար: Ամարաթ ես ուզըմ՝ ըստեղ շինենք, էս զադի գլխին:

Մարթը ռադի կացավ, գնաց քաղաքից ուստա, Ֆահլա բռնեց, բերեց մի ընենց ամարաթներ շինեց զադի գլխին, որ շուտես, շխմես՝ նստես թամաշ անես:

Տասըհինգ տարի ըստեղ ապրեցին, ախշիկը մենձացավ, տասնըհինգ տարեկան էլավ: Թե ուրիշի էրեխեքը տարով ին մենձանում, դա օրեցօր էր մենձանում. բարցրացել դառել էր շինարի, որ ման էր գալիս՝ ոնների տակին անմահական ծաղիկներ ին բսնում, էրեսը կասես լիսնհազ ըլեր. լիսնհագին ասում էր մի՛ դուս դա, ես դուս եմ էկել: Հ՛աշկերը մին-մին արեքակ ին, ծամերը ոսկեթել մինչև կրնկներն ին կոխում: Պոռոնները բարակ՝ ոնց որ վարթի թեր: Որ խոսում էր՝ կասես բերանիցը անուշ մեղր էր թափում: Տեսողը խելքամաղ էր ըլնում:

Օրերից մի օրը թաքավորը ասում ա իրա տղին.— Արի՛ քեզ նշանեմ մեր վեղրի ախշկա հետ:

Տղեն ասում ա.— Նշանվելուցս առաջ ես պըտի էթամ ավ անելու:

Թաքավորի տղեն վեղրի հետ հեծնում են ձիանիքը, մի քանի մարթկանց եննա էթում են ավ անելու:

Սաղ օրը սար ու ձոր ման են գալի, ավ շի պատահում: Վեր են գալի ձորը, տենում են մի հատ մարալ արածում ա. մարալը ըտրանց որ տենում ա, փախնում ա. թաքավորի տղեն ձին լցնում ա, քար ու ձոր մտիկ շի տալի, եննուցը գնում ա: Վարդիթերենց ամարաթի կշտին մարալը հ՛աշկիցը կորչըմ ա: Թաքավորի տղեն ձիուցը վեր ա գալի, տենում ա, որ դռան առաջին մի հալիվոր նստած ա:

Թաքավորի տղեն ասում ա.— Ա՛յ բիձա, իմ մարալը ըստեղ էկավ, պտի տաս:

Հալիվորը շիվարեց, ասեց.— Ա՛յ բալա, ըստի մարալ շի էկել, գնա քու մարալիդ քամակիցը:

Էտ զրըցին վեղիրն էկավ կշտին կաննեց: Էրկուսը մին էլան, էտ հալիվորին նեղը լծեցին:

Ասին.— Պրտի էթանք, ման գանք քու ամարաթը:

Հալիվորը մատը կծեց, ասեց.— Կա՛ շկա ըստոնք իմ ախշկա հըմար են էկել:

Ճարը կտրվում ա՛ թողում ա, որ էթան ման գան: Սաղ օթախները ման են գալի՝ իրանց մարալին շեն քնում. գալիս են կանուամ մի դռան առաջ, նի են մենում էտ օթախը, ի՛նչ տենում. մի ախշիկ, որ շուտես, լիմես՝ կանես նրա էրեսին թամաշ անես. նա որ ման էր գալի՝ ոնենրի տակին ծաղիկներ էր բսնում:

Թաքավորի տղեն ասում ա.— Իմ մարալը էս ա՛ որ կա:

Ըտեղ արի տես, որ վեզրի սրտին խանչալ տաս, արին չի կաթա: Ինչ աներ. թաքավորի տղեն էր, որ մի բան բեյինն ընկներ, էլ ձեռ չէր քաշի:

Թաքավորի տղեն ախշկա հորը ասեց.— Ա՛յ հեր, ես քու ախշիկդ ուզում եմ, պրտի տաս:

Հերն ասեց թե.— Ինձ քցես՝ ես կտամ, համա իրավունքը իրա ձեռին ա, իմ փայս աստված օրհնի:

Թաքավորի տղեն էկավ ախշկանն ասեց.— Ես քեզ ուզում եմ, կամք տալիս ե՛ս:

Ախշիկն ասեց.— Ես կամք տալիս եմ, համա ես ահալուխ ախշիկ չեմ. գնա հորիցս ուզա:

Տղեն էկավ հոր մոտը, ասեց.— Ախշիկդ կամք տվեց. քցել ա քեզ, դու էլ օրհնող ի՛լ:

Հերն ասեց.— Աստված օրհնի, մի բարցի ծերանար:

Թաքավորի տղեն ուզում էր հենց էտ սհաթին առնի իրա հարսնացուն ու էթա, համա վեզիրը ասեց.— Ըտենց բան չի՛նի. էթաք թաքավորին ասենք, նրա խորուրթն էլ առնենք, ետո զորքով, զոշունով, զհոլ-զուռնով, քեֆ ու ուրախութունով գանք մեր ամանաթը տանենք:

Թաքավորի տղեն ռադի կացավ, մնաս բարով էլան, ձիանը նի էլան, գնացին: Գնացին թաքավորի՝ կուշտը:

Թաքավորի տղեն ասեց.— Մի ախշիկ եմ քթել, կուզես՝ էն ա, չես ուզի՝ էն ա:

Թաքավորը թաքուն կանչեց վեզրին, ասեց.— էտ ի՛նչ թավուր ախշիկ ա, որ բռնեց սիրտը կպել ա:

Վեզիրն ասեց.— Էնա կրեբես, կտենաս. սարի, ձորի մեջ ապրողը ի՛նչ կըլնի:

էքսի օրը թաքավորը հրամայեց, որ վեղիբը իրա տղի հետ էթա, հարսը բերի: Վեղիբը դորքը վե կալավ, իրան ախշկանն էլ տղամար-
թի շոր հաքցրեց, ընկան ճամփա. էկան հասան Վարդիթերանց
ամառաթները: Կերան, խմեցին, հարսը վե կալան, դուս էկան:

էկան, ճամփին մոլին ընկավ, վեղիբն ասեց.— Տղերք, մեք
վուղի, էկեք էս քշերը ըստեղ մնանք, լիսը բացվի էթանք քաղաք,
որ բիրադի էլ տենեն. դոստը ուրախանա, դուշմանը ճաքի:

Արի տես, որ էտ անխիղճ վեղիբը բիրադի մարթկանցը գրա-
վեց, մի լավ հարփացրեց՝ ընենց, որ բիրադնով էլ խոսմար վեր
ընկան, քնեցին:

Վեղիբը Վարդիթերին խափեց, տարավ մի ախարի կուշտ:—
Ըստեղ դու նստի, էթամ քու լայադին մարթ բերեմ:

Ախշիկը նստեց. վեղիբը գնաց իրա ախշկանը առավ, էկավ:

Վեղիբը վրա հասավ Վարդիթերի կռները բռնեց, իրա ախշկա-
նը ասեց.— Արի սրա շորերը հանի հաքի:

Ախշիկը Վարդիթերի շորերը հանեց, իրա վրի տղամարթի շո-
րերը դեն քցեց, ըտրա շորերը հաքավ. եննա դանաւոր առավ Վար-
դիթերի հաշկերը հանեց, քցեց իրա ջերը: Վարդիթերին ըտեղ տըկ-
ւոր թողացին ու գնացին:

Վեղիբը բերեց իրան ախշկանը թաքավորի տղին կշտին թեք
քցեց: Լիսը բացվեց. վե կացան գնացին, քեֆով-ուրախութունով
հասան քաղաք, Թաքավորը օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արեց,
ըստեց պսակեց:

Մի էրկու օր անց կացավ, թաքավորի տղեն իրա կնկանը
ասեց.— Մի վե՛ր կաց, ման արի, մի քու շնորքդ տենեմ:

Նա կողքի ընկավ, վե չկացավ: Թաքավորի տղեն տեհավ, որ
շնորքը շանց չի տալի. օրը մեկ արեց, տուրը հաղար արեց: Թա-
քավորի տղեն, որ իրա կնկանը չէր ծեծում, նրա ձենը հասնում էր
վեղրի անդաշը:

Վեղիբը գալիս էր թաքավորին ասում էր.— Ծա չէի ա՞սքմ, որ
սարը ապրող ախշիկը բոի կընի, չպըտի բերեիք, համա որ բերել
եք, չպըտի քյորլուդ տաք, չէ՞ որ նրա ամոթն էլ ձերն ա:

Թող թաքավորի տղեն օրե՛ն հաղար անգամ ծեծի վեղրի ախ-
շկանը, մենք խաբարը տանք Վարդիթերիցը:

Օրերից մեկ օր մի վաճառական էկավ էտ ախպրի մօտը վեր էկավ: Սկսեցին հաց ուտիլը: Վաճառականը մի կտոր հաց քցեց իրա թուլի հաղաքը. թուլեն հացը վե կալավ, գնաց ձեռաց ետ դառավ էկավ: Մեկ էլ հաց քցեց, էլի առավ գնաց, էլի ձեռաց ետ դառավ էկավ, մեկ էլ քցեց՝ էս անգամ ասեց.— Տղերք, մեկդ վե կացեք տեհեք, էս շունը հացը հո՞ւր ա տանում:

Թուլի եննուցը մեկը գնաց, գնաց տեհավ, որ մի տկլոր, քոռ ախչիկ վեր ընկած ա, թուլեն հացը բերում տալիս ա դրան: էտ մարթը հետ ա դառնում, գալիս ա աղին ասում ա.— Աղա, մեր թուլեն հացը տանում ա ընտեղ մի քոռ, տկլոր ախչիկ կա, տանում ա ընդրան ա տալի:

Աղեն ասում ա.— Գնացեք, էտ ախչկանը բերեք:

էթում են, բերում են:

Վաճառականը ասում ա.— Իմ բալես, դու ո՞րդիանցի ես:

Ախչիկն ասում ա.— էս թաքավորի քաղաքիցն եմ:

Վաճառականը ասում ա.— Բա՛լա ջան, ես էթում եմ էտ քաղաքը, քեզ հետս կտանեմ:

Աղեն ասում ա.— Տունդ գի՞դում ես:

Ասում ա.— Գիդում եմ, դու տար ինձ քաղաքի ղրաղին բաց թող, ես կէթամ կքթնեմ:

Վաճառականը վեր՛նում ա էտ ախչկանը, տանում ա քաղաքի ղրաղին վեր ա դնում, մնաս բարի՛ս ա անում, էթում:

էտ ախչիկը էթում ա մի դուռ ա ծեծում. մի պառավ ա դուրս գալի.— Որթի, ի՞նչ ախչիկ ես:

Ախչիկն ասում ա.— Նանի, կա՞րաս ինձ տուն առնես:

Պառավն ասում ա.— Ա՛յ բալա, ես մի քյասիր կնիկ եմ, քեզ ո՞նց տուն առնեմ:

էտ վախտը ախչիկը ջերիցը հանում ա մի բուռ ոսկի, տալիս ա պառավին: Պառավը ասում ա.— Վա՛յ, ես քեզ դուրբան, բու շաբը տանեմ, քեզ էլ հո՞ւր թողամ էթաս, քու էկած ճամփին դուրբան, ա՛րի նեքսե:

Վարդիթերը ասում ա.— Նա՛նի ջան, վախիլ մի՛, ինձանից քեզ վնաս չի գա, ժամանակին քեզ կհարստացնեմ, հըմի գնա մի կու՛մ ջուր բե, ես պըտի լեղանամ:

Պառավը վե կալավ կուժը, գնաց ջուրը բերեց:

Պառավր որ շուրը բերեց, ախշիկն ասեց.— Նանի ջան, դու գնա քու բանիդ, ես ըստի կլնդանամ, մի վախտից հետո կգաս:

Ախշիկը լեղացավ, սաղ շուրը ոսկի ու արծաթ դառավ. պառավը էկավ՝ ի՞նչ տեհավ, սաղ պունձախը ոսկով ու արծաթով լցրել ա, շատ ուրախացավ, ասեց.— Ա՛յ բալա, էտ ո՞նց արեցիր, որ շուրը ոսկի դառավ:

Ախշիկն ասեց.— Հըլա որտե՛ղ ա ոսկին ու արծաթը, դու կոիդ զվաթ տուր, շուր բեր, ես էլ ոսկի ու արծաթ շինեմ:

Պառավի բանը էն էր, որ առավոտը քշերհանա վեր էր կենում, կժերը առնում, տարի օրը շուր էր կրում:

Ախշիկն էլ մի յանիցը ոսկի ու արծաթ էր շինում:

Օրերիցը մեկ օրը ախշիկը պառավին ասեց.— Նանի ջան, ձեր քաղաքըմը ինչի՞նեք կըլնի՞:

Պառավ, ասեց.— Խի՞ չի ըլնի:

Ասեց.— Դե որ կա, գնա կանչի, թող դա, մի լավ ֆասաղ քաշի, րեդ հըմար մի ընենց շենլիկ պըտի շինեմ, որ քաղաքըմը թայր չըթնվի:

Պառավը վե կացավ գնաց ինչի՞նքին բերեց: Ինչի՞նքն էլ ֆասաղը տվեց, գնաց:

Էքսի օրը ախշիկը պառավին դրդեց էլեդ քաղաքը ֆահլա, բաննահ, ուստա, քարտաշ չթողեց, որ հավաքեց բերեց:

Բերեցին էրկու ամսե՞ն վրա ընենց շինութուններ շինեց, որ սաղ քաղաքումը ասելիք էլավ: Էտ պալատների մեշն էլ բերեցին խալ ու խալիչերով փովտակեցին, սկսեցին գյանք քաշել:

Ախշիկն ասեց.— Նանի ջան, հո էլ պակաս բան չմնա՞ց:

Պառավն ասեց.— Որթի ջան, մի բան ա պակաս մնացել՝ որ իմ ջանին դարդ ա ըլել, քշեր ու ցերեկ մտիցս չի էթում:

Ախշիկն ասեց.— Էտ ի՞նչ բան ա, որ էս հանքին գյանքի միշին մտիցդ չի էթում:

Պառավն ասեց.— Որթի ջան, քու հ՛աշկ շունենալը ինձ հըմար սարի դդար դարդ ա:

Ախշիկն ասեց.— Նանի ջան, էս քշեր ես մի էրադ ի տեհել. էրադումս հ՛ախպուր ի գնացել. ըտեղ իմ հ՛աշկերը էրկու հատ ադունիկ ուղում ին սաղացնիլ:

Ախշիկն ասեց.— Նանի ջան, բա ձեր քաղաքըմը մի հ՛ախպուր չկա՞:

Նանը ասեց.— Խի՞ չկա. ընենց մի լավ հ'ախպուր կա, որ կըշտին նստողի հոքին փառավորում ա. վրին էլ էրկու հատ շինարի ծառ կա:

Առավոտը ախշիկն ու պառավը վե կացան գնացին հ'ախպուրը. ճամփին բեզարել ին, հենց որ տեղ հասան, պառավն ասեց.— Բա՛լա ջան, մի քիչ դի՛նջանանք, ես նստեմ, դու գլուխդ դի գոքս, ոտերդ էլ դի ջուրը, մի քիչ քնի:

Ախշիկն ասեց.— Լա՛վ, ես կքնեմ, դու զարթուն կաց:

Արի տես, որ պառավը ախշկանիցը թեզ քնեց: Ախշիկը շատ էր քնե, քիչ էր քնե, էրագումը տեհավ, որ էրկու հատ աղունիկ իրար Լննա խոսում ին: Էտ աղունի կներից մեկը ասեց էն մի աղունիկին.— Ա՛յ քիր, գիդաս էս ախշիկը ո՞վ ա. էս ախշիկը էն զադի միշի ծնված ախշիկն ա, Վարդիթերն ա. ըտրա հ'աշկերը վեզրի ախշիկն ա հանել, որ մնչանք հըմի էլ նրա ջիրումն ա, նա էլ թաքավորի տղի կնիկն ա: Վարդիթերը քնած ա՛ թո իմանա, զարթուն ա՛ թո լսի, մեր բմբլներից մի հատ վե կքցենք, թող վեր ունի, տանի իրան մողին պահի: Ըտուց հետո իրա ոտների տակ բըսնող ծաղիկներից լավ-լավ դաստա շինի, զրգի ծախելու, փողով ուզեն՝ շտա, մալով ուզեն՝ շտա, ասի որ՝ հ'աշկի լսով՝ եմ ծախըմ, հ'աշկի լիսը որ բերին, թող դնի հ'աշկերի տեղը, բմբլով էլ ախպրի ջրիցը քսի, կլավանա:

Ըտոնք թռան գնացին:

Ախշիկը վե կացավ տեհավ, որ պառավը քնած ա, ասեց.— Նա՛նի, բու ա քնես, հլա մի վե կաց, էտ ծառների տակին ման արի, տես բմբուլ կա վեր ընկած, բեր տո՛ւր ինձ: Նանը վե կացավ ման էկավ, ման էկավ՝ շինարի տակիցը մի բմբուլ քթավ, բերեց տվեց ախշկանը: Ախշիկը բմբուլը վե կալավ, գնացին տուն:

Էքսի օրը ախշիկը պառավին ասեց.— Ես ման կգամ, դո՛ւ իմ եննուցս ծաղկըները թոփ արա, դաստա արա:

Ախշիկը ման էկավ, պառավը նրա եննուցը ծաղկըները թոփ արեց, դաստա արեց:

Ետո ախշիկն ասեց.— Էտ ծաղկըները վե կալ տար ծախա, փողով կուզեն՝ շտաս, մալով կուզեն՝ շտաս, որ կասեն. Քբա ընչո՞վ ես ծախըմ, ասա. Ձում որ ավելի հ'աշկի լիս ունի, նրան կտամ:

Պառավը ծաղկըները դրեց բոթնոցի մեջ, տարավ ծախելու:

Ով գալիս էր ծաղիկ առնելու, պառավն ասում էր.— Ավելնորթ հ'աշկի լսով եմ ծախում:

Բիրադի դարձանք ին, ասում ին.— Էս պառավը գիժ ա, ում ավելի հ'աշկի լիս ունի, որ տա ծաղկով:

Պառավը էկավ հասավ թաքավորի պալատի առաջը: Թաքավորի հարսը փանջարիցը պառավին որ տեհավ, կանչեց իր կուշտը, ջի-րիցը մի բուռ ոսկի հանեց տվեց, որ ծաղիկ առնի:

Պառավն ասեց.— Էս ծաղիկը փողով չեմ ծախքմ, ավելնորթ հ'աշկի լսով եմ ծախքմ:

Թաքավորի հարսը որ լսեց հ'աշկի լսի անքմը, ձեռը տարավ քերքերը, ման էկավ, հ'աշկի լսերը քթավ, տվեց պառավին, պառավը օխտ-ութ դաստա ծաղիկ ուներ, տվեց էտ հարսին, հ'աշկի լսերը առավ ու եգին տուն էկավ:

Վարդիթերը ոններ ձենը որ լսեց, ասեց.— Նանի ջան, բերեցի՞ր:

Պառավը ասեց.— Բա՛լա ջան, բերի, արի ա՛ռ:

Ախչիկը հ'աշկի լսերը պառավի ձեռիցը առավ, պառավին թաղաղան դրկեց խապուրը. ասեց.— Գնա՛, թաղա ջուր բեր:

Պառավը գնաց, ջուրը բերեց: Ախչիկը հ'աշկերը դրեց տեղը, բմբուլը թաթախեց ջրի մեջը, քաշեց հ'աշկերը, հ'աշկերը սաղացավ, պառավի յարեն էլ հետը սաղացավ:

Պառավն ու Վարդիթերը իրանց հըմար թող քեֆ քաշեն, մենք քարարը տանք թաքավորի տղիցը:

Թաքավորի տղեն էկավ տեհավ ծաղրկները պատերին կպցրած ա դաստով, շատ ուրախացավ. ասեց.— Էլ խի՞ իր ծեծվքմ, խի՞ իր ջարթվքմ դու, ես էս ծաղկըներն ի ուզքմ:

— Դե, — ասեց, — մի վե կաց ման արի:

Ասեց.— Ի՛նչ շատ վազացնում ես ինձ:

Չվեկացավ. էլի դրան ծեծեց ու գնաց ջուկ տեղ քնելու: Իրա մտքին մտածեց, որ ես իմա քթել եմ, նշանները դուս ա էկե: Ըտոնք մի ժամանակ ըտենց մնացին, էկավ որ մայիսի օրերն էր, թաքավորը իրա ձիանը դրգեց պահելու. ձենը գնաց էտ պառավին:

— Հա, — ասեց, — պառավ, ի՛նչ կա, — ասեց, — որ մեր թաքավորը ձիանը տալիս ա պահելու:

— Գնա՛,— ասեց,— մի հատ էլ դու առ բե՛ր, պահենք, աստ-
ված թող մեզ շամանչացնի թաքավորի մոտի՛ն։

Պառավել վե կացավ գնաց։ Թաքավորը բոլոր ձիանը ցրվել էր,
մի հատ ձի էր մնացել։ Ընենց դռագա ձի էր։

— Դե՛,— ասեց,— տվեք էտ ձին էլ պառավել տանի, ես գի-
դամ ճամփին պըտի սատկի։

Պառավել էր՝ ձին վե կալավ բերեց, հընչել իրա տունը հասնիլը
տասը տեղ նստեց էտ ձին,

— Նանի,— ասեց,— ձիս բերեցի՞ր։

Ասեց.— Բերեցի։

Ասեց.— Ո՛րթի, ընչո՞ւ պըտի պահենք, գարի, դարման շու-
նենք, խոտ շունենք։

Ասեց.— Աստված մեծ ա, բա՛ ես խոտ ու դարմա՞ն էլ չեմ։ Դու
գնա՛ գործիդ, ես էս ձին լավ կպահեմ։

Ախչիկը ձին առավ տարավ պահեց. ինքը ման էր գալի, ոնեն-
բի տակը անմահական ծաղիկներ էր բուսըմ, ձին եննուցը ուտե-
լով էթըմ էր։ Մին էրկու ամսվա մեջ ձին տուգվեց, դառավ հրեղեն
ձի, աստղերի հետ հաղ էր անըմ։

Օրերի մեկ օր սկսեց թաքավորը ձիանը կիտիլը։ Սաղ կիտեցին,
մնաց էտ պառավի ձին, դռագա էր, բանի տեղ չէին գնըմ։

Թաքավորը տղին ասեց.— Ա՛յ տղա, էն մի ձին ա մնացե, էն
էլ դու գնա բեր։

Թաքավորի տղեն էր՝ էկավ պառավի տունը, պառավը նստած
էր իրա դռան առաջին, հարցրեց, ասեց.— Նանի՛, մեր ձին
ըստի՞ ա։

Ասեց.— Ըստի ա՛, համա ձիուդ ընենց ենք շաղացրե, որ աս-
տղենբի եննա հաղ ա անըմ, արի տե՛ս։

Թաքավորի տղեն մտավ նեքսե՝ ի՞նչ տեհավ, վարդիթերը ձիու
գյամիցը բռնել ա, ընկել ա աղաք՝ էթում ա, ոնենբի տակին փունջ
մանուշակ ա բսնում, ձին էլ ուտում ա ու խրխնջում։ Թաքավորի
տղեն որ տեհավ, խելքը գլխիցը թռավ, էրկուան էլ իրար ճընանչե-
ցին, փաթաթվեցին իրար։ Ախչիկը վեզրի արածները պատմեց թա-
քավորի տղին. թաքավորի տղեն ամեն բան հասկացավ։ Ըտուց հե-
տ ետ դառավ էկավ տուն, գնաց հոր կուշտը, վեզրի արածները
պատմեց։

Թաքավորի տղենն ասեց.— Ա՛յ հեր, դու ինձ ղնամիշ իր անում, ասում իր. «Քու մեխքն ա, քա՛շի, ո՞վ ա մեղավոր, զաղի ապրած ախլիկն ի՞նչ պըտի ըլնի, հո մենք շարեցինք, դու քու կամքովն առար», ասում իր. «Սա ուզում ի վեզրի ախլիկը առնել, դու չուզեցիր՝ գնացիր սարում ապրած ախլիկ առար»: Վեզրի ախլկանը հո տեհար, դե դու արի զաղի բերած ախլկանն էլ տես, Հըմի, ա՛յ հեր, վե կաց, քու պատրաստութունդ տես, ըստիան մինչի պառավի տունը խալիշա փոխի տուր:

Հերը տղին լսեց, մնչվիլ պառավի տունը խալիշա փոեց, գորքերը հանեց կաղնացրեց, Վեզիրը կծկծու մեռնում էր: Հարսին պառավի տանիցը հանեցին, առոք-փառոք տարան, երմիշ ըլելուս տե՛նողի խելքը էթում էր, ոհնների տակի վարթ-մանիշակները հավաքող-հավաքողի էլավ: Վարդիթերին բերին հասցրին թաքավորի ամարաթները: Թաքավորը թազա հարսին ու իրա տղին կանչեց, տարավ իրա կուշտը, ճակատները պաչեց ու օրհնեց:

Հետո վեզրին ու իրա ախլկան կանչեց. ըտրանց կապիլ տվեց մի-մին գիժ դաթրի պուշից ու բրախեց:

Ղաթրները իրիկունը էկան, ըտրանց շոր քլալվեք բերին:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Աստանից իրեք խնձոր վեր էկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ անգաջ անողին:

27. ՀԱՐԱՄԲԱՇՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

ժամանակով կար մի թաքավոր. էտ թաքավորին ուներ մի ախիկ. էլով էտ թաքավորի խաղինումը հարամի բհամ կկավ. ինչքան զարավուներ զրին, ոչ մեկը չկարաց զողերը բլնի:

Ախիկին ասեց.— Ա՜յ հեր, ես պրտի էթամ զողերին բոնեմ:

Հերն ասեց.— Ա՜յ որբի, արի մի՛ էթա, կնքան աղամարբիբն ի՛նչ արեցին, որ դու բու կնիկ տեղովն ինչ անես:

— Ա՜յ հեր,— ասեց,— ախիկ եմ՝ ես եմ, աղա եմ՝ ես եմ, պրտի էթամ:

— Է՛,— հերն ասեց,— որ էթում ես՝ առ իմ նշանը քցա շլինքդ, իմ թուրն էլ առ, գնա՛:

Ախիկը նշանը առավ, քցեց շլնքովը¹, թուրն էլ առավ ձեռք, գնաց նստեց իրա հոր խաղինումը:

Է՛, ախիկ էր, շատ էր նստե, բիշ էր նստե՝ բունը տարավ, հանեց զանակը, մատը կտրեց, աղն արեց վրին: Քունը փախավ: Մեկ էլ տեհավ, որ խաղինի տակից հարամին էկավ: Ախիկը բաշեց թուրը էտ հարամուն վե քցեց: Մի սհաթ էլ մնաց, տեհավ մեկն էլ էկավ, տվեց կն մեկին էլ վե քցեց: Մի սհաթ էլ մնաց, կն մեկն էլ էկավ, թրով տվեց անգաջը կտրեց: Գողը թողեց փախավ: Էտ աղի շորշոփը զիպավ ախիկանը, ախիկը հիվանդացավ:

Էկան տարան տուն, թաքավորը հակատը պաշեց, ասեց.— Կեցցե՛ս, ախիկ, ինձ հրժար հա՛մ աղա ես, հա՛մ ախիկ:

¹ Վիզը, (ծանր. բանաձայնի):

էկաւ Խաչիկը ծանոթ հիւանդացաւ. ինչքան հերիմ բերին, ինչ արին՝ ճար չէկաւ:

Բերեց հերը Խաչկանը դրեց կշեռքի թալը, ասեց.— Ով որ լավացնի իմ Խաչկանը, իրա քաշովը օխտը քաշ ոսկի կտամ:

Վերջը՝ խարարը տանք ումի՞ց. Հարամբաշուց:

Հարամբաշին լսեց, էկաւ էտ քաղաքը, էկաւ մի պառավի տանը ղոնաղ էկաւ:

— Պառավ,— ասեց.— ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա:

Պառավն ասեց.— Թաքավորի Խաչկան ընենց մի ցաւ ա պատահե, որ թաքավորն էլ ա մոլորվե:

Հարամբաշին ասեց.— Ես կլավացնեմ էտ Խաչկանը:

Պառավն ասեց.— Ո՛ր լավացնես թաքավորը քեզ էլ, ինձ էլ խալթ կտա:

Ասեց.— Որ ըտենց ա, առավոտը ժամ մի՛ զնա, զնա դուք թաքավորի տունը. ասա՝ ես մի ղոնաղ ունեմ, որ ասըմ ա թե. «Ես քու Խաչկանը կլավացնեմ»:

Էիսը բացվեց, պառավը վե կացաւ, դուղ զնաց թաքավորի տունը, խնամաքարի վրին նստեց:

Թաքավորի նորարը դուս էկաւ, տեհաւ որ մի պառավ նստած ա խնամաքարի վրին:

Գնաց թաքավորին ասեց.— Թաքավորը ապրած կենա՛, ֆըլան պառավն էկել ա նստել խնամաքարին:

Ասեց.— Ասե՛ք, դա տուն:

Նորարն ասեց.— Համեցե՛ք, արի՛ տուն:

Պառավն էկաւ, թաքավորին գլուխ տվեց, ձեռները կապեց, կաննեց:

— Հը՛, պառավ, ի՞նչ կա,— ասեց թաքավորը:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ինձ մի ղոնաղ ունեմ, ասըմ ա. «Ես կլավացնեմ թաքավորի Խաչկանը»:

— Է՛,— ասեց,— պառավ, զնա՛ բեր, շատ ուրախ կըլնեմ:

Պառավը զնաց իրա ղոնաղին առաւ էկաւ:

էկաւ հարամբաշին, բարե տվեց, կաննեց:

— Է՛,— ասեց թաքավորը,— նստի՛, դո՛ւ ես ասել թե՛ կլավացնես թաքավորի Խաչկան:

Ասեց.— Հրամանք ես:

Ասեց.— Թե որ իմ ախշկանը լավացնես, ախշկանս կշոռվը օխտը ոսկի կտամ:

Հարամբաշին ասեց.— Իս ոսկով չեմ լավացնի, պըտի ախշիկդ տաս, որ լավացնեմ: Չես տա՝ չեմ լավացնի:

Թաքավորը գնաց ախշկա մօտը, ասեց.— Ախշի՛, էս մարթն էկել ա՝ ուզում ա քեզ լավացնի, համա պայման ա դնում, որ դու իրան առնես, փողով չի լավացնում:

Ախշիկը որ տննում ա տղին, ճնանչում ա, որ Հարամբաշին ա, ասըմ ա.— Այ հե՛ր. չլավացնես լավ ա ըտուց, թող էտ մարթը էթա:

Ասըմ ա.— Այ որթի, նա էլ մեզ պես մի մարթ ա, որդի որ էթաս, իմ կարողութունս, իմ թաքավորութունս էլեդ քոն ա, կավ ա սաղ ըլիս՝ հեռու, քան թե մեռնես:

Ասըմ ա.— Դե՛ դու գիտաս, ա՛յ հեր:

Հարամբաշին էտ ախշկանը լավացնըմ ա, ասըմ ա.— Վե՛ կաց նստի:

Վեր ա կենըմ, նստըմ ա:

Ախշկանն ասըմ ա.— Ախշի՛, մի ձեռդ տար ջերդ:

Ձեռը տանըմ ա ջերը՝ տննում ա լիքը դարման ա:

Ասըմ ա.— էտ դարմանը թամուզ դարդըկա ջերիցդ:

Ախշիկը թամուզ ջերը դարդակըմ ա, մի քիչ առողջանըմ ա. ղու մի ասի՝ էտ դարմանը թլըսմ էր էլե:

Ասեց.— Էն մի ջերդ էլ տե՛ս:

Ախշիկն էն մի ջերն էլ տեհավ, որ լիքը վեք ա:

— Է՛,— ասեց,— ախշի, էտ վեքերն էլ դարդըկա:

Դարդըկեց ախշիկը, առողջացավ, վե կացավ ման էկավ:

Ասեց.— Բերեք ջուր դրեք, որ ախշկանը լեղացնենք:

Ջուր դրին, ախշկանը լեղացրին:

Ախշիկը էլավ էն առաշվա ախշիկը, ըտեղ կաննեց:

Բերեց թաքավորը օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արեց, էտ ախշկան պսակեց, տվեց տղին, որ տաճի:

Տղեն առավ գնաց: Գնաց հասավ մի քաղաք, մի մենձ ճոպան առավ, մի հատ էլ կացին: Առավ ախշկանը, գնաց մեշեն: Տարավ միշըմը ախշկանը կապեց մի մենձ ծառից, ընկավ ինքը մեշի մեշը, ցախ թոփ արեց, բերեց ախշկա տակին կիտեց: Ախշիկը տեհավ, որ էն դհիցը էրկու հատ բազրկյան են գալի:

էտ բազրկյանները էկան, ասին.— Էս ի՞նչ բան ար
Ախշիկն ասեց.— Բազրկյան ախպերտի՛նք, հեռացե՛ք, մի՛ անթ-
րաւլի եմ պատահե, ձեզ էլ ինձ հետ կվառի:

Բազրկյանի մեկն ասեց.— Ետ անենք:

Մեկն էլ ասեց.— Ա՛յ ախպեր, արի՛ էթանք, ազատվենք էս՝
խաթիցը:

Հ՛էլան գնացին: Գնացին մի տեղ վեր էկան:

Մեկ էլ թաքավորի ախշիկը տեհաւ էրկու հատ հալիվոր էկան:
էտ հալիվորներն ասին.— Թաքավորի ախշիկ, էս ի՞նչ բան ար,
էս ի՞նչ նաղլ ար:

Ասեց.— Բարի ջա՛ն, հեռացեք, մի անիրաւլի ձեռ եմ ընկել,
կգա ձեզ էլ ինձ հետ կվառի:

էտ հալիվորի մեկը շսեց, ջիրիցը հանեց մի դանակ, էտ ճո-
պանը փրթեց, ախշկանը ետ արեց, բեռը վե բերեց, բեռն էլ ի՞նչ
էր՝ բամբակ: Ախշկանը դրեց էտ բամբակի մեշը, բարցեց ու գնաց:
Գնաց, տեհաւ բազրկյանները ըտեղ վեր են էկե, մի մանգղիլ հեռու
վեր էկաւ:

էկաւ Հարամբաշին, տեհաւ որ ախշկանը ետ են արել, գնաց
դըբա բազրկյանները:

— Բազրկյան ախպե՛ր,— ասեց,— ըսենց մի ախշիկ կար,
ո՞րըդ տեհաք:

Բազրկյաններն ասին.— Ախպեր, մենք չենք տեհել:

Թողաց գնաց դըբա էն հալիվորը, ասեց.— Բարի հաջողում,
բարի:

Ասեց.— Աստու բարին:

Ասեց.— Բարի, ֆլան տեղը մի ախշիկ կար կապած, ո՞րըդ ետ
արիք:

Ասեց.— էտ ախշկանը մենք չենք տեհել.— Վեռլը ասեց.— Այ
որթի, էս մենք, էս էլ մեր բեռները՝ մահ էկեք թթեք:

Հարամբաշին ման էկաւ՝ բան չթաւ, ետ դառաւ:

Ետ դառաւ, նորից գնաց բազրկյանների կուշտը, ասեց.—
Պըտի ձեր բեռները ման գամ:

— Է՛, ման արի, ա՛յ որթի, ման արի՛:

Ման էկաւ, ըտեղ էլ չթաւ: Նորից Հարամբաշին ետ դառաւ,
ընկաւ աշխարը՝ ման գալու:

էտ բազրկյաններից մինն ասեց.— Կարելի ար էտ հալիվորներն

ձն բերեւ էտ ախշկանը,— վե կացաւ էկավ էտ հալիվորների կուշտը, քարե տվեց, ասեց.— Բարձջողո՛ւմ, բարի:

— Աստու բարին:

Տեհավ որ էտ ախշկանը հանել են, քարափի տակին թաքուն հաց են տվել՝ ուտի:

Ասեց.— Խի՞ եր մեղանից թաքուն պահում, լավ եր արել, որ ֆորի եր ազատել, էկեր էտ ախշիկը փողով մեզ տվեր, դուք չեք կարա պահի. որդի ըլի՞ կգա ձեր ձեռիցը կառնի, ձեզ էլ կվնասի:

Մեկն ասեց.— Է՛, բազրկյան ախպեր, մենք ֆորի ենք ազատել, ֆորին փողով ծախե՞նք:

Ասեց.— Ի՞նչ կըլի, մենք ձեղանից լավ կպահենք:

Հալիվորները վերը էտ ախշկանը ծախեցին բազրկյաններին:

էտ բազրկյանները վե կալան էտ ախշկանը, գրին ձիու վրին, տարան: Տարան մի քաղաքի դադի վեր էկան:

Քաղաքի դադին բազրկյանի մեկը շադիր տվեց ու ախշկա հետ նստեց, էն մեկը գնաց քաղաքը:

Գնաց քաղաքը, գնաց թաքավորի մոտը, ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, մենք այսինչ բազրկյաններն ենք, բերել ենք մեր ապրանքը էս քաղաքը սաղացնենք. թե իրավունք կա՝ ծախենք, թե իրավունք չկա՝ էթանք ուրիշ քաղաք:

Ասեց.— Որթի, իրավունք ունեք, բազրկյանների ապրանքը քաղաքներըմը կսաղանա:

Բերեց թաքավորը իրա նոքարը դրեց դրանց հետ, որ օքտի: Գնացին ապրանքը բերին քաղաք, ձիանը կապեցին խանըմը. նոքարը ետ դառավ, էկավ տուն:

Է, գանք խաբարը տանք թաքավորիցը:

Ինքն էր, մի տղա: Ուզըմ էր իրա տղին հարսանիք անի: Տղեն էլ չէր պսակվըմ:

Թաքավորը կանչեց տղին, ասեց.— Ա՛յ որթի, արի քեզ պսակեմ, օրերըս հասել են, կարող ա ես մահանամ:

Տղեն ասեց.— Չե՛մ պսակվի:

էկավ էտ բշերը տղեն էրազըմը տեհավ էտ բազրկյանի բերած ախշկանը, բութա տվեց: Էրազըմը որ էտ ախշկանը բութա տվեց, ուշը գնաց, բտենց մնաց տեղըմը: էկավ առավոտը լիսը բացվեց. թաքավորը տեհավ, որ էտ տղեն ո՛չ գալիս ա չայ խմի, ոչ գալիս ա

հաց ուտի. դրկեց իրա ծառերանցը, ասեց.— Գնացե՛ք տե՛հեք իմ տղեն խի՜ չի վեր կենում:

էկան փանջարիցը թամաշ արին, տեհան որ տղեն տեղի մի- չին ա, շիմացան թե՛ սա՜ղ ա, թե մեռած:

Խարարը բերին թարավորին, ասին.— Քու տղեն տեղումը վեր քնկած ա, չենք գիտըմ՝ մեռած ա, թե սաղ ա:

Թարավորն ասեց.— Գնացե՛ք դուռը կոտրեք, տեհե՛ք իմ տղեն. ի՞նչ օրի ա:

Դուռը կոտրեցին, տեհան տղեն ո՛չ մեռած ա, ո՛չ սաղ ա:

Խարարը տարան թարավորին, թե՛ տղեղ ոչ մեռած ա, ոչ սաղ:

Թարավորը, թարուհին էկան տեհան, որ տղեն ուշից գնացել ա: Բերին էտ տղի պորտն օլորեցին, ջուր տվին էրեսովը, ուշը բե- րին տեղը:

Տղի ուշն էկավ տեղը, հերն ասեց.— Ա՜յ որթի՛, քեզ ինչ ա պատահե:

Ասեց.— Թարավորը ապրած կենա, չեմ գիտում էրաղ էր, թե ճշգրիտ՝ ես մի ախշիկ տեհա, ուշս գլխիցս գնաց: Հըմի ես հար- սանիր կըլնեմ:

Տղին տարան շա՛յ տվին, հաց տվին:

Տղեն վե կացավ էկավ իրա տեղը, կանչեց իրա հոր վեզրին, ասեց.— էրաղըմես մի ախշիկ եմ տեհել, արի էթանք աշխար ման գանք, բալբի քթնենք:

Վե կացան մանգալոն, մանգալոն դնացին քաղաքի դրաղը, բաղրկյանի շաղրի առաչով անց կենալիս տղեն տեհավ՝ իրա էրաղի ախշիկը ընտե կաննած ա:

Ախշիկը դրանց որ տեհավ, փախավ մտավ նեքսե: Տղեն վեզրի եննա էկավ մտավ շաղիրը:

Բաղրկյանը դուս էկավ, նեքսե կանչեց, ասեց.— Համեցե՛ք, մեզ ղոնաղ էլեք:

Բերեցին սուփրեն բաց արին, աստու իրան ֆոքին մեշը կար:

Արի որ՝ տղեն հենց որ ախշկան տեհավ, ուշը էլի գնաց:

Ախշիկը գնաց մի մենձ քերեղան ջուր բերեց, լցրեց թարավորի տղի գլխին. էտ տղեն ուշի էկավ, իրան հավաքեց. կերան, խմեցին, մնաս բարով արին՝ թողին գնացին:

Տղեն գնաց իրա օթախումը նստեց շշմած:

Վեղիրը գնաց թաքավորի կուշտը ասեց.— Թաքավորն ապրած
կենա, քու տղի բուժա տված ախշիկը քթել ենք, ընենց մի ախշիկ ա,
որ աժի օխտը քու տղին:

Թաքավորն ասեց.— Է՛, լա՛վ, որ դուք տեհաք, ես էլ պըտի
տենեմ էն ախշկանը: Ես թաքավոր եմ, հո չեմ էթա էն ախշկանը
տենալու. ես պըտի էն ախշկա պատկերը տենամ՝ իմ տղի լայա-
ղին ա, թե չէ:

Թաքավորը բերեց խոնչա շինեց, մի նամակ էլ դրեց խոնչի
վրին, դրգեց րազրկյանի շաղիրը:

Խոնչեն որ բերին րազրկյանի տունը, րազրկյանը ասեց.— Թա-
քավորն էտ ի՞նչ նեղութուն ա քաշել:

Վեղիրն էլ ասեց.— Ինչ կա որ, խալաթ ա դրպել:

Րազրկյանը բաց արեց, տեհավ, որ էտ խոնչի վրա մի հատ էլ
նամակ կա: Նամակը բաց արին, տեհան որ գրած ա. «Քու քիրը
ուզում եմ իմ տղին: Դե իմ տղեն տեհել ա քու քվորը՝ հավանել ա.
ուզում եմ ես էլ տենամ. պատկերը քաշեք, դրգեք»:

Վեղիրն ասեց.— Վեզի՛ր ջան, դու գնա, առավոտը մենք պատ-
կերը կդրգենք:

Վեղիրը վե կացավ գնաց:

Րազրկյանը մոլորեց մնաց, էկավ քվոր կուշտը, ասեց.— Ա՛յ
քիր, ո՞նց պըտի էս մի քշերվա մեշը քու պատկերը հանենք:

Քիրն ասեց.— Ախպեր ջա՛ն, դու արխեին կաց, իմ ձեռին դժար
չի: Դու գնա դուքանը հինգ ռանգ արեշումի թել բեր, կես գազ էլ
ղնավուդ բեր, որ վրին գործեմ:

Ախպերը գնաց, ինչ որ քիրն ուզել էր, բերեց:

Մոթն ընկել էր, ախպերն ասեց.— Ա՛յ քիր, մինչի լիս ո՞նց
պըտի հասցնես, որ ամոթով շմնանք թաքավորի կշտին:

Քիրն ասեց.— Դու արխեին պառկի քնի:

Է՛, ախշկա ձեռին հո դժար չէր, մի սհաթումը ընենց մի պատ-
կեր գործեց, դրեց ընտեղ, որ ինքն էլ մայիլ մնաց իրա ձեռի գոր-
ծի վրա:

Ախպերը վե կացավ, տեհավ որ քիրը պառկել քնել ա, մոլոր-
վեց, ասեց.— Սա քնել ա, էլ ո՞րդիան պըտի գործի, որ տանենք,
թաքավորի կշտին ամոթով շմնանք:

Ախպոր հաշկը բիրդան ընկավ սանիցը կախ արած պատկե-
րին: Տեհավ, ուրախացավ, գնաց դուռը որ լվացվի, ետ դառավ

էկավ, տեհավ որ քիրը շինել ա մի ոսկե խոնշա, մի ոսկե կաքավ, ոսկե ճուտերը հետը ֆռուում են: Ախպերը որ տեհավ, զարմացավ, ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, էս հո իմ հոր ախշիկը շի որ ես շանեմ, տամ ուրիշին. հագիր ըսենց հունարով ախշիկ ա՛ ես կառնեմ:

Ախշիկը տեհավ, որ ախպոր միտքը փոխվեց, ասեց.— Ախպե՛ր, ուրիշ բան մի մտածի, էլի ես քու քիրն եմ, դու իմ ախպերն ես: Վե կալան էտ խոնշեն դրգեցին թաքավորի տունը:

Թաքավորը որ տեհավ՝ ասեց.— Օխտը էս ախշիկն ա, մին իմ տղեն:

Բերի՛ն նշան դրին:

Հարսին բերին իրանց տունը, օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին:

էտ խեղճ հարսը իրա ախպոր շաղրումը ինչ խոսացել էր, էն էր չէր կարում խոսար, իրանց կեսառանց տանը էլ չխոսաց: Էտ հարսը էկավ իրեք փոր էլ էրեխա բերեց, հլա չէր խոսում:

Վերը իլլաճը կտրվեց, գնաց հոր կուշտը ասեց.— Ա՛յ հեր, իմ կնիկը ինչ բերել եմ, էն օրվանից ինձ հետ շի խոսացել:

— Այ որթի, հարցրա՛, կարելի ա մի դարդ ունի, որ շի խոսում: Յա թե չէ գնա բազարը, էրկու ոսկե խնձոր առ, տար մինը տուր մենձ տղիդ, մինը միշնեկին. դու դուռ արի, դռանը անգաջ դիր, տես քու կնիկը խոսը՞մ ա, թե չէ:

Տղեն գնաց բազարը, էրկու ոսկե խնձոր առավ, բերեց մեկը մենձ տղին տվեց, մեկը միշնեկին, ինքը հ՛էլավ դուռ, դռան ետևը կաննեց:

Տեհավ որ պուճուր էրեխեն էկավ, որ խնձորը միշնեկից խլեր, իրար հետ կռիվ արին, էն դիհան մերը ասեց.— Ձեր հերը մեռնի, խի՞ էր էրկուան առնում, թող իրեքն առներ, որ կռիվ չաճեիք:

Ըտեղ թաքավորի տղեն մտավ նեքսև.— Ա՛յ կնիկ,— ասեց,— որ լիզու ունես, խի՞ չես ինձ հետ խոսում:

Ասեց.— Ո՛ր օրը նստեցիր հարցրիր, թե՛ կնիկ, քու դարդն ի՞նչ ա, որ ես էլ քեզ ասեի:

Նոր նստեցին, ինչ որ գլխիցը անց էր կացե պատմեց մարթին:

Տղեն էլ գնաց իրա հորը պատմեց:

Հերն ասեց.— Ա՛յ, հա՛յ,— ասեց,— իմ հարսի դարդը էտ ա,— ասեց,— վախենըմ ա, որ Հարամբաշին գա իրան սրպանի՞, ես կշինեմ քառասուն ատեժանի տներ, քառասնի փիլաքաններն էլ նեքսիցը

Անանձ, կհանձնեմ հարսիս քառասուն ատեմի վերեր կդնեմ, էտ տնե-
րի շորս դի՛ն էլ ամալարի մսով՝¹ կժեշտեմ, որ ոչ օց կարենա վե-
լի, ոչ դուշ: Էլ բտեղ Հարամբաշին ո՛նց պըտի լի՛նի:

Բերեց, շինեց, սարբեց. հարսին, տղին, թոռներին դրեց ամե-
նավրի ատեմը: Մնացին բտեղ:

Օրերի մի օրը Հարամբաշին սալըդ-սուլուղով էկավ հասավ
բտեղ, էկավ էտ տան տակին ման էկավ, բելլամիշ արեց, թե որ-
դիան պըտի նի՛նի:

Էտ Հարամբաշին էր՝ գնաց մի հարիր հատ թամա-մեխ առավ,
մեկ հատ էլ չակուշ:

Էկավ էտ բշերը քնենց մի թմրութուն քցեց էտ բաղաքի վրեն,
որ ո՛չ մարթն էր սաղ, ո՛չ էլ՝ դշերը. էկավ թամա-մեխերը տվեց ու
լի՛նավ:

Գանք հարսիցը խարար տանը:

Հարսը դարթնեց, տեհավ որ Հարամբաշին էկել ա, գնաց մար-
թին, էրեխանց կմըշտեց, միսը օլորեց՝ ըսկի մինը շիմացավ:

Հարամբաշին լի՛նավ, ասեց.— Արի՛, մի՛սդ ուտեմ, արի՛նդ
խմեմ, արի՛:

— Ամա՛ն,— ասեց,— դալ մի՛, էրեխեքս կվախենան, ես դա-
լիս եմ:

Գնաց մստ, ասեց.— Դե՛ն, գե՛ն,— գոշին տվեց, քառսուն ատե-
մից վե քցեց, սատկացրեց:

Լիսը բացվեց, մարթը օյանմիշ էլավ:

Կնիկն ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, ինչ խորն իր քնել, սաղ ջանըդ վրիդ
քրքրել եմ, իմացել չես: Հարամբաշին էկել էր:

— Ի՛նչ ես ասեմ, ա՛յ կնիկ:

— Բա՛, մտիկ արա, ըստեղան գլորել եմ, մենձ թիրեն անդաջն
եմ թողել:

Խարարը գնաց թաքավորին, թաքավորը էկավ թամաշ արեց,
գնաց հարսի ճակատը պաշեց, ասեց.— Ասլրի՛ իմ հարսը, որ քու
թշնամուդ դու սրպանեցիր:

Ընտրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րաղին:

Աստուց իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսո-
ղին, մինն էլ՝ անդաշ գնողին:

¹ Գեղին պղնձով. (ծանոթ. բանահավաքի):

28. ՀԱՆԻ ՈՒ ՆԱՀԱՆԻ ՀԵՒԻԱԹԸ

Էրկու մարթ ճամփա ին էթըմ. էտ էրկու մարթը իրար հետ խոսք մ ին:

Էն մի մարթն ասեց.— Հախն հ'առաչ կէթա:

Համա էն մեկը ասեց.— Նահախը հ'առաչ կէթա:

Ըտրանը իրար հետ մարջ էկան, ասեցին.— Ում որ հ'առաչ պատահենք, հարցնենք, տենանք հախը հ'առաչ կէթա, թե նահախը. որքս որ տանի՝ էն մեկի հ'աշկերը հանի:

Ըտրանը զնացին, դաֆիլ մի հալիվորի ուստ էկան, էն նահախ մարթը կայնացրեց, ասեց.— Պապի՛, հա՛խն հ'առաչ կէթա, թե նահախը:

էտ հալիվորը ասեց.— Նահախը:

— Տեհա՛ր,— ասեց նահախը,— դե՛, բե հ'աշկերդ հանեմ:

էտ հալիվորը ծոցից մի միլչա հանեց, տվեց էտ նահախին, ասեց.— Դե՛ հանա:

Նահախն էլ ըտրա հ'աշկերը հանեց, քցեց մի խարաբա ջաղա-
5ի դուռ:

Ըտրանը թողացին զնացին: Մխելի ևննա էկավ էտ ջաղացի տերը, ասեց.— Ա՛յ մարթ, խի՞ ես ըտեղ վեր ընկե:

Էն էլ գլխի էկածը նազլ արեց:

Ասեց.— Դե՛, վե կաց, էթանք մեր տունը, խի՞ ես ըստեղ վեր ընկե:

էտ մարթն ասեց.— Ես չեմ կարալ գա տուն, տար ինձ էս ջա-
ղացը վեր քցա, չուր տենամ առավոտը գլուխս ինչ ա գալի:
Ասեց.— Իմ ջաղացըմը սատանեք կան, քեզ կփշացնեն:
Ասեց.— Ես սատանից չեմ վախենում, ինչ ըլլմ ա, ըլի:
էտ ջաղացպանը ըտրան շլակեց, տարաւ քցեց ջաղացի վիր-
թունքը, ինքը թողաց գնաց:

էտ մարթը ըտեղ ընկած մնաց:

Կըլնեք քշերվա կեսը, մի ղըլըլուն ընկավ էտ ջաղացի մեջ. սա-
տանեքն ին, էկան շարվեցին ըտեղ:

Ընդիան դաֆիլ մեկը գողաց, ասեց.— Ես ֆլան թաքաւորի ախ-
շըկանը գժվացրել եմ:

էն մեկը ըտեղան ասեց.— Ի՛նչ կա, ֆլան շորանի սև շունք
մորթեն, արինը քսեն ընտրա ջանը, կսաղանա:

Մի ուրիշ սատանա էլ ասեց.— Էրեկ ես տեհա էրկու մարթ
ճամփա ին կթըմ, մինն ասըմ էր. «Նահախը հառաչ կէթա», էն
մինը ասըմ էր. «Հախն առաչ կէթա», Ես հալիվորի ղըլըղ¹ մտա,
էկան ինձ հարցորին, ասին. «Հախն հառաչ կէթա, թե նահախը»,
ասի. «Նահախը», ծոցիցս միլլեն հանեցի, տվի նահախին, Հախի
հաշկերը հանեց:

— էտ էլ մի բան չի,— ասեց մի ուրիշ սատանա,— որ էթա էս
դուան շինարի տակը փորի, մի ախպուր դուա կգա, իրա հաշկերն
էլ չեքին ա, դնի տեղը, ջուրը քսի՝ կսաղանա:

Մի ուրիշն էլ ասեց.— Մեր ջաղացի քարի տակի ոսկու վրին
էրկու մարթ կովացրի, իրար սըպանեցին:

Աքլորը կանչեց, սատանեքը քաշվան գնացին:

էկավ ջաղացի տերը, ասեց.— Հը՛, էս քշեր քեզ հո բան չպա-
տահեց:

Ասեց.— Չէ՛, բան չի պատահե,— ասեց,— դուանը շինարի ծառ
ունե՞ք:

Ասեց.— Ունենք:

Ասեց.— Ինձ տար էտ ծառի տակին վե քցի, հո՞վ տեղ ա, ընկ-
նեմ մնամ:

Ջաղացի տերն էլ ընտրան շլակեց. տարաւ շինարի տակին վե
քցեց, ինքը թողաց գնաց:

¹ Զե, (ծանոթ. բառաձևաւոր):

էտ մարթը ձեռով գետինը փորեց, տեհավ որ ջուր դուս էկավ. հաշկերն էլ ջերին էր, հանեց դրեց տեղը, էտ ջուրն էլ քսեց հաշկերին, տեհավ, որ լավացավ: Փառք տվեց աստուծոյ, վե կացավ գնաց քաղաքի քարը վե բերեց, տեհավ տակը էրկու պղինձ ոսկի կա: էտ ոսկին վե կալավ, գնաց էն սարը, շորաքի կուշտը. շունը վրա հասավ՝ ուղըմ էր կծի, շորանը շթողաց:

Ասեց.— Ա՛յ շորան, էտ շունը ծախու լի՞,

Ասեց.— Չէ՛, ծախու լի:

Ասեց.— էտ շանը հարիր մանեթ կտամ, որ տաս ինձ:

Շորանը հարիր մանեթի ձեռնը որ լսեց, ձեռները դողաց, ասեց.—

Դե՛ տուր:

Ասեց.— Ա՛ռ:

Շանեց հարիր մանեթ տվեց, շունը ձեռիցն առավ, վե կալավ գնաց:

Գնաց մի գեղ, ընտեղան մի աման վե կալավ, տարավ էտ շունը մորթեց, արինը քամեց էտ ամանի մեջը, վե կալավ գնաց էն թաքավորի քաղաքը:

Ասեց.— Ես էս թաքավորի ախշկանը կսաղացնեմ:

Գնաց թաքավորի տունը, թաքավորին գլուխ տվեց, ձեռները կապեց, կաննեց:

Թաքավորն ասեց.— Ա՛յ տղա, կարա՞ս իմ ախշկանը սաղացնես:

Ասեց.— Խի՞ չեմ կարա, էկել եմ սաղացնելու:

Ասեց.— Դե որ սաղացնես՝ իմ ախշիկը կտամ քեզ:

Արիւնը վե կալավ էտ տղեն, գնաց մտավ էտ թաքավորի ախշրկա օթախը: Բերեց ախշկանը կաննացրեց, արինն ածեց գլխին, սաղ քսնը արին էլավ, սկսեց ուռիլը. ուռեց, ուռեց, մեկ էլ տրաքեց: Տրաքեց, խրխին ընկավ էն դիհը, ախշկա ուշն էկավ տեղը. տեհավ էտ տղին՝ ամանչեց, ուշունց տվեց, թե անամոթ, խի՞ ես ըստեղ կաննելի, նա էլ դուս էկավ օթախիցը:

Խ.սրարը գնաց թաքավորին, թե աչքդ լի՛ս, ախշիկդ սաղացել ա: Նա էլ ուրախացավ, էկավ ախշըկա կուշտը, տեհավ որ տկլոր ա, ասեց, որ շոր հաքցնեն:

Բերին շոր հաքցրին, տարան օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղի հետ պսակեցին:

էկաւ էտ թաքավորը մեռաւ, տղա շուներ իրան, էտ փեսան-
նստեց իրա տեղը թաքավոր:

Անց կացաւ մի վախտ. էտ թաքավորը բալկոնըմը նստած էր.
տեհաւ որ իրա հընգերը՝ էն նահախը, ահց ա կենըմ:

Իրա վեզըններին ասեց.— Ըտրան կանչեք գա:

Կանչեցին էկաւ:

Թաքավորը հարցրեց ըտրան, ասեց.— Ա՛յ տղա, քեզ մի հըն-
գեր ունեիր, ի՞նչ էլաւ էն հընգերդ:

Նա էլ ասեց.— Ի՞նչ հընգեր: Ես հընգեր չունեմ:

Ասեց.— Լա՛ւ միտդ բեր, մտահան արած կըլես:

էտ տղեն մտածեց, մտածեց՝ միտն ընկաւ իրա հընգերը,

Թաքավորն ասեց.— Ինձ պատմա քու գլխի էկածը:

Դա էլ պատմեց, ասեց.— Ես մի հընգեր ունեի, ճամփա ինք-
էթըմ իրար հետ, նա ասըմ էր. «Հախն հառաչ կէթա». էտ խոսքի
վրին, մարջ էկանք, մեզ մի հալիվոր ռաստ էկաւ, էտ հալիվորին
հարցրինք, ասինք. «Հա՛խն հառաչ կէթա, թե նահախը», ասեց.
«Նահախը»: էտ հալիվորը միլլեն ծոցիցը հանեց, տվեց ինձ՝ ես էլ
հընգորս հաշկերը հանեցի, տարա քցեցի մի խարաբա ջաղացի
դուռ, հըմի շեմ գիտա՝ մեռաւ, թե ապրեց:

— Լա՛ւ,— ասեց թաքավորը,— դե՛ գնա:

էտ տղեն ասեց.— Ո՛ւր էթամ, ասա՛ տենամ էտ խի՞ հարցրիր:

Թաքավորն ասեց.— Ընենց հարցրի, էլի՛:

էտ տղեն ասեց.— Աղաչըմ եմ, ասա՛ տենամ էտ խի՞ հարցրիր
ինձ:

Թաքավորն ասեց.— Ես քու հընգերն ի, իմ հաշկերը որ հա-
նեցիր քցեցիր էն ջաղացի դուռը, էտ ջաղացի տերն էկաւ, ինձ
տարաւ ջաղացը, քշերը ըտեղ մնացի: Կես քշերին սատաները թոփ
էլան ջաղացի մեղը, մինն ասեց՝ «Ըսենց», մինն ասեց. «Ըսենց»¹,
ես էլ առաւիտը վե կացա, նրանց ասածը արի, էկա թաքավոր
դառա:

էտ տղեն ասեց.— Հախն ըլի թաքավոր, ես չըլնե՛մ:

Վե կացաւ գնաց էն ջաղացը: Գնաց էտ ջաղացը, մտաւ մի
պուճախ, կուչ էկաւ մնաց: Կես քշերին տեհաւ սատանքը էկան.
մեկն ասեց.— Հե՛յ վախ, ֆլան թաքավորի ախշիկը սաղացել ա:

¹ Մանրամասն պատմում է ասածները, (ծանոթ. քառահալաֆի):

էն մեկն էլ ասեց.— Էն մարթը, որ հաշկերը հանել ի, սաղա-
ցել ա, հըմի թաքավոր ա ըլն։

Էտ սատաներոնց մենձը ասեց.— Չըլի՞ ջաղացըմը մարթ ա
ըլն, իմացել ա, զնացել ընենց ա արել։ Մի ման էկե՞ք, տեհեք
հըլա հո՞ մարթ չկա։

Սատաները վե կացան ընկա՞ն պուճախները, էտ տղին քթան.
դրեցին մի փալասի մեշ, ընդար տվին էս պատին, էն պատին, որ
էտ տղեն միշին սատկեց։

Ըտրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րազին։

Աստուց իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսո-
ղին, մինն էլ՝ անգաջ անողին։

29. ՍՈՅԼԱՄԱԶ ԽԱՆԸՄԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի սովորաբար կար, ունեւր մի հատ տղա: Տղեն աշխարհի հեշ բանից խաբար չէր: Տղի շափը լքցվեց, Ստամբուլու գհիցը մի հատ սովորաբար էկավ ղոնաղ:

— Սովորաբար, տղիդ պսակել ե՞ս, թե ոչ, — հարցրուց:

— Չէ՛, չեմ պսակել:

— Որ ըտենց ա՛, էտ իմ տեհած ախշիկը տուր քո տղին: Բերին նշանը դրին:

— Բա մեր հախլուն ե՞ս տառնեք,

— Ամսի վերջին կգաս, կտանես:

Տղեն վե կալավ մի քանի լավ մարթիք, գնաց Ստամբուլ, շատ շնորքով հարսանիք արուց, հարսն առավ, էկավ:

Տեղ քցեցին, որ քնեն, տղեն ասեց. — Կա՛ց, մի փետ ունեմ, էթամ բերեմ:

Գնաց պըհած տեղիցը փետը վե կալավ էկավ, քաշեց հարսին տուր տվուց, որ օլըմի դուռը հասցրուց, գնաց թեք ընկավ, մենակ քնեց: Էն մի քշերն էլ, ըլեդ ծեծեց, իլլաճից քցեց: Էտ էլավ դրա գործը, համեն քշեր կծեծեր, կէթար հինքը ջուկ կքներ, հարսը՝ ջուկ: Հալվանը գիտեր, թե ամուսնութունը կնկան ծեծելու մեշն ա:

Օրերի մի օրը հարսի ջանին հասավ, մի գիր գրեց մորը, թե ինձ եսի՞ր¹ տվիր, թե մարթի: Հարի ինձ իլլաճ² արա. համեն օր ինձ ծեծըմ ա:

¹ Գերի, (ծանոթ. բանաճավաֆի):

² Ճար, (ծանոթ. բանաճավաֆի):

Մերը վե կալաւ ընծեք խնամու հըմար, փեսի՛ հըմար, էկաւ
ախշկա տունը: Տեհաւ, որ ախշիկը ձեռից գնացել ա, համեն հ'իրի-
կուն ծեծ ա, որ ուտըմ ա:

Մերը հարցրեց ախշկանը, թե.— էտ ի՞նչ բան ա, ախր խի՞ ա
համեն հ'իրիկուն քե ծեծըմ:

— Մե՛ր, դրա վարքն ա ըտենց, դատողութունն ա պակաս:

— Բա դրա իլլաճն ի՞նչ կըլի: Որ քեզ մի անքամ էլ կծեծի,
կասես. «Ա՛յ լիսդ սիպտըկի, իմ արածն ի՞նչ ա, որ ինձ օրական
ծեծըմ ես. քե տենեմ, որ Սոյլամազ խանըմի սերը ընկնի սրտիդ
մէջը. բալքի իմ ֆոքին ազատվի քեզնից»:

Մերը վե կացաւ, գնաց հ'իրա տունը:

— Է՛, կնիկ, իմ փետը ո՞րդի ա,— ասեց մարթը,— վաղուց ա
հ'իրար հետ սեր ու սոյրաթ արել շննք:

Ասեց.— Թախտի տակին ա:

Կուացաւ, թախտի տակիցը փետը հանեց, ըլեդ ծեծեց էտ ախշ-
կանը:

— Ա՛յ լիսդ խավարի,— ասեց ախշիկը,— ինձ քանի՞ ծեծես:
Քե տենեմ, որ Սոյլամազ խանըմի սերը ընկնի սրտիդ մէջը, ինձ բաց
թողաս էթաս՝ իմ ֆոքին ազատվի քեզնից:

էն հրոպայւմը փետը ձեռին թիւացաւ, վե քցեց ու գնաց հ'իրա
տեղը քնեց:

էն բաշտեն¹ վե կացաւ տղեն, թազա շորերը հաքաւ, նի մտաւ
գոմը, մի շատ լաւ ձի դուա քաշեց, մի խուրշին ոսկի վե կալաւ. ըն-
կաւ ճամփեն, գնաց: Չի իմանըմ, թե հ'ո՞ւր ա էթըմ: Տեհաւ էն դը-
հիցը մի սովդաքյար գալիս ա:

— Սովդաքյար ախպեր,— ասեց,— ո՞ւմ ֆողն ա էս ֆողը:

— Որթի ջա՛ն, էս Սոյլամազ խանըմի ֆողն ա. մխելի կէթաս,
թաքավորի շալիքը կպատահի քեզ. հախպրի դրադին կնստես՝ հաց
կուտես, իրեք հատ ախշիկ ոստ կզա, նրա ջառիեքն են, նրանց
կհարցնես՝ նրանք քե կասեն:

Գնաց նստեց շալըրըմը, հախպրի դրադին, տեհաւ իրեք հատ
ախրուն ախշիկ էկան. մինը մնին ասեց թե.— Յարաք ի՞նչ տղա ա
սա:

¹ Գլխեն, (ծանոթ. բաճառաւորի):

Մի ախշիկը մոտեցավ, ասեց.— Ա՛յ տղա, ի՞նչ տղա ես դու
— Իմ քվերտինը,— ասեց տղեն,— ես էկել եմ Սոյլամազ խա-
նըմին առնելու:

Ասեց.— Կառնես դո՛ւ, ինչ եմ ասում, կառնե՛ս:

— Գիտե՛ս ինչ կա ա՛յ տղա, մենք իրեք հետ քեզ հետ նարդի
խաղալ պըտենք, թե դու մեզ տարար, էս մեր լավ շորերը քեզ, թե
որ մենք տարանք, քու ունեցածը մերն ա, անխոս վե կդնես, մենք
կտանենք քեզ թաքավորի ախշկա կուշտը, նա ինչ որ կասի մեզ,
մենք էլ էն կանենք:

Բերին նարդին դրին, հաղացիւ. իրեքն էլ էտ տղին տարան:

— Դե վե կաց, ա՛յ տղա, վախտն ա, տանենք քեզ թաքավորի
ախշկա կուշտը, մենք գիտենք, որ հըմի էտ ախշկանը կառնես:
Ձեռն տվին.— Սոյլամազ խանը՛մ:

Դուս էկավ թաքավորի ախշիկը:

Ասեցին.— էս եսիրը բերել ենք, ի՞նչ անենք:

Մի թղթի վրին գրեց թե. «Կհանեք դրա թաղա շորերը, մի հին
շոր կրհրեք կհաքցենք, կտանեք ղաթրի գոմը, հ՛առավոտենց տաս-
նըհինգ ղաթիր կանեք հ՛առաշը, ղարավուլով տանի արածացնի,
հ՛իրիկունը գա՛ գոմըմը քնի»:

Ախշկերքը տղի շորերը հանեցին, մի ձեռք հին շոր բերին հաք-
ցրին, էրկու ղարավուլով տարան ղաթրի գոմը, տասնըհինգ ղաթիր
տվին, որ տանի արածացնի, բերի, գոմըմը քնի:

Օխտը տարի ղաթիր արածացրուց:

Օրերի մի օրը հ՛իրանց քաղաքից մի սովղաքյար պատահեց՝

— Բարով քեզ, սովղաքյար ախսյեր,— ասեց տղեն:

— Ասսու բարի՛ն, բարո՛ւվ:

— Մի նամակ ունեմ, տանեք տա՛ք Նաճիր սովղաքյարին:

— Տո՛ւր:

Տղին ուզում էր գրի թե. «Ես Սոյլամազ խանըմի կշտին բռնավոր
եմ, հ՛իրիկունը հասնի նամակս՝ կնկանս գլուխը կտրեցեք, հ՛առա-
վոտը հասնի՝ հ՛առավոտը կտրեք», սխալվեց, գրեց կնկա վրա թե.
«Հ՛իրիկունը հասնի նամակս՝ հորս ու մորս շլինքը կտրա, հ՛առավո-
տը հասնի՝ հ՛առավոտը կտրա»:

Հասավ նամակը հորը, կարթաց հերը, ասեց.— Կնիկ, ըստի
հ՛արի, տես ինչ նամակ ա գրել տղեդ, հարսին էլ կանչա գա:

— Հա՛րի, մեր շլինքը կտրա, որթի՛, որ մարթդ գրել ա:

Հարսը ընչար էտ օրը կեսառի հետ խոսացած չէր, հ'առաջ կան-
նեց հարսը, ասեց.— Իմ ծնողնե՛ր, իմ բախտիցն ա. մենակ մի բան
խնթրիլ պըտեմ:

— Ի՞նչ ես ուզըմ, որթի ջա՛ն:

— Կէթաս կառնես ինձ հըմար մի ձեռք թաքավորի տղի շոր, որ
հաքնեմ, իմ սիրոճութունի հավասար ըլի, մի հատ շատ լավ ձի եմ
ուզըմ քեզնից, մի խուրջին ոսկի եմ ուզըմ քեզնից, էլ հ'որիշ բան
ուզըմ չեմ. ես կէթամ տղին կրեմեմ. իմ պարտականութունն ա, քա-
նի որ լծան տակ եմ մտել:

Կեսառը դնաց, մի ձեռք տղամարթու շոր կտրել տվուց, թաքա-
վորի տղի լայաղ շոր, բերուց, հարսը հաքավ, մաղերը խուղեց,
նի՛լավ ձին, խուրջինը կապեց թարքը, մի հատ դուրզ վե կալավ,
մի հատ թուր, մնաս բարով արուց՝ դնաց:

Գնաց, Սոյլամազ խաճըմի չայլըրի մեչ, հ'ախպրի կշտին վեր
էկավ, խուրջինը դրուց հ'առաջը, հացը հանեց, որ ուտի: Տեհավ
իրեք հատ սիրուն ախշիկ էկան:

Ջառիեքը հ'իրար ասեցին.— Ա՛յ, թաքավորի տղա՛:

Ջառիի միւնը ասեց.— Ախպեր ջա՛ն, ո՞ր թաքավորի տղեն ես
դու:

— Իմ քվորտի՛նք, Արեշատ թաքավորի տղեն եմ:

— Հ'ո՞ւր ես էթըմ, աստված հ'աչողա:

— Լսել ենք որ ըստի մի Սոյլամազ խանըմ կա, տենենք կա՞-
րանք առնի, թե ոչ:

— Գիտեմ՝ ինչ կա, ախպեր. մենք նրա ջառիեքն ենք, մենք
իրեքս պըտենք նարդի հաղանք, թե դու մեզ տարար՝ մենք քու մար-
ջը տանք, թե որ մենք տարանք՝ դու մեր մարջը տաս:

— Դե բերեք հաղանք: Ի՞նչ ունեք, քվորտի՛նք:

— Մեր հաքի շորերն ա, մեր կռան ոսկե բիլազուկն ա, մեր
հ'անգաջի օղերն ա, մեր ունեցածը էտ ա: Հըմի քոնն ասա:

— Ինձ էլ ունեմ մի հատ լավ ձի, մատիս կա շորս հատ լավ մա-
տանիք, մի խուրջին էլ ոսկի ունեմ. թե որ կտանեք՝ կտամ ձեզ, իմն
էլ էտ ա:

Նարդին բերին դրին հ'առաջները, տղեն ձիու ճիպոտը դրուց
հ'իրա կողքը,— Դե՛հ, քցեցեք,— ասեց:

Քցեցին, միին տարավ:

— Էս մին, ախշկերք,— ասեց:

— Մի՛ն:

Մի հետ էլ հաղաց, էն մընին տարավ:

— Էտ էրկու՝ քվորտինք ջան, դուք հիմացաք, որ էրկսիդ տարա:

Մինը մինին ասեց թե. «Տնավեր, տարավ, խայտառակ կըլնենք, սիպտակ փաշեդ բաց արա, շանց տու, որ հաշկը քցի փաշիդ՝ բալքի տանենք»:

Ախշիկը փաշեն բաց արուց հաղալու վախտը, տղեն ճիպոտով տվուց դրա փաշին, թե,— Լաշա՛ն, դանջըդ, էս հա՛ղ ա, թե լրփու-թում ա:

Հաղը տարավ:

— Է՛ ախպեր,— ասեցին,— վիրե աստված, ներքե դու, մենք համեն մինս մի առակ ասենք, որ դրա վրեն Սոյլամազ խանըմը խոսա, տան քեզ: Դե՛, էկեք էթանք:

Զառիեքը հառաչ ընկան, սովդաքյարի ախշիկը եննուցը գնաց:

Գնացին հասան Սոյլամազ խանըմի օթախը, նարդվանի տակին կաննեցին, ձեն տվին.— Սոյլամազ՝ խանը՛մ:

Սոյլամազ խանըմը դուս էկավ, տեհավ էտ տղին, շատ հավանեց, ձեռով արուց թե՛ համեցե՛ք:

Գնաց վիրե, թախտի վրեն նստեց, Սոյլամազ խանըմի յորդանդոշակը քցած էր, մի գիր գրեց հիրա հորը, թե. «Կգաս քու տասնէրկու սինոթապետների հետ իմ օթախը, որ էստի բան կա»: Հերն հիրա սինոթապետները առավ էկավ, օթախըմը նստեց:

Մի մարթ խոսող էլավ ոչ: Սովդաքյարի հարսը վե կացավ ասեց.— Ես Արևմուտի թաքավորի տղեն եմ, ես իմ հորը ի՞նչ ջուղաբ տամ, թե ինչ լսեցի: Ես քեզնից խնթրեմ եմ, ըտեղից մի առակ ասող ըլի՛ ես լսեմ:

Ասեց ու ձենը կտրեց:

— Զահիլ թաքավորի որթի՛,— ասեց շառիեքանց մինը, որ նի էր մտել բարցի տակը,— դու համփերա, ես մի շատ լավ առակ ասեմ, դու հանգաջ դիր. «Ժամանակով մի գեղացի կար, դրան ունեւր մի շատ, թաքավորալայադ ախշիկ. իրեք թաքավոր դրան ուզող էկավ: Դրանք հիրանց մեշը վճռեցին, որ մեր տղեքը տանք հուսումի. որ տղեն թեզ դուս գա հուսումից՝ էտ ախշիկը նրան ըլի, էլ ո՛չ ես նեղանամ, ո՛չ դու Տարան Ստամբուլ տղեքը, լավ հանգաջ դի՛, թաքավորի որթի՛, էս լավ առակ ա. մինը գնաց

սաղի¹ հ'աշկերտ, մինը գնաց լոխմանի², մինն էլ գնաց աստղապաշտի: Էտ իրեք տղեն իրեք տարի ծառայեցին: Օրերի մի օրը էտ իրեք տղեն հ'իրար կուշտ էկան:

— Մեր հերերը լավ անխելք մարթ են ըլել,— ասեց էն մի տղեն:

— Ընչի՞ հըմար, ա՛յ տղա,

— Դե մի ախշիկ ա, կուղին մնիս՝ կէթար, էլի: Բոլ չի ըստի ծառայենք մենք:

Էն մինը թե.— Տղե՛ք, հըլա համփերեք, հ'իրիկվա աստղը ճառագայթելու ժամանակն ա, թող ես տենեմ էտ ախշիկը կա՞, թե կա ոչ: Թե չէ մեր ծառայութեանը զուր ա:

— Օ՛ք տղեք, շատ յաման հիվանդ ա, ափսո՛ս, ափսո՛ս, հազար ափսոս, ինչ ախշիկ է՛ր:

— Ախ,— ասեց լոխմանի հ'աշկերտը,— մի պարաշոկ դեղ տալի կլավանար, անտեղի մեռնիլ պըտի:

Սաղին ասեց.— Տո՛ւր ես տանեմ, մին չի՞:

Սարքեց դեղը տվուց սաղին. սաղին առավ հասցրուց ախշկանը՝ ախշիկը լավացավ:

— Դե ախպեր,— ասեց լոխմանի հ'աշկերտը,— վե կաց էթանք՝ տենենք էտ ախշիկը լավացե՞լ ա:

Էկան, տեհա՞ն լավացել ա:

Էտ իրեք տղի հերերն էլ էկան:

— Ի՞նչ եք ասըմ,— ասեց ախշկա հերը,— էտ ախշիկը հո իրեքիդ տվողը չեմ: Ինչ տղա որ հ'ուսումից թեզ դուա ա էկել, էտ ախշիկը նրանն ա:

Սաղին ասըմ ա.— Իմն ա էտ ախշիկը, ես եմ դեղ բերել՝ լավացրել:

Լոխմանի հ'աշկերտը ասեց.— Իմն ա, ես եմ դեղը տվել, որ տալի ոչ, ո՞նց կլավանար էտ ախշիկը:

Աստղապաշտն ասեց.— Իմն ա, ի՛մը, ես որ իմանայի ոչ, թե հիվանդ ա, դուք ի՞նչ կարայիք անիլ:

Խառնվեցին հ'իրար:

— Զահել թաքավորի տղա, էտ ախշիկը ո՞ւմը կհասնի դե վըճեցեք:

¹ Քաջընթացիկ, (ծանոթ. քառանգավաթի):

² Բժշկի, (ծանոթ. քառանգավաթի):

Օթախի մեջ դալմադալն ընկաւ. մինն ասեց՝ սաղոմնն ա, մինն ասեց՝ լոխմանինն ա, մինն էլ ասեց՝ աստղապաշտինն ա:

Սոլլամազ խանըմն ասեց.— Իմ հոր հացը ձեր պնշերքովը վեթափի, որ կարւմ չեք մի ախշիկ մարթի տալ. էտ ի՞նչ ա, որ դուք ըզդար վախտ քրքրւմ եք. էտ ախշիկը սաղոմն կհասնի: Բաղդադ մի երեւելի լոխման կա, քանի՞ կապեկ արժի, որ իմ հիվանդն ըստի մեռնւմ ա:

— Ուրեմն դու էլ կհասնես էս ջահել թաքավորի տղին, որ քեզ խոսացրուց,— ասեց Սոլլամազ խանըմի հերը:

Մի վախտ էլ հանց կացաւ, ըլեդ խոսող էլաւ ոչ:

Սովդաքյարի հարսն ասեց.— Թաքավոր, որ ես էթամ իմ հոր կուշտը, ես ի՞նչ ջուղար տամ, թե ես ի՞նչ եմ տեհել, ի՞նչ եմ լսել, մի բան ասեք, որ լսենք:

Յորդանի տակից մըն էլ շառին ձեն տվուց.— Թաքավորի տղա, համփերա՛, մի առակ էլ ես ասեմ. «Ժամանակով էրկու ախպեր շատ հօրար սիրւմ ին, որ մի սհաթ մինը մընին տեներ ոչ՝ սիրտը կպատուեր: Մենձը պսակված էր, էրկու տղա ուներ, պուճուրը ազապ էր: Օրերի մի օրը աներն էկաւ թե.— Խնամի՛, էրեխանցը, իմ ախշիկը, իմ փեսեն իրեք օր ժամանակ տուր, տանենք մեր տուն, զանքանչը տենի, մխիթարվի, ըլեդ բերենք ձեր տունը: Վե կալաւ փեսին, թոռներին տարաւ. իրեք օրը քաշեց տասն օր, էկաւ ոչ:

Ախպերն ասեց.— Յա ախպերս ա մեռել, յա ախպորս էրեխեքը, էթամ տենեմ ի՞նչ ա էլել:

Ձին նստեց, էկաւ տեհաւ մի խոնարված եկեղեցի կա.— Ով սուրփ եկեղեցի,— ասեց,— էթամ տենեմ, իմ ախպերը, իմ հարսը, իմ ախպոր էրեխեքը սաղ-սալամաթ են, ես դամ ըստեղ ըլեմ մատաղ:

Մխելի գնաց, տեհաւ խնամին, ախպերը, հարսը, էրեխեքը սալամաթ էկան: Փաթըթվեցին հօրար, ասեց.— Ա՛յ տնաշեն, ի՞նչ էլաւ քեզ, ախր մեր սիրտը պատուեց:

էկան հասան խոնարված եկեղեցուն:

— Դե՛, հարսի ջան, ձիս բռնա: Ծս նի մնենեմ եկեղեցին, աղոթք անեմ ու դամ:

Գնաց, թուրը քցեց, հօրա գլուխը կտրեց:

Ախպերն ասեց.— Ա՛յ կնիկ, մի ձին բռնա, տենեմ էտ տղեն ի՞նչ էլաւ:

Գնաց տեհալ, որ գլուխը կտրած, մարթ կա ոչ:

— Բա՛հ,— ասեց,— իմ ախպերը ինձ հըմար, իմ էրեխանց հըմար մատաղ էլալ, քաշկա գնացած շըլեի, օ՛ֆ, օ՛ֆ,— տվուց հ'իրա շլինքն էլ կտրեց:

— Ա՛յ հեր, մի էս ձիանը բռնա, տենեմ էտ տղեքն ի՛նչ էլան, նի մենողը դուա գալիս չի:

Կնիկը նի մտալ եկեղեցին, տեհալ էրկսի շլինքն էլ կտրված ա, լաց էլալ, լաց էլալ ու ննջաց: Էրադին ասեցին, որ վե կենաս, սրանց գլխները տեղը դեհս՝ դրանք կսողանան: Վե կացալ, տեքոր գլուխը դրուց մարթու գլխի տեղը, մարթու գլուխը՝ տեքոր գլխի տեղը: Շըմի լավացան, տեքրն ասըմ ա՝ էս իմ կնիկն ա, մարթն ասըմ ա՝ իմ կնիկն ա, ջանըմ: Էս ո՛ւմ պըտի հասնի, ջահել թաքալորի տղա:

Ըլեդ դալմադալն ընկալ էտ սինոթականների մեչը:

Սոյլամազ խանըմն ասեց.— Իմ հոր հացը ձեր պնչերքովը վե գա, որ կարըմ չեք մի կնկանը տեղավորեք: Էտ կնիկը կհասնի գըլխին, ա՛յ անխելքներ, էտ գլխի հետ ա պսակվել:

— Դու էլ կհասնես էս տղին,— ասեց Սոյլամազ խանըմի հերը. ըլեդ ձենները կտրեցին:

— Թաքավո՛ր, ես մաթալ եմ մնացել, թե իմ հորն ի՛նչ ասեմ,— ասեց սովդաքյարի հարսը:— Ես խնթրըմ եմ՝ մի թեթև առակ ասող ըլի, ես հ'անգաշ դնեմ:

— Անհամփեր թաքավորի որթի, համփերա՛, — ասեց էն մի ջառիեն ոճների տակիցը, ես մի առակ ասեմ, դու լսա՛, տե՛ս ինչ լավն ա:

«Մի խառատ, մի դերցիկ, մի տերտեր հ'իրար հետ ճանապարհն էթըմ: Գնացին մեշեն, մութն ընկալ. տերտերը հալիվոր էր, ասեց.— Իրեքս էլ որ քնենք՝ մեզ գիլանը կուտեն, էկեք սրով դարավուլ քաշենք:

Սըֆթա դարավուլ քաշեց խառատը: Վե կացալ խառատը, ցախ թոփ արուց, կրակ արուց, համարյա քշերվա կեսն էր, մի հատ փետից ախշիկ շինեց, բրթեց դերցըկին, թե.— Վախտն ա՝ վե կա՛ց, ես էլ եմ մեխք:

Դերցիկը վե կացալ, կրակը թեժացրուց, տեհալ մի հատ ախշիկ կողքին կաննած ա, տեհալ փետ ա.— Հա՛, — ասեց,— խառատը հ'իրա հունարը շանց ա տվել, հա՛, դու համփերա:

Վե կացա՛վ, շորերը բաց արուց, մի ձեռք շոր կարեց, հաքցրուց։
— Տե՛րտեր, վե՛ր, ա՛յ տնաշեն, վախտն ա, վեր,— ձեն տվուց տերտերին, հի՛նքը գնաց քնեց։

Տերտերը կրակը թեժացրուց, տեհա՛վ մի սիրուն ախշիկ կաննած.— Հա՛,— ասեց,— հի՛րանց հունարները շանց են տվել,— լիսն ու մուկն էլ բաժանվում էր, առա՛վ սաղմոսը, կարթաց ու լաց էլա՛վ,— մի՛ սուրփ աստվածածին, դու էս ախշկանը ֆոքի տաս։

Ախշիկը գլուխ տվուց ու կաննեց։ Իրեքն էլ վե կացան. հըմի խառատն ասըմ ա՛ իմն ա, դերցիկն ասըմ ա՛ իմն ա, տերտերն ասըմ ա՛ իմն ա։

էս ո՛ւմ պըտի հասնի, թաքավորի տղա՞։

էլի դալմադալն ընկա՛վ սինոթականների մեշը, շկարեցան տեղավորիլ էտ ախշկան, թե ո՛ւմ պըտի հասնի։

— Իմ հոր հացը խի՞ եք ուտըմ, որ խելքներդ ըդարն էլ չի կտրըմ,— ասեց Սոլլամազ խանըմը,— էտ ախշիկը տերտերին կհասնի, մարթի հըմար հառաչինը ֆոքին ա։

— Դու էլ էս տղին կհասնես,— ասեց Սոլլամազ խանըմի հերը։

— Դե՛, ա՛յ տղա, նշանդ հանա՛։

Տղեն մատանիքը տվուց Սոլլամազ խանըմին։

— Դե գնացեք դինջացեք, որ լիսը բացվի՝ պսակվեք։

Հառավոտը լիսը բաց էլա՛վ, թաքավորն էկա՛վ Սոլլամազ խանըմի կուշտը, ասեց սովդաքյարի հարսին.— Ա՛յ տղա, ուզա՛ տամ, իմ որթին ես։

— Թաքավո՛ր, սաղութունդ եմ ուզըմ։

— Իմ սաղութունը քեզ մի բան անիլ չի, ուզա՛ տամ։

— Որ ըտենց ա, թաքավոր, իժդար ուղտ արածացնող ունես, շոբան ունես, իլխշի ունես, դաթր պահող ունես, կանչա՛ գան գյազմիդ տակը, ես որին կհավանեմ, մինը վե կունեմ։

— Ա՛յ հա՛յ, ա՛յ հա՛յ, ափսոս իմ ախշիկը, սրան էլ խելք ունի ոչ։ Ուզա՛ քաղաք, ուզա՛ խաղի՜նա, որ ես քեզ բախշեմ, տղեն ի՛նչ պըտես անի, աշխարքը լիքը տղա։ Քսանըշորս տարվա իմ ախշըկա խոսալը զուր գնաց, որ մեր փեսեն խելք ունի ոչ։

Իժդար նոթարներ ուներ, կանչեց գյազմի տակը։ Թաքուհին, թաքավորը, սովդաքյարի հարսը դուս էկան գյազմեն. սովդաքյարի հարսն հաշկը ման ածեց, տեհա՛վ մարթը կուշ էկած, ընդար կեղտ կա վրին, որ Շահմար օցը քցես վրին՝ դուս գալ չի կեղտի ձեռիցը։

Աղլուփը բռնեց, լաց էլալ կնիկը. «Փա՛ռք քեզ, անմահ թաքավոր, ըտ էլ ինձ դամաթ արիր»,— ասեց մտքի մեջը:

— Ես ուզում եմ էն տղեն, թաքավոր:

— Վա՛յ, վա՛յ, ափսոս թաքուհի մեր ախշիկը, որ խելք ունի ոչ մեր փեսան:

— Դե՛, որթի ջա՛ն, վե կալ:

Վե կալալ բաժինքը, ախշիկը, էտ նոքարը, ահագին ղոշուն հետը, գնաց:

Նոքարն էկալ, ասեց.— Թաքավորի տղա, որ էտ լավութունը ինձ արիր, թող թաքավորը ինձ մի հատ ձի տա, նի՛շնեմ, հետներդ գամ, ոններս ցավըմ ա, կարալ չեմ ոտով գալ:

Մի ձի էլ տարան տվին, նի էլալ, էկան հասան սովդաքյարի լայիրը: Ղոշունին ետ դարցրուց: Սովդաքյարի տղեն տեհալ, էս հի-րանց շայիրն ա:

— Վեր էկեք ըտեղ,— ասեց սովդաքյարի հարսը, նոքարն էկալ ձիու օրդանգուն բռնեց, վեր էկալ:

— Շո՛ւն շան որթի, օրդանգուն ըտե՛նց կբռնեն,— ասեց սով-դաքյարի հարսն ու էտ նոքարին մի սիլլա տվուց:— Դե դուք ըտեղ հաց քցեցեք, ընշանք ես գամ:

Սովդաքյարի հարսը ընենց գնաց կեսուր-կեսառի կուշտը, որ նստած շայ ին խմըմ:

— Կնիկ, էս էկողը հենց ընենց ա գալի, որ մեր շլինքը կտրիլ պըտի,— ասեց կեսառը կեսուրին:

— Ա՛յ մարթ, էս օրը ճաշին հո մարթ չեն սըպանիլ, բա դու մո՛նց ես սովդաքյարութուն անըմ:

Ճակատին դրած թուրը, հարսը նի մտալ, ասեց.— Բարի հա-շողըմ, հերն ու մեր:

Տեղիցը կաննեցին հերն ու մերը:

— Դուք էթալ պըտեք ձեր շայիրը, թե չէ ձեր էրկսի շլինքն էլ կկտրեմ:

Դրանք հացն ըտեղ թողին, գնացին շայիրը. ընդար շշկվեցին, որ տան դուռն էլ փակեցին ոչ:

Սրանք գնացին դբա շայիրը, ինչ ուներ հարսը հանեց, հաքալ պսակի շորերը, վե կալալ մոր բերած իրեք հատ խնձորը, գնաց դբա շայիրը:

Սոյլամազ խանըմը տեհալ էտ էկողը հփրա մարթն ա, համա կնիկ ա: Սովդաքյարն էլ ճանանշըմ շի, թե էն նոքարը հփրա տղեն ա:

Էկալ հասալ, բարով տվուց կեսուր-կեսառին, ասեց.— Էս ձեր տղեն ա, ձեզ փեշքաշ ըլի: Նոր գլխի ընկան, որ էս հփրանց հարսն էր, էն էլ հփրանց տղեն էր:

Սոյլամազ խանըմին էլ ասեց.— Սոյլամազ խանըմ, ես էլ քե պես ախշիկ եմ, հըմի ի՞նչ պըտի անես դու էթաս հորդ տունը՝ հփրես չես ունենալ, գաս ըստի կաննես՝ ինձ նոքար պըտես ըլի: Հըմի ո՞րն ես ուզըմ:

— Շատ լավ ես ասըմ, սովդաքյարի հարս, լավն էն ա՝ ըստեղ նոքար կըլեմ, էթալ չեմ իմ հոր տունը:

Տղեն գնաց հփրա շորերը հաքալ, էկալ կաննեց հոր հառաշը. կեսուրն ու կեսառն էկան ու հարսի ճակատը պաշեցին.— Հալալ ըլի էն կաթը, որ ծծել ես, որթի՛:

Կեսուրը գնաց տեղերը քցեց հարսի, մի քանի բան տղին սարվացրուց, Պորից միացան էտ ախշկա հետ: Իրեք տարի քաշեց, էտ հարսը մի հատ տղա բերուց. տղեն դառալ տասը տարեկան: Լուսնի լրման վախտն էր ծնվել էտ տղեն, շատ սիրուն, շատ մարիֆաթով էր: Պապի ֆոքին թոռի հետ էր, որ մի հրոպպա տենըմ չէր, ֆոքին քանդվըմ էր:

Հարսը խնթրեց.— Իմ տղի հփրառմի վախտն ա, տվեք հփրառմի: Շատ բան կիմանա շատ ման էկողը, ման էկած ոտն էլ քարի կառնի:

— Դե՛, որթի՛, մի ձեռք լավ շոր կտրեմ թաքավորի նման, որ իմ թոռը թաքավորի տղի նման ա: Փա՛ռք քեզ անմահ թաքավոր, հաշկը կըլի՞, որ ըդրա պսակը ես տենեմ: Դե՛, որթի ջա՛ն, գնա՛ ծծերը պաշա, որ հփրապտենց էթալ պըտենք:

Տղի անըմը Ասատուր էր, հփրապտենց վե կացալ, պապի ձեռը պաշեց, ետ դառալ տատի ծծերը պաշեց.— Դե մե՛ր, ինձ օխնա՛, որ էթըմ եմ:

Մերս ասեց.— Ինչ տեղ էթաս՝ բարով գաս, աստված հետդ ըլի, իմ կաթը քեզ հալալ ըլի:

Նստեցին ձիանը, գնացին Դունա քաղաքը, թաքավորանիստ էր, ըտի մի հփրառմնարան կար, թաքավորի տղերն ին ըտի կարթըմ: Տասնէրկու թաքավորի տղա ին կարթըմ: Սովդաքյարը գնաց մի

սովորաբարի տուն վեր էկավ. սովորաբարը տեհավ, որ էտ էրեխի նման ո՛չ հփրանց քաղաքըմը կա, ոչ հրեղենների միշին:

— Սովորաբար,— ասեց,— հարցնիլն ամոթ չըլի, էտ էրեխեն ո՛ր թաքավորի տղեն ա:

— էտ էրեխեն իմ թոռն ա:

— Աստված քե բախշի, ի՞նչ տղա ա. որթի, հարի, մի թշերդ պաշեմ, աստված քե երկար կյանք տա, ճամփեդ բաց ըլի, ինչ մուրադ ունենաս՝ կատարի աստված:

— Բա ընչի՞ հըմար ես բերել:

Ասեց.— Հուսում տալու:

— Բաս,— ասեց,— հառավոտենց էթանք վազրի կուշտը, ասիլ մի՛ իմ թոռն ա, ասա Արեւելքի թաքավորի պուճուր տղեն ա:

Հառավոտենց վե կալան, գնացին վազրի կուշտը, վազրի կնիկը դուռ էկավ ասեց.— Ի՞նչ մարթ եք:

Ասեցին.— Թաքավորի տղեն ա, բերել ենք տանք կարթալու վազիրը տա՞նն ա:

Վազրի կնիկն ասեց.— էրանեկ դրա տիրոջը, որ էտ ջուռա էրեխա ունի:

Կնիկը նի մտավ նեքսե, ասեց.— էրկու մարթ են էկել, մի էրեխա են բերել տան կարթալու Շատ ազիզ էրեխա ա:

— Դե կանչա՞ դա:

Տղեն վե կալան բերին վազրի օթախը, վազիրն էլ թողուց ոչ տերը խոսա, հփրանց քաղաքի սովորաբարը խոսաց, ասեց.— էս Արեւելքի թաքավորի պուճուր տղեն ա, բերել ա տա հուսումի:

Ասեց.— Բա թաքավորին մարթ ունե՞ր ոչ, որ ըտա ա բերել:

— Դե, հինքը ըստեղի ծանոթ մարթ ա, ըզրա հըմար էլ հինքն ա բերել:

Վազիրը էտ տղին ութունեց, դրկեց հուսումնարան, ասեց.— Իրեք տարուց եղը կգաք, տղին կտանեք:— Պապը վե կացավ, ետ դառավ:

Իրեք տարին թամամելուց ետո, տղեն համեն բան սարվեց, տասնէրկու տղի գլխավորը էտ տղեն դուռ էկավ. Դուռա թաքավորի տղի հետ շատ սըխ ին, որ մի հրոպա հփրար տենըմ չին, սըրտները էթըմ էր:

Իրեք տարուց ետո պապն էկավ թոռին տանելու Տղեն գնաց Դուռա թաքավորի տղի կուշտը մնաս բարով ասելու, Դուռա թաքա...

վորի տղեն ասեց.— Դե կաց, ա՛յ տղա, մի հիշատակ տամ քեզ, առ էս իմ թաքավորութունի լենթը, որ տենողն ասի՝ թաքավորի տղա ես, որ միտ բերես ինձ:

— Բա՛ ես ինչ տամ քեզ, ախպերի:— Մոր տված մատանիքը տվուց թաքավորի տղին.— էս էլ իմ փեշքաշն ըլի,— ասեց,— որ մտահան անես ոչ ինձ:

Պապի հետ ձիանը նստեցին, գնացին: Գնացին, հասան մի մեշի: Տեհան քշերը մի կրակ ա մոտիկ էրեւմ:

Ասեց.— Պապի՛, ես էթամ կրակիցը մի քիչ կրակ բերեմ, կրակ անենք, մրսըմ եմ:

— Դու կվախենաս, որթի՛, թող ես էթամ:

Պապը վե կալավ որ հինքն էթա, տղեն թողուց ոչ՝ հինքը գնաց,

Քանի գնաց, կրակը հեռացավ: Ճանըմ,— ասեց,— էս կրակը մոտիկ էր, էս խի՞ ա հեռանըմ: Գնաց, լիսը բացվեց, տեհավ որ մի պողպատից տուն սարի գլխին. ման էկավ չորս դրաղը՝ ծառը, ճուղը շատ կա, համա դուռ կա ոչ, Ասեց.— Ա՛խ, մի հրեղեն ձիունենայի, թուցնեի, տենեի էս տներըմը, յա էս բախըմը ի՞նչ կա:

Ձիուն դամշի տվուց, ձին եռաց ոչ տակին, վեր էկավ ձիուցը՝ ձիու շլինքը կտրեց.— էլ ինձ հարկավոր չես, ոտով էթամ՝ ավելի լավ ա:

Մըն էլ պտըտվեց տան չորս դիհը, տեհավ մի հատ ընենց ախլիկ դուռ էկավ, որ լսի պես փայլըմ էր:

— Բարով, ա՛յ տղա,— ասեց,— էտ ընչի՞ ես ման գալի: Բա իմ ախպորտանց ձենը դու լսել չե՞ս:

— Ընչի՞ հըմար, ախլի:

— Ծանճ էլ չի վե գալի իմ ախպորտանց ֆողի վրա, դու էտ ի՞նչ ջուռա տղամարթ ես, որ էկել ես իմ ախպորտանց ֆողը տրորըմ ես:

Սովդաքյարը տեհավ, որ թոռն էկավ ոչ, նստեց լաց էլավ, հաշկերիցը կրակ էկավ. աճե՛յ վախ,— ասեց,— կորցրի իմ անգին քարը, ես ինչ ջուղար տամ դրա մորը: Փոր ու փոշման էկավ դըբա՝ հիրաճ քաղաքը: Տեհավ մի սովդաքյար դըբա հիրան ա գալիս:

Սովդաքյարը մոտեցավ, ասեց.— Բար՛աջողըմ:

Ասեց.— Աստու բարին:

Ասեց.— Սովորաբար, էտ խի՞ ես նոթերդ կիտել:

Ասեց.— Բա չես ասի՞ մի թոռն ունեի, տվել ի հօրանումի, գնացի որ բերեմ, էկանք, քշերը մեշըմը կացանք, մի կրակ էրևաց, թոռս գնաց, որ էտ կրակից կրակ բերի, որ կրակ անենք, տաքանանք, գնաց էլ չէկավ, ես էլ մաթալ եմ մնացել, թե ի՞նչ անեմ:

Ասեց.— Վա՛յ, վա՛յ, ըտեղ մի հրեղեն ախշիկ կա, նրա ձեռն ընկած ըլի, կարալ չես քթնիլ: Ինամ շունեմ, շատ դռադ տղա ըլի, էթա դրա ձեռից առնի՝ բերի:

Ասեց, գնաց հօրա ճամփեն:

Պապն էկավ հասավ հօրանց տուն, տղի մերը տեհավ, որ շատ ունքերը կիտած ա, ասեց.— Ափո՛ւ, բա իմ Ասատո՞ւրը:

— Է՛հ, որթի՛,— ասեց,— ցավ չունե՞ս,— ասեց ու լաց էլավ:

Թող դրանք ըտեղ լաց ըլեն, մենք գանք տղի կուշտը, տղեն ափսոս ա:

էտ ախշիկն ասեց տղին.— Տղա, ես քեզ տնազ պըտեմ անիլ:

— Ընչի՞ հըմար, ինձ սըպանելո՞ւ:

— Զէ՛, ա՛յ տղա, մեր տանը ինձ մի պատկեր քաշող ունեմ. Վէթանք կքաշվենք էրկուսս էլ, թե ինձանից սիրուն էլար՝ զաթի հօրար կառնենք, սիրուն չէլար՝ էրկու հատ արար ունենք, կասեմ շլինքդ կկտրեն, մենձ ախպերս իսանի միս ա ուտըմ՝ կուտի:

էտ ախշկանն էլ օխտը ախպեր ունի, գնացել են ավ:

Ախշիկը տղին վե կալավ, գնաց տուն:

— Ախշի, ինձ թող մի բախչեն ման դամ, տենեմ էս ինչ ջուռա բախչա ա, գիտեմ ինձ սըպանիլ պըտես:

Տղին թողուց բախչեն, էլի դուռը շինեց:

Տղեն գնաց, տեհավ ոչ մի երկրըմ ըտենց բախչա չկա. մի հատ մառմար հավուղ կա, անթառամ ծաղկով լիքը, տենողի ֆոքին ա փառավորվըմ:

Վե կացան, գնացին վիրի օթախը. կանչեց պատկերը քաշել տվուց, թամաշ արուց, տեհավ որ հօրանից սիրուն ա, ասեց.— Ես քեզ իմ ախպորտանցից կպըհեմ, մի հնարքով քե կազատեմ, կառնեմ: Տարավ, մի ջոկ տեղ պըհեց:

Հօրիկունը ախպերտինքն էկան, ասեցին.— Ըստիան իսանի ֆոտ ա գալի:

— Այ՛ն ձեր տունը շինվի, մենք իսան ենք, իսանի ֆոտը մեզ—
նից ա գալի, ո՞րդիան ա գալի,— ասեց ախշիկը:

— Ախպերտինք, ինձ ընչար ե՞սի կթողաք ձեր տանը, ձեր մու-
րազն ի՞նչ ա:

— Մեր մուրազն էն ա, ա՛յ քիր, որ ընենց մի տղա գա, որ
մեր օխտն ախպորը զոռի՝ մենք մեր քերը տանք հօրան:

Ախպերտինքը քնեցին, ախշիկը դուռ էկավ:

— Մ՛յ տղա, քնա՞ծ ես, թե զարթուն:

— Ի՛նչ քու տունը շինվի, քու պատկերը տենողի քունը կտանի՞:

— Դե վե կա՛ց, բոլ ա, էթանք մեր գոմը, մի հատ ձի կա, տամ
քեզ, ընենց ձի տամ քեզ, որ հեշ տեհած չըլես. թե կարենաս
նի՛լլես:

Ասեց, կանչեց արարներին, հրամայեց, որ մի հատ լավ ձի
քաշեն: Արարները ձին քաշեցին, մի հատ հաղարեն դալսան բե-
րին, մի հատ ջուհարդար թուր բերին, ասեցին տղին.— էթանք
նեքսե, իրեք հատ գուրդ կա, որ մեր ուժը պատըմ չի վեր ունեի, դու
որն ուզըմ ես՝ վե կալ:

Տղեն նի մտավ նեքսե, հօերեսը խեշ հանեց, ձեռը քցեց համե-
նազլխավոր գուրդը, արարներն էլ մնացին մուլորած, թե մեր օխտը
տղեն էլ կարացել չեն վեր ունեի էտ գուրդը, էս ի՛նչ թավուր տղա ա,
որ վե կալավ:

Դուռ էկավ հայաթը, ախշիկը դուռը բաց արուց.— Դե՛հ, տղա,
աստված հետդ ըլի, համա փախչես ոչ, գալ պըտես իմ օխտը ախ-
պորս ախտես՝ որ ինձ առնես:

Տղեն նստեց ձին, թուրը քցեց շինքը, դալսանը քցեց հուար.
կոացավ գուրդը վե կալավ, մնաս բարով ասեց ախշկան ու քշեց:

Ասեց.— Ծա մի քարի գլխով մի թոցնեմ ձին, տենեմ թոնը՞մ ա
ձին: Զիուց վեր էկավ, դուռն ղոշղունը դայիմ կապեց, էլի նի էլավ,
ձիու փորին մի դամշի քաշեց, ձին քցեց հօրան, բախշի պատին էլ
մոտիկ էր, ընենց բանցրացավ, որ բախշն ոնց որ մի բախշա հօ-
ռաչդ ըլի: Վեր էկավ ձիուց ու պաշեց ձիու հաշկերը, ասեց.— Ծա
գիտեմ, որ ես հըմի իմ մուրաղին կհասնեմ:

Գնաց մի քարի տակի, յափնջին քաշեց վրին՝ քնեց: Թող լիսը
բացվի: Տղեն էկավ մեյդանի գլուխը կտրեց:

— Ո՞վ ա տների տերը, գա, դանչու՛ 1 եմ ուզըմ:

1 Ինձ հետ կովող, (ծանոթ. բանահավաքի):

Մենձ ախպերն ասեց պոռճուրներին.— Գնա մի տես էտ ի՞նչ ձեն ա:

Պոռճուր ախպերը դուռ էկավ, տեհավ մի ազիղ տղա նստած ձիու վրա գոռըմ ա, երկինք-գետինք եռըմ ա. ոտը-ձեռը դող էլավ. զնաց ասեց.— Մի ասլանի պես տղա ա էկել, դրա ջուղարը մենք կարաւ շինք տալ:

— Զաթի՛ մեր քիւրը մեր՝ գլուխն ա ծարավել. ես գիտեմ. հէրեկ էլ ասըմ էր: Մահ կա՛ մեր պայմանիցը ետ դառնալ չկա: Ասեք՝ ձիանը դուռ քաշեն:

Չիանը դուռ քաշեցին, օխտն ախպերն էլ նի էլան, Քիւրն էկավ գլաղմեն, փորը քցեց ճաղին, քսան հուսը մի դհիցը կախ էլավ, քսանը մի դհից: Քամին տարավ բերուց, տենողի ֆոթին էր վառվըմ:

— Բարով քեզ, ա՛յ տղա,— ասեց մենձ ախպերը,— սրեն քունն ա, քցա գուրզդ:

— Ըտենց չի, դուք քցիւ պըտեք, ես զոնաղ եմ:

— Տղեք,— ասեց մենձ ախպերը,— ես էթըմ եմ, ընենց տանք, որ սրպախենք ոչ, ընենց անենք, որ սաղ կալնենք, ետո միւր դազարը մենք կանենք:

Մենձ ախպերը ձին շատ տրորեց, որ հավաւամիշ ըլի, զնաց էկավ, գուրզը քցեց՝ ասեց.— էկա՛վ, տղա:

Տղեն ձեռը քցեց, գուրզը կաւաւ:

— Ա՛ռ,— ասեց,— հանաքի վախտը չի, առ կարքին քցա:

Ախլիկը ձեն տվուց.— Զա՛ն տղա, ջա՛ն, քու բիւակիդ զուրբան:

Մենձ ախպերն ասեց.— Տղեք, իմ ոտ ու ձեռը խառնվել ա, էկեք դուք քցեք:

Միշնեկ ախպերը զնաց, ձին շատ տրորեց, ընենց քրտենց ձին, որ արին-քրտինք մտաւ, ձիու սաղըռու հետ դղվեց ու թամբի միշին կաննեց:

— Եկա՛վ, տղա, գուրզը,— ասեց ու քցեց:

Գոռգոռոցը սարերն ընկավ:

— Առ գուրզդ, դայգով քցա՛, — ասեց տղեն ու գուրզը բռնեց, տվուց հփրան:

Մենձ ախպերը կաննեց թե.— Ախպեր, քու ուզածն ի՞նչ ա մեզ-նից, ուզա տանք, էս կռիվը վերջացնենք:

Ասեց.— Քանի աշխարհըմը կա, կա՛մ ես մնալ պըտեմ, կա՛մ դուք։ Կռիվը կռիվ ա։

Էտ ժամանակ տղեն տեհավ, որ մի բող ձիավոր գալիս ա, ընենց ա գալիս, որ թողի միշին կորեւ ա։

Էկավ.— Բար՛աջողըմ,— ասեց,— որթի ջան, ես էկա, վախիւ մի՛։

Տղեն տեհավ որ մերն ա, ավելի ղվաթ առավ։

Մերն ասեց.— Դու դինչացի՛, ես կռիվ անեմ։

— Չէ՛,— ասեց,— դու կաննի թամաշ արա, ես կռվիլ պըտեմ։

Տղեն քաշեց գուրզը, տվուց հարամբաշու գլխավորին, ալբիաւ շորացավ։ Հինգ գուրզ քցեց, հնգին էլ վե կալավ։ Էն էրկուսը թուրը քցեցին շխքները, էկան ռահի էկան թե.— Ինչ կուզես՝ կտանք, մեր հոր օջախը քանդի՛լ մի։

Տղեն գուրզը դրուց ցած, ձիուց վեր էկավ, մերն էլ վեր էկավ, գնացին դըբա տուն։ Էրկու ախպերն հիրանց հինգ ախպոր մեյլդի հային էլան։ Մեռելները թաղեցին, ձեռները լվացին, նի էլան վիրա։

— Ուզածդ ի՞նչ ա, ա՛յ տղա,— ասեցին,— ուզա՛ տանք։

— Ուզածս ձեր քիրն ա։

— Քեզ փեշքաշ։

— Դե ձիանը սարքեցեք, որ էթալ պըտենք։

Ախլիկը ուրախութունից ոտը կտրեց գեննիցը։ Գնաց հազըվեց, արարները ձիանը դուա քաշեցին, նի էլան, գնացին։

Գնացին հասան հիրանց քաղաքը։ Մերն ասեց.— Մի քիչ բանդ ըլեք, էթամ տունը սարքեմ։

Գնաց տուն, թաղարեքը տեհավ, էկավ առոք-փառոք տարավ տուն։

— Դե՛, ա՛յ տղա, ո՛ւմ անենք քեզ քավոր։

— Ինձ քավոր ունեմ։

— Ո՛վ ա։

— Դունա թաքավորի տղեն։

— Ո՛վ պըտի բերի։

— Ես։

Տղեն վե կացավ, գնաց Դունա քաղաքը, քավորին առավ բերուց, օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, պսակվեցին։ Պսակվեցին, մերը կեսառին ասեց թե.— Ըզդար պարտականութունի տակ։

ես շեմ մնա: Սոյլամազ խանըմին տանեմ հ'իրա հորը հանձ-
նեմ, գամ:

Վե կացավ, Սոյլամազ խանըմին առավ, գնաց թաքավորի կուշ-
տը, ասեց.— էս քու ախշիկը, քու Սոյլամազ խանըմը, ում կտաս՝
տուր, քու մեխքը քեզ հետ. ես էլ դրա պես մի ախշիկ եմ, ես էն
տղի կնիկն եմ, որ էս ախշիկը օխտը տարի դաթրչի բանացրուց,
ես էլ էկա հ'իրան տարա, տասնըչորս տարի պըհեցի: Հըմի ինչ
ուզըմ ա, թող անի: Մնաք բարով, ես գնացի:

Ասեց, ձին քշեց հտ դառավ:

Դրանք հասան հ'իրանց մուրաղին, մենք էլ հասնենք մեր
մուրաղին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր էկավ, մինն՝ ասողին, էրկուսն էլ՝
ստողներին:

30. ՈՒՀԱՆ ԱՇԸՂՆ ՈՒ ՔՈՍԵՆ

Ժամանակով մի թաքավոր կըլի, թաքավորին կունենա իրեք տղա, իրեք ախշիկ:

— Ես որ մեռնեմ,— կասի թաքավորը,— ուլ սֆթիցը կուղի իմ ախշիկը, կտաք նրան:

Թաքավորը մեռնելուց ետը մի բազրկյան կգա թաքավորի ախշիկը ուղելու:

Մենձ ախպերն ու միշնեկ ախպերը տալիս չեն, պուճուր ախպերը կասի.— էտ իմ բաժինն ա, ես տալիս եմ:

Կտա բազրկյանի տղին:

Մի տարուց ետը էլի ըտենց մի բազրկյան կգա թաքավորի ախշիկն ուղելու, մենձ ախպերն ու միշնեկ ախպերը էլի տալիս չեն, պուճուր ախպերը կգա, կասի.— Խի՞ չեք տալի, մեր հորը վասյաթը կատարեք:

Մենձ ախպերը կասի.— Քեզ ի՞նչ, իրեք ախպեր ենք, իրեք քիր, դու քու բաժինը տվել ես, էտ մեր բաժինն ա, չենք տալի:

— Ախպեր,— կասի,— իմ հոր մալը ձեզ, էս ախշիկը տվեք ինձ, պըտի տամ մարթի:

էտ ախշըկանն էլ վե կունի, կտա էտ բազրկյանի տղին:

Մի տարուց ետը էլեդ մի բազրկյան կգա թաքավորի պուճուր ախշիկը ուղելու: էլեդ մենձ ու միշնեկ ախպերտինքը չեն տա, պուճուր ախպերը կգա, կասի.— Խի՞ չեք տալի:

Ձոռ կանի ախպորտանցը՝ էտ ախշիկն էլ վեր կունի կտա մարթի:

Հիօրեք քիրը կտա մարթի, մեկի տեղն էլ ա շի հիմանալ, թե ո՛րտեղ ա: Թաքավորի էրկու տղեն պատկված են, իսկ պուճուրը աղափ ա, դրա անըմը Ուհան ա:

— Ես,— կասի,— որ քվորտանցս տվի մարթի պրծա, ես պըտի գլուխս առնեմ, էթամ իմ քվորտանցս քթնեմ:

Բաց կթողա տղեն, կընկնի ճամփա:

Կէթա մի ջրի վրա կնստի, ջատ կմտածի, կտենա որ էտ ջուրը մի պատկերք ա բերեմ, ձեռը կքցի, էտ պատկերը կկալնի: Մտիկ կտա, որ ախշկա պատկերք ա, շա՛տ սիրուն ա:

Կասի.— Էնդար պըտի ման դամ, որ էս պատկերքի տերը քթնեմ:

Պատկերքը կդնի ծոցը, կէթա մի քաղաքի թուշ կըլի, կհարցնի, կէթա մեծ քվոր տունը կքթնի: Փեսեն ու քիրը շատ կուրախանան, շատ կպատվեն, Կդան հիօրիկունը կնստեն, զրից կանեն:

Կասի.— Էս պատկերքը քթել եմ ես, պետք ա էս ախշկա տեղը նշանց տաք:

Փեսեն կասի.— Ես գիդամ ոչ դրա տեղը, վեր էթանք էն մի բաշանաղիս կուշտը, բալքի նա հիմանա:

Վե կկենան փեսի հետ, կէթան միշնեկ քվորը դոնաղ:

Միշնեկ փեսան էլ դրան շատ կընդունի, հարց ու բարով կանեն, շատ կուրախանան:

Ըտեղ էլ կասի փեսին.— Էս պատկերքի տերը քթեք:

Կասի.— Ես գիդամ ոչ, վերեք էթանք պուճուր բաշանաղիս կուշտը, բալքի նա հիմանա:

Վե կկենան, կէթան պուճուր բաշանաղի կուշտը, պուճուր քվորը դոնաղ:

Դրանք էլ շատ կուրախանան: Սրանց էլ պատկերքը շանց կտա, կասի.— Էս պատկերքի տեղը ինձ ասեք:

Պուճուր փեսան կասի.— Շատ դժար ա, թաքավորի ախշիկ ա, քեզ չեն տա:

Սազը կդնի դոշին, կասի.— Յա քթեք, յա ես կգժվեմ:

Փեսեն կասի.— Ես կարալ չեմ, դու գնա՛, բալքի մի հնար անես:

Վե կկենա տղեն, դրանցից շնորակալութուն կանի, կընկնի ճամփա, կէթա էտ թաքավորի քաղաքը կքթնի, սազը կդնի դոշին, կէթա մի դայֆախանա, մի քանի բերան հաղ կասի: Շատ կհավա-

նեն դրան, կտանեն վերև կնստացնեն: Մի քանի օր կմնա էտ դայ-
ֆերմը, խաբարը կընկնի քաղաքը, որ ըսենց լաւ աշըղ ա էկել:

Թաքավորը կասի.— Բերեք էտ աշըղին մըխելի տաի, մենք էլ
հանգաջ անենք:

Մարթ կըրկի, աշըղին կտանեն Թաքավորի կուշտը: Մի քանի
բերան հաղ կասի, Թաքավորը շատ կհավանի: Էլ թողալ չի դա
իրա օթախիցը էթա: Ախշիկն էլ շատ կհավանի: Ախշիկը իրա մտքի
մէջը կասի. «Երանի թե իմ հերը ինձ տա էս տղին»:

Թաքավորը կմտածի, կասի. «Երանի թե էս տղեն առնի իմ ախ-
շըկանը, ըսենց աշըղ չի՛լի, բելլու ա, որ սա Թաքավորի ցեղ ա»:

Մի օր կհարցնի.— Իմ ախշիկը առնիլ չե՞ս, որ տամ քեզ:

Կասի.— Թաքավոր, որ դու տաս, ես խի՞ չեմ առնի:

Կերբի ախշիկը կտա էտ տղին, խոսքերը կմիանա, կրերի, հար-
սանիք կանի, օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք կանի:

— Դե, — կասի, — որթի, դու ասա՛ որ առնեմ ես, ես որ ախ-
շիկս տվի:

Կասի.— Թաքավորն ապրած կենա, ես այսինչ Թաքավորի
տղեն եմ:

Թաքավորը կմտածի, կասի.— Փա՛ռք քեզ, աստված, որ ալ-
շախ՝ մարթի տղի չեմ տվե ախշիկս, Թաքավորի տղի եմ տվե:

Մի տարի քիմի՝² էտ տղեն կմնա Թաքավորի կշտին: Բիրդան
իրա մերը կընկնի իրա միտը, կասի.— Թաքավորը սաղ ըլի, իզին
տուր, էթամ մեր տունը:

— Վեր, — կասի, — դնա, ո՛րթի:

Թաքավորը լաւ ձի կտա տղին, լաւ փայ ու բաժին կդնի հե-
տը, կասի.— Տարեք ճամփու դրեք իմ փեսին, ետ դառեք, էկեք:

Իրա Ֆողիցը դռունը ետ կդառնա, իր կնիկը վե կուռնի ու կէթա:

Ճամփին կտենա, որ մի իրեք ոննանի ձի, մի մարթ նի էլած
էկավ: Կգա դրա գլխին կտա, ախշիկը կխլի՝ կտանի:

Տղեն «ա՛խ» անելով կէթա պուճուր փեսի տունը, կասի.— Բերի
կնիկս, մի մարթ ձեռիցս խլեց, ձին էլ հօրեք ոննանի:

Փեսեն կասի.— Էն Քոսեն ա, նրանից գլուխ հանիլ չի ըլի, մենք
էլ էթանք, մեզ էլ կսըպանի:

¹ Վտտ, (ծառոր. բանահավաքի):

² Չափ, (ծառոր. բանահավաքի):

Վե կկենա տղեն, նի կըլի ձին, կընկնի ճամփեն, կէթա: Կէթա ընչար Քոսի տունը:

Կտենի, որ ախշիկը նստած ա.— Վե՛ր,— կասի,— ախշի, հո՛ւր ա Քոսեն:

Կասի.— Քոսեն քնած ա, էս հիփեք օր ա քնել ա, հըլա շորս օր էլ պըտի քնի:

Վե կկենա նի կըլի ձին, ախշկանը կքաշի թարբը, կընկնի ճամփեն.— Դե՛, քշա, դե՛ քշա, որ Քոսեն դա ոչ մեղ հասնի:

Քոսեն քնատեղիցը վե կկենա, կտենի ախշիկ չկա:

— Հը՛,— կասի,— Սանդուխտ, հո՛ւր ա իմ կնիկը:

Ձին կասի.— Տարաւ տղեն:

— Վե կենամ, էթա՛նք:

Վե կկենա, նի կըլի ձին, դրա հիփեք օրվա գնացած ճամփեն Քոսեն մի սհաթըմը կէթա:

— Հը՛,— կասի,— տղա, ո՛ւր ես տանըմ ախշիկը:— Փետը կքաշի կտա, տղի գլուխը ջարթ ու փուրթ կանի, ախշիկը ձեռիցը կխլի:

Կէթա տղեն իրա պուճուր փեսի տունը փոր ու փոշման:

Փեսեն կասի.— Հը՛, ի՞նչ կա, ես որ ասըմ ի՛ մի՛ էթա՛, նրանից գլուխ հանիլ չի ըլի. էլ չկա՞ ընենց ախշիկ, որ ուղեմ քեզ. նրանից լավը կուղեմ:

Տղեն կասի.— Փե՛սա, որ մեռնեմ էլ, պըտի էթամ, իմ կնիկը բերեմ:

— Ա՛յ տղա,— կասի,— նրանից քնար չես հանիլ¹, նրա ձին հրեղեն ա, որտեղ ըլի, քեզ կկաշնի, կսըպանի:

Տղեն հանդաջ չի անիլ, կէթա ընչար Քոսի տունը: Կէթա, կտենի ախշիկը նստած ա գլաղմըմը:

— Ախշի,— կասի,— հո՛ւր ա Քոսեն:

Կասի.— Քոսեն քնած ա:

— Քանի՞ օր կա, որ Քոսեն զարթնի:

Կասի.— Հըլա հինգ օր կա, որ Քոսեն զարթնի:

— Դե վե կաց, նի՛լ ձին, փախչենք:

Տղեն նի կըլի ձին, ախշկանը կքաշի թարբը, կընկնեն ճամփեն, կէթան:

¹ Գլուխ չես հանիլ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Քոսեն կզարթնի տեղիցը, ձեն կտա.— Սա՛նդուխտ, հո՛ւր ա
ախշիկը:

Ձին կասի.— Տարաւ տղեն:

Կասի.— Կարա՞նք հասնի:

Կասի.— Վե՛ր կաց, հինգ օրեն գնացած ճամփեն մի սհաթըմը
կէթամ:

Քոսեն կասի.— Տղի աջալը էկել ա, տամ էս դոնըմին¹ սը-
պանեմ:

«Հա՛յ» կանի ձին, նի կըլի երկինքը:

Հրեղեն ձի՛, մի սըհաթըմը կհասցնի տղին: Փետը կքաշի.—
Տղա,— կասի,— էս հետն էլ եմ բաշխըմ, ջահել ես, չեմ ղը-
մըշըմ:— Կտա, գլուխ-մլուխը կշարթի տղի: Ախշիկը վե կունի
ու կգա:

Տղեն յարալու կէթա պուճուր փեսի տունը:

Քիրն ու փեսեն կմղկտան, կասեն.— Բո՛ւ ա, նրանից գլուխ
հանել չի՛լիլ, կսըպանի, անտեղի կէթա ջանդ: Ես նրանից սիրուն
ախշիկ կուզեմ քե:

Մի քանի օր կպահեն, տղի յարեքը կսաղանա, էլեդ տղեն
կկաննի կասի.— Պըտի էթամ, փեսա, յա սըպանվեմ, յա բերեմ իմ
կնիկը:

Փեսեն կմտածի, որ ճար չի՛ ըլի սրան, տղեն անտեղի կսըպան-
վի, կասի.— Տղա՛, դե որ էթալ պըտես, ես դրա հնարքը ասեմ: Դա
էտ ձին ֆլան ծովիցն ա հանել. ժամանակն ա, շոք ա, էտ ծովի
ձիանը դու ես գալի, էթըմ սառն հախալընեըը լեղանըմ, գնա՛,
կարաս, հնար քթի՛, ըտեղան ձիանոցիցը մինը կախա:

Տղեն վե կկենա, ձին նի կըլի, կէթա: Կէթա, հախալընեըը
կքթնի: Կէթա, հեռու սարըմը տափ կկենա: Կտենի, որ Ղըռըլու
ղսրաղը դու էկավ իրա քառասուն քուռակը հետը, գնաց սառն
հախալընեըըմը լեղանըմ եմ: Էլեդ գնացին թափեցին ծովը: Էտ
տղեն էկավ հախալրի կուշտը, գնաց ման էկավ, հախալրի ալը
քթավ, գնաց փեսի տանիցը էրկու բարդան² բուրթ, և էլ մի հատ
բահ վե կալավ, գնաց էն սառն հախալրի կուշտը, հախալրի ալը
քանդեց, բուրթը ճխտեց ըտեղ, շուրը կտրեց, էկավ հախալրի կողքին

¹ Անգամին, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Պարկ, (ծանոթ. բանահավաքի):

մի փոս քանդեց, իրա ձին բրախ տվուց սարը, գյամը վե կալավ, էկավ: Ժաշվա շոթին Ղըռըլըռու ղսրաղը էկավ, նի մտավ սառն հ'ախարի մեկը: Տղեն թաքուն վե կացավ, քուռակները փախան, թափեցին ծովը, ղսրաղը ծանրած ղսրաղ էր, գյամը տվուց բերանը, նի էլավ, մի հանք քշեց դբա սարը:

Ղսրաղն ասեց.— Ընչի՞ հս քշըմ, ծանրած հմ, քուռակներս կքցեմ, էլմո՞վ¹ քշա:

Տղեն յավաշացավ, ասեց.— Քե տանըմ հմ, որ Քոսեն իմ կընկանը տարեկ ա, որ փախցնենք, իմ կնիկը տանե՞նք:

Ասեց.— Տղա՛, Քոսի ձին իմ քուռակն ա, արխեին կաց, որ քու կնիկդ կբերեմ:

Ձին քշեց, էկավ Քոսի տունը:

— Ախչի,— ասեց,— հ'ո՛ւր ա Քոսեն:

Ասեց.— Քնած ա, մնըմ ա էսօր, որ վե կենա: Մեխք հս, էս անքամին կսրպանի:

Կասի.— Վե՛ր, սըպա՞նըմ ա՛ սըպանի:

Ախչկանը կվեկալնի, նի կըլի ձին, կքաշի թարքը:

Ղսրաղը կասի.— Տղա՛, մի վախենա, էլմո՞վ քշա ինձ:

Քոսեն տեղիցը կզարթնի, կասի.— Սանդուխտ, հ'ո՛ւր ա իմ կնիկը:

Կասի.— Տարա՛վ տղեն:

Կասի.— Սոված հմ, հաց ուտեմ, թե վե կենամ նի՛ ըլեմ:

Կասի.— Հաց էլ կեր, չիբուխ էլ քաշա, հըլա նոր գնաց:

Քոսեն հաց կուտի, չիբուխ կքաշի, վե կկենա, ինատ-իմատ թուրը կկապի վրիցը.— Բու ա,— կասի,— ջանիս հասցրի, տամ էս անքամին սըպանեմ:

Նի էլավ ձին, ընկավ ճամփա, երկնքովը գնաց դրա գլխավրիկը, ձեն տվուց:

— Հը,— ասեց,— տղա, աջալդ էկել ա, էս անքամին պըտի սըպանեմ:

Տակնուց ձեն տվուց Ղըռըլըռու ղսրաղը, ասեց.— Սա՛նդուխտ, աղոճըկի ղալդա թարխը տուր, Քոսեն ըլի հազար կտոր:

Մոր ձենը առնելու պես Սանդուխտը շուռ անցավ թիկունքի վրա, Քոսեն դիպավ գեննովը, էլավ հազար կտոր: Վեր էկավ Սա-

¹ Ծանր, (ծանոթ. բաճառավաճի):

դուխտը գետինը, տղեն բաց թողուց ղսրաղին, նի էլավ Սանդուխտը, կնկանը քաշեց թարթը, Ղըռխըլու ղսրաղին բաց թողուց, գնաց իրա քուռակների կուշտը:

Ուրախ-ուրախ տղեն ընկավ ճամփա, էկավ իրա պուճուր քվոր տունը, շատ ուրախացավ քիրը և իրա փեսեն: Մի էրկու օր լավ կեր ու խում արին պուճուր փեսի տանը: Վե կալավ պուճուր քվորը ու պուճուր փեսին բերուց միշնեկ փեսի տունը, դրանք էլ շատ ուրախացան, մի քանի օր էլ ըտեղ քեֆ արին: Վե կալավ ջուխտ փեսին էլ, ջուխտ քվորն էլ, էկան մենձ քվոր տունը, մի քանի օր էլ ըտեղ քեֆ արին, վե կալավ հ'իրեք քվորն էլ, հ'իրեք փեսին էլ, էկան իրենց տունը, իրա ախպերտինքն էլ, իրա մերն էլ շատ ուրախացան: Բերին ախպերտինքը հաց պատրաստեցին, օխտը օր, օխտը քշեր քաղաքին հաց տվին, հ'աշկալիսեք տվին.— Փա'ռք քեզ, աստոծ, որ մեր ախպերը էկավ, մեզ հասավ:

Ախպերտինքը կաննեցին ղրաղ, պուճուր ախպորը դրին թաքավոր:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Աստծանից հ'իրեք խնձոր վեր ընկավ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝ լսողին, մեկն էլ՝ հ'անգաջ դնողին,

31. ԶՈՒԿ ՏՂԱՆ

Ժամանակով մի բազրկյան ա ըլըմ, ժառանգ չի ունենըմ: Կան-
չըմ ա. ՔԱՍՏՎԱԾ, ինձ մի ժառանգ տուր, թեկուզ բեղովյաթ ըլիս:

Գալիս ա դրա ընտանին ազատվըմ ա, բերըմ ա մի ձուկ: Մի
քանի տարի անց ա կենըմ, էտ ձուկը լիզվավորըմ ա.— Մե՛ր,
հե՛ր, ինձ հըմար մի կնիկ բերեք:

Հերն ու մերը զարմանըմ են, ասըմ.— Աստված մեզ պատիժ
տվուց հերիք չի, հըմի էլ էս կաննել ա՝ կնիկ ա ուզըմ, մենք ինչ
մեղքի տակ ընկնենք՝ էթանք էս ձկանը կնիկ ուզենք:

Մերը խելոք ա ըլըմ, մարթին ասըմ ա.— Գնա՛ մի տղա փողով
բռնի, տար պսակի, կնիկը բեր մեր տղի հըմար, էն տղին էլ փող
կտաս՝ կէթա:

էտ մարթը վեր ա կենըմ, էթըմ ա մի տղա փողով բռնըմ, տա-
նըմ օտար քաղաք, մի թաքավորի ախշիկ ուզըմ, պսակըմ, բերըմ
տուն: Տղին փող ա տալի, քցում ճամփա, քշերը ախշկանը տանըմ
ա առանձին օթախըմ քուն դնըմ: էտ ձուկը էթըմ ա էտ ախշկա-
օթախը, խրխին հանըմ ա՝ դառնըմ ա մի երևելի տղա, մտնըմ ա
ախշկա ծոցը: Առավոտը վեր ա կենըմ, հաքնըմ ա խրխին, էլ ետ
դառնըմ տուն:

Մի վախտ ապրըմ են, օրերի մի օր էտ ախշկա մերը դալիս ա-
ղոնաղ: Գալիս ա ղոնաղ, տենըմ ա փեսեն տանը չի, մի ձուկ ման,
ա դալի: Ասըմ ա.— Ա՛յ ախշի, մեր փեսեն ո՞ւր ա բա:

Ասում ա.— Իրիկունը կգա:

Իրիկունը ախշիկը մոր հետ էթում ա օթախը պառկում, ձուկը էլի գալիս ա, խրխին հանում՝ մարթ դառնում, նստում զանքաշի հետ ասում-խոսում:

Առավոտը էլեդ դառնում ա ձուկ:

Մերը ախշկանը ասում ա.— Ախշի, դրա խրխին պըտի կրակես, որ դրան ազատութուն ըլի:

Էքսի իրիկունը ձուկը որ խրխին հանում ա, ախշիկը վեր ա կենում, խրխին քցում կրակը: Որ քցում ա կրակը, տղեն զարթնում ա, դառնում աղունիկ, ասում.— Թաքավորի ախշիկ, էս ա ես գնացի, էրկաթե տրեխ հաքենես, պողպատե գավազան վեր ունես, քթենես՝ քու բախտիցը, քթենես ոչ՝ քու բախտիցը:— Ասում ա ու թռչում:

Թաքավորի ախշիկը առավոտը վեր ա կենում ասում կեսուր, կեսառին.— Ա՛յ ձեր տունը շինվի, էն թառուանը իմ ձեռիցը թռավ, ինձ խարջըղ տվեք, ես էթամ՝ քթենամ:

Դա շատ փող վեր ա ունում. էթում ա օխտը ճամփի մեշտեղը մի խեյրաթ-խանա ա շինում՝ էթողը, գալողը հաց են ուտում, էթում են: Էտ ախշկա սովորութունը էն էր, որ էկողից էլ, էթողից էլ հարց կաներ, թե՛ գլխին ի՞նչ ա էկե, ինչ ա տեհե, լսե:

Ըտեղ մի հեր, մի տղա լքում են, որ ըտեղ խեյրաթ-խանա կա, ասում են թե՛ էթանք ընտեղ ապրենք: Ծամփին տղեն ետ ա ընկնում մի յառի տակին. տենում ա մի թեթև դուռը, մտիկ ա տալի, տենում հորեք աղունիկ նստած սուփրի գլխին, կենաց են խմում: Մինը ասում ա.— Խմենք էն բազրկյանի տղի կենացը, որ մենք խլել ենք թաքավորի տղի ձեռիցը, տարել ենք մեշեն պահել:

Էտ հեր ու տղեն գալիս են խեյրաթ-խանեն: Ախշիկը գալիս ա, ասում ա.— Ա՛յ բիձա, ա՛յ տղա, գլխըներդ ինչ էկել ա՝ պատմեք:

Տղեն վեր ա ունում հորն ասում ա.— Էրեկվա տեհածը ասե՛մ:

Հերը բարկանում ա տղի վրին թե.— Էտ էլ բան ա, որ պատմես: Ախշիկն ասում ա.— Պատմի՛, պատմի՛:

Տղեն պատմում ա, ինչ որ տեհել էր:

Ախշիկը էտ խեյրաթ-խանեն բախշում ա էտ հեր ու տղին, ինքը վեր ա կենում, էթում էտ մեշեն: Էթում ա էտ մեշեմը հախպուր ա ըլլում՝ էտ հախպրի կուշտը տափ ա կենում: Գալիս ա ճաշի վախտը, տենում ա հը՛, հորեք աղունիկ էկան, էտ ախպրի վրին վեր էկան,

դառան հիփրեք հատ դանահլի¹ ախշիկ, ձեն տվին.— Արա՛բ, ամանաթը բեր:

Մի արար էրեաց, նի՛լավ ծառը, մի ղութիկ վե բերուց. բաց արին, սրտի վրին դրած թուխտը վե կալան, մի տղա հէլավ նստեց: Վե կացան շորսն էլ տկլորացան, նի մտան հավուզը լողացան, հէլան հաքնվան, նստեցին հաց կերան, էլ ետ տղին դրին ղութիկը, թուխտը դրին սրտին, կանչեցին.— Արա՛բ, տար դի իրա տեղը:— Արաբը վե կալավ, տարավ դուռը էլեդ ծառի վրին:

Թաքավորի ախշիկը հեռվանց թամաշ էր անըմ, տենալու հետ ճանանչեց, որ էտ տղեն իրա մարթն ա: Աղունըկները թռան, էտ ախշիկը դուռ էկավ, նի՛լավ ծառը, վե բերեց ղութին, բաց արուց, թուխտը վե կալավ, տղեն նստեց, ասեց.— Ա՛յ ախշի, էս ո՞նց քթար դու ինձ:

Ախշիկն ասեց.— Դե՛, քթել եմ, իմը՝ դու, քունը՝ աստված:

Ըտե թող դրանք քեֆ անեն իրանց հըմար, ընչար աղունըկների գալու վախտը, էլի դնըմ ա տղին ղութու մեչ, թուխտը դնըմ սրտին, բանցրացնըմ, դնըմ ծառի վրին:

Մի տարի դա ըտենց ապրըմ ա, դրանցից ըլըմ ա մի տղա: Անց ա կենըմ մի վախտ, մի օր էրեխովն են ըլըմ, գալիս ա աղունըկների գալու վախտը. եգին-եգին՝ դնըմ ա մարթին ղութին, թուխտը սխալ-վում ա թարս ա դնըմ, էթըմ ա տափ կենըմ:

Գալիս են աղունըկները, էլ ետ ձեն տալի.— Արա՛բ, ամանաթը բեր:

Արաբը էտ ղութին բերըմ ա, բաց են անըմ, տենըմ են թուխտը թարս ա դրած սրտին, ասըմ են.— Կա չկա, էտ դանջղը էկել ա քթել. արա՛բ, էս ամանաթը կտանես Բաղեմա քաղաքը, տենանք ո՞նց կգա՝ կթթնի:— Ասեցին ու անհայտացան:

Մնաց թաքավորի ախշիկը իրա տղի հետ՝ ախ ու վախ անելով: Ընկավ ճամփա, գնաց: Գնաց մեշի մեչ մի հախապուր տեհավ, մոտացավ, տեհավ որ հախապուրը անգին քարեր ա քցըմ, էտ քարերիցը ինքը վե կալավ, ջեբ ու ծոց լքցըրուց, էլեդ իրան ճամփեն բռնեց, գնաց: Գնաց դուռ էկավ մի քաղաքի դրաղ:

Ըտեղ էլավ մի հալիվորի ու մի պառավի ղոնաղ: Էրեխեն մենձացավ, դառավ տասը տարեկան, դուռ էր գալի իրա թայդաշ էրեխեքանց հետ վեք էր հաղըմ:

¹ Սիրուն, (ծանոթ. բանահավաքի):

Մի օր էկավ էտ տղեն լաց էլավ, ասեց.— Ա՛յ մեր, ինձ էլ վեճ տուր, ես էլ էթամ հաղամ:

Մերն ասեց.— Ա՛ն էս հ'իրեք քարը, տար քեզ հըմար ջոկ հաղարա:

Տղեն առավ էտ քարերը, գնաց իրա հըմար ջոկ հաղըմ էր, էրկուսը տնկըմ էր, մընովը տալի:

Թաքավորը իրա լալի հետ ման գալոն, ման գալոն գալիս են տենըմ են էտ էրեխեքը հաղ են անըմ: Տենըմ են էտ էրեխի դրած քարերը իրանց թաքավորութունը կառնի ու շի ծախի, թաքավորը ասըմ ա.— Լալա՛, արի շուտ անենք:

Լալեն ասըմ ա.— Ըտենց շի՛լիլ, կաճնենք, թող էրեխեն իրա հաղիցը պրծնի էթա տուն, տենանք ո՛ւմ էրեխեն ա, մի շառով ձեռիցը կառնենք:

Կաննեցին ընչանք էրեխեն հաղիցը պրծավ, քարերը թոփարուց, դրուց իրա ջերը, վազեց դրա պառավի տունը:

Թաքավորն ու լալեն դրա եննուցը գնացին: Գնացին, տեղը իմացան, էքսի օրը թաքավորը մարթ դրկեց տան տիրոշը կանչեց: էտ հալիվորը վե կացավ գնաց, օխտը հետ բարև տվուց, ձեռները խաչեց, կաննեց:

Թաքավորն ասեց.— Դու լսել իր որ մեր խազնեն կտրել են. էտ քարերը, որ քու թոռի ձեռին էրեկ տեհել ենք, մեր խազնի քարերըն են, ասել ա՛ գողը յա դու ես, յա քու տղեն:

էտ հալիվորը ասեց.— Ծա թոռ շունեմ. էտ տղեն որ տեհել եք, իմ ղոնաղի տղեն ա:

Թաքավորը դրեց տղին կանչեց: Մերը տղին շորս հաստ քար տվուց. ասեց.— Կտանես, թաքավորի հաղաքը վե կղնես, կասես. «Արքա թաքավոր, թե որ էս քարերիցը միըն հանես՝ կիմանամ, որ քունն ա, թե չէ՝ ես հինգն էլ հանեմ՝ իմացիր, որ իմ պապի մալն ա»:

Տղեն գնաց, թաքավորին ասեց թե.— էս քարերը իմ պապի մալն ա, չես հավատըմ՝ հինգն էլ հանեմ:

Թաքավորն ասեց.— Լավ, թե հինգն էլ հանես՝ քու պապի մալն ա:

Տղեն ջիբիցը հինգ հատ էլ հանեց, վե դրուց թաքավորի հաղաքը: Թաքավորը մնաց զարմացած: Լալին ասեց.— Լալա՛, մի հնարքթի էս տղին սրպանենք, էս քարերը ձեռիցը առնենք:

Լալեն ասեց.— Թաքավոր, դու հիվանդացի, սրան դրեմք Բա—

դեմա քաղաքը՝ անմըհական խնձոր բերի: Զաթի էթողը ետ չի գա-
լի, սա էլ կէթա, ետ չի գալ, քարերը կմնան մեզ:

Թաքավորը ասեց տղին.— Ա՛յ տղա, ինձ հիվանդութուն ունեմ,
հեքիմները ասել են, թե անմըհական խնձոր պըտի, որ ես առող-
ջանամ: Թող էս քարերն ըստեղ մնան, դու գնա Բաղեմա քաղաքի-
ցը անմըհական խնձոր բեր:

Տղեն ասեց.— Շատ լավ, մի ձի տու, էթամ բերեմ:

Թաքավորն ասեց.— Լա՛վ, էքուց հազը կըլի:

Տղեն էկավ իրանց տուն, ասեց.— Մե՛ր, թաքավորը ինձ զըր-
կըմ ա Բաղեմա քաղաքը՝ անմըհական խնձորի:

Մերն ուրախացավ, ասեց.— Գնա՛, բարի ճամփա ըլի:

Տղեն հէքսի օրը էթըմ ա, նի ըլըմ ձին, էթըմ: էթըմ ա, ճամ-
փին մի հալիվորի աաստ ա գալի, ասըմ ա.— Բարի՛, ես էթըմ եմ
Բաղեմա քաղաքը, ո՞նց էթամ գամ, որ գլուխս դազիա՝ չգա:

Հալիվորն ասըմ ա.— Ո՛րթի, ես ջահել եմ, իմանըմ չեմ, իմ
մենձ ախպերը գիտա, գնա նրա կուշտը, նա շանց կտա:

Ըտիան էթըմ ա հասնըմ էն մենձ հալիվորին, ասըմ ա.— Բա՛րի
ջան, ես պըտի էթամ Բաղեմա քաղաքը, մենձ մարթ ես, ինձ խրատ
տու՝ ո՞նց էթամ, ո՞նց գամ, որ դազիա չգա գլուխս:

Հալիվորն ասեց.— Ո՛րթի, էթաս քաղաքի դուռը շես քթնիլ,
կքթնես մի ջրծակ, ձիւ դրսի դիհը կկապես, նի կմտնես քաղաքի
մեշը, կտենաս մի մենձ բախշա, ինչ մեյվա ուտես՝ խոսող ըլիլ չի,
որ վեր ունես գալու, քար ու ցախ պըտի գոռան. «Տարա՛վ», չվա-
խենաս, ետ շմտիկ տաս, թե չէ քար կդառնաս:

Դա հալիվորի ձեռը պաշեց, նի՛լավ ձին, գնաց: Գնաց հասավ
Բաղեմա քաղաքը. տեհավ դուռ չկա, գնաց քթավ հալիվորի ասած
ջրծակը, ձին կապեց դրսեը, ինքը ջրծակից մտավ բախշեն: Դես
ման էկավ, դեն ման էկավ, տեհավ մի մառմար հավուզ, մի ձեռ
ամարաթ, բարը քաղեց, վե կալավ, որ ետ դառնա, սկսեցին գո-
ռալը. «Տարա՛ն, տարա՛ն, մեր բաղի խնձորը տարան»:

Տղեն ետ շթամաշ արուց, էկավ իրա ձիու կուշտը, նի՛լավ քշեց:
Քշեց էկավ հալիվորի կուշտը, հանեց էրկու խնձոր տվուց հալի-
վորին, ձեռը պաշեց, էլեդ ընկավ ճամփա: էկավ հասավ էն մեկել
հալիվորին, էրկու խնձոր էլ դրան փեշքաշ արեց, շարունակեց ճամ-
փեն, էկավ իրանց տուն:

¹ Վտանգ, (ծանոթ. քաճաճավախ):

Մերը հարցրուց.— Ո՛րթի, ի՞նչ տեհար էտ քաղաքըմը:

Տղեն ասեց.— Տեհա ըսենց ամարաթ, մառմար հալուզ, բաղ ու բախշաւ:— Հանեց էրկէրկու խնձոր էլ տվուց մորն ու իրենց պահող հալիվորին ու պառավին: Դրանք կերան, ջահելացան:

Առավոտը խնձորները վե կալավ, տարավ տվուց թաքավորին: Թաքավորն էլ կերավ՝ ջահելացավ, ասեց լալին:— Էս չէլավ, լալա, տղեն զնաց էկավ՝ քարերը պըտի ետ տանք:

Լալեն ասեց.— Հըմի էլ դրկենք անմըհական ջուր բերի, դրանից էլ նեղ տեղ չկա:

Թաքավորն ասեց տղին.— Տղա՛, անմըհական խնձորը բերիր, ջուրն էլ պըտի բերես:

Տղեն ասեց.— Լա՛վ, կբերեմ:

Ետ դառավ, էկավ տուն, մորն ասեց թե.— Էլեդ թաքավորը դրկըմ ա անմըհական ջրի:

Մերն ասեց.— Որ էթըմ ես, ընտեղ, մառմար հալուզի կուշտը տափ կկենաս՝ թամաշ կանես, կտենաս ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա ընտեղ:

Տղեն ձին նի էլավ, գնաց: Գնաց էլեդ պուճուր հալիվորին ռաստ էկավ:

Հալիվորն ասեց.— Որթի, է՛լի էկար, բու լի՞, քեզ ուզըմ են փշացնեն:

Տղեն ասեց.— Աստված մենձ ա,— ասեց,— շարունակեց իրա ճամփեն, էկավ հասավ մենձ հալիվորի կուշտը, ասեց.— Բաբի, հըմի էլ դրկել են ջրի, ջո՛ւրը ոնց տանեմ:

Հալիվորը պատասխանեց.— Որթի, ճաշի վախտ էթաս ոչ ախպըրի կուշտը, կամ առավոտ կէթաս, կամ իրիկնադեմը:

Տղեն շարունակեց ճամփեն, գնաց մտավ էլեդ էտ Բաղեմա քաղաքը, սկսեց իրա հըմար ման գալ: Մոր զրիցը ընկավ միտքը գնաց ճաշի ժամանակ ախպրի կուշտը տափ կացավ. տեհավ ճաշին հիրեք աղունիկ էկան ըտե, խրխիքը հանեցին, դառան հիրեք հատ ախչիկ, ձեն տվին.— Արա՛ր, ամանաթը բեր,— մի արաբ դուս էկավ, գնաց օթախիցը մի դութիկ շլակեց, բերուց դրեց էտ հախպրի վրա, ինքը անհայտացավ:

Ախչիկերքը դութիկը բաց արին, սրտի թուխտը վե կալան, մի մարթ դուս էկավ, շորերը հանեցին, ընկան էտ հալուզի մեշը, լեղացան, դուս էկան հաքնվեցին, նստեցին հախպրի գլխին ճաշ արին: Ետե տղին դրին էլ էն դութիկը, ձեն տվին.— Արա՛ր:— Արա՛-

քը էկավ, ղութիկը տարավ ամարաթը, ախլըկերքը էլեդ դառան աղունիկ, թռան գնացին:

Տղեն որ էս տեհավ, դարմացավ: Գնաց անմըհական ջրիցը վե կալավ, առանց ետ մտիկ տալու դուռ էկավ: Նտեիցը քար ու քու ձեն ին տալի. «Տարա՛վ, տարա՛վ»:

Նի էլավ ձին, քշեց էկավ հասավ մենձ հալիվորի կուշտը, մի թաս ջուր տվուց՝ խմեց, ջահելացավ, օրհնեց տղին. ըտեղան էկավ էն մեկել հալիվորի կուշտը, նրան էլ տվուց մի թաս ջուր՝ էն էլ ջահելացավ. էլեդ շարունակեց ճամփեն, էկավ իրանց տուն:

Ըտե մերը ասեց.— Որթի, ի՞նչ տեհար:

Տղեն պատմեց՝ ինչ որ տեհել էր:

Մերն ասեց.— Բա շե՛ս ասըմ իմ հերը հո՞ւր ա. ախր էն, ինչ ղութուց հանեցին, էն քու հերն ա:

Տղեն ասեց.— Ո՛ր ըտենց ա, ես կէթամ իմ հորը կբերեմ:

Մերն ասեց.— Նս էլ հետդ կգամ:

Տղեն ջուրը տարավ թաքավորին. թաքավորը որ ջուրն էլ խմեց, դառավ տասնըհինգ տարեկան դալի-դանլի: Կանչեց տղի ճակատը պաշեց, ասեց.— Տղա, գնա, իմ թաքավորութունն էլ քեզ բաշխեմ, հըլա քի՛չ ա:

Քարերը վե կալավ տվուց տղին, ասեց.— Համեցեք, քու պապի մալն ա:

Տղեն վե կալավ հի՛րեք հատը բախշեց թաքավորին: Ըտեղան թաքավորից էրկու ձի ուզեց, բերուց իրանց տունը, մորն ասեց.— Գնա հի՛րեք ձեռք կնկա շոր կարել տու, հետներս տանենք:— Մերը կարել տվուց, վե կալան, ձիերը նի էլան, գնացին:

Գնացին հալիվորներին ռաստ էկան, մենձին ասեցին.— Էթըմ եմք որ հորըս բերենք, ո՞նց բերեմ:

Հալիվորը ասեց.— Կէթաք, հավըզից հեռու կրակ կանեք, էն վախտը որ աղունըկները կգան խրխիքը կհանեն, որ լղանան, խըր-խիքը գողացեք, քցեք կրակը: Որ քցիք կրակը, կմնան տիլոր, էտ շորերը կհաքցնեք, վե կունեք ձեզ հետ կբերեք:

Ըտենց էլ արին. գնացին կրակը արին, հավուզի կուշտը, տափ կացան, աղունըկները էկան, արարին ղութիկը բերիլ տվին, հան-վեցին, մտան հավուզը, տղեն կամաց-կամաց առաչ գնաց, շորերը գողացավ, տարավ քցեց կրակը: Դրանք տեհան, շատ աղաչանք

արեցին, որ տա՝ շտվուց, քցեց կրակը, նոր ձեն տվուց մորը, թե.—
Շորերը տուր, թող հաքնեն:

Մերը շորերը տարավ, հաքան, դառան հ'իրեք ակաշիկ: Նոր էտ
հ'իրեքին հորը հետ վե կալան հալիվորների կշտով ետ դառան էկառ-
իրանց տունը:

Ըտեղ տղեն գնաց թաքավորիցը հ'իրեք ձի էլ ուզեց, բերուց-
իրենց հալիվորին ու պառավին մնաս բարով արին, նի էլան ձիա-
նը, տղեն, հերը, մերը ու էն հ'իրեք ակաշիկը գնացին իրենց հայրե-
նիքը: Որ հասան երկիրը, տղի մերը գնաց ընկավ իրա կեսուր, կե-
սառի շինքովը, լաց էլավ, ասեց.— Ահա՛ ձեր տղեն, էս էլ ձեր գո-
ղերը, էս թոռն էլ ձեզ փեշքաշ:

Ըտեղ հերն ու մերը ուրախացան, բերին էտ հ'իրեք ակաշկանը
տվին մարթի, օխտը օր, օխտը քշեր էլ հարսանիք արին, թոռանը
պսակեցին:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, թող ամեն մարթ էլ հասնի-
իրա մուրազին:

Աստըծանից հ'իրեք խնձոր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսո-
ղին, մինն էլ՝ հ'անգաշ դնողին:

32. ՀԱԼՎԱԶՈՒ Հ'ԱՇԿԵՐՏԸ

Ըլնում ա, չի ըլնում մի հարուստ թաքավոր. էտ թաքավորը հըլա հարսանիք էլած չի ըլնում:

Օրերից մի օր էտ թաքավորը միտք ա անում.— Զա'նում, մի էթամ, իմ աշխարը ման գամ, տենամ իմ ժողովուրթը ո'նց ա ապրում, ոնց ա յուլա էթում. քլասիբ-քլուսուբը հո' ոտի տակ չի տրորվում, մենձավորները հո չեն նեղում ըստնց:

Վեր ա կենում, դարվշի շոր ա հաքնում, իրա թախտը տալիս ա վեղրին, էրկու ամիս ժամանակ ա վերնում, ասսու անումը տալիս ա ու ընկնում ճամփա:

Շատ աշխարներ ա ման գալի, շատ բաներ ա տենում, վերըդ գալիս ա մի քաղաքում, մի էլբագու տան դոնադ ա ըլնում: Ըտեղ մենեկուն պես հ'աշկը ընկնում ա մի ախշկա վրա. էտ ախշիկն էլ էլբագու քիրն ա ըլնում: Իրիգունը հաց են քցում, համեցեք են անում դարվշին, որ հաց անուշ անի. էն վախտվա դայդեն էլ ընենց էր, որ թե դոնադը հաց չուտի, տանտիրոնչ հըմար անպատվութուն ա. հըմի էտ դարվիշն էլ սատանի ձին ա նի'լե, թե ես ձեր հացը չեմ ուտի, մինչի իմ խնթիրը չկատարեք:

Ըտոնք թե.— Ախր, ա'յ դարվիշ բաբա, դու մեր հացը խի' պըտի չուտես, ա'խր չէ էտ մեզ հըմար, մեր անըմին լավ չի: Ինչ որ ուզում ես' կտանք, սերն ասսուն, արի հաց անուշ արա:

— Հա', որ իմ խնթիրքը կատարեք,— ասեց,— ես էլ ձեր հացը կուտեմ:

Հըմի դու արի տես, որ էտ դարվշի խնթիրն էլ էտ էլքադու քիրն ա, ասըմ ա.— Յա պըտի ձեր ախշիկը ինձ տաք, յա պըտի ես ձեր հացը չուտեմ:

Վերը որ ճարները կտրվեց, տեհան որ խնթրելով բան չի դուս գալի, դա իրանց հացը ուտըմ չի, ասին թե՝ կտանք:

Նոր որ էտ դարվիշը հացին մոտացավ, Ըտուց եղը էտ ախշիկը դառավ դարվշի կնիկը: Դարվիշն ըտե էրկու ամիս իր կնկա հետ ապրեց: Մի օր էլ բիրդան մտին ընկան իրա թախտն ու իրա ժողովուրթը:

— Ա՛յ, հա՛յ,— ասեց,— ես ըստե էկել եմ մի կնկա խելքի ընկե, ընտեղ անտեր եմ թողել իմ սաղ աշխարը:

Ըտուց ետը կանչեց իրա կնկանը թե.— Ես պըտի էթամ, որ պըտի էթամ:

Կնիկն ասեց.— Ա՛յ տնաշեն, դու որ էթըմ ես, բա ես մենակ ի՞նչ անեմ, էքուց-էլօր հրես մի էրեխա կըլնի, ես նրան ո՞նց պահեմ:

Մի քիչ միտք արեց, վերը ձեռը տարավ ջերը, հանեց մի ոսկե բազմանդ, ասեց.— Ա՛ռ, թե ախշիկ էլավ, կծախես, դրանով կպահես ու ճամփու կդնես, թե որ տղա էլավ՝ կկարես շապկի աշու թևիցը, ճամփու կդնես, թող դա:

Կնիկն ասեց.— Ախր ես հըլա չեմ էլ իմանըմ թե դու որդի՞ անցի ես:

— Իմ որդիանցի ըլնիլ-չըլնիլը քեզ հարկավոր չի, մենակ ըսքանն իմացի, հենց որ տղա կըլնի՝ էս բազմանդը կարա աշու թևիցը, ասա՛ հերդ Սպահանցի էր, անըմն էլ Աբաս:

էս ասեց, հալալաշմիշ էլավ ու ընկավ ճամփա, դըրա իրա երկիրը:

Ըտրա էթալուց ետը, օխտն ամիս անց կացավ թե չէ, կնիկը ծոնկը տվեց գետինը, մի սիրուն տղա բերեց:

էլքագին ուրախացավ, ասեց.— էս լավ էլավ, ես տղա չունեմ, քվորս տղեն ո՞րն ա, իմը ո՞րն ա, մեռնելուցս ետը ունեցած չունեցածս կմնա սրան:

խալխի տղեքը տարով ին մենձանըմ, սա, չունքի թաքավորի տղա էր, օրով էր մենձանըմ: Տասը տարեկան վախտը ընդար սիրուն էր ու լիքը, որ կասնաս մի թավատ ըլներ: Մի օր վեգ հաղալու մի պառավի տղի վեգեքը խլըմ ա ու էլ չի տալի. սա էլ էթըմ ա իրա մորն ա ասըմ:

էտ պառաւ վը գալիս ա ու սկսըմ ա էտ տղին անըծիլ ու ուշունց տալ.— Այ բեխուխուրթ ըլնս, դու քու էտ բիճ տեղովը էկել ես կպել խեղճ եթըմիս յախեն, վեգերն ես խլըմ: Ըտենց որ կոխի անող ես, հըլա մի գնա իմացի, թե ո՞վ էր քու հերը, նոր լիզուդ երկա-րացրու, ախար է՛:

էտ տղին ասեց.— Խի՞, իմ հերը հրեն էլըագին ա, իմ մերն էլ հրեն ընդի ա, ո՞րդի են, որ ես էթամ ընդոնց քթնեմ:

էտ անիրավ պառաւ վը նոր դրան ասըմ ա, թե.— Քու հերը մի ման էկող դարվիշ էր,— թե,— էլրագին քու քեռին ա:

էտ խեղճ տղեն էր՝ լաց ըլնելոն գնաց մոր կուշտը, թե.— Ա՛յ մեր, ախա՛ր ո՞ւր ա իմ հերը, ինձ խի՞ են բիճ ասըմ:

Ըտե մերը մատը կծեց. նոր մի-մին նաղըլ արեց, թե՛ ըսենց, ըսենց, քու հերը ըսենց մի մարթ էր, հըմի էլ չկա:

— Որ ըտենց ա,— ասեց,— ես ըստի չեմ մնա, պըտի էթամ իմ հորը քթնեմ:

Ըտե մերը շատ ա խնթըրմ, տենըմ ա որ չի ըլնըմ, բերըմ ա իրա մարթի բագմանդը կապըմ ա դրա աչ թեխցն ու ճամփա տ գնըմ, ասըմ ա.— Գնա՛, որթի, աստված քեզ հետ, քո հերը սպա-հանցի էր, անըմն էլ Արաս:

Տղեն մոր ծիծը պաշըմ ա ու ընկնըմ ճամփա:

էթըմ ա էթըմ, շատ ու քիչն աստված գիդա, հասնըմ ա մի քաղտք. ըտե մի քուշով անց կենալիս, ձեռը ծոցին, պատահըմ ա մի վաճառականի: Էտ վաճառականը հարց ու փորց ա անըմ, վերը որ իմանըմ ա, թե եթիմ տղա ա, ասըմ ա.— Արի՛, դու դա՛ո իմ հոգեորթին, ես էլ քեզ՝ հեր:

Չունրի էտ վաճառականը անհիշատակ էր: Ըտուր վեր ա ունըմ, տանըմ տուն, կնկա շապկի յախեն ճղըմ ա, միչիցն անց ա կացնըմ, շխնըմ ա իրան տղա, Արի տես, որ մի չէլած տղա ա դուս գալի, ընդար սիրուն, ընդար խելոք, որ տենողի խելքն էթըմ էր: Էտ մարթն էր՝ ընենց սիրեց էտ տղին, որ մարթ իրա իսկական, հալալ տղին էլ ըտենց չէր սիրի:

Օրերից մի օր էտ վաճառականը էրկու ամսով ուրիշ քաղաք պըտի էթար ապրանք բերելու. կանչեց էտ տղին, ինչ ուներ-չուներ թողաց նրա ումուդին ու ինքը վե կացավ գնաց:

Հըմի դանք խաբար տանք էտ վաճառականի կնկա սրտիցը. էտ կնիկն էր՝ հենց որ տեհավ էտ տղին, խելքը գնաց, միտքը

փոխվեց. հենց որ վաճառականը գնաց, դա մտքըմն ասեց.— էս լա՛վ էլավ, առանց նրան բանը հեշտ գլուխ կգա, կկանչեմ, կհամոզեմ. մարթիս կսըպանենք ու իրար կառնենք, էս դովլաթն էլ զաթի մերն ա ու մերը:

Չունքի խեղճ կնիկը ջահել-ջահել էր էտ մենձ մարթին առել, սիրտն էրված էր, մի ջահել տղամարթի կարոտ էր:

Իրիկունը որ տղեն դուքաններիցը տուն էկավ, վաճառականի կնիկը կանչեց իրա օթախը, ասեց թե.— Հալ-հալբաթ ըսենց, ըսենց, ըսենց, թե որ ըսենց շանես, ես վաճառականին քեզանից սուտ բաներ կասեմ, քեզ նրա հաշկիցը կքցեմ:

Տղեն էր՝ շատ միտք արեց, վերչը խնթրեց, որ իրան մի օր ժամանակ տա:

Խնքը գնաց մտավ դուքանը, դալխիցը իրեք հարիր մանեթ փող հանեց դրեց ջերը, որ ճամփին խարչլըղ ընի. մի նամակ էր դրեց ըտե, թե ես էթրմ եմ ֆլան բանի հրմա:

Մարթը որ ետ էկավ, իմացավ թե իրա հոքեորթին չկա, գնացել ա. շատ տխրեց: Ընկավ մտքի մեշ, թե ախր էտ տղեն խի՞ պըտի էթար, ինքն ըդար սիրըմ էր նրան, ամեն դուռը առաշին բաց էր, քեֆին դիպչող չկար. մտածեց, թե կարող ա փողերը վեր ա կալել նոր ա գնացե:

Կնկանիցը հարցրեց, կնիկն ասեց թե.— Վա՛լլա խարար չեմ, առավոտը վե կացա տեհա՝ չկա. իրիկունը գնաց դուքանը ու էլ ետ չեկավ:

էտ մարթը ըտենց մոլորված մտավ դուքանը, փողի դալխը բաց արեց, որ տենա փողերն ընտեղ են, թե տղեն տարել ա. տեհավ որ փողերը տեղըմն են, մի նամակ էլ հրեն ընդե դրած:

Վռազ-վռազ բաց արեց, կարթաց. «Անուշ հայրիկ ջան, ես էթրմ եմ, ինչ փիս բան արել եմ բա՛խշա. համա մեղավորը ես չեմ. մայրիկն ինձ ըսենց փիս բան ասեց, ես էլ չուզեցա իմ կերած հացին խային թամաշ արած ըլեմ, թողըմ եմ ու էթրմ, հետս էլ վերնըմ եմ իրեք հարիր մանեթ փող, որ ճամփին խեղճըթուն չբաշեմ: Մնաս բարին», էս որ կարթաց, հենց իմացավ թե աշխարը գլխին փուլ էկավ:

— Հեյվա՛խ,— ասեց,— ընդուր են ասըմ հում կաթնակերին էյթըրար չկա: Էնթավուր տղեն որ կորցրի, էլ ինձ ո՛նչ կնիկ ա հարկավոր, ո՛նչ դովլաթ, ո՛նչ տուն:

Այլուխը դրեց աշքերին ու լաց ընկերն գնաց տուն:

Ասեց.— Ա՛յ կնիկ, որ դու իմ գլուխը էտ օյինը հանիր, ըսօր-վանի էս տանիցը դուս արի. բուշարդ իմ հաշկին չէրևա:

էտ կնիկն էլ շատ լաց էլավ, մղկտաց, տեհավ որ անգաջ չի անըմ, գլուխն առավ ու մի դըհով գնաց:

Գանք խաբարը տանք տղիցը: էտ տղեն էր՝ շատ գնաց թե քիչ, աստված գիտա, գնաց Սպահան:

Մի քուշով անց էր կենըմ, պատահեց մի հավաշու դուքանի. տեհավ որ հավաշին հրես հավվեն էփըմ ա ու տաք-տաք ծախըմ. կայնեց երկար թամաշ արեց:

էտ հավաշին որ տեհավ, դա շատ ա կայնըմ ըտե, ասեց.— Ա՛յ տղա, թե որ փող չունես, առ մի կտոր հավվա ա՝ կեր ու գնա, աստված քեզ հետ:

Ասեց.— Չէ՛, սոված չեմ, համա էթալու տեղ չունեմ, իմ խըն-թիրքը էս ա, որ ինձ վեր'նես կուշտդ հաշկերդ:

Հավաշին տեհավ որ դա եթիմ տղա ա, ինքն էլ շատ սիրուն, խելոք էլ էրերմ ա, ասեց.— Լավ, արի իմ կուշտը, ես քեզ իմ արհեստը կսովորացնեմ, վերջը ըտով քու գլուխը կպահես:

Արի տես որ էտ տղեն դրա կուշտը էթալուն քիմը ամեն բանը կարթի բերեց, Հավաշին տեհավ, որ էտ տղի ձեռիցը ամեն բանը գալիս ա, ասեց.— Ա՛յ որթի, էս դուքանը քեզ եմ տալի, դու գիտաս. ոնց կուզես, ընենց յուրա տար,— ասեց ու ինքը քաշվեց իրա տունը:

էտ տղի գործը ընդար աչ գնաց, որ սաղը ըսկսին դրանի առու-տուր անիլ. ո՛րը գալիս էր ըտրա կարք ու սարքը տենալու, ո՛րն էլ սիրունութունը: էն տեղը հասավ, որ սաղ հավաշիքը սկսին դրա վրա խոսալ ու գանգատվիլ, թե դա մեր ջըզնի հացն էլ կտրեց:

Վերջն էտ խոսքերը հասան թաքավորի պալատը. էտ թաքավորին մի վեզիր ուներ, վեզրին էլ մի շատ սիրուն ախշիկ, էտ ախշիկանն էլ ուներ քառասուն դարավաշ. արի տես որ դարավաշնե-րից մինը լսըմ ա էտ տղի անըմը, վագելեն էթըմ ա խանըմի կուշ-տը, ասըմ ա.— Ա՛յ խանըմ, ֆլաճ հավաշու դուքանը մի տղա ա էկել հաշկերդ, որ չուտես, չխմես դրա ջալ ու ջամալին կայնես թամաշ անես:

Վեզրի ախլիկն էր՝ հենց որ էտ լսեց, բեյինն ընկավ, ասեց.—
Ոնց որ ըլի, ես պըտի էթամ էտ տղին տենամ:

Էքսի օրը վեր ա ունըմ իրա քառասուն դարավաշն էլ ու ընկ-
նըմ ա քաղաքի քուլեքը. էտ տղի մնացած քուլովն անց կենալիս
բիրդան հաշկն ընկնըմ ա էտ տղին ու ունն էթըմ ա:

Նոր ըտի դարավաշները վրա են հասնըմ, վեր են կացնըմ,
հարցնըմ են.— Ախր ի՞նչ էլավ, էտ խի՞ նվաղեցիր:

Թե.— Ոնց որ էլ ըլնի, ես էտ տղին պըտի առնեմ, թե որ շառ-
ենեմ՝ կմեռնեմ:

Վեր ա կենըմ, սուռուփուս ետ ա դառնըմ տուն: Կանըմ ա իրա
դարավաշներին ու ասըմ ա.— Ախլկերք, ով որ ձեզանի մի հնար
անի, էտ տղին բերի իմ կուշտը, նրան ես ոտիցը մինչի գլուխը
ոսկի կշինեմ:

Ղարավաշների միչիցը մինը դուս ա գալի ասըմ ա.— Խա՛նըմ,
իմ հերը քանքանչի ա, նա ըստիան մինչի էտ տղի դուքանը քան-
քան կտա:

— Դե՛, բե տենամ,— ասըմ ա,— թե որ ըտենց մի բան անես,
խոստացածս կտամ: Դե՛ թեզ զնա հորդ կանչա, թո՛ղ գա:

էտ ախլիկը ալրիալը վազըմ ա հոր կուշտը.— Ա՛յ հեր, մեր
խանըմը բեզ վռազ կանչըմ ա: Հերն ախլկա հետ վեր ա կենըմ թա-
քուն գալիս ա վեզրի ախլկա կուշտը: Նոր ըտի ախլիկը հրամայըմ
ա էտ քանքանչուն՝ իրա օթախի տակիցը մինչի ֆլան հալվաշու
դուքանը քանքան տա:

Իրեք թշերվա միչին էտ քանքանչին իրա գործը պրծնըմ ա:
Վերչին թշերը եփ պրծնում են, տղի օթախի տախտակն էլ ծակըմ,
բիրդան վեզրի ախլկա դարավաշը դուս ա գալիս օթախի մեղը. տղեն
հենց իմանըմ ա սատանա ա:

Ախլիկը որ տենըմ ա տղեն շատ վախեցավ, ձեռը բռնըմ ա
թե.— Մի վախենա, էկե՛լ եմ որ քեզ տանեմ մեր խանըմի՝ վեզրի
ախլկա կուշտը:

Տղեն իլաշը կտրված վեր ա կենըմ, էտ ախլկա հետ էթըմ ա
դրրա վեզրի ախլկա օթախը: Վեզրի ախլիկը էտ տղին տենալուն
քիմը ընկնըմ ա դրա շլնքովը, տանըմ ա իրա քնելու օթախը: Էտ
օրվանի եղը էտ տղեն ցերեկը հալվա էր ծախըմ, թշերը էթըմ էր իր
սիրուհուն տեսութուն: Հալվաշքոնց զանգատը վերը հասնըմ ա
թաթավորին. ըտա էլ վերնըմ ա իրա վեզրին, հաքնըմ են դարվշի

շորեր, թե հըլա էթանք տենանք էտ ինչ թաժուր տղա ա, որ ըտդար վրին խոսըմ են:

Իրիկունը գալիս ա թե չէ, դրանք գալիս են էտ տղի կուշտը, խնթրըմ են, որ իրանց էտ քշերը ղոնաղ վերնի: Նա էլ ուզըմ ա տանի իրա խազեյնի կուշտը, որ իրա գլխիցը մի թաժուր ռատանի, հըմա տենըմ ա որ չէ, ռազի շեն ըլնըմ. թաքաժորն ուզում էր հախ ու նհախ էտ քշերը ըտրա կշտին մնա, որ դրա ավալ-ախորը կարենա իմանա:

էտ տղեն էր՝ տեհաժ որ իլլաջ չի ըլնըմ, իրա միշին ասեց.— շըմի ըստոնք ի՞նչ են հասկա՞նըմ, խեղճ դարժիշ են, կթողամ իմ տանը, ես կէթամ. յա թե չէ որ նեղ տեղն ընկնի, մի քշեր ա, սկի չեմ էլ էթա:

Իրիկունը որ հացը կերան, պրծան, ուզում ին մի քիչ դինջանային, մըն էլ բիրդան օթախի մեշտեղիցը մի ախշիկ դուս էկավ, ասեց.— Խանըմա ասըմ ա, «Ըսօր խի՞ ես եղացել. խի՞ չես գալի»:

էս ախշիկը դուս էկավ թե չէ, դարձնեբրից մեկը ռանգը քցեց. էտ վեղիրն էր, որ ճընանչեց իրա ախշկա դարավաշին:

Տղեն ասեց.— Ըսօր ես չեմ կարա գա, ղոնաղներ ունեմ:

Ղարավաշը էլեդ էն ճամփովը ետ դառավ, համա շանցկացավ մի կես սհաթ, մին էլ էկավ, թե.— Խանըմա ասըմ ա. «Քեզ էլ ղուրբան, քու ղոնաղներին էլ, բիրաղնովդ էլ էկեք»:

Տղեն ճարը կտրված վե կալավ իրա ղոնաղներին, էտ ծակովը տարավ հանեց վեղրի տունը:

Թե ճամփին էտ դարձները ինչ սրտի էին, կարող չեմ ասի, հըմա որ վեղրի սրտին դանակ տալի, արին չէր կաթի:

Հենց որ հասան, վեղրի ախշիկը ասեց դարձներին.— Է՛հ, դարժիշ բարեք ինչքան չըլնի դուք էլ հողածին եք, ուզըմ եք, էտ դարավաշներէջը ջուկեք, գնացեք, ժամանակ անց կացրեք:

Դրանք ասին թե՛ չէ, իրանց թող մի օթախ տան, իրանք ընտե աղոթք պըտի անեն:

Հենց որ թաքաժորն ու վեղիրը մենակ մնացին, վեղիրն ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, թաքաժոր, ես քու պես թաքաժորի վեղիրն ըլնեմ, դա իմ ախշկանը՝ էտ օրը քցի՞. ես քեզ խնթրըմ եմ, դրանց դատը էքուց ինձ տաս:

Թաքաժորն էր, դրուստ ա, տղեն մեղքը գալիս էր, հըմա վեղրի խաթրը չկոտրեց, էքցվա դատը տվեց նրան:

էտ դարվշները էն բաշտեն թողին դուռն էլան, գնացին։
Հենց որ լիսը բացվեց, էտ տղին էկան կանչին թաքավորի կուշ-
տը. էտ տղեն մատը կծեց, ասեց.— Էն դարվշները որ կային, իս-
կական դարվիշ չէին, ըստե մի բան կա։

Տղեն որ նեքսն մտավ, վեզիրը թաքավորի թախտըմը նստած էր, թաքավորն էլ կողքին կաննած թամաշ էր անըմ։

Հենց որ էտ տղեն նի մտավ, վեզիրը կանչիլ տվեց իրա ախ-
լըկանը. մխելի որ մնաց, ախչիկն էկավ, հըմա վալ էն գալուն.
ռանգը քցած, գողգողալուն, քիչ էր մնըմ որ վեր ընկնի. նոր ըստի
վեզիրը կատաղած վե կացավ թախտիցն ու գոռաց.— Դո՛ւ էլ իմ
ախչիկը չե՛ս, դու որ իմ նամուսը ոտատակ տվիր, ես էլ հրամա-
յըմ եմ, որ էս սհաթին քեզ գլուլախորով անեն, իսկ էն փշացած
գլադին ես էս հաղադին պըտի ցից բանցրացնիլ տամ։

Էս որ ասեց, սաղ վռազեցին, որ հրամանը կատարեն։ Դրուստ
ա սաղ էլ մեղք ին գալի էտ ախչկանն ու տղին, իլլաքի թաք-
վորը, որ աղլուխը դրել էր հաշկերին ու մղկտալով լաց էր ըլնըմ,
հըմա մի հետ իրավունքը տվել էր վեզիրին, ի՞նչ կարար անի։

Ըտիան ախչկանը տարան որ գլուլեն, տղին էլ տարան, որ
շորերը փոխեն, նոր ցից բանցրացնեն։ Շորերը հանելուս նոքար-
ները բիրդան տենըմ են դրա շապկի թևին կապած բազմանդը. ալ-
բիալը վազելով էթըմ են թաքավորին ասըմ.— Թաքավորն ապրած
կենա, հրեն էն ոսկե բազմանդը, որ ըսքան տարի ա կորել ա, էն
տղի վրա ա։

Նոր ըտի թաքավորը էլ չի համփերըմ, տղին կանչիլ ա տալի
ուրախացած, վեզիրին հրամայըմ ա, որ թախտիցը վե գա, ինքն էլ
բանցրանըմ ա ու սրտի հերսիցը հրամայըմ ա որ վեզիրին տարա-
ղաջի կախ տան։ Նոր թաղադան էտ տղի շլնքովն ա ընկնըմ, եննա
կանչըմ ա վեզրի ախչկանն էլ ու դրանց ըտի նշան ա դնըմ։ Էրկու
շափաթ եղը թաքավորը դրանց հարսանիք ա անըմ, էլ ի՞նչ քեֆի,
ի՞նչ ուրախութուն. աշխարըմը էլ մարթ չի մնըմ որ չլիանա էտ հար-
սանքիցը։

Նոր ըտի օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք անելին ետը, թա-
քավորը իրա թախտը տալիս ա էտ տղին, օխնըմ ա դրանց, ու ինքը
վե գալի իրա հըմա դինջ ապրըմ ա։

Ըտոնք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րազին։

Ասասանից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝ լսո-
ղին, մեկն էլ՝ անգաջ դնողին։

33. ԳՅՈՒԼՇԱՆԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով կար մի ախքատ մարթ, կենրմ էր Շահ-օղլի Շահարասի քաղաքում: Ինչ արած, Շահ-օղլի Շահաբասն էլ ժառանգ չուներ. հիրա վրին պաս էր դրել, որ ընչար հիրան ժառանգ չլի, չէթա հիրան Գյուլշան քախշեն:

Օրերի մեկ օրը էտ ախքատն ու կնիկը հիրար հետ խոսակցեցին, կնիկը մարթին ասեց.— Ա՛յ մարթ, թե որ էրկու շալակ ցախ բերես, մնի հախը կուտենք, մնինը՝ կպըհենք, ժամանակին կհարկավորի մեզ, հիվանդութուն կա, թուլութուն կա:

Մարթն ասեց.— Շատ լավ ես ասեմ, կնի՛կ, հէքուց շատ թեղ ինձ ձեն տուր, որ ես էթամ, էրկու շալակ բերեմ: Մնինը կտամ հացի, մնինը կբերեմ կտամ քեզ՝ կպըհես:

Քշերն աքլորը կանչեց, կնիկը ձեն տվուց.— Մա՛րթ, վե կա՛ց, վախտն ա, անջախ էթաս՝ գաս:

էտ մարթը վե կացավ, հէրեսը լվաց, հիրա ասսուն փառք տվուց, ասեց.— Ա՛յ կնիկ, ես գնացի, դուռդ դայիմացրու:

Վե կացավ գնաց ծովի դրաղը, տեհավ իրեք մարթ գիր են գրում:

Ասեց.— Ա՛յ մարթ, էտ ինչ շախ եք էկել, որ ինձնից հառաչ եք բնկել, սաղ ցախերը թոփ եք արել, բա ես ինչ պըտեմ աճեմ:

— Ա՛յ մարթ,— ասեցին,— մենք ցախ թոփ անող չենք:

— Բա ի՞նչ մարթ եք:

— Մենք լիսն ու մութը բաժանողն ենք:

— Ուտիդ մեռնե՛մ, ընձ էլ իլլաճ կարաք անի՛լ։ Էթալ գալով, ցախ կրեկով իլլաճս կտրվել ա։ Լավ իմացեք, որ ժառանգ էլ չունեմ ինձ։

— Ա՛յ մարթ, քեզ աստված բան շատ ա տվել։

Ախքատն ասեց.— Ի՞նչ։

— Աստված քեզ տվել ա մի ջուլստ որթի, մինը պըտի Արևելքի թաքավորութունը տրի, մինը Արևմըտի թաքավորութունը պըտի տրի։ Որ ըտենց շատ խնթրմ ես, ծերունի։ հարի ես քեզ մի հատ ձու տամ, որ քշերը լիս տա, իսկ ցերեկը դնես ամանի տակ։ 2՝ ուրըշի բան չասես։ 2՝ ամեն հ՛իրիկուն ձուն կդնեք ձեր առաչը, հ՛ամեն մեկդ քառասուն ծունդը կդնեք, «Յկեսցեն» կասեք, աստված կաղաչեք ու կմտնեք ձեր տեղը։

էտ մարթը ձուն առավ, դրուց ծոցը, ցախը շալակեց, էկավ բազարը, ծախեց, փողն առավ գնաց տուն։

— է՛ կնիկ,— ասեց,— հ՛աշկդ լիս ըլի։

— Ա՛յ մարթ, ի՛նչ ա պատահել։

— Կնի՛կ, խոսալ մի՛, որ աստված մեզ տվել ա։

— Ի՞նչ ա տվել։

— էս ձուն ա տվել։

— Ա՛յ քու տունը շինվի, մեր տունը լիքը ձու ա, դրա էլածն ի՛նչ ա։

— Ա՛յ կնիկ, էս ընենց ձու ա, որ քշերը լիս կտա, էլ ճրաքի ծախս ունենալ չենք։

— Հըմի տենենք, ա՛յ մարթ։

էկավ մութն ընկավ, հին կարպետը քցեցին ոնների տակը, չունեին զաթի, հենց էտ էր, ձուն բերին դրին հ՛առաչները, սկսեց ձուն լիս տալը, չորս պատը լիս դառավ։

— Ա՛յ մարթ, հաստատ որ աստված մեզ տվել ա։

Մարթ ու կնիկ սկսեցին «Յկեսցեն» ասելը և քառասուն ծունդը դնելը։

էտ էլավ հ՛իրանց պարտքը, որ հ՛ամեն հ՛իրիկուն աղոթքները անեն։

Շահ-օղլի Շահաբասը հրամայեց դալալին, որ ոչ մի տեղ ճրաք չպրտի ըլի, որ հ՛իւքը պըտի քշերը ման գա, քաղաքը շատ անկարփացել ա, տենի էտ լրփութունը ինչ տեղ ա։

Հիւրան վազիրին հրամայեց.— Էրկու ձեռք դարվիշի շոր կբերես:

Վազիրը դնաց, էրկու ձեռք շոր բերուց, մինը հինքը հաքավ, մինը՝ վազիրը:

Քշերը սկսեցին ման գալը: Ասեց.— Վազի՛ր, նիւ մի բանցր տեղ, տես ինչ տեղ ա ճրաք էրեւմ:

Վազիրը նի էլավ մի բանցր տեղ, ասեց.— Թաքավոր, ոչ մի տեղ ճրաք կա ոչ. մենակ քաղաքի տըտըմը մի ճրաքի շաղավորթ ա էրեւմ:

— Էթա՛նք,— ասեց,— գողերը ըտեղ կըլեն:

Գնացին հասան էտ ախքատի տունը:

— Գիտե՛ս ինչ կա, վազի՛ր, ջահել ժամանակդ ըսկի անկարթութուն արե՛լ ես:

— Ես անկարթ մարթ չեմ, ներողութուն:

— Որ անկարթ մարթ չես, խի՛ չես ոններդ հանըմ, որ թխկոց չըլի, հիմանան, Դե վե կաց նի՛ւ:

Վազիրը նի էլավ հերթիկը, թամաշ արուց, տեհավ մի մարթ, մի կնիկ թեք ընկած քնած են, մի կրակ մի քերեղանի մեշ դրած վառլըմ ա:

— Թաքավոր, իմ ասելով չես հասկանա, դու էլ նի՛ւ, տես ինչ կա:

Թաքավորը նի էլավ կտուրը, տեհավ մի կնիկ մի մարթ քնած են, ընեց որ՝ կոտորես հիմանալ չեն: Տեհավ քերեղանի մեշ դրած մի ձու, լիս ա տալի:

— Ա՛, նազի՛ր,— ասեց,— իմ խազնի կորած քարն ա էտ, էս լավ էլավ, որ քթանք:

— Դե վեր հարի դուըը նշան արա, որ հառավոտենց կանչենք էտ մարթը տարադաշ քաշենք:

Լիսը բաց էլավ, վե կացան, մարթը ասեց կնկանը.— Դե՛, կնիկ, իմ պարանը տու, ես էթամ ցախի:

Կնիկը վե կացավ, պարանը տվուց մարթին, դուըը ծեծեցին:

— Ի՛նչ մարթ ես, ա՛յ մարթ:

— Հարի՛, թաքավորը թեզ կանչըմ ա քեզ:

— Ա՛յ մարթ, ես ի՛նչ եմ արել, իմ արածը ի՛նչ ա:

¹ Բարձրացիր, (ծանոթ. բանահավաքի):

էրկու բռունցքը տվուց էդ ակօքատի գլխին, թե խոսալ մի՛, գնա հառաշ. տարավ:

Տարավ Շահ-օղլի Շահաբասի կուշտը: Հասնելու պես սխտը հետ գլուխ տվուց, ութ դիանդա ձեռը կապեց, կաննեց:

— Ա՛յ մարթ,—ասեց Շահաբասը.—էն քարը քեզ ո՞վ ա տվել:

— Թաքավորն ապրած կենա, ինձ ծովի դրաղից լիսն ու մութը բաժանող իրեք մարթ են տվել:

— Խափիլ մի՛, շլինքդ կկտրեմ:

Ձեն տվուց, մի միլի¹ և մի իսանի դասար էկան կշտին կաննեցին:

— Թաքավոր, ինձ սըպանիլ մի՛, դուզն եմ ասըմ, լիսն ու մութը բաժանողն ա տվել ինձ:

— Դե որ ըտենց ա, կէթաս էտ քարը կվերունես կրերես կտաս ինձ, ինչ որ արժողութունն ա, ես փողը կտամ:

Սկսեց աղաչելը թաքավորին.— Ինձ տեհա՛ր հո, թաքավոր, ես փախչողը չեմ, կրերեմ օխտն օր եղը կտամ քեզ, ինձ օխտն օր ժամանակ տուր:

— Դե՛, գնա, քեզ օխտն օր ժամանակ:

էկավ տուն, լաց ըլելով ասեց.— է՛ կնիկ, աստված տվուց ու տարավ:

— Ի՞նչ ա ըլել, ա՛յ մարթ, ի՞նչ ա ըլել, պատմա տենեմ:

— Քարը պըտի տանք թաքավորին. դրա իլլաճը ի՞նչ կըլի, որ քարը կես ըլի, կեսը տանք թաքավորին, կեսը՝ մնա մեզ: Հա՛րի՛, օխտն օր ժամանակ ա տված, օխտն օր պաս ու ծոմ պըհենք, լաց ըլենք, «աստված» աղաղակենք, բալքի քարը էրկու կտոր ըլի, մինը տանք թաքավորին, մինը մնա մեզ:

Օխտն օր մարթ ու կնիկ ծոմ ու պաս պըհեցին ու աղաչեցին աստուն, օխտն օրից հետո քարն էլավ էրկու կտոր, մինը տարան թաքավորին, մինը մնաց հա՛րանց:

Մի բշեր անկարծ քնած ին մարթ ու կնիկ, կնիկը զարթնեց, մարթին ասաց.— Ձեռդ բեր հըլա:

Մարթը տարավ ձեռը՝ դուց կնկա փորին, տեհավ էրեխեն փորի մեջը հաղըմ ա:

— Դե՛,— ասեց,— հա՛րի էս կողքիս թամաշ արա:

¹ Ալքեր հանող, (ծանոթ. բանահավաքի):

Տեհա՛վ որ էրկու էրեխա ա:

— Մարթ, — ասեց, — աստված տվել ա մեզ, թե որ բարի ծնունդ ըլին:

Իննը ամիս, իննը օր, իննը հրոպպա թամբմեց, էտ կնիկը ծնեց էրկու տղա: Շատ շնորբով տղեք, որ արևին ասըմ ին դուս մի՛ գալ, ըստի մենք կանք:

Մի ժամանակ հօանց կացավ, ախքատը սկսեց ման գալ, որ հօրան քովոր քթնի. որդի դիպավ, ըլող չէլավ:

— Է՛, կնիկ, — ասեց, — որ ըտենց ա, պետք ա ման գամ դրանց տվողին քթնեմ, որ դան հօրանց տված հարամը հալալեն: Դե՛, կնիկ, ինձ հրմար էրկու հաց կապա՛:

Կնիկը հացը կապեց, էտ մարթն առավ ընկավ սար ու ձոր, գնաց Հյուսիսային սարի մեշը մտավ, տեհա՛վ էտ իրեք մարթը ըտի նստած, ջրի դրադին գորմ են:

— Բա՛րև ձեզ, — ասեց, — ինձ անգին քար ընծայող մարթիկ. էկեր ձեր տված էրեխեքը հալալեցեք. ընդար անճար եմ, որ ինձ քովոր ըլող կա ոչ:

— Դե գնա՛ դու, ախքատ, հօառավորը շատ թեզ ես Շահ-օղլի Շահարասին ղոնադ եմ, էրեխի մինը ես վե կունեմ, մինը՝ Շահարասը: Կէթաս ձեր տունը արխեին, դուռ ու տունդ թամուզ կսրփես, կջրջրհանես, որ դանք, թամուզ տենենք քու տունդ:

Վե կացավ, էդ մարթկանց մինը մի շահել տղա էր, գնաց Շահարասին ղոնադ, ընենց նստեց, կաննեց, որ Շահարասը մնաց մաթալ, հիմացավ որ դա էլ թաքավոր ա:

Ասեց. — Թաքավոր՛, քու ախքատներին խի՞ չես թամաշ անըմ՝:

— Ի՞նչ ա էլել, թաքավոր ախպեր:

— Գիտես ի՞նչ, թաքավոր ախպեր, վե՛ կկենաս՝ բռնած մարթկանցդ միշին անմեղ մարթ շատ կա, կաղատես, փակած դուռ ունես՝ բաց կանես, բաց դուռ ունես՝ կփակես, լսել եմ, որ քու Գյուլշահն րախչի դուռը փակ ա, էն էլ բաց կանես, ձեր տանիցը ընչար ախքատի տունը խալիչա կփռես, շամադանները կդնես էս դիհը, էն դիհը, համեն մի շամադանին մի դարավուլ կդնես, որ շանցնի ճրարը, էթանք էդ ախքատի էրեխեքը մինը ես վեր ունեմ, մինը՝ դու:

¹ նայում, (ծանոր. բանահավաքի):

Ուրախութունով ունեցնեց թաքավորը. վե կացան գնացին, էրեխու մինն հինքը վե կալավ, մինն էլ՝ Շահարասը, տարան եկեղեցի, պատարաքով կնքեցին, բերին դրին սանամոր գիրկը:

Էդ լիսն ու մութ քաժանող թաքավորն ասեց.— Թաքավոր ախպե՛ր, եփ որ էս տղեքը կմենձա՛ն, քու ձեռով կտաս կարթա՛ու:

— Որ ըտենց ա,— ասեց Շահարասը,— որ տղեն լավն էլավ, էն իմն ա, կվերունեմ ինձ, ինձ ժառանգ շունեմ:

Ըլեդ ախքատը սկսեց հիրա ցախ բերելը: Նաչարի տղեն թեղ կմենձանա, ութ-տասը տարեկան դառան տղեքը, կնիկը մարթին ասեց.— էլ ինչ դարդ ունենք, թաքավորի պես քավոր ունենք. գնա՛ թաքավորին ասա՛, մեր էրեխանցը տա կարթալու:

Ախքատը վե կացավ, շրշկիլ-մըշկիլ¹ գնաց թաքավորի կուշտը:

— Ի՛նչ կա, սանահեր:

— Էրեխեքանց հ՛ուսումի վախտն ա, թաքավորն ապրած կենա:

— Դե դու գնա՛ տուն, հառավոտը շատ թեզ թաքուհու հետ ձեր տանը դռնադ ենք:

— Է՛հ, թաքուհի, հաշկդ լիս ըլի, անտղա տեր, տղի տեր ենք ըլել,— ասեց Շահարասը հիրան կնկանը:

Ձեն տվուց բախշաշուն.— Բաղման, կէթաս կըրջահանես ծաղկընները, որ հորս վախտը ոնց տեհել եմ, որ նրանից լավ չէլավ՝ գլուխդ կկտրեմ:

Բաղմանչին գնաց հիրա գործին,

Շահարասը վե կալավ էրկու ձեռք տղի շոր ու թաքավորական լենթ, որ տենողները ասեն թաքավորի ժառանգ ա, վե կացավ կնկա հետ գնաց սանահոր տունը:

— Բարով ձեզ, սանահեր ջան, էրեխեքը ի՛նչ տեղ են, կանչա գան:

Հերը վե կացավ, գնաց էրեխանցը բերուց, ասեց.— Իմ ունեցածը էս էրկու էրեխեն ա, ձեզ փեշքաշ:

Հաքցրին թաքավորի բերած շորերը, լենթը կապեցին կուշտը, ընչար կարել-կապելը տասնէրկու աշըղ էկան:

— Դե՛հ,— ասեց Շահարասը,— ածեցեք, էթանք մեր բախշեն: Դե՛հ, մնաք բարով, սանամեր ու սանահեր, մենք գնացինք:

¹ Արագ-արագ, (ծանր. բաճառավախ):

Շահաբասը մի էրեխու կուռը բռնեց, թաքուհին մի էրեխու կուռը բռնեց, սազով-սազանդարով գնացին դըբա բախշեն:

Նի մտան բախշեն, համեն բան հազիր էր. նստեցին, կերան խմեցին: Մըն էլ տեհան մի ջուխտ բլրով էկան, վեր էկան էտ տղերանց վրին, մինը կաննեց մի տղի գլխին, մինն էլ կաննեց մի տղի գլխին: Սկսեցին խոսալ:

Թաքուհին ասեց.— Թաքավո՛ր, էրնակ հիմանալինք էս բըլրուկների ասութունը:

Պուճուր տղեն ասեց.— Թաքավո՛ր, որ ինձ իրավունք տաս, ես կասեմ:

— Իրավունք ա, որթի,— ասեց:

— Բլրուկն ասըմ ա, որ ափսոս Շահաբասի աշխատանքը, մինս պըտի Արևելրի թաքավորութունը ստանանք, մինս Արևմըտի թաքավորութունը ստանանք:

— Թաքուհի, պըտի աստված մարթիս տա,— ասեց թաքավորը,— խալխի տղեն մարթի տղա ըլիլ չի:

Մենձը վե կալավ թե.— Թաքավո՛ր, ջահելի խոսքն էլ ես վասմի դընմ:

Թաքավորն ասեց.— Թե որ ըտենց ա, բախշեցի ձեզ, իմ ամա-կը թող դուր չկուրի:

Ըտեղից վե կալավ էկավ էրեխանցը դըբա տուն, հիրա թախտը. կանչեց վարժապըտին, թամբահ տվուց, ասեց.— Վարժապե՛տ, քանի՞ տարըմը մի էրեխեն հուսումը կավարտի:

Ասեց.— Օխտը տարըմը, թաքավո՛ր:

— Էս էրկու էրեխեն կտանես, հուսում կտաս:

Վարժապետն առավ տղեքը գնաց: Օխտը տարին թամամեց, թաքավորը վե կալավ թաքուհուն, հիրա տասնէրկու վազիրների գնաց հուսումնարան, դուռը բաց արուց. վարժապետը, սաղ հուսումնարանի մոնթերը տեղներիցը կաննեցին. էն էրկու բլրուկը, որ բախշըմը տղեքանց գլխին խոսըմ ին, էկան փանջարեն կաննեցին. շխշխկացրին:

Թաքավորը ասեց.— Փանջարեն բաց արեք, թող էտ բլրուկը գա:

Բլրուկն էկավ, համեն մինը մընի գլխին վեր էկավ: Սկսեցին խոսալ: Շատ խոսացին. թաքավորը հրամայեց, թե իրեք հարիր տղի միշին ով կարա էտ դշի ասութունը ասի,

Ամա պուճուր սանիկը մատը բանցրացրուց։ Ասեց.— Թաքա-
վո՛ր, պատմե՛մ։

Ասեց.— Պատմա՛, որթի։

— Բլբուկն ասըմ ա, որ հաղար ափսո՞ս թաքավորը, որ տվել
ա մեզ հ՛ուսումի, մինս պըտենք Արևելքի թաքավորութունը տիրել,
մինս՝ Արևմտի։

Շահարասը վարժապուտի հախիաթը տվուց, ասեց.— Դե՛հ,
էկեք գնացեք, ձեր մուրազին հասեք։

Տղեքը գնացին հ՛իրանց հորն ու մոր կուշտը, մնաս բարով
արին, ընկան ճամփա գնացին։

Շատ ու քիչ աստված գիտեր, գնացին, տեհան ճամփեն չրկու-
տակվեց։

— Դե՛հ, ախպեր,— ասեց,— մնա՛ս բարով, էս իմ ճամփեն ա,
էտ էլ քո ճամփեն ա։ Էս մինը կէթա Արևելք, էտ մի՞նս՝ Արևմուտք։

Մենձ ախպերը շատ գնաց, քիչ գնաց՝ մեշի մեշ մուլն ընկավ.
տեհավ մի հախպուր կա, ասեց.— Գնենին մնամ, ինձ կվնասեն,
ավելի լավ ա ծառը նի՛լնեմ, քշերը կենամ, հառավոտենց լոկնեմ
ճամփեն։

Արևելքին մոտեցել էր, նի՛լավ ծառը, քշերը հ՛անցկացրուց։

Արևելքի թաքավորի տղեն ավլի էր. սարը ման էկավ. բերուց որ
ձին էտ հախպուրմը ջրի, ինչ արուց, ձին ջուր չխմեց. դու մի ասիլ՝
տղի պատկեքը ընկել ա ջրի մեշը, ձին դրանից հուշտ ա բլբու-
Մի դաֆիլ թամաշ արուց ծառին, տեհավ որ մի սիրուն տղա կպած
ա ծառիցը։

— Ա՛յ տղա, դու չե՞ս տենում, որ ես իմ ձիուն սրպանեցի,
մա՛րթ ես, թե հրեղեն ես։

— Չէ՛, ախպեր, ես էլ քե պես մի մարթ եմ։

— Դե վեր հ՛արի, տենենք ո՞ւմ տղեն ես, ո՞վ ես։

— Ես,— ասեց,— Շահ-օղլի Շահարասի մենձ տղեն եմ։

— Բա հ՛ո՛ւր ես էթըմ դու։

— Ես մի սիրուն ախշկա եմ ման գալի։

— Էտ քո ասածը իմ տանը կա, դեհ իմ ձին բռնա, ես խաբար
անեմ հորս՝ գան քեզ պատվով տանեն։

Տղեն ձին բռնեց, թաքավորի տղեն վե կացավ գնաց հ՛իրանց
տունը։

— Թաքավոր,— ասեց,— հաշկդ լիս ըլի։

Տղեն մի քիչ խելքից պակաս էր:

— Ա՛յ տղա, ի՞նչ ա էկել:

— Էկել են մեր ախշիկը ուղեւում

— Ո՛վ:

— Շահ-օղլի Շահարասի տղեն:

— Հըմի ընչի՞ ես էկել, ձեռքաց թողել:

— Էկել եմ, որ մի քանի մարթիկ տանեմ, էն տղեն վեր ունեմ բերեմ:

Թաքավորը բարկացավ տղի վրա. — Բարով բերես, — ասեց, — ձեռք տարավ՝ տարավ, ո՛չ գնա. ոչ էլ էն:

— Վախենալ մի՛, Թաքավոր, էն ընենց տղա չէր, դու ինձ մարթիկ տուր:

Թաքուհին դուս էկավ, հարցրուց. — էտ ի՞նչ խաբար ա:

Թե. — Շահարասի տղեն էկել ա իմ քերն ուղեւում

— Որ ըտենց ա, զրդենք մեր ախշիկը հազրվի, որ տղեն գա:

Տղեն վե կալավ տասը լավ մարթ ու գնաց դըբա էտ տղեն. առավ, պատվով բերուց տուն:

Թաքավորը շատ լավ ունթունեց էտ տղին, հարցրուց. — Ո՛րթիս, ի՞նչ ես կամենում, ուզա՛ տամ:

Ասեց. — Քու սաղութունը, Թաքավո՛ր, հուրիշ ոչինչ:

Տեղ քցեցին, տղեն գնաց օթախըմը քնեց: Հառավոտը դուս էկավ, գնաց մառմար հավըղըմը հէրեսը լվանալու՝ Թաքավորի ախշիկը փեշքիւրը բերուց, քցեց տղի ձեռին: Տղեն սրփեց հէրեսը, տվուց փեշքիւրը ախշկանը, վե կալավ գնաց:

Ախշիկը գնաց մոր կուշտը, ասեց. — Մե՛ր, ապրեմ՝ էս տղի կշտին, մեռնեմ՝ էս տղի կշտին:

Թաքուհին գնաց Թաքավորի հեննա խոսալու:

— Թաքավո՛ր, էտ տղին հարցրու, տես ընչի՞ ա էկել, բալքի ամանջում ա:

Թաքավորն էկավ հարցրուց տղին. — Որթի՛ ջան, խի՞ չես խոսում, հառաշի անքամը ասեցի, թե ուզածդ ուզա՛, տամ, ամանջիլ մի՛, ասա՛:

— Թաքավորն ապրած կենա, թե որ ուղըմ ես, ախշիկդ տուր ինձ, դրա հըմար էլ էկել եմ:

— Որ ըտենց ա՛ իմ Թաքավորութունի հետ իմ ախշիկն էլ տվի քեզ, ինձնից ետը իմ Թաքավորութունը բունն ա:

էկան օխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղին պսակեցին: Մի քանի ամսից ետո տղեն ստացավ անոր թաքավորութունը, որովհետև աները շատ ծերացել էր, տղեն էլ խելքից պակաս էր, անջաղ էլքըմ էր մեշեն, գալի:

Անկարք քաղաք էր, ընենց կարք դրուց, որ ոչ մի երկրլմ էտ կարքերը կար ոչ: Ինչ թուջար որ գար՝ պետք է թաքավորին ընծա տաներ, որ թաքավորը իրավունք տար ապրանքը ծախելու:

էտ տղեն թող ըտի թաքավորութուն անի, գանք պուճուր տղիցը սաղըը տանք:

Պուճուր տղեն գնաց, տեհավ սարի մեշտեղը մի ձեռք տներ կա: — էս լավ էլավ, — ասեց, — ես թաքավորի որթին եմ, լավ էլ տեղ ուստ էկավ, քշերը կկենամ, հառավոտենց կէթամ:

Նի մտավ նեքսև, տեհավ քառասուն հարամի նստած:

— Բարով ձեզ, — ասեց, — հարամի ախպերտինք:

— Հազար բարի, թաքավորի որթի:

Հարամբաշու խասիաթն էլ ընենց էր, որ ինչ մարթ դիմեր հիրան, շիինքը պըտի կտրեր:

— Ա՛յ տղա, — ասեց հարամբաշին, — ի՞նչ տեղի տղա ես դու:

— Ես Շահ-օղլի Շահարասի տղեն եմ, — ասեց: — Հորիցս նեղացած եմ, էթըմ եմ դրբա Արևմուտ:

— Ա՛յ տղա, ով ինձ պատահել ա, շիինքը կտրել եմ, ամա որ քե տեհա, շատ դիրս էկար, քեզ ինձ պըտի տղա շինեմ:

— Ընչի՞ հըմար, հարամբաշի:

— Գիտե՛ք, — ասըմ ա, — էս մեր արևմուտքի թաքավորի ախչիկը շատ լավ կռիվ անող ա. ինչ տղա որ գալիս ա ուղի՝ հետը կռվըմ ա, թե որ զուրմ ա՝ գլուխը կտրըմ ա. հիթսուն տղի գլուխ կտրել ա: Ափսոս ես, քու գլուխդ էլ կէթա, հարի ես քեզ իմ ղուղութունը սարվացնեմ, նոր գնա՛. դու որ թաքավոր դառնաս, ինձ վաղիր կդնես. բու ա ինչ հարամութուն արել եմ:

Մի հատ ձի տվուց էտ տղին, մի հատ նետ ու անեղ տվուց, մի հատ էլ գուրզ տվուց:

— Հառավոտն, — ասեց, — մի հատ պրհած ալ ձի ունեմ, բախշիլ պըտեմ քեզ. դու գանք մելդան, տենենք քո ղուղութունը, ես տեհել եմ էն ախչկա ղուղութունը:

Լիսը բաց էլավ, դուռն էկան մեյդան, քառասուն հոգին մի դիհը կաննեց, մենակ տղեն մի դիհը կաննեց:

— Ա՛յ տղա,— ասեց հարամբաշին,— իրավունք ունես, հառաչ սֆթա գուրդը քոնն ա, քցա՛:

Տղեն ձին քշեց, դնաց ու էկավ՝ գուրդը քցեց հարամբաշուն, ասեց.— Հարամբաշի, ձիդ դնաց, մենակ քեզ դըմիշ չարի:

Տալուն պես ձին տակին թպրտաց ու սատկեց:

— Է՛, ա՛յ տղա, էտ հոսը քեզանից շունեի. գնա՛, ազատ իրավունք ունես, էտ ախշիկը կառնես: Հ՛արի՛ քեզ ճամփի խարջըդ էլ տամ, որ տղամարթու պես էթաս խանը հազըվես, որ լիսը բացվի էթաս մեյդանը՝ ախշկա հետ կովես,

Հանեց մի խու խարջըդ տվուց, ճակատը պաշեց, ասեց.— Գնա՛, աստված քեզ հետ, մենակ ինձ միտ բերես:

Տղեն քշեց, դնաց, վեր էկավ խանը, ձին տեղավորեց, հինքը ցիլավ օթախը:

Խանշին հարցուց.— Որտեղացի՞ ես, խեր ըլի:

Ասեց.— Ես Շահ-օղլի Շահաբասի տղեն եմ, էկել եմ թաքավորի ախշկա հրմար:

— Է՛ որթի, զուր ես էկել:

— Ընչի՞ հրմար:

— Քանի որ էտ ախշկան ախտող ըլիլ չի, քանի տղի գլուխ ա կտրել, ափսո՛ս ես, ետ դառ:

— Մեռնեմ՝ մեյդան մենիլ պըտեմ հառավոտենց, ապրեմ՝ մեյդան մենիլ պըտեմ:

Խանշին մարթ ղրգեց ախշկանը, թե՛ Ըսենց մի տղա ա էկել, հ՛արի՛ տես:

Ախշիկը, որ անըմը Գյուլշան էր, հաքավ հիրա թամուզ շորերի, քառասուն ջառու հետ վե կացավ, երգելով էկավ դըրա խանը: Նի մտավ նեքսե, որ տղին տեհավ՝ ձեռ ու ոտը գեննիցը կտրվեց:

— Հառավոտենց էս տղեն ինձ պըտի ախտի ու ինձ պըտի առնի,— ասեց,— էլ էս թավուր տղա ես ո՞րդի պըտի քթենեմ, որ առնեմ, իմ ձեռքս զոռիլ չի, որ գուրդ քցեմ:

Ախշիկը ետ դառավ դըրա հիրանց տունը, ասեց հորը.— Թաքավոր, մի ընե՛նց տղա ա էկել, որ երկնքի հրեշտակից լավ ա, ես մնացել եմ մաթալ, թե դրա վրին ես ո՞նց գուրդ քցեմ:

Հերը ասեց.— Որթի, թե որ գիտես ուժդ ախտիւ չի, մարթ ղըր-
գենք, բերենք ըստեղ, հ'առանց կուվի. քեզ տանք:

Ախշիկը վե կալավ ասեց.— Հե'ր, ես մեռե'լ եմ, որ անկուիվ
ես նրան առնեմ, որ հ'էքուց իմ հ'էրեսովը տա:

Մարթ ղըրգեց թաքավորը տղի կուշտը, կանչեց:

Տղեն ասեց.— Ընշար մեյդան դուա գամ ոչ, ես քու կուշտը գալ
չեմ:

Բարի լիսը բացվեց վըրներիւն, տղեն վե կացավ, հ'էրեսը լվաց,
հաց կերավ, վեր էկավ ձին հագրեց, քաշեց՝ նի էլավ, էկավ մեյ-
դանի գլուխը կաննեց:

Խարարը գնաց թաքավորին:

Ախշիկն էլ արարդգի¹ շորերը հաքավ, ձին նստեց էկավ, գլուխ
տվուց տղին, մեյդանի տըտըմը կաննեց:

Թաքավորը հրամայեց դուքան բաց շմնա, բիրադի գան մեյ-
դան թամաշա, արթարովունով տենեն որն ա զոռըմ՝ ախշի'կը, թե
տղեն:

էկան, ժողովուրթը սաղ թոփ էլան:

Թաքավորն ու թաքուհին ջոկ տեղ նստեցին, ժողովուրթը՝ ջոկ:

Գլուխ տվուց տղեն թաքավորին, ասեց.— Իրավունք տուր կըռ-
վելու:

Սկսեցին կոիվ անել:

Ախշիկն ասեց.— Տղա', դու գլուխն ես, ես՝ ոտը, սֆթա դու
քցիլ պըտես, քցա':

Տղեն իրեք գլուխ ձին քշեց, ախշիկը տեհավ տղեն հաստատ
տղամարթ ա, ասեց.— Շան տղեն շատ զոռքա տղա ա, բա ինձ
տանի պըտի':

Տղեն գնաց՝ էկավ, օխտը հետ գլուխ տվուց թաքավորին ու թա-
քուհուն:

Թաքավորն ասեց թաքուհուն.— Ախշիկս ձեռիցս գնաց, համա
ի'նչ տղա ա', էրանեկ գուրզը ձիուն դիպչի, ախշկանս չդիպչի:

Տղեն գնաց՝ էկավ, ձիու սաղրու հետ զգվեց, թամբի մեյը կան-
նեց:

— Հա,— ասեց,— ախշի, ձիուդ գլուխը գնաց,— ու գուրզը
քցեց:

¹ Սև շորեր, (ծանոթ. բանահավաք):

Քցելուին պես՝ ախշկա ձին ընկավ սատկեց, տղեն ձիուցը վեր էկավ, թուրը քաշեց դրուց բերանն ու վազեց, ախշկան վե կալավ, տվուց գնաինը, ծունկը դրուց սրտին, վաթսուն հուսակը ձեռով բռնեց ու քաշեց վիրև, թուրը քաշեց, որ շլինքը կտրի, թաքավորն ու թաքուհին վրա էկան, ասեցին.— Տղա՛, էտ մի ախշիկը ինձ բախշա, թաքավորութանս հետ քեզ տվի։

Տղեն թուրը դրուց տեղը, ախշկա բիլակը բռնեց՝ կաննացրուց։

Քոմմա ժողովուրթը ղղավեց.— Հալալ ա քե՛զ էտ ախշիկը։

Նոր ախշկա աշու բիլակը բռնեց ու գնաց դըրա թաքավորի տները։

Հասնելուն պես հանեց հիրա մատանիքը, տվուց ախշկան, ախշրկա մատանիքը դրուց հիրա մատը։

Ժողովուրթն էկավ թե.— Թաքավո՛ր, արժան ա դրան թաքավորութունը։

Բերին օխտն օր, օխտը քշեր շատ շնորքով հարսանիք արին, պսակեցին։ Պսակեցին, թաքավորն ասեց.— Ես ծերացել եմ, իմ թաքավորութունս էլ ըսօրվանից քեզ տվի։

Դառավ թաքավոր։ Էտ քաղաքն էլ անկարք քաղաք էր, համեն բան հիրա տեղը կարթի տակ դրուց, իսանն հիրա տեղից չէր կարժ հոալ քշերը։

Օրերի մի օրը մի գիր էկավ էդ տղին Արևելքիցը, որ հէքուցվանից սկսիլ պըտենք կոիվ անիլ։

Դա էլ պատասխանը դրեց, թե՛ թողեք էս էլ իմ թաղարեքը քաշեմ, կովըմ եսք՝ կովենք։— Էն ժամանակը թաքավորը թաքավորի հետ էր կովըմ, զորքը՝ ոչ։

Տղեն մի գիր գրեց էն հարամբաշուն, որ՝ համեցե՛ք, հաստատ իրավունք ունես վազիր դառնալու։

Հարամբաշին ասեց.— Տղե՛ք, ինչ որ արինք՝ բոլ ա, ինչ մարթ էթա իրա տունը, իմ մնացած ապրանքն էլ ձեզ։

Էկավ թաքավորի կուշտը, դառավ վազիր։

— Է՛,— ասեց,— վազի՛ր, Արևելքից մի գիր ունեմ, առ կարթա, տես սրա հնարն ի՛նչ կրի։

Հարամբաշին ասեց.— Թաքավո՛ր, համեն բանի իլլաճ կըլի, էտ նոր էկող թաքավորին իլլաճ չի՛լիլ, կբռնվենք մենք։

Թաքավորն ասեց.— Ընչի՛ հըմար։

Ասեց.— Նա Հսպհանու անդին լարով¹ քե կկալնի, մուղաթ
կա՛ց՝ քեզ չքցի:

Հառավոտենց շատ թեզ դուռ էկան դաշտը, տեհավ երկնքի
աստղերին համբարք կա, մենակ դուռ էկած ղոշընին համբարք չկա:
Ղոշունս մի դիհ ընկավ, էրկու թաքավորը մի դիհ ընկան:

Ասեց.— Զահել թաքավո՛ր, հաստատ հետս կովը՝ մ ես, թե քա-
ղաքդ տալիս ես:

Արևմտի թաքավորն ասեց.— Քանի սաղ ու կենդանի եմ, ես քեզ
մի հատ բար չեմ տալ:

— Դե,— ասեց,— ազատ իրավունք ունես, գուրդդ քցա՛:

Հարամբաշին ասեց.— Թաքավո՛ր, հ՛աշկդ ետ պըհա, ափսոս
ես, քյամանդով քե կբռնի:

Հտեղից Արևելքի թաքավորը բանցրացավ ու անդին լարը քցեց.
քցելուն պես ընկավ Արևմտի թաքավորի շլինքը: Զեռը քցեց լարին
քաշեց, քաշեց, կարեցավ ոչ կտրի: Բերուց կշտին կաննացրուց:
Զեռնեքը անդին լարով կապեց, քցեց ձիու հառաչը, ղոշունն էլ
հետը,

հարարը գնաց կնկանը, թե մարթիդ քյամանդով տարան:

Կնիկը հաքավ արարդդի շորերը, հերսիցը հ՛աշկերիցը կրակ էր
վի թափըմ. քշեց ղոշընի հ՛առաչը:

-- Հը՛,— ասեց,— թաքավո՛ր, համփերի՛, ես էլ եմ թաքավոր,
կռիվ անիլ պըտենք:

Ախշիկը ճչաց, ճչալուն պես Արևմտի թաքավորի հ՛աշկիցը հե-
ղեղ թափվեց, ասեց.— Ծս զուր գնացի, կնիկս էլ իմ կրակն ընկնիլ
պըտի,

էտ դզըմը օխտն օր, օխտը քշեր էտ ախշիկը կռիվ արուց, մի
փոս կար, քշեց ձին, բուղուրմիշ էլավ, Արևելքի թաքավորը քյա-
մանդը քցեց, շլինքիցը բռնեց: Դըա կռնեքն էլ կապեց, արուց ձիու
հ՛առաչը:

Գնաց, հասավ Արևելքը, հ՛ինքն իրան մտածեց, թե մին օր մնի
հ՛աշկերը հանեմ, մի օր էն մնի հ՛աշկերը հանեմ, նոր քցեմ զըն-
դանը:

Քշերը տարան բռնատանը բռնեցին էտ կնկանն ու մարթին,
ջոկ-ջոկ:

¹ Եփած կաշե լար, (ծանր. բանաճավափ):

Հառավոտենց թաքավորը կաննեց միլշուն ասեց.— Ի՞նչ ժամանակ որ ես կհրամայեմ «Հաշկերը հանա», էն հրոպպեին կհանես:

Կանչեց թաքավորին. էկավ գլուխ տվուց, կաննեց:

Ասեց.— Մանկութունից ինչ որ գլուխդ էկել ա, պատմիլ պըտես, թե ոչ՝ հաշկերդ հանի: պըտեմ:

Թաքուհին էլ կշարին նստած ա, հիրան նազիր-վազիրներն էլ կողքը:

Խարարը գնաց ժողովրթին թե էն շահել թաքավորի հաշկերը հանիլ պըտեն, մեր ու մանուկ էկան թոփ էլան թախտը:

Արևմըտի թաքավորը սկսեց հիրա գլխի էկածը մի-մին պատմիլը¹:

Որ պատմեց պրծավ՝ Արևելքի թաքավորը հիմացավ, որ էտ հիրա ախպերն ա, սկսեց լաց ըլիլ ու փաթըթվեց ճտովը:

Տղեն ասեց.— էն օխտն օր քեզ բանտ անող տղեն իմ կնիկն ա, թեղ ազատա՛, մեղք ա:

Գնաց էտ ախշկանը վե կալավ, բերուց հիրա կուշտը, կնիկն էլ հասկացավ, որ հիրա տերքն ա:

Վազեց տերքը հարսի ճակատը պաշեց, ասեց.— Հալալ ա քեզ, որ իմ ախպորը առել ես, օխտն օր ինձ բանդ արիր:

Մի քանի օր ըտեղ մնացին ղոնաղ, վերչը Արևելքի թաքավորն ասեց.— Դե, վե կալ քու կնիկը, քու ղոշունը, զնա՝ քու երկիրը: Հասնելուն պես մի ձեռք օղլուշաղի շոր կարել կտաս, որ գին շունենա, վե կունես ու կդաս իմ կուշտը, որ հիրա հետ էթանք մեր ծնողներին տենենք, մին էլ Շահ-օղլի Շահաբասի լավութունի տակից դուա դանք:

Արևմըտի թաքավորը առավ հիրա կնիկը, գնաց հիրա երկիրը, էտ շորերը կարել տվուց, դրուց խուրջինը, թաքավորութունը տվուց անորը, հինքը ղոշուն վե կալավ, էկավ մենձ ախպոր կուշտը:

Ախպերն էլ հիրան պատրաստութունը քաշել էր, մոր հըմար ու Շահ-օղլի Շահաբասի կնկա հըմար:

Վե կացան էկան Շահ-օղլի Շահաբասի սնուռը: Արևելքի թաքավորը քշերվա կիսին մի հատ նետ քցեց ձենով, որ հիմանա Շահ-օղլի Շահաբասը:

¹ Եստերն ամբողջովին կրկնում են, (ծանոթ. բանահավաքի):

էտ ձենին թաքավորը վե կացավ, տեհավ որ ճրաքով լիքն ա
քաղաքի շորս դիհը, ոտ ու ձեռը շաղկեց:

— Ա՛յ, հա՛յ,— ասեց,— իմ թաքավորութունը գնաց ձեռիցս,
սկսեց լաց ըլիլ: Վե կացավ մի ձիավոր դրկեց, թե՛ գնացեք տեհեք
էտ էկողները ի՞նչ մարթիք են:

Գնացին, ըստնց տարան թաքավորի կուշտը, ասեց.— Մենք
դոստ մարթ ենք, էկել ենք թաքավորին դռնադ:

Հառավոտենց վախենալուն Շահ-օղլի Շահաբասը դռունն ա-
ռավ, դեմ գնաց:

Հինքը հիւրան Շահաբասը մտածեց.— Ես ի՞նչ տամ սրանց,
որ ինձնից հոժար ըլին:

Գնաց էտ թաքավորի շաղիրը, համեցեք արուց, հանթեսով ա-
ռավ էկավ տուն:

Քշերը ըտեղ մնացին: Շահաբասը ասեց կնկանը.— Տենես
նրանք ի՞նչ բանի հրմար են էկել. թե էս քշեր վե կենանք սրանց
գլխները կտրենք՝ ափսոս են, ջահել են, թե կտրենք ոչ՝ ինչ տանք
որ հոժար ըլնեն, թողան էթան:

— Ընչի՞ ես խառնվել, թաքալո՛ր,— ասեց Շահաբասի կնի-
կը,— էն մեր սանահոր տված ձուն բախշենք, հերիք ա նրանց: Շատ
ուրախութունով ըռաղի կըլնեն:

Բարի լիսը բաց էլավ ձեր վրեն, մեր վրեն, Շահաբասը դնաց
թաքավորների կուշտը, ասեց.— Բարի լի՛ս, ջահել թաքավորներ:

— Աստու բարի՛ն, հազար բարին,— ասեցին թաքավորներն ու
տեղներիցը կաննեցին:

— Գիտե՛ս ինչ կա, թաքալո՛ր,— ասեցին էրկու թաքավոր ախ-
պերները,

— Ի՞նչ կա, ասեցե՛ք, պատրաստ եմ:

— Պըտենք էրկու խուրջին վեր՛նենք էտ քուշովը էթանք ցած:
Ասեց.— Շատ լա՛վ, էթա՛նք:

էրկու խուրջինը վե կալան, գնացին. քաղաքիցը դուս էկա՛հ,
հասան էն հիւրանց տունը:

Շահաբասը ետ թամաշ արուց, որ էտ էրկու թաքավորների
հաշկերիցը կրակ ա թափըմ:

Մենձ ախպերը մի մարթի հրամայեց, թե էս էրկու խուրջինը
վե կալ, տար էտ ախքատի տունը, ասա՛ թեզ հաքնեն, որ թաքա-
վոր ա գալիս ձեզ դռնադ:

էտ մարթը նի մտալ տուն, տեհալ էրկուան էլ տկլոր կախ էլած թունդիրը, թունդիրն էլ անցած:

— Բիձա՛, — ասեց, — վե՛ր, թաքավորը գալիս ա քեզ ղոնաղ:

— Ա՛յ որթի, — ասեց հալիվորը, — մեզ ի՞նչ ունենք, որ թաքավորը գա մեզ ղոնաղ:

— Շատ խոսալ մի՛, թեզ արա, առ էս շորերը հաքեք, որ թաքավորը կաննած ա:

Կնիկը մարթին թե.— Աստված տվել ա, շոր ա, հաքնենք էլի:

Հալիվորն ու պառավը հաքան շորերը, Շահաբասը տեհալ, որ հեղեղի պես ա գալի արտասոււնքը, նոր մտածեց, որ էս տղեքը հօրա սանիկներն են:

Նի մտալ նեքսե, Շահաբասն ասեց.— Բարո՛ւ քեզ, սանահեր:

— Աստո՛ւ բարին, հազա՛ր բարի:

Տղեքն էկան փաթըթվեցին հորն ու մորը, լաց էլան, ասեցին.— Մենք բու տղեքն ենք, ճանանչըմ չե՛ք:

Մերը որ էտ հիմացալ, հօւշը գնաց. ջուր տվին, հօւշն էկալ զլուխը, փաթըթվեց տղին ու լաց էլալ:

Մի քիչ մնացին, Շահաբասն ասեց.— էկեք քոմմեքս էլ էթանք մեր գլուպրախեն:

Գնացին գլուպրախեն, նստեցին դինջացան: Մըն էլ տեհան էն էրկու բլրուլը էկան, համեն մինը մընի գլխին վեր էկալ ու խոսաց:

Տղեքն ասեցին.— Քավո՛ր, մենք քու սանիկներն ենք, մի՛տղ ա որ ես էն ժամանակն ասեցի թե բլրուլն ասըմ ա, թե մինս Արեւելի թաքավորութունը տիրիլ պըտի, մինս Արեւմտի, հրե՛ս կատարվեց բլրուլի ասութունը:

Կերան, խմեցին, սկսեցին ուրախանալ. ետո վե կացան, լկան թաքավորի օթախը: Սանիկները Շահաբասին խթրեցին, որ վեր՛նեն իրկու խուրջինը, հօրանց բերած շորերը հաքնեն:

Շահաբասը վե կալալ տարալ հաքնելու, տեհալ հեշ գնահատիլ ըլիլ չի էտ շորերը, համենաառաջի շորերն ա, ինքն էլ բերուց նրանց տված քարը փեշքաշ արուց նրանց, ասեց.— էս էլ իմ տվածընձնն ըլի ձեզ:

էտ քշերը ըտեղ մնացին, հառավոտենց քշերով Շահաբասը էրկու հատ ձի բերիլ տվուց, մինը տղեքանց հերը նի՛նի, մինը՝ մերը:

Շահաբասն ասեց.— Տարեք ձեր հորն ու մորը, որ մխիթարվեն ձեզնով, թող հերը մենձի հետ էթա, մերը՝ պուճուրի:

Գնացին հասան էն ճամփեն, որ հիրարից բաժանվիլ պըտեին, էրկու ախպերտինքը հիրար հետ պուռչտի արին, մենձը վե կալավ հորը, պուճուրը վե կալավ մորը, գնացին հիրանց քաղաքները:

Դրանք հասան հիրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Երկնքից իրեք խնձոր ընկավ, մինն՝ ասողին, էրկուսը՝ լսող-ներին:

34. ԽՈՍՐՈՎ-ՇԱՀ

Ժամանակով մի հատ թաքավոր կրլի. թաքավորին կունենա մի հատ երիտասարթ տղա, անունը կրլի Խոսրով-շահ: Խոսրով-շահի արվեստը՝ թվանքը ձեռին, ավ ա անում:

Արի տես, որ Խոսրով-շահը մի տարի, հինգ տարի յաշը կլըց-վի, յաշը լցված միլոցը կգա կասի իրա հորը.— Վեր արի թախտիցդ, ես նստեմ թաքավոր:

Հերը կասի.— Որթի, դու ջահել ես, էտ բանին մի հակառա-վիլ, քու թաքավորութան ժամանակը չի հըլա:

Խոսրով-շահը ավի տեղիցը գալուս կրլի, մի կոճի տակից ձեն կգա, կասի՝ Խոսրով-շահ,— իրեք անգամ ձեն կտա. «Խոսրով-շահ, դու թաքավորին մի՛ նեղացնիլ, դու ընչար մսե աթոռի վրա չնըս-տես, էրկաթե ամանըմ հաց չուտես, դու թաքավորութուն չես տենա»:

Խոսրով-շահը կգա, մտածմունքի մեջ կընկնի քշերը, առավոտը վե կկենա կասի.— Ո՛վ թաքավոր, տու քու թաքավորութունը, բա-վական ա ինչ ես ման գամ,— էլեդ կվեկունի թվանքը, կէթա ավի, էլեդ կգա էն տեղը կհասնի, էլեդ մի ձեն կգա. «Խոսրով-շահ, ընչար մսե աթոռի վրա չնստես, էրկաթե ամանըմ հաց չուտես, թաքավո-րութուն չես ստանա»:

Արի տես որ, Խոսրով-շահը վե կացավ, իրա թաքավորական շորերը վե կալավ, կորավ:

Գնաց մի քաղաքի թուշ էլավ, գնաց քաղաքի բաղարը, մի տեր-տեր դրան ռաստ էկավ, ասեց.— Որթի՛ս, նոքար չե՞ս ըլի:

Ասեց.— Վըլեմ, տերտեր:

Ասեց.— Կարա՞ս լավ մեհտարութուն անի, ձի պահի:

Ասեց.— Լա՞վ:

Գնաց մեհտարութուն արուց: Տերտերը քշերը իրա կնկա հետ մտածեց, որ սա նոքարացու չի:

Կնիկն ասեց.— Տերտեր, բեր սրան շինենք մեր առաջը աշրագ¹ և հոսրով-շահը շատ լավ դուլլուդ² արուց: Մարթ ու կնիկ քշերը մտածեցին. կնիկն ասեց.— Տե՛րտեր, սա նոքարացու չի, սա յա թաքավորի ցեղ ա, յա երանալի տղա ա:

Տերտերին ուներ մի հատ ախշիկ, տղա զավակ չունեի: Ինքը շատ հարուստ էր, ասեց.— Մարթ,— ասեց,— բեր մեր ախշիկը տանք էս տղին:

Իրիկվա հացիցը ետ կանչեցին հոսրովին.— հո՛սրով,— ասեց,— իմ ախշիկը կառնե՞ս, որ տամ քեզ:

Հոսրովը ասեց.— Տե՛րտեր, որ դու տաս, ես կառնեմ:

Առավոտը տերտերը մարթիկ կանչեց, նշան տվուց, հոսրովը էլավ էս տան տղեն. սկսեց նոքարներ բռնել, լծկանը բո՛լ, տունը լիքը: Տերտերը բերեց դրան պսակեց, տունը էլավ իրանը, հոսրովը իրա վար ու ցանքի հետ էր, իրա թաքավորի լայեղ շորերը տարել գոմշի մսըրքումն ա պահել: Մի էրկու տարի քաշեց, դրա կինը ետ ընկավ:

Հարի խարարը տանք հոսրով-շահի հորիցը՝ թաքավորիցը:

Թաքավորը ծերացել էր, օտար թաքավորներ էկան վրին կռիվ, ասեց.— Գնացեք,— ասեց,— ծերացել եմ, իմ հոսրովին քթեք:

Դրա նազիր-վազիրը ձի նստեցին աշխարը ման գալու. էկան էն քաղաքը, որդի հոսրովն էր ապրում: Հարցրեցին, թե.— Ըստեղ հոսրով անըմով տղա կա՞:

Ասեցին.— Տերտերի փեսան ա:

Դրա նազիր-վազիրը էկան տերտերի տունը ղոնադ: Տերտերը, հարուստ մարթ՝ դրանց պատվեց, Աշընրվա ժամանակն էր, հոսրովը ցել էր ջրում. ղոնաղների հետ որ էլան, բոլորի մտիցը գնաց հոսրովը. դրա կնիկը պատճառավոր կնիկ էր, էկավ մորն ասեց.—

¹ հոհարար, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մառայութուն, (ծանոթ. բանահավաքի):

Մե՛րիկ, ախր խոսքովը հըմի սոված մահացաւ. մի մարթի որ հեր
ու մեր շունենա, մի՞թե նա պետք ա սոված մահանա:

Ասեց.— Որթի, էս դդար զոնաղը թողալ չի ըլիլ, վեր, հաց վե
կալ, տար քու մարթին:

էտ խեղճ կնիկը վե կացաւ, հաց շինեց, վե կալաւ մի բղղդի
մեշ սպաս ածեց, մի քիտալ դրուց հացի հետ, վե կալաւ տարաւ:
Գնաց հասաւ իրա մարթին, բերուց հացը բաց արուց, խոսքովն
ասեց.— Ա՛յ կնիկ, մի՞թե մի մարթի որ հեր ու մեր շունենա, պետք
ա սոված մահանա:

Ասեց.— Խո՛սքով ջան, արի նստի, հաց եմ բերե, կեր, մի
տոարկա ասեմ:

էկաւ խոսքովը նստելու, գետինը ցեխ էր: Կնիկը հացը բաց
արուց, տե՛հաւ որ աման չի բերել, ասեց.— Խոսքով ջան, ախր աման
չեմ բերե, ընշո՛ւ վ սլքտի ուտեա էս սպասը:

Ասեց.— Ա՛յ կնիկ, բահը լվա:

էկաւ կնիկը ծունկը դրուց, գետինը ցեխ էր, խոսքովը նստեց
ծնկան վրա, կնիկը բահը լվաց, բռնեց, խոսքովը քթալը վե կալաւ,
հացը առաւ ձեռը, կնիկը սպասը ածեց բահի մեշ, մի էրկու քթալ
կերաւ, մարթ ու կնիկ ին, սկսեցին խոսալ:

Ասեց.— Դե ասա՛, ա՛յ կնիկ, տենանք ո՞ւլ ա ձեր ղոնաղը:

Ասեց.— Ի՛նչ ասեմ, Խո՛սքով, ոչ ըլի էտ թավուր ղոնաղը, որ
մի՛նչի հիմի զու սոված ես:

Ասեց.— Էլեզ ասա՛, ա՛յ կնիկ:

Ասեց.— Խոսքով, էտ ղոնաղները թաքավորն ա զրկել, նազիր,
վազիրն են, թաքավորը շատ նեղ տեղն ա, խոսքով անունով տղին
են ման գալի:

Ասելու պես խոսքովը հաշկերիցը վեր ածեց, քթալը վե դրուց,
ասեց.— Կնի՛կ, կշտացա, բոլ ա:

Ասեց.— Ի՛նչ կերար, որ կշտացար:

Ասեց.— Փառք քեզ աստված, աստծու կամեցողութունն էր,
կատարվեց իմ էրաղը, էս մսե աթոռը, էս բահն էլ էրկաթե ամառ:

Կնիկը մտիկ տվուց, որ մարթը լցվեց, ուզըմ ա որ լաց ըլի:

Ասեց.— Կնի՛կ, բավական ա ըստեղ կենալդ, վեր,— ասեց,—
գնա՛. ես խոսքով-շահն եմ:

Որ տսեց, կնիկն էլ դարմացաւ:

— Ըդոնք,— ասեց,— իմ նազիր, վազիրն են, կէթաս մի պղինձ ջուր կդնես, իմ շորերը գոմում, ալսինչ գոմշի մարքըմն ա, կհանես, մաքուր կսրփես, ես որ գամ թաքոն, լեղանամ, շորերս հաքնեմ, էթամ իմ նազրներն կուշտը:

Կնիկը վե կացավ, էկավ տուն. ընչանք տուն գալը հըլա մտածում էր, թե դա խոսրով-շահը շի ըլի: Էկավ գնաց գոմը, մսուրքը բաց արուց, շորերը հանեց, թամուզ մաքրացրուց, մի պղինձ ջուր դրուց, հազրեց, խոսրովը էկավ, դրուց դրան թեշտի մեշը, շին-շին¹ լեղացրուց, իրա թաքավորութան շորերը հաքցրուց, ընչանք էտ օրը չէր տեհն, թե թաքավորութենի նշաններ ունի դրան: Որ տեհավ՝ կնիկն էլ զարմացավ, Քաքուլը սանդրեց, քեց քամակը, գտակը դրուց գլխին, ուրախանաս՝ ինչ որ էտ կնիկը ուրախացավ. թե՛ փա՛ռք քեզ աստված, որ իմ մարթը թաքավոր ա: Թուրը կախ տվուց վրին, մոնց որ թաքավոր. վեր կացավ, գնաց վիրե, վերի օթախները նստած քեֆ ին անում թաքավորի վազիր, նազիրը և տերտերը. նեք-սև մտնելու միշոցը նազիր, վազիրը վե կացան, դրան գլուխ վե բերին, մինչև անքամ տերտերն էլ շհանանչեց, որ իրա փեսեն ա: Տեղ շանց տվին, էկավ նստեց:

Դրանք գլուխ վե բերին, ասեցին.— Չէ՛, խոսրով-շահ, թաքավորը քեզ ուզըմ ա:

Տերտերը շատ ուրախացավ, ասեց.— Փա՛ռք քեզ աստված, որ իմ ախիկը արժանացավ թաքավորի:

Էկավ էտ քշերը մնացին տերտերին դոնաղ, պատրաստութեն քաշեցին՝ առավոտը դուս ըլելու խոսրովը էկավ, առավոտը ձի նըստեցին, մի ձի էլ պատրաստեցին բերին, որ իրա կնկանը նի հանի: Կնկանը նի հանելու ժամանակը, պատճառավոր կնիկ էր, ոտը որ ուզեցավ դնի օրզանգուն՝ նրանից դուս էկավ մի բարակ քամի:

Ասեց.— Վե՛ դրեք իմ կնիկը, մեղք ա,— ասեց,— առ իմ աշու կռան բաղմանդը,— ինքը ամոթ արուց, ասեց,— թե կրերես տղա՝ իմ թաքավորութան բաղմանդը կկապես կուռը, թե կրերես ախիկ՝ կպահես կուշտդ, ուրախութամը, որ գլուխս ազատվի, ես կգամ, քեզ կտանեմ:

Քաշեց մի ամիս, էրկու ամիս, բարի ճամփա խոսրովին, տերտերի ախիկը ազատվեց, բերուց մի հատ տղա, առունը դրին՝ Բա-

¹ Մաքուր, (ծանոթ. բաճառավախ):

բակ-շահ: Շատ երկար շասնէք, էս տղեն դառավ մի տասը տարեկան, տերտերը վե կալավ, տվուց ուսումնարան: Ում էրեխեն տարեկան էր սովորում, դա օրական էր սովորում, օրական էլ մեծանում էր, էնպես զվաթով տղամարթ դուս էկավ, որ էրեխանց հետ հաղ անելու վախտը ձեռը որին քցում էր՝ վնասում էր. ընենց էլավ որ դրա վարժապետները դրան հաղից արքեւեցին, շին թողում, որ հաղ անի. որին ձեռ էր տալի, վնասում էր:

Քաղաքի մարթը լսեց, որ դա խոսքով-շահի տղեն ա, սկսեցին դանդառնալ տերտերին, որ քու թոռին հեռացրա: Էրեխեն էլ մտածեց, որ թողում չեն հաղ անի, գնաց տուն, սկսեց լաց ըլելը:

Ասեց.— Ա՛յ մեր, թե հեր ունեմ՝ տեղն ասա՛, թե շունեմ՝ գերեզմանի տեղն ասա:

Ընշանք էտ օրը կնկա միտքը չէր ընկել թաքավորութան բաղմանդը, վե կալավ կապեց կուռը, ասեց.— Դու խոսքով-շահի տղեն ես:

Տղեն գնաց տերտերի կուռտը, ասեց.— Ինձ մի ձի տու, ես պըտի գնամ իմ հորը քննեմ:

Տերտերը շատ ուրախ էր, որ դա գլխից ըռագ ըլի, ասեց.— Ձին պատրաստ ա:

Ասեց.— Տուր ինձ ոսկի, էթամ գարի շինել տամ:

Տերտերը ոսկին տվուց, դա գնաց մի զարդարի կուռտ.— Ձարգյա՛ր, — ասեց, — կարա՞մ մի քառասուն հատ գարի շինի:

Ձարգյարը շինեց մի քառասուն հատ, ածեց մի քիսիկի մեշ. վե կալավ էկավ տերտերի տունը: Տերտերը պատրաստած ձին դուս քաշեց, նի էլավ ձին, մոր հետ մնաս բարով արուց, վեր կացավ, էս տղեն էր՝ ընկավ ճամփեն գնաց, Գնաց հասավ մինչի խոսքով-շահի բաղարը: Գնաց թաքավորի պալատի առաջին վեր էկավ. մեհտարները մտիկ տվին, որ թաքավորի ցեղ ա, ձին վե կալան քաշեցին, տարան դոմը: Գնաց ձիու կուռտը Բարակ-շահը, յոնջա գրին, վե կալավ դեն քցեց, գարի տվին՝ վե կալավ դեն քցեց, վե կալավ մեհտարին ծեծեց, էտ ձենը հասավ խոսքով-շահի կուռտը, խոսքով-շահը դրան կանչեց, ասեց.— Ո՛րթիս, ձին խոտ կուտի, ձին գարի վուտի, ընչի՞ հըմար ես իմ մեհտարներին ծեծում:

Ասեց.— Իմ ձին էտ խոտն ու գարին չի ուտիլ, իմ ձիու գարուցը քերեք:

— Որթի՛, — ասեց, — քու ձիու գարին ի՞նչ տեսակ ա:

Ասեց.— Իմ ձիու գարին հրեղ տոպրակի մէջն ա, նոքարներիդ մեկին, ասա՛, թող էթա բերի:

Գնացին նոքարները բերին: Տոպրակը թափ տվուց Խոսրով-շահի առաջը՝ որ քառասուն հատ ոսկուց գարի կա:

— Ո՛րթի,— ասեց,— էս գարին ձի չի ուտիլ:

— Որ էտ գարին ձի չի ուտիլ, մի բարակ քամու հըմար մարթ է՛լ իրա կնկանը բաց կթողա՛:

Խոսրով-շահը մտածեց ու լաց էլալ:

Ասեց.— Հա՛, որթի, դու իմ Բարակ-շահ՛ն ես,

Շանց տվուց թաքավորական բաղմանդը, որ կապել էր կուռը Խոսրով-շահը փաթըթվեց տղին: Մի քանի օրից եննա Բարակ-շահին դոշուն տվուց, դրկեց որ իրա կնկանն ու անորը բերեն իրա կուշտը: Բարակ-շահը գնաց բերուց:

Բարակ-շահը Խոսրով-շահի պես ավչութուն էր անում. մի հինգ-տասը տարուց ետը Բարակ-շահը խելքին հասաւ, միենուն հոր ասածի պես էկաւ, կաննեց հոր առաջը.— Վեր արի,— ասեց,— թախտիցդ, ես նստեմ թարավոր:

Խոսրով-շահը մտածեց, ասեց. «Փա՛ռք քեզ աստված, իմ արածը իմ առաջն ա գալի»: Ասեց.— Ո՛րթի, ես ջահել եմ, դու մո՛նց նստես թաքավոր:

Ինադ արուց Բարակ-շահը, դուս էլալ՝ դնաց: Գնաց, մեկ-էրկու օր քնահարամ մնաց, գնաց մի հ՛ախալըրի մոտացաւ, բունը տարաւ՝ քնեց: Մի վախտ հ՛անց կացաւ, մտիկ տվուց որ կողքին մեկը բրթրմ ա, վե կացաւ, տեհաւ որ մի հատ ձի:

— Հը,— ասեց,— անասուն, ի՞նչ ես ուղըմ, քնիս լաւ վախտեմ էր:

Էտ ձին աստծու հրամանով լիզու էլաւ, ասեց.— Վե՛ր, Բարակ-շահ, պետք ա տանեմ, քու մուրադին հասցնեմ:

Վե կացաւ, ասեց.— Քու անումը ի՞նչ ա:

Ասեց.— Իմ անումը Քուրքուն-ջանլաթ ա,— ասեց,— աստված ինձ դրկել ա քու կուշտը, որ տանեմ քու մուրադին հասցնեմ:

Ձիու վրին ամեն բան պատրաստ էր, նի էլաւ ձին, ասպապ-եիր կապեց, ընկաւ ճամփա, Գնաց, հասաւ մի ձորի մեջ, ձորթ միչին մտիկ տվուց, որ մի լաւ տներ կա շինած:

Քուրքուն-ջանլաթն ասեց.— Վե՛ր արի,

Վեր էկաւ: Ասեց.— Իմ ղուանները շատ դալիմ ձքա:

Ձրեց։ Ասեց.— Նի՛ւր— Նի՛ւալ։ **Ասեց.—** Բա՛րակ-շահ, էս տնե-
րը որ կա շինված՝ էս Օղուզի տներն ա, դրան ունի էրկու քիւր. դու
պըտի էթաս, Նի՛ւես վիրե, դրան պըտի զոռես, քվորտանքը կմտա-
ծեն, մենձը կասի. «Մի պուճուր մարթ ա, չի կարալ մեր ախպորը
զոռիլ», պուճուր քիւրը կասի. «Դրա ձին մեր ձիուն կղոռի, դա էլ
մեր ախպորը կզոռի»։

Քուրքուն-ջանլաթը ասեց.— Բա՛րակ-շահ, գլամս հանա։

Գլամը հանեց, բրախ տվուց։

Քուրքուն-ջանլաթը հասալ Օղուզի ձիու լալիցը բռնեց, տվուց
գեննուլի։ Բարակ-շահը թուրը քաշեց, Նի՛ւալ վիրե։ Էտ ախլըկերքը
մտածեցին. «Որ ձին ձիուն զոռեց, դա էլ մեր ախպորը կզոռի»։

Թուրը ձնոին Նի՛ւալ վիրե, Օղուզը որ տեհալ՝ զոդն ընկալ
ջանը, վեր կացալ, զլուխը վեր բերուց, ասեց.— Էտ զսմաթ ա, էկել
ա, իմ քվորտանց մինը կտամ սրան։

Մենձ ախլիկը մտածեց, որ ես կառնեմ, պուճուրը մտածեց, թե
ես սիրուն եմ, ինձ կառնի։ Թեք ընկան քշերը հանգստանալու։

Առավոտը վե կացան, սկսեցին ալի էթալ։ Գնացին մի հա-
սարի պատանեցին, ասեց.— Օղուզ, էս ի՞նչ բան ա։

Ասեց.— Աղես, սրա մոտ մի՛ գնա։

Ասեց.— Ընչի՞ հըմար, Օղուզ։

Ասեց.— Դրա միշին էրկու հատ ախլիկ կա, շատ սիրուն, հուրի
մալար։

Ասեց.— Բա մո՞նց պըտի հանվի, քանդե՞մ պատերը հանեմ։

Ասեց.— Դրա ախպերը կզա, մեղ կսըպանի։

Մտիկ տվուց որ ճար ու ճամփա չկա, վե կացան իրիկունը
գնացին Օղուզի տունը։

Քշերը քնեցին, առավոտը ասեց.— Օղուզ, մո՞նց պըտի դրա
ճամփեն բաց անենք։

Ասեց.— Աղես, դրա պատերը բուրը էրկաթից ա։

Ասեց.— Դե վեր, վե կալ էրկու հատ պարան։

Վե կալաճ, Նի էլալ Քուրքուն-ջանլաթը, ընկան ճամփեն, հա-
սան էտ տների կուշտը։ Քուրքուն-ջանլաթին բաց թողուց։ Պարան-
ները վե կալան, Նի մտան մեշեն, չոր ցախը բո՛լ, պարանները
փռեցին, գրին վրին, ամենքը մի հինգ, տասը շըլալ վե կալաճ բե-
րին. հասարի չորս գիհը ցախ վրա տվին, փռի դալդա կպցրին, էր-

կաթնհրը որ տաքացավ, էտ ախշը կերբը նեքսեից ճշացին, ու դուռը բաց արին:

Ասեց.— Դե՛ օղուդ, գնա էրկու ախշկա կռնիցն էլ բռնա, հանա:

Օղուդը գնաց նեքսե, ախշկերբը դրան կապեցին սանիցը, ճրաբը դրին գլխին:

Օղուդը ետացավ: Բարակ-շահը գնաց նեքսե, էթալու պես՝ ախշրկերբը, երկուդն լնկավ սրտերը, վե կացան, գլուխ տվին Բարակ-շահին:

Թուրը քաշեց.— չը՛, — ասեց, — անզգամներ, ընչի՞ եք իմ ախպորը կապել սանիցը:

Դրանք երկուդու ասեցին.— Մենք չգիտենք թե քու ախպե՛րն ա:

Վե կացավ ախշրկերանց կռնիցը բռնեց, դուս բերուց դրսե, ինքը նի՛լավ իրան Քուրթուն-ջանլաթը, Օղուդը նի՛լավ իրան ձին, ախշրկերանցը ասեց.— Ընկեք առաջ:

Ասեց.— Աղես, ոտով ո՛նց էթանք: Սպասի, մենք էլ էրկու ձի դուս բերենք:

Ախշրկերբը գնացին գոմիցը էրկու ձի դուս քաշեցին, ամենքը մի ձին նի՛լան: Գնացին ճամփի. կեսը հասան, ասեց.— Օղուդ, էս ախշրկերանց ո՛րը կառնես:

Օղուդը մտածեց, ասեց.— Թե մենձին առնեմ, կասի. «Մենձը ես եմ», թե պուճուրին առնեմ՝ պուճուրը սիրուն ա, — մտածեց Օղուդը, ասեց, — յաշով մենձ եմ, մենձին կառնեմ, — աղես, — ասեց, — ես կառնեմ մենձին:

Բարակ-շահը շատ հավանութուն տուց Օղուդի զրբցին, ասեց.— Դե՛, Օղուդ, էտ քու կնիկը, էս էլ իմ կնիկը, արի իլդար՝ անենք, որ քունը տղա բերի՝ իմ ախշիկը տամ, քունը ախշիկ բերի՝ քու ախշիկը տու իմ տղին:

էկան տուն: Օղուդի քվերտանքը ոխակալեցին, որ իրենց առավ ոչ, էտ ախշկանն առավ, ասեցին.— Դրանից որ երեխա ըլի, քցենք ծովը:

էկավ մի տարի անցկացավ Օղուդի կնիկն էլ, Բարակ-շահի կնի՛կն էլ էրկուֆոթըսացան, Օղուդի կնիկը բերուց ախշիկ, Բարակ-շահի կնիկը բերուց տղա:

Բարակ-շահի, Օղուդի արհեստը ավչութունն էր. էթըմ ին ավ

1 Բաշիթյարթմա, (ծանոթ. բանահավաքի):

անրմ, բերում ապրում, Օղուզի ախշկա անունը դրին՝ Բաղդիկ, Բարակ-շահի տղի անունը դրին՝ Տղա-Շիրին: Բարակ-շահը սրտի ուրախութունիցը Քուրքուն-ջանլաթին մտամոռ արուց: Տղա-Շիրինը էկավ մենձացավ, դառավ տասը-տասնէրկու տարեկան տղա: Օղուզի քվորտանքը իրանց ախպոր ախշկանը գողացան, դրին մի դուքու մեկ, մուշամբեցին, բցեցին ծովը: Էտ դուքին գնաց դեմ էլավ մի շաղալի նավի, հանեցին, բաց արին դուքին, տեհան միշին ախշիկ էրեխա ա, տարան քաղաքի թաքավորին ընձայեցին:

Թաքավորը շատ ուրախացավ էտ ախշկա վրեն, ասեց.— Պահեմ մենձանա, ուզեմ իմ տղին:

Օրերի մի օրը Բարակ-շահը հարցրուց Օղուզին.— Ո՞ւր ա Բաղդիկը:

Ասեց.— Բաղդիկը մեռել ա,— քվորտանքը հավատացրել ին, թե Բաղդիկը մեռել ա:

Տղա-Շիրինը սկսեց հոր արհեստը բանացնիլ, թվանքը վե կալավ, գնաց ավղուշ: Ծամփին մի պառավ կնիկ ուստ էկավ, կուժը դարտակ, տվուց պառավ կնկա կուժը ջարթեց:

Ասեց.— Ո՞րթի, խի՞ ես ջարթեմ կուժս:

Ասեց.— Դարտակ էկար առաջս:

Ասեց.— Թե նամուսով ես, գնա քու Բաղդիկդ առ, հրե Իրմեց երկրումն ա:

Տղա-Շիրինը հանեց մի հատ իրեքանոց, տվուց պառավին, ասեց.— Գնա՛, քե հրմար կուժ առ:— Էլ գնաց ոչ ավի, ետ դառավ էկավ տուն, սկսեց լաց ըլելը:

Բարակ-շահն ասեց.— Ո՞րթիս, խի՞ ես լալի:

Ասեց.— Իմ Բաղդիկը ո՞ւր ա, պետք ա ես գնամ Բաղդիկին առնեմ:

Ասեց.— Քու Բաղդիկը մեռել ա:

Ասեց.— Ո՞չ, չի մեռել, պետք ա էթամ քննեմ:

Մեկ օր, էրկու օր շատ լաց էլավ: Բարակ-շահը մտիկ տվուց, որ չէ, տղի խաթրը չի կարալ առնիլ, դաֆըլդան¹ միտքն ընկավ Քուրքուն-ջանլաթը: Վեր կացավ, գնաց Քուրքուն-ջանլաթի կուշտը, մտիկ տվուց, որ Քուրքուն-ջանլաթը էնդար ա լաց էլել, զարնել ա, դարձել ասեղ:

¹ Հանկարծակի, (ծանոթ. քառասյուսի):

Քուրքուն-ջանլաթին դուս քաշեց, տարավ ծովի դրաղը, շին-
շին լեղացրուց, բերուց դրուց առաւը ծաղիկ, լոնջա, իրիկունը բե-
րուց տվուց լավ գարի, մի իրեք-չորս օր լավ պահեց, Քուրքուն-
ջանլաթը էփեջա շաղացավ:

Քուրքուն-ջանլաթը լիզու էլավ Բարակ-շահին ասեց.— Քանի
տարի ա ինձ մտիկ չիբ անըմ, ի՞նչն ա ստիպել, որ էս քանի օրը
ինձ լավ ես պահըմ:

Պատասխանեց Բարակ-շահը.— Իմ Բաղդիկը չի մահացել,
սաղ ա, տար Տղա-Շիրինին, բեր Տղա-Շիրինին:

Պատասխանեց Քուրքուն-ջանլաթը, ասեց.— Տանեմ Տղա-Շի-
րինին, ո՛չ բերեմ Տղա-Շիրինին:

Ասեց աղաշել Բարակ-շահը Քուրքուն-ջանլաթին:

Բարակ-շահի խաթը չկոտրեց Քուրքուն-ջանլաթը, ասեց.—
Տանեմ Տղա-Շիրինին, բերեմ Տղա-Շիրինին:

էկավ Բարակ-շահը, դուս քաշեց Քուրքուն-ջանլաթին, կանչեց
Տղա-Շիրինին.— Հը՛, — ասեց, — ո՛րթի, գիտե՞ս Բաղդիկի տեղը:

Ասեց.— Հարցնելով կքթնեմ:

— Դե՛, — ասեց, — էս իմ ձին, էս դու, նի՛լ իմ ձին գնա, Քուր-
քուն-ջանլաթը որտեղ ըլի, կքթնի:

Հաքավ իրա մաքուր շորերը, կապեց իրա ասպարնեբը, նի էլավ
Քուրքուն-ջանլաթը, ասեց.— Հը՛, տղա, ինձ քշես ոչ, ես իմ կամքո-
վը կէթամ:

Երկար ճամփա գնացին, ճաշին մտիկ տվուց ճանապարհին,
տեհավ էրկու ամպ կովում են, տղեն երկուղեց, սկսեց կաննիլը:

Քուրքուն-ջանլաթը ասեց.— Վեր արի, իմ ղուլանները դայիմ
ձքա:

Վեր էկավ, կապեց:

Ասեց.— Նի՛լ, քաշի թուրը, էնպես ինձ կօրգանգես, որ փորս
ժակի, ես շատ որ եգին կէթամ, թուրը կքցես, սե ամպի մեշտեղիցը
կտաս:

Զիուն որ շատ քշեց, սե ամպին հասավ, սե ամպի մեշտեղիցը
տվուց կտրեց, ձին անց կացավ: Բավականի գնաց, ետ մտիկ տվուց՝
սիպտակ ամպը քամակիցը գալիս ա:

— Հը՛, — ասեց, — Քուրքուն-ջանլաթ, հասավ ինձ, հիմի կսը-
պանի:

Ասեց.— Ինձ ետ դարցրու, թուրը քաշա:

Ետ դառաւ Տղա-Շիրինը, թուրը քաշեց, ամպը պատռեց, մի-
շիցը դուռ էկաւ մի սիրուն մարթ, ուղեցաւ որ տա էտ մարթին,
ասեց.— Հը՛, Տղա-Շիրին, ես քու քեռին եմ, ինձ մի սրպանի:

Ասեց.— Մո՞նց իմանամ, որ դու իմ քեռին ես:

Ասեց.— Քու մերն ու Օղուղի կնիկը իմ քվորտանքն են. Օղուղի-
ցը էլիկ ա Բաղդիկը, Բարակ-շահիցը դու ես, որ անունդ ա Տղա-Շի-
րին: Էտ ամպը էկել էր, որ ինձ սրպանի, սաբաբը՝ իմ քվորտանքը,
լալն էն էր, որ դու դրան սրպանեցիր, ես էլ դամ քեզ օքնեմ, էթանք
Բաղդիկը բերենք:

Իրա քեռին ընկաւ առաջ: Մտիկ տվին, որ մի քաղաքի մոտա-
ցել են, քաղաքի նախընթացին մի անձին էրինջ դրել ա մզրախի ծերին
ու դրել հոլախ: Տղա-Շիրինը ասեց.— Ա՛յ մարթ, մեղքը չի՞ էտ
անասունը, դրել ես հոլախ:

Ասեց.— Ես էս քաղաքի նախընթացին եմ, շափաթը մի ըսենցը փայ՝²
ունեմ, պլախ տանեմ տուն ուտեմ, համեցեք, դուք էլ էթանք ինձ
դոնադ:

Տարաւ իրա տունը, նախիրը բաց թողուց քաղաքը, էրինջը
էկաւ քերթեց. նախընթացին կնիկը վե կացաւ, կոնքը քշեց, օջաղը
վառեց, միսը կոտորեց, դոնադների համար լաւ խաշլամա արեց:
Էտ նախընթացին ձին տարաւ՝ կապեց գոմըմը, Տղա-Շիրինի քեռին
դնաց ձիու կուշտը, նա անմահ էր, հաց չէր ուտում: Տղա-Շիրինը,
նախընթացին և նախընթացին կնիկը նստեցին լաւ կեր ու խումի, գինին
առանցեց, խաշլամեն դրին կողքները, շատ անուշ կերան, խմե-
ցին, էկան թեք ընկան քնելու:

Խաբարը տանք, որ նախընթացին մարթկութուն շունի, կնիկն էլ
շատ սիրուն ա, նախընթացին որ քնըմ ա, մեռլի պես ա դառնըմ: Քշեր-
վա մի միշտը նախընթացին կնիկը վե կացաւ, մտաւ Տղա-Շիրինի
ծոցը:

Ջահել տղա՛, սիրուն կնիկ. իրար հետ քեֆ արին ընչար լիս:

Առաւոտը նախընթացին վե կացաւ, գնաց նախիրը, էս տղեն Բաղ-
դիկին մտահան արուց, նախընթացին կնիկա հետ սիրահարվեց: Կացաւ
ընչար վեց ամիս դրա կշտին: Ղաֆիլ Բաղդիկը միտն ընկաւ, գնաց
Քուրբուն-ջանլաթի կուշտը:

¹ Պատճառ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Բաժին, (ծանոթ. բանահավաքի):

— Հը՛,— ասեց,— Տղա-Շիրին, անջախ ընկա միտդ:

Վե կացաւ, ձին դուա քաշեց, նի էլաւ ձին, քեռին ընկաւ առաջ, երկար ճամպա գնաց. մի ծովի թուշ էլաւ:

Քեռին ասեց.— Գնա՛ քու Բաղդիկին բեր, ես ըստեղ կկենամ ընչար քու գալը:

Քուրքուն-ջանլաթին Տղա-Շիրինը քցեց ծովի էրեսը, էնպես անց կացրուց Տղա-Շիրինին Քուրքուն-ջանլաթը, որ ոտը չթրչկեց. գնաց մի քաղաքի թուշ էլաւ. տեհաւ մի պառավ կնիկ կաննած ա.— Բարե քե՛ղ,— ասեց,— նանի:

Ասեց.— Բա՛րո՛վ, հազար բարով, ո՛րթի:

— Նանի՛,— ասեց,— ղոնաղ շե՛ս ուզիլ:

— Ո՛րթի,— ասեց,— ղոնաղն աստծուն ա:

Տարաւ պառավը ղոնաղ տղին:

Ասեց.— Նա՛նի, ընչի՞ ա ձեր քաղաքը ըսենց մալու:

Ասեց.— Ո՛րթի, մեր թաքավորը մի պուճուր ախշիկ բերեց, պահեց մենձացրուց, հըմի ուղըմ ա որ իրա տղի հետ պսակի, էտ ախշիկը չի առնըմ էտ տղին, աղուն առել ա մի ձեռը, խանչալը մի ձեռը, «ինձ կսըպանեմ,— ասըմ ա,— քու տղին շեմ առնիլ»:

— Նանի՛,— ասըմ ա,— էտ ախշկա անուռը ի՞նչ ա:

— էտ ախշկա անուռը Բաղդիկ ա:

Ասըմ ա.— Ընչի՞ հըմար չի առնըմ թաքավորի տղին:

Ասըմ ա.— Ախշիկը ասըմ ա, որ ալսինչ երկրըմը մի տղա կա, անըմը՝ Տղա-Շիրին, ես նրան պըտի առնեմ:

— Նանի՛,— ասըմ ա,— կա՛րաս ինձ շանց տալ էն ախշըկանը:

Պառավն ասըմ ա.— Շատ հեշտ ա:

Տալիս ա պառավին մի տոպրակով ոսկի, պառավը շատ ուրախանըմ ա, ասըմ ա.— Ո՛րթի, դու,— ասըմ ա,— առավոտը ձիդ նի՛լ, արի ծովի դրաղը, ես ախշկան բերեմ, դու փախցրա:

Առավոտը տղեն վեր ա կենըմ, ձին նի՛լըմ, էթում ծովի դրաղը: Տղեն մատանիքը տալիս ա պառավին: Պառավը տղի մատանիքը վեր ա ունըմ, էթըմ ա Բաղդիկի կուշտը, ասըմ ա.— էկե՛ք, ես Բաղդիկին կասեմ, թաքավորի տղին կառնի:

Շատ ուրախանում են, պառավին տանում են Բաղդիկի կուշտը:

Պառավը խոլվաթացնում ա¹ օթախը, մնում են ինքը ու Բաղդիկը: Շանց ա տալի Բաղդիկին Տղա-Շիրինի մատանիքը:

¹ Առանձնացնում, (ծանոթ. բաճախավաճի):

— Բա՛ս, նանի, դու ինձ մո՞նց պըտի տանես Տղա-Շիրինի կուշտը,— ասըմ ա Բաղդիկը:

Պառաւին ասըմ ա.— Բաղդիկ չա՛ն, շատ հեշտ ա տանիլը:

Պառաւը վեր ա կենըմ, դնում ա Թաքաւորի կուշտը.— Թաքա-
վորն ապրած կենա,— ասըմ ա,— Բաղդիկը քու տղին առնըմ ա,
հրաման տուր, տանեմ ծովի դրաղը, ման ածեմ, սիրտը առնեմ,
գա քու տղին առնի:

Թաքաւորը շատ ուրախանըմ ա:

— Վե կալ տար, նանի՛, տա՛ր, ման ածա:

Պառաւը տանըմ ա Բաղդիկին ծովի դրաղը, ընենց որ հետը
մարթ չի թողնըմ, ինքն ու մենակ Բաղդիկն են ըլնում. ծովի դրաղը
հասած ժամանակը Տղա-Շիրինը գալիս ա ձիով, ձեռը քցըմ Բաղ-
դիկին քաշըմ Թարբը, քցում ծովի հէրեսն ու փախչում: Հաւարն
ընկնըմ ա քաղաքը.— Թաքաւորը սաղ ըլի, Բաղդիկին փախցրին:

Հաւարին՝ ընչար դուս գալը, տղեն հասնըմ ա ծովի էն
դիհը, իրա քեռու կուշտը: Վեր ա գալի ձիուցը, շատ քրտնած ա
ըլըմ, շորհըր հանըմ ա հախալըրըմը լեղանալու, հաւարը գալիս ա
հասնըմ՝ Բաղդիկին էլ, տղի ձին էլ վեր են ունում, տանում, մնում
ա մենակ տղեն, մըն էլ իրա քեռին: Լաց ա ըլըմ տղեն, մղկըտըմ
ա, թե Բաղդիկիս տարան, էլ ո՞նց պետք ա գնամ:

Քեռին ասըմ ա.— Ես քեզ կանցկացնեմ, ո՛րթի, կգնաս՝ կրե-
րես, մըն էլ ըստի վե չգաս:

Քեռին էլեդ հաքնում ա էն ամալի խրխին, վեր ունում Տղա-
Շիրինին, ծովն անց կացնում էն դիհը. էլի քեռին ետ ա դառնում
գալի իրա տեղը:

Տղեն էթում ա էլեդ պառաւի տունը:

— Նա՛նի,— ասըմ ա,— բա ո՞նց պըտի ըլի, որ ես տանեմ
Բաղդիկին:

Պառաւին ասըմ ա.— Որթի, քու ձիուն էնդար քար են բարցել,
մեշքը պլոկվել ա, ձիուդ դեն են արել, որ դուրդ ու դուշն ուտի:

— Նա՛նի,— ասըմ ա,— հըմի ո՛րտեղ կըլի իմ ձին:

— Ո՛րթի,— ասըմ ա,— գնա հանդերը ման արի, կթթնես:

Գնում ա քթնում Քուրքուն-ջանլաթին, քաշում ծովի դրաղը,
չին-չին լեղացնում, մի էրկու ամիս թամուզ, լազաթին պահըմ ա,
շատ լավ չաղացնում ա, քաշում բերըմ պառաւի տունը, հանում
բոլ ոսկի տալիս պառաւին:

Պառավել վեր ա կենում, էթում Բաղդիկի կուշտը:

— Նա՛նի,— ասում ա,— ի՛նչ խաբար կա Տղա-Շիրինիցը:

— Բաղդիկ ջան,— ասում ա,— էկել ա Տղա-Շիրինը:

— Նա՛նի, բա ինձ ո՞նց պըտի տանես Տղա-Շիրինի կուշտը:

Ասում ա.— Շատ հեշտ ա, ո՛րթի, յավաշ էթամ թաքավորի կուշտը:

Երկար տարիք ա անց կենում, թաքավորը պառավին չի ճանանում:

Պառավել ասում ա թաքավորին.— Թաքավորն ապրած կենա, Բաղդիկը քու տղին առնում ա. տանեմ ծովի դրաղը, ման ածեմ, գա քու տղին առնի:

Թաքավորն ասում ա.— Պա՛ռավ, էն տարին էլ մի պառավ էկավ տարավ, ման ածեց, խափեց:

Ասեց.— Ես լավ կնիկ եմ, էն պառավը չեմ:

— Դե,— ասեց,— վե կալ տար, ման ածա:

Պառավը տարավ Բաղդիկին ծովի դրաղը, Տղա-Շիրինը նի՛լավ ձին, էկավ ծովի դրաղը, ձեռը քցեց, Բաղդիկին քաշեց թարջը ու փախավ: Ծովն անց կացավ էն դի՛հը, էլ չկաննեց, ձին քշեց ու գնաց: Քեռին ընկավ քամակն ու վազեց, էնքան որ դրանց էլ հավարավոր չհասավ:

Արի խաբարը տանք նախընդ կնկանից: Ազատվել ա, մի տղա ա բերե. էտ տղեն դառել ա տասներհինգ տարեկան. Բաղդիկը թարջը քաշած մտավ էն քաղաքը:

Նախընդ տղեն շատ զվաթով¹ էր, մերն ասեց.— Որթի, դնա՛ էտ ձիավորի առաչը կտրա, էտ ախշիկը խլա քեզ հըմար:

Տղեն դնաց Տղա-Շիրինի առաչը կտրեց:

Դրանց դալմադալը ընկավ, ասեց.— Վեր ա՛րի, կոխ պրծնենք, դու տաս ինձ գեննովը՝ դու իմ գլուխը կտրա, ես տամ քեզ գեննովը՝ ես քու գլուխը կտրեմ,— ասեց նախընդ տղեն:

Տղա-Շիրինը վեր էկավ ձիուցը, քեռին բռնեց ձին, խանչալնե-րը հանեցին, մեյդանըմը վե դրին, կոխ պրծան Տղա-Շիրինն ու նախընդ տղեն:

Տղա-Շիրինը տուլուց գեննովը, խանչալը վե կալավ, որ գլուխը

¹ Ուժեղ, (ծանր. բանաճավափ):

կտրի նախարչու տղի, նախարչու կնիկը էկամ ընկամ տղի վրեն.— Բերախտ,— ասեց,— ո՞նց ես սըպանում էտ թավուր երիտասարթ տղին,— ասեց,— քեզանից ա, քու թորամեն¹ ա:

Տղա-Շիրինը մտածեց.— Ա՛յ հա՛յ, էս տղեն ինձանից ա,— էլ զմիշդ չէկամ, որ սըպանի, տղին բաց թողուց: Ետ նի էլամ ձին, շնորակալութուն արուց նախարչու տղիցն էլ, նախարչու կնկանիցն էլ, Բաղդիկին քաշեց թարթն ու գնաց:

Գնաց հասամ էն տեղը, որ սե ամպին սըպանել էր, քեռին էլ չգնաց, քեռին մնաց ըտեղ: Խաբարը գնաց Բարակ-շահին.— Աչքդ լուս ըլի,— ասեցին,— էկամ Տղա-Շիրինը, բերուց Բաղդիկին:

Բարակ-շահը ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, նոր ես պետք ա տենամ Տղա-Շիրինին:

Հալիվորել էր Բարակ-շահը, շատ էր մտածում: Տղա-Շիրինը գնաց Բարակ-շահի կուշտը, շատ ուրախացավ:

— Դեհ, վե՛ր,— ասեց,— որթի, էլ ըստեղ մեր կենալը հարկավոր չի:

Ինչ որ դադել էր՝ բոլորը տվուց Օղուզին, մի ձին ինքը նի՛լամ, Բարակ-շահը, կնկանը քաշեց թարթը, մի ձին նի էլամ Տղա-Շիրինը՝ Բաղդիկին քաշեց թարթը: Գնացին իրենց երկրին մոտեցան, էն հախալըրին, որ ինքը Բարակ-շահը քնել էր: Խաբար ղրկեց Խոսրով-շահին.— Հաշկդ լիս ըլի, թաքավոր, որ էկամ քու տղեն, Բարակ-շահը, կնկանով և լամ տղա՝ հարսը հետը:

Խաբարը տանք, որ Խոսրով-շահը շատ հալիվորել էր, մտածում էր Բարակ-շահի հըմար:

Որ գնացին տուն, թաքավորը շատ ուրախացավ, վե կացավ տղին բարովեց, հարսին, թոռին բարովեց, ասեց.— Ըստուց ետը մենձացել եմ ես,— թախտիցը վեր էկամ, բերուց թոռին դուրց թաքավոր:

— Դե,— ասեց,— ո՛րթի, ես էլ եմ մենձացել, հերդ էլ ա մենձացել, ըստուց ետը թաքավորութունը ուրախութենով վալելես:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուն էլ հասնես քու մուրազին: Աստվածանից իրեք խնձոր վեր ընկամ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝ լսողին, մեկն էլ՝ անգաջ անողին:

¹ Սերմից, (ծառք. բառաձևովափ):

35. ԿԱՐԱՊԵՏ-ԲԵԿԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով ըլլամ ա մի Սայատ անըմով մարթ: Էտ մարթը ուղշար ա ըլլամ. դրան ունենում ա էրկու եզ. օրական էթում ա հ'իրա հըմար վար անելու: Հ'իրիկունը հտ դառնալուս կնիկը ջուր ա դնում, տաքացնում, եզներին լեղացնում, ու իրեք բուռ ջուր ա խմում եզների ոտի տակի ջրից, թե՛ ամաքտար են, մեր աշխատավորներն են:

Օրերից մի օր Սայատը վեր ա ունում էթում ա էլի վար անելու. ըտօրը հաց չի տանում հետը:

Էրկու ճամփորթ գալիս են Սայատին ասում են.— Մենք սոված ենք, մի քիչ հաց տուր ուտենք:

Սայատն ասում ա թե.— Էսօր հաց բերել չեմ հետս, տղե՛ք,— ասեց,— դուք եզներին մուղաթ կացեք, ես էթամ հաց բերեմ ձեզ հըմար:

Էտ մարթիկը մնացին եզների կշտին, Սայատը գնաց տուն՝ հացի:

Մարթիկն ասեցին.— Պարապ մնալու տեղ, վե կենանք վարը վարենք, խի՞ էս մարթու վարը խափան մնա:

Վե կացան էրկու ակոս քշեցին, վրա իրեքին հզը կաննեց, էլ գնաց ոչ:

Էտ ճամփորթի մինը քաշեց եզին իրեք ճիպոտ տվուց, ասեց.— Անի՛ծած, խի՞ չես էթում:

Եզն աստու հրամանով լեզու էլավ, ասեց.— Ա՛յ մարթ, խի՞ ես մեզ ասում անի՛ծած, անիծածը դուք եք, որ ձեր միսն ուտվում չի և ձեր կաշին հաքնվում չի:

Համափորթները մնացին մոլորած կաննած:

Էն մի եզն էլ ասեց.— Իմ տիրոնը մի տղա պըտի ըլի, անըմը ղնի Կարապետ, և սաղ աշխարքին թաքավոր ըլի:

Ետտ Սայատը էկավ, հացը բերուց, տվուց էտ մարթկերանցը:

Համափորթներն ասեցին.— Էս հացը մեզ հըմար ես բերել, տուր տաննը, մենք հուրիշ տեղ կուտենք:

Սայատն ասեց.— Ախպե՛րտինք, խի՞ եք տանըմ հուրիշ տեղ ուտըմ, բռնող կանաչ տեղ ա, նստեցեք, կերեք:

Էտ Համափորթներն ասեցին.— Քանի որ քու եզներդ ըստի են, մենք կարալ շենք հաց ուտի:

Սայատն ասեց.— Ա՛յ մարթ, մարթ է՛լ եզիցը կամանչի:

Ասեց.— Քու եզներիդ իրեք ճիպոտ տվինք, «անիծած» ասեցինք, եզները լեզու էլան, ասեցին. «Մեղ խի՞ ես անիծած ասըմ, անիծածը դուք եք, որ ձեր միսն ուտվըմ չի և ձեր կաշին էլ հաքնըվըմ չի»: Քու էն մի եզն էլ ասեց, որ. «Իմ տիրոնը մի տղա պըտի ըլի, անըմը Կարապետ պըտի ղենն, սաղ աշխարքին թաքավոր պըտի ըլի»:

Սայատն հորիկունը եզները բերուց տուն, հանդի մեշ եզները ինչ որ խոսացել ին, պատմեց կնկանը:

Կնիկն ասեց.— Ա՛յ քու տունը շինվի,— ասեց,— ութանասուն տարեկան դու ես, ութանասուն տարեկան ես եմ, նոր պըտի մեզ տղա ըլի՞:

Հանց կացավ էրկու շափաթ, Սայատի կինը տեհավ որ հորա փորի մեշ մի էրեխա հաղըմ ա:

Մի օր մարթին ասեց.— Ա՛յ մարթ,— ասեց,— ես,— ասեց,— էրկուֆորիս եմ:

Իսկ մարթը ձեռքը տարավ կնկա փորին դրուց, տեհավ որ էրեխեն հաղըմ ա:

— Է՛, փա՛ռք քեզ աստված, որ եզների ասածը կատարվիլ պըտի:

Էկավ ժամանակը՝ իննը ամիս, իննը օր, իննը սհաթ, իննը հրոպպա թամամիլուն պես՝ էկավ էտ մարթու կնիկն աղատվեց, բերուց մի տղա: Տղին մկրտեցին, անըմը դրին Կարապետ:

Էտ տղեն օրական մենձանըմ էր, վեց ամսական վախտը որ մերը դուս էր բերըմ, խալխն ասըմ ին թե. «Էս վեց տարեկան ա,

ո՛չ թե վեց ամսական»: Օրական ըզար մենձանըմ էր: Դառաւ տաս-
ներկու տարեկան աւա, համարյա հոգիշները ասըմ ին. «Դա կըլի
քսանըշորս տարեկան»:

Տասներկու տարեկան ժամանակը տղեն հորն ասեց.— Ափու,—
ասեց,— ի՞նչ ես նստել, մարթա ֆողից կկշտանա, վե կալ մեր եզ-
ները, էթանք վար անենք:

էտ օրը Թաքավորի հրաման էր, որ անըմը որոց շարտի դուս
գար հանդը, որ Թաքավորի ախշիկը պըտեր դուս գար ման գալու:
Թաքավորի ախշիկը ձի նստեց, էկավ հիւրա դարավաշի հետ
տեհավ մի հալիվոր մարթ, մի պուճուր էլ տղա ըտի վար են անըմ:

Դրանք էկան բարով տվին, Սալատը տղին ասեց.— Կարապետ
ջա՛ն, տենը՛մ ես ինչ լավ ձիավորներ են:

Կարապետը բանցր ձենով ասեց.— Ափու,— ասեց,— լավ ձիա-
վորներ են, ափսո՛ս,— ասեց,— մինն էք ա, մինը՝ որոց:

Թաքավորի ախշիկն հիմացավ էտ բանը, ետ դառավ, հիւրա
դարավաշին ասեց.— Մեր սըռն էս տղեն հիմացավ:

էկավ կաննեց հալիվորի կշտին.— Բիձա,— ասեց,— ո՞րդիան-
ցի ես:

Բիձեն ասեց.— Ես Մուղնըցի եմ:

Ասեց.— էս տղեն քու ի՞նչն ա:

Հալիվորն ասեց.— էս ի՛մ տղեն ա:

Ասեց.— Քու անըմն ի՞նչ ա:

Ասեց.— Իմ անըմը Սա՛լատ ա:

— էտ տղի անըմն ի՞նչ ա:

Ասեց.— Կարապետ ա:

— Ձեր տունը,— ասեց,— Մուղնի ի՞նչ տեղ ա:

Ասեց.— Մեր տունը գեղի գլխի՛ն ա:

Թաքավորի ախշիկն ըտոնց անըմներն ու տեղը գրեց, գնաց-
մտավ յորդան-դոշակի մեշ. խաբար գնաց Թաքավորին թե՛ ախշիկը
շատ հիվանդ, թեք ա ընկած:

Թաքավորն ասեց.— Վա՛յ, ես եմ մի ախշիկ, ըտ էլ հիվանդ ա:

Թաքավորն էկավ ախշկանը տեսութուն: Տեհավ, որ ախշիկը
թեք ընկած ա յորդան-դոշակի մեշ:

Թաքավորն ասեց.— Ախշի, խի՞ ես հիվանդ:

Ախշիկն ասեց Թաքավորին.— Ափու, ես մեռնըմ եմ:

Ասեց.— Խի՞, ո՞րթի, ցավդ ասա՛, բժիշկ բերեմ՝ քեզ փրկի:

Ասեց.— Ա՛գիւ, իմ ցաւս ինձ հէրազի մեշ ասեցին, որ մի Սա-
լատ անըմաւոր մարթ կա, նրան ունի մի տղա, անըմը Կարապետ,
թե էտ տղին բերել տաւ մորթես, նրա արնովը ես լեղանամ, ես
վլաւանամ:

Թաքաւորը կանչեց հօրա նաղին, մի տոպրակ ոսկի տւոց,
ասեց.— Գնա՛ էտ Սալատ անըմաւոր մարթի տղին փողով առ՝
բե՛ր, թե տա էլ ոչ՝ զոռաթին պըտի սըպանես, արնոտ շապիքը
բերես:

Նաղին էկաւ հարցրուց, թե՞ ավ Սալատին, ասեց.— Դո՛ւ ես
Սալատը:— Ասեց.— Քու տղիդ թաքաւորն ուզըմ ա:

էտ վախտը տղեն տանից դուս էկաւ, նաղիրը տեհաւ, որ շատ
լաւ տղա ա, ասեց.— էս տոպրակով ոսկին ա՛ռ, տղեդ տււր տա-
նեմ:

Հերն ասեց.— Ես ոսկին ի՞նչ եմ անըմ. իմ տղին ես տալ չե՛մ
ոսկով:

Մերն էլ ասեց.— Իմ տղին ես ոսկով տալ չե՛մ:

Տղեն ասեց.— Ա՛գիւ, դու,— ասեց,— վաթսուն տարի ա ոըշ-
պարութուն ես անըմ, ի՞նչ ես աշխատել, որ հըմի ինչ աշխատես,
թող ես էթամ, որտեղ որ ըլեմ՝ ես քու տղեն եմ:

Հերն ասեց.— Ո՛րթի ջան, թաքաւորը քեզ վախըմ եմ վնասի:

Հերը շատ դեմ ընկաւ, մերը շատ դեմ ընկաւ, Կարապետը
նաղին ասեց.— Դու տոպրակիդ ոսկին վե քցա՛ ձիդ ետ դարձրու,
եւ վազելով կգամ, քու թարբին կնստեմ, կգամ:

Վաղիրը ոսկիքը վե քցեց ըտեղ, ետ դառաւ. Կարապետը վա-
զելով թռաւ ձիու թարբը, նստեց: Գնացին հասան թաքաւորի
հանդը:

Ասեց.— Նաղի՛ր, ես հիմա ցա, որ թաքաւորն ընչի հըմար ա
կանչըմ: Հա՛րի, ես դիտեմ, որ քեզ էլ տղա չունես, հա՛րի ինձ քեզ
տղա շինա, տա՛ր ձեր տուն, իմ ծնած վախտը ըստի մի կնիկ էլ ա
ազատվել, տղա ա բերել, նրա անըմն էլ ա Կարապետ, հըմի նա
մահացել ա, հըմի կրերեն տերտերով տիրացուով կթաղեն: Որ կթա-
ղեն, կպըծեն, մենք կէթանք էտ տղին կհանենք հօրա տեղից, նրա
փրտը կճղենք, իմ շապիքը կտամ քեզ, դու թաթախ կանես նրա
սրտի արնի մեշ, կտանես թաքաւորին, կասես որ ութանասուն
տարեկան հեր ուներ, ութանասուն տարեկան մեր ուներ, տվին ոչ
իրանց կամքովը, հորն ու մոր մեշտեղը տվի սըպանեցի ե արնոտ
շապիքը բերի:

Նազիրը համաձայնեց, զնաց էն թաղած տղին գերեզմանից հանեց, սիրտը ճղեց, Կարապետի շապիքը առավ թաթախեց արնի մեջ, տարավ տվուց թաքավորին, ասեց.— Ութսուն տարեկան հեր ու մեր ունեւր, ինչ արի տվին ոչ տղին, ես տվի սըպանեցի, հրեա արնոտ շապիքը բերի:

Թաքավորն ասեց.— Մեզ էլ արինն էր հարկավոր:

Արնոտ շապիքը տարան թաքավորի ախշկանը, ջուր տաքացնիլ տվուց ախշիկը ու շապիքը քսեց հիրա ջանին՝ լեղացավ:

Թաքավորն էկավ ախշկանը տեսութուն, տեհավ ախշիկը սալամաթ կաննած ա:

— Հր',— ասեց,— ախշիկ ջան, ո՞նց ես:

— Դս որ էն արնոտ շապքով լեղացա, հըմի առողջ եմ:

— Էհ,— ասեց,— փա՛ռք աստու:

Օրվա մի օրը թաքավորը պատրաստութուն էր քաշըմ դոնախլըղի, որ հիրան համեմատ մարթիկ կանչի, դոնաղ անի:

Թաքավորը ջառչի քցեց քաղաքի մեջը. «Ուլ կարա ձուկ բըռնիլ՝ ձուկ բռնի, բերի»:

Մի քսան, եռսուն հոքի՝ որը թոռ քցող, որը ձեռով բռնող, ասեցին.— Թաքավորն ապրած կենա, մենք կէթանք կրերենք:

Թաքավորն ասեց.— Դե՛հ, զնացեք թեզ բերեք, ես պատրաստութուն տենեմ:

Էտ տղեքը զնացին ձուկ բռնելու, մի ախքատ կնիկ հիրան մարթին ասեց.— Ա՛յ տունդ շինվի, դու էլ մարթ ես, զնա՛ դու էլ ձուկը կալ, տա՛ր թաքավորին, մի քանի շահի մեզ էլ փող կտա, ազիզ օր ա՛ կխարջենք:

Ասեց.— Շա՛տ լավ ես ասըմ, ա՛ կնիկ, էթամ:

Գնաց գետի մեջտեղը մի սալի վրա կաննեց, տեհավ որ էտ ձուկ կալնողները ո՛րը թոռով, ո՛րը ձեռով ձուկն են բռնըմ:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— մի ես էլ ձեռս կոխեմ իմ կաննած սալի տակը:

— Ձեռը կոխեց սալի տակը, տեհավ մի բան դիպավ ձեռին.— Վա՛յ,— ասեց,— վայ թե սա ձուկ ըլներ,— ետո ձեռը տարավ մի հատ ձուկ բռնեց, տեհավ որ գեղին, ոսկու նման պսպղըմ ա:

Ասեց.— Յա՛վաշ, մինն էլ կա:

Էտ մինն էլ հանեց, էլավ էրկուսը:

Ասեց.— Զանեմ, էս երկուսը բոլ ա, տանեմ թաքավորին, քանի էտ մարթիկը էկել շեն:

Էն ժամանակը զնաց, որ թաքավորը գլազմըմը բռլի էր տալիս:

Օխտը հետ գլուխ տվուց, թաքավորը տեհավ էտ մարթին.— Հը՛ր, — ասեց, — ի՞նչ կա, ա՛յ տղա:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, քեզ հըմար ձուկն եմ բերել:

Ասեց.— Բե՛ր վիրե:

Տղեն ձուկը տարավ թաքավորի կուշտը:

Ասեց.— Բաց արա՛ տենեմ հ՛էրեսը:

Տղեն որ ձուկը շանց տվուց, թաքավորը զարմացավ, ասեց.— Ա՛յ տղա, ինչ լավ ձկներ են: Նազիր, — ասեց, — տա՛ր էս տղին մի էրկու բուռ ոսկի տուր՝ թող էթա:

Մարթն ուրախ-ուրախ էկավ հ՛իրանց տուն: Թաքավորը մի հատ ոսկե թեշտ շինել տվուց ու էտ ձկները քցեց մեշը: Ղոնախ-լրդն արուց, վերջացրուց, շհարցիք՝ սկսեցին դալ ձկներին մտիկ տալ: Զահեկ հարս, երիտասարթ յա մենձ մարթիկ էկան տեհան, շատ զարմացան, ասեցին.— Թաքա՛վոր, ըսենց բան չի ըլիլ:

Էտ լուրը հասավ թաքավորի ախշկանը, թաքավորի ախշիկը մի նամակ գրեց հոր վրա. «Ա՛փու, խնթրըմ եմ, ձկները ղրկես տեհեմ: Համա հասկացի՛ր, տես էք են՝ ղրկի՛ր, թե որք են՝ ղրկես ոչ»:

Էտ խոսքի վրին ձկները ծիծաղացին, ծափ տվին ու ընկան ջրի մեջ:

Թաքավորն ասեց.— Ով կիմանա սրանց էքն ու որցը:

Բիրադի սինոթապետներն ասեցին թե.— Մովեղեն բան ա, մենք չենք հ՛իմանըմ:

Թաքավորը տեհավ, որ դրանց մեջ հ՛իմանող չկա, ասեց նազիրին.— Նազի՛ր, երկիր շատ ես ման էկել և փորցված մարթ ես, էս ձկների էք ու որցը պըտի հ՛իմանաս:

Նազիրն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ես ի՛նչ հ՛իմանամ, ծովեղեն բան են:

Ասեց.— Չեմ դի՛տըմ, իրեք օր քեզ ժամանակ ա, քթար՝ քթար, քթար ոչ՝ քու գլուխդ կկտրեմ: Դե՛հ, — ասեց, — զնա մտածա:

¹ Փաղաքացիք, (ծանոթ. բանահավաքի):

Նազիրն էկաւ հ'իրանց տուն, շատ տխուր-տրտում նստեց--
կարապետն էկավ ասեց.— Ա'փու, խի՞ ես ըտենց տխուր:

— Է՛, որթի,— ասեց,— գնա՛ բանիդ, դու ջահել ես:

Ասեց.— Ա'փու, հույս աստված, որ դու իմ արինս ազատեցիր,
ես էլ քու արինդ կազատեմ:

Նստեցին, հացի ժամանակը նազիրը հաց կերավ ոչ, քանի որ
սիրտը տխուր էր:

Կարապետն ասեց.— Կե՛ր, կե՛ր:

Անցավ էրկու օր ժամանակ, վրա իրեք օրը ասեց.— Ա'փու,
ըսօր քեզ կկանչի թաքավորը, ի՞նչ պըտի ասես:

Ասեց.— Ո՛րթի, ի՛նչ պըտի ասեմ, գլուխս պըտի կտրի էլի:

Ասեց.— Ա'փու, գնա թաքավորին ասա, մի տղա ունեմ, բալքի-
գա հ'իմանա էտ ձկների էք ու որցը ու դրանց ծիծաղալու պատ-
ճառը:

Նազիրը ճարը կտրած գնաց թաքավորին ասեց.— Թաքա՛վոր,
ինձ մի տղա ունեմ՝ կարելի ա, որ գա հ'իմանա ձկների էք ու որց-
ըլնիլը. յա ծիծաղալու պատճառը:

Թաքավորն ասեց.— Քեզ տղա չունես, խի՞ ես սուտ խոսում:

Ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, քու պապիդ ժամանակը
երկիրը քոչեքոչ էլավ, մենք ընտեղ մի մանուկ էրեխա թողինք, մի-
հոքեվախ մարթ վեր ա կալել էտ էրեխուն պըհել, լավ հ'ուսում ա-
տվել և աշխարի հ'ամեն մի բանը հասկացրել:

Թաքավորն ասում ա.— Ինձ հըմար մին ա, գնա՛ բեր:

Նազիրն էկավ, տղին լավ շորեր հաքցրուց, տարավ թաքավո-
րի կուշտը:

Թաքավորը որ տղին տեհավ, ասեց.— Նա՛զիր, էրանեկ քեզ,
որ էտ լիպասին տղա ունես:

Ասեց.— Ա՛յ տղա, կարա՞ս էս ձկների է՛ք ու որցն հ'իմանաս:

Տղեն ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, եթե քու ախշկա ղըր-
կած նամակը կարթաք, էս կիմանամ:

— Նազի՛ր,— ասեց,— վե կալ էտ նամակը, կա՛րթա:

Նազիրը վե կալավ նամակը կարթաց, որ ձկները թե էք են՝
ղրգա տենենք, եթե որց են՝ ղրգես ոչ:

էտ ժամանակին ձկները ծիծաղացին, ընկան ջրի մեջ:

Ասեց.— Տեհա՛ր, որթի, էտ հնարքը, հրաշքը:

Ասեց.— Հա՛, տեհա:

Ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, թե որ էտ ձկների ծիծաղալու պատճառն ասեմ, դու կփռո՞ւմանես, ձկներն էլ էք են։ Ես որ,— ասեց,— մորիցս ծնվեցի, տատմերը ինձ փաթըթած վախտը մի առակ ասեց. կարելի՞ ա էտ առակն ասեմ, նոր ինչ կամենում ես՝ արա՛ւ։

Թաքավորն ասեց.— Ասա՛ւ։

Ասեց.— Ժամանակով մի թաքավոր կար, թաքավորին ունեւ մի հատ դուշ, դաֆազըմը դրած։ Էտ դուշը թաքավորի հաց ուտելու վախտը խոսում էր, թե՛ հիւրիկուն, թե՛ հառավոտ. թաքավորը իրա մեղը շատ ուրախանում էր ու ասում էր, թե. «Յարար, ուրիշ թաքավորներն էս շուտա դուշ ունե՞ն, թե ոչ»։

Թաքավորը մտիկ արուց տեհավ, որ մի սարի դուշ էկավ թաքավորի զշի հետ շատ խոսացին. ըտի թաքավորին մի հիմաստուն նազիր ունեւ, կանչեց նազըրին ասեց. «Տես էն սարի դուշը ի՞նչ ա ասում»։ Ասեց. «Էն սարի դուշը մեր զշի հետ հորոխադր տղեք են, նրանց հարսանիք ունեն, էկել ա մեր զշին կանչում ա հարսանիք։ Մեր դուշը ասում ա.— Ես թաքավորի տեր եմ, ինձ կթողա՞, որ ես դամ ձեր հարսանիքը»։ Թաքավորն ասեց. «Իրավունք տուր իրեք օր ժամանակի մեր դուշն էթա»։

Դուշը դաֆազիցը դուա էկավ, թաքավորին գլուխ տվուց ու էտ զշի հետ գնաց։ Իրեք օրը թամամեց, դուշն էկավ, մի պտղի դան՝ կտրցին բերուց թաքավորի սեղանի վրին դրուց, գնաց մտավ հիւրա տեղը։ Վե կալան էտ դանը մտիկ արին, ճանանչեցին ոչ, թե ինչ ա։ Թաքավորին մի բաղման ունեւ, կանչեց բաղմանին, ասեց. «Կտանես էս կորիզը կտնկես, տենենք ինչ դուա կդա սրանից»։

Բաղմանը տարավ էտ կորիզը տնկեց, իրեք տարի ետե տեհավ, որ դա կանանչեց, խնձորի ծառ դառավ։ Վրա շորս տարին տվուց իրեք խնձոր. շատ թամուզ, ընտիր խնձոր, որ աշխարքի մեղը էտ շուտա խնձոր հեշ շէր ճարվիլ։

Բաղմանը մի հատ քաղեց, դրուց բոթնոցի մեշ, որ տանի թաքավորին փեշքաշ, գնաց որ հիքու պատը դուա դա՝ բաղմանի ձեռները ցրխոտ էր, խնձորը վե դրուց պատի վրա ու ձեռները լվաց. մի թշնամի օց դուա էկավ պատիցը՝ խնձորին յադու² տվուց ու

¹ Կորիզ, (ծանոթ. բաճառավախ)։

² Թույն, (ծանոթ. բաճառավախ)։

մտալ պատի մեջ, համա բաղմանը հիմացալ ոչ, թե ինչ էլալ: Խնձորը վե կալալ, տարալ դրուց թաքալորի հառաչը՝ խնձորի շողջը փայլեց էտ օթախի մեջը. թաքալորն ասեց. «Բա՛ղման, էս ի՞նչ խնձոր ա»: Ասեց. «Քու դշի բերած կորիզն ա՛, տնկել հմ, շորս տարին ժամանակի իրեք խնձոր ա տվել, մինը քաղեցի, բերի քեզ փեշքաշ»:

Թաքալորը մտածեց, ի՞նչ հիմանանք էս խնձորը շար ա, թե բարի, ասեց. «Խնձորը կտրեցեք, պըտի փորձենք: Ինձ մի ութանասուն տարեկան պապ ունեմ, եթե էս խնձորը կերալ՝ մահացալ, էն ժամանակը մենք կիմանանք, որ ղուշը մեզ ղուշման ա, եթե պապը կերալ ջահելացալ, կիմանանք որ ղուշը մեր ղոտտն ա»: Դիլիմը տարան տվին պապին, պապը կերալ՝ տրաքեց: Թաքալորը բարկացալ դշի՛ վրա, ասեց. «Բալքի էտ խնձորը մենք ինք ուտըմ, մենք մահանայի՞նք: Նազի՛ր,— ասեց,— ղշի գլուխը պոկի»:

Նազիրը դշի գլուխը պոկեց:

էտ խնձորի եղելութունը սաղ քաղաքի մեջ տարածայնվեց, թե թաքալորին ըսեց մի մարթասպան խնձոր ունի: Ստո, էտ բաղմանին մի կնիկ ունեք, բաղմանը օրը իրեք հետ կնկանը կծեծեք, բաղմանի կնիկը ասեց. «Եթամ էն խնձորիցը մի հատ քաղեմ, ուտեմ, մեռնեմ, սրա ձեռիցը պրծնեմ»: Էկալ մի հատ խնձոր քաղեց, դրուց բերանը՝ ծամեց, կու տվուց, դառալ տասնըհինգ տարեկան ախշիկ: Բաղմանը գնաց հիրանց տունը, որ կնկանը ծեծի, տեհալ կնիկը տանը շի, ասեց. «Վնաս չունի, կմնա հիրիկունը կծեծեմ»: Բաղմանը հտ դառալ էկալ հի՛քին, տեհալ որ մի ախշիկ էտտեղ կաննած ա: Ասեց. «Ա՛խշի, ի՞նչ գործ ունես ըստի»: Էտ ախշիկը ծիծաղաց: Ասեց. «Ես բան հմ ասըմ, դու ծիծաղըմ ես, քաշվի կորի գնա»: Ախշիկն ասեց. «Ա՛յ մարթ, դու ինձ ճանանչըմ չե՞ս, ես քու կնիկն հմ»: Ասեց. «Ի՞մ կնիկը վաթսուն տարեկան պառալ ա, համա դու տասնըհինգ տարեկան ախշիկ ես»: Ախշիկն ասեց. «Ես էկա, որ էս խնձորիցը ուտեմ, մահանամ, քու ձեռիցը աղատվեմ, կերա՛ ջահել ախշիկ դառա, հրես ըս էլ կես խնձորը»: Կեսն էլ մարթը կերալ՝ դառալ տասնըհինգ տարեկան դալիդանլի: Ասեց. «Ա՛յ կնիկ, որ ըսեց ա, արի էս մի հատն էլ քաղենք, տանենք թաքալորին»:

Տարան թաքալորին փեշքաշ. թաքալորը մտիկ արուց, տեհալ. որ էրկու ֆոքի նեքսե մտան, ասեց. «Էս ի՞նչ տեղի մարթ եք»: Բաղմանն ասեց. «Թաքալորն ապրած կենա, ես քու բաղմանն հմ, էս

էլ իմ կնիկն առ: «Բա, — ասեց, — ո՞նց դուք ըտենց դառաք: Ասեց. «Մենք էս խնձորենիից մինը քաղեցինք կերանք, որ մեռնենք, համա ըսենց շահեկացանք: Էս մի հատն ա մնում, բերինք քեզ փեշքաշ: Թաքավորն ասեց. «Խնձորը կտրեցեք, ինձ մի տատ ունեմ, թե կերամ՝ մահացամ, ձեր էրկսի էլ գլուխը կկտրեմ, թե չէ ջահեկացամ՝ ձեզ մենձ պարբն կտամ»:

Խնձորի մի դիլիմը տարան տվին Թաքավորի տատին: Տատը ուտելուն պես՝ դառավ տասնըհինգ տարեկան ախշիկ. էկավ գնաց Թաքավորի կշտին նստեց: Թաքավորն ասեց. «Ա՛յ ախշի, ի՞նչ գործ ունես ըստի»: Տատն ասեց. «Ես քու տատն եմ, ես ախշիկ չեմ»: «Բա ո՞նց ըտենց էլար»: «Որ դու խնձորի դիլիմը դրգեցիր, ես կերա, ջահեկացա»:

— Թաքավորն ապրած կենա, դշի սըպանիլը Թաքավորը փռձմանեց թե ոչ:

Թաքավորն ասեց. — Բա՛, էն շուռա դուշը կմորթե՞ն, շատ ափսոս էկամ, համա եղի էր:

Ասեց. — Թաքավորն ապրած կենա, ես էլ որ ձկների ծիծաղալու պատճառն ասեմ, դու էլ կփռձմանես:

Թաքավորը մի քիչ մտածեց, ասեց. — Սա ուզում ա ինձ խափի, — ասեց, — չէ՛լամ, չէ՛լալ, ձկների ծիծաղալու պատճառը ասա:

Տղեն տեհավ որ չի՛լում, Թաքավորը բան չի հասկանում, էլի ասում ա ձկների ծիծաղալու պատճառը ասիլ պըտես, ասեց. — Թաքավորն ապրած կենա, ինձ որ տանում ին ժամ կնքելու, էն վախտը տատմորիցը մի առակ էլ սարվեցի: Ըն էլ ասեմ, ետե դու գիտես:

Թաքավորն ասեց. — Ասա՛:

Ասեց. — Մի Թաքավորի մի տղա ուներ, էտ Թաքավորի տղեն մի հատ Թաուլան դուշ ուներ, էտ դուշը վեր էր ունում, էթում էր ավի: Համեն օր Թաքավորի հումար կաքավ էր բերում, աղունիկ էր բերում: Օրվա մի օրն էլ դուշը վե կալավ գնաց մեշեն, էտ դշին բաց թողուց, դուշն ընկավ մի հուրիշ դշի հետ ու գնաց: Ղուշը գնաց, դա ձին քշեց հնոցը. տեհավ որ հի՛րա Թաքավորի ֆողիցը դուռ ա էկիլ, ոչ հաց ա կերիլ, ոչ էլ շա՛յ ա խմիլ, տեհավ որ օրը մթնել ա, հի՛րա դշին՝ ետ կանչեց, դուշն առավ թևին, էկավ դբա հի՛րանց տուն: Ճամփին ծարավութունը շատ ախտեց, մի քարափի տակով հանց էր կենում, տեհավ ըտիան ջուր ա կաթում, հի՛րա ծոցի Թասը հանեց, բռնեց էտ կաթող ջրի տակ, Թասն էկավ լցվեց, ուղեցամ

որ խմի, դուշը տվուց թասի ջուրը թափեց: Ասեց. «Վա՛յ քու տիրոջ հերն անըծվի, դու ուզում ես, որ ես ծարավ մեռնե՞մ»: Քաշեց դշի գլուխը պոկեց: Ձին կապեց ըտի քարափիցը, նի էլավ քարափի գլուխը, տեհավ որ ըտի մի ուշաբ են սըպանել, արևը տվել ա, էտ ուշաբի յաղուն ա՛հ հալել ա, քարափիցը թափում ա: Տղեն փոշմանեց, որ դշի գլուխը կտրեց. «Թե որ,— ասեց,— էս յաղուն ես խմեի, կմահանայի: Վայ,— ասեց,— ափսո՜ս իմ դուշը, որ ես սըպանեցի»:

— Թաքավորն ապրած կենա,— ասեց,— դուշը սըպանեց լա՛վ էր, թե սաղ մնար լավ էր:

Ասեց.— Չէ՛, սաղ մնար լավ էր: Էն դուշն հիմաստուն էր:

— Ուրեմն փոշմանեց դշի սըպանիլը, չէ՞:

— Շատ փոշմանեց:

— Ես էլ,— ասեց,— որ էս ձկների ծիծաղալը ասեմ՝ դու էլ կփոշմանես:

Էլի թաքավորը միտք արուց, ասեց.— Պըտի ասես անպատճառ:

Ասեց.— Մի առակ էլ գիտեմ, որ սարվել եմ իմ քավորիցը, ժամիցը որ իմ քավորը ինձ խտըտած բերում էր մեր տուն, ճամփին մի առակ ասեց: Թաքավորն ապրած կենա, թո՛ղ էտ առակն էլ ասեմ, ետո դու գիտես:

Ասեց.— Ասա՛:

Ասեց.— Ժամանակով մի թաքավորի մի օց ունեւ դռնապան, ինչ մարթի սիրտը որ բարի էր ըլըմ, օցը նրան ճամփա էր տալի, դալիս ին թաքավորի կուշտը, ինչ մարթի որ սիրտը խային էր ըլըմ, օցը թողում չէր դա: Թաքավորի սինոթապետները մի օր ասեցին հի՛րար. «է՛հ, մենք մարթ ենք, բան ա թե մի օր բարկացանք, խային թամաշ արինք թաքավորին, օցը մեզ վնաս կըտա: Էկեք,— ասեցին,— մի տասնըհինգ օր էթանք ո՛չ սինոթ»:

Տասնըհինգ օր զնացին ոչ սինոթ, թաքավորը մարթ դրգեց դրանց եննուցը. «եի՛»,— ասեց,— սինոթ չեք դալիս»: Սինոթապետները ասեցին, թե.— Թաքավորը ապրած կենա, թե օցդ կվերջացնես, մենք կզանք սինոթ, թե վերջա՛ցնիլ չես՝ մենք էլ դալ չենք: Թաքավորը միտք արուց, ասեց հի՛րա մեջ. «էս տասնէրկու մարթի խաթըր ո՞նց կտրեմ մի օցի խաթեր»:

Թաքավորը վե կացավ տեղիցը, հի՛րա թուրը պատից կախած էր, թուրը տեղիցը հանեց, որ օցին սըպանի. թուրը վրա բերուց

օցին, օցր փախալ, պոշիցը կտրվեց մի թղաշափ. թաքավորին մի թոռն ուներ, օցը գնաց թաքավորի թոռին կծեց ու փախալ: Օրական թաքավորը մնասներ քաշեց. մի օր խաբար բերին, թե ֆլան երկիրդ խլեցին, մի օր խաբար բերին, թե ղոշունդ շարթեցին: Ընամեն օր մի նոր նեղութունի մեջ ընկալ: Թաքավորն հիմաջալ, որ հիրա դովաթն էտ օցի գլխի՛ն էր. «Վա՛յ,— ասեց,— ափսո՛ս իմ օցը»: Թաքավորը շատ նեղութուններ քաշեց, սապապ՝ օցի խաթեր: Թաքավորը էրկաթե տրեխ հաքալ, էրկաթե գավազան առալ ձեռը, գնաց օտար աշխար ման գալու, որ հիրա դովաթ օցը քթնի, համա քթալ ոչ: Նտ գառալ դրա հիրա տունը, էկալ հիրանց քաղաքի գլուխը, տեհալ մի սարի տակից օցը դուս էկալ: «Ըն՛,— ասեց,— թաքավոր, ի՛նչ բանի ես ման գալի»: Թաքավորն ասեց. «Օ՛ց ջան, իմ դովաթը փախել ա ինձնից, հարի էթանք մեր տունը, հառաշվա պես ծառայա: Օցը ասեց. «Դե՛ս՝ քու բանիդ, ո՛չ իմ պոշի յարեն կսաղանա, ոչ քու սրտի յարեն կսաղանա: Դու գնա՛ քու բանին, ես էլ կէթամ իմ բանին»:

Թաքավորի օցը շէկալ. թաքավորը շատ փորցանքներ քաշեց օցի ուշա՛:

— Թաքա՛վորն ապրած կենա, օցը սաղ մնար լալ է՛ր, թե սրպանեցին՝ լալ էր:

Թաքավորն ասեց.— Չէ՛, օցը սաղ մնար լալ էր, էն թաքավորութունը կմնար:

— Է՛հ,— ասեց,— էն օցի տեր թաքավորը փոշմանե՛ց, թե փոշմանեց ոչ:

— Փոշմանեց:

— Նս էլ,— ասեց,— որ էտ ձկների ծիծաղալը ասեմ, դու էլ կիփոշմանես:

Թաքավորը մտածեց, իրեք առակից մի բան հասկացալ ոչ, ասեց.— Կարելի չի, ձկների ծիծաղալը ասիլ պըտես:

— Դե՛հ,— ասեց,— որ ըտենց ա, կանչա թաքուհուն, որ էս ձկների ծիծաղալու պատճառը քու ախշկա օթախըմը պըտի ըլի:

Թաքավորը կանչեց հիրա թաքուհուն, ձկները դրուց թիշտի մեջը, տվուց նադիրն, ասեց.— Վե՛ կալ էթանք:

Թաքավորը, թաքուհին, նադիրը ու Կարապետը գնացին ախշկա-

¹ Պատճառով, (ծանոթ. բանահավաքի):

օթախը: Ախշիկը տեհալ թաքավորը, հիրա մերը, հիրա նազիրը, մըն էլ մի ջահել տղա բերին ձկները օթախի մեշտեղը դրին: Թաքավորի ախշկա ջառիեքը վե կացան, թաքավորին գլուխ տվին:

Կարապետն ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, ըսօրվա իրավունքը իմն ա, ինչ որ ասեմ, պըտի կատարեք:

Թաքավորն ասեց.— Շա՛տ լավ:

Ասեց.— էս եռեսունըութ դարավաշերը պըտի դուս գան:

Եռեսունըութ դարավաշերը դուս էկան, գնացին հիրանց բանին: Էրկուաը մնացին ըտե: Մինը թաքավորի ախշիկն էր, մինն էլ՝ ախշկա սրտով սիրած դարավաշն էր:

Կարապետն ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, պըտի ախշիկդ տկլորանա:

Ախշիկն ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, ի՞նչ ես ընկել էտ ջահելի խեղթին: Ես որ տկլորանամ՝ վնաս չունի, դու իմ հերն ես, էն էլ իմ մերն ա, բա էն նազիրն ի՞նչ անենք: Բա էս ջահել տղեն ի՞նչ անենք:

Ասեց.— Վնա՛ս չունի, պըտի տկլորանաս:

Տկլորացավ, պրծավ, շորերն ըլիդ հաքավ, գնաց հիրա տեղը նստեց:

Կարապետն ասեց.— Պըտի էս մի դարավաշն էլ տկլորանա:

Ախշիկն հառաչ ընկավ, թե.— Դուք ինձ տեհաք, վնաս չունի, հեր ու մեր, բարեկամ եք, համա էս ախշիկը օտար ախշիկ ա, Արեւիկի թաքավորի ախշիկն ա, օրը տասը տեղից նամակներ ա ստանում, Արեւոտքի թաքավորի տղեն ասում ա. «Հ՛արի ինձ առ», Հարավային թաքավորի տղեն ասում ա. «Հ՛արի ինձ առ», Հյուսիսային թաքավորի տղեն ասում ա. «Հ՛արի ինձ առ», ո՛չ մինն էլ առնում չի. ա՛մոթ ա, էտ ջուռա բան մի՛ք պահանջիլ, էս ախշիկը տկլորանալ չի:

Կարապետը ձկներին ասեց.— Ձկնե՛ր, էս ախշիկը տկլորանա՞, թե չէ:

Ձկները ծափ տվին, ծիծաղացին, ընկան ջրի մեջը:

Թաքավորը հրամայեց նազրին, որ անպատճառ էթա, ախշկա շորերը հանի:

Ախշկա շորերը հանելու ժամանակը, տեհան, ի՞նչ տեհան՝ տեհան որ դա տղա ա:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա,— ասեց,— էս ձկների ծի-

ծաղալու պատճառն էն ա, որ որցը հիրա կշտին պահում ա, քեզ հալատացնում ա, միթամ՝ ես ձկների որցիցն էլ եմ ամանշում:

Կարապետն ասեց ձկներին.— Ձեր ծիծաղի պատճառը էս ախարկա հրմա՞ր ա, թե ոչ:

Ձկները ըլետ ծիծաղացին.— Հա՛, հա՛,— ասեցին,— էտ ա պատճառը:

— Դե՛հ,— ասեց,— Թաքա՛վորն ապրած կենա, հրմի դու գիտես քու ախշիկը:

Թաքավորն ասեց.— Ուրեմն՝ իմ ախշիկը ինձ խալտառակեց, թե՛ղ, շանլա՛թ:

Ջանլաթը կանչեց, ախշկանը կոտորիլ տվուց:

Կարապետն ու նաղիրը էկան հիրանց տուն:

Մի տասն օր ժամանակի գնացին ոչ Թաքավորի կուշտը, համա Թաքավորը տեհավ, որ Կարապետին մենձ իմաստութուն ունի, բեկսթուն տվուց, Կարապետ-բեկ ասեց:

էկան հիրանց տունը, մի վախտ քաշեց, նաղրին ասեց.— Նա՛ղիր, վե կաց էթանք Թաքավորին տենենք:

Գնացին Թաքավորին տեհան, որ Թաքավորը նստած լալիս ա: Կարապետ-բեկը հարցրուց Թաքավորին.— Խի՞ ես լալիս:

Ասեց.— Բա ի՞նչ անեմ, ես ի էտ մի ախշիկը, դուր տեղը սըպանեցի, կտայի էտ տղին, իմ Թաքավորութունը կժառանգեին: Բահրմի ես ի՞նչ անեմ առանց ժառանգի:

Կարապետ-բեկն ասեց.— Թաքա՛վորն ապրած կենա, ես քեզ իրեք առակ ասեցի, դու հեշ բան չհասկացար, ինձ մեղք չունեմ:

Կարապետ-բեկն էկավ նաղրի տունը.— է՛յ նաղիր,— ասեց,— հրմի ի՞նչ ես ասում:

Նաղիրն ասեց.— Ո՛րթի, ի՞նչ պըտի ասեմ. դու գիտես:

Ասեց.— Իրավունք տո՛ւր, էթամ իմ հորն ու մորը տենեիլու, էս էլ ա իմ տունը, էն էլ ա իմ տունը:

Նաղիրը բոլ ոսկի տվուց Կարապետ-բեկին.— Գնա՛, — ասեց,— քու հորն ու մորը տե՛ս:

էկավ հիրանց տունը, դռան հառաչին տեհավ, որ հերը մի ղիհ ա նստած, մերն էլ մի ղիհն ա նստած, բարով տվուց.— Ափո՛ւ, — ասեց,— ղոնաղ շե՛ք ուղիլ էս հիրիկուն:

1 Միեւեռ անգամ, (ծանոթ. բաճառավախ): Ավելի ճիշտը՝ իբր:

Ասեց.— Ղոնաղն աստուծո՛ւն ա՛յ:— Ճանանչեցին ոչ որ հփրանց տղեն ա:

Հփրիկունը նստեցին. հերն ասեց.— Աղա՛, դու ո՞րդիւանցի ես:

Ասեց.— Ա՛փու, ինձ ճանանչում չե՞ս: Ծաքու Կարապետ տղեն եմ:

— Ա՛յ ո՛րթի,— ասեց հերը,— իմ Կարապետ տղեն թաքավորը տարել ա, գիտեմ ոչ ինչ ա արել: Խաբար չկա:

Ասեց.— Ափու, հա՛վատա, որ ես ձեր տղեն եմ, թաքավորն ինձ բեկութուն տվուց, հըմի ինձ Կարապետ-բեկ են ասում:

Հերն ու մերը շատ ուրախացան, էկան փաթըթվեցին տղին, պաշեցին, սիրեցին, ուրախացան:

Մի հինգ տասն օր կացավ ըտեղ, ասեց.— Ափո՛ւ, մեր եզները մնում ե՞ն:

Ասեց.— Ո՛րթի, մնում են:

— Դե՛, ասեց,— հառավոտը շութդ սարքա, էթանք վար անենք, էս փողը ուտելով կհատնի, իսանը ֆողից կկշտանա:

Չութը լծեցին, գնացին հփրանց հարտը. տեհավ որ էտ հարտի միշին մի պուճուր կոնդ կա, ասեց.— Ափու, ես էս կոնդը վարիլ պըտեմ:

— Որթի,— ասեց,— էտ կոնդը հարիր տարվա փարախ ա, էտ վարվիլ չի՛:

Ասեց.— Ա՛փու, դու մի քիչ համփերա, կտենես:

Տարավ եզները դեմ արուց էտ կոնդին, մի մենձ սալ պոկ էկավ, բացվեց մի զաղի բերան:

Ասեց.— Ա՛փու, Սուլթան Մուրադի թաքավորութունը ըստի ա, ես կմնեմ էս զաղի մեջը, կհաքենեմ Սուլթան Մուրադի թաքավորութունի շորերը, դու վախենաս ոչ:

Մտավ տղեն զաղի մեջը, հաքավ թաքավորութունի շորերը, դուա էկավ, որ հերը տենի: Հերը տեհավ՝ թողեց փախավ, վախեցավ:

Ասեց.— Ափու, հարի՛, հարի՛. ես եմ, ե՛ս, վախենալ մի՛:

էկավ տեհավ, որ դրուատ հիշա տղեն ա:

Ասեց.— Ա՛փու, գնա՛ մեր սելը լծա, բե՛ր:

Հերը գնաց տուն. սելը լծեց էկավ, ըտի խազինեքը դուա տվին՝ ոսկի՛, էրծա՛թ, թանգագին քարե՛ր, բարցեցին սելին, բերին հփրանց տուն:

Ասեց.— Ա՛փու, պըտի մեր տները շինեմ թաքավորի տներին մօտ:

Էրկու ամսըմը տները շինվեց, ետո ասեց.— Ա՛փու, մի խել-րաթխանա էլ պըտի շինեմ, որ Էրկու հարիւր ջան մարթ տանի:

Մի ամսվա մեջ էլ էտ շինեց, պըծավ: Իժդար շուխաներ, հաշկից զրկվածներ, ցավոտ մարթիկ կային, էկան թոփ էլան ըտեղ: Կարապետ-բեկն օրը իրեք հետ դրանց հաց էր տալիս. էն հացն էր տալիս, որն հ'իւնքն էլ էր ուտըմ: Օրն իրեք հետ հաց տալու վախտը քիսեն ոսկի էր լցնըմ, իրեք հետն էլ ոսկի էր ցրվըմ: Էտ ձենն հասավ Սուլթան Մուրադին:

Սուլթան Մուրադը ասեց.— Էթամ, տենեմ դրուտ էտենց լա՛վ մարթ ա էտ Կարապետ-բեկը:

Մի օր իրեք վըըշիկ¹ էկան խելրաթխանըմ նստեցին: Նստեցին, օրը իրեք ժու՛մ հաց կերան, իրեք հետ էլ ոսկի առան, իրեք ամիս մնացին, վե կացան, որ էթան հ'իրանց տները, գնացին տեհան Էրկու դարբիշ գալիս են:

Էտ դարբիշներն ասեցին.— Ո՞րդիան եք գալիս:

Ասեցին.— Կարապետ-բեկի գեղիցը:

Դարբիշն ասեց.— Կարապետ-բեկն ա լավ մա՞րթ, թե՞ Սուլթան Մուրադը:

Էտ վըըշիկներն ասեցին.— Կարապետ-բեկը մարթ ի, Սուլթան Մուրադը ի՛նչ ի:

Դարբիշներն ասեցին մինը մնին.— Էս մարթիկը մեզ անպատվեցին, կէթանք կտենենք, թե Կարապետ-բեկը մեզնից լավ էլավ՝ սրանց կպատվենք, թե փիս էլավ՝ սրանց զլուխը կկտրենք:

Ետ դարձրին ճամփիցը Էտ վըըշիկներին, բերին մի տան պահ տվին: Հ'իրանք դուզ էկան Կարապետ-բեկի տունը:

Կարապետ-բեկի հերը տեհավ, որ Էրկու լավ ձիավոր էկան, հ'իրանք դարբիշ մարթիկ, կանչեց նոքարներին, տարան ձիանը կապեցին: Կարապետ-բեկն ասեց.— Ա՛փու, էտ դոնաղներին բերվիրե, — Կարապետ-բեկը տեղիցը կաննեց, գլուխ վե բերուց դրանց:

Դարբիշն ասեց.— Կարապետ-բեկ, խի՞ ես մեզ գլուխ վե բերըմ:

¹ Բամբակ գգող, (ծանոթ. քաճաճավախ): Վըշիկ, ոչտունցիների մականունն է, (ծանոթ. կազմողի):

Ասեց.— Լավ, ես գիտեմ դու ո՞վ ես:

Էկավ հացի վախտն էր, նստեցին հաց ուտելու: Դարբիշները տեհան, որ հօրրանք էտ ջուռա կիրակուր շին կերած. հացը կերան, վերջացրին, Կարապետ-բեկն ասեց.— Դուք նստեցեք, ես էթամ մեր խելլաթխանեն:

Գնաց, ոսկին լցրուց տոպրակը, դրուց փեշի տակը: Դարբիշներն ասեցին.— Մենք էլ ենք գալի տեսուկուն:

Կարապետ-բեկն ասեց.— էկե՛ք:

Գնացին, տեհան որ իրեք հարիր, շորս հարիր ջան հաց են ուտըմ, էն հացիցը, որ հօրրանք կերել ին: Հացից ետը Կարապետ-բեկը հանեց տոպրակով ոսկին, մին-մին տվուց էտ ախքատներին, ետ դառան էկան տուն:

Դարբիշն ասեց.— Կարապետ-բեկ, էտ ի՞նչ ես անըմ, օրական ըդար տալիս ե՞ս:

Ասեց.— Օրական ըդար տալիս եմ:

Դարբիշն ասեց.— Կհատնի քու փողը:

Ասեց.— Հատնիլ չի, իժդար որ ես վեր եմ ունըմ իմ փողիցը, տասն ըդար ավելնըմ ա:

Մի ամիս մնացին դարբիշները: Տեհան, որ հօրրանցից շատ լավ մարթ ա: Քշերը էրկուսը մի հետ մասլըհաթ արին,— ինչ անենք, որ դրան հիմաց տանք, թե մենք Սուլթան Մուրադն ու հօրա վազիրն ենք:

Մտածեցին, բերին մի գիր գրեցին թե. «Ես Սուլթան Մուրադն եմ, էս էլ իմ վազիրն ա, ես խնթըմ եմ քեզ, Կարապետ-բեկ, քու հարսանիքն ըլելու ժամանակն ինձ իմաց տու, որ ես քեզ քավոր ըլնեմ»:

Մի վախտ հանցկացավ, Կարապետ-բեկի հըմար հերը գնաց Արևելի թաքավորի ախշիկն ուզեց, տվին:

Կարապետ-բեկն ասեց.— էթամ Սուլթան Մուրադին հիմաց տամ, գա ինձ քավոր ըլի:

Ձին նի էլավ, գնաց, շատ գնաց թե քիչ գնաց, ճամփին մի հալիվոր պատահեց.— Հը,— ասեց,— պապի՛, խի՞ ես նստել էս շոքովն ըտի:

Ասեց.— Ոնենբու ցավըմ ա, ո՛րթի, կարըմ շեմ էթալ:

Հալիվորին քաշեց թարթը, գնացին: Գնացին, մի գեղի մոտեցան:

Ասեց.— Որթի, ինձ ըստե՛ս վե՛ր դի՛՛ ձիուցը: Դու լավ մարթ ես, կէթաս մի հարուստ տուն, ես աղքատ մարթ եմ, կէթամ մի հօղըմ՝ կկենամ:

էտ մարթը զնաց մտավ գեղի մեջը, տեհավ որ մի մենձ դարբաղա կա, ասեց.— Կարելի՞ ա էս մարթիկը հարուստ ըլեն, — դու ուր ծնծեց, տան տիրոնչ տղեն դուս էկավ, տեհավ մի պատվավոր մարթ ա:

Ասեց.— Ա՛խպեր, դոնաղ շե՛ք ուզըմ էս հօրիկուն:

Ասեց.— Աղա՛, համե՛ցեք:

Ղոնաղին վե՛ր բերուց ձիուցը, ձին տարան կապեցին, գարի, դարման տվին ձիուն ու հօրան տարան վիրև:

Գնաց տեհավ օթախըմը մի հիվանդ թեք ա ընկած, հիվանդն ասեց.— Ա՛յ, հա՛յ, հա՛յ,— ասեց,— էտ ի՞նչ վատ մարթ էր, որ բերիք ըստի:

էտ հիվանդի տղեն ասեց, թե.— Ախպեր ջան, նեղանալ մի՛, էտ իմ հերն ա, օխտը տարի ա, հիվանդ ա:

Կարապետ-բեկն ասեց.— Ես նեղանալ չեմ, նրա հըմար որ հիվանդ ա, խելքը գլխին չի:

Բերին տեղ քցեցին, հաց բերին, էտ մարթը հաց կերավ, ետով էկավ քնելու ժամանակը, տան տիրոնչ տղեն ասեց.— Ծրաքդ փշա, քնի՛:

Ծրաքը փշեց, քնեց: Մըն էլ գլուխը հանեց լճերի տակիցը, տեհավ որ ճրաքը վառըմ ա, հօրա բերած հալիվորը էտ հիվանդի գլխավիրեկին կաննած ա, մի հատ բրշով հիվանդի գլխին տալիս ա: Բերնիցը մի սև բան հանեց ու տարավ: Կարապետ-բեկն հիմացավ, որ էտ մարթը մեռավ, դուս էկավ գլազմեն, հիմաց տվուց տղեքանցն, ասեց.— էկեք, ձեր հերը մեռավ:

Մենձ տղեն ասեց.— Ա՛խպեր,— ասեց,— ես քու ճամփիդ ղուրբան, ինչ լավ թեթե ոտ ունեիր, փա՛ռք ասսու, որ մեր հերը մեռավ: էս օխտը տարի ա, տանջվըմ էր:

Բերին էրկու եզը մորթեցին և հացի թաղարեք քաշեցին: Լիսը բացվեց, Կարապետ-բեկն հօրա ձին դուս քաշեց, որ էթա:

Մենձ տղեն էկավ ասեց.— Ախպեր ջան, հո՛ւր ես էթըմ, կաց ըստի, մեր հորը թաղենք, դու էլ օղորմի տուր:

Ասեց.— Ես կարալ չեմ մնալ, իմ գործը շա՛տ ա:

Հանեց մի բուռը ոսկի տվուց, ասեց.— Աստված ֆոքին լուսավորի:

Դուս էկավ, գնաց էտ գեղիցը: Թե շատ գնաց, թե քիչ գնաց, աստված գիտեր, գնաց տեհավ, ըլեդ էտ հալիվորը ճամփին նըստած ա:

— Տո, բիձա,— ասեց,— խի՞ ես նստել էս շոքովը:

Ասեց.— Ոնեներս ցավըմ ա, կարամ չեմ էթալ, մենձ մարթ եմ:

Ասեց.— Ի՞նչ անեմ, թե թողամ էթամ, աստված դարուվ չի անի,— ասեց,— հա՛րի, պապի, հա՛րի:

Պապի թևիցը բռնեց, քաշեց թարթը, գնացին մի գեղի էլ մոտեցան, ասեց.— Ո՛րթի, ինձ ըստի վե դի:

Ձիու վրիցը վե դրուց հալիվորին, հի՛նքը գնաց մի հարուստ տուն, դուռը ծեծեց: Տան տիրոնչ տղեն դուս էկավ:

Ղոնաղն ասեց.— Բար՛իբրկուն, ա՛յ տղա:

— Համեցեք,— ասեց,— ձիուցը վե հա՛րի:

Տան տերը ձեն տվուց, նոքարներն էկան, ձին քաշեցին նեքսե, գարի, դարման, խոտ տվին ձիուն, հի՛րան տարան վիրե: Գնաց տեհավ, որ ըտի էլ մի հիվանդ կա:

Հիվանդն ասեց.— Օխա՛յ, ինչ լավ, անոշ ֆոտ էկավ: էտ ղոնաղին,— ասեց,— բերեք իմ կուշտը:

Տարան նրա կուշտը նստացրին, շատ լավ ունթունեց:

— Բարով, հազար բարով ես էկել,— ասեց,— ղոնա՛ղ ախպեր: Կարապետ-բեկը ասեց.— Շնորհա՛կալ եմ, ափո՛ւ:

Հաց կերան, պրծան, ղոնաղի հըմար տեղ շինեցին, վե կացավ քնելու:

էտ հիվանդն ասեց.— Որթի, ճրաքն անցրու, դի՛նջ քնի, բեզարած մարթ ես:

Ղոնաղը վե կացավ, ճրաքն անցրուց, գլուխը կոխեց լհերի տակ: Մըն էլ գլուխը հանեց, մի ճրաքի տեղ տասը ճրաք ա վառվըմ: Տեհավ որ հի՛րա բերած հալիվորը մի հատ ոսկե խնձոր ձեռին դեմ ա անըմ էտ հիվանդի պնչին, հիվանդը ֆոտ ա քաշըմ ու ծիծաղըմ: Մըն էլ տեհավ, որ էտ հիվանդի բերնիցը մի լսի պես բան հանեց, դրուց ոսկե բոթնոցի մեջ ու գնաց:

Տեհավ որ հիվանդից էլ ձեն չի դուս գալի, ասեց.— Մեռավ:— Գնաց գլազմեն, ձեն տվուց տղեքանցը, տղեքը էկան.— Հը՛, — ասեցին,— ի՞նչ կա, տղա:

— Է՛կեք,— ասեց,— ձեր հերը մեռավ:

— Վա՛յ,— ասեց,— քու ճամփիդ դուրբան, անշաղ մեր հերը մեռավ, էս օխտը տարի ա, հիվանդ էր:

Դրանք սկսեցին հացի թաղարեք քաշել, որ հառավոտն հի-րանց հորը թաղեն:

Կարապետ-բեկը տեհավ, որ լիսը բացվեց, ձին քաշեց գոմիցը, որ էթա, տղեքն ասեցին.— Ա՛յ մարթ, ո՛ւր ես էթըմ, կա՛ց, մեր հորը թաղենք:

Կարապետ-բեկն ասեց.— Ծն շատ գործ ունեմ, կարալ չեմ մնալ:

Հանեց մի բուռը ռսկի տվուց հիվանդի տղին, ասեց.— Աստված ֆոքին լուսավորի,— ու թողուց գնաց:

Գնաց, ճամփին էլի էն հալիվորը պատահեց, առավ թարքն ու քշեց գնաց, որ էդ օրը հասներ Սուլթան Մուրադի քաղաքը:

Մոտեցավ քաղաքին, հալիվորն ասեց.— Ինձ վե դիր ձիուցը:

Կարապետ-բեկը վե դրուց:

Հալիվորն ասեց.— Ինձ ճանանչըմ ե՞ս, ես քու քաղորն եմ, քու քաղոր Սուլթան Մուրադը իրեք օր ժամանակ ունի, մահանալ պը-տի,— ասեց ու անհայտ էլավ:

Ըտեղ Կարապետ-բեկի միտքը բացվեց, որ դա տերն հիներն էր:

Ըտիան գնաց Սուլթան Մուրադի տունը, շատ հիրար սիրե-ցին, հիբիկունը հաց բերին, Կարապետ-բեկը հաց չի կերավ, Սուլ-թան Մուրադն ասեց.— Սանահեր, խի՞ չես հաց ուտըմ:

Ասեց.— Ի՞նչ ուտեմ, որ սիրտս տխուր ա:

— Ընչի՞ հըմար ա տխուր:

— Քեզ,— ասեց,— իրեք օր ժամանակ ունես, պըտի մահա-նաս:

Սուլթան Մուրադն ասեց.— Դրա հըմար տխրիլ մի, մենք մո-րից ծնվել ենք մեռնելու հըմար:

Կանչեց հիրա վեզրին, ասեց.— Իմ խազնի դռները բաց արեք, իժդար որ խազնուամբ փող կա՝ բիրադի կտանեք էրկու ձեռք շոր կը կտրեք, մինն՝ իմ սանամորս, մինն էլ՝ սանահորս:

Համա իրեք օրը որ թամամեց, Սուլթան Մուրադը մեռավ. բե-րին Կարապետ-բեկին ճամփա քցեցին, հիրա խալաթովը: Էկավ հիրանց տունը, հարսանիքն սկսեցին, օխտն օր, օխտը քշեր հարս-նիք արին, ըտոնց պսակեցին:

Գնաց հ'իրա կնկա մոտ, ասեց, որ՝ ինչ ախքատ մարթ որ ըստի կգա, շորերդ էլ որ ուզի՝ տուր, խնայիլ մի։— Հարսանիքի լավ ժամանակը Կարապետ-բեկը կաննած էր թաքավոր, տեհավ մի ախքատ մարթ հարսնետոնների միշույլ դալիս ա դըբա իրան։

— Հա՛, — ասեց, — ա՛խքատ, ի՛նչ ես ուզում։

Ասեց. — Թաքավորը սաղ ընի, տկլոր եմ, շոր չունեմ, էտ հաքիդ շորերը տուր ինձ։

Թավորի տված շորերը տվուց ախքատին։ Ախքատը թողուց գնաց։

էտ ախքատը դառավ մի կնիկ, գնաց կնանոնց մեջը, կնանիքն ասեցին. — Ա՛յ ախքատ, հո՞ւր ես էթում, ըտի նստի, քեզ փայ բերենք։

Ախքատն ասեց. — Ես փայ չեմ ուզում, պըտի էթամ թաքուհու կուշտը։

Գնաց թաքուհու կուշտը, ասեց. — Դու տենում ես, որ ես տկլոր եմ, էտ հաքիդ շորերը տուր ինձ։

Շորերը հանեց, տվուց էտ ախքատ կնկանը։ Մըն էլ տեհան, որ կնիկ կա ոչ։

Օխտն օրը որ թամամեց, թաքավորը գնաց հ'իրա կնկա կուշտը, տեհավ որ մի եպիսկոպոս բարցի վրա նստած ա, ասեց. — Ֆոքիդ տո՛ւր, Կարապետ-բեկ։

Ասեց. — էթամ մորս տենեմ, հորս տենեմ ու գամ, նոր՝ առ։

Գնաց հորն ու մորն ասեց թե. — Վարթապետն էկել ա ֆոքիս առնելու՝ ի՛նչ եք ասում։

Հերն ասեց. — Ես քու տեղակ ֆոքի կտամ։

Մերն ասեց, թե. — Հերդ տալ չի՝ ես կտամ։

Ասեց. — Դե՛հ, հայդե՛, համեցեք։

Հորը կանչեց եպիսկոպոսի կուշտը, Կարապետ-բեկն ասեց. — Կարելի՞ ա իմ հերս տա հ'իրա ֆոքին իմի տեղը։

Ասեց. — Մին ա, մի ֆոքի տանիլ պըտեմ։

— Դե՛հ, — ասեց, — սանահեր, թեք ինկ՝։

Սանահերը թեք ընկավ, սկսեց ֆոքին առնի։ Ետո ջանը ցավեց, վե կացավ փախավ, ասեց. — Ես չեմ կարալ իմ տղի տեղը ֆոքի տալ։

¹ Պառկիր, (ծառոր. բառաճալարի)։

Ասեց.— Հայր սուրբ, կաց, համփերա, էթամ մորս կանչեմ:

Մերն էկավ, ասեց.— Սասամեր, թեք ինկ:

Սանամերը թեք ընկավ, սկսեց ֆոքին առնի, մոր ջանը ցավեց, ասեց.— Ես կարալ շեմ իմ որթու տեղակ ֆոքի տալ:

Մերն էլ թողուց փախաւ: Համա թաքավորի ախշիկը փարդի տակից տենում էր էտ բանը, ասեց.— Ես մահանամ վնաս չունի, համա էս տղեն ափսոս ա, երկիրը կխավարի:

Հարսն էկավ վարթապետի կուշտը կաննեց.— Հայր սուրբ,— ասեց,— որ ես մեռնեմ վնաս չունի, համա որ դա մեռնի, երկիրը կխավարի:

— Դեհ,— ասեց,— դու սրա տեղակ ֆոքի կտա՞ս:

Ասեց.— Կտամ ուրախութունով:

— Դեհ,— ասեց,— թեք ինկ:

Թեք ընկավ, ֆոքին թոփ արուց, բերուց լիզվի տակն, ասեց.— Տե՛ր, ես ուղղութունով ֆոքի եմ տալիս էս տղի տեղակ,— ետո վարթապետը խնահեց, հ'իրանց տված ողորմութունի ու հ'իրանց բարեպաշտութունի հրմար, կյանք տվուց էտ հարսին:

— Վե կա՛ց,— ասեց,— տեղիցդ կաննի:

Հարսը վե կացավ տեղիցը, կաննեց, գլուխ տվուց, մնաց կաննած:

Ասեց.— Կարապետ-բեկ, ես քեզ խնահեցի էս հարսին, գնացեք այսուհետեւ ապրեցեք, իրեք հարիր տարի ումբը տվի ձեզ:

Դրանի ետո գնաց էն թաքավորի ֆոքին առավ, որ հ'իրա ախշը կան կոտորել էր:

Կարապետ-բեկը գնաց, նրա տեղը նստեց թաքավոր:

Նրանք հասան հ'իրանց մուրազին, մենք էլ հասնենք մեր մուրազին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր էկավ, միսն՝ ասողին, էրկուսը՝ լսողներին:

36. ԷՄԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով կար մի մարթ, դրան ունեւր մի կնիկ, մի հատ էլ էծ, էլ բան շուներ: Էծը կթռւմ ին, ուտում ին:

Օրերի մի օրը ըտրա կնիկն ասեց.— Ա՛յ մարթ, էծը տար ծախա, հա՛մ էծը բեր, համ փողը բեր:

Էտ մարթն ասեց.— Ա՛յ կնիկ, ես ո՛նց էծը ծախեմ, որ հա՛մ էծը բերեմ, հա՛մ էլ փողը:

Կնիկն ասեց.— Ոնց ըլի-շըլի, պըտի բերես, որ առանց կաթ չմնանք:

Էտ մարթը էն էծն արեց աղաքը, դադանակը վե կալաւ, քշեց գնաց քաղաքը:

Առավոտ էր. խաշ ծախողը խաշ էր ծախւմ, հենց որ տեհաւ էտ խաշ ծախողին, բղավեց.— Էծ եմ ծախւ՛մ, էծ եմ ծախւ՛մ:

Էտ խաշ ծախողն ասեց.— Ի՞նչ տամ էծիդ:

Ասեց.— Մի աման խաշ տուր, էծը տամ քեզ:

Նա էլ ասեց.— Որ ըտենց ա՛րի կե՛ր:

Էտ մարթն էկավ նստեց, մի աման խաշ կերաւ, վե կացաւ, որ իրա էծը քշի գնա, խաշ ծախողը դրա կուռը բռնեց, ասեց.— Ի՞նչ ես անւմ, իմ էծը ո՛ւր ես տանւմ:

Նա էլ ասեց.— Մի աման խաշ ես տվե, ուղըմ ես էծս ձեռիցս առնե՛ս:

Նա նրան ուշունց տվեց, նա նրան՝ կովեցին: Խալիսը թոփ էլան, էկան ասեցին.— Ամոթ չի՞, խի՞ եք կովում:

էտ էծատերն ասեց.— Ա՛յ խալիս, էս անիրավը մի քրեղան խաշ
ա տվի, ուզըմ ա էս տասը, տասներհինգ մանեթի էծը ձեռիցս առնի:
էս ու էն բամփեցին էտ խաշ ծախողի գլխին թե.— Ամոթ չի՞,
մի քրեղան խաշի հըմար ուզըմ ես էտ մարթի էծը ձեռիցը առնես:
էտ մարթը իրա էծը վե կալավ, քշեց գնաց: Գնաց տեհավ, հրես
գաթա ծախողը գաթա ա ծախըմ:

էլը գոռաց.— Է՛ծ եմ ծախըմ, է՛ծ եմ ծախըմ:

էտ գաթա ծախողն ասեց.— Ի՞նչ տամ էծիդ:

էտ մարթն ասեց.— Իմ փորով մին գաթա տուր ուտեմ՝ էծը
տամ քեզ:

Գաթա ծախողն ասեց.— Որ ըտենց ա՛ արի կեր:

էտ մարթն էկավ նստեց, գաթեն կերավ իրա փորովը մին,
հէլավ, բերանը սրփեց, էծը քշեց, որ էթա: Գաթա ծախողն ասեց.—
Իմ էծն ո՛ւր ես տանըմ:

Ասեց.— Ի՛մ էծն ա, պըտի տանեմ:

Ասեց.— Բա գաթեն խի՞ կերար, որ էծը չես տալիս ինձ:

Ասեց.— Անիրավ, մի գաթա ես տվե կերել եմ, ուզըմ ես էս
եքա¹ էծը ձեռիցս առնե՞ս:

Իրար տվին: Խալիսը թոփ էլան, ասին.— էտ խի՞ եք կովըմ:

էծ ծախողն ասեց.— Տեհե՛ք էս անիրավին, մի գաթա ա տվե,
կերել եմ, ուզըմ ա էս եքա էծը ձեռիցս առնի:

էս դըհից, էն դըհից ասեցին.— Ամոթ չի՞:

էտ մարթը էծը վե կալավ, գնաց:

Գնաց տեհավ հալվա ծախողը հալվեն գլխին դրած գոռում
ա.— Ա՛յ լավ հալվա, ա՛յ լավ հալվա:

էտ մարթն էլ ըտիան գոռաց.— Ա՛յ լավ էծ, ա՛յ լավ էծ:

Հալվա ծախողն ասեց.— Ի՞նչ տամ էծիդ:

Նա էլ ասեց.— Մի թիքա հալվա տուր ուտեմ՝ էծը տամ քեզ:

Հալվաչին ասեց.— Ա՛ռ կեր:

էտ մարթը հալվեն կերավ, վե կացավ, որ իրա էծը վեր ունի
էթա:

Հալվա ծախողն ասեց.— Ո՛ւր ես տանըմ էծս:

Ասեց.— Քու էծը խի՞ ա, մի թիքա հալվա ես տվե, ուզըմ ես
էծս ձեռիցս առնե՞ս:

¹ Մեծ, (ծառոք. բանահավաքի):

Հտրա հետ էլ կովեցին: Խալիսը թոփ էլան, ասեցին.— Խի՞ եք կովըմ:

էծ ծախողն ասեց.— Մտիկ արեք էս անխղճին, մի թիքա հալվա ա տվել, ուզըմ ա եքա էծը ձեռիցս առնի:

էս դճից, էն դճից ըտրա գլխին բամփեցին, էծը տվեցին տիրոնչը, վեկալավ գնաց:

Գնաց: Իրիկուն էր. տեհալ մի տուն, ասեց.— Ես պըտի մտնեմ էս տունը. թողան, չթողան, էս քշեր պըտի ըստեղ մնամ:

Գնաց մտալ նեքսե: Էտ տանը կար մի կնիկ, էտ մարթին ասեց.— Խի՞ ես էկե՞ մեր տուն, դու ա արի՞ զնա:

Ասեց.— Չա՛րըդ տանեմ, դա՛րիպ մարթ եմ, թո՛ղ էս քշեր ըստեղ մնամ, էն բաշտեմ կէթամ:

Էտ կնիկն էլ չխոսաց. էտ մարթը զնաց մտալ գոմը: Մի էրկու սհաթ անց կացավ, տեհալ որ դրանց դուռը ծեծեցին: Մի հատ մարթ էկավ մտալ ըտրանց օթախը, դուռն արանքիցը թամաշ արեց, տեհալ որ խաշ ծախողն ա. եննա տեհալ, որ դուռը էլի ծեծեցին:

էն կնիկն ասեց.— Մարթս կըլի, զնա մտի գոմը, թե չէ մարթս որ դա՛ քեզ կտա կսըպանի:

Էտ մարթն էկավ, որ մտնի գոմը, էտ էծ ծախողը դիպավ դրան, ասեց.— Ով ե՞ս, որ էկար ըստեղ:

Էտ խաշ ծախողն ասեց.— Սո՛ւ, ես եմ, մի գոռա:

Ասեց.— Խի՞ ես էկե ըստե:

Նա էլ ասեց.— Բա դու խի՞ ես էկե ըստե:

Ասեց.— Ես էծ եմ ծախըմ, է՛ծ առեք, է՛ծ:

Ասեց.— Մի՛ գոռա, էծիդ գինն ի՞նչ ա:

Ասեց.— Տա՛սը մանեթ ա:

Ասեց.— Ա՛ռ տասը մանեթ, ձենդ կտրի:

Փողն առավ, դրեց ծոցը, տեհալ էն էկողը գաթա ծախողն ա: Մի սըհաթ մնաց, տեհալ դուռը էլի ծեծեցին:

էն կնիկն ասեց.— Ա՛յ գիտի, մարթս կըլի, վեր կաց մտի գոմը:

Էտ մարթը էկավ որ մտնի գոմը, դուռը բաց արեց, դիպավ էծ ծախողին:

էծ ծախողն ասեց.— Էս ո՞վ եք, էս խի՞ եք տալի ինձ:

Գաթա ծախողն ասեց.— Սո՛ւ կաց, դաֆիլ դիպա, մի գոռա: Հստի ի՞նչ ես անըմ:

Ասեց.— Ես էծ եմ ծախըմ, է՛ծ առեք, է՛ծ:

Ասեց.— Ձենդ կտրա՛, էծիդ գինն ի՞նչ ա, ասա՛ տամ:

Ասեց.— Էծիս գինը քսան մանեթ ա:

Ասեց.— Ա՛ռ, ձենդ կտրի:

Էծ ծախողը քսան մանեթն առավ, դրեց ջերը, տեհավ որ դուռը ծեծողը հալվաշին ա: Մի սհաթ մնաց, տեհավ որ էլի դուռը ծեծեցին:

Կնիկն ասեց.— Ա՛յ գիտի, մարթս կըլի, փա՛խի, մտի գոմը:

Էտ մարթը փախավ, մտավ գոմը:

Էծ ծախողն ասեց.— Ո՛ւր էկար ըստե, էծս կառնե՞ս, թե գոռամ՝ էտ մարթը գա ձեզ բռնի:

Ասեց.— Ամա՛ն, մի գոռա, ես կտամ քու էծի փողը: Էծիդ գինն ի՞նչ ա:

Ասեց.— Էծիս գինը քսանըհինգ մանեթ ա:

Հանեց փողը տվեց, ասեց.— Ա՛ռ, ձենդ կտրա:

Էտ մարթը փողն առավ, դրեց ջերը, տեհավ որ էտ էկողը ըտրա մարթն ա, սուս կացավ մնաց:

Մարթն էկավ նեքսե, հաց կերավ պրծավ, ասեց.— Կնի՛կ, քնեկու վախտն ա, էթամ մի գոմը տավարին տենամ, գամ քնենք:

Կնիկն ասեց.— Ի՞նչ կա, բեղարած ես, ա՛րի քնենք:

Մարթն ասեց.— Ո՛նց կըլի, առանց տենալ ես ո՞նց քնեմ:

Ասեց ու վե կացավ մտավ գոմը. գոմը մենեկուն էծ ծախողը գոռաց.— Էտ ո՞վ ես:

Էտ մարթը զարմացած մնաց, ասեց.— Դու ո՞վ ես, որ իմ գոմըմը իմ վրին գոռոմ ես:

Ասեց.— Ես էծ ծախող եմ:

Ասեց.— Խի՞, էս էծ ծախելու տե՞ղ ա: Էս բազա՞ր ա:

Ասեց.— Բազար չի, ի՞նչ ա. բա էս խաշ ծախողը, գաթա ծախողը, հալվա ծախողը ըստեղ ի՞նչ են անըմ:

Ասեց.— Ի՞նչ ես ասըմ:

Ասեց.— Հըլա մի ճրաքը վառա, կտենաս:

Մարթը ճրաքը կպցրեց, տեհավ, որ խաշ ծախողը, գաթա ծախողը, հալվա ծախողը իրեքն էլ իրա գոմի միջին նստած են: Հենց որ դրանց տեհավ՝ էտ մարթին ասեց.— Էծիդ գինն ի՞նչ ա, առնես քաշվես, ըսկի մարթի բան չասես:

Ասեց.— Տա՛սը մանեթ:

Հանեց տասը մանեթ տվեց, ասեց.— Առ գնա', մարթի բան շա-
սես, որ ասել ես՝ մենձ թիքեդ անգաջդ կթողամ:

էտ մարթը առավ տասը մանեթը, էծը վե կալավ, քշեց գնաց:
Գնաց տուն, կնկանն ասեց.— Ա՛յ կնիկ, հրես փողն էլ եմ բե-
րե, էծն էլ եմ բերե:

Ասեց.— Ա՛յ մարթ, որ ես քեզ ասըմ ի թե.— Տա՛ր էծը ծախի,
փողն էլ բեր, էծն էլ, դու ինձ իր հուշաթ կայնըմ:

Դրանք հասան իրանց մուրադին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րադին:

Ըտե աստանի իրեք խնձոր վեր ընկավ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝
լսողին, մեկն էլ՝ անգաջ դնողին:

37. ԹԱՄԲԱԼ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի մարթ ա ըլըմ, ունենըմ ա մի թամբալ տղա։
էտ տղեն ընդար թամբալ ա ըլնըմ, ուզում չի որ հ'իրա հըմար շուր
վեր'նի՝ խմի։

Օրվա մի օրը էտ թամբալը տենըմ ա, որ հ'իրանց դռնովը տա-
վարի ոտի ձեն ա գալի։ Հերը գալիս ա տուն. ասըմ ա.— Ափու, էտ
տավարը հ'ո՞ւր են տանըմ։

Հերն ասըմ ա.— Որթի, տավարը տանըմ են վար անելու, ցանք
անելու։

Թամբալն ասըմ ա.— Ափու, հ'էքուց ինձ էլ դիր եզների վրին,
տար հանդը, համա ինձ ասես ոչ, թե եզներին քշա՛։

Հերն ասեց.— Լավ, ասիլ չեմ։— Վե կալավ տարավ հանդը, ըն-
չանք ճաշ վար արուց, ետո թամբալն ասեց, թե,— Ես սոված եմ։

Ասեց.— Ա՛յ որթի, դե վեր հ'արի եզների հ'ուսիցը, թող եզնե-
րը արածեն, ես էթամ հաց բերեմ։

Ասեց.— Չէ՛, ես վե չեմ գալ։

Հերը բաց թողուց, գնաց հացի։ Թամբալը մտածեց, տեհավ որ
մարթ կա ոչ, սկսեց եզներին քշիլ, թե. «Տենեմ եզները իմ քշելով
կէ՞թան թե ոչ»։

Եզնիքը մի տասը լոք գնացին, էլ իժդար ծեծեց, գնացին ոչ։
Թամբալը մտիկ արուց, տեհավ, որ մարթ կա ոչ, եզնեքի հ'ուսից
վեր էկավ, ասեց.— Տենեմ խոփն ընչի՞ ա դեմ առել, որ եզնիքը
էթըմ չեն։

Յոդը ձեռով եղ տարավ, տեհավ, որ մի քառասուն ունկանի պղինձ, մեղը լիքը ոսկի ա: էտ ոսկու վրին շորս հատ ոսկու դալիբ կար: Տղեն էտ խազնի վրեն նստեց, շորս բոլորն էլ ֆոդը թոփ արուց:

Քիչ ետո տեհավ, որ հիրանց գեղի տանուտերը հիրա գզրի հետ էթըմ ա, ասեց.— Թե որ ոսկին տամ հորս, ինձ հըմար տավար կառնի, ոչխար կառնի, ինձ շատ կբանացնի, լավն էն ա, որ կանչեմ տանուտերին, տամ հիրան:

Ձեն տվուց տանուտերին.— Տանուտե՛ր, հ'արի՛, հ'արի՛, հ'արի՛: Գղիւրն ասեց.— Տանուտե՛ր, հ'արի էթանք, տենենք ի՞նչ ա ասըմ թամբալը:

Տանուտերն ասեց.— Բան չունե՛ս, էթանք մեր ճամփին:

Թամբալն էլի ձեն տվուց.— Հ'արի՛, հ'արի՛:

Տանուտերն էկավ մոտացավ: Որ մոտացավ թամբալը միտքը փոխեց, ասեց.— Խի՞ տամ էս ոսկին սրան,— ասեց,— Դու տանուտեր ես, գեղ ես կառավարըմ, ասա՛ տենեմ, մեր էս սև եզը կարմիր եղի ի՞նչն ա:

Տանուտերը մի լավ ծեծեց ըտրան, ետ դառավ:

Տղեն ասեց.— էս փողի բալբալին շատ կքաշեմ, հլա չտված, ծեծը կերա: Լավն էն ա որ տանուտերին կանչեմ, տամ հ'իրան:

Մըն էլ ձեն տվուց, թե.— Տանուտեր, հ'արի՛, հ'արի՛:

էլի գղիւրն ասեց.— Տանուտե՛ր, հ'արի էթանք, սրանըմ մի բան կա:

Ետ դառան, էկան մոտիկ, թամբալն էլի միտքը փոխեց, ասեց.— Խի՞ տամ, փողն է՞լ մարթի տան:

Տանուտերն էկավ ասեց.— Ի՞նչ ա, ա՛յ գիժ, թամբալ:

Ասեց.— Դու տանուտեր ես, համա խելքդ բանի հասնըմ չի: Մեր սև եզը կարմիր եղի քեռին ա:

Ըտեղ էլի տանուտերը ծեծեց, ձիանը քշեցին, գնացին:

Եդով տեհավ, որ հերը գալիս ա, հաշկերը սրփեց: Հերն էկավ մոտիկ, տեհավ որ տղեն եզըքի վզից վեր ա էկել:

Հերը ասեց.— Որթի, հ'արի՛ ըստեղ, էս կանանչների վրեն հաց ուտենք:

Տղեն ասեց.— Ես գալիս չե՛մ ըտեղ, դո՛ւ հ'արի ըստի:

Հերն ասեց.— Ախար ըտի ֆոդ ա, կիրակուր եմ բերել, կֆողոտի:

Ասեց.— Ի՞նչ ուզում ա ըլի, ես ըտի գալ չեմ:

Հերը իլլաճը կտրվեց, հացը բերուց տղի կուշտը, տեհալ որ տղեն նստել, ֆողը քաշըմ ա կողքերքը:

Հացը կերան, պրծան.— Դե՛հ,— ասեց,— վե կա՛ց տեղիցդ, կիսատը վարենք:

Ասեց.— Դու գնա՛ քու կիսատը վարա՛. ես ըստիան վե կենալ չեմ:

Հերը գնաց կիսատը վարեց, ասեց.— Մութն ընկալ, վե կաց էթանք տուն:

Ասեց.— էթըմ ես, դնա՛, ես գալիս չեմ:

Հերն ասեց.— Դալիս չես՝ գալ մի, գիլանը կգան քեզ կուտեն:

Թամբալը վախեցալ, ասեց.— Ափո՛ւ, հարի՛, հարի՛, բան եմ ասըմ:

Ասեց.— Ինձ խտըտա դիր ընտի, տես էս պղինձը մեշը լիքը ոսկի ա, էտ ոսկիքը քեզ ըլի, մենակ էս շորս ոսկի դալիբը պըտի տանեմ թաքավորին տամ: Դե՛հ,— ասեց,— գնա մեր սեւը բեր, ոսկին տար տուն:

Հերը գնաց, սեւը բերուց, ոսկիքը հանեց, բարձեց սելին. տղեն հօրա փոխանը հանեց, էտ շորս դալիբը քցեց մեշը, գնացին տուն: Ոսկիքը տեղավորեցին, էկան նստեցին:

Կնիկը տեհալ, որ մարթի նիաթը կախ ա, ասեց.— Ա՛յ մարթ, խի՞ ես նիաթդ կախ արել, էլ ըսօրվանից էլ լալ օ՞ր:

Ասեց.— Բա՛ ի՞նչ անեմ, շորս ոսկի դալիբ կար, էտ մեռածը վե կալալ դրուց փոխանի մեշ, որ հօէքուց տանի թաքավորին տա: Որ թաքավորն էտ բանը տենի, կգա մեր ոսկիքն էլ կխլի, կտանի:

Կնիկն ասեց.— Դարդ անիլ մի, ես կհանեմ, դու վե կաց քնի:

Թամբալը քնեց, կնիկը գնաց մի կճուճ բերուց, ջարթեց, տարալ լցրուց փոխանի մեշը, ոսկու դալիբները հանեց, տարալ պըհեց:

Հառավոտը թամբալը դարթնեց, շորերը անհաքնիլ, հէրեսք անլվա, չիփլաղ գնաց մտալ թաքավորի պալատը:

Թաքավորն ասեց.— Ի՞նչ ա, թամբալ:

Ասեց.— Քեզ հըմար փեշքաշ եմ բերել:

Նազրին ասեց.— Բաց արա՛ էտ մարթի փոխանը:

Նազիրը բաց արուց փոխանը, տեհավ որ մեշը լիքը կճըճի կտորտանք ա:

Ասեց.— Թամբալ, էս ի՞նչ ես բերել:

Ասեց.— էտ բերել եմ, որ ինձ հըմար քարեր բռնես, գրվանքա, կես գրվանքա, կես լիդրը, յա մի լիդրը, ես հ'էքուց բազարըմք գազար պըտի ծախեմ, որ մարթ ընձանից գանգատավոր լըլի:

Թաքավորը բարկացավ, ասեց.— Տարե՛ք սրան, բռնեք:

Տարան, բռնեցին:

Ետո թաքավորն ասեց.— Սրա գլխին մի օյին են հանել, գնացեք տեհեք, թե բռնատան մեշ ի՞նչ ա անըմ:

Գնացին, տեհան որ ձեռով շափ ու ձև ա անըմ:

Թաքավորն ասեց.— Գնացե՛ք բերեք:

Բերին թաքավորի մոտ կաննացրին, ասեց.— Խի՞ իր ըսենց շափ ու ձև անըմ:

Տղեն մտածըմ էր, թե իմ ոսկու դալիբները ըզդար ին, իսկ սրանք մանդր են, էս ո՞նց ա ըլել, որ մանդրացել ա: Համա ուզեց ոչ թաքավորին ասի, թե հ'ինքը ոսկու դալիբները բերել ա:

Ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ես քեզ վրա ու քու մորդ վրա զարմանըմ եմ: Քու գլուխդ ըզդար ա, մորդ զատը՝ ըզդար, ո՞նց ա միշովը դուա էկել:

Թաքավորն ասեց.— Տարե՛ք, էտ գծին քցեցեք մի մարաք, կրակը տվեք, թող վառվի:

Տարան քցեցին մարաքի մեշը, դարմանը կրակ տվին:

Տղեն քիչ մնաց որ հեխտվի, ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ինձ ըստիան հանա, ես ուղիղն ասեմ:

Թաքավորն ասեց.— Հանեցե՛ք:

Հանեցին, բերին թաքավորի հ'առաջը, ասեց.— Դե ասա՛ ուղիղը:

Տղեն էլի միտքը փոխեց, ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, զարմանի մուխը մարթ ա հեխտըմ: Էլ ըտենց բան անիլ մի՛:

Սինոթապետները ասեցին.— էտ ջուռա գծին պատժիլ չեն, բրախ տո՛ւ, թող կորչի, մենք էլ կպատժվինք:

Թաքավորը հ'անգաջ արուց սինոթապետներին.— Դե՛, — ասեց, — կորի գնա՛ ձեր տունը:

Ճամփին խելոքացալ տղեն, էկալ հորն ասեց.— Բեր մեր տնե-
րը շինենք, գնա,— ասեց,— մեզ հըմար կուլ առ, եզն առ, ոչխար
առ, բե պըհենք:

Հերը տեհալ, որ տղեն խելոքացել ա, տղին հարսանիք արուց,
պսակեց:

Նրանք հասան հիրանց մուրաղին, մենք էլ հասնենք մեր մու-
րաղին:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր էկալ, մինն՝ ասողին, էրկուսը՝
լսողներին:

38. ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԻԾԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Կար ու չկար իրեք ախպեր կար, իրեքն էլ կնկա տեր: Մեկ էլ մի ջաղացպան կար: Էտ ջաղացպանին ունեւր մի իմաստուն էծ, էտ իրեք ախպորն էլ ունեին մի իմաստուն ձի: Էտ իրեք ախպերը ջաղացպանի իծիցը խաբար չէին, ջաղացպանն էլ էտ իրեք ախպոր ձիուցը խաբար չէր:

Օրերի մի օրը էտ իրեք ախպոր հացը հատել էր, մենձ ախպերը ցորենը բարցեց ձիուն, տարավ ջաղաց:

Ջաղացպանը էս ձիուն տեհավ թե չէ, հիմացավ էս ձիու իմաստութունը. ձիու տիրոնչը ասեց.— Մարթ, ինձ մի էծ ունեմ քու ձիուդ դայար, հարի մարջ գանք, դու քու ձիուդ վրա, ես իմ իծի վրա, տափ կենանք, իրեք հետ ես, իրեք հետ դու, դու քթար՝ իմ էծը քեզ, ես քթա՝ քու ձին ինձ:

Ասեց.— Ջաղացպան, դե որ ըտենց ա՝ հարի ես իմ ձիու հունարն ասեմ, դու քու իծի հունարն ասա՛:

Ասեց.— Լա՛վ:

Ասեց.— Իմ ձին ընենց մի հունար ունի որ՝ հարամու մեջ ընկնի, հիրա տիրոնչը ընենց կպահի, որ մարթ չի տենա: Դե,— ասեց,— դու էլ քու իծի հունարն ասա՛:

Ջաղացպանն ասեց.— Իմ իծին ընենց հունար ունի, որ տասը մարթ կամ տասը հինգ մարթ բերես ղոնաղ, ասես. «Ա՛յ էծ, մորթվի, քերթվի, փրթվի, էփվի, հիրեք տեսակ կիրակուր ի՛լ, հարի էս

մարթկերանց հաղաքը փութի, ուտեն, խմեն, քեֆ անեն», էն հրուպ-
պեին կկատարի:

Նոր էտ մարթիկը մարջ էկան, նա ձին դրուց օրալըղ, նա էլ
էծը դրուց օրալըղ: Համա ջաղացպանի էծը կշտին շէր, նորաթշու
հետն էր:

— Դե,— ասեց,— հըմի ե՞ս տափ կենամ, թե դու:

Ձիատերն ասեց.— Դու տափ կաց:

Ջաղացպանն ասեց.— Գնա հաշկերդ խփա:

Ձիատերը գնաց, հաշկերը խփեց, ջաղացպանը տափ կացավ:

Ձիատերը ետ բաց արեց հաշկերը՝ ման գալու: Շատ ման
էկավ դեռ-դեն, չկարաց քթնի: Ձին ասեց.— Այ տղա, ըտենց ման
գալով չես կարալ քթնիլ, գնա նի մի՛տ ցրտոնը՝ ձեն տուր, ասա՛.
«Տափանի տակին ես, դուս հարի տափանի տակից, մեղք ես,
կմրսես»:

Տափանի տակիցը դուս էկավ,— Տղա՛,— ասեց,— խփի, տա-
րար իմ էծը:

Տղեն խփեց հաշկը, ջաղացպանը գնաց ալիւրը ետ տվուց,
մտավ ալրատունը. ալիւրը քաշեց վրին: Էս տղեն հաշկերը բաց
արուց ման գալու, շատ ման էկավ՝ քիչ, չգտավ:

Ձին խոսաց տղի հետ, ասեց.— Ա՛յ տղա, ըտենց ման գալով
կարալ չես քթնես, գնա՛,— ասեց,— ալիւրը ետ տու, ալրատանն ա.
ասա. «Վե կաց, ջաղացպան, քանի՞ ալրի թողին մնաս, մեղք ես»:

Տղեն գնաց ալիւրը ետ տվուց, ասեց.— Վե կա՛ց, ջաղացպան,
քա՞նի ալրի թողին մնաս, մեղք ես:

Ջաղացպանը վե կացավ ասեց.— Խփի՛, իմ էծը տարար:

Տղեն խփեց հաշկերը, ջաղացպանը գնաց նի մտավ նավի տակը:

Էս տղեն հաշկերը բաց արուց ման գալու, շատ ման էկավ, քիչ՝
չքթավ:

Ձին ասեց տղին, թե.— Հրեն նավի տակին ա, գնա՛ ձեն տու,
ասա. «Քանի տանջվես, մեղք ես, դուս հարի»:

Տղեն գնաց նավի կուշտը, ձեն տվուց.— Ջաղացպան, մեղք
ես, դուս հարի:

Ջաղացպանը դուս էկավ.— Տղա՛,— ասեց,— տարար իմ էծը:

¹ Ջրաղացի անիվի տակը, (ծանոթ. րանաճավաֆի):

— Հըմի,— ասեց,— ջաղացպան, նոբաթը իմն ա, գնա խփի, տափ կենամ:

էտ ջաղացպանը հ'աշկերը խփեց, էս տղեն դես ընկավ, դեն ընկավ, որ տափ կենա, տեղը քթավ ոչ: Զին ասեց.— Ա՛յ տղա, ըտենցով կարալ չես, հ'արի նի մտի յալիս տակը:

Գնաց տղեն նի մտավ յալի տակը:

Ջաղացպանը հ'աշկերը բաց արուց ման գալու, ման էկավ քթավ ոչ, ձիուն դես քշեց, դեն քշեց՝ չէլավ, իլլաճը կտրվեց, ասեց.— Տղա՛, դու արի:

Տղեն դու էկավ:

— Հը՛,— ասեց,— տղա, տարար իմ էծը:

— Դե՛,— ասեց,— խփի՛, ջաղացպան, հ'աշկերդ:

Ջաղացպանն հ'աշկերը խփեց, տղեն ընկավ դես-դեն, որ տափ կենա. տեղ քթավ ոչ:

Զին ասեց.— Ա՛յ տղա, հ'արի՛, հ'արի՛ նի միտ,— ասեց,— պոչիս տակը:

Նի մտավ պոչի տակը: Ջաղացպանը հ'աշկերը բաց արուց ման գալու: Ման էկավ դես-դեն՝ քթավ ոչ: էկավ ձիուն առավ ձեռ. պընչին տվուց, գլխին տվուց, յալը բանցրացրուց, քթավ ոչ. իլլաճը կտրվեց, կաննեց ղրաղին, ձեն տվուց.— Տղա, դու հ'արի, կարըմ չեմ քթնիլ:

Տղեն ձիու պոչի տակիցը դու էկավ:

— Հը՛,— ասեց,— ջաղացպան, ո՞նց ա:

— Տղա,— ասեց,— տարար իմ էծը:

— Դե, ջաղացպան, խփի՛ էս մի հետն էլ:

Ջաղացպանը հ'աշկերը խփեց, էս տղեն դես ընկավ, դեն ընկավ, տափ կենալու, տեղը քթավ ոչ:

Զին կանչեց տղին, ասեց.— Ա՛յ տղա, հ'արի նի մտի ճռներիս արանքը:

Տղեն էկավ նի մտավ ձիու ճռների արանքը: Ջաղացպանը հ'աշկերը բաց արուց ման գալու, դես ման էկավ, դեն ման էկավ, քթավ ոչ, էկավ ձիուն առավ ձեռ, նի՛լավ, քշեց, վե էկավ, պոչը բանցրացրուց, յալի տակը ման էկավ, պնչերը ման էկավ, իլլաճ չէլավ, կաննեց ղրաղին՝ ձեն տվուց.— Տղա՛, դու հ'արի:

Տղեն դու էկավ կաննեց ղրաղին.— Դե՛,— ասեց,— ջաղացպան, գնա էծը բե՛:

Ջաղացականը վե կացավ, գնաց իբրին, էծը բերուց, տվուց ձիա-տիրունը: Ձիատերը առավ էծը, իրա դանը բարցեց ձիուն, գնաց տուն:

էծը տարավ տուն, ախպրտանքը հարցրին.— էս ի՞նչ էծ ա:

— Ախպիր,— ասեց,— էս ջաղացականի էծն ա, մի մարիֆաթով էծ ա, մարջ ենք էկել, տարել եմ:

— Ի՞նչ մարիֆաթ ունի,— ասեցին:

— Դե որ ըտենց ա,— ասեց,— գնացեք կանչեցեք տերտերին, իրիցփոխին, տանուտերին, օքնականին, կանչեցեք՝ գան ղոնաղ, իծի մարիֆաթը կտենաք:

Գնացին, կանչեցին տերտերին, իրիցփոխին, տանուտերին, օքնականին, էկան նստեցին էտ մարթի տանը:

Ասեց.— Ա՛յ էծ, մորթվի, քերթվի, փրթվի, էփվի, ի՛լ իրեք տեսակ կիրակուր, արի քաշվի էս մարթկերանց հ՛առաչը:

էծը էն սհաթը մորթվեց, քերթվեց, էփվեց, էլավ իրեք տեսակ կիրակուր, էկավ քաշվեց էս մարթկերանց հ՛առաչը: Կերան, խմեցին, լիացան: Շնորակալութուն արին, որ էթան, տեհան էծը մկըկալով դենը գնաց:

Ախպրը վե կալավ ախպրտանցը ասեց.— էս իծի մարիֆաթը էս ա:

Օրերի մի օր, դրանց մենձ ախպր կնիկը սիրեկան ուներ, ասեց.— էս լավ ա, հազիր բան ա, բերեմ իմ սիրեկաններին պատիվ տամ:

Գնաց կանչեց իրա սիրեկան տերտերին ու տանուտերին բերուց տուն, նստացրուց ու ասեց իծին.— Ա՛յ էծ, մորթվի, քերթվի, փրթվի, էփվի, ի՛լ իրեք տեսակ կիրակուր, հ՛արի փուլի էս մարթկերանց հ՛աղաթը:

էծը ետ դառավ տնազ տվուց. թիա, յա, յա» արուց:

Կնիկը իծի վրին բարկացավ, ասեց.— Քու տվողիդ հերն անիծած, ասըմ եմ՝ ի՛լ կիրակուր, արի էս մարթկերանց հ՛աղաթը:

էլեդ ետ դառավ էծը տնազ տվուց. թիա, յա, յա» արուց:

էտ կնիկը փետը վե կալավ, դրա պողբրի մեշտեղումը տվուց. փետը կպավ իծի պողբրից, էտ կնիկն էլ կպավ փետից:

Տերտերը ասեց.— Օրհնած, դու մեզ պըտի խայտառակե՞ս, էտ ի՞նչ արիր:

Ասեց տերտերը, վե կացաւ, որ էթա փետիցը էտ օղլուշաղը՝
պոկեր, տերտերն էլ կպավ էտ օղլուշաղից:

Տանուտերն ասեց.— Տերտեր, ի՞նչ արիւր:

— Դե՛ օրհնած, ի՞նչ անեմ, արի ինձ պոկի, ազատվենք ըս-
տեղից, էթանք:

Տանուտերը վե կացաւ, որ տերտերին պոկի, տանուտերն էլ
կպավ տերտերից:

էկավ գեղի մեջը մահենիք¹ պատահեց, տերտերին ման էկան,
քթան ոչ, իրիցփոխը սալըղ առավ, թե ֆլանի տանն ա, վե կացաւ
գնաց, տեհավ որ ըտեղ ա:

— Տերտեր,— ասեց,— մեռել կա, դու էկել ես ըստեղ բանդ
ըլել, բա՛ ի՞նչ ասենք էտ մարթկերանց:

— Ի՞նչ անեմ, օրհնած, որ ըսենց ա ըլել, կարաս՝ հ՛արի պո-
կի, վե կենանք, էթանք:

Իրիցփոխը գնաց, որ պոկի տերտերին, ինքն էլ կպավ տեր-
տերից:

էկավ գեղի մեջը նաշալնիկ, պրիստավ էկավ, հարցրեց, թե.—
Տանուտերն հ՛ո՞ւր ա, կանչեցեք:

Ման էկան, քթան ու՛շ, Հարցրին. թե՛ ֆլանի տանն ա:

Գզրին ղրգեցին թե.— Գնա՛ կանչի:

Գզիրը գնաց, տեհավ որ հրես հ՛իրար ուրից կպած են:

Ասեց.— Տանուտեր, ախր նաշալնիկ, պրիստավ ա էկել, քեզ
ուզըմ են, ի՞նչ ես էկե բանդ ըլել ըստի:

— Ի՞նչ անեմ, ա՛յ որթի, խաթի մեշ եմ ընկե, թե կարաս՝
հ՛արի պոկի, վե կենանք էթանք:

Գզիրը գնաց, որ տանուտերին պոկի: Գզիրն էլ կպավ տանու-
տերիցը:

էտ մարթիկը մնացին էտ տանը, էժը դւրըր երմիշ էր ըլըմ,
դրանք էլ հետը երմիշ ին ըլըմ:

Մնաց ընշանք իրիկունը. իրիկունը էտ կնանոնց մարթիկը
էկան աշխատութան տեղիցը, տեհան իրանց տունը լիքը մարթ, էն
պուճուր տղի կնիկը օթախըմն էր, էն միշնեկ տղի կնիկը տանը
թունդիրը կախ էլած էր, էտ ախպերտանքը էկան, էտ թունդիրը
կախ էլած օղլուշաղին հարցրին.— էս մարթկերանց ո՞ւմ ա կանչե
ըստեղ:

¹ Ննչեցյալ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Ասեց.— Մենձ տաքերակինս:

Գնացին օթախը, պուճուրին հարցրին, նա էլ ասեց.— Մենձ տաքերակինս ա կանչել:

Էկան կաննեցին էտ մարթկերանց կուշտը, էտ մենձ ախպերն ասեց.— Գլի՛ր, դու խի՞ ես էկել էս տունը:

— Նաչալնիկ էր էկել, տանուտերին ուզըմ ին, իմացա որ ըստի ա՛ էկա որ կանչեմ, տեհա ըտենց իրար կպած: Ուզեցա տանուտերին պոկեմ, ես էլ կպա տանուտերիցը:

— Է՛ծ,— ասեց,— գզըրին բաց թո՛ղ:

Էծը գզըրին բաց թողեց:

— Դե՛, — ասեց,— գլի՛ր, դու գնա:

Գլիրը գնաց:

Ասեց.— Իրիցփոխ, խի՞ ես էկել:

Ասեց.— Ննչեցյալ պատահեց, էկա որ տերտերին կանչեմ, տեհա ըսենց: Տերտերը ասեց. «Օրշնած, արի պոկի, վե կենանք էթանք», ուզեցի պոկեմ, ես էլ կպա տերտերիցը:

— Դե՛, — ասեց,— Է՛ծ, իրիցփոխին էլ բաց թո՛ղ:

Էծը իրիցփոխին բաց թողուց:

— Դե՛, իրիցփոխ, դու էլ գնա:

— Է՛, տանուտեր, դու խի՞ ես էկել:

Տանուտերը զրից քթով ոչ, որ ասի:

Ասեց.— Էծ, տանուտերին բաց թող:

Էծը տանուտերին բաց թողուց, իրեք ախպերն էլ փետը վե կալան՝ էս տանուտերին էնքան տվեցին, հալից քցեցին, վե կալան տարան քցեցին քուշեն, էկան նեքսև:

Ասեցին.— Տե՛րտեր, դո՛ւ խի ես էկել, դու քահանա մարթ:

Տերտերը բան չկարաց ասի:

Ասեց.— Է՛ծ, տերտերին բա՛ց թող:

Էծը բաց թողուց, իրեք ախպերը փետը վե կալան, ինչ ղդամ տանուտերին ին ծեծել, էրկու էն ղդամ տերտերին ծեծեցին. վե կալան, տարան քցեցին քուշեն, էկան նեքսև:

Հարցրեց էտ մենձ ախպերը իրա կնկանը՝ էտ մարթկանցը խի՞ իր կանչե:

Մեղավոր էր, չկարեցավ բան ասի:

— Դե՛, Է՛ծ,— ասեց,— էս օղուշաղին բաց թող:

Ասեց.— Է՛ծ, փետն էլ բաց թող:

էն էրկու ախպերը մոտացան ոչ, մենձ ախպերը փետը վե կալաւ, իրան կնկանը տո՛ւր թե կտաս. էնքան տվուց, հալից քցեց:

— Դե, ախպրտանք, գիտա՞ք ինչ կա. հս էս երկրի հացը է՛ր շե՛մ ուտըմ, տունն էլ ձեզ, տեղն էլ ձեզ, հս թարգիւլաթան հմ ըլնըմ, կորչըմ:

Ասեց ու դուս էկաւ էտ մարթը, գնաց:

Օրը օրի վրովը անց կացաւ, էն միշնեկ ախպերը ասեց.— Ծս էլ շեմ ուտըմ էս հացը, իմ ախպերը գնաց, հս էլ հմ էթըմ:

Մնաց էն հ՛էքսի օրը՝ էտ պուճուր ախպերը գնաց իրա կնկա կուշտը:

— Կնի՛կ,— ասեց,— դու քու կաթդ, օխտը տարի ճամփա կպահես, օխտը տարեն վրին էկա՞ դու իմն հս, հս քունն հմ, թէ չէկա՞ ընդուց դենը դու գիտաս:

էտ տղեն էլ ընկաւ ճամփա, գնաց ախպրտանցը հասաւ. ճամփի կիսին հ՛իրար պատահեցին.— էթանք միտեղ՝ աշխատենք, ապրենք:

է՛, ընկան ճամփա ու գնացին:

Շատ գնացին, քիչ գնացին, աստված ա գիտող, շուումը մութը տվուց վրա, դես մտիկ տվին, դեն մտիկ տվին, շենլիկ չկա, գեղ չկա: Սարի դոշին մի կրակ էրեաց:

էն մենձ ախպերն ասեց.— Տղե՛ք, էկեք էս կրակը բռնենք, էթանք, բալի թե գեղ ա, կամ տուն ա:

Գնացին էտ կրակը բռնած, նի մտան ըտեղ, տեհան մի տուն ա, մի օղլուշաղ կա մեշը, իրեք ախշիկ: Նի մտան բարեցին: էտ օղլուշաղը առաւ դրանց բարեը, ասեց.— Բարո՛ւ, հաղար բարին եք եկել, եկեք նստեք:

Նստեցին, դինջացան, էս օղլուշաղը ասեց.— Բեզարած կըլեք, տեղ քցեմ, քնեք:

Մի օթախի մեշ էրկու ջերկ՝ տեղ քցեց, մի ջերկը էտ տղերը քնեցին, մի ջերկը իրա ախշկերքը:

Պուճուր տղեն քնեց ոչ, ասեց.— Կարելի ա ըստեղ մի բան կա, որ էտ պառաւը բերուց էտ ախշկերանցը ըստեղ քնացըուց:

Կացաւ. կես քշերին տեհաւ ձեն ա գալի. ուսուլով վե կացաւ:

¹ Միասին, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Կարգ, (ծանոթ. բանահավաքի):

գնաց դռնիցը մտիկ տվուց, տեհավ էս պառավը ատամները քսըմ ա քարի, քսըմ ա տախտակի:

Ասեց, իրա մեղք. «էս օղլուշաղը պըտի մեղ վնասի»: էկավ ախպորտանցը վե կացրուց.— Վե՛րեք,— ասեց,— վե՛րեք, մենք մահի դռանն ենք:

Ախպերտանցը վե կացան, ասեցին.— Հը, ի՞նչ կա:

— Դե՛, — ասեց,— մեր տեղը բաց արեք:

Իրանց տեղը որ բաց արեցին, մի ախպորը կանչեց իրա հետ, էկան էտ ախալըկերանցը մի մին վե կալան տարան իրանց տեղը դրին, իրանց փափախները դրին էտ ախալըկերանց գլխները: Ախալըկերանց աղլուխը վե կալան իրենց գլուխը կապեցին, նի մտան էտ ախալըկերանց տեղը՝ էտ էրկու ախպերը էլեդ քնեցին, էտ պուճուր ախպոր քունը տարավ ոչ, քնեց ոչ:

Շատ մնաց՝ քիչ, մին էլ տեհավ Աղբախլի պես պառավն էկավ՝ վրա պրծավ տղերանց տեղի վրա, էտ ախալըկերանցը փրթեց, ճխըլտեց, վեր ածեց, գնաց ու թեք ընկավ քնեց:

Պուճուր տղեն ախպորտանցը վե կացրուց.— Վե՛րեք,— ասեց,— վախտով կորչենք. մեր գլուխը քլալակ կգա:

Վե կացան ու ընկան ճամփա, յա հո՛ւ յալլահ:

Գնացին հասան մի կարմնջի. էտ կարմնջի անըմը Երթըմկերած կարմունջ էր, պառավը երթըմ էր կերել, որ էտ կարմունջը անց կենար ոչ:

Շատ էր քնել, քիչ էր քնել պառավը, քնիցը զարթնեց, տեհավ իրա ախալըկերանց սասը-սուըր¹ չկա:

Ասեց.— Ա՛յ ջանըմ, էս իմ ախալըկերքը խի՞ չեն վե կենըմ:

Վե կացավ պառավը, գնաց նի մտավ օթախը՝ տեհավ որ տղա չկա, ախալըկերքն էլ փրթված վե թափած են:

Ասեց.— Վա՛յ գլխիս, ըս ի՞նչ օյին ա էկել իմ գլուխը:

Նի՛լավ կտուրը, մտիկ տվուց դըբա Երթըմկերած կարմունջը, տեհավ որ տղեքը անց են կացել կարմունջը.— Է՛ գիտի,— ասեց,— գնացեք: Երթըմկերած կարմունջը անց եք կացել, էլ ֆայդա չունի: Էս օղլուշաղը վեր էկավ ու գնաց կսկծու թեք ընկավ քնեց: Էտ տղերքը գնացին. շատ, քիչ գնացին մի քաղաքի թուշ էլան,

¹ Ձայն, (ծանոթ. բաճառավախ):

ըտեղ մնացին, որ աշխատեն, մի տեղ ապրեն: Գնացին Թաքավորին էլան մեհտար, շատ լավ ծառայեցին:

էտ պուճուր ախպերը Թաքավորի հաշկին շատ դիր էկավ: Թաքավորը կանչեց իրա հառաշը, արեց ձեռ ու ոտ: Էն էրկու ախպերտինքը բախլեցին դրան, սկսեցին շարախոսիլ:

Օրերից մի օր Թաքավորը ուզեց ձի նի ըլի, որ էթա ման գալու. էտ էրկու ախպերը ձիանը սարքեցին, դուռ բերին, Թաքավորը շատ հավանեց դրանց սարքած ձիուն. տղեքն ասեցին.— Թաքավոր, ի՞նչ շատ մայիլ ես ըլլամ, բա որ ձին էլ լավ ըլնի, ի՞նչ ղըգամ լավ կըլնի:

— Խի՞,— ասեց Թաքավորը,— իմ ձին լավը չի՞:

— Լավն ա, Թաքավոր, համա մի պառավ կնիկ կա ֆլան տեղը, նրան մի հատ ձի ունի քու լայեղ:

— էտ ո՞վ կըբրի,— հարցրուց Թաքավորը:

— Քու հառաշի տղեն կըբրի, ոչ մինը կարալ չի բերի:

Կանչեց իրա հառաշի տղին, ասեց.— Ա՛յ տղա, ասըմ են ֆլան տեղը մի պառավ կա, նրան մի հատ ինձ լայաղ ձի ունի, գնա՛ բե:

— Թաքավոր,— ասեց,— նրա կուշտը էթալ ըլիլ չի, նա մի Ագրաիլ բան ա, ո՞նց կարամ էթա ընտի:

Ասեց.— Իլլաճ չկա, պըտի էթաս բերես, Թե չէ գլուխդ կկըտրեմ:

Ասեց.— Թաքավոր, դե որ ասըմ ես, ինձ ժամանակ տուր մի օր:

Գնաց մալուլ-մուշկյուլ¹ օթախըմը նստեց:

Թաքավորի կնիկը էկավ էտ տղի օթախը, տեսավ մալուլ նըստած ա, ասեց.— Ա՛յ տղա, խի՞ ես մալուլ նստել:

Ասեց.— Ի՞նչ անեմ, Թաքուհի, Թաքավորը ընհնց մի բանի ադեմ արել, որ մնացել եմ մալուլ կաննած:

Ասեց.— Ի՞նչ բան ա ասըմ քեզ:

Ասեց.— Ասըմ ա գնա ֆլան տեղը, մի պառավ կնիկ կա, նրան մի ձի ունի ինձ լայեղ, գնա՛ բեր ինձ հըմար:

Թաքուհին ասեց.— Դրա հըմա՞ր ես մալուլ:

— Հա,— ասեց,— դրա հըմար ա:

¹ Կառավարիչ, որի ձեռքով պիտի անցնի ամեն բան, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մուրդված, (ծանոթ. բանահավաքի):

Ասեց.— Դրա հըմար միտք մի անիլ, շատ հեշտ ա. կէթաս թա-
քավորիցը մի տոպրակ քիշմիշ կուզես. և մի հատ էլ քլունգ կուզես,
կէթաս դոմի էն մսըրքի վրիցը մի վերստ հեռու կշահես, էն հեռվի-
ցը լաղըմ կտաս, կհասնես մսըրքի տակը, էն մսըրքի տակիցը որ
ծակեցիր, ձին որ ծակը տեհավ՝ գոմը գլուխը կառնի, կէթա էն դի-
հը, կգա էս դիհը. էն քիշմիշիցը կառնես ձեռդ, փռո՛ւ-փռո՛ւ անե-
լով դեմ կանես դնշին, կամաց-կամաց ձին կգա էն քիշմիշի վրա,
կուտի, որ կերավ՝ քիշմիշի տոպրակը կքցես գլուխը, նա քիշմիշը
կուտի, դու ծակը մենձացրու, որ մենձացրիր, նի կմտնես, գլամը
կտաս գլուխը, թամբն էլ կողքին դրած ա, կթամբես ու կքաշես կբե-
րես դու, նի կըլնես կգաս:

էտ ասելուն պես՝ էս տղեն էթըմ ա թաքավորի կուշտը, մի
տոպրակ քիշմիշ, մի քլունգ առնըմ, էթում ա պառավի տունը,
թաքուհու ասածի պես ձին դուա քաշըմ բերըմ:

Պառավը մի հաշկը քուն, մինը զարթուն տենըմ ա որ ձիու
ձենը շատ գալիս ա, ասըմ ա.— Զո՛ւ, հանտեր ինչ ըլել ա՝ ինձ ա
ըլել, քեզ ի՞նչ ա ըլել:

Մոռում ա մի էրկու սհաթ, իրեք, տենըմ ա որ ձիու ձենը կտըր-
վեց, ասըմ ա.— Զիռա ձենը կտրվեց, էթամ տենամ էտ ի՞նչ էլավ:

Գալիս ա տենըմ, որ ձի չկա գոմումը: Մտիկ ա տալի, որ մսըրքի
տակիցը ծակել են, քաշել տարել են: Դուա ա գալիս կտուրը՝ մտիկ
տալի, տենըմ ա հրե՛ն տղեն հրեղեն ձին նի ա էլել, Երթմկերած
կարմունջը անց կացել:

— Է՛, — ասըմ ա, — տարա՛ր, հողեղեն, տարար: — Սրտի կսկը-
ծուն էթըմ ա վեր ընկնըմ, քնըմ:

էս տղեն ձին բերըմ ա թաքավորի աղաքին կաննացնըմ, ասըմ
ա.— Փեշքաշ ա քեզ, թա՛քավոր:

Թաքավորը շատ սիրըմ ա դրան, մենձացնըմ ա, էս ախպեր-
տանքը ավելի ոխակալըմ են:

Մին օր ասըմ են.— Թաքավոր, էտ ի՞նչ բան ա, մի ձի ա հըլա,
բա՛ էտ պառավին մի ծառ ունի, բա է՛ն ինչդա՛մ լավ ա, որ մի
ճուղքը ամառ ա, մի ճուղքը ձմեռ ա, մի ճուղքը գարունք ա, մի
ճուղքն էլ աշունք ա:

Թաքավորն ասըմ ա.— էտ ո՞վ կբերի:

— էտ ձին բերող տղեն կբերի, ո՞վ կբերի, — ասըմ են ախ-
պերտանքը:

Կանչում ա թաքավորը էտ տղին, ասում ա.— Ա՛յ տղա, էս ձիու տիրոնը մի լավ ծառ ունի, պըտի բերես, թե չէ գլուխդ կկտրեմ:

— Թաքավոր,— ասում ա,— էտ հըլա ձին էր՝ նի էլա բերի՛, ծառը ո՞նց բերեմ:

— Իլաճ չկա, պըտի բերես:

— Դե՛,— ասեց,— մի օր ինձ ժամանակ տուր:

Տղեն խեղճ, շվարած, գնաց օթախըմը նստեց, մտքի հետ ընկավ, տեհավ թաքուհին էկավ:

— Հը՛, տղա, խի՞ ես մալուլ:

— Թաքուհի,— ասեց,— ի՞նչ անեմ, պառավին մի ծառ ունի, թաքավորը ասում ա. «Պըտի էթաս բերես». ես ծառը ո՞նց բերեմ:

— Ա քու տունը աստված շինի, շատ հեշտ ա. կէթաս թաքավորիցը մի սազ կուգես, վե գնես էլ ածի, վեր ունես էլ ածի. մի արմազ էլ կացին կուգես, մի տոպրակ էլ աղ ու տաքտեղ՝¹ վե կուռես, կէթաս պառավի շարդախը, տոպրակը շլակիդ՝ կնստես սազը կածես, սազի ձենին նա քու կուշտը կգա, նի կմտնի նեքսե ատամները սրելու, դու տոպրակը կախ կանես օճոռքիցը, սազն էլ կկապես տոպրակիցը, էտ արմազ կացինը վե կուռես, կէթաս դըրա ծառը, էտ պառավը դու կգա շարդախը, կտենա որ սազի ձենը օճոռքումն ա գալի, ընենց կիմանա դու օճոռքն ես բանցրացե, կտա տոպրակին, աղն ու տաքտեղը կթափի հ՛աշկերը, սրտի կսկըծուն կէթա վե կընկնի. դու ծառը կկտրես, վե կուռես, կբերես:

Տղեն էթում ա թաքավորից սազ, մի արմաստ կացին, մի տոպրակ աղ ու տաքտեղ ա առնում, էթում ա պառավի տունը, շարդախումը կանչում սազը ածում:

Պառավը սազի ձենին դու կգա կասի.— Բարով, իսանաորթի, էկել ես հա՛:

Կասի.— էկել եմ:

Պառավը նի ա մտնում նեքսե, ատամները սըրմ, տղեն տոպրակը կախ ա անում օճոռքիցը, սազը կապում ա տոպրակի վրեն, կացինը վեր ա ունում, էթում ա ծառի կուշտը:

Պառավը դու կգա կտենա, որ տղեն հրեն բանցրացել ա օճոռքից ա կպել, կթուշի կտա տոպրակը կճղի, աղ ու տաքտեղը կթափի դրա հ՛աշկերը: Ավելի կկսկծա դրա ջանը, կէթա ու վե կընկնի:

¹ Պղպեղ, (ծառք. բաճաճավախի):

էս տղեն կացինը կտա ծառի քոքին, կկտրի, կդնի ուսին ու յա՛լլա՛: Սար, ձոր, քար, քոչ ձեն կտա.— Հողեղենը տարա՛վ, տարա՛վ:

էս պառաւն էլ լսւմ ա, համա ջանի կսկծուն վե չի կենում: Միևի մնում ա, հանդարտում ա.— Ա՛յ ջանում,— ասում ա,— սար, ձոր, քար, քոչ ձեն էր տալի «Հողեղենը տարա՛վ», էթամ տենամ էտ ինչ բան ա, հը՛:

էթում տենում ա, որ ծառը չկա:

— Վա՛յ գլխիս,— ասում ա,— ծառս էլ տարան:

Նի՛լլում ա կտուրը, մտիկ տալի, տենում ա, որ տղեն հրե՛ն ծառը ուսին Երթում կերած կարմունջը անց ա կացել, էլեդ էթում ա կսկըծուն վեր ընկնում:

էս տղեն ծառը բերում ա, Թաքավորի պալատի հ՛առաջը կաննացնում:

— Փեշքաշ ա, Թաքավոր, քեզ:

Թաքավորը մտիկ ա տալի ծառին, ճուղերին, շա՛տ հավանում ա, էս տղին ավելի սիրում ա, ավելի մենձուկուն ա տալի:

Ախպերտանքը նախանձից տրաքում են: Էրկու ախպեր մասլահաթ են անում.— Սա մեր պուճուրն ըլի, մեզանից մենձանա՛, բա ի՞նչ անենք, ախպեր:

էն մի ախպերն ասում ա.— Բերենք ղրկենք պառաւի հըմար, էթա փշանա, էլ չգա:

էն միին էլ ասում ա.— Շատ լավ ա էտ:

Դուս են գալի, տենում են որ Թաքավորը էս ծառի գլխովը պտըտում ա, շատ սիրում ա:

Ասում են.— Թաքավոր, ի՞նչ շատ հայիլ-մայիլ ես ըլել:

— Որթի, շատ լավ բան ա, է՛:

— Թաքավոր,— ասում ա,— էտ ծառն ա, բա դրա տերը տեսնա՛ս, ինչդամ լավն ա:

Թաքավորն ասեց.— Ո՛վ կարա բերի դրա տերը:

Ախպերտանքն ասեցին.— էտ տղեն կբերի, էլ օշով չի կարա բերի:

Կանչեց Թաքավորը տղին.— Տղա՛,— ասեց,— էս ծառի տիրոջը ավելի լավ են ասում, պըտի բերես:

— Թաքավոր, դրա տերը ես ո՞նց բերեմ, ախր:

— Էլ մի՛ շատ խոսալ, պըտի բերես, կըրես¹ կըրես, չես բերի՝ զլուխդ կէթա:

Տեհավ իլլաճ շի՛լում, մի օր ժամանակ ուզեց:

Գնաց իրան օթախըմը մալուկ նստեց. մտքի հետ ընկավ. մին էլ տեհավ թաքուհին էկավ:

— Հը՛, — ասեց, — տղա, — ի՞նչ ես մալուկ նստել:

Ասեց. — Ի՞նչ անեմ, թաքուհի, էս դոնըմ² թաքավորը ընենց քանի ա դեմ արել, որ ըլելու բան չի:

— Ի՞նչ ա, — ասեց թաքուհին:

— Ինձ ասըմ ա, թե՛ գնա էս ծառի տիրոշը բե: Ես ո՞նց էթամ բերեմ:

— Ա՛ր քու տունը շինվի, շատ հեշտ ա, դու դրա հըմար միտք ես անըմ: — Ասեց. — Տղա՛, կէթաս թաքավորին կասես. «Քեղնից ուզըմ եմ մի զանդուղ, չորս հատ էլ սըրըղ², մի հատ էլ սելիլ³ փոստ, ամեն մաղին մի բոժոժ», էտ կէթաս կառնես թաքավորից, կգաս իմ կուշտը:

Տղեն վե կացավ, գնաց թաքավորի կուշտը, թաքուհու ասած բաները առավ, բերուց թաքուհու կուշտը:

Թաքուհին ասեց. — Տղա՛, էտ բոժոժի ձենը որ վեր հ՛ելավ, էն պառավը ընենց կիմանա, թե իրա հոգիառն ա, էկել ա իրա հոգին պըտի առնի: Էտ փոստն էլ, էտ զանդուղն էլ վե կուռես, կէթաս պառավի տունը, զանդուղը շարդախումը վե կդնես, բերանը բաց կանես, մեխերն էլ կդնես կուշտը, էտ փոստը վե կուռես՝ նի կըլես կտուրը, կքցես վրիդ, հերթըկի դրադին կկանես, որ մի քիչ կը թափ տաս, պառավը կզարզանդի, կմտցնես էս զանդուղի մեշ, կբերես:

Տղեն առավ զանդուղն ու փոստը, գնաց նի մտավ պառավի տունը, զանդուղը դրուց շարդախը, ինքը նի էլավ կտուրը, փոստը քցեց վրին, մոտացավ հերթկին, իրան ժաժ տվուց, պառավը սարսափեց, իմացավ, թե Գաբրիել հրեշտակը էկել ա ֆոքին առնի, ձեն տվուց. — Ի՞նչ եք ուզըմ ինձանից, ժամանակ տվեք իմ հաշըվները վերչացնեմ, նոր հոքիս առեք:

Տղեն մեկ էլ իրեն թափ տվուց:

¹ Անգամ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Երկար մեխ, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Նոխազ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Պառաւր ասեց.— Որ սարբը շեք անըմ, թողեք գլուխս էլա շինեմ, ջանս թիւացաւ:

Տղեն ձեն տվուց.— Որ ըտենց ա, շարդախումը մի զանդուղ կա, զնա նի միտ մեշը, ժամանակ տամ:

Պառաւր վե կացաւ զնաց շարդախը, տեհաւ զանդուղը, զնաց նի մտաւ մեշը: Տղեն վեր էկաւ ու էն հրոպպին զանդուղի բերանը փակեց, մխերը տվուց շորս կողքիցը, շաթուն քցեց, շլակեց, յաւլաւ:

Պառաւր հասկացաւ, որ էս էն տղեն էր, ասեց.— Տղա՛, տանըմ հս, հըմա Երթըմկերած կարմունջը որ հասնենք, ինձ իմացըրա:

էտ տղեն զնաց, հասաւ Երթըմկերած կարմունջը, ըստեղ կաննեց:

Պառաւր ասեց.— Տղա, խի՛ կաննեցիր:

Ասեց.— Նանի՛, Երթըմկերած կարմունջն ա:

Ասեց.— Ա՛նց հս կացել, թե նոր հս էթըմ կարմունջը:

Ասեց.— Շատն անց հմ կացել:

— Դե՛ որ,— ասեց,— անց հս կացել, տա՛ր, պրծաւ աշխարհը:

էս տղեն վե կալաւ, տարաւ թաքաւորի կուշտը: Տարաւ վե դրուց, ասեց.— Ըհը՛, թաքաւոր, փեշքաշ ա:

Ասեց.— Տղա՛, դա բաց արա՛:

— Թաքաւոր,— ասեց,— ըսդար ժամանակ ինչ ասել հս՝ հս լսել հմ, մի բան էլ հս ասեմ, դու ինձ լսի:

Թաքաւորն ասաց.— Ասա՛, որթի:

Ասեց.— Թաքաւոր, իրեք օր ինձ ժամանակ տուր, դամ բաց անեմ, մտիկ տու:

Ասեց.— Լա՛ւ, իրեք օր քեզ ժամանակ:

Տղեն էտ ժամանակը առաւ ու էկաւ գլուխն առաւ յա՛ հոս յալլա, փախչի, որ պրծնես, դըբա իրան երկիրը: Իրեք օր ճամփա էկաւ, մտածեց թե կարաւ շեմ պրծնիլ պառաւի ձեռիցը, մի ձորի մեշ ման էկաւ մի զաղա քթաւ, զաղի բերնին էլ մի ջաղացի քար կար քցած, զնաց կողքերը պտըտվեց, մի տեղից ծակեց, նի մտաւ էտ զաղեն, մնաց ըտի:

Իրեք օրը որ թամամեց, թաքաւորը տեհաւ տղա շկա, ինքը բաց արուց, բաց անելու բաշտան, առյուծ Աղրաիլը դուա էկաւ:

ո՛չ Թաքավոր Թողաց, ոչ քաղաք Թողաց, ոչ դեղ Թողաց, իսանա-
թի ֆոտը կտրեց, ընկավ էտ տղի քամակը ման դալու: Ման գալով
էկավ էտ ձորը, գնաց տեհավ մի դաղա, ջաղացաքարը բերնին
քցած: Ջաղացաքարի ծակովը մտիկ տվուց զաղեն, տեհավ էտ
տղեն էտ զաղըմը:

— Տո իսանորթի, բա էտ դվո՞րն ես էկե, — ասեց:

Ասեց. — Ջաղացի քարի ծակովն եմ էկե:

Ասեց. — Ես էլ կա՞րամ գալ:

Տղեն ասեց. — Խի՞ չես կարալ գալ:

Պառավը գլուխը դեմ արուց էտ ջաղացաքարի ծակին, շարշար-
վեց, գլուխը անց կացավ, ջանդաքը էթըմ չի, հըմի ուղըմ ա գլու-
խը դուա քաշի, գլուխն էլ դուա չի գալի: էտ տղեն փետով բզեց էտ
քարի սեպին, սեպը որ դուա էկավ՝ քարը վեր ընկավ, պառավը
տակը մնաց ջնջիվեց:

Նոր տղեն ազատվեց պառավիցը: Հանգիստ ընկավ ճամփա
դըբա իրա տունը. էկավ տեհավ կնիկը նստած ա, էն ախպրտանց
կնանիքը չկան: Խոշ ու բեշ արեց կնկա հետ:

Նրանք հասան իրենց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րազին:

Աստըծանից իրեք խնձոր վեր էկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսո-
ղին, մինն էլ՝ անգաջ դնողին:

39. ԻՐ ՀԱՐՍԻՆ ԱԶՔ ԴՆՈՂ ԹԱՔԱՎՈՐԸ

Ժամանակով կար, չկար մի Թաքավոր, ունեւ իրեք որթի: Նա-
ղիր վաղիրը թոփ էլան, ասեցին.— Թաքավոր, տղեքանցդ պըտի
պսակես, հասել են:

Թաքավորն ասեց, շատ լավ, թող գան իրենց նետերը քցեն,
որի դուռը ընկնի՝ նրա ախշիկը ուզեմ:

Հ'առաջ մենձ տղեն քցեց իրա նետը՝ ընկավ նազրի դուռը, հենա
միշնեկ տղեն քցեց՝ ընկավ նազրի դուռը. էկավ պուճուր տղեն, նե-
տը քցեց, գնաց դեմ էլավ մի լեռ քարափի: Թաքավորը էրկսին
պսակեց, հարսնեքը բերուց տուն:

Ետ դառավ Թաքավորը ասեց պուճուր տղին.— Արթ' մըն էլ
քցա նետդ:

Պուճուր տղեն պատասխանեց.— Զէ', իմ բախտը էն քարափն ա:

Վե կացավ գնաց էն քարափի տակը կաննեց, սկսեց լաց ըլել:
Աստանից էր, էկավ էտ քարափի մեջ մի դուռը բացվեց, տղեն նի
մտավ նեքսե, տեհավ մի պառավ նստած ա:

Պառավն ասեց.— Ո՛րթի, օցն իր պորտովը, դուշն իր թևովը
կարալ չի ըստի գա, դու մո՞նց էկար:

Տղեն ասեց.— Իմ ղսմաթը ըստեղ ա, տուր տանեմ:

Պառավն ասեց.— Բալի աստված ա կամեցել, կտամ:

Վե կալավ պառավը իրա պուճուր ախշիկը տվուց տղին, ասեց.
— Ըհը', էս ա քու ղսմաթը, ա՛ռ գնա:

Տղեն վե կալավ, էկավ հոր տունը: Հերը օխտը օր, օխտը քշեր հարսանիք արուց, դրան պսակեց:

Արի որ էտ ախշիկը շատ սիրուն էր, թաքավորը միտքը փոխեց, ասեց.— Ա՛յ հա՛յ, ես թաքավոր ըլեմ ու ըսենց կնիկը իմ տղեն պահի՛:

Թաքուհին տեհավ՝ ընկավ մտքի հետ, դուսա՛ արուց, մեռավ:

Թաքուհին որ մեռավ, թաքավորը էլ ըսկի քաշվեց ոչ, ուզեց տղին փշացնի, որ հարսը մնա իրան. կանչեց, ասեց.— Մերդ խաղնի բլանիքները հետը տարել ա, պըտի էթաս բերես, թե չէ գլուխդ կկտրեմ:

Տղեն ընկավ մտքի հետ՝ մտածեց.— Աստված, իմ ճարը ի՞նչ պըտի ըլի:

Կնիկն ասեց.— Դարդ անիլ մի՛, գնա՛ իմ մոր կուշտը, նա մի ճար կանի:

Տղեն ընկավ ճամփա, գնաց իրա անոր տունը, ասեց.— Ա՛յ նանի, իմը՝ դու, քունն՝ աստված, իմ հերը էս ղազաբին՝ ա դեմ արե:

Նանն ասեց.— Ո՛րթի, յավաշ կանչեմ տղիս, նա մի իլլաճ կանի:

Նանը կանչեց տղին, ասեց.— Որթի, փեսիդ պըտի տանես էն դյունիեն՝¹, մորիցը խաղնի բլանիքները բերի:

Միըզամը ասեց.— Դե, նա՛նի, մխելի բուրթ ու մի շոր բե, փթաթեմ մեր փեսին, որ չմըսի:

Նանը բուրթ ու շոր բերուց, ղայիմ փթաթեց փեսին, միըզամը փեսին դրեց ուսին՝ ընկավ ճամփա, նի հանեց էն դյունիեն: Վե դրուց ըտեղ, բուրթը ետ արուց, ասեց.— Փեսա, դու էս ճամփեն բռնես կէթաս, ինչ կտենաս, հարց կանես, հառաչդ կգա մի գետ, նոր ընտեղ ձեն կտաս քու մորը, մերդ կգա, նոր ինչ ասելու ես՝ կասես:

Տղեն ընկավ ճամփա, գնաց: Գնաց տեհավ մի շընղիլ² տեղ, մի եզը կաննած. շատ շաղ էր էտ եզը: Էլեդ գնաց, տեհավ մի լավ

¹ Դարդ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Պատժին, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Աշխարհ, (ծանոթ. բանահավաքի):

⁴ Քարքարոտ, (ծանոթ. բանահավաքի):

արոտատեղ, մի եզր կաննած, էնքան առելս¹ ա, որ ոտի վրա չի կարճմ կաննի:

Տղեն թողուց, էլեդ գնաց. գնաց տեհավ մի պառավ, թունդիրը վառել ա, ծծերով փարատում ա, որ հաց թխի, անցավ գնաց հասավ գետին, ձեն տվուց մորը, ասեց.— Մե՛ր, խազնի բլանիքները ո՞ր տեղ ա:

Մերն էկավ, որ տղին տեհավ, ասաց.— Վա՛յ, վա՛յ, դու է՛լ ես էկե ըստեղ:

Տղեն ասեց.— Չէ՛, էկել եմ խազնի բլանիքներին:

Մերն ասեց.— Հըլա էն քարը հետդ ընկա՞ծ ա: Գնա՛, որթի, հրե գլազմի սան տակին ա բլանիքները:

Տղեն ետ դարձավ, էկավ հասավ էն պառավին՝ ասեց.— Նանի ջան, խի՞ ես դու ծծերով փարատում էտ թունդիրը:

Նանն ասեց.— Ո՛րթի, էն դլունիումը ես հացթուխ ի, ինչքան մուրտառ շոր ըլում էր, ընդով ես թունդիրը սրփում ի, հըմի ըստեղ ծծերով պըտի սրփեմ, որ ազատվի իմ ֆոքին:

Տղեն անցավ գնաց, հասավ եզանը, ասեց.— Ա՛յ եզը, տեղդ խոտ, ջաննաթ² ա, բա խի՞ ես առելս:

Եզն ասեց.— Հե՛յ հողածին, էկել ես մեզնից բան ես հարցնում, էն աշխարհի միշումը մենք շատ մեծատուն ինք, հըմի ըստեղ առելս են պահում:

Տղեն շարունակեց ճամփեն, էկավ չընդըլի եզան կուշտը, ասեց.— Ա՛յ եզը ջան, էս չընդըլի միշին ի՞նչ ես ուտում, որ ըտդար չաղ ես:

Եզը ասեց.— Ես էն աշխարհումը ախքատ ի, հըմի ըստի աստված շաղութուն ա տվել:

Տղեն շարունակեց ճամփեն, էկավ իրա միրզամի կուշտը, միրզամը դրուց դրան բրթի մեշը, փթաթեց, դրուց ուտին, բերուց իրանց քարափր:

Պառավն էկավ պաշեց ջխտի թուշը, ասեց.— Բալա ջա՛ն, դե աստված քեզ հետ, գնա՛, հաշոդութուն ըլի:

¹ Վտիտ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Դրախտ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Տղեն նանի ծիծը պաշեց, ետ դառաւ գնաց իրանց տունը: Գնաց տեհաւ, որ հերը քար ա դառել, մտածեց թե էս մոր անեծքիցն ա, որ ասեց, թե. «էն քարը հլա հետդ ընկա՛ծ ա»:

Ախպերտինքը բերին դրան շինեցին թաքավոր: Դրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Աստանից իրեք խնձոր վեր ընկաւ, մինը՝ ասողին, մինը՝ լռողին, մինն էլ՝ անգաջ դնողին:

40. ՔՅՈՍԻ, ԹՈՓԱԼԻ ՈՒ ՔՈՌԻ ՆԱԴԼԸ

Մի բազրկյան կար, իրա մեռնելու վախտը կանչեց տղին, ա-
սեց.— Որթիս, քեզ վասիաթ եմ անըմ, որդե՛ս առուտուրի կէթաս՝
գնա՛, Հալեպու քաղաքը մի էթա:

Հերը մեռավ, տարան թաղեցին, տղեն բեռները բարցեց, ամեն
քաղաք գնաց առուտուրի: Էկավ տուն, ասեց.— Ազի՛, ես պըտի
էթամ Հալեպու քաղաքը:

Ասեց.— Ա՛յ որթի, քու հերը քեզ վասիաթ արեց՝ Հալեպու քա-
ղաքը չէթաս:

Ասեց.— Ճար չկա, պըտի էթամ:

Տղեն հարց ու փորց արեց, թե ինչ բան ընտեղ գնով կծախվի,
ասին.— Շիմշատ փետը շատ թանգ ա ծախվըմ Հալեպըմը:

Տղեն առավ քառասուն դաթրի բեռ շիմշատի փետ, բարցեց,
աստու անըմը տվեց, ընկավ ճամփա:

Գնաց, շատ ու քիչը աստված գիտեր, մոտիկացավ Հալեպու
քաղաքին, մի խան կար քաղաքից դուսե, խանի նոքարները էկան
բեռների հ՛առաչը կտրեցին, թե.— Քաղաքի խաները փակած կըլի,
հըմի բերեք բեռները ըստեղ վեր ածեք, քշերն ըստեղ կացեք, առա-
վոտը շատ թեղ կէթաք քաղաք:

Բեռները վեր ածեցին, Թոփալն էկավ տեհավ, որ բեռները բո-
լորը շիմշատ փետ ա, մի բեռը գողացավ, կեսը տարավ լցրեց օշա-
ղը, կեսն էլ դրեց թախտի տակը:

էկան էտ մարթիկը հաց կերան, Թոփալն էկավ ասեց.— Էտ ի՞նչ ա ձեր բռնեիրը:— Ասեց.— Մեր վառելիքը բոլորը դրանից ա, խեղճ մարթ, ահագին ծախս ա քաշել, ահագին քրահ ա տվել, աղը բարցել ա՝ տանըմ ա կողըմն ա ծախըմ: 'Ի՛նչ',— ասըմ ա,— հոքս մի՛ հանի, էս բաղիովը օխտը ոսկի կտամ քեզ, քու ծախսդ էլ ա դուա կգա:

Էտ տղեն մտածեց, ասեց.— Ես օխտը բաղիա ոսկին առա ըստեղան հո դառա, ես էթամ մեր քաղաքը, կասեն. «Գնացիր Հալեպու քաղաքը ի՞նչ տեհար», ի՞նչ պատմեմ: Էթամ քաղաքը տենամ, հո դառնամ էթամ:

Գնաց մտավ քաղաքը, էս կողմը ման էկավ, էն կողմը ման էկավ, իրա խելքին մի ընենց մարթ չկարեցավ գտնի, որ դրանից խորուրթ հարցնի: Էթալիս տեղը բիրդան տեհավ մի դուքանի միջի մի հալիվոր մարթ դուքանըմը առուտուր ա անըմ:

Ասեց.— Բար՛աջողըմ քեզ:

— Բարե, հազար բարե էկար, դարիբ ախպեր: Ո՞րտեղանցի ես:

— Ես,— ասեց,— Էրևանցի եմ, Փարպի գեղիցն եմ:

— Բա ի՞նչ գործով ես էկել:

Ասեց.— Էկել եմ քաղաքը ման գալու,— ասեց,— բիձա, քեզ շիմշատ փե՛տ կունենա՞ք:

Ասեց.— Ինչքա՞ն:

Ասեց.— Մի տասը փութ, հինգ փութ:

Ասեց.— Ա՛խպեր, ըստեղ տասը փութով, հինգ փութով շիլնի՛. շատ ըլի՛ չորս հինգ գրվանքա, շատ էլ թանգ ա, մսխալը կաժենա հինգ մանեթ:

Ասըմ ա.— Ափի՛, վիրե՛ աստված, ներքե՛ դու, ես բերել եմ քառասուն դաթրի բեռ, քաղաքից դրսե խանի միշին բռնեիրը վեր եմ դրել, իրիկունը բեզարած գնացել ենք հաց ենք կերել, մի Թոփալ կար, շեմ իմանըմ խանի տերն էր, թե ով էր, ինձ ասեց թե. «Մեր քաղաքըմը էտ փետը մութթա ա, վառըմ են», ու տարավ շանց տվեց, որ օջաղը լիքն էր, թախտի տակը լիքն էր: Շատ որ երկար խոսացինք, տեհավ որ ես շատ միտք եմ անըմ, ասեց. «Մի՛ միտք անիր, աստված ողորմած ա, հազարից մի հետ որ Էրևանուց էկել ես Հալեպ, մեր քաղաքի հըմար պակասութուն կըլի, որ դու ըստեղան հո դառնաս», բերեց մի բաղիա, ասեց. «Սրանով օխտը ոսկի կտամ

քեզ: Հըմի բեռներս ընտեղ բռնված ա: Ափի, մի ճար արա', բալքի իմ բեռներս ընտեղան աղատես:

Ափին ասըմ ա.— Որթի, էտ շատ դժար ա, նրա հըմար, որ նրանք հ'իրեք ընկեր են, քանի ըտենց մարթիկ են էկել, թալանել են: Հըմա քեղ որ ճար անի՝ նրանց աշխին ճար կանի. զնա աշշու կուշտը:

էտ տղեն զնաց էտ աշշու կուշտը, ասեց.— Վիրև՝ աստված, ներքև՝ դու, ես իմ ձեռը քցել եմ քու փեշը¹, կամ ձեռս կտրի, կամ փեշդ: Էս նեղ տեղիցը ինձ աղատա, ինչ որ ուզես՝ կտամ:

Աշխին ասեց.— Ես քու ջանսադութունը կուզեմ. ես քեզ հաստատ խոսք եմ տալի, որ քեզ աղատեմ: Քշերը կէթաս էն մի օթախը, որ քնիլ պըտես, էտ օշաղի ծակը բաց կանես, անգաճդ դեմ կանես ընտեղ, Թոփալը, Քյոսեն, Քոռը կգան Խեր-Սոյլամազին կխոսացնեն, էն վախտը անգաջ կզնես, թե Խեր-Սոյլամազը ինչ պըտի ասի. էն ասածը կանես:

Տղեն էկավ, աշշու ասածը կատարեց, օշաղի ծակը բաց արեց, անգաջը դեմ արեց:

Թոփալը, Քյոսեն, Քոռը բերեցին Խեր-Սոյլամազին, ասեցին.— Խեր-Սոյլամազ, էրեանցին քառասուն բեռը շիմշատ ա բերել, քառասուն բեռին մենք օխտը բադիա պըտի ոսկի տանք: Քառասուն բեռը ի՞նչքան ոսկի կըռնի, մենք ինչքան կհարստանանք:

Խեր-Սոյլամազն ասեց.— Նա էրեանցի ա, ամեն քաղաք, ամեն տեղ ման ա՝ էկել, դուք որ ըտղդար գիտեք, նա ձեր ութ ղդար կիմանա. բալքի նա ասեց. «Օխտը բադիա ոսկի չեմ ուզըմ, օխտը բադիա լու եմ ուզըմ», ո՞րտեղան կտաք էտքան լում:

— Ա՛յ ձեր տունը շինվի,— ասեցին,— նա էտղդարը ո՞րդիան կմտածի կասի:

Հըմա էտ մարթը էն ծակովը լսըմ էր:

Առավոտը լիսը բացվեց, էտ տղեն վեր կացավ զնաց տանուտերի կուշտը, ասեց.— Ես ըսօր տասը օր ա էկել եմ, իմ քառասուն բեռս ըստրանք բանդ են արել, կա՛նչա տենանք ի՞նչ են տալի, ես տան-տեղի տեր եմ, վի կենամ էթամ:

Տանուտերը կանչեց Քյոսին ու Թոփալին, ասեց.— Էս մարթուն ինչ տալու եք խի՞ չեք տալի, որ էթա:

¹ Բնագրում տպագրված է ձեռը, հավանաբար վրիպակ է, (ծանոթ. կազմողի):

Ասեց.— Օխտը բաղիա դրան պարտական ենք ոսկի տալու:

Ասեց.— Ես փողի կարոտ չեմ, ես ապրանքներ շատ ունեմ, իմ շոքաններս քնում են, ապրանքս ծնելու վախտը վնասվում են, էտ մարթիկը որ խոստացել են օխտը բաղիա ոսկի տան, թող տեղը օխտը բաղիա լու տան, շորսը՝ էք, իրեքը՝ որց:

Ըտեղ էտ մարթիկը գնացին Ապարան՝ լու հավաքելու, մեկը բռնում ին, բերում դնում բաղի մեջը, մտիկ են տալի թե՛ որց ա թե՛ էք՝ թռնում, փախչում էր: էտ մարթկերանց ճարը կտրվեց, թողացին փախան ըտրա մոտից:

էտ տղեն գնաց իրա ապրանքի մոտը, համա էտ Թոփալը, Քյոսեն, Քոռը գնացին մի մարթ քթան, կանչին դրան փող տվին, հարուր մանեթ, մի ձեռք լավ շոր:

Ասին.— էտ էրեանցին ինչ տեղ կէթա հաց ուտելու, դու էլ կմենես ընդե. ինչ որ նա կուզի, դու էլ կուզես, վերչը դրա ավալախը կիմանաս, կգաս մեր կուշտը:

էտ էրեանցին էր՝ ման էկավ, ման էկավ, մտավ մի միկիտան. ըտե հաց ուզեց, մի բութիլ էլ գինի, նստեց իրա հացը ուտելու: էտ մարթը դրա եննուցը ալբիալը մտավ դրա միկիտանը. տեհավ էրեանցին ինչ ա ուտում՝ ինքն էլ ուզեց:

Ուտելու վախտը դրա կենացը խմեց, ասեց.— Ախպեր, քո՛ւ կենացը:

Նա էլ նրա կենացը խմեց: Ըտե իրար հետ դոստացան, էտ էրեանցուն պատմիլ տվեց իրա ամեն հանգամանքը: Ըտե էտ մարթը, որ էրեանցու ամեն հանգամանքն իմացավ, էկավ պատմեց Քոռին: էտ Քոռն էր՝ էքսի օրը քուշումը էրեանցու հառաչը կտրեց:

Ասեց.— Բա՛րով, Մարտիրոս շան, հերդ, մերդ ո՞նց են. ֆլան բարեկամդ, ֆլան ծանոթդ:

էտ տղեն զարմացավ, մնաց:

Ասեց.— Գոհութուն ասսու, փափագով ուզում ի քեզ տենայի, հըմի տեհա: Ես էն վախտը, որ ձեր տանն ի, դու նոր էլար մորիցդ, հաշկիդ մինը փուչ էր, իմը հանի, դրի քու հաշկի տեղը:

Ըտիան դա վե կացավ գնաց դուզ տանուտերի կուշտը:

Ասեց.— Տանո՛ւտեր, էրեանցի Մարտիրոսը, որ նրանց տանը ծառա ի, դա մորիցը ծնվեց, հաշկի մեկը փուչ էր, իմ հաշկը հանեցի տվի նրան: Մինչի հըմի պահել ի, յուլա ի էթըմ, հիմի կարըմ չեմ: Խնթըմ եմ իմ հաշկը առնեք տաք ինձ:

Ըտե տանուտերը կանչեց էրևանցուն:

Ասեց.— Էս մարթը մեր տունն էկել ա, հըմա ես չեմ գիտիմ:

Ասեց.— Էս մարթն ասըմ ա՝ քու հաշկի մեկը սրանն ա, հըմի ուղըմ ա, ի՞նչ ես ասըմ:

Ըտի դա մի օր ժամանակ խնթրեց:

Էտ տղեն դուզ գնաց հալիվոր դուքանչու կուշտը:

Ասեց.— Վիրե՛ աստված, ներքե՛ դու, ինձ մի ճար արա:

Ասեց.— Թե ճար անի՛ էն աշլին կանի:

Գնաց աշու կուշտը:

Ասեց.— Վիրե՛ աստված, ներքե՛ դու, ինձ մի հետ ազատել ես, էս հետ էլ պըտի ազատես:

Ասեց.— Էլեդ կէթաս էն օթախըմ օշաղի ծակը բաց կանես՝ ընդիւրան անգաջ կանես. Թոփալը, Քյոսեն, Քոռը պըտի էլի խեր-Սոլլամաղին խոսացնեն: Ընտե կիմանաս՝ ինչ ա ասըմ, էն էլ կանես:

Տղեն իրա վախտին գնաց էտ օթախը, էտ ծակը բաց արեց, անգաջ դրեց, տեհավ դրանք խեր-Սոլլամաղին բերին խոսացրին:

Ասեց.— Էրևանցին Թոփալի ձեռիցը պրծավ, Քյոսի ձեռիցը պրծավ, տենանք իմ ձեռիցը ո՞նց ա պրծնըմ:

Ասեց.— Նա էրևանցի ա. դուք նրա հետ չեք կարա:

Ասեց.— Էլ նա ի՞նչ կարա անի, որ իմացավ, թե հաշկը պըտի հանեն, կթողա կը փախչի:

Ասեց.— Խի՛ ա փախչըմ, կասի. «Շատ լավ. իմ մի հաշկն էլ հանեք, Քոռի էն մի հաշկն էլ հանեք, դրեք կշեռքը կըշռեք, թե որ բարերար ըլի, տվեք նրան»:

Էքսի օրը տղեն հենց ըտենց էլ ասեց:

— Բե՛րեք, իմ մի հաշկն էլ հանեք, նրանն էլ, դնենք կշեռքը կըշռենք, թե որ բարերար էլավ, նրանն ա, տվե՛ք նրան:

Քոռը էտ որ լսեց, մհանեն դուռն արեց ու դուռն էկավ. վե՛ կալավ Թոփալին ու Քյոսին, ու էն էթալն էր որ գնաց. մինչի հըմի էլ, որ էրևանցու անըմն են լսըմ, թողըմ, փախչըմ են:

Նոր ըտե էտ տղեն իրա բեռները ծախեց, մի բեռը տվեց աշու փեշքաշ, էտ քյարվանսարեն էլ թողաց դրան, իրա բեռները ոսկի շինած, ետ դառավ իրանց վաթանը:

Նրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրաղին:

Ըտե ասսանից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մեկն՝ ասողին, մեկը՝ լսողին, մեկն էլ՝ անգաջ դնողին:

41. ԹԱՔԱՎՈՐ ԳՈՂԱՑՈՂ ՏՂԱՆ

Մեկ օր քեռին ու եգանը գալիս են իրար մոտ, իրար հետ խոսք ու մին են անում, եգանը ասում ա,— Քեռի՛, արի էթանք գողութուն անելու։

Քեռին ասում ա,— էթանք։

էթում են հարևանի ծիրանը գողանալու։ Քեռին լի՛լում ա ծառը, իսկ եգանը քեռու շավարը հաքիցը ընենց ա հանում, որ քեռին չի իմանում։ Վեր ա գալի ծառից տենում ա, որ շավարը չկա հաքին։

էտ տղան էնքան գողութուն ա անում, որ ուրիշ թաքավորները էտ թաքավորին ամոթանք են տալի, թե.— Քու քաղաքըմը էտ տեսակ գող կա, դու չես կարում բռնես, ամո՛թ քեզի համար։

Թաքավորի ճարը կտրվում ա։ Իրա էրկիրը հայտարարում ա.— «էտ գողը որ գա ինձ մոտ, իմ ախշիկը կտամ նրան»։

էս գողի անունը Ջիկո ա էլե։

Ջիկոն գնում ա թաքավորի մոտ, ասում ա.— Թաքավորը ասլրած կենա, էրկրիդ գողը ես եմ։

Ասում ա.— Լա՛վ։

Ախշիկը տալիս ա Ջիկոյին։ Ջիկոն առնում ա, քեֆ ա անում։

Թաքավորը մի օր ասում ա.— Ջիկո՛, որ իմ ախշիկը առար, դու պըտի էթաս ախիւնշ թաքավորից մի բան գողանաս։

Ջիկոն ասում ա.— Ուզը՞մ ես էն թաքավորին գողանամ։

Ասում ա.— Շատ ուրախ եմ։

Ջիկոն մի օր մի հատ ղուտիկ ա շինում, մի հատ էծի մորթի

ա վերցնում, ամեն մաղից մի բոժոժ ա կախ տալի, դնում ա դուռ-
կի մեջ, կապում ա դավի վրա, ինքն էլ նստում ա դավի վրա, էթում
ա դո՛ւզ էն թաքավորի քաղաքը, որը ամոթանք էր տալում:

Գիշերվա մի ժամանակ իշնում ա թաքավորի պալատի կուշտը,
լի՛րմ ա վիրե, հաքնում ա էծի փոստը, դո՛ւզ թաքավորի գլխավիրն
կայնում, իրեն թափ ա տալի՝ բոժոժները ղնզզնզում են ու թաքավո-
րը քնած տեղից զարթնում ա, խեչ ա հանում էրեսը. «Իսուա ու Քրիս-
տոս»,— ասում:

Ջիկոն ասում ա.— Ի՞նչ իսուա Քրիստոս, ինչ բան, Գափրեյ
հրեշտրակը ինձ ղրկել ա, որ քո հոքին առնեմ:

Ասում ա.— Որ Գափրեյ հրեշտրակը քեզ ղրկել ա հոքիս առնելու,
ինձ մեկ օր ժամանակ տուր, իմ քեւիսը իմ ձեռովը անեմ, նո՛ր
տարեք:

Ջիկոն մեկ օր ժամանակ ա տալիս թաքավորին: Թաքավորը իր
պատարազը անում ա, քեւիս ա տալի իրա վազրներին ու ժողովուր-
թին: Էտ մեկ օրը անց ա կենում, մյուս օրը Ջիկոն գալիս ա գիշե-
րը, կայնում ա թաքավորի գլխավիրը, հենց որ իրան թափ ա տա-
լի, թաքավորը զարթնում ա ու ասում ա.— Իսո՛ւա Քրիստոս, իսո՛ւա
Քրիստոս:

— Դե շո՛ւտ արա,— ասում ա,— ի՞նչ իսուա-Քրիստոսի ժամա-
նակն ա, Գափրեյ հրեշտրակը բարկացել ա, արի մտի ղուտիկը, որ
պլտի տանեմ:

Դնում ա թաքավորին ղուտի մեջ, կապում ա դավի վրա, գալիս
ա դո՛ւզ իրա թաքավորի հողը:

Շանապարհին ասում ա.— Թաքավո՛ր, քեզ որ տանեմ Գափրեյ
հրեշտրակի մոտ, ասեմ. «Կատվի նման մուլավա՛», կմուլավաս,
ասեմ. «Շան նման հաչա՛», կհաչաս, ասեմ. «Էշի պես ղռա՛», կզը-
ռաս:

Թաքավորը կասա.— Լա՛վ:

Հասնում ա իրա թաքավորի պալատը:

Վազրները նստած, տղեն տանում ա ղուտիկը, դնում ա առաջ-
ները: Ասում ա.— Թաքավո՛ր, կատվի նման մուլավա՛ թող Գափրեյ
հրեշտրակը իմանա:

Թաքավորը մուլավում ա.— Միաո՛ւ, միաո՛ւ, միաո՛ւ:

Ասում ա.— Շան նման հաչա՛:

Թաքավորը հաչում ա.— Հա՛ֆ, հա՛ֆ, հա՛ֆ:

Ասում ա.— էշի նման զուա՛:

Զուում ա.— Իա՛, իա՛, իա՛, ա՛, ա՛, ա՛:

Զիկոն զուտկի դուռը բաց ա անում, Թաքավորը վեր ա կենում,
տենում ա, որ կողքերքին նստած են ուրիշ Թաքավոր և վազրեները:
Սնում ա մուրոված:

Նոր էստեղ Զիկոյի երկրի Թաքավորը ասում ա էտ Թաքավորին.— Տեսա՞ր, ինձ վրա ծիծաղում էիր, տե՛ս, տե՛ս, քեզ ա գողացի
և դու շես հասկացի:

42. ՀՆԱՐԱԴԵՏ ՔԱԶԱԼԸ

Մի եթիմ քաշալ էթրմ ա հոտաղ ըլելու:

Հասնրմ ա մե գեղ, մի մարթի ա ըռաստ գալի. ասըմ ա.—
Խաղելի՛ն, հոտաղ չե՞ս բռնի:

էն էլ ասըմ ա.— Զաթի հս էլ հոտաղի հմ ման գալի:

Տղան ասըմ ա.— Ի՞նչ պտի անեմ:

— Տասը հատ խոզ ունեմ, պտի տանես հանդը արածացնես,
բերես տունը:

էթրմ են տունը: Որ էթրմ են տունը, քաշալի հաշկը ընկնըմ
ա խաղելիների իրեք ախշիկներից՝ պուճուրին: Մտքի մեշը ասըմ ա.
«Իրեք տարի հոտաղ կըլեմ, թող պուճուր ախշիկը տա ինձ»: Ու
ըտենց էլ ասըմ ա խաղելիին:

Խաղելիներ ասըմ ա.— Շա՛տ լավ, տվեցի,— բայց իրա մտքի
մեշը ասըմ ա. «Իրեք տարի կսպհեմ, եթիմ, քաշալ տղա ա, ընենց
կանեմ, որ ինքը փախչի»:

Իրեք տարվա պայման են գրըմ, մեկն ինքն ա վեր ունըմ, մե-
կը՝ քաշալը:

Ու քաշալը խոզերը տանրմ ա հանդը:

Մի տարի պահելուց հտով խաղելիների մենժ ախշիկը էթըմ ա
մարթի: Մի տարուց հտն էլ էն մեկն ա գնըմ:

Մներմ ա պուճուրը:

Մի վախտ հտով խաղելիների պուճուր ախշկանն է՛լ նշան դրին:
Քաշալը մնաց մտածելով:

Ասաւ.— Էս իրեք տարի ա խողերը պահէմ եմ, որ պուճուր
ախշիկը տա ինձ, էտ էլ նշանեց...

Հանդերձը նստած քարի վրա մտածում էր ըտենց, բիրտան տե-
սավ, որ մի ամպ բանցրացավ: Անձրև էր ուզում գար: Քաշալը տե-
սավ, որ իրա հաքին զատ չկա բլրզից ու շալվարից սավալի, պտի
թրշվի, հանեց շորերը, ֆորեց ֆողի մեշը, քարն էլ դրեց վրեն, ինքն
էլ պըպըզեց քարի վրեն: Անձրև էկավ:

Անձրևը կտրվելուց ետով հանեց, հաքավ:

Տեսավ կողքին մի մարթ, ասեց.— Քաշալ, էդ ո՞նց ա, որ չես
թրշվել:

Քաշալն ասեց.— Ըհըմ, ֆանդ եմ գիտում:

— Ի՞նչ կըլի ինձ ասես:

— Դու սատանա ես,— ասեց,— շատ բա՛ն գիտես, բա խի՞
ինձ էլ չես ասում:

— Բան չե՛մ գիտում:

— Չէ՛, գիտում ես:

— Դե լա՛վ, քաշալ, ձեռդ դիր խողի վրա, ասեմ:

Քաշալը դրեց ձեռը խողի վրան:

Սատանեն ասեց.— Վը՛ռթ,— ու մեկ էլ տեսավ, որ ձեռը կպել
ա խողի մեշկին: Քաշեց ձեռը, պոկ չէկավ, խողը ճվաց:

Քաշալն ասեց.— Սատանա, դե բաց արա, իմ ֆանդն ասեմ:

Սատանեն ասավ.— Չէ՛, չեմ բաց անի, դու քու ֆանդն ասա,
նոր բաց անեմ:

Քաշալն ասեց.— Շորերս ֆորել եմ, չի թրշվել:

Սատանեն ասեց.— Աճիկ-մաճիկ զընդա շո՛:

Ասեց-չասեց, քաշալի ձեռը պոկ էկավ:

Ու սատանեն կորավ:

Քաշալն ասեց.— Էս լա՛վ. սրանով թե մի օյին խաղամ խաղե-
ինի գլուխը՝ ախշիկը կառնեմ:

Խողերը ճաշին վեյնում ա, զալիս ա տուն: Դստախունն էլ կա-
պում ա գլուխը, տքտքալով զալիս տուն:

Խաղեինն ասում ա.— Տո՛, նեյրաթ քաշալ, էս վախտ ո՞ւր բե-
րեցիր խողերը:

Ասեց.— Խա՛ղեին, հիվանդ եմ, մեռնում եմ:

Ասեց.— Լա՛վ, գնա պառկի:

Մի օրից ետով խաղերին խնամիքը էկան, որ պուճուր ատշուղ-կան տանեն, հրսանիք անեն:

Հրսանքավորը էկան նստեցին, զոնքաչը փեսին տարավ ուրիշ օթախ՝ ատշուղ մոտ:

Քաչալը դռան արանքից մտիկ էր անում. տեսավ, որ փեսեն ձեռք քցեց ատշուղի շինքովը, որ պաշեր, ինքը ասեց.— Վր՛ոթ:— Ու տեսավ, որ փեսեն կպավ ատշուղին:

Էկավ ինքը թունդորի կողքը պառկեց, ըսկսեց տքալը: Հեշ մեկը գլխի շրնկավ, թե ինչ էլավ:

Մի վախտ ետը քավորը թասը ձեռին օրհնելու վախտը ասեց.— Կանչե՛ք փեսին, որ խմում եմ նրա ու ատշուղ կենացը:

Ձոնքաչը գնաց, որ կանչեր: Գնաց տեսավ, որ փեսեն ձեռք քցել ատշուղի շինքովը, թուշն ա պաշում:

Ասավ.— Բալա՛ ջան, էտ քու կնիկն ա, հետով էլ կըլի, արի՛ հիմի քավորը կանչում ա քեզ:

Փեսեն միթամ չլսեց: Քաչալը դռան արանքովը թամաշա էր անում:

Ձոնքաչը ձեռք քցեց փեսի վզովը, ասավ.— Արի՛ բալա ջան, ուշ ա, քեզ էն ուզում:

Քաչալը էտ վախտը ասավ.— Վր՛ոթ,— ու տեսավ, որ ըտ էլ կպավ:

Ինքը գնաց, է՛լը պառկեց տքտքալով:

Մարթ շիմացավ:

Քավորը տեսավ, որ փեսան ետացավ, խնամուն ղրկեց: Խնամին գնաց մի յուժրուղ տվեց կնկա շինքաքորին, թե. «Ա՛յ կնիկ, ատիւր ըտրանք ջահել են, հո դու էլ ջահել շե՛ս, արի՛, խնամիքը ետացան»:

Քաչալն էտ վախտը է՛լը մտիկ էր անում դռան արանքովը: Խաղերինը որ կնկա ուսիցը քաշում էր, քաչալն ասեց.— Վր՛ոթ,— էլը կպավ:

Ինքը է՛լը գնաց պառկեց:

Քավորը տեսավ, որ էլի՛ ետացան, ինքը վե կացավ գնաց: Խաղերինն ասեց.— Ա՛ման, եռու կաց, ըստեղ թլըսմ կա:

Քավորը կայնեց զատ:

Խաղերինն ասեց.— Քավո՛ր, էլ մի կայնի, քաչալին ղրկե. թող էթա մուլին բերի:

Քաշալը տքալով գնաց: Հասավ մոլլի գեղը, գնաց մոլլի տունը, կինն ասեց, որ.— Մոլլեն տանը չի, գնացել ա թուխթ անելու: Ասեց.— Խի՞ ես ուզում մոլլին:

Քաշալը պատմեց:

Ասեց.— Դե որ ըտենց ա, ես կգամ, ես էլ թուխթ անել գիտեմ: Ու էլան, դուռան-մուռան բոխշա արին, էկան:

Ծամփին մի մենծ ջուր կար, քաշալը տկլորացավ, մտավ ջուրն անց կացավ, էս դիհը շորերն հաքավ:

Ասեց.— Դե դու էլ արի՛, ես փոսի մեշ կմտնեմ, որ շամընաս:

Մոլլի կնիկը տկլորացավ, շորերը բոխշա արեց, դրեց գլխին, ձեռքերով բռնեց, մտավ ջուրը. համա քաշալի աշկը տակնհան մոլլի կնկա վրա էր:

Մոլլի կնիկը դուռ գալու վախտը քաշալն ասեց.— Վր՛ոթ:

Մոլլի կնկա ձեռները կպավ բոխշիցը, բոխշեն կպավ գլխիցը: Մոլլի կնիկը տեհավ, որ չի կարում պոկի գլխից, շատ շարշարվավ ու լաց էլավ:

Քաշալն ասեց.— Բա դու ասում իր ես կարամ թուխթ անե՛մ, բա խի՞ դու էլ ըտենց ըլար:

Ասեց.— Եսի՛մ:

Ու ըտենց տկլոր, ձեռներն ու բոխշեն գլխին, քաշալը բերեց գեղը:

Հրսանըքավորները բիրատի թոփ են էլե խաղեինի հայաթը: Բիրատի ըսկսեցին ծըծաղալը, թե քաշալն ի՞նչ ա բերում:

Քաշալը մոլլի կնկանը շիփլաղ տարավ խաղեինի կուշտը: Խաղեինն ասավ.— Կա՛ չկա, էս քաշալի բաներն են:

Քաշալին ասին.— Ա՛յ քաշալ, էս դո՞ւ ես ըսենց արել:

— Ես խապար չեմ,— ասեց:

Տանուտերն էկավ, քաշալին մի էրկու սիլլա տվեց.— Շո՛ւն-շան որթի,— ասեց,— էս քու բաներն են որ կան, շո՛ւտ արա աղատի:

Քաշալը ծիծաղեց, ծոցիցը հանեց խաղեինի հետի գրած պայ-մանը, ասեց.— Տանուտե՛ր, դե կարթա՛:

Տանուտերը կարթաց, տեսավ, որ պուճուր ախշիկը պտի տա-լին քաշալին, որ իրեք տարի հոտաղ էր էլել:

Տանուտերն ասեց.— Է՛լը ախշիկը կտամ, քեզ, էս մարթկանցը պրծացրու:

Քաշայն ասեց.— Չէ՛, բեր պայման գրենք քու ձեռովը, նոր
ապատեմ:

Տանուտերը պայմանը գրեց:

Քաշալը պայմանը գրեց չեբը, հնաց նպածների մոտ, ասեց.—
Աճիկ-մանիկ, գընդա շո՛ւ:

Ու արահալը պոկ էկան իրարից:

Ախշիկն առավ քաշալը, նո՛ր էն խնամիքանց մի նոր ախշիկ
ճարեցին էտ գեղիցը, որ դարդակ չէթային:

Քաշալի համար խաղեինը հրսանիք արեց, օխտը օր, օխտը
գիշեր կերան, խմեցին, քեֆ արեցին:

43. ՆՈՒՔԱՐ ՍԻՄՈՆԸ

Մեկ տղա՝ անունը Սիմոն էր: Գնաց մեկ մեծատան հոտաղ էլավ, Սիմոնին տանու տղա ճանանչեցին, շունքի իրանք ժառանգ շունեին:

Դե՛, մեծատանը ամեն բան կպատահի: Էտ տանից պակասում էր ամեն բան: Աման էր ջարթվում, ասում էին՝ Սիմոնի արածն ա, աքաշներից պանիր էր պակասում՝ ասում էին Սիմոնի արածն ա, վերշով-վերշո ի՞նչ որ պատահում էր, ասում էին՝ Սիմոնի արածն ա:

Մի հատ լավ էրինջ ունեին. նախրից իրիկունը էկավ տուն, գիշերը բիրտան սատկավ: Հարսները գնացին տեսան, որոշեցին, որ էլի Սիմոնի արածն ա:

Խազեխեններն էկան տուն, հարսները պատմեցին, թե էն կարմիր, լավ էրինջը սատկել ա, ասին.— էլի Սիմոնի արածն ա:

Անցավ, բանի տեղ չդրին:

Էկավ, որ դրանց մեծ հարսը էրկուհոգիս էր¹. բերեց մի լավ տղա:

Բարեկամները, հարևանները իմացան, որ դրանց տղա ա էլե, իրանցից շատ ուրախացան: Էկան բոլորը աշկալիսեք, ուրախացան, քեֆ արեցին, դհոլ-զուռնա ածեցին, խաղացին:

Մեծ խազեխներ գնաց բարեկամներու մեջ ման գալու, տեսավ ի՞նչ, Սիմոնը նստել ա մե քնջում, լաց ա ըլնում:

¹ Հղի, (ծանոթ. բանահավաքի):

— Ա՛յ տղա, Սիմոն, ընչի՞ ես լաց ընում: Էս բոլորը քեֆ են անում, ուրախանում, բա դու խի՞ ես լաց ընում:

— Լաց չըլեմ, ի՞նչ անեմ, խաղերն: Ինչ որ պակասում ա, ասում եք՝ Սիմոնի արածն ա, հիմի էլ հարսն ա ազատվե, տղա բերե, վախճմ եմ ասեք՝ էլի Սիմոնի արածն ա:

44. ԹԻԹԵՌԻ ՄՈՐԱՔՈՒՅՐԸ

Մի մարթ ու կնիկ են ըլլմ, ունենում են մի հատ թամբալ ախ-
շիկ: Էտ ախշկա ձեռքիցը ոչ մի բան չի գալի:

Հերնը մերը մտածըմ են. «Ա՛յ որթի, բա որ դու մարթի գնաս,
քու բանը ո՞նց կըլի»:

Մարթը կնկանը կասե. — Ա՛յ կնիկ, ո՞նց անենք, որ մեր ախ-
շիկը մարթի գնա, տանը շմնա:

— Ի՞նչ անենք, բեր ասենք, որ՝ որթի՛, մեր ասկը շատ բանե-
լուց թիթեռ ա դառնում: Էն վախտը քեզ չեն թողալ աշխատանք
անես:

Ուրիշ գեղըցիք գալիս են Էտ ախշկանը նշան են անում:

Էկավ հարսանիքի օրը, որ պետք ա տանեն, հերը ախշկանը
ասաց. — Ա՛յ որթի, մորաքրոշդ տես՝ քու օրը լաց ի՛լ, որ շատ աշ-
խատանք շտանես. թե չէ կըլես թիթեռ, կթռչես էրկինք:

Խնամինները հրսանիք արին, տարան: Կեսուր-կեսարը հարսին
աշխատանքի չին թողըմ գնա, վախենում ին, որ թիթեռ դառնա: Մի
վախտ ետը հերթըրիցը մի հատ թիթեռ թռա՛վ, վեր էկավ հարսի
թեքրի վրա:

Հարսը թիթեռին ասաց. — Բարո՛վ, հազար բարի էկար մորքուր
ջան, ո՞նց են տղեքդ, ախշկեքդ:

Կեսուրը հարց տվեց հարսին. — Էտ ի՞նչ մորքուր ես հարցնում:

Հարսը պատասխանեց.— Ախր էտ իմ մորթուրն ա, շատ աշխատանք անելուց էլալ թիթեռ ու թռավ էրկինք: Հիմի «վա՛յ» ենք անում, շենք տենում. էսօր էկել ա ինձ տեսութան:

Էտ խոսքից ետը թիթեռը թռնում ա, գնում: Ունտուց ետը հարսին շեն թողում աշխատանքի գնա:

45. ՍՏԱԽՈՍ ՀՈՎԻՎԸ

Մե թաքավոր ունենում է մե ախշիկ, հայտաբարում է իր երկրին, որ թիմ ախշիկը տալըմ եմ մարթի, վո՞վ կանա ընենց սութ ասի, որ մեշը աղորթ չըլի, ախշիկս ընդրան կտամ»:

Հմմեն սութ ասեցին, ոչ մեկը չկարացան էնենց սութ ասի, որ աղորթ չթթնի միշին: Ընտեղի նստող մարթիքը մի բան քթնում ին աղորթ:

Մնացել էր էդ քաղթի մեշը մի հատ նախրչու տղա: էդ տղեն մտածեց. «Յավաշ, ես էթամ մե սութ ասեմ, բալի էդ ախշիկն առնեմ»: էլավ ու գնաց դուզ թաքավորի դարվազի առաջը, կայնավ ու դարվազը ծեծեց:

Դռնապահը դուռ էկավ ասեց.— Ի՞նչ մարթ ես:

— Սութասան եմ, էկել եմ սութ ասեմ:

— Համեցեք էթանք:

Տղին գնաց, թաքավորի առաջը կայնավ:

Թաքավորը հարցրեց.— Ի՞նչ տղա ես:

— Թաքավորն ապրաստ կենա էկեր եմ սութ ասեմ:

Թաքավորն ասեց.— Ասա՛:

Ասեց.— Թաքավոր, ես շատ հարստի տղա եմ, քու հերդ առաջ քասիր էր, էկեր էր իմ հորիցս փող էր վե կալե պարտքով, մե սապատ զո՛ւտ ոսկի: Հետով, հերդ ալլամ-դուլլամ մարթ էր, վերնից փող էր առնըմ, չէր տալըմ: էտենց էլ իմ հորըս փողը չէր տվե: Ընդրանով էլ քու հերդ հարստացել էր, էլեր էր թաքավոր, հիմի էլ դու

ես թաքավորս իմ հերս քասըբացավ, էլավ նախընտրի, ես էլ եմ նախընտրի:

Վաղիր-վաքիր ասեցին.— էտի աղորթ է, մարթ կա կհարստանա, մարթ էլ կա՝ կքասիրանա:

— Դե գնա, հառավոտ արի,— ասեց թաքավորը:

Տղեն գնաց, էն մեկել օրը նորից էկավ, ասեց.— Թաքավոր, որ իմ հերս քասիրացավ, էլավ որ էթա օտար երկիր աշխատանք անի, մորս ասեց. «Կնիկ, թնդիրը վառի, որ ես գամ, հաց ուտեմ ու էթամ»: Հերս գնաց գեղի մեջը, շա՛տ ետացավ: Մերս վառեց, խավիժ էփեց: Տեսանք, որ հերս շատ ետացավ, հորս փայլ մերս վե կալեց, լցրեց մե ամանի մեջ, դրեց մեր թախտի տակը: Մնացածը մենք կերանք: Հետո հերս էկավ. մերս ասավ. «Դե նստի, հաց բերեմ կե»: Հերս ասավ. «Ընկերներին տունը կերեր եմ, չեմ ուտի»: Հերս գնաց, Հորս էթալուց ետ օխտը տարի չէկավ: Ես մեծացեր ի՛ էղե տասնէրկու տարեկան տղա: Մե օր խապար էկավ, ասին. «Հերդ դալըմ է»: Ես վազեմազ գնացի հորս դեմ, Հորս հետ մեկտեղ էկանք տունը: Հերս ասեց. «Կնիկ, ես սոված եմ, մե քիչ հաց բեր ուտեմ»: Մերս ասավ. «Յեմալաչ էլլեմ, թնդիրը վառեմ, կերակուր էփեմ»: Ես ասի. «Ատե, բա էն տարին որ էթում էր, խավիժ արեցիր, բա հայրիկի փայլ ո՞ւր ա, բե թող ուտի»: Մերս ասեց. «Վա՛յ, անջաղ միտս քնկավ, էն է, թախտի տակն է»: Ու գնաց բերեց, դրեց հորս դեմը. վրեն շորս մատ թող էր դրե, էդ թողը վրայիցը դեն քերեց ու վե կալեց մի թիքա դրեց բերանը: Ընենց տաք էր մնացե խավիժը, որ բերանը դաղեց, բեյնից քցեց գետինը, գետինը ծակավ, գնաց գետնի տակը, հընգավ ծովի մեջը, էնենց խշշաց, որ հլա խշշոցը անգըճիս է:

Նստող մարթիքն ասին.— Դրա կեսը աղորթ է:

էդ օրն էլ խեղճ տղին դրկեցին:

Տղեն գնաց հընգավ դեռ ու դեն, բավականի ուռ քաղեց, բերեց մե մենծ սապատ գործեց, դրեց մի հատ օրանի սելի վրա, լծեց կզները ու դուզ քշեց թաքավորի դուռը:

Դուռը ծեծեց, դռնապահն ասեց.— Ո՞վ ես:

— Ես եմ,— ասավ,— բաց դուռը, մի սութ եմ բերե, դուռը չի մտնի: Դուռը բացեց: Սելը զոռով քաշեցին հայաթը, կայնացրին:

Տղեն էլավ դուռը թաքավորի կուշտը: Ասեց.— Թաքավոր, էն սապատովը, որ իմ հորը փող եք պարտք, տվեք, ես էթըմ եմ:

Ըտեղ նստող վաղիր-վաթիր բոլորը թափան դուա:

Ասին.— Ա՛յ մարթ, ըտենց սո՛ւթ կըլլի, էդ սապատով ոսկին
ձեզի ո՛ւտ էր:

Ասաւ.— Դե որ սուտ է՝ ախշիկը տվեք:

Թաքաւորը ասեց.— Թե ասենք՝ աղորթ է, ոսկին պիտի տանք,
թե որ ասենք սութ է՝ պետք է ախշիկը տանք:

Ու որոշեցին ախշիկը տալ: Չորանը ախշիկն առաւ ու գնաց:

46. ԱԳԱՀ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

Մե քասիբ մե կոտ ցորեն վե կալեց, որ տանի ջաղաց՝ աղա։
Տեսաւ մե հարուստ մարթ ջաղաշին դանն ա աղում։ Ինքն էլ աղաց։
Հարուստը մտածեց, որ էդ քասըբի ալրիցը կլոճ թխեն։ Ասեց
քասըբին.— Ա՛յ տղա, արի կլոճ թխենք։

Քասիբը ասեց.— Ա՛րի թխենք։

Հարուստը մտածում էր, որ ըմմեն քասըբի ալրիցը թխեն։—
Ա՛յ տղա,— ասեց քասըբին,— բեր մե պահման անենք. ես ջրկաց-
նեմ, դու պնդացրու։

Քասիբը համաձայնվաւ։

Հարուստը բերեց մի բոլո ալուր քցեց մե մենծ տաշտի մեջ, էր-
կու վեղրո ջուր լցրեց վրեն, խառնեց և քասըբին ասաւ,— Դե՛ բեր
պնդացրու։

Խեղճ քասիբը ինչքան որ ալուր էր աղացե, հըմմե՛ն լցրեց էդ
շրի մեջը, անջաղ որ պնդվաւ։

Է՛հ, բերին թխին։ Էփաւ, կլոճները հանին։

Հարուստը մտածեց. «Ո՞նց անեմ, որ էս կլոճները ես մեննակ
ուտեմ»։ Քասըբին ասեց.— Ա՛յ տղա, արի սութ ասենք, ով սութ
շատ ասի, կլոճները ընդրան մնան։

Քասիբը օժարվաւ։ Ասաւ.— Վո՞վ առաջ ասի։

Հարուստն ասաւ.— Ծս կասեմ։

Ու ըսկսեց։— Մի օր ես դդմի կոճ իմ առե, լցիւր իմ ջերս, որ
քերիմ տիմ էրեխեքին։ Մեկը ջերիցս ընկեր էր մեր կալը։ Էդ կոճը

կանաչներ էր: Բարցրացաւ էտի, թաղ քշեց, էդ թաղը գնաց Արզա-
քանա սարերով ընցաւ, գնաց Ալազազա քամակով ընցաւ, գնաց
Արարատի դոշովը պտտաւ, Արազի վրայով ընցաւ Արազդայան,
էլաւ մի մենծ կարմունճ, հըմմեն մարթիքը, սեւ, դաւա, անցնըմ
ին վրովը:

Հարուստի սութը վերչացաւ, ըսկսեց քասիբը:— Մեզի մե հատ
հաւ ունինք. էդ հաւը կորաւ մարտի մեկից մինչի հօքոստոսի
վերչը: էդ հաւին շատ ման էկանք, չգթանք: Մենք էլ ցորեն ծծե-
ցինք, դարման կոլոններ ինք կալը: Ես գնացի մեր մարաքը, որ
թամուղացնեմ, էդ դարմանը լցնենք մարաքը: Դուռը շխտի, շխտի՝
չի բացվըմ, գնացի փանջարեն քանդեցի, ներս մտա տեսնեմ, ո՛ր
հաւը էնքան ա ածե, քառասուն գաղանոց մարաքը լիքը լցվեր ա.
և հաւն էլ էկել դռանը դեմ առել, սատկել ա: Մարաքից էլամ, քա-
ռեշտը¹ վի կալիմ, մտամ մարաքը, էդ ձվերը բոլորը թափիմ կալը,
քառեշտով աշանիմ², արիմ մե մենծ կալ, բերիմ կամերը լծիմ,
տվիմ վրեն ու քշիմ: Մեծիմ, հաւաքիմ, կոլոնիմ, աղոթրանի քա-
մին էլաւ, էրանիմ՝ աքլոր, վառեկ իրարից ջոկիմ: Մնաց քողարը³,
Քողարն էլ ծեծիմ, մե հատ չուլախ դադ էլաւ: Հետո էդ դադը կորաւ,
շատ ման էկամ՝ չգթամ: Գնացիմ թուղթ իշկալ տվիմ, թուղթաբա-
ցը ասեց. «Գնա մե հատ քառասուն գաղանոց խոր փորի, մե հատ
ասեղ տնկի մեշը, էլ կայնի ասեղի գլխին. որտեղ ըլլի քո դադը,
կերևա»: Ես էլ կացի ըտենց արի. ասեղը տնկի, կայնամ ասեղի
գլխին, տեսնամ դադը Հնդու-Յաման կամ են լծե ու քշըմ են: Ասե-
ղի գլուխը մե հատ մենծ փիլաքան դրեր իմ, էդոնք իշամ ու դուզ
գնացիմ Հնդու-Յաման: Ղազին անգաճից պինդ բռնիմ, ասիմ՝ էս
իմ դադն ա: Գործը ընկաւ դատարան: Ղազը հասցրին ընծի և դազի
աշխատանքը մե կոտ կորեկ կտրեցին, էդ կորեկը տվին ընծի: Բա
էդ մե կոտ կորեկը ընչո՞ւ տանիմ: Մտածի, մտածի, մե հատ ֆուր-
դուն բերիմ, բարցեցիմ էդ ֆուրդունին, ծանրութունից ֆուրդունի
ակնեքը կտտրան: Ի՛նչ որ բերեցի, բարցի՝ դաթր, ձի, դաւա, գոմեշ,
ոչ մեկը չկարացան տեղից իրար տա: Մեկ էլ տեսամ մե մարթ էն
յանից էկաւ, ասեց ընծի. «Տո՛ անմիտք, ի՛նչ ես անըմ, մե հատ
որը լու գթի մորթի, ընդրա տիկը հան, հըլը մե բան էլ կորեկ առ,

¹ Հոսեի, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Փռելը, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Մնացորդ, խզուզ, ծանծ, (ծանոթ. բանահավաքի):

լի՛ց լվի տկի մեշը, բերանը կապի, քի՛ց դազի վրեն, դու էլ հեծի՛,
գնա. էլ ընչի՛՝ ես մացե շիվար: Ես էլ ըտենց արիմ: Գնացիմ, գնա-
ցիմ մե հատ լավ ուրց լու գթամ, բերիմ մորթիմ, լազաթին դրա տի-
կը հանիմ, միսը քցիմ դեն, կորեկը լցիմ տկի մեշը, հըլը կես մասը
դարդակ մնաց:

էտ վախտը հարուստը քասրբի թեը բռնեց, ասավ.— Հերիք ա,
ես գիտեմ, դու հըլը շատ գլխիցդ դուա կտաս, վե կալ կլոճները, գնա:
Քասիբը վե կալավ կլոճները, տարավ տուն:

47. ԱՆԿՈՒՇՏ ՏԵՐՏԵՐԸ

Մե քասիր մարթ առավոտ առավ իր քլունդ, գնաց մեշեն քութուկ հանելու։ Մե քութուկ հանեց, տակն ոսկի դուա էկավ։ Մարթը, եփ որ տեսավ ոսկին, շիվարավ։

Ասաց.— Ես ի՞մալ էնեմ, որ էտ ոսկին տանեմ մեր տունը։

Գնաց ճամփիսու վրեն կայնավ, տեսավ, որ մեկ տերտեր էկավ, յոթ ջորի առեչ։

Ասաց.— Վա՛յ, էտ լավ էղավ, որ զինք տերտեր մարթ է, ոսկին սալամաթ կտանի մեր տուն, հեշ մե մարթու չի ասե։

Եփ որ տերը հասավ իրեն, առավ.— Տերտե՛ր, լավ էղավ, որ դու պատահար ինձի։

Ասաց.— Ինչի՞ համար։

Ասաց.— Տերտե՛ր ջան, իմ պապիկ մեռնելու ժամանակ տարավ մեր տան ոսկիք խորեց մեշայի մեշը, ես էսօր գնացեր եմ, հաներ եմ։ էսօր յոթ օր ճամփիսու վրա կայներ եմ, շատ մարթիկ էկեր գնացեր են, բայց ես ըխտիբար¹ չարի ուրիշներին, քոն ըխտիբար կանեմ, չունքի դու տերտեր ես, օրհնած ես, կպախես իմ սրոր։

Տերտերն ասաց.— Օ՛րհնած, էտե՛նց բան կա, շո՛ւտ ասա ինձի։

Խոսեցին, որ տերտերը ջորիքով տանի, յոթը ոսկի հախ առնե։

¹ Հավատարմություն, (ծանոթ. բանահավաքի)։

Գնացին մեշան, ոսկին բառցին, էղավ յոթ ջորու բեռ: Էկան ճամփիսի մեշ, տերտերի միտքը պղտորվավ:

Ասաց.— Օ՛րհնած, իմ բաժինը քիչ ի:

Քասիրն ասաց.— Մե բեռ թող քոն էղնի, քշի՛ էթանք:

Մի քիչ տեղ գնացին, նորից տերտերի սիրտը պղտորվավ:

Ասաց.— Օ՛րհնած, իմ բաժին քիչ ի:

Քասիրն ասաց.— Տերտե՛ր, թող էրկու բեռ քոն էղնի, քշի՛ էթանք:

Մե քիչ տեղ էլ գնացին, տերտերի սիրտը էլի՛ պղտորվավ: ասաց.— Օ՛րհնած իմ բաժին քիչ ի:

Ասաց.— Տերտե՛ր, թող հինգ բեռ քոն էղնի, էրկուսը՝ ինձ, քշի՛ էթանք:

Մե քիչ որ գնացին, էլի՛ տերտերի սիրտը պղտորվավ:

Ասաց.— Օ՛րհնած, իմ բաժին քիչ ի:

Քասիրն ասաց.— Տերտե՛ր, յոթը բեռն էլ քե՛զ, աստու կրակն էլ քեզ, քշի՛ էթանք:

Հասան ախպրի վրեն: Տղեն շատ ծաւլըցավ:

էտ խաղնան որ գտել էր, միչեն մե խորոտ ոսկե թաս էր գտե, հանեց ուր ծոցեն էտ թասը, ջուր խմավ ախպրեն:

Տերտերն ասաց.— Օ՛րհնած, մեկ թաս էլ տուր ես խմեմ:

Ջուրը խմավ, թասը դրավ ուր ծոցը, ասավ.— Օ՛րհնած, ես տերտեր մարթ եմ, էս թասը զիս կպատկանի:

Տղեն հերսոտավ, ձեռը զարկեց խողին, մե ճանկ խող վերցրեց, չրփեց տերտերի աշկերի մեշը:

Տերտերի էրկու աշկը քոռացավ, նստավ ճամփիսու մեշտեղ:

Տղեն ջորիներն ու թասը տարավ, շուր էսօր էլ կուտե, կխմե:

48. ԱՆԳՐԱԳԵՏ ՏԵՐՏԵՐԸ

Տերտերը ամեն օր էթում էր ժամը, շանգ ժողովրթի հավաքվիլը՝ փնքը դուռ էր գալի ժամից։ Ժողովուրթն ասում ին.— Ա՛յ տերտեր, խի՞ չես համփերում, որ գանք, նոր ասես ժամը։

Ինքն ասում ա.— Նտացել եք, ես ի՞նչ անեմ, թող թեզ գայիք։ Մի մարթ մտածեց, ասեց.— Ըսենց բան չի՛լնի, արիք, ես ղաստամեռ կտամ, ինձ տարեք ժամը, տենանք՝ տերտերը կարթալ գիտա՞, թե՞ չի գիտա։

էտ մարդը ղաստամեռ ա տալի, տանում են ժամը, պառկեցնում։

Տերտերը առանցի ժողովրթի հավաքվիլը էթում ա ժամը, ըսկըսում ա մեռելի իրքը կատարիլը, գլխավիրեն կայնիլն ու ասիլը.— Գլխիցդ մինչև ոտներդ ալելո՞ւ յաա՛ա։

Գրնում ա օնների տակը, կայնում ա, ասում ա.— Օններիցդ մինչև գլուխդ ալելո՞ւ յաա՛ա։

Ձախը կայնում ա ասում ա.— Ձախից մինչև աչդ ալելո՞ւ յաա՛ա։

Աչից կայնում ա.— Աչից մինչև ձախ ալելո՞ւ յաա՛ա։

Մեռելը տենում ա, որ տերտերը գատ չի գիտում, ասում ա.— Ա՛յ տերտեր. ըտենց չի, ախր մի կարգով կարգս կատարա։

Տերտերը տենում ա, որ էնա էս մարթը մեռած չի, քաշում ա փուռվառը՝ մի՛ն, էրկո՞ւ, հի՛նգ՝ տալում ա ու հաստատ մեռցընում ա։

Ժողովուրթը էս անգամ, գալիս են, տենում են, որ տերտերը
քրտնած ա, ասում են.— Տերտեր, էտ ի՞նչ ա պատահե:

Տերտերը բարկանում ա ժողովրթի վրին, ասում ա.— Անիծյալ-
նե՛ր, չեք թողում, որ մարթը մի լավ մեռնի, նոր բերեք ժամ: Չանգ
մեռցրի հոթիս դուա էկավ:

Συστημὸς δὲ τῆς

ՀԱՎԵԼՎԱԾ I ՏԱՐԱԵՐԱԿՆԵՐ

1. ԱՂԲԵՐ-ՏՂԱ ԵՎ ՔԱՌՍՈՒՆ-ԾԱՄ ՓԱՐԻ

Մե աղքատ մարդ, մե աղքատ կնիկ. էդոնք էլան, էդ քաղաքի մեջ ապրուտեները շանցկացավ, ընկան ճանփեն, գնացին. շատ ու քիչ աստված գիտենա, գնացին մե քաղաքի ուրուճուճ էկան¹: Դես ու դեն ման էկան, էդ քաղաքի մեջը կար մի լավ պարիսպ, գնացին, էդ պարսպի դուռը նստան:

Սահաթը ութին թագավորը իրա տեղը քցեց որ քներ. քնավ, էրազըմը ասսանից հրեշտակ վեր էկավ, թե.— Թագավոր ապրած՝ քու պարիսպի դուռը մե աղքատ վեր էկե իրան օղուլուշախի խեռ. էնդրա մե էրեխա է էլեր, վերջը քու թագավորութիւնը ստանա:

Թագավորը զինք զարմացավ. վեր կացավ, տեղին մեջը նրստավ, միտ արաց. «էս ինչպես բան ա. էս տեսիլք ա. էս տեսիլք չի. կրլնի՝ օր տեսիլք ա»: էդի թագաւտան մտածեց, քնավ. սահաթը ընցիւ էր, յա շէր ընցեր. էդի՝ էրազըմը հրեշտակ իջավ. «Թագավոր, ախր էնի քու թագավորութիւնը կստանա. ես քեզի բա՛ն ասի»: Թագավորը տեղի մեջ նստավ. կանչեց վաքիլ վազիրին.— Մե էլեք դուռը մտիկ արե՛ք, աղքատ կա՞, թե չկա:

Գնացին, տեհան, ի՛նչ՝ մե աղքատ՝ մե կին. կնիկը պառկեր՝ մե էրեխա է բերեր: էկան թագավորին ասեցին:

¹ Պատահեցան, (ծանոթ. բառահավաքի):

— Թագավոր ապրած՝ հայտնի է, բերած են. մի աղքատ մինա-
դաշու վրեն նստած էր, էրեխեն լաց էր ըլլում:

Թագավորը զինքը հրաման արեց վաքիլ վազիրին թե.— էն աղ-
քատինը կանչե՛ք, գա տունը:

Աղքատը էկավ, կայնավ, գլխա իշեցրեց Թագավորին. ձեռնեք
կապեց դոշին, կայնավ:

Թագավորը հարցրեց.— Այ աղքատ, դու կարա՞ս էդ էրեխին
ծախես, ես առնիմ:

Աղքատը դժվարացավ, թե.— Թագավոր ապրած, աստվածու-
թենը ընծի քաղցրացավ, մե էրեխա տվեց, ես ո՞նց ծախեմ:

— Դու աղքատ մարդ ես, ես փողով եմ առնեմ, ոչ թե զո-
ռով:

— Թագավոր ապրած, ինչպես կամենաս, էնպեսդ արա:

Կանչեց վաքիլ-վազիրին, ասաց.— Խազինիցը փող կհանե՛ք,
էրեխին կդնեք կշեռքի մե թայը, ոսկին կլցեք մե՛ թայը, էրեխի-
կշեռքով ոսկի կտաք էս աղքատինը:

Փողը տվեցին, լցեց խուրճինը. դուռ էկավ կնոջ կուշտը, էկավ,
կնկան ասաց.— Այ կնիկ, քե բռնե, թե աստված մե էրեխա չէ
տվեր, փող է. կտանինք, կշահինք:

էդոնք ընկան ճանապարհ, էկան իրանց քաղաքը:

Թագավորը սկսեց՝ իրա վաքիլ-վազիրինը ասաց.— էս էրեխին
կտանեք, ֆելան մեշի մեջ կմորթեք. շորերը թաթխեք արընի մեջ,
բերե՛ք, կտաք ընծի:

Վաքիլն ու վազիր էրեխին վերցին, գնացին, մե մեշի ըռաստ-
էկան, մե շոպանի ասեցին.— Ըսկի գառ ունի՞ս ծախու:

— Ունեմ,— ասեց հովիվը:

— Գինը ի՞նչ ա քու գառիդ:

— Դու գիտե՛ք, ի՞նչ կտաք, տվե՛ք:

Վաքիլն ու վազիրը էրկու մանեթ փող տվեցին, գառնը առան,
բերեցին, մորթեցին. էրեխի շորերը թաթխեցին արընի մեջ. վեր-
ցին-բերեցին, տվեցին Թագավորին.— Թագավոր, մորթեցինք, էս էլ
շորերը:

Խապարը վի՛րնից տանք.— խապարը վերու մարալից տանք:

Մարալը թաղա ծնեք էր. աստվածութենը մարալին էնպեսդ
խեղճ տվեց թե.— Մարա՛լ, էն էրեխին էլ պախի. քու պալեքի խետը:

Մարալը ամսով էր, օրով էր, շոջացրեց էրեխեքին:

Մեր օր մարալը իրա պալեքի խետ տարավ էրեխին մե սեյ-
քան¹ տեղ ման տալու:

Խապարը ումնից տանք:

էդ Թագավորին ուներ մե տղա. էդ գնաց ավղուշութեն անելու.
տեհավ մարալը մե սեհրանկյա՜ տեղ իրա պալեքի խետ մե խողա-
ծին էլ է ման գալըմ:

էնպեսդ շեթին թվաց. միտք արեց. «Աստվա՛ծ, ես էս մարալի
խետի տղին կարամ բռնի, թե չեմ կարա բռնիմ»:

Խելքը գնաց, ուշը գնաց, վեր ընկավ:

Վաղիրի տղան հասավ, աչքերը բռնեց, պորտն օլըրեց, էրե-
պին² ջուր տվեց, օլանմիշ արաց:

— Թագավորի տղա՛, խի՞ էդենց արեցիր:

— Խողածինի խամար արեցի. էդ խողածին էդենց խորոտ էր:
Վեր էլավ Թագավորի տղեն խետ վաղիրի տղին, ետ դարձավ,
էկավ տունը:

Թագավորը իշկաց տղի էրեսը, տեհավ տղի ըռանկը գցած էր,
ասաց.— Վաղիրի տղա՛, տղի ըռանկը խի՞ է գցած:

— Թագավոր ապրած, մարալի ճտերի խետը մե խողածին
կար, էնդրա խամար ըռանկը գցեց:

Թագավորի տղեն սկսեց, վաղիրի տղին ասաց.— Իմ խորս կա-
սե՛ք, էն խողածինը կրերի՛ բերի. չրերի՛ ես ընձի կըսպանեմ:

Թագավորը կանչեց լավ-լավ իմաստուն մարդերը.— Կա-
րա՞ք,— ասեց,— մարալի հետվի խողածինը բռնեք, բերեք տղիս
խամար:

— Մենք կարող չենք,— ասին,— էնի գութանի գնճիլով տա-
նե՛ք, քամանդ գցեք, կբռնեք:

Գնացին սեյրանկյա՜ տեղը, քամանդ գցեցին, էկան. ո՛րն
էկավ, քամանդի վերիցը թռավ, որը ցածրիցը: Մարալի ճտերը մե-
կը չբռնվավ. գնացին, վերջը խողածինը էկավ, դոշ տվեց քամա-
նդին, կայնավ: Ուզեցան պինդ բռնել. խողածինը մարալի կաթ էր
ձծեհ, շատ զվաթով էր, ճխտեց, զնճիլը կտռեց: Ըդոնք փոր-փոր-

¹ Լոգասուն-զվարճալի. (ծանոթ. բանահավաքի):

² Բնագրում՝ Սեխին, հավանաբար վրիպակ է, (ծանոթ. կազմողի):

ման հտ դարձան. էկան, թագավորին ասին.— Թագավոր, մենք չենք կարա բռնել ընդրան:

Ընդիցը մե իմաստուն մարդ էկավ. ձեռ բռնեց, կայնավ թագավորի առաջ:

— Այ մա՛րդ, ի՞նչ ես ասում,— հարցրեց թագավորը:

— Թագավոր, էն անըղան¹ լարով զավդ կգա:

Անըղան լարը էրեցին շորս տակ. գցնցին իրարի ծեր, գնացին գյուղգյահ տեղը. իշկեցին, տեհան մարալը պալեքին արածացնում էր, տեհան խողածին էլ էր մեշները. բերեցին ամենքը մեկ գլուխը բռնեցին քամանդի, ո՛րն էկավ վերից, որը ցածրից թռավ:

խողածինը էկավ, դռ տվեց, կայնավ:

էս, էն յանից փաթուժեցին, բռնեցին. շատ ուղեցան որ խոսին խողածնի խետը, լեզու շիմացավ էդ:

Թագավորի տղեն առավ իրա թարք, բերեց իրա օթախների մեջը:

Թագավորը կանչեց իրա իշխան մարդերին, ասաց.— Բռնեցի՞ք:

— Թագավոր ապրած, հա՛, բռնեցինք, բերեցինք:

Թագավորի տղեն էլ ավդուշուժեն չգնաց, սկսավ էդրա հայավար սովորըցնել: Խաց տվեց՝ շառավ խողածինը, ջուր տվեց, ասաց՝ խմի՛, շիմավ. վերցրեց, գնաց իրանց պաղջենը, խողածինը սկսեց արածելը: Ետ դարձրեց, բերեց տունը. յավաշ-յավաշ² խաց տվեց. առավ ձեռքը, յավաշ-յավաշ առավ ուտելը:

Թագավորի տղեն վերցրեց, գնաց հորը օթախը:

— Թագավոր ապրած, դու բերե՞ս, էս խողածինին կնքենք:

Կանչեց քավորին, տերտերին, գնացին. գնացին ժամը. էրեխին կնքեցին, անունը դրեցին Աղբեր-տղա³:

էդ Աղբեր-տղին վերցրին, բերեցին տունը. սկսեցին խաց ուտելը. թագավորի տղեն վերցրեց, տարավ իրան օթախը, ասաց.— Աղբեր-տղա՛, արի՛, էրթանք ճան խաղանք:

Ըրզղ⁴ քաշեց որ խաղեն. յավաշ-յավաշ սկսեց հայավար խոսելը, շատ մարդիկի տղեն էլ էկան էնդրա մոտ, որ ճան խաղ անին:

¹ Աղեղ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Հետզհետե, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Գարտաշ օղի, (ծանոթ. բանահավաքի):

⁴ Գիծ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Դարտաշ օղիին իրան ղվաթին կարահ էր. էրեխեքին ամենին էլ տփեց, ճամփու դրեց թե՛ ճաները իմա է:

Թագավորի տղեն մորը ասաց.— Այ մեր, էս օխտը օթախի դուռը խի՞ է բաց, մեկը բաց չի:

— Ի՞նչ լաղեդ ա, հարցնում ես:

— Զըլի՛, իլլաճ չկա, էն օթախի բանլիսը տա՛ս ընձի:

Մերը շատ ասաց, որդին չլսավ. բանլիսը տվեց տղին:

Տղեն Աղբեր-տղեն վերցրեց խետը. օխտը դուռը բաց էր, էն մեկ դուռը փակ էր. կայնավ, դուռը բացեց, իշկաց պատերինը. տեհավ մե շաթիլ՝ կրպցրած ին պատիցը, շաթիլի ցածը գրված էր. «Շաթիլուն իշկելուն՝ խելթը գլխիցը գնաց». կարդաց, տեհավ Քառսուն-ծամ Փարուն շաթիլն ա. խելթը, ուշը գնաց. Աղբեր-տղեն ջուր ածեց վրան, յավաշ-յավաշ օյախցավ:

— Թագավորի տղա՛, ընչի էսենց արեցիր:

— Աղբեր-տղա՛,— ասաց թագավորի տղեն,— դու էս Քառսուն-ծամ Փարուն չբերես, ես կմեռնիմ:

էկավ մոր կուշտը,— Անա՛, էդ Քառսուն-ծամ Փարուն շաթիլը ո՞րտուց ա բերե:

— Որդի՛, քու հերդ շատ ղոշուններ ջարդեց, չկարցավ բերեր, անճախ էդ շաթիլը վերցրեց, կպցրեց պատին, որ տենում ա, սիրտը հոկում ա:

Աղբեր-տղեն ասաց.— Աստված որ քոմակ կայնի, ես կարամ որ բերիմ իմ աղբոր խամար:

Թագավորի տղեն կանչեց մեյտարներին ²:

— Դու գիտե՛ք, իմ խոր իլխու մեջ ի՛նչ լավ ձիանք կան, էրկու խատ լավ ձի բերե՛ք ընձի խամար. նետ ու անեղը ո՞ր տեղն ա, էրկու խատ էլ բերե՛ք:

Մերը լաց ³ ըլլելով գեցեց իրան որդու ոտի վրեն.— Որդի՛, արի մի՛ դնա՛, էդ պազարիցը ետ դարձի, ընձի ականջ արա՛:

Շատ ասեց, տղեն քիչ լսավ: Մեյտարին հրամայեց՝ կուլանկսկուն, զախմեն պնդացնել. կուղթաֆար էլավ, շրջվավ ձիուն վրեն, սկսեցին մոր ձեռքը պագիլ:

¹ Պատկեր, (ձանոր. բանահավաքի):

² Զիապան, (ձանոր. բանահավաքի):

³ Այս բառը քնագրում բացակայում է, հավանաբար վրիպված է, (ծանոթ. կաղմուղի):

Թագավորի տղեն, Աղբեր-տղեն հալալաշմիշ էղան ձիան մեշ-
քի վրեն:

— Մե՛ր, քու ծծի կաթ հալալ արա, աղոթք արա՝ մեզի խա-
մար:

Ընդոնք քշեցին, շատ ու քիչ, ճազ կեթտի շոխ կեթտի, տերե թե-
փե դուզ կեթտի, յուլար ղորխուլուխ իտի. պիրազ կուզեկուզ կեթ-
տի»¹: Դնացին, խասան մե դեի ամարաթին. տանը դուռը բացեցին,
մե շաղաշի քար դուան դեմը դրած էր: Թագավորի տղեն ասեց.— Ես
էս քարը չեմ կարա վերցնի:

— Ես կվերցնեմ. ինչ որ չաթին բան կա, ես կանեմ:

Աղբեր-տղեն վերցրեց, դրեց դրազը. մտան օթախների մեջ-
Քառսուն-ծամ Փարին նստած էր, քյարկյահը դրեր էր դեմը, գոր-
ծում էր, ասաց.— Խո՞ղածիններ, օձն ուր պորտով, խավքն ուր թե-
վով էս տեղրանք չկարա գա, դու ինչի եք էկեր:

Աղբեր-տղեն վերուց.— Քառսուն-ծամ, քո՛ւ սերն ա բերե:

— Մկա իմ աղբրտանք կգան, ո՞նց պրտի ճուղապ տաք: Սա-
հաթի շորսն է. մնաց էրկու սահաթ օր գան, համաշա իմ աղբոր
մեկը տուն կմներ, էսօր չմնաց, դե՛, էն ճանփով կգան: Թորվան
վրիցը պղինձը ետ դրե՛ք:

Վերցրին թորվան վրիցը, ետ դրեցին:

— Թագավորի որդի եք՝ չե՛մ գիտում, իշխանի որդի եք՝ չե՛մ
գիտում. անոթի եք, խաց բերեմ, կերեք:

Աղբեր-տղեն վերցրեց.— Անոթի ենք, բեր խաց ուտենք:

Բերեցին խաց դրեցին, կերան՝ չկշտացան, վերցրեցին.— Քառ-
սուն-ծա՛մ, ո՛ր ճանփով էթանք քու աղբերների դեմը:

— Մեջտեղի ճանփով գնացին:

Էլան, մեջտեղի ճանփով գնացին. տեհան դեկրը ճանփից գա-
լըմ են. ամենքը մեկ-մեկ գերան դրած ին թեններին:

Դեկրը մոտացան.— Խողածին, օձն ուր պորտով, հավքն ուր
թևով չկարա գալ, դու ո՞նց էկար:

— Քառսուն-ծամի սերն ա բերեր:

Դեկրի պուճուր աղբոր ու միշնեկ աղբոր շա՛տ չաթին թվաց
էղու խոսքը, մեծ աղբերը կակղցրեց.— Բան չլի,— ասըմ ա,— մի՛
ջրոտեք էնդոնք վրեն:

¹ Քիչ գացին, շատ գացին, լեռ, ձոր՝ որպես դուրան գացին, ճանապարհները
երկյուղով էր, սակավ ինչ կուզեկուզ գացին, (ծաւնօ. քանաճավափ):

Վերցրին, տարան իրանց տունը, էնտեղ նստան մինչև օխտը օր. կոնախին պատիվ արեցրն: Աղբեր-տղեն ասաց.— Աղբերներ, ես էլ գամ ավղուշ, թամաշա անեմ:

Լուսը բացվաւ, էլան ընկան ճանփեն, գնացին դեերի յուրտա-տեղը: Դեերը սկսեցին, որ իրանց ավ զարկեն:

Չուրի էդոնք մեկ ավ զարկեցին, Աղբեր-տղեն տասնըխինգ ավ վազաւ բռնեց, բերեց:

Դեերը զարմացան.— Շատ լավ էղաւ. մեզի խամար ավ թող բռնն:

Էդոնք վերցրին, բերեցին տունը. մեծ աղբերը հազրեր էր կե-րակուրը.— էս օր,— ասաց,— ի՛նչ պոլ ավ բերեր եք:

— Դարտաշ օղլու շնորհիւն է. մեր բերանը չէ:

— Աղբերներ, էս մարդը էկեր է, օխտը օր թմմեր է, պատաս-խան տվե՛ք,— ասեցին պուճուր աղբորները:

Ասեցին.— Կոնախը էսքամ շնատի, ի՛նչ բանի իք էկեր, մենք էլ իմանանք:

Աղբեր-տղեն ասաց.— էկեր ենք Քառսուն-ծամ Փարուն, օր ուղինք իմ աղբորս՝ թագավորի տղին:

Դեերը սկսեցին, իրարի էրես իշկացին, ի՛նչ շնորքի տեր ես դու, որ մեր քուրը կուզիս:

— Աստու շնորքով կտանեմ:

Դեերի պուճուրը, միջնեկը ասեցին.— Ձոշ աղբե՛ր, էսդոնք ճանփու դիր, թող էթան, մենք քուր տալու չենք:

Ձոշ աղբեր վերցեց, ասաց.— Աղբե՛ր, ել գնա՛:

Աղբեր-տղեն վերցեց.— Դե աղբե՛ր, էլե՛ք կռիւ էնինք:

Կյուրդերը վերցին, գնացին սեհրանկյահ տեղը:

— Նոպաթը քումն է թե իմը,— ասեց դեր:

— Իրավունք քումն է:

Դեր կյուրդ գցեց, ասեց.— Մուղաթ կաց, Աղբեր-տղա՛:

Աղբեր-տղեն ձեռ գցեց, բռնեց. ինքը քցեց, դեր կայնաւ դեմը. դութանի պես դըպա կյուրդը դպաւ, գետինը ճղեց:

Դեր ասաց.— Արի, կյուլաշ կպնենք:

էկան կյուլաշ կպան. Աղբեր-տղեն դեին վերցեց, դրեց գետի-նը, թուրը քաշեց, հանեց որ դեի վիզը կոեր:

Դեր ասաց.— Իմ փայ քուրը պաղշեցի թագավորի տղին, էլ իմ վիզը մի՛ կտրի:

խանեց, կայնացրեց, բերեց տունը:

Միջնեկ, ջոջ դեր էկան. շատ ջրոտցան մեծ աղբորը վրեն.—
Մենք շասացինք թե. «էսդոնք ճամփու դի՛ր, թող էրթան»:

— Ես շե՛մ կարա, էգուց դուք ճանփու դրեք:

Առավոտը միջնեկ աղբեր մնաց տունը, որ ճանփու դներ, էնոր
էլ հաղթեց:

Իրիկունը մեծ, պուճուր աղբերը էկան, տեհան որ կոնախները
տունը նստած են: Զաթի մեծ աղբերը զարպը տեսեր էր, պուճուրը
էլի ջրոտցավ:

— Պուճուր աղբե՛ր, առավոտը դու ճանփու դի՛ր,— ասաց:

էն էլ որ հաղթեց, տվեցին իրանց քուրը:

Թագավորի տղեն թողեցին տունը. Աղբեր-տղան տարան ավ:

Թագավորի տղեն դռները բացեց. գնաց Քառսուն-ծամի օթա-
խը. էրեսը տեհավ որ անշափ խորոտ էր:

էլ էնդրա բան չըսեց, ձեռը ձգեց վզով, ձեռը ձգեց, ճեպիցը
մե բանալի խանեց, ժանգոտ բանալի էր. ըսկի շեն բաց արե դուռ,
ըսկի շեն բանացրեր:

Գնաց օթախների մեջ. մի օթախ ըսկի բաց արած չի. բացեց,
տեհավ մե անհոգի-հոգին գալըպ ըսկի չէ մտե. բերած ին տախտկի
վրեն մխրնած ին. մեկ սինի փլավ դրած ին դեմը, բայց դեմիցը
աղաղ էր, բերանը չէր խասնրմ փլավինը:

— Թագավորի տղա՛,— ասաց,— մե սինին քաշի՛ս դեմս, ես
ուտեմ. էս ոտերիս ձեռներիս մեխերը մե թուլցնե՛ս, էս անհոգի
դները քառսուն տարի կա մխրնած ին էստեղ:

Փլավը քաշեց աղազը, դեր լեզու գցեց, փլավ մե խետ սրբեց,
նստավ տեղ. վեր էլավ, կայնավ. թագավորի տղին մե սիլա շտը-
վեց, մե թուփ տվեց. Քառսուն-ծամ Փարու ծամերեն բռնեց, դրեց
թևերու վրեն, գնաց:

Դները էկան, տեհան, լալա քյոչուպ, յուրդու գալըպ¹:

Ասեցին.— Աղբեր-տղա՛, քու աղբեր էս ինչ օյին խաներ ա մեր
դուխը, մեր քուրը բերեցի՛ր՝ բերեցիր, չբերեցի՛ր՝ քու աղբոր արու-
նը մեզի հալալ ըլլի:

¹ Լալան (մարդը) քոչիլ է. յուրդն (բնակատեղը) է մնացել, ալսինքն՝ ոչինչ
չի մնացել, (ծանոթ. կազմողի):

— Իմ աղբոր արունը ձեզի հալալ ըլլի. քառսուն օր մահուս
սպիւնք ընձի:

Գարտաշ օղլին ընկավ ճամփին:

Աղ կեթտի ուղ կեթտի, տերե թեփե դուղ կեթտի². զնաց խա-
ռավ Մասսա պես մե սարի. դես պտըտավ, դեն պտըտավ, տեհավ
մե էր կա, էդ էրի դեմը մե ջաղջի քար են դեմ տվի:

Վեր կալավ, գցեց դեն, մտավ նեքսե, տեհավ Քառսուն-ծամ
նստեր ա էստեղ:

— Լավ շես արե, — ասաց, — էս անհոգի դե ա, դալըպ¹ շի տե-
սեր էսօր խոզին. բրդես էլ, կտրես էլ, կսաղանա:

— Ըպա էդրա հնարքն ինչ ա:

— Էդրա հնարքը դուն գիտես:

— Ոչ վառի, ոչ քաշի, տեղրանք գցի, նստի մեջը, ասա՝ խի-
վանդ Էմ, էնդրա խոզու տեղ իմացիր:

Քառսուն-ծամ էնպեսդ արեց, ուղեցավ դեի խոզու տեղ իմա-
նալ:

Դեր ասեց. — Իմ խոզին էնա ցախավելն ա:

էն մեկիլ օրը ցախավելը դարդարեց. խեռ կխաղեր, դեր էկավ.

— Անխելք, — ասեց, — ցախավելն էլ մարդու խոզին ըլլի:

Աղջիկը լացավ, ասեց. — Դու քու խոզու տեղ շասի՛ր, օր ավ-
դուշ գացածիդ պես՝ ես քու խոզու խեռ խաղամ:

— Իմ խոզին Ալակլաղա սարը մեկ գասապա² կա, էն գասա-
պեն հնար չկա մարդ ըլնի, էն գասապի դլխի մեջ սանտուխ կա,
էնդրա մեջ մե խատ շեքմեհա կա, էնդրա մեջ իրեք խատ ճնճղուկ
կա. իմ խոզին էն իրեք ճնճուղն ին, ո՛ր կէրթա, թող էրթա բերե. ես
չեմ կարամ բերի:

— Ըպա ի՛նչիս պըտի բերվի:

— Քու ծամերից էրկու խատ թել վերցնին, էթան, էրեան դար-
բին Մարկոս կա, էդ դարբին Մարկոսի ղնդանը կտտրին, շաքուճ շի-
նեն: Զնդանը չկոռվի, ծամերես էրկուս պըտի դնեն ղնդանի վրեն,
որ կկտտրի, էն շեքուճով էթան ոտերի տեղ շինեն, որ էլան էրի
դլոս, չէ՛, էլ իլլաճ չկա:

² Քիչ դնացին, շատ դնացին, սար ու ձոր գնացին, (ծանոթ. կազմողի):

¹ Կաղապար, (ծանոթ. բաճախավախի):

² Քարափ, (ծանոթ. բաճախավախի):

Դեւր գնաց ավղուշ. Աղբեր-տղեն էլավ խըսըլի միջից. նստավ Քառսուն-ծամի կուշտը:

— Խասկըցա՞ր, ինչ ասաց:

Ասաց.— Խասկըցա:

Քառսուն-ծամ էրկու թիւ քաշեց իրա ծամերից, տվեց Աղբեր-տղին: Աղբեր-տղեն կանչեց «աստված», ընկավ ճամփեն, գնաց, խասավ էրևանը, հարցրեց դարբին Մարկոսի դյուքյանը, սալիս առավ, գնաց բարև տվեց, բարևը առավ. հարցրեց.— Ի՞նչ տղա ես:

— Ուտա՛, կարիպ տղա եմ, ուզում եմ աշակերտ ըլլեմ:

— Քու հախը ինչ ա. խոսա:

— Ընծի հախ շունենամ. երոր քու զնդանը կոտրավ, իմ հախի տեղ մե շաքուճ շինես:

Կանչեցին իշխան մարդերին, պահման գրեցին:

Աղբեր-տղեն շաքուճը բռնեց ձեռը, էլավ աշակերտ:

Մե գուժանի խոփ կար, դրեց կրակը, եռնը առավ:

— Աշակերտնե՛ր,— ասաց դարբինը,— հա՛շ կայնեք, որ տա՛ք:

Աղբեր-տղեն ճգտանից հանեց ծամերը, գաղտիկ դրեց զնդանի վրեն, իրեք անգամ ուտիցը իզին անավ թե՛ տա՛մ:

— Տո՛ւր,— ասեց դարբին Մարկոս:

Ձարկելու պաշտան զնդանը շորս կտոր էլավ, ընկավ:

— Այ տղա՛, էս ի՛նչ օյին էր, քառսուն տարի է չկոտրեր էր:

— Դու շասեցի՞ր՝ «Տո՛ւր»:

Սկսեց տղի խետ կոխվ անելը:

Տղեն ասեց.— Պահման ունեմ, ընծի մե շաքուճ պըտի շինես:

Շինեց շաքուճը, հալալաշմիշ էղավ դարբին Մարկոսի խետ, ընկավ ճանփեն, խասավ Ալակյաղա սարին. ոտերի տեղը փիլաքյան-փիլաքյան շինեց շուրի գլոխը, էրի դուռը բացեց, շաքմաճեն միջից խանեց. դուռը բացեց, իրեք խատ ճնճղուկը բռնեց. էրկսի վիզը քաշեց:

Դեւր էկավ, Քառսուն-ծամի դուռը փրքվավ:

— Իմ խոգու տեղը էնդրա խամար խարցնըմ էիր, էս օյինը խանեիր իմ գլոխը. էն մե խատ ճնճուղը օր կրերի, պարե տո՛ւր, գցեմ գորտոմա՜, ջանս դինջանա:

Աղբեր-տղեն ընկավ ճանապարհ, որ գա Քառսուն-ծամի կուշտ:

¹ Կոկորդ, (ծանոթ. բաճաճավաֆի):

— Աղբեր-տղա՛, էն մե ճնճղուկը տո՛ւր,— ասեց դէւը:

Ճնճղուկն գլոխը էն վաղդ որ քաշըմ էր, դէի ջանը դողում էր, պարզվում էր: Էն մեկն էլ քաշեց. դէւ էրկին փրօվալ դուռը, սատակալ:

Էն մեկն էլ դեբը թագավորի տղի տակ գազ դրին, հանին, շարշարին:

Աղբեր-տղեն տեսալ որ մեկ օր մնացեր ա, աղբերն էնտեղ ուտեն դեբը: Դեբի մեծ աղբերը էլալ, կալնալ Նարին կալեն, տուրպին դրեց աչքին, իշկաց, տեհալ որ Աղբեր-տղեն էկալ. ինքն էլ դարձալ աղբերներին խապար բերեց:

Դադերը թագավորի տղի տակիցը վեր կալան, գուշթուկի յորդան դռակ ձգեցին, թագավորի տղին թեք իցգեցին. ծվածեղ շինեցին, դրեցին թագավորի տղի դեմը:

Աղբեր-տղեն դուռը ծեծեց, մտալ ներսը, տեհալ աղբորը դեմերի խետը, սկսեցին շնորակալութուն անելը:

Աղբեր-տղեն խնդրվալ.— Մենք էլ թագավորի ցեղ ենք, խընդրենք, մեզի ճանփու դենք:

Բերեցին, խեծցըրեցին ձիանքը, ընկան ճանապարհը. էկան թըխ դպա իրանց վաթանը: Էկան մե տյուզկյահ տեղ, շինարի ծառի տակը, որ կար մե խատ աղբուր. ջուր խման, տինջացան, խաց կերան, քնան: Աղբեր-տղեն օյախ մնաց, տեհալ իրեք խատ եղունիկ իջալ ծառի վրեն, որ սեհիրի ին:

— Էսի գիտեք, ո՛վ ա,— ասաց մեծ քուրը:

— Ո՞վ ա:

— Էսի Աղբեր-տղեն ա, գնաց Քառսուն-ծամ Փարու կուշտը: Թագավորը ղինքը խապար կըլլի, մկա մե խատ ձի կողորկե, որ ուր տղեն սպանե, Քառսուն-ծամ առնե, ձիու թամքը ղեհր է զարկեր:

Աղբեր-տղեն օյախ կըլլի, կլսե:

— Էլ ի՛նչ կա,— ասաց մյուս քուրը:

— Աղբեր-տղեն ձիան վիզը որ զարկալ, թագավորի տղեն կպրծնի:

— Էլի թագավորը թառլան դուշ¹ կորողկե. մամուզները² աղու կզարկա, որ բռնե ձեռ, սպանա, որ գնաց, խասալ հայաթի մեջ,

¹ Բաղե, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Բիտ, (ծանոթ. բանահավաքի):

իրանց մե շուն ունեն. էդ շունը կգա, կփաթվի էդոնց ոտերը, կէլնի էդոնց դեմը կէրթա, կխասնի դռան դեմը. շունը շենք կտա կընցնի, քզոնք էլ շենք տան ընցնեն՝ կազատին. էնտեղ խոր փորած՝ խաւիշա ձգած ա, վրեն, որ շենք չտան, խորը կընկնեն:

— Քո՛ւր, շենք դրավ ընցավ, էլ ի՛նչ կա:

— Կտանի թագավոր կնստեցնե յաթախներու մեջ, վիշապ մի կգա խեթելու թագավորի տղին ու աղջկան. Աղբեր-տղեն թող օյախ մնա, թուրով վիշապը զարկե, ջարդե. օր ջարդեց, արուն կթոնի թագավորի տղի էրես. մատով վերցնե՝ կթունավորի, թրի ծայրով վերցնե՝ թագավորի տղեն կզարթի, կտեսնե թուրը. կասե՝ «Զիս պըտի սպաննիր՝ զարիպ ղուրպեթ տեղ թող սպաննիր». կըստիավի հղեթութունը պատմել, սեյրը կավրի. Աղբեր-տղեն քար կդառնա:

— Հապա ի՛նչ անելու ա:

— Քառսուն-ծամ Փարուն տղե մի կըլլի. տղեն մորթե, էնդրա արունով որ լվաց, կսաղնա՛:

Առավոտ կուղեորվին դեպի պալատ, աղավնիներուն ասածին պես կպատահեն թունավոր ձիուն, որ թագավոր հղած էր. նաև բազին. որպես պատվեր տրված էր, ամենն ևս կատարեց Աղբեր-տղեն միշտ արթուն մնալով. իսկ վիշապը տղի վերա հարձակած միջոցին թրով զայն կջարդե, վիշապի արյունը կցայտե տղի երեսն. կստիպվի թրի ծայրով արյունը սրբել. այս միջոցին կզարթի թագավորի տղան. կկարծե թե թուրը մերկացուցած էր դինք սպանելու. կասկածներ կհայտնե, ապացույց կառնե թրի մերկութունը: Աղբեր-տղեն եթե ասեր՝ քար պիտի դառնար. չասեր՝ կասկածի տակ պիտի մնար թագավորի տղեն. որով կստիպվի աղավնիներու խոսքն պատմել. տակավ առ տակավ պատմելով սեհիրն կավերվի և կքարանա:

Աղբեր-տղեն քար դարձավ:

Թագավորի տղին և Քառսուն-ծամ Փերուն մեծ ցավ եղավ, որ իրենց բարերարն այդ վիճակին հասուցին: Այս վիճակի մեջ մի օր շատ կստիպե Քառսուն-ծամը թագավորի տղին, որ զնա, մի ճար ու ճարակ գտնե. բժիշկ բերե, առողջացնե:

Թագավորի տղան ճանապարհ կընկնի. աշխարհ կշրջի, որ յուր բարերարին մի դեղ ու դարման գտնե. չկարաց գտնել մի հնար. հու-

¹ Սույն հեքիաթի վերջին մասը ևս կորսված էր, որով այս տեղն գրական բարբառով սկսեցի լրացնել, (ծանոթ. բանահավաքի):

սահատ ետ դարձավ, եկավ, այն թառին տակ պատկեցավ, ուր երեք աղունիկ երեցած էին: Թագավորի տղան կքնի ու կզարթի, կտեսնե դարձյալ երեք աղավնի ծառի վեռա թառած՝ իրարմե հարցում կանեն.— Քուր, այս ո՞վ է՝ ծառի տակ կքնի:

— Այս այն ապերախտ թագավորի տղան է, որո համար Աղբեր-տղին յուր կյանքը շինայեց. Գլխի սալուն¹ յուր համար բերեց, ղինք քանի-քանի անգամ մահն աղատեց, իսկ այս ապերախտն քար դարձուց Աղբեր-տղին:

— Աղբեր-տղին մի հնար չկա՝ առողջանալու, — ասաց մի աղավնին:

— Գարտաշ օղլու առողջանալու միակ հնարն է, եթե թագավորի տղան իրեն տղան մորթե այն քարի վերան, նորա արյունով լվա, կսաղնա:

Թագավորի տղան առավոտը էկավ տուն:

Քառսուն-ծամ կհարցնե.— Ի՞նչ արիր, մի դեղ, դարման չգտա՞ր իմ աղբոր:

— Այ կի՛ն, այնպես բան կասեն, ո՞վ կարող է անել:

— Ի՞նչ կասեն, որ չեմ աներ:

— Եթե դրո տղան մորթես, նորա արյունով լվաս, կսաղնա. այդ արդյոք լինելո՞ւ բան է, մարդ կարո՞ղ է իր զավակը մորթել:

— Հարյուր տղա թող զոհվի մի Աղբեր-տղի համար:

— Այդ չլինելու բան է. մարդ ևս որդին կմորթե՞:

Քառսուն-ծամ կհամոզվի, քիչ-շատ կմնան, մի օր կասե.— Թագավորի տղա՛, այսպես չլինիր, մեր բարեբարը մեր առաջև ամեն օր քարացած տեսնենք. գնա եկեղեցին, աղոթք արա՛. աստված մեկ օգնություն հասնի:

Թագավորի տղան կգնա եկեղեցին, բայց կասկածոտ էր, թե յուր կինը չլինի՞ մորթե յուր տղին, եկեղեցին շուտով դարձավ:

Թագավորի տղան մինչև տուն գալը Քառսուն-ծամ Փարին յուր տղայն մորթեց էն քարի վերան և արյունով լվաց. Աղբեր-տղեն փոշտաց, նստավ:

Տղան ևս դարձյալ փաթութեց, դրավ օրորոցը:

Թագավորի տղան տուն եկավ, տեսավ Աղբեր-տղեն առողջացած՝ օրորոցին մոտ վազեց, տեսավ յուր տղան ևս ողջ է:

¹ Քառսուն-ծամը, (ծանոթ. կազմողի):

Թագավորի տղան յուր թագավորութիւնը կհանձնէ Աղբեր-տղին, որ կգոչէ վաքիլ-վաղիրին, կհարցնէ.— Մի մարդ, տունկ մի տնկե, պտուղ քաղելու միջոցին զայն կտրե. ի՞նչ անելու է այն մարդուն. նորա դատաստանը ո՞րպէս տեսնելու է:

— Դնես տախտակի վերան,— ասացին,— կտոր-կտոր փրդես:

Թագավորին փրդեցին, Աղբեր-տղին գրեցին թագավոր, որո համար հրեշտակն հայտնած էր, երբ թագավորի դռան առաջ նոր ծնած էր:

Աղբեր-տղի խերն ու մեր բերեցին, դարձյալ օխտը օր, օխտը գիշեր հարսանիք, ուրախութիւն արեցին. էկան Աղբեր-տղի թրի տակեն անցան:

2. ԶՈՓՁԻ

Կըլի, շի՛լի մի մարթ. էտ մարթը շա՛տ քյասիբ կըլի, դա իրա քյասիրութենի ձեռիցը կարալ շի ապրի, մի շաթու՛՛ վե կունի, մըն էլ մի կացին՝ կէթա ցախ կջարթի, օրական կբերի կծախի, իրա հմար կապրի: Օրի մի օրը կէթա շալուն ջարթելու, շալուի տակիցը մի մենձ օց դուս կգա. հենց որ էտ օցին կտենա դա՛ կսառի, կմնա սառած-կաննած:

Օցը կասի.— Սառիլ մի՛, տուր իմ գլուխը կտրա, մի՛ թղաչափ կտանես ձեր տան միշի օթախըմը կթաղես, օխտը շափաթ դուռը կշինես, բաց չես անիլ, օխտը շափաթը որ կթամամի, կէթաս բաց կանես դուռը, մի նոնենի ծառ դուս կգա, օխտը հատ նուռը կտա, էտ նուի մեջը անգին ակնողունքներ կըլեն, էտ մի հատը կտանես կծախես, մի թաքավորի դդար կարողութուն կունենաս:

Օցը որ դրան ըտենց թամպահ արուց, դա վախելով օցի գլուխը կտրեց, վե կալավ տարավ իրանց տունը, տան միշի օթախումը թաղեց, դուռն էլ շա՛տ դայիմ շինեց: Օխտը շափաթ դուռը ըսկի բաց չարուց, օխտը շափաթը թամամելուցը եննա, դուռը բաց արուց, տեհավ, որ մի շատ լավ նոնի ա դուս էկե, օխտը հաս նուռ ա տվե, ասեց.— Յավաշիկ տենանք, էս ի՞նչ տեսակ նուռ ա.— միներ քաղեց, ջարթեց, մտիկ արուց, որ էտ ուտվելու բան չի, վե կալավ:

¹ Թոկ, (ծանոթ. քանաճավափ):

տարավ տապալկները¹ ծախեց, ամեն մի տապալկին տվին իրեք հազար մանեթ փող:

Առնողներն ասեցին.— Սրա սաղը ավելի կաժենա:— Նստով էկավ մի հատն էլ քաղեց, տարավ տվուց տասը հազար մանեթի: Քանի քաղեմ էր՝ օխտը հատը թամամըմ էր, ընենց որ էտ մարթը թաքավորի բարեբար հարստացավ: Նտ դառավ իրա գեղըցոց բիրատնի ցավն էլ քաշեց՝ որին հաց տվուց, որին փող տվուց, դրան բերին արին թաքավոր:

Նստ մի մարթ դրա սալըղը լսեց՝ թե շատ աղքատ մարթ էր, հտով շատ հարստացավ, էլավ թաքավոր:

Ասեց.— Նս կա՛րալ չեմ, որ սրա հնարը քթնեմ՝ կարողութունը ձեռիցը առնեմ:— Էկավ էտ գեղի մեշը. որիցը հարցրուց, թե՛ ընչո՛ւ ա հարստացել էտ մարթը, դառել թաքավոր, մի մարթ էլա չիմացավ, որ ասի: Էտ մարթը ձին քշեց գնաց մի պառավի տան դռնաղ էլավ, պառավին ասեց.— Նա՛նի, էտ ձեռ թաքավորը ընչո՛ւ ա հարստացե, որ գիտենաս ասես՝ քեզ շատ փող կտամ:

Պառավն ասեց.— Գիտամ, կասեմ, ի՛նչդար փող կտաս:

Ասեց.— Ա՛ռ քեզ հազար մանեթ:

Պառավը սկսեց ասելը. ասեց.— Էտ մարթը աղքատ մարթ էր, գնաց չալուփ. չալուփ տակիցը օցը դուռ էկավ, էտ մարթը սառեց, մնաց սառած կաննած: Օցն ասեց. «Սառիլ մի՛, իմ գլուխը կտրա մի թղաչափ, տար ձեռ տան միչի օթախըմը թաղա, դուռը լավ շինա, օխտը շափաթ բաց մի անիլ, օխտը շափթից եննա բաց արա, օխտը նոռը կտա, նոռը բիրատի անգին, կքաղես, կտանես կծախես, կըլնես թաքավորի բարեբար»: Էտ մարթը ըտենց արուց, հարըստացավ:

Էտ հարցնող մարթը գնաց էտ թաքավորի կուշտը: Թաքավորը դրան դռնաղ տարավ՝ պատվեց:

Ասեց.— Թաքավոր, դու սալըղտա² շատ ես քյասիր³ էլել: Էտ ի՛նչ էլավ, որ դու ըտենց հարստացար, էլար թաքավոր:

Թաքավորն ասըմ ա.— Նս առաչուց հարուստ ի ու կայի:

Էտ մարթը ասըմ ա.— Ա՛րի մարջ գանք, ես կքթնեմ՝ քու հարըստութունը թե ընչո՛ւ ա ըլել:

¹ Կեսեր, (ծանոթ. բանահավափ):

² Ըստ համբավի, (ծանոթ. բանահավափ):

³ Աղքատ, (ծանոթ. բանահավափ):

Թաքավորը մտածում ա, թե իսան դիտա ոչ իմ հարստութունը
ընչով ա, սա ի՞նչ պըտի իմանա. ասում ա.— Մարջ գանք:— Իրար
հետ մարջ են դալի, տերտերով, տանուտերով, իշխանով մարջը
հաստատում են:

Ասում ա.— Մարջի դեմը ի՞նչ ես վե գնում դու:

Ասում ա.— Թաքավոր, ես քեզանից պակաս չեմ, դու քու կայ-
քովը՝ ես իմ կայքովը, դու քու ընտանովը՝ ես էլ իմ ընտանովը, թե
ես քթա՝ ես տարա, դու զրկված ըլես, թե քթա ոչ՝ ես զրկված ըլեմ:—
նստում ա ասում:

Ասում ա.— Դու գնացել ես հանգը, շալու ջարթելու, շալուի տա-
կից օցը դուս ա էկե, դու էլ շատ վախեցել ես, օցը ասել ա. «Վախիլ
մի՛, տուր իմ գլուխը կտրա՛ մի թղաչափ, տար ձեր տան միշի օթա-
խըմը թաղա, օխտը շափաթ ըսկի կուշտը իսան չէթա, օխտը շափ-
թից եննա դուռը բաց կանես, օխտը հատ նուռը կտա անգին, կտա-
նես կծախես, կըլես թաքավորի ղդար հարուստ»:

Որ ասեց՝ էս թաքավորը սառեց, մնաց կաննած:

Ետով էտ մարթն ասեց.— Դե՛հ տերտեր, տանուտեր, իշխան-
ներ, վերեք, էթանք տենանք ղրա օթախը, իմ անածը դո՛ւդ ա,
թե չէ:

Գնացին, տեսան որ դուդ ա, նուան ծառը հրեն կաննած: Թա-
քավորին հեռացրուց՝ կայքը, ընտանիքը խեց:

Էս թաքավորը մի էրկու-իրեք օր մնաց գժվածի պես, ասեց.—
Ա՛ստված, տալդ ի՞նչ էր, առնիլդ ի՞նչ էր:— Ասեց.— Ես պըտի էթամ
աստծու կուշտը դանդառու:— Վե կացավ, ասսու անումը տվուց, ըն-
կավ ճամփա, գնաց:

Շատ գնաց, քիչ գնաց, ճամփին ռաստ էկան էրկու հատ կնիկ.
իրանք շատ դարմանալի սիրուն, արեկին ասում են՝ դու դուս մի գա՛
մենք դուս ենք էկե:

Էս կնանիքը հարցրին էտ մարթին, ասեցին.— Ա՛յ մարթ, ո՛ւր
ես էթում:

Ասեց.— էթում եմ աստծու կուշտը դանդառու:

Կնանիքն ասեցին.— Վիրե՛ աստված, ներքե՛ դու, սֆթա՛ մեր
ցավը անա, ետով քու:

Ասեց.— Ի՞նչ, ասեք տենամ:

1 նախ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Կանանիքն ասեցին.— Աստծուն կասես, ոնչ մեր ուտիլն ա պակաս, ոնչ խմիլը, ոնչ էլ հաքնիլը, ի՞նչ կանես՝ մեր գլխի ցավը բշեր-ցերեկ կտրեմ չի:

Ասեց.— Շատ լավ, կասեմ: Առաջ ձերը կասեմ, ետով մերը:— Ընկավ ճամփեն գնաց, իրեք ձի ուստ էկան. տեհավ որ էտ ձիանը իրար մեջք են կռծում. բարով տվուց ձիանոնցը, ձիանն ասեցին.— Ո՛ւր ես էթում, ա՛յ մարթ:

Ասեց.— Ես էթում եմ աստու կուշտը գանգատ:

Ձիանն ասեցին.— Մենք մուննաթ ենք անում, առաջ մեր ցավն ասա՛, ետով քու:

Ասեց.— Շատ լավ կըլի, կասեմ, ի՞նչ ա ցավներդ:

Ասեցին.— Ոնչ մեր ուտիլն ա պակաս, ոնչ մեր խմիլը. էս եքաշայիրները, էս սառը հ՛ախսյունները մեր ձեռին, ուտում ենք, խմում ենք, մեր մեջքի եռ ու քորը կտրում չի, ոնչ կերածներս կերած ա, ոնչ խմածներս խմած:

Ասեց.— Շատ լավ, կասե՛մ:

Ասեց ու ընկավ ճամփա: Շատ գնաց, քիչ գնաց, մի ծեր հալիվոր ուստ էկավ, ասեց.— Ո՛ւր ես էթում, ա՛յ մարթ:

— Օֆ, — ասեց, — բա՛բի ¹, իմ ցավիցը վազն արի ²:

Հալիվորն ասեց.— Ասա՛, բալքի ես քու դարդին դարման եմ անում. ասա՛ տենամ, ի՞նչ պըտի ասես աստծուն:

Ասեց.— Ջանում, ի՞նչ ասեմ, դու հո աստված չե՛ս, ինչ ասեմ:

Ասեց.— Ասա՛, ասա՛, ես աստված եմ:

Ասեց.— Ասեմ, ճամփին գալիս ի, է՛րկու կնիկ ուստ էկան. ըտոնք ասեցին. «Ոնչ մեր կերածն ա պակաս, ոնչ մեր խմածը, մեր գլխի ցավը կտրում չի, — ասեցին, — որ էթում ես աստծու կուշտը, թող մեր դարդին էլ դարման անի»:

Հալիվորն ասեց.— Շատ լավ, եննա՞:

Ասեց.— Իրեք ձի էլ ուստ էկան, դրանք էլ ասեցին. «Ոնչ մեր կերածն ա պակաս, ոնչ մեր խմածը, մեր միջքի եռ ու քորը կըտրում չի»:

Հալիվորն ասեց.— Շատ լավ, եննա՞:

¹ Հայր, (ծանոթ. բառաճառագիր):

² Հեռացիր, (ծանոթ. բառաճառագիր):

Ասեց.— Եննա էլ, էս ա,— ասեց, որ, ա՛տոված, տալդ ի՞նչ ա, առնիլդ ի՞նչ ա:

Հալիվորը պատասխանեց, ասեց.— Կէթաս էն կնանոնցը կասես՝ ընչանք դուք մարթի ձեռք ընկնեք ոչ, ձեր գլխի ցավը կտրիլ չի: Զիանոնցն էլ կասես՝ ընչըմ դուք ընկնեք ոչ հողածնի ձեռ, ձեր միշքի եռ ու քորը կտրիլ չի:

Հալիվորն ասեց.— Կէթաս, ըտոնք որ կասես, քու հետ կգան. որ հասնես ձեր գեղի դրաղը ըտոնց հետնա՝ էտ քեզ տարած մարթը, որ տարել ա, ըտոնք որ տենա քու ձեռին, էլի քու հետ մարջ կգա, որ ըտոնք էլ քու ձեռիցն առնի: Որ կգա մարջ գալու, դու կասես՝ արեւը ո՞րդիան ա դուս գալի, նա կասի՝ արեւելքիցը. դու ասա՝ արեւմըտիցը, վախենա ոչ:— Ասեց Հալիվորը ու համարացվեց: Էս դոնուշ¹ հիմացով՝ էտ մարթը որ կար, դա աստոված էր:

Ետ դառավ էկավ. էկավ ձիանոնց կուշտը, ձիանն ասեցին.— է՛յ, հողածին, աստոված մեր հըմար ի՞նչ ասեց:

Ասեց.— Աստոված ասեց. «Ընչըմ ընկնեք ոչ հողածնի ձեռ, ձեր միշքի եռ ու քորը կտրիլ չի»:

Զիանն ասեցին.— Քեզանից էլ լավ մարթ չկա, վե կալ մեզ տար:

Ըտոնց վե կալավ ըհրուց. էկան հասան կնանոնց կուշտը. բարով տվուց կնանոնցը, կնանիքն ասեցին.— Դե՛ ասա, ալ մարթ, տենանք աստոված քե ի՞նչ ասեց:

Մարթն ասեց.— Աստոված ասըմ էր՝ ընչըմ դուք ընկնեք ոչ մարթի ձեռ, ձեր գլխի ցավը կտրիլ չի:

Կնանիքն ասեցին.— Քեզանից լավ մարթ չկա, որ ըտենց ա, մենք քու կնիկը՝ դու էլ մեր մարթը, ուր կտանես՝ տար:

Էտ մարթը վե կալավ էտ կնանոնցը, անմենքը նի էլան մի ձի, ընկան ճամփեն, էկան: Արի տես որ քանի էտ մարթը մարջըմը տարվել էր, էտ գեղիցը որ հեռացել էր, էտ տանող մարթը էտ գեղին շատ էր նեղացրե. ընենց նեղացրել էր, որ շինել էր գերի իրան, լաց ին ըլըմ գեղով էտ մարթի ձեռիցը:

Էտ գեղըցիք առավոտը վե կացան, տեհան որ իրանց թաքավորը գալիս ա՝ էրկու կնկանով, իրեք ձիով. ձիանը՝ ծովեղեն, կնանիքը՝ հրեղեն: Ուրախացան գեղացիք, ասեցին.— Փա՛ռք քեզ աստոված, էկավ մեր թաքավորը:

¹ Անգամ, (ծառոր. բանահավաքի):

Ձենը դնաց ընկավ էտ մարջը տանող մարթի անգաշը: է մարթը դուս էկավ տեհավ, ըղորդ որ գալիս ա: Որ տեհավ, խելքը գլխիցը թռավ, ասեց.— Յարար մի բան էլ կըլի, որ էտ էլ ձեռիցը առնեմ: Ետով էտ թաքավորը էկավ, վեր էկավ գեղըմը:

Մարջը տանողն ասեց.— Դրան զատ շունի, էտ կնանիքը ընշով պըտի պահի:— Ասեց.— Մի մհանա անեմ, էտ էլ առնեմ ձեռիցը:

Կանչեց էտ թաքավորին, ասեց.— Արի, էլի մարջ գանք:

Թաքավորն ասեց.— Արի:

— Դե՛ կանչեք տերտեր, տանուտեր, գեղի իշխաններ, մարջը հաստատեն:

Մարջը հաստատեցին:

Թաքավորը ասեց.— Արեւ ո՞րդիան դուս կգա:

Մարջը տանողը ձեռը մեկնեց, ասեց.— Արեւելիցը:

Իսկ թաքավորը ասեց.— Արեւմտիցը:

Ետով էտ գեղըցիք լաց էլան, գոռացին, ասեցին.— Թաքավոր, աստված քեզ անճախ տվել ա, էլի տարվեցիր, ախրը արեւմտիցը արեւ չի դուս գա:

Թաքավորն ասեց.— Աստված մենձ ա:

Իրիկունը մութն ընկավ՝ քնեցին: Գեղըցոց որի քունը տարավ, որինը՝ տարավ ոչ, ընշըմ լիս աստված են կանչըմ:

Առավոտը լիսացավ, թաքավորն ու մարջ տանողը, տերտերը, տանուտերը, իշխանները թոփ էլան ասեցին.— Դեհ տեհե՛ք, տեհեք, արեւը ո՞րդիան ա դուս գալի:

Մարջը տանողը արխին արեւելք էր մտիկ անըմ, իսկ արեւը դուս էկավ արեւմտիցը: Մի մզրախաբոյ էլ արեւը բանցրացել էր, թաքավորն ասեց մարջ տանողին.— Քանի՞ մտիկ անես արեւելք, մտիկ արա՛ արեւմուտ, արեւը մի մզրախաբոյ բանցրացել ա:

Մարջ տանողին տարավ թաքավորը, դրա ունեցած-չունեցածը ձեռին առավ. թաքավորի խիղճը շտարավ, կնիկը, իրա էրեխեքը տվուց իրան, ինքը էլի նստեց թաքավոր: Գեղըցիք օխտը օր, օխտը քշեր ուրախացան, կերան, խմեցին, փառք տվին աստծուն:

Երկնքից իրեք խնձոր վեր ընկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ անգաջ դնողին:

3. ԶԱՔԱՐ

ժամանակով ըլնում ա մի հարուստ մարթ, էտ մարթի անումը ըլնում ա Օհանես: էտ մարթին ըլնում ա մի տղա, տղի անումը՝ Զաքար:

էտ տղեն էրազումը տենում ա, որ մի մարթ դալիս ա ասում. «Պսակվիլ մի՛, պսակիդ օրը պետք ա մեռնես»:

Մի վախտ անց ա կենում, հերն ասում ա.— Քեզ պետք ա պսակեմ:

Տղեն ասում ա.— Ինձ մի՛ պսակի, ես պսակի օրը պետք ա մեռնեմ, իմ նշանածի մեխքի տակը մի մտնի:

Հերն ասում ա.— Անկարելի բան ա, պետք ա պսակեմ:

Տղեն տենում ա, որ հերը քցում ա իրա զոռին, ասըմ ա.— Թո՛ղ էթամ, մի քանի ամիս ման դամ, նոր պսակի՝ մեխկը քու շլինքը:

էտ տղեն վեր ա կենում էթում ա:

էթում ա, ճամփին մի տղի ա պատահում. Բարն ա տալի, ընդերանում են, իրար հետ էթում են:

էտ տղեն ասում ա Զաքարին.— Ո՛ւր ես էթում:

Թե.— Բա էթում եմ աշխարք տենամ:

— Զէ,— ասըմ ա տղեն,— քու հերը ուզում ա քեզ պսակի, դու չլուսդ առել ես, էթում ես: Պատճառն ի՞նչ ա, որ չես ուզըմ պսակվի:

— Հա,— ասըմ ա Զաքարը,— Ծս չեմ ուզըմ պսակվեմ, երա-

զըմ տեսել եմ մի մարթ, էտ մարթը ինձ ասել ա, թե՛ աստված էն օրը պետք ա քու հոքին առնի, որ օրը որ դու պսակվես:

— Դե որ ըտենց ա,— ասըմ ա էտ պատահած տղեն,— արի ես քեզ տանեմ աշխարքը շանց տամ, կտենաս աշխարքի միշին ինչ տեսակ մարթ կա: Դե՛, ա՛րի էթանք:

էթում են մի քաղաք. քաղաքի մեջը մի մեծատուն ա ըլըմ, տան մեծը հիվանդ ա ըլըմ:

էթում են մտնում էտ տունը, բարե են տալի, հիվանդը բարեը մի տեսակ ա առնըմ, ասըմ ա.— էս մարթը հանեք ըստհան, ես խորակնե՞ր ունեմ, հա՞ց ունեմ, որ նա ուտի: Դու ա րեք էտ մարթին: էտ էկավ, ավելի իմ սիրտը նեղացավ:

Ըտենց որ ասեց, էս տղեն ասեց.— Զա՛քար ջան, արի կշտիս կաշնի, տես ինչ թավուր եմ առնում ըստրա հոքին:

Ըսենց ասելուն պես՝ էտ հիվանդի լիզուն կապ ընկավ:

էտ տղեն հոքիառ հրեշտակն էր, նիզակը կոխեց էտ հիվանդի սիրտը, խոխոցը ընկավ, ասեց.— Զա՛քար ջան, դու հեռացի, արի՜նը քե վե կունի:

Զաքարը հեռացավ, տեհավ հոքին սև անձողի պես դուս էկավ, մոխ էլավ, վերացավ:

Ասեց.— Տեհա՛ր, դե արի էթանք, հըմի ժողովուրթը կթափի, ինձ շեն տենի, համա քեզ կտենան, ամոթանք կտան:

էրկսով էլ դուս էկան գնացին: Գնացին, ճամփին իրար ետես սկսեցին խոսալը:

— Տեհա՛ր, Զա՛քար ջան, ինչ թավուր նրա ֆոքին առի ես:

Ասեց.— Տեհա. որ ըտենց պետք ա ֆոքի տամ, լավն էն ա՛ իմ ֆոքին հըմիկուց առնես, ես աշխարի էրեսին ուրիշ բան չտենամ:

— Զէ՛,— ասեց հրեշտակը,— մի՛ վախենա, գնանք հալա տես ինչ թավուր մարթիկ կան:

Գնացին հասան մի ուրիշ քաղաք. մտան էտ քաղաքի մեջը:

Հրեշտակն ասեց.— Ըստեղ մի՛ մեծատուն կա, էթանք ընտեղ, դու դռան ետևը կաց, տես ես ոնց եմ նրա ֆոքին առնըմ:

Գնացին մտան տուն, «բարե» տալուն պես՝ էտ հիվանդը բարեն առավ, ասեց.— Բարո՞վ, հազար բարով եք էկել, իմ աղիզ ղոնաղներ:

Զաքարը կաննեց դռան ետևը, հրեշտակը սկսեց էտ հիվանդի հետ խոսալ. անմահական ֆոռ տվեց, էտ հիվանդը առողջացավ.

կարքին սկսեց խոսալ, ծիծաղալ, հրամայեց իրա հարսներին, տղեքոնցը, որ էս մարթին պատվեն, ուտացնեն-խմացնեն:

Հրեշտակը խոսալով-խոսալով մի դաստա ծաղիկ տվեց էտ հիւլանդի ձեռը, անմահական ֆոտը առավ քթին, ֆոքին լուսի պես դուս էկավ, հրաքվեց, վրին կամար կապեց:

Հրեշտակը առավ Ձաքարին, գնաց:

Ասեց.— Ձա՛քար ջան, տեհա՛ր:

Ասեց.— Տե՛հա, էրնեկ ընդրան:

Ասեց.— Աշխարքիս հարստութունը տեղըմը կմնա, հետը չեն տանի, համա էրնեկ էն մարթին, որ սաղ վախտը իրա վարձքը իրա ձեռիցը վար չի թողա:

Ձաքարն ասեց.— Քաշկա թե ես էլ դրա պես մեռնեի, էլ մահից վախ չէի ունենա:

— Դե,— ասեց,— էտ թաւուր մեռնիլը քու ձեռին ա, որ վարձք անես՝ ըտենց կմեռնես: Դե՛,— ասեց,— ես քեզանից բաժանվում եմ, տերը քու ետնա, գնա՛:

Հրեշտակը վերացավ, Ձաքարն էլ հէլավ էկավ տուն: Էկավ տուն, ընկավ մտածողութենի մեջ, ասեց.— Տեր աստված, դու շքենս ինձ:

Հերն էկավ, ասեց.— Ա՛յ որթի, ո՛ւր իր գնացե, ախր ես հարսանիքի պատրաստութեն ի տեսե, ընչի՞ հըմար ուշացար:

Տղեն ասեց.— Ա՛յ հեր, ես չի ուզըմ պսակվի, համա որ իմ ծնողն ես, քեզ հակառակ չեմ կաննի, ինչ ուզըմ ես՝ արա:

Հերը բերեց դրան պսակեց: Պսակեց, վերջացրեց, տարան մի առանձին տեղ: Ըտեղ որ նստեցին, էտ տղեն սկսեց աստված փառարանիլը, մեկ էլ տեհան էրկու ախքատ էկան դուռը բաց արին, մտան ներսե, ձեռները խաշեցին ու կաննեցին:

— Հը՛,— ասեց,— ի՞նչ եք ուզըմ:

Ասեցին.— Ախքատ մարթ ենք, խնթրում ենք մեր տկլոր ջանը ծածկես:

Տղեն հանեց իրա վրի շորերը, տվեց էտ ախքատներին:

Ըտոնք շնորակալ էլան, վե կացան գնացին:

Որ գնացին, իրանց կնանոցը ասեցին.— Մենք գնացինք, թաւորը մեր տկլոր ջանը ծածկեց, հըմի էլ դուք վե կացեք գնացեք թաքուհու կուշտը, ըլի որ էն էլ ձեր տկլոր ջանը ծածկի:

Կնանիքը վե կացան էկան էտ նորահարսի օթախը, ասեցին.—

Աստված ձեզ Սիմոնանց ծեր անի, բու նշանածդ մեր մարթկանց տկլոր ջանը ծածկեց, դու էլ, խանըմ, մեր տկլոր ջանը ծածկի:

Քաքուհին հանեց իրա պսակի շորերը, տվեց ըտրանց:

Ըտոնք օրհնեցին, գնացին:

Գնացին տուն, ասին.— էս լավ-լավ շորերը հաքանք, համա փորերս դարտակ ա, էթանք քիչ էլ հաց ուզենք:

Էկան հաց ուզեցին, թաքավորը վե կացավ ամբարի դուռը բաց արեց.— Հա՛, — ասեց, — ի՞նչքան ա հարկավոր ձեզ:

Ասեցին.— Էրկու ամիս կա ցորնի հունձը, էրկու ամսվա ուղղա տուր:

— Ըհը՛ ձեզ մի տարվա ուղղա, — ասեց, — տարեք կերեք, որ հատավ, էլի էկեք, ես ըստեղ եմ:

Ըտոնք ուրախ-ուրախ վե կացան, օրհնելով գնացին:

Էտ վախար հրեշտակը իջավ, ասեց.— Է՛, Զա՛քար, քու տված ողորմութունը առ աստված հասավ. գնա, — ասեց, — դու ինքդ եռեսունըհինգ տարեկան իր, աստվածութունը օխթանասունըհինգ տարի էլ ժամանակ տվեց:

Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

Աստանից իրեք խնձոր վեր էկավ, մինն՝ ասողին, մինը՝ լսողին, մինն էլ՝ անգաջ գնողին:

4. ՕՀԱՆ ՏԱՅՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ¹

Ժամանակին կրլի շիլի, մե քյասիր մարթ կրլի: Էտ մարթը շատ անխիղճ կրլի: Կունենա մե ջուխտ եղ. նա՝ կթողա էտ եղներին արոտ անեն, նա՝ ջուր կթողա՝ ջուր խմեն: Էտ մարթու անուն Օհան տայի կրլի: Վացցունըհինգ տարեկան մարթ՝ նա՝ ավլատ ունի, նա՝ թավլատ:

Օհան տային օրերից մի օր եղները կտանի վար կանի. եղներ սովածըթունից կնհարեն:

Էտ անասունի մեկը լեղու կէլնի, Օհան տայու հետ կխոսա.— Անա՛ստված մարթ, մինչև մկա դու մեղի շարշարեր ես, ըտրա խամար դու ժառանգ շունիս: Թո՛ղ, մենք մեր բերանով արոտ անենք, մե բուտ ջուր խմենք է՛լի:

Օհան տային եղներ թողեց, էկավ մեկ էրկու խուրց խոտ քաղեց, թալեց իրա կրպան², էկավ տուն:

Ասեց.— Կնի՛կ, էլի, եղներու դեմ կայնի:

Կնիկը պատասխանեց, ասեց,— Ա՛նխիղճ—անաստված, դու մինչև մկա լա՛լ էիր, քյա՛ո էիր, որ ինձի խեղ շէիր խոսա, մկա ի՞նչ պատահավ, որ խոսեցիր:

Օհան տային ասեց.— Կնի՛կ, դու մնաս էրեխով, ընձի կհայտնես:

¹ Հերթաթի անվանումը բանասացինն է, տեղական արտասանությամբ բնագրում եղել է Բելֆար, ուղղել ենք, (ծանոթ. կազմողի):

² Մեշք, (ծանոթ. բանահավաքի):

Կնիկն ասեց.— Ա՛յ տնաշեն, մինչև մկա ես էրեխա չբերեր եմ, քսօր վացցուն տարեկան թաղա նոր էրեխա՝ բերեմ:

— Քո բան չէ,— ասեց,— որ դու մնաս էրեխով, ընձի կհայտնես:

Մե ամիս շտեկեց, կին մնաց էրեխով:

— Մա՛րթ,— ասեց,— ես մնացի էրեխով:

Առանցի-առանցի տեղերը քցին, քնան:

էկավ խասավ իրա ժամանակին, կնիկն ազատվավ, մե տղա բերեց, անուն դրին Զուկո:

Օհան տային վեր կեցավ, իրա եղներ տարավ արածացընելու: Տղեն օրը օր մեծացավ, էլավ հինգ տարեկան:

Օրերուց մի օր կին մի տաշտ խմոր էր արե՝ մկա հաց թխա՝ կուշանա, մարթին խաց լի հասցնի, չէփա՝ խմոր կթթվի:

Կինն ասեց.— Հա՛յ գիտի,— ասեց,— մի խատ բըշկուր¹ շըլնե՛ր, որ իրան խոր հաց տաներ:

Տղեն դուռ խաղալուց մոր խոսք իմացավ: Էկավ ասեց.— Մե՛ր, իմ խոր խաց կապա, տանիմ: Հետե էլ մի հատ կոնաղի խաց դիր:

— Ա՛յ բալա,— ասեց,— դու կարենա՞ս քու խոր խաց տանես:

— Քու բան չէ,— ասեց,— ես իմ խոր խաց կտանեմ:

Վեկացավ, խոր ու կոնաղի խաց կապեց կրպան ու գնաց: Գնաց, տեհավ խեր քաղ կանի, եղներ կարածան:

— Ա՛յ որթի,— ասեց,— դու ընչի՞ էկար, մութն էր, ես մկա կգեի:

— Հայրի՛կ,— ասեց,— դու մե վեց խուրց խոտ քաղա, մինչև մեր կոնաղ գա:

Հայրիկը վեց խուրց խոտ քաղեց, մեկ էլ տեհան՝ կոնաղ էկավ:

— Հայրի՛կ,— ասեց,— մեր կոնաղ էկավ, դե արի, մկա խաց ուտենք:

Կոնաղն ու հայրիկ նստան խաց ուտելու: Օհան տային եփոր կերավ պրծավ, գնաց էլի խոտ քաղելու:

Զուկոն խարց տվեց կոնաղին, ասեց.— Դո՛րից կգաս, դո՛ր կէթաս:

Ասեց.— Քու ի՞նչ բանն է, լակո՛տ:

Ասեց.— Ես գիտեմ՝ դու դոր էկել, դոր կէթաս: Դու Արևելքի թա-

¹ Երեխա, (ծանոթ. բանաճավաթի):

քաւորի ախշկա դարարաշն¹ ես. քառասուն խատ ախշիկ կա, մեկն էլ դու՝ քառասունմեկը, մեկն էլ թաքավորի ախշիկը՝ քառասուն-էրկուսը: Դու ուզում ես էթաս արեւելքից արեւմուտք, ամախութենի² ջուր ու խնձոր բերես, ամա քու խելք չի կտրա: Նտ կդառնաս, կէթաս քու էրկիր:

Կոնաղ իրան լեզուն կծեց:

էտ դառցավ, գնաց իրան էրկիր:

Դնաց էրկիր, թաքավորի ախշկա պատասխան տվեց, ասեց.— Ես գնացի Ոխշրաբերթ³, մի Օհան տալի անընով մարթ մի տղա ունեք, անուն՝ Զուկո: Էնի մեր սըռ գիտե:

Ախշիկ իրան քցեց ծա՛նդը հիվանդութան. ինչքան որ բժիշկաներ բերին, ցավ չիմացան: Ախշիկ մի խատ թուղթ գրեց հորը. դարաբաշը վերցեց տարավ թաքավորին: Թաքավորը առեց կարթաց:

Ախշիկ գրեր էր. «Հայրի՛կ, ես իմ ցավի դեղ գտա: Ֆլանքյաս էրկիր մե Ոխշրաբերթ դեղ կա, էտ գեղում մի Զուկո անընով տղա կա, որ էնոր քյալլեն բերես ընձի, ես դնեմ պղնձի մեշ, խաշեմ, էնոր ջրով լողանամ, փրկութեն կունենամ»:

Դե՛, թաքավորի շա՛տ վեճն էր, որ մե գեղացու տղա իրան ախշկա տեղ մեռեր է:

Իրան հարազատ վաղիրին կանչեց, ասավ,— Վաղի՛ր, կվերկենաս, մե խուրջին ոսկի կառնես, կէթաս Ֆլանքյաս էրկիրը, Ֆլանքյաս մարթի տղի քյալլեն կբերես:

էտ բանը Զուկոն իմացավ, չունքի որ էնի եղից էր էլել, իմաստութենը շատ էր:

Հոր կանչեց, ասեց,— Հայրի՛կ, մեզ խամար մե խատ թանկադին կոնաղ կգա, մկաօրիցը⁴ մէ քանի կուռուշ փարա կտաս, ես պատրաստութեն կտենամ:

— Ա՛յ որթի,— ասեց,— կգա, թող գա, մենք պատրաստութեն էն վախտը կտենանք:

Ու հերը առավոտ վեկացավ, եղներ վերցեց, գնաց ցորեն քաղելու Զուկոն գիտեր, որ կոնաղը պտի գեր, առավոտը վե կացավ:

¹ Մառա, (ծանօր. բանահավաքի):

² Անմահական, (ծանօր. բանահավաքի):

³ Կոտայքի շրջանի Ողջարեիզ գյուղը, (ծանօր. բանահավաքի):

⁴ Այօրվանից, այս ժամից, (ծանօր. բանահավաքի):

պատրաստութեն տեհալ, միս ու կարտոֆի ժառիթ արալ, դրեց պոտնոցի մեջ, դրեց գլխի վրա, գնաց արտ:

Հերը ասեց.— Դե, լալ ա, տղես զոնթիկով ա գալի:

Տղեն իմացալ, ասեց.— Հայրի՛կ, էս զոնթիկ չէ, էս պոտնոց է: Խեր գլոխ թափ տվեց:

Ասեց.— Հայրի՛կ, գնա հինգ-վեց խուրց ցորեն քաղա, մեր կոնաղ կգա:

Հայրիկ ցորեն քաղեց, պրծալ, կոնաղն էկալ:

Բարև տվեց տղին, տղան բարևն առալ:

— Թաքավորի վազի՛ր,— ասեց,— վե՛ր արի ձիուց:

Վազիրն իրա մեջ ասեց,— Հա՛յ, հա՛յ, էս ի՞նչ կիմաներ, որ ես թաքավորի վազիրն էի:

Տղեն ասեց.— Ինչի՞ զարմացար: Վե՛ր արի ձիուց, ամեն բան քեզի խամար պատրաստ ա:

Օհան տային էլ էկալ, բարովեցին, նստան իրար հետ խաց կերան, կերակուլ կերան պրծան, վազիր խարց տվեց Օհան տայուն, ասեց,— էստեղ, Ոխլաբերթում Օհան տայի անվով մարթ կա՞:

Ասեց.— էտ անվան մարթը նա՛ ըլեր ա, նա՛ էլ ծնվեր ա:

Ջուկոն խարց տվեց վազիրին, թե,— Դու խի՞ ես էկեր, ինչի՞ ես խարց տալիս:

Ասեց.— էկեր եմ Օհան տայու տղին տանեմ ֆլանքյաս թաքավորին:

Ասեց.— էտ իմ խերն ա, էս էլ տա՞ տղեն եմ:

Վազիր չիմանում էր, թե Ջուկոն իրա միտք իմանում էր:

Խնթրեց վազիրից.— Մի խինգ հրոպպեով թող տաս էթամ հանգըսիմ իմ մոր, գամ, քո պատասխան տամ:

Վե կացալ գնաց մոր մոտ, ասեց,— Ա՛յ մեր, խնթրում եմ քեզանից՝ քո տված կաթը ընծի խալալ անես: Ինչքան որ ես քեզի նեղութեն եմ տվե՛ խալալ անես:

Մերն ասեց.— Ո՛րթի, ի՞նչ բաս ա:

Ասեց.— Հսենց, ըսենց պատմութեն կա գլխիս:

— Է՛հ,— ասեց,— որթի, խալալ ըլի քեզի իմ տված կաթ, իմ տված ամազ,— ու ձեռ տվեց Ջուկոյին, Ջուկոն համփուրեց մոր ձեռ, դրեց գլխին, ասեց.— Մարե՛, ես Սև եզան մային եմ, իմ տեղ

¹ Նրա, (ծանոթ. բանահավաքի):

Սև եղ կպաշտպանեք, թե որ խառի¹, էնոր ոսկուներ կժողվես, կպախես: Ես կէթամ, թե որ շմեռա, կենդանի դառցա, էլի Զուկոն եմ, թե որ մեռա՝ մեռա:

«Մնաս բարով» արեց, զնաց կոնադի կուշտ:

Դնաց, էս անգամ խոր կանչեց.— Հայրի՛կ,— ասեց,— ես պտի էթամ մեր կոնադի խետ: Արի,— ասեց,— էնոր ոսկին վերց, էս էթամ. թէ՛ որ շմեռա՛, խողին արժան շեղա՛ էլի քու Զուկոն եմ, թե որ մեռա՛ Սև եղ իմ տեղ կընդունես:

«Մնաս բարով» արավ, էլավ վազիրի թարք ու զնաց:

Վազիրն իրա մեղ մտածեց, որ էս ա, տղան կտանիմ, իմ տղան փոխարեն մորթեմ, տանիմ քյալլեն տամ թաքավորի ախչկան:

Զուկոն վազիրի միտք իմացավ:

Հարց տվեց, ասեց.— Շատ հտաքրքիր բան ես մտածըմ:

Ասեց.— Ի՛հարկե, էս էլավ էրկու ամիս, իմ էրկրից բացակա եմ էլի, ամմեն զեղն էլ մտել, լավ-վատ իմացեր եմ:

Շատ զնացին, քիչ՝ խասան իրենց քաղաք:

Տղեն էնքամ խորոտ տղա էր, որ վազիրի տղեքներ ըտրան ախպիր ընդունեցին: Վազիր իրա պստիկ տղեն բռնեց, որ Զուկոյի տեղ գլուխ կտրեր, տաներ թաքավորին:

Զուկոն խասկըցավ էնոր միտք, զնաց բռնեց վազիրի թև, ասեց.— էտ ի՞նչ պտի անես:

Վազիր Զուկոյին պատմեց թաքավորի միտքը:

Ասեց.— Ես որ մեր էրկիր ծնվա, ինձի խետ ձեր էրկիր էլ մի խատ տղա ծնվավ: Էն տղեն հիմի մեռեր ա, թաղեր են. արի էնոր գլուխ տար տուր թաքավորին, ասա՛ բերի:

Վազիր մտածեց, մտածեց, վեկացավ, էն տղի քյալլեն առավ, տարավ քցեց թաքավորի ախչկա առնչ: Թաքավորի ախչիկ էլավ, քյալլեն առավ, տարավ քցեց քուչեն, զնաց խորն ասեց.— Հայրի՛կ, քյալլեն առա, էնոր ջրով լողացա, լավացա, հ՛էլա:

Զուկոյին բերող վազիր կաշխատեր թաքավորի պայեստներուն վրան: Վերցեց խինգ խոբի, տարավ դրեց կարառու ոսկի խանութի դեմ: Սահաթը տասվէրկուս բերեց սմենը փոխեց: Էտ կարառուներ քնան, գողեր էկան, պայեստ կտրին տարան:

Առավոտ թաքավոր վազիրին կանչեց, թե.— Իմ պայեստ կըտ-

¹ Սառիկ, (ծանոթ. բանահավաքի):

րին տարան: Պիտի էթաս գողերուն ման գաս, գտիս, բերես: Յոթ ավուր մեչ գտար՝ գտար, չգտար՝ քո վիզ կէթա:

Վաղիր թողեց, էլավ էկավ Ջուկոյի կուշտ:

— Է՛հ,— ասեց,— հայրիկ, էտ ի՞նչ ցավ էր, որ պատահավ քեզի,— ասեց Ջուկոն:

— Ո՛րթի,— ասեց,— ըսենց, ըսենց բան ա, պատահեր ա:

— Դե որ յոթ օր ա,— ասեց Ջուկոն,— դճուլ-զուռնեն բեր, ուտենք-խմենք, քեֆ անենք:

— Ո՛րթի,— ասեց,— իմ սրտեն արուն կէթա, դու կասես՝ քեֆ անենք:

— Քու բան չէ,— ասեց,— դու դճուլ-զուռնեն բեր, մնացածը ես կանեմ:

Կերան, խմին, քեֆ արին, յոթ օր դժվար:

Ջուկոն ասեց.— Հայրի՛կ, գնա վերց բեր խինգ խարիր խատ ձիավոր:

Բերեց:

Ասեց.— Դե գնա դու տափ կաց էն հանդում, ես զորքով կգամ, գողեր կբռնենք, ատուածի՛ կանենք, ոսկին կառնենք:

Վաղիր գնաց տափ կացավ: Գողեր էկան հանդ, ոսկին խանին, որ իրար մեչ բաժանեն, որ տանեն, զինվորներ բռնին, տարան թաքավորին:

էտ վախտը վաղիրն ասեց.— Է՛հ, էլ քու խաց ընձի խարամ դառնա, էլ ես քու խաց շուտեմ, պտի էթամ ֆայլութեն էնեմ, ապրիմ:

Ասեց.— Խի՛:

Ասեց.— Դու ընձի քու ոսկու խամար պտի ըսպանիր:

էտ քաղաքի հանդեպ իրեք խատ ձուկ որսորթ կար: էտ օր գնացին ձուկ բռնելու: Ինչքան թոռ քցին, ձուկ դուռ չէկավ: Ձուկ բռնողները զարմացան:

Ասեցին.— Մեր բախտ փակվեր ա, էկեք մի թոռ էլ քցենք, տեանք ի՞նչ դուռ կգա:

Թոռ քցեցին, մի խատ անկալատ ձուկ դուռ էկավ. ամմեն տեսակ խալ ու նկար կեր վրեն:

¹ Շրջագոտել—ուտերեն բառի աղավաղված ձևը, (ծանոթ քանաճավափ):

Տղեքներ իրար մեջ որոշին, տվին մի հընգերոշ, ասեցին.—
Տա՛ր տուր թաքավորին, թաքավոր մեզի մի բան կտա խալաթ:

Էտ մարթը ձուկը տարավ, շրու՛ղ դրեց թաքավորի ըստուխն: ամ-
մեն մարթ ձկան վրա դարմացան, շատ խալաթ տվին: Էտ մարթը
վեր կացավ, խալաթ, փողեր ժողվեց, որ ետ էրթար, թաքավորը
կանչեց, նորից ձուկը ետ տվեց:

Ձուկորսորթ վե կացավ, ձուկն էլ առավ ու գնաց:

Ձուկը որ տարավ, թաքավորի ախշկա սեխ¹ պատահավ, կան-
չեց ախշկա կուշտը:

Ախշիկ խարց տվեց տղային.— Էտ ձուկն է՞ք ա, չէ՞ որց ա:

Տղեն պատասխանեց.— Ես չիմանամ, էս էք ա, թե որց ա. ո՞նց
իմանամ:

Ասեց.— Աչքա՛, թե որց ա՝ կարիք չզգամ, թե էք ա՝ տո՛ւր
ընձի:

Էտ խոսքին ձուկ թևեր թափ տվեց, ծրծաղաց, ասեց,— Թաքա-
վորի ախշիկ իմացավ, թե ինք կուա ա:

Էլի ծրծաղաց, իրան քցեց հավուզ:

Էտ խապար խասավ թաքավորին: Թաքավոր կանչեց վաղիրին,
ասեց.— Արի էս ձկան ծաղրածուն խա՛ն:

Վաղիր ասեց.— Ա՛խպեր, ես ասեցի, որ քու խաց ընձի խարամ
ա, թող ընձի, էս էթամ, դու քու էրկրի հիմաստուն մարթիք կանչի,
թող դան, ձկան ծաղրածուն խանեն:

Ասեց.— Չէ՛, գնա, յոթ օր քեզի ժամանակ. որ գտար՝ գտար,
չգտար՝ քու ընտանիքի վիզ կզարկեմ:

Վաղիր նորից ձեռ ծոց դրած, էկավ Ձուկոյի կուշտ:

Ասեց.— Հայրի՛կ, էտ ի՞նչ ցավ էր պատալավ քեզի:

— Ձուկո՛, — ասեց, — ըսե՛նց, ըսե՛նց բան:

— Էտ հե՛շ, — ասեց, — դու դհուլ-դուռնան բե՛ր, քեֆ անենք:

Կերան, խմին, քեֆ արին, ութ օրի վրա թաքավոր վաղիրին
կանչեց:

Ասեց.— Դտա՞ր:

Ասեց.— Չէ՛:

Ասեց.— Էսօր քեզի վերջին ժամանակ:

¹ Մառա, (ծանոթ. բանաճավափ):

Վազիր էկավ տուն, ասեց.— Վաղ իմ ընտանիքի վիզ կզանի:

Ասեց.— Հայրի՛կ, դու մի մտածե, դարդ մի անե, ես կէթամ, էնոր պատասխան կտամ:

Էջսի օր Զուկոն գնաց Թաքավորի կուշտ, ասեց.— Ի՞նչ փաստ ես բռնել վազիրի վրա:

Ասեց.— Ես կուզեմ, որ վազիր ձկան ծաղրածուն դուս բերի:

Զուկոն ասեց.— Ես պատասխան կտամ. համա դու ինձի ամ-մեն խոսակցութեան մի ըստորագրութեան տաս, չփողմանիս:

Ասեց.— Համաձան եմ:

Ասեց.— Ես քեզի իրեք հատ առակ պտի ասեմ, որ դու հասկանաս: Եթե չհասկանաս, Թաքավորութենդ ինձի պտի տաս:

Թաքավորը էլի համաձանվով, ասեց. «Տենանք էս տղեն ի՞նչ պտի ասեմ»:

— Թաքավորը ապրած կենա, — ասեց, — մե ուրիշ էրկիր, մե խատ կուշ հարսնիք ա անում, դալիս ա քե պես մի Թաքավորի կըշան տանում ա հարսնիք: Էտ Թաքավորի կուշը քառսուն օր մնում ա էնտեղ հարսնիք: Քառսուն օրից ետ կուշն ետ ա դալիս: Հարսնիք անող կուշն իրեք խատ կորիզ նվեր ա տալիս էտ կշին: Էտ կուշ վերնում ա կորիզներ, տալիս ա բաղվանշուն, ասում ա. «Տա՛ր տնկի»: Բաղվանշին տանում ա, տնկում ա: Կորիզները մի քանի տարից ետո բար են տալիս: Ամմեն ծառի վրա մի խատ խնձոր ա պուսում: Իրիկուն բաղվանշին որոշըմ ա, որ էտ խնձորներից մեկը խասել ա, պտի տանի տա Թաքավորին: Թարսի պես գիշեր քամին կզարկա, խասած խնձոր ծառից կծկա տակ:

Օց կգա, էտ խնձորին կթույնի: Առավոտ քիձեն կէլնի, կառնի կգա Թաքավորի կուշտ, կասի. «Թաքավոր սաղ մնա, քո կշի բերած կորիզներ բար տված բերեր եմ քեզի»: Թաքավորն ու իրա հնգերներ որոշին, որ խնձոր կլեպահան անեն, կլեպները տան ձիուն, խնձոր՝ մորը: Կուշն էլ նստած էր, Թաքավորի սեղանի վրա ու երգում էր: Խնձոր տարան Թաքավորի մորը. կլեպներ տվին ձիուն: Մերն էնտեղ մեռավ, ձին էլ էնտեղ խատավ: Թաքավոր էտ կշի վիզ կտրեց, ասեց. «Անպե՛տք, քառսուն օր գնացիր հարսնիք, կերար խմիր, թույնած կորիզ բերիր, որ մենք մեռնի՞նք»: Համա Թաքավոր չգիտեր, որ նա՛ կուշ էր մեղավոր, նա՛ քիձեն: Բաղվանշին իմացավ, որ Թաքավորի մեր խնձոր կներ մեռեր ա, ասեց. «Կնի՛կ,

Թաքավորը պտի դա, մեր վիզ զարկա. արի մնացած խնձորի մեկ դու կեր, մեկ՝ ես, որ մեռնենք, պրծնենք էրեսից»։ Խնձորներ բերին, կերան, բիրտան շահեւացան, ամենք էդան տասնըխինգ տարեկան։ Թաքավոր ընկավ բիձին ման դալու, շգտավ։ Բիձեն ինքը էկավ, պատասխան տվեց Թաքավորին, թե. «Որ քու մեր մեռավ, մենք էլ կէրանք, որ մեռնինք՝ շահեւացանք. հիմի դու գիտես, կուգես ըս-պանա, կուգես թող»։ Թաքավոր նոր իմացավ, որ իրան կուշ գնաց. իրան գլխին տվեց։

Ջուկոն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, արի՛ ձեռ քաշա, ես կպատմեմ ձկան ծաղրածուն՝ վերջի-վերջ կփռշմանես, Թաքավորութեն ձեռից կէթա։

— Չէ՛,— ասեց,— Ջուկո՛, պտի պատմես։

Ջուկոն Թաքատան մի առակ պատմեց։

— Մի խատ շորան՝ ռիշար կտաներ սար։ Էրկու խատ օց պատահավ. մեկ զարկեց ըսպանեց, մեկ յարալու ըլավ։ Էտ յարալուն էկավ, մտավ շորանի տուն։ Տասնըխինգ տարի տասնըխինգ տղա էլավ էտ շորանին, օցը միշտ էկավ զարկեց, ըսպանեց։ Մի օր շորանի բարեկամը խարսնիք էր անում. էկան կանչեցին շորանին, ասեցին. «Արի՛ էթանք խարսնիք»։ Չորանի կնիկը դրեց էրեխեն օրորոցի միջին։ Չալ ճլպտուն կատուն մնաց տուն։ Օցն էկավ, որ խփեր էրեխին, կատուն խասավ պոչից բռնեց, ըսպանեց, Թալեց օրորոցի տակ, ինք նստավ օրորոցի վրեն։ Մարթ-կին խարսնիսեն էկան տուն, դուռ բաց արին, տեհան որ կատուն նստե օրորոցի վրեն։ Կացին դռան քամակից շորան վերցեց, տվեց կատվին, ըսպանեց, նորից տեհավ, որ օց օրորոցի տակ է, փռշմավ։ Ասեց. «Ախտո՛ւս իմ ճլպտուն կատուն»։

Ջուկոն ասեց.— Թաքավորը սաղ մնա, արի՛ էտ ձկան ծաղրածուն ձեռ քաշա։ Չորանն իրա գլխին տվեց կատվի խամար, Թաքավոր իրա գլխին տվեց իրա կըշի խամար։ Վերջ դու էլ կփռշմը-նիս,— ասեց Ջուկոն։

Ամա Թաքավոր չսեց, ասեց.— Չէ՛, պիտի պատմես։

Ջուկոն էլի մի առակ պատմեց, որ Թաքավորը խասկնար բանի էղելութենը։

— Լինում ա մի ավճի,— ասեց,— էթում ա օվ¹ անելու. ո՛չ

¹ Որս, (ծաւոր. քանախալախ)։

մի բան չի զարկի. մինչև ճաշին իրան ծառավութեն կախտի. կամաց-կամաց կիզա զաղի տակ, կաշկա՝ տենա, որ զաղից ջուր ակաթում: Չաշկեն խանում ա, դեմ տալիս ա էտ կաթիլքին, որ լցվի, խմի: Որ լցվում ա, տանում ա բերանին, որ խմի. իրան ձեռի կուշը կխփի, կթափի: Իրան ծառավութեն բավական չէ՞ր, էտ կուշն էլ բարկացնում ա, որ ջուրը թափեց: Իրեք անքամ լցվում ա, կուշը էլի չի թողում, որ խմի: Ավճու խերս գալիս ա ու կշի վիզ կտրում ա: էլում ա զաղի գլուխ, իշկում ա, օր մի հատ իշապ ըսպանուկ, արև տվե թույն կխալե, զաղից կըկաթա: Ավճին իրա գլխին կտա, թե. «Յամա՛ն իմ ձեռի կուշ, ի՛մ ձեռի կուշ»:

Ջուկոն ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, թաքավոր իրա գըլխին տվեց, ասեց. «Ի՛մ զմրուտ կուշ, ի՛մ զմրուտ կուշ», շորան իրա գլխին տվեց, ասեց. «Յամա՛ն իմ կատուն, յա՛ման իմ կատուն», ավճին իրա գլխին տվեց, ասեց. «Յա՛ման իմ կուշ, յա՛ման իմ կուշ»: Արի ձեռ քաշա, ետո էլ կփռշվնիս, թաքավորութենդ ձեռիդ կթոցնես:

Թաքավորն ասեց.— Չէ՛, պիտի պատմես:

Առավոտ վեր կացան, դնացին ախշկա կուշտ: Փառսունէրկու ախշիկ ին, հըմեն ջուխտ-ջուխտ:

Ջուկոն ախշկենբուն խնթրվավ, ըսավ թե.— Քույրիկեն՛ր, տըկլոզցե՛ք. ես ձեր նամուսի փող կտամ:

Ախշիկենբ ջուխտ-ջուխտ մերկացան, էկան:

Ջուկոն ասեց.— Թաքավո՛ր, իշկա, տես, թե սրանց մեշ տղաշկա՞:

Թաքավորը հըմենին իշկաց, տղա շտեսավ:

Մնաց թաքավորի ախշիկ ու ջոջ դարաբաշ:

Ջուկոն հարցեց.— Ընչի՞ չմերկանաք:

Թաքավորի ախշիկ Ջուկոյի վրեն խոսաց:

Ջուկոն պատասխանեց, ասեց.— Թե որ նամուսով ախշիկ ես, քնչի՞ տասնըմեկ նաֆարի ու վազիրի մեղքի տակ կմտնես:

էս անքամ ախշկան ու դարաբաշին չըլտըցրին¹, տեհան որ, ի՛նչ տեհան, դարաբաշը տղա է՛:

էտ վախտը թաքավորը խասկցավ բանի էղելութենը, դարաբա-

¹ Մերկացրին, (ծանոթ. բառաձևովափ):

շին բսպանեց, իրա թաքավորութենը տվեց Ջուկոյին, ինքը դարցավ
վաղիր:

Ջուկոն դնաց իրա էրկիրը, իրա խեր ու մեր բերեց, էլավ թաքա-
վոր, կայնավ թախտին:

Էնոնք խասան իրանց մուրադին, դուք էլ խասենք ձեր մու-
րադին:

5. ԽՈՐՀՐԴԱՎՈՐ ԱՅԾԸ

Մե քասիր մարթ ամմեն օր շաթուն վերցնում, էթըմ ա ցախի-
էդ ցախով իրա տունը պահըմ ա:

Հորան պատահըմ ա մե սեհրի¹ բիձա: Ասըմ ա.— Ի՞նչ ես
անըմ ա՛յ բիձա:

Բիձեն ասըմ ա.— Ցախ եմ հավաքըմ, տուն եմ պահըմ:

— Դե որ էնպես ա, ա՛ռ էս դաստղունը² և էս ճիպտոր, տար
տունը, ճիպտով զա՛րկ դաստղունին, դաստղունը կբացվի, ամմեն
տեսակի խորակներ³ կըլի, դու, քո կինը, քո էրեխեքը կուտեք:

էդ մարթը առնըմ, գալըմ ա տունը:

Կնկան ասըմ ա.— էրեխեքին բեր, թող դան հաց ուտեն:

Կնիկն էրեխեքը բերըմ ա: Մարթը դաստղունը հանըմ ա, ճի-
պտով զարկըմ ա և ասըմ ա.— Ճա՛շ էլի, իմ էրեխեքով-կնկով
ուտենք:

Բացվում ա սուպրեն, ուտըմ են:

Կնկանն ասըմ ա.— Վերո՛ւ, դիր դրադ:

էդ ժամանակ մարթը դուա ա գնըմ:

Կնիկը ըռեսի տղին էր սիրըմ: էթըմ ըռեսի տղին հայտնըմ ա,
որ. «Արի տե՛ս մեր ք... խերը ինչ ա բերեք»:

Պատմում ա դաստղունի մասին:

¹ Սուրբ, խորհրդավոր, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Սփռոց, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Կերակուրներ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Ըոռեսի տղեն կնկա հետ գալիս ա բիձի տունը, դաստղունը բա-
ջում են, ճիպոտով խփում են, ճաշը ուտում են:

Ըոռեսի տղեն ասում ա.— Ա՛յ կնիկ,— ասում ա,— հե՛նց էտի
մեր բանն ա, գլավնիքը, պրիստավնիքը մեր տունն են գալում, տուր
տանեմ մեղի:

Կնիկը տալում ա:

Բիձեն տուն ա գալում, ասում ա.— Ա՛յ կնիկ, սոված ենք, դաս-
տղունը բեր՝ հաց ուտենք:

— Քո հերը հորեմ, դաստղուն-ճիպոտով հա՛ց կըլլի՝ դու
ուտես:

Մարթը փո՛ր-փոշման շաթուն վերցրում ա, գնում դաշտը՝ ցախի:
Նորից էն բիձեն ա հանդիպում:

Հարցնում ա.— Էլի խի՞ ես էկե ա՛յ մարթ:

Ասում ա.— Քեզի հայտնի ա:

— Դե՛, — ասում ա,— առ էս էրկանքը, տա՛ր, աջ աղա՝ ոսկի
թափի, ձախ աղա՝ արծաթ: Ըտով ապրի:

Առնում գալում ա տունը: Աջ ա աղում՝ ոսկի ա թափում, ձախ
ա աղում՝ արծաթ: Մե վախտ ապրում են:

Մեկ օր էթում ա քաղաքը:

Էդ կնիկը էթում ըոռեսի տղին հայտնում ա, թե. «Արի տե՛ս մեր
քոփազը ինչ ա բերե»: Պատմում ա:

— Դե՛, — ասում ա,— կնի՛կ, դա իսկական մեր բանն ա. էրեկ
մեր տանը գեներալներ ին էկե:

Կնիկը սիրողի խաթրից շի ըլլում, տանում տալում ա:

Մարթը քաղաքից տուն ա գալում, ասում ա.— Կնի՛կ, էրկանքը
բե. ոսկի-արծաթ հանենք:

— Տո՛, — ասում ա,— քո՛փազ, ծովե՛ր ես, էրկանքից ոսկի՞
կըլլի:

Մարթը փո՛ր-փոշման, նորից շաթուն վերցրում ա, էթում հանգը:
Բիձեն պատահում ա:

— Խի՞ ես էկե,— ասում ա սեհրի բիձեն:

— Քեզ հայտնի ա,— ասում ա:

— Դե որ ըտենց ա, ա՛ռ էս էծը, տար ասա. «Է՛ծ, մորթվի,
քրթվի՝ էրեխերիս հետ, կնկաս հետ ուտենք»: Էծը կմորթվի, կքրթ-
վի, դուք էլ կուտեք: Իսկ էծը սաղ կայնած կըլլի կրաղին:

Բիձեն էծը բերում ա տունը:

Ասըմ ա.— Է՛ծ, մորթվի՛-քրթվի՛, էրեխեքիս, կնկաս հետ
ուտենք:

Է՛ծը մորթվում, քրթվում ա, ուտում են, է՛ծն էլ ընտեղ կայ-
նած ա:

Մարթը նորից դուրս ա գնում ման գալու, կնիկը նորից էթում
ա սիրողին հայտնում:

Գալում են տունը, կնիկն ասում ա.— Է՛ծ, մորթվի-քրթվի, ես
ու ըռեսի տղեն ուտենք:

Է՛ծը անում ա.— Կի՛, կի՛, կի՛:

Կնիկը մեկ էլ ա ասում, է՛լը է՛ծը անում ա,— Կի՛, կի՛, կի՛:

Կնիկը բարկանում ա, անթրոցով¹ զարկում ա է՛ծին, անթրոցը
կպնում ա է՛ծից, կնիկն էլ կպնում ա անթրոցից:

Կնիկն ասում ա.— Ըռեսի՛ տղա, արի ընձի պոկի:

Ըռեսի տղեն գալում ա պոկելու, ինքն էլ ա կպնում:

Է՛դ վախտը հարևանի պառավը գալում ա փռշի² տանի, ասում
են.— Արի պոկի՛, գանք տանք:

Պառավն էլ ա կպնում:

Է՛դ վախտը մե հատ աղքատ գալում ա բաժին ուզելու:

Ասըմ են.— Արի պոկի՛, քեզի ողորմութուն տանք:

Աղքատն էլ ա կպնում պառավից: Է՛ծը տան մեջը գլոնդ³ ա
խաղցնում:

Տան տերը ներս ա մտնում: Տենում ա, որ է՛ծը գլոնդ ա բռնե
տան մեջը, ասում ա.— Է՛ծ, կայնի:

Է՛ծը կայնում ա: Բիձեն հարցնում ա աղքատին.— Ա՛յ աղքատ,
դու խի՞ ես էկե:

— Էկա ողորմութուն ուզելու, ասին. «Արի պոկի», էկա՝ կպա:

Ասըմ ա.— Է՛ծ, աղքատին թո՛ղ:

Աղքատին թողում ա:

Ասըմ ա.— Ա՛յ պառավ, դու խի՞ ես էկե:

Ասըմ ա.— Էկեր ի լոբուն փռշի տանելու, ասին. «Արի պոկի»,
էկա՝ կպա:

Ասավ.— Է՛ծ, պառավին թո՛ղ:

¹ Թոնիր խառնելու ձող, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Ալլուր, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Կլոր պար, (ծանոթ. բանահավաքի):

Պառաւիժն թողեց:

Ասաւ,— Ըռեսի՛ տղա, բա դո՞ւ խի ես էկե:

— Թո կնիկը կանչեց:

— Դե՛,— ասաւ,— որ ընենց ա, դաստղունն ու ճիպոտը և էր-
կանքը բե՛ր՝ քեզ բաց թողել տամ:

— Բաց թո՛ղ, էթամ բերեմ:

— Թուղթ գրի, թող բերեն:

Թուղթ ա գրում ըռեսի վրեն, բերում են:

Ասում ա.— Է՛ծ, բա՛ց թող ըռեսի տղին:

Է՛ծը բաց ա թողում ըռեսի տղին:

Ասում ա.— Է՛ծ, կնկաս կտանես, անթրոցը կբերես:

Տանում ա է՛ծը կնկանը տալում ա սա՛րը, քա՛րը՝ շարթ ու փշուր
աւ անում, անթրոցն ա բերում տուն:

6. ՊԱՌՎԻ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Հինում ա մի հատ պառավ կնիկ. դրան ըլըմ ա մի հատ տղա: Էտ տղին պառավը պահըմ ա, մենձացնըմ ա, ընշար ըլըմ ա տասնըութը տարեկան: Ըտրանք շատ քասիր ին ըլըմ: Մի հատ էժ ին ունենըմ:

Տղեն ասըմ ա.— Ա՛յա, բեր էժը ծախենք, մխելի փող դո՛ւ վերցրա, մխելի էլ հ՛ս վեյնեմ՝ էթամ Թիլֆիզ բանելու: Ասըմ ին՝ Թիլֆիզ ֆայլեն՝¹ թանգ ա:

Մերն ասըմ ա.— Մա՛խա:

Էժը ծախըմ ին քսան մանեթի: Տղեն տասը մանեթը տալիս ա մորը, տասն էլ ինքն ա վերցընըմ ու ընկնըմ ա ճամփա. էթըմ ա դրա Թիլֆիզ:

Ճամփին հասնըմ ա մի մարթի, ասըմ ա.— Ո՛ւր ես էթըմ:

Ասըմ ա.— Թիլֆիզ եմ էթըմ:

Տղեն ասըմ ա.— Խի՞ ես էթըմ Թիլֆիզ:

Էտ մարթն ասըմ ա.— էթըմ եմ աշխատելու:

— Դե լավ ա, որ ըտենց ա, իրար հետ էթանք,— ասըմ ա տղեն:

Ճամփին էթալուց էքսի օրը հասնըմ ին մի մարթի:

Ասըմ ին.— Ո՛ւր ես էթըմ:

Ասըմ ա.— էթըմ եմ Թիլֆիզ:

— Դե լավ ա,— ասըմ ին,— հիմի էլանք իրեք հոքի:

¹ Բանվոր, (ծանոթ. բանանավաճի):

Շատ էթալով, քիչ էթալով, գնացին հասան մի բիձա մարթի:
էտ բիձեն ճամփին նստած ֆողը բուլուր էր անըմ, շաղ տալի¹:

Պառլի տղեն ասեց.— Բիձա՛, էտ խի՞ ես ըտենց անըմ:

Բիձեն ասեց.— Խրատ ի:

Տղեն ասըմ ա.— Մի խրատը ինդա՞ր փող աժի:

Ասըմ ա.— Իրեք մանեթի.— Տղեն իրեք մանեթ տալիս ա բիձին:

Մի բուլուր ֆող շաղ ա տալի, ասըմ ա.— Ա՛յ տղա, թե որ վա-
րար թիփի կըլի, գեղիցը դուա չգաս. վարար թիփուն հախտիլ չի՛լի:

Տղեն ասըմ ա.— Բիձա՛, ա՛ռ իրեք մանեթ, մի խրատ էլ սոր-
վեցրա:

Բիձեն էլի մի բուլուր ֆող շաղ ա տալիս, ասըմ ա.— Ա՛յ տղա,
վարար ջրի միջով չա՛նց կենաս, վարար ջուրը անց կենալ չի՛լի:

Էրկու հնգերը ասըմ ին.— Խի՞ ես փող տալի էտ բիձին. բիձեն
սուտ ա ասըմ, փողըդ առնըմ ա:

Տղեն ասըմ ա.— Ծս պտի է՛լ փող տամ, խրատ առնեմ:

Ասըմ ա.— Բիձա՛, ա՛ռ իրեք մանեթ, մի հատ էլ սորվեցրա:

Բիձեն մի հատ էլ շաղ ա տալի, ասըմ ա.— Ա՛յ տղա, կնկանդ
մի սուտկից էվել հոր տունը մի՛ թողա, կնկանը էյթիւրար չկա:

Ըստեղից մնաս բարով արեցին ու գնացին դբա Թիլֆիդ: Հա-
սան Իլան-Չալան, մութն ընկավ:

Էրկու հնգերը ասեցին.— Արեք էգին² էթանք, հասնինք Ալի-
բուլակ:

Պառլի տղեն ասեց, մութն ա, ես չեմ գալի. արեք մնանք էս
գեղը, քշերը դինջանանք, առավոտը կէլինք, կէթանք:

Հնգերները շմնացին: Պառլի տղեն մնաց:

Հնգերները գնացին. Ալիբուլակ չհասած, ճամփին թիփին բըռ-
նեց: Զինը շատ էր, ճամփին կորցրեցին: Թիփին որ զոռեց, էրկուան
էլ հեխտովան:

Պառլի տղեն գնաց, տեհավ՝ իրա հնգերները հեխտվել ին.
ասեց.— էս լավ էլավ՝ իրեք մանեթով սաղ մնացի:

Դնաց հասավ մի վարար ջրի, դեմ առավ: Ուզըմ էր անց կենա,
միտն ընկավ բիձու խրատը:

Նստավ ջրի դրաղը, ասեց.— Ի՞նչ անեմ. մնեմ ջուրը՝ անց կե-

¹ Դիզում և շաղ էր տալիս, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Արագ, (ծանոթ. բանահավաքի):

նամ, շուրը կըջի, կհեխտի: Չանցկենամ՝ դառնամ տուն էթամ, բա ո՞նց ապրենք: Մի քիչ էլ մնաց, ջրի էն դհիցը մի ձիավոր էկավ. ձին եգին քշեց, մտավ շուրը, որ անցկենա տղի դիհը. շուրը քշեց ձիավորին, ձին անցավ էս դիհը: Պառլի տղին վազավ ձիու գյամը բռնեց: Ձիու վրեն մի խուրջին կար, մեշը լիքը ոսկի: Խուրջինը վե կալավ, ձիուն դարցրեց ջրի դիհը, փետով տվեց, անցկացրեց էն դիհը: Ոսկին վեկալավ, էկավ տուն:

Մերն ասեց.— Տղա՛ս, խի՞ դառար:

Տղեն ասեց.— Որ ղսմաթ ըլի լավ ապրելու, աստված ճամփի կիսին էլ կտա:

Խուրջինը բացեց: Մերը որ տեհավ, շատ ուրախացավ:

Տղեն լավ տներ շիքեց, շատ ապրանք առավ. կո՛վ, ռիշա՛ր, ձի՛, էլ ո՞ր մեկն ասեմ, հաշիվը կորավ:

Մերն ասեց.— Տղա ջա՛ն, գիտա՞ս մեր ինչն ա պակաս:

Ասեց.— Ա՛յա, ի՞նչն ա պակաս:

Ասեց.— Մեզ մի հարս ա պակաս:

Գնացին ուզնդան:

Ասին.— Ձեր ախշիկը ուզում ինք պառլի տղին:

Տղին տեհան, խոսքի էկան, տվին:

Տղեն ասեց.— Ձեր ախշիկը կառնեմ, թե որ մի սուտկից էվել ձեր տունը չմնա:

Ասին.— Չէ,— չտվին:

Տղեն ու ուզնդանները դառնում ին տուն, գնում ին մեկ ուրիշ գեղ: Տենում ին մե ախշիկ, ուզում ին էտ ախշկան ու ասում իրանց պայմանը:

Ախշկա հերն ասում ա.— էնի ձեր հարսն ա, ուզում եք ըսկի՛ էլ միք թողի մեր տունը:

Նշան ին դնում, վերցնում ին, բերում ին տուն:

Տարիովես մնալուց ետո տղային մի տղա էրեխա յա ըլլմ: էտ վախտը հարսի մերն ասում ա.— Ա՛յ մարթ, էսքան վախտ մեր ախշիկը հարս ինք տվե, չինք տեհե. գնա՛ մի բեր, տենանք, կառոտն առնենք:

Իրենց տղին դրկին, գնաց փեսի տունը, մի սուտկով բերեց իրանց տունը: Բերեց, մի սուտկեն դառավ էրկու, էրկուսը՝ իրեք, իրեքը՝ տասը, ետ չբերեցին: Տղի ճարը կտրվեց, վե կացավ, հին ու մին շորեր հաքավ, անթրաշվիլ, մրոտ էրեսով, մի մեծ փափախ

դրեց գլուխը, մի մեշոք էլ առավ ուսին, էլավ զնաց անոր տունը։ Մութն ընկել էր։ Գնաց դուռը ծեծեց, բաց արին։ Տեհավ՝ անոր օդեն շատ մարթիք նստած խոսքմ ին։ Իրա կնիկն էլ ըտեղ չուր էր բերմ, տալի, խմբմ ին ու ըզրան կմշտրմ ին ու հետը հաղ ին անըմ։

Տղեն ասեց.— Ուղիւր մարթ իմ, թողեք էս քշեր մնամ ձեր օդեն, առավոտը էթամ։

Ասեցին.— Նստի՛ էտ դռան քամակը։

Տղեն նստեց։ Օդավորը զնացին իրենց տները։ Օդին մնաց տղի զանքալը։

Տղեն վե կացավ, մոտացավ զանքալին, ասեց.— Ի՞նչ կառնեք, որ էս քշեր պառկեմ քու ախշկա ծոցը, կարոտած մարթ եմ, թեզ-վոտի կնիկ շունեմ։

Ասեց.— Հինգ հարիւր մանեթ կառնեմ, որ քնես ախշկա ծոցը։

Ասեց.— Ա՛ռ քեզ հազար մանեթ։

Կամպերը փշին, տղին դրին ախշկա ծոցը։ Մի վախտ քնելուց հտը էս տղեն վե կացավ, իրա էրեխին օրորոցից վե կալավ, փաթըթեց, շլակեց ու փախավ դուռ։ Գնաց հասավ իրանց գեղը։

Եփ որ լիսը բացվեց, զանքալն ու ախշիկը տեհան, որ էրեխան չկա։

Ձանքալը վաղեց զնաց ժամը, տերտերին ասեց.— Ամա՛ն տեր-տեր, քու բախտն եմ ընկե, էս քշեր մեր էրեխին օրորոցից գողացել են, տարել։

Տերտերն ասեց.— Մի՛ վախենա, ես տուն կգամ, ձեր գործը կզգեմ։

Տերտերն էկավ տուն, ասեց.— Մի փետի կտոր բերե՛ք։

Մի փետի կտոր բերին։ Տերտերն առավ փետը, փաթըթեց շորի մեշ, շինեց էրեխի բարուր։ էս էրեխին տարան թաղին։ էկան տունը, տերտերը դրեց զագսի վկայականը, մեշը դրեց՝ ֆլանքյաս պառլի տղի էրեխան կարմրուկից մեռել ա, ես էլ թաղել եմ։

էքսի օրը զանքալն ու կնիկը ըլան զնացին փեսի տունը։ Որ տուն հասան, զանքալը իրա չոքերին խփեց ու ասեց.— Ամա՛ն, ամա՛ն, փեսա ջա՛ն, էս ինչ զուլում էր՝ էկավ մեր գլխին։

— Ի՞նչ ա ըլե, զանքա՛լ,— հարցնեմ ա տղեն։

— էրեխեն հիվանդացավ, մեռավ, տարանք թաղինք։ Ըզրա հմար էլ կնիկդ էսքան ուշացավ։

— Զահել ինք, էլի կըլի, մի՛ մտածի,— ասեց փեսան։

Նստած հաց ին ուտում, էրեխեն կառավարի միջին լաց ա ըլում:
 Զանգաշն ու կնիկը թամաշա ին անում, թե էս ի՞նչ էրեխու ձեն ա:
 Տղան վեր ա կենում, էրեխուն բերում դնում առեչը:
 — Բա էս ո՞ւմ էրեխեն ա, որ ասում եք՝ մեռել ա:
 Ըղրանք շիվարում ին, մնում. զանգաշն ասում ա. — Ծփի ես բերե:
 Ասեց. — էն վախտըն հմ բերե, որ ձեր օդեն հազար մանեթով
 պառկեցի ախչկանդ ծոցը:
 էտ վախտը տղեն ծեծում ա ու դուս ա անում կնկանն ու զան-
 քաշին:

7. ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՏԵՐՏԵՐԸ

Դուքանչին ու իրա կինը իրար հետ խոսելու վախալը՝ կնիկը մարթուն ասում ա.— Մա՛րթ, տեսնո՞ւմ ես, որ տերտերին ժողովի վախալը վեր են նստացնում, իսկ տիրոխնուն էլ կնանիքի վերեն են նստացնում։ Աստված քեզկա՜ քեզի տերտերութուն տեր, ես էլ ընիմ տիրոխնի։

Մեկ օր մարթը հտ ա գալում դուքանից (տերտերը կնկա կուշտը քնած ա ըլնում)²։ Գալում դուռը տփում ա։

Կնիկը տերտերին ասում ա.— Տե՛րտեր, էլի տափի, մարթս էկավ։

Տերտերն ըլնում ա տկլոզ, շորերը թողնում ա գլխի վերեր, ըլնում ա փախնում բոշկի հտեր։ Մարթը գալում ա շորերը հանում, քցում ա տերտերի շորերի վրա, պառկում ա արխային։ Տերտերը գալում ա վռաղանալով թողնում իրա շորերը, էդ մարթու շորերը վերցնում փախնում ա։

Լուար բացվում ա, ըլնում են մարթ ու կին հաքնելու, մարթը տնում ա՝ տերտերի շորերը գլխի վերեն ա։

Կնիկը տկլոզ, ձեռները վերցնում ա, խաղում ա, ասում ա.— Փառք քեզի աստված, աստված իմ փափազը կատարեց, քեզի տերտերութուն տվեց. Դե՛, մարթ, էլի՛ գնա ժամը, ըսկսա կարթալ։

¹ Երանի, (ծանոթ. բանահավաքի)։

² Մանոթութուն բանասացի։

— Ա՛յ կնիկ, ախր ես կարթալ շեմ գիտում, իմալ էթամ:

— Տե՛ս, մարթ,— ասաց,— աստված քեզի տերտերութուն տը-
վեց, կարթալ էլ մկա տվեր ա, էլի՛ զնա ժամ:

Ըլնում ա տերտերը, էթում ա ժամ ու էլնում ա ժամի սեղանը,
ըսկսում ա կարթալ:

Կարթալ շի իմանում, ասում ա.— Ամմեն-ամմեն ասեմ ձե՛զ,
ամմեն-ամմեն ասեմ ձե՛զ:

էն յանից մե պառավ կնիկ ասում ա.— Վարամ թալած՝, ախր
«ամմեն-ամմեն ի՞նչ ա ասում»:

Տերտերն ասում ա.— Ծա շա՛տ եմ գիտում, ինձ էլ տերտերու-
թուն էս գիշեր են տվե:

Ժամը որ վերջանում ա, գալում ա տունը, ասում ա.— Կնի՛կ,
դու էս ի՞նչ օյին հանիր մեր գլուխը:

Կնիկն ասավ.— Ծա ինչ անեմ ա՛յ մարթ, աստված ա տվե:

— Կնի՛կ,— ասում ա,— արի էթանք ուրիշ գեղ, որտեղ որ
տերտեր չկա:

էլնում են ու էթում են:

Պատահում են մե էնենց գեղի, որ տերտեր չկա: Էդ գեղացիք
ըտան վերցըմ են, տանում են անում են իրանց տերտեր:

Տերտերն ասում ա գեղացոց.— Ժամը մարթ պըտի շի՛ գա, որ
ես միննակ կարթամ:

Ժողովուրթը օժարվում ա: Մի տարի էտենց ընցըցնում ա:

Մեկ օր ժողովուրթից մեկ տղա ասում ա.— Տղե՛ք,— ասում
ա,— ես կմեռնեմ, դրեք գորուլի՝² մեշը, տարեք դրեք ժամը, ես
ըտա կարթալը լսամ:

էտենց էլ անում են, դնում են ժամը:

Ժողովուրթը դուս են գալում, տերտերը դուռը փակում ա միշի
յանիցը:

Դուռը փակում, փուռվարը վերցում, ըսկսում ա կրաղները
պտտել, ասել.— Ա՛ջա՛կո՛ղմի՛ց-ձա՛խակո՛ղմը՛, ա՛ջա՛կո՛ղմի՛ց-
ձա՛խակո՛ղմը՛:

Էդ վախտը մեռելն ըլնում նստում ա գորուլի մեշը:

— Տո՛,— ասում,— ի՞նչ ես ասում, տերտեր:

¹ Անեծք է, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Դագաղ, (ծանոթ. բանահավաքի):

Տերտերը վախուժունեն փռումարը թալում ա ու շամդանի¹
փետը վերցում ա, դրան ըսկսում ա զարկել: Էնքան զարկում, շո-
րի² սպանում ա ու քրտնքի մեջ նշված, դու ա գալում:

Գալում ա, ժողովուրթն ասում ա.— Տերտեր պրծա՞ր:

Ասում ա.— Պրծա, հա՛, ձեր կոտն ուտա՞ ձեր բերած մեռելն.
կիսամեռել խի՞ եք բերում դնում ժամը, շո՛ւր մեռցրնր եմ, հոգիս
դուա է էլի:

— Տերտեր ի՞մալ, ուրեմն մեռցրի՞ր:

— Բա ի՞նչ, շուր մեռցրիմ...

Ժողովուրթը թափում են վրա, տերտերի մորուսը ըսկսում եւ.
փետել: Տերտերը փախնում ա, էթում:

Էն էթալն ա, որ հալա շուր էսօր էլ չի դարցե ետ:

¹ Մոմակալ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մինչե, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Ձեր գլուխն ուտի, (ծանոթ. բանահավաքի):

8. ԱՍՏՎԱԾ ԽՐԱՏԵՑ ՏԵՐՏԵՐԻՆ

Լինում ա շի լինում մի թամահով տերտեր ա լինում: էտ թամահով տերտերը ունենում ա մի հատ ախշիկ:

Տերտերը իրա աքուշկի էրկաթների տեղ ոսկուց ա շինում:

Հետո ասում ա.— էս պատերն էլ բիրատի ոսկուց ըլի՝ շատ լավ բան կըլի, էլ ընձի դարտ չեմ ունենա աշխարքումըս:

Էթում ա ժամ, աղոթք անում, թե. «Աստված, իմ խնթիրս, աղաչանքս կատարի. իմ օթախը բիրատի ոսկի լի աքուշկիս պես»:

Մի իրեք-չորս օր էթալուց հետո մի մարթ ա երևում դրա աչքին:

— Բա՛, տերտեր,— ասում ա,— գնա՛, աստվածութունը լսեց քեզ, ժամի դռան հետևեն մի հատ պուճուր տորակ¹ կա, վե կալ գնա՛ ախպուրը, լվացվի, տորակը ըղողի, ջուր լցրու բեր. որտեղ որ էտ ջուրը ածես, կամ ձեռ տաս, կդառնա ոսկի:

Տերտերը էտ բիրատի կատարում ա, տորակով ջուրը բերում ա, որտեղ ածում ա, կամ ձեռ ա տալի, ըլում ա ոսկի:

Ախշկա հետ գնում են բաղը, բաղի ծաղիկների, վարթերի վրա ջուր ա շաղ տալում, ջուրը վերջանում ա:

Ետով էլ ձեռներն ա քսում էս քարին, էն ծառին, բիրատի դառնում ա ոսկի:

Ախշիկն ասում ա.— Հայրի՛կ, խի՞ ըտենց արեցիր, հըմի ֆոտ շի գալիս, էն վախտը լավն էր:

¹ Գուլիկ, (ծանոթ. բառաձևովաֆի):

Հերն ասում ա.— Ախշիկ ջան, դե ա՛ռ էս մի վարթը. տար զար-
դարի մոտ, տես ինչքան փող կտա:

Ախշիկը տանում ա, մի այլուղ փող ա բերում:

Հերն ասում ա.— Տեսա՞ր ախշիկս, ինչքան փող բերեցիր:

Ախշիկն էլ ուրախանում ա, իրար հետ զալիս են տունը:

Տերտերի թամահիցը իշտահ լի ըլլում, որ էտ օրը հաց ուտի:

Մնում ա առավոտը, ախշիկն ասում ա.— Հայրի՛կ, սոված եմ:

Տերտերն ասում ա.— Ես չեմ ուզում, դու կեր:

Ու էթում ա բաղը, էտ օրն էլ հաց չի ուտում, զալիս ա քննում:

Առավոտը վեր ա կենում, ասում ա,— Ախշիկս, սոված եմ, գնա՛,
— ասում ա,— բազառիցը ձուկ առ բեր, ուտենք:

Ախշիկը գնում ա, բերում, էփում: Բերում ա ուտելու Տերտերը
ձեռք տանում ա, որ վեշի՛ն՝ ըլլում ա ոսկի: Ետով շանզալով ա վերց-
նում, գնում ա բերանը, էլն ա ըլլում ոսկի, շունթի բերանը ջուր էր
առն:

Ասեց,— Զեղա՛վ, ես սոված կմեռնեմ:

Ինչ վի կալավ, որ ուտե՛ր՝ ոսկի դառավ, ու սիրտը լցվեց, հաշ-
կերիցը արտասու՛նք էկավ:

Ախշիկը տեսավ, որ հերը լաց ա ըլլում, ընկավ դունճաղը՝ ա-
սավ.— Հայրի՛կ, խի՞ ես լաց ըլլում:

Տերտերը էլի լաց էլավ, ու ախշիկն էլ լաց էլավ: Զեռը տարավ,
որ զրկեր ախշիկանը, ախշիկը դառավ ոսկի: Տերտերը շատ լաց էլավ:

— Մի ախշիկ ունիմ,— ասավ,— էն էլ էլավ ոսկի:

Վեր ա կենում, էթում ա բաղը: Շատ ման զալուց հետո զալիս ա
տուն, նստում ա, աքոշկիցը մտիկ ա անում, տենում ա՝ մի հատ
աղբատ նստած, իրա հավաքած հացերն ա ուտում իշտահով, որ
տերտերի քեֆը զալում ա:

Տերտերն ասում ա.— Աստվա՛ծ, ոչ մի բան չեմ ուզում, թող
աղատվեմ էս դուրթինիցը, թաքլա աղբատ ըլեմ:

Անցնում ա էտ օրը, առավոտը տերտերը էթում ա ժամը:

Նորից աղոթք անում ա, ասում ա.— Աստվա՛ծ, իմ ախշիկն եմ
ուզում. իշտահով հաց ուտել եմ ուզում, ոսկի չե՛մ ուզում:

Անց ա կենում մի օր էլ, իսկ տերտերը անոթի՛, ծարա՛վ, շորո-

¹ Գիրկը, (ծանոթ. բանահավաքի):

րըմ ա ոտի վրա: էլ հտ էթըմ ա ժամը, աղոթք անըմ, որ աստ-
ված հտ առնի տվածք:

էն մարթը հ'աշկին էրևըմ ա, ասըմ ա.— Տերտե'ր, զնա էն
տորակը վե կալ, զնա' էլ էն ախպուրը, լվացվի, տորակն ըղողի, ջուր
լցրու բեր, որտեղ որ ձեռ ես տվել, ոսկի ես դարցրել, շաղ տուր էն
տեղերը, կդառնա առաջվանը:

Տերտեը բիրատի կատարըմ ա:

Որ ախշկա վրա ջուր ա շաղ տալի, ախշիկը փռշտըմ ա, նստըմ
ա ու ասըմ ա.— Հայրի'կ, ես ինչքամ հմ քնե:

Ասըմ ա.— Շատ ես քնե բա:

Ախշկանը վեր ա հանըմ, ճամփըմ ա բազառը, հաց-մաց ա բե-
րել տալի, կերակուր էփել տալի, ու նստըմ ա, իշտահով ուտըմ ա:

Ուտելուց հտով, իրա աքոշկի առաջվա ոսկի էրկաթները ջար-
թըմ ա, բժանըմ քասըրներին, էլ թամահ չի անըմ ուրիշ բանի:

9. ԱՆԿՈՉ ՀՅՈՒՐԸ

Մե հատ մարթ ախշիկը տալըմ ա օտար տեղ մարթի: Էդ մարթը մե տարի իրա ախշկա տունը շի էթըմ ա: Մի տարուց ետ ախշիկը միտն ա ընկնըմ, էլըմ ա ձի նստըմ, զնըմ ա ախշկա տունը զոնադ:

Ախշկա կեսրարը, որ խնամին նոր ա էթըմ, լա՛վ պատվըմ ա: Էդ ախշկա հերը մտածըմ ա, որ. «Համաշա¹ ինձ պատվըմ են, լա՛վ կրլի, որ մե ժամանակ մնամ ըստեղ»:

Մտածըմ և ըտենց էլ անըմ ա:

Շատ երկար մնալուց ետը խնամին դաշրանըմ ա. ասըմ ա,— Ա՛խ, էս ե՛փ պիտի էթա էս մարթը իմ տնից:

Մե օր էլ կեսրարը ժամ ա էթըմ: Ժամիցը դառնըմ տունը, տենըմ՝ իրա հարսի հերը փետերը հավաքել ա, գոմի մեջը մե հատ առանձին տեղ ա շիքըմ:

Հարցնըմ ա.— Խնա՛մի, էս ինչո՞ւ հըմար ա:

Խնամին ասըմ ա.— Էսօր-էքուց իմ ձինս կծնի, քուռակը պտի կապեմ ընտեղ, որ տալարը չզարկեն, վնաս տան:

Կեսրարը մտքումը ասըմ ա. «Վա՛յ քո տունը քանդի, շատ պիտի մնա հլա»:

Մտածըմ ա, բա ո՞նց անի, որ իրա տնից էթա:

Էլի իրիկունը էթըմ ա ժամ, եղևութունը պատմըմ ա տերտերին:

¹ Միշա, (ծանոթ. բանահավաքի):

Տերտերը ասըմ ա.— Օ՛րհնած, որ էտենց ա, առավոտը հետք բեր ժամ, ես մե հնարք կանեմ, ինքը իրան կգնա:

Եվ ասըմ ա, թե ինչ պիտի անի ինքը:

Խնամին գալիս ա ժամից տունը:

Ասըմ ա.— Տո՛, խնամի՛ ջան, էս ա էրկու ամիս լրանըմ ա, որ դու ըստեղ ես, մի օր շեա գալըմ էթանք ժամ, քո տունը շավրի, դու ի՞նչպես հայ ես:

Խնամին ասըմ ա.— Շա՛տ լավ, էթա՛նք:

Առավոտը ըմմեն ուրախ-ուրախ էթըմ են ժամը: Էնտեղ տերտերը ասըմ ա իրանց ժամհարին.— Օ՛րհնած, դու դուռը փակիր, մարթ դուրս չգա, հրաման ունեմ կարթալու:

Եվ մե թուղթ հանըմ ա ծոցից, ինքն իրան հնարելով կարթըմ ա. ճերուսաղեմիցը այս հրամանը էկեր ա իմ վրեն, որ ես էս էրկրեն մե հատ մարթ ուղարկեմ էնտեղ, շեմ իմանըմ թե ինչու հմար առ:

— Սիրելի ժողովուրթ, էդ մարթի էթալն էլ պետք ա ըլնի վիճակով,— ասեց և մի թղթի վրա վիճակը գրեց:

Վիճակը քցին, մե հնարքով, սիլի-րիլի անելով, քցին խեղճ խնամուն:

Էդ խնամուն տերտերը պահեց և ժողովուրթին ասաւ.— Դե՛ դուք գնացեք:

Տերտերն ասեց.— Դե տարեք էս մարթին պահեք, որ առավոտը ուղարկենք էթա:

Ախչկա կեսրարը որ լսեց տերտերի ասածը, ըսկսեց տերտերին խնթրել.— Տերտեր ջա՛ն, խնթրում եմ, իմ բարեկամս թող գա իմ տունը:

Տերտերն ասեց.— Ուզըմ ես տանես բարեկամիդ փախցնե՞ս:

Բայց մարթը խոստացավ, որ չփախցնի, առավոտը բերի տա իրեն:

Իրենք գիտեն, թե ինչ պիտի անեն:

— Դե տար, բայց չփախցնես հա՛:

— Չէ՛, տերտեր ջան, չէ՛:

Վե կալեղ էդ մարթը խնամուն, էկան տուն: Խնամին ըսկսեց խնթրել կեսրարին, որ ազատել տա:

— Խնամե՛ ջան, դու ըսկի մի մտածի, ես քեզ ընենց ճամփա գնեմ, որ տերտերը ըսկի՛ շիմանա: Առավոտ քեզի կղնեմ սերմի

շվալը, ձինըդ կուղարկեմ մեր արտը: Կէթանք արտը, շվալի բերանը բաց կանեմ, կհեծնես ձինըդ և կէթաս, տերտերի հերն էլ անիծած:

Դշերը քնան, առավոտը հե՛նց ըտենց էլ արեց: Խնամուն դրեց շվալը, բերանը պինդ կապեց, դրեց ապլոբու¹ վրեն, եզները լծեց, բշեց դեպի արտը: Հլը նոր էր շարժվե տեղից, է՛ն կողմից տերտերը պատահեց:

— Հա՛, օ՛րհնած, խնամին ո՞ւր ա,— ասեց նա:

— Խնամին տունն ա, տերտե՛ր ջան:

— Բա դու ո՞ւր ես էթըմ:

— Յանք եմ էթըմ, տերտե՛ր ջան:

— Որ ցանք ես էթըմ քո սերմը օրհնել տվե՞լ ես:

— Ո՛չ, տերտեր ջան, իրիկունը կբերեմ մի ճանկ, կօրհնես:

— Կալ շի՛լի,— ասավ տերտերը հերսոտած,— որ էդ շվալի միշինը օրհնենք, տանես, ցանես:

— Կարելի ա, տերտե՛ր ջան, օ՛րհնի:

Տերտերն առաչացավ մե հատ երկաթե դավադան ձեռին և ըսկըսեց օրհնել: Դավադանը վրա բերեց և մի հատ խփեց շվալին,— Աստված օրհնե քո՛ ցորենը, քո՛ դարին, քո՛ աճարը, քո՛ կտավար, քո՛ ոսպը, քո՛ նոխտուր, քո՛ լորին...,— ասեց ու ամեն սերմին՝ մե հատ տվեց շվալի գլխին...:

— Դե գնա՛ օրհնած, մեկը հաղար ըլլի:

Տերտերը գնաց տուն, մարթը՝ դեպի արտը: Հենց արտը հասաւ, շվալի բերանը հարցդեց, տեսա՞լ խեղճ խնամին կիսամեռ ա: Հարցրեց.— Հը՛, խնամի, ո՞նց ես:

— Ա՛յ տերտերի տունը քանդվի, լավ էր, որ քուռուշնեն էլ չօրհնեց, միտը գնացեր էր, թե է՛ն էլ օրհնեք, ես կմահանեի:

Ըտուց ետը, խեղճը էլավ հեծավ ձինը, գնաց. է՛ն գնալն ա, որ գնըմ ա:

¹ Զուրգունի առաջի երկու ակները, (ձանոբ. բանաճավախ):

10. ԳԻԺ ԽԵԼՈՒՔՆԵՐ

Ըլլմ են իրեք ջահել տղա:

Ձենը վեր էլավ, որ թաքավորի ախշկա մի մատը տենալուց հաղար մանեթ ա առնում:

էտ իրեք տղեն ասում են.— էթանք էտ ախշկա մատը մենք էլ տենենք:

Ճարմ են ամեքը հաղար մանեթ, որ էթան տենեն: էթմ են, քաղաքըմ մեկ տան դռնաղ են ըլլմ, էտ տանն էլ մեկ տղա ա ըլլմ: էտ տղեն հարցընմ ա.— Տղե՛ք, խի՞ եք էկել քաղաք:

Ասում են.— Մենք էկել ենք, որ թաքավորի ախշկա մատը տենենք:

Ասում ա.— Ա՛յ տղեք, խի՞ եք փող ծախսում, էկեք ինձ լսեք, մի օյին հանենք, ամեն բան տենենք:

Տղաները լսում են. գնում են մե էծ են վե կալում, ետ էծը տանում են թաքավորի տանը, որ պըտի մորթեն:

Տանում են, մինը մի ոտիցն ա բռնում, մինը՝ մի ոտիցը, մինը՝ գլխիցը, մինը՝ պոչիցը, ձըքում են, որ մորթեն:

էծի գոռոցը քաղաքը վեր ա կալմ: էտ վախտը թաքավորի ծառաները դուռ էկան, մտիկ արին, զարմացան: Գնացին իմաց տվին թաքավորի ախշկանը, որ վիրուների¹ մարթիք են էկել, մալը մորթել չեն կարում:

¹ Վարենի, (ծանոթ. բառաձևավախ):

Թաքավորի ախշիկը դուռ էկաւ։ Բալկոնից կախ ընկաւ, ա-
սաւ։— Ըտենց չի մորթիր ա՛յ տղերք,— ու հրամայեց ծառաներին,
որ զնան էծը մորթեն, տան իրանց։

Գնացին, մորթեցին, տվին իրանց։

Տղերքն ասին մեկ-մեկին.— Տեսե՛ք, տեսե՛ք, Թաքավորի ախ-
շիկանը տեսե՛ք։

Տղերքն ըսկսեցին էփելը. վե կալան մազոտ-մոզոտ էծը, ածե-
ցին պղինձը։

Էլի Թաքավորի ծառաները տեհան, Թաքավորի ախշկանն ա-
սին.— Արի՛, արի՛, բան տես, օյին տես, էծը մազոտ են էփում։

Թաքավորի ախշիկը էլի էկաւ բալկոնը, իրան կախ արուց,
ասեց.— Ըտե՛նց չի, ըտե՛նց չի, քերթե՛ք, մաքրե՛ք, նոր ածեք պը-
ղինձը ու էփեք։

Տղերքն ասին.— Թամա՛շա արեք, Թամա՛շա, Թամո՛ւզ տեհեք։

Թաքավորի ախշիկը տեհաւ, որ շեն հասկանում, ծառաներին
հրամայեց.— Գնացեք քերթե՛ք, մաքրե՛ք, թող էփեն։

Ծառաները զնացին մաքրեցին, ածեցին պղինձը, էկան։

Էս վիրուները պղինձը վեր դրին, կրակը վառեցին պղնձի էրե-
սիցը։ Կրակը նի էլաւ օթի մեջը։ Ծառաները տեհան, էկան ասին.—
Խանը՛մ, խանը՛մ, արի մի տես, էտ վիրուները կրակը պղնձի էրե-
սին են վառում։

Խանըմն էկաւ, էլի իրեն կախ տըվուց, ասաց.— Ա՛յ վիրուներ,
պղնձի տա՛կը վառեք, տա՛կը վառեք, որ էփի։

Էլի նրանք սալմիշ շարին։

Խանըմն ասեց.— Գնացե՛ք, զնացե՛ք, վիրուների են, շեն հասկա-
նում, էփեք, տվեք, թող ուտեն։

Ծառաները էկան, պղինձը սարբին, կերակուրը էփեցին, պղըն-
ձով տվին իրանց, ասին.— Դե՛ տարեք, կերե՛ք։

Վիրուները վե կալան կերակուրը, տարան, որ ուտեն։ Ամեքը
մի էրկան փետ վե կալան, ծերը սրեցին, հուպ տվին պղնձի մեջը,
ամեքը մի թիքա հանեցին փետի ծերով, ու մեկը-մեկի պինշըն ա
կոխում, մեկը-մեկի աչքն ա կոխում, մեկը-մեկի բերանն ա կոխում։

Ծառաները էկան տեհան, զնացին հավար արին խանըմին,
թե.— Արի՛, արի՛, օյին տես, շեն կարրւմ ուտեն։

Խանըմը էլի էկաւ կախ ընկաւ, տեհաւ դրութուրը։

Տղերքն ասին.— Տեսե՛ք, տեսե՛ք, Թաքավորի ախշիկանը տեհեք։

Խանըմն ասեց ծառաներին.— Գնացե՛ք,— ասաց,— պղինձը վեկալեք, բերեք, իրանց էլ բերեք ուտացնենք, վիրու՜նի մարթիք են, ըռամիկ են, շեն հասկանըմ:

Բերին: Խանըմը հրամայեց, որ ամեքը մեկին ուտացնի: Ամեքը մինին ուտացրեց:

Խանըմն էլ էր ուտացնում, թե՛ն էլ քցել էր ճտովը:

Տղեքն ասում էին.— Տեսե՛ք, տեսե՛ք, ո՞նց ա, ո՞նց ա:

Մուժն ընկավ: Խանըմը հրամայեց, որ տեղեր քցեն, որ վիրու՜նիները քնեն:

Տեղերը քցեցին: Գալիս են ամեքը իրանց տեղերի վրա, խանըմն ասում ա.— Դե՛, քնե՛ք:

Նրանցից մինը դիք կանգնեց, լեհեպը¹ քցեց Վիսին ու ցի՛ց մնաց, իփրե քնում ա, մինն էլ միշկի վրին վեր ընկավ ու մի ոտը ցից արեց՝ լեհեպը հետը, իփրե քնում ա:

Մեկն էլ կողքի վրին թեք ընկավ և լեհեպը ձեռին դիք բռնած քնում ա իփրե: Մեկն էլ բերանքսիվար վեր ա ընկել, ոտները դրել բարցի վրին, իփրե քնում ա:

Ծառաներն էկան տեհան մի օլինբազ բան, գնացին խանըմին ասին,— Արի՛, արի՛, բա՛ն տես, բա՛ն:

Խանըմը վազեց՝ տեսիլքը տենի:

Էկավ տեհավ զարմացավ, որ շեն կարում քնի:

Հրամայեց իրա հընգեր ախըկներին.— Էկե՛ք ամեքս մընին քնացնենք, մեղք են, ըռամիկ են, վիրու՜նի են:

Էկան ախըկերքը, բռնեցին ամեքը մեկին, իրանց հետ քնացրին: Որ ուզում էին իրանք գնային, էլի վեր էին կենում առաջվանման:

Նոր, թաքավորի ախշիկը հրամայեց.— Էկեք էսօր ամեքս մեկի՜ հետ քնենք, սովորացնենք, մինչև լիսանա:

Եվ առան ու քնեցին մինչև լիս:

Տղեքն ասին.— Տեսա՞ք, տեսա՞ք...

¹ Վերմակ, (ծանոթ. բանաճավաֆի):

11. ԿՈՒՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹ

Ըլըմ ա, շի րլըմ, մի հայի տղա ա րլըմ, ունենըմ ա մի հատ մեր:

Ըտրանք անհատ են րլըմ:

Էս տղան լսըմ ա, որ կոմիտոզ¹ կազմեցին. մտիկ ա անըմ, որ կոմիտոզը լալ ապրուատ ա անըմ, լալ վայելչութուն ա անըմ, կպնըմ ա մոր յախենն:

— Ա՛յ մեր,— ասըմ ա,— արի մենք էլ էթանք կոմիտոզ:

Մերն ասըմ ա.— Ա՛յ որթի, ես մենծացել եմ, ես կոմիտոզ չեմ րլիլ:

Նտով տղեն ասըմ ա.— Ա՛յ մեր, դու տենըմ ե՞ս՝ ոնց են ապրըմ մեր զեղի կոմիտոզնիկները, դու տե՛նըմ ե՞ս՝ ինչ վայելչութուն են անը՞մ:

Մերն էլ դաթի ասըմ ա.— Ո՛րթի, ո՛ւզըմ ես՝ զնա, ուզըմ ես՝ մի զնա, ես չեմ րլըմ կոմիտոզ:

— Ա՛յ մեր,— ասըմ ա տղեն,— ես սիրըմ եմ կոմիտոզի միշին կոմիտոզի մի լալչիկ, ինքը կոմսըմոլ: Ախշիկը ասըմ ա. «Որ դու կոմիտոզ չիլես, ես քեզ չեմ առնիլ»:

Մերը էլը շի ուզըմ զնա: Տղեն ուզըմ ա մորը հաղով հասկացնի, տեսնենք ո՞նց կհասկացնի.

¹ Կոմիտոզ քառի հնչյունափոխված ձևն է, (ծանոթ. կազմողի):

Ղազըր հախտան կոմիտոյտան բիր դիւաք դիւարամ,
Շուքուր մեկլաղըրի է՛յ նանամ,
Բիր դիւաք դիւարամ, կոմիտոյտան յարատտի,
Ֆարանլար երըշտի կոմիտոյլար բանըմ:

Խսըմ-դոյըմ եղըրլալար-գյալըլալար,
Նա՛նա, դաղտան-դաղա մանա սալըլալար,
Կոմիտոյլար վերդըդի սըրի բիղըլար,
Իշըմ գյուշըմ օլտի կոմիտոյլար բանըմ:

Կոմիտոյլար ըռասուլիա ենգի տետիլար,
Օնլարտա բիր-բիրընա տութա տետըլար.
Նա՛նա, կոմիտոյըն կըդի մանա բութա վետտիլար,
Իշըմ գյուշըմ օլտի է՛յ բանըմ¹:

Մերը որ լսըմ ա էտ բանը, մաթալ ա մնըմ: Ասըմ ա.— Ա՛յ որթի, քեզ կխափեն, կոմիտոզ կտանեն, աշխատանք չեն տալ, ախ-
չիկ չեն տալ:

— Զէ՛, ա՛յ մեր, կոմիտոյըն ընծի չի՛ խափի, ախչիկն ընծի
չի՛ խափի, որ մենք կոմիտոզ ըլենք, որ մենք աշխատենք, մեզ հմար
աշխատանք շատ կա:

Դե մերը խելքի ա գալի, ասըմ ա.— Ա՛յ որթի, դե որ ընենց ա,
դիմում գրենք, տանենք տանք մեր կոմիտոյին:

¹ Ամենազոր աստված, կոմիտոզից մի փափագ ունեմ,
Փառք աստծուն, ա՛յ նանի,
Մի փափագ ունեմ կոմիտոզից, ստեղծողից,
Բարեկամները եկան (քայլեցին դեպի) մեր կոմիտոզ:

Մեր բարեկամները հաւարվել են, եկել են,
Նանի՛, սարից-ձորից ինձ գցել են,
Կոմիտոզի տված գաղտնիքն իմացան,
Իմ գործը, բանը եղաւ կոմիտոզում:

Կոմիտոզները նոր են հիմնված, ասացին,
Նրանք էլ՝ իրար պաշտպանեցեք, ասացին,
Նանի՛, կոմիտոզի աղջկան ինձ բութա (հենարան, հուլս) տվեցին,
Իմ գործը, բանը չսպեա եղաւ:

Գրում են դիմումը, տղեն ուրախ-ուրախ վեր ա կենըմ, գնըմ
իրա սիրած ախչկա մոտը:

Տղեն ասըմ ա.— Զանի՛կըս, մորս խելքի եմ բերել, դիմում եմ
գրել, բերել, որ ունթունեք կոմիտոզ:

Ախչիկը դիմումն առնըմ ա, կարթըմ, շատ ուրախանըմ:

Ետով տղի հետ դիմումը տանըմ են տալի կոմիտոզի նախա-
գին. ժողով ա ըլըմ, էտ տղին ունթունըմ են կոմիտոզի մեջը:

Տղեն շատ ուրախանըմ ա, գնըմ մոր կուշտը, ասըմ ա,— Մե՛ր,
աշկդ լուս ըլի, մեզի կոմիտոզ ունթունեցին:

Ուզեցաւ էլի մորը ուրախացնի:

Բաշընա դոնդուգում է՛յ նանա,
Նանա՛, ման կոմիտոզա գիդան օլտում,
Բիր ջիվան ախչի դուշտի սինամա,
Նանա՛, ման կոմիտոզա գիդան օլտում ՚:

Խոսքերը վերջացնելուց ետով, տղեն վեր ա կենըմ, գնըմ ախ-
չկա հոր բաղը, ըտե ըսկսըմ ա իրան հմար ման գալը, իրան հմար
պտուղներ քաղելը, ուտելը, մտածելը: Շատ որ մտածըմ ա, քունը
տանըմ ա ու ծառի տակը, ախպրի կշտին քնըմ ա:

Ախչիկը վեր ա կենըմ, գնըմ բաղը: Ման ա գալըմ, ման, տե-
նըմ ա, որ հրե՛ն, ծառի տակին քնած ա իրա սիրած տղեն: Գոռըմ
ա.— Զանիկըս, զարթնի՛ քնիցդ:

Տղեն չի զարթնըմ:

Քախանի շաքուճը ախչկա ձեռին ա ըլըմ: Մի հատ «ա՛խ» ա
քաշըմ ու շաքուճը սաղի տեղ դնըմ ա մառմառ ծծերի վրա, ըսկսըմ
ա երգել, որ տղեն զարթնի:

Սայդան ենդը ուրագըմա՞

Զարթի՛ր քնիցդ, ա՛յ ջանիկըս,

¹ Գլխիդ պտուտ դամ (քեզ մատաղ լինեմ), ա՛յ նանի,
Նանի՛, ես գնացի կոմիտոզ (կոմիտոզ գնացող եղա),
Մի ջիվան աղջիկ սրտովս եղավ,
Նանի՛, ես կոմիտոզ ընդունվեցի:

² Սրտիս ուրախություն եկավ,

Դարդընա օլմիշամ դիվանա¹,
Զարթի՛ր քնիցդ, ա՛յ սիրելիս:

Հավուզ բաշընդա յաթըրսան²,
Դաստի սույա բաթըրըրսան³,
Դյորանլարին աղլին սաշըլըրսան⁴,
Զարթի՛ր քնիցդ, ա՛յ սիրելիս:

Ախպուրի մոտ քնած ես,
Ձեռքդ թաշկինակը բռնած ես,
Կոմսըմոլ ախշկա սիրածն ես,
Զարթնի՛ր քնիցդ, ի՛մ սիրելիս:

Տղեն որ քնել էր, թաշկինակը ձեռին՝ էրեսին քաշած էր, ինքն էլ պտո՛ւղ-պտո՛ւղ քրտնել էր:

Ախշիկը նորից ասըմ ա.— Զարթնի՛ր, զարթնի՛ր, իմ սիրելի,— ու գնըմ ա, կռանըմ, տղի էրեսը պաշըմ, բիրտան տղեն զարթնըմ ա: Որ զարթնըմ ա, սեր են անըմ, բաղի միշին ման են գալի, խոսըմ, ծիծաղըմ:

Ալ-ալա վուրդըլար, գյուլ-գյոզա⁵...

Ետով ախշիկն ասըմ ա.— Հե՛րիք ա մենք ման գանք, ուրիշնե-րը կտեսնեն մեզ, լավ չեն ասիլ:

Իրարի պաշըմ են ու հեռանըմ: Էս բանը ախշկա հերն ու մերը չին գիտենըմ:

Տղեն ետ ա դառնըմ տուն, ասըմ.— Ա՛յ մեր, գնա՛ ֆլանքասի ախշիկն ուզի ինձ:

Մերն ասըմ ա.— Ախր ա՛յ որթի, նա կոմսըմոլ ա, մենք հըլա քասիք ենք, ախշկա հերը հարուստ ա...

Տղեն ասըմ ա.— Ես քեզ ասըմ եմ՝ գնա՛, գնա՛:

Մերը գնըմ ա ախշկա հոր տունը:

— Խե՛ր ըլի պառավ, խի՞ ես էկել,— ասըմ ա ախշկա հերը:

— Խեր ա հրեա՛ն ջան, ես էկել եմ քու ախշիկդ ուզեմ իմ տղին:

¹ Դարդիցդ եղել եմ դիվահար,

² Հավուզի (շրավազանի) գլխին քնած ես,

³ Ձեռքդ չրի մեջ ես դրել,

⁴ Տեսնողներին խելքահան ես արել,

⁵ Ձեռք-ձեռքի տվեցին, աչք-աչքի...

Հերը մտածում ա, մտածում, ասում ա,— Ա՛յ պառավ, խի՞, դու շփոթե՞ս, որ հըմի կամքը ախշկանն ա, հորը չի:

— Դե՛, մենք մեր մեծութիւնին ամոթ պտի անենք, ըտենց բաները մեզ հըմար չեն:

— Կամքը ախշկանն ա, կառնի՝ կտամ, չի առնի՝ ես բան չուենմ ասելու:

Հրեանը կանչում ա ախշկանը. ախշիկը ուրախ-ուրախ գալիս ա հոր մոտը, հարցնում.— Հա՛յրիկ, նանը խի՞ ա էկել:

Հայրիկը պատասխանում ա.— Բալի՛կս, նանը էկել ա քեզ ուզի իրան տղին, ի՞նչ խոսք ես տալի, ես տղին հավանում եմ:

— Հայրի՛կ, որ դու տաս, ես էլ կառնեմ:

Ու տվին, առան, նանը ետ դառավ, գնաց տուն:

Որ գնաց տուն, որ տղին աշկիւղուս արավ, տղան ուրախութունիցը մի երգ ասավ.

Կոմիտոզ իշնընտա, նա՛նա, ալտըմ կոմսոմոլ կըզի,
Նանա՛ ման կոմիտոզա վարմալի օլտըմ¹:

էտ վախտը խնամին ախշկանը ասել էր, որ տղեն կգա, էրեւութք չես ընկնիլ:

Ետով նանը տղին վերցեց, գնաց խնամու տունը:

Որ էկան խնամու տունը, տղեն նայեց դես-դեն, շտեսավ ախշըկան, մի «ա՛խ» քաշեց: Որ «ա՛խ» քաշեց, ըտի աները հարցրեց.— Ա՛յ որթի, խի՞ ես «ա՛խ» քաշում:

Տղեն երգով պատասխանեց.

Դարիա քանարընդա սամակ թութարդան,

Գյորընդի գյոզըմա կո՛մսըմոլ կըզի,

Դարիա դրաղընդա դապլատի շաղվըն,

Բանդարդի գյոզըմա կո՛մսըմոլ կըզի²:

¹ Կոմիտոզի մեջ, նանի, առա կոմսոմոլ աղջկան, Նանի՛: Ես կոմիտոզ գնացի:

² Մովսիսին ձուկ բռնելիս, Երևաց աչքիս կոմսոմոլ աղջիկը, Մովսիսին շողքդ ինձ բռնեց, Երևում է աչքիս կոմսոմոլ աղջիկը:

Եւ զոր ախշիկը տղի երգը լսեց, իրան տվեց տալդա՝ ամաչե-
լուցը:

Ըտեղ էլը տղեն ըսկսեց երգիլը:

Աները զարմացավ, ասավ.— Ա՛յ որթի, է՛տ ընչե՛ր ես երգում,
ախշկա՞նս ես ուզում: Կանչեցե՛ք,— ասավ,— ախշկանը:

Կանչեցին ախշկանը: Ախշիկն էկավ ուրախ-ուրախ, նստեց
նշանածի կուշտը:

Ըտեղ ըսկսին քեֆ անիլը:

Հավաքվեցին կոմիտոզնիկները, հըրսանիք արին. կերա՛ն,
խմի՛ն, ուրախութուն արին, դաւի ու զոռնով հարսը տարան, ըտանք
հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մուրազին:

ՆՄՈՒՇՆԵՐ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԲԱՐԲԱՌԻ ԽՈՍՎԱԾՔՆԵՐՈՎ

ԱՇՏԱՐԱԿ

Ժամանակով մի թաքավոր ա ըլլամ: էտ թաքավորը մի օր դ՛ուս ա գ՛ալիս բ՛ալկօնը ման դ՛ալի, տէնըմ ա, վօր մի օց հիբա ճուտէրը բ՛էրէլ ա բ՛ակի միշին սիրըմ ա:

Թաքավորն էտ վօր տէնըմ ա, ասըմ ա.— Տէր աստված, ի՛նչ կըլի վօր ինձ էլ մի զավակ տայիր, յէս էլ սիրէի իմ զավակին. բ՛ա յէս օցի դդար էլ կայի վօշ, վօր մի օցի ճուտ էլ ա ինձ տալիս չէս:

էտ ժամանակը ասսու վօղօրմութէնի դ՛ուռը բ՛աց ա ըլլամ. աստված լսըմ ա թաքավորի խնթիրքը ու օցի ճուտ ա տալի:

Գ՛ալիս էն թաքավորին հաշկալիս, ասըմ էն.— Թաքավօ՛ր, հաշկդ լի՛ս, կնիկըդ ազատվեց. համա ինչ անէս վօր մի օցի ճուտ ա բ՛էրէլ:

Թաքավորն ասէց.— Փառք ասսու, ի՛նչ անէմ, էլի զավակ ա, էտ ա կամէցէլ աստված:

էտ օցի ճուտը օրական մէնձանըմ էր, մի շափթվա վրին համարյա դ՛առավ մի ուշապ:

Թաքավորի սինօթապէտները ասէցին.— Սրան ընշօ՛վ կշտացնէնք:

ինչ թ'ան տվին, ճերավ վօշ. հա գ'օռըմ էր, ուտելիք էր ուզըմ, ուզըմ էր պատէրը քանդի:

Մի օր նազրի ախշիկն էկավ վօր էտ օցին տէնա, օցը էտ ախշըկա թևիցը թ'ոնէց, քաշէց նէքսէվ, կու տվուց. ըտի հ'իմացան, վօր ըզրա ճերածը ախշիկ պըտի ըլի:

Թաքավօրը հրամայէց, վօր հ'ամէն օր մի ախշիկ տան ուշապին՝ ուտի: Սալդաթնէրը գ'նացին շօլէրը ման գ'ալու, վօր հ'անդէր ախշիկ քթնէն, թ'էրէն տան ուշապին:

Օրվա մի օրը մի ախշիկ քթան, անըմը՝ Արևհատ, թ'էրին թաքավօրի կուշտը:

Թաքավօրն ասէց.— Տարէ՛ք, տվէք իմ տղին:

Էլ կարըմ չէն, վօր գ'օռը թ'աց անէին էտ ուշապի յերկուղիցը, Արևհատին տարան էրթկիցը կախ արին, տվին ուշապին:

Արևհատն ասէց.— Բ'արիլիս քէ՛ղ, թաքավօրի վօրթի՛:

Ուշապը խրխին պատռէց, դ'առավ մի լավ տղա, էկավ ախշըկա կուշտը. շատ սիրէցին իրար:

Թաքավօրն ասէց.— Գ'նացէք տէհէք՝ ախշկան ճէրէ՛լ ա, թէ վօշ:

Գ'նացին տէհան, վօր ուշապը դ'առէլ ա մի լավ տղա:

Տղեն ասէց.— Խի՞ էք դ'ոնէրը փակէլ, թ'աց արէ՛ք:

Դ'ոնէրը թ'աց արին, գ'նացին թաքավօրին ասէցին.— Քու ուշապը մի լավ տղա յա դ'առէլ, էն ախշկա հէտ ասըմ ա խօսըմ:

Թաքավօրը շատ ուրախացավ, էկավ հ'իրա տղի կուշտն ասէց.— Բ'արի լի՛ս, վօրթի՛:

Տղէն վօննի կաննէց, Արևհատն էլ վօննի կաննէց, գ'լուխ վէ թ'էրին թաքավօրին:

Թաքավօրը շատ ուրախացավ, տէհավ վօր հ'իրա տղէն շատ կատարյալ տղա յա, Արևհատն էլ շատ արօով ախշիկ ա:

— Է՛, — ասէց, — վօրթի՛, հըմի ի՞նչ էս ասըմ:

Տղէն ասէց, — Թաքավօրն ապրած ճէնա, ինձ պսակի Արևհատի հէտ:

Թաքավօրը հարսանիք արուց, օխտն օր, օխտը քշէր ճերան խմէցին, Արևհատի ու Օցմանուկի ճէնացը խմէցին:

Հարսանքից յետօ թաքավօրը կանչէց Արևհատին ու ասէց, — վօրթի՛, մի պատմի տէնանք դու ո՞ւմ ախշիկն էս:

Արևհատը ասէց, — Թաքավօրն ապրած ճէնա, յէս մի հ'անդէր ախշիկ էմ, հէր ունէմ վօշ, մէր ունէմ վօշ, մի խօրթ մէր ունէի:

համէն օր ինձ մի գ'րվանքա բ'ուրթ էր տալի ու ասըմ. «Տալարը տար արածացրու, էս բ'ուրթն էլ կմանէս, հ'իրիկվանը կբէրէս»։ Ուտէլու էլ մի կտօր շօր հաց էր տալիս ու ասըմ. «Հացի ճէսը իրիկունը յէտ կբ'երէս»։

Մի օր թէշին ձէռիս քարափի գ'լխին կաննած մանրմ ի, դաֆիլ քարափը ծակվէց, թէշիս ընկավ մէշը։ Կուացա մտիկ տվի, տէհա մի պառավ կա զաղի միշին. ասէցի. «Նանի', մի թէշիս տուր, ըտի ընգավ»։ Պառավն ասէց. «Վօրթի', յէս կարըմ չէմ տէղիցս կաննիլ, հ'արի թէշին վէ կալ տար»։ Ասէցի. «Դ'ուռը վօ'րդի ա»։ Ասեց. «Վօրթի', ձ'օրի միշից հ'արի»։ Զ'օրի միշովը գ'նացի, տէհա էտ զաղի դ'ուռը բ'աց, մտա նէքսէվ, վօր թէշիս վէրնէմ, մըն էլ տէհա դ'ուռ կա վօշ։ Ասէցի. «Նանի', դուռը ի'նչ էլավ»։ Նանն ասէց. «Վօրթի', հլա հ'արի իմ կուշտը, բան պըտէմ ասիլ, յէտօ յէս դ'ուռը շանց կտամ»։

Գնացի պառավի կուշտը, պառավն ասէց. «Մի ավիլը վէ կալ, իմ տունս սրփա»։ Ավէլը վէ կալա, պառավի տունը սրփէցի, պառավն ասէց. «Վօրթի ջա'ն, մէր տունն ա թամո'ւզ, թէ ձէր տունը»։ Յէս պառավին ասէցի. «Նանի', ձէ'ր տունը թամո'ւզ ա»։ Համա թամո'ւզ չէր, շատ կէղտօտ էր։ Յէտօվ ասէց. «Վօրթի ջա'ն, արի նըստի, գ'լուխս դ'նէմ ծնգանդ, մի շիշ քութուլա»։ Գնացի, նստէցի, պառավը գ'լուխը դ'րուց ծնգանս, քութութէցի։ Ասէց. «Վօրթի ջա'ն, իմ գ'լուխն ա թամո'ւզ, թէ քու մօր»։ Ասէցի. «Նանի ջա'ն, քու գ'լուխը թամո'ւզ ա»։ Յէտօ ասէց. «Քունս տանըմ ա, թող մի շիշ քնէմ ծնգանդ վրա, իմ քնած վախտը մի սէվ ջ'ուր կգա՝ ինձ իմաց մի' տալ, յէտօ մի կարմիր ջ'ուր կգա՝ էլի հ'իմաց մի տա, յէննա մի դէղին ջ'ուր կգա գ'էտի նման, ջ'ուրը գ'ալուն պէս ինձ իմաց տուր»։ Ասէցի. «Ալավ»։ Պառավը քնէց. տէհա, սէվ ջ'ուրն էկավ՝ ձէն հանէցի վօշ, մի շիշ հ'անց կացավ՝ տէհա կարմիր ջ'ուրն էկավ՝ էլի ձէն հանէցի վօշ, մըն էլ տէհա դէղին ջ'ուրն էկավ, ասէցի. «Նանի', նանի', վէ կաց, դէղին ջ'ուրն էկավ»։ Նանը տէղիցը վէ թռավ, վօննէրիցս բ'ռնէց, գ'լուխս կօխէց ջ'րի մէշ, մազէրս դառավ բօլօրը օսկի։ Յէտօ պառավն ինձ դ'ուռը շանց տվուց ասէց. «Դէ'հ, դնա', վօրթի, աստված քէզ հէտ ըլի»։

Դուռ էլա զաղից, էկա մէր տավարի կուշտը, ասէցի. «Ինչ անէմ, ինչ շանէմ, յէս էս օսկի մազէրով էթամ տուն, իմ խօրթ մէրը

ինձ կծէծի մաղէրս կպօկի»։ Գ'նացի մի շօբանի աղաչեցի, վօր մի գ'առ մօրթի, միսը հ'իրան ըլի, դառինը ինձ տա։ Չօբանն ասէց. «Շատ լավ կըլի, այ քիր, յէս էլ քէղ էտ լավութունը կանէմ»։ Չօբանը վէ կացաւ, մի գ'առ բ'էրուց, մօրթէց, ասէց. «Ա՛յ քիր, նստի, մի շիշ խօրօված անէմ, ուտէնք»։ Խօրօված արէց, ճէրանք, յէտո դառինը վօ կալա, քաշեցի գ'լուխս, մաղէրս ծածկեցի։ Ընչանք հ'իրիկուն մնացի արևի տակ, դառինը գ'լխիս շօրացաւ, տավարը քշեցի, բ'էրի տուն։ Մէրս ասէց. «Ա՛յ, անզգամ, խի՞ չէս քօմմա բ'ուրթը մանէլ»։ Բ'արկացաւ ինձ վրա, մի քանի սիլլա տվուց։ «Դէհ,— ասէց, հ'արի գ'լուխդ վանամ, ըսօր շափաթ ա»։ Ասէցի. «Ուզում չէմ, իմ գ'լուխը վանալ մի'»։ Իմ պուճուր քիրը, վօր իմ մօր հալալ ախշիկն էր, վրա թռավ իմ գ'լխիս դառինը պօկէց. օսկէ մաղէրս փռվեց գէնին։ Մէրս ասէց. «Ա՛յ, անզգամ, էս ի'նչ բ'ան ա»։ Նըստեցի քօմմա ասէցի մօրս. մէրս ասէց. «Տօ լի'րփ, հ'առաւօտը կտանէս իմ ախշկանն էլ շանց կտաս էտ քարափը, վօր իմ ախշիկն էլ օսկէ մաղ ունէնա»։

Հ'առաւօտը, լիսը վօր բ'ացվեց, մէրս տավարը դ'ուս հանէց, մի գ'րվանքա բ'ուրթ տվուց. քվօրս, մի կտօր շօր հաց, գ'նացինք։ Գ'նացինք, քվօրս շանց տվի քարափը, գ'նաց կաննէց գ'լխին, թէշին մանէց. էլի քարափը ծակվեց, թէշին ընկավ մէշը, կռացաւ տէհալ, մի պառավ կնիկ նստած ա, բ'արկացած ասէց. «Նա'նի, թէշին տո'ւր»։ Պառավն ասէց. «Վօրթի', հ'արի, վէ կալ, տար, յէս մէնձ կնիկ էմ, կարալ չէմ տէղիցս կաննիլ»։ Ախշիկը բ'արկացած ասէց. «Մրա դ'ուռը վօ'րդի ա»։ Ասէց. «Զ'օրի միշօվն հ'արի»։ Ախշիկը ձ'օրի միշօվը վէր էկավ, տէհալ մի զաղի դ'ուռ բ'աց ա, նէքսէվ մտավ, կռացաւ վօր թէշին վէ ունի, տէհալ, դուռը կա վօշ, ասէց. «Նանի', դուռը կօրցրի, հ'ո'ւր ա»։ Նանն ասէց. «Վօրթի, հըլա արի, բ'ան պըտիմ ասիլ։ Գ'նաց պառավի կուշտը։ «Մի,— ասէց,— ավիլը վէ կալ, մէր տունը սրփա»։ Ախշիկը սրփէց պրծավ, պառավն ասէց. «Վօրթի', մէ'ր տունն ա թամուզ, թէ՛ ձ'է'ր»։ Ախշիկը բ'արկացած ասէց. «Մէր տունը թամուզ ա, ձ'էր տունը մուտառ»։ «Դէհ,— ասէց,— վօրթի', վնաս չունի, մէնձ կնիկ էմ, իմ սրփօղս օ'վ ա, դէհ մի շիշ նստի, գ'լուխս դ'նէմ ծ'նգանդ, մի շիշ քութութա»։ Ախշիկը նստեց, պառավը գ'լուխը դ'ուռը ծնգան վրա, ախշիկը քութութէց, վօր պրծավ պառավն ասէց. «Վօրթի', ի'մ գ'լուխն ա թամուզ, թէ՛ քու մօր գ'լուխը»։ Ախշիկը բ'արկացած

ասէց. «Վա՛յ քու գ'լխին, իմ մօր գ'լուխը թամուղ առ: Պառաւն
 ասէց. «Վօրթի՛, յէս մի շիշ կքնէմ, մի դ'էղին ջ'ուրը կգա՝ ինձ հի-
 մաց տասս վօշ, մի կարմիր ջ'ուր կգա՝ էլլէդ հիմաց տասս վօշ, յէտօ
 մի սէվ ջ'ուր կգա՝ ինձ իմաց տուր: Պառաւը քնէց, աղջիկը տէհաւ,
 վօր դ'էղին ջ'ուրն էկաւ՝ ձ'էն տվուց վօշ, յէտօ էկաւ կարմիր ջ'ու-
 րը՝ էլի ձ'էն հանէց վօշ. էկաւ սէվ ջ'ուրը՝ պառաւին ձ'էն տվուց,
 պառաւը դարթնէց, ախշկա ոննէրից բ'ռնէց, կախէց ջ'րի մէշը,
 հէխճ ախշիկը սէվ-սէվացաւ, մի մսի կտօր էլ ճակտիցը կախ էլաւ:
 Պառաւն ասէց. «Վօրթի՛, դ'ուրը. բ'աց ա, գ'նա՛: Ախշիկը մտիկ
 արուց, տէհաւ որ դ'ուրը բ'աց ա, թէշին վէ կալաւ, էկաւ իմ կուշ-
 տը: Տէհա՝ դարհուրէցի, մի այրէջար բ'ան էր դ'առէլ՝ ասէցի. «Ախ-
 շի, խի՛ ըտէնց էլաւ: Ասէց «Յէսիմ, պառաւն ինձ կօխէց սէվ ջրի
 մէջ, ըսէնց էլառ: Վէկացանք գ'նացինք տուն, մէրս վօր տէհաւ հի-
 բա ախշկանը էս օրին՝ փէտը վէ կալաւ ինձ ծէծէց, տանից դ'ուս
 արէց, էկա հանդը, նստէցի ծառի տակը, լաց ի ըլլմ, քու սալդաթ-
 նէրը էկան ինձ բ'ռնէցին, բ'էրին: Ասէցի. «Հ'ո՛ւր էք տանըմ: Ասէ-
 ցին. «Քէզ տանըմ էնք թաքավօրի տղի հըմար:»

Յէս էլ վէ կացա էկա, թաքավօրն ապրած կէնա:

Ժամանակով կար չկար՝ մի պառավ կար. ըղրան ունէր մի ախլիկ. էտ ախլկանը բէրուց տղի շօրէր հաքցրուց, վօր հարէվանի տղէքանց հէտ հաղ անի:

Օրվա մի օրը Թաքավօրի էրէխէն կօրավ, էտ պառավի տղէն քթավ, բէրուց տվուց պառավին ասէց.— Նանի, ջան, նանի, էս քօրփա բալին քթէլ էմ, պահաւ:— Պառավը վէ կալավ պահէց:

Թաքավօրը ջառչի քցէց, թէ.— Իմ էրէխէն կօրէլ ա, օվ քթէլ ա՝ բէրի, ինչ ուզի՝ կտամ:

էտ ձէնը էկավ ընգավ պառավի հ'անկաշը, իմաց արուց Թաքավօրին, թէ էրէխէն իրա կշտին ա: Նազիրը նի էլավ կոպիզար ղսրախը, էկավ պառավի կուշտը, վէ կալավ էրէխուն, վօր տանի՝ Թաքավօրին, պառավի տղէն էլ հէտը գնաց: Ժամփին կոպիզարը ասէց պառավի տղին.— Ախլի՛, Թաքավօրը վօր ասի՝ ուզա՛ տամ, ինձ ուզա, էլ զատ ուզես ոչ:

Գնացին Թաքավօրի կուշտը, Թաքավօրը խտրտէց իրա կօրած էրէխին, յէտ դառավ պառավի ախլկան ասէց.— Ուզա՛, տամ:

Տղէն ասէց.— Թաքավօրն ապրած կէնա, յէս քէզանից կոպիզարն էմ ուզրմ:

Թաքավօրն ասէց.— Իմ Թաքավօրութունը մի կոպիզարն էր, վօր կոպիզարս տվի, ախլիկն էլ պըտի տամ քէզ:

Բէրուց օխտն օր, օխտը քշէր հարսանիք արուց, ախլիկը տըվուց էտ տղին:

Մի ժամանակ վօր ապրէցին, Թաքավօրի ախշիկը տէհալ, վօր էտ պառաւի տղէն էլ ախշիկ ա, գնաց մօրն ասէց.— Վօ՛չ դուք ըլէք, վօչ ձեր Թաքավօրութունը, վօր ինձ տվիք մի ախշկա, նա՛ ախշիկ, յէս՛ ախշիկ, բա յէս ի՞նչ անէմ:

Մէրը գնաց Թաքավօրին ասէց, Թէ.— Ախշիկդ ըսէնց գանգատւում ա:

Թաքավօրն ասէց.— Բա ի՞նչ անէնք, ա՛յ կնիկ, Թէ բերէնք գլուխը կտրէնք, ըլիւ չի, Թէ չը կտրէնք՝ մէր ախշիկն ա մնում օղորմէլի,— իլլաճ չկա, բերէնք ղրկէնք ընէնց տէղ, վօր փշանա:

Կանչէց փէսին, ասէց.— Վօրթի՛, պըտի էթաս Լյուվիզարի ախսօրը բերէս:

Ախշիկն էլ, վէ կացալ, գնաց Լյուվիզար ձիու մսրքըմը լաց էլալ:

Զին լէզու ըլալ, ասէց.— Ախշի, խի՞ էս լալի:

Ասէց.— Թաքավօրը ինձ ղրկում ա, որ էթամ քու ախսօրդ բերէմ, յէս վօ՛նց բերէմ:

Ասէց.— Ախշի, գնա Թաքավօրիցը մի տկճօր հին գինի ու քիչ էլ բուրթ ուզա. էթանք, յէս կբերէմ:

Տղէն գնաց Թաքավօրիցը գինի ու բուրթ ուզէց, առաւ էկալ, Լյուվիզարին դուա քաշէց, նի էլալ, քշէց:

Գնաց հասաւ մի ծովի դրաղ:

Լյուվիզարն ասէց.— Ախշի՛, վէր արի, էտ ախսարի ջուրը դարդակա՛, բուրթը խթա՛ իրա ալը, գինին ածա հաւուզը, դու տափ կաց: Իմ ախսէրը ծովից դուա կգա, էտ գինին կխմի՛ կհարփի, էն ժամանակը դուա կգաս, կթռչես վրին, ինքը կտանի քէզ դըբա ծովը, դու կասէս. «Քիրդ կանչում ա՛, հրէն», նա իմ յէննուցը կգա:

Տղէն գնաց բուրթը կօխէց հախսարի ալը, գինին լքցրուց հախսարի հաւուզը, ինքը տափ կացաւ: Մովէղէն ձին դուա էկալ, ֆօտֆօտաց, ֆօտֆօտաց, էտ գինին խմէց՝ հարփէց, տղէն դուա էկալ, Թուալ քամակը: Զին վազէց դըբա ծովը, տղէն ասէց. «Քուրիկդ կանչում ա, հրէ՛ն, հրէ՛ն»: Լյուվիզարն էլ առաչին հաղըմ էր: Զին յէտ դառաւ դըբա Լյուվիզարը, միացան, իրար հէտ էկան:

Տղէն բերուց ձին տվուց Թաքավօրին:

Թաքավօրի ախշիկը յէփ տէհալ տղին, էլլէդ բարկացաւ հօր վրին, ասէց.— Ո՛չ դու ըլէս, վօ՛չ քու Թաքավօրութունդ, ինձ ազատա՛ էս ախշկանից:

Թաքավորը հ'էքսի օրը կանչէց իրա ֆառաշին, ասէց.— Ի՞նչ անէնք վօր սրան փշացնէնք. գնաց, էլի էկավ:

Ասէց.— Թաքավօր, բէր ղրկէնք դէվստուն, մէր օխտը տարվա խարշը մնում ա՛ թօղ էթա բէրի: Դէվէրի ձէռիցը պրծնիլ չի:

Թաքավօրը կանչէց էտ տղին, ասէց.— Որթի, գնա դէվստուն, օխտը տարվա խարշը մնում ա, վէ կալ բէր:

Ախշիկը էլլէդ գնաց կոպիզարի մսուրքը՝ լաց էլավ, ասէց.— կոպիզար, իմը՝ դու, քունը՝ աստված, Թաքավօրը ինձ ըսէնց ա ասէլ:

կոպիզարն ասէց.— Մի վախիլ, կէթանք կբէրէնք:

Տղէն նի էլավ ձին, ընկավ ճամփա, գնաց հասավ դէվստուն: Դրանք մի մառմար քար ունէին, ձին ասէց.— Ախշիկ ջան, իմ պօշը կապա էս քարիցը՝ յէս քաշ կտամ, դու մտի նէքսէվ՝ խարշը վէկալ բէր:

Տղէն ձիու պօշը կապէց մառմար քարից, ձին սկսէց քաշ տալ, թօղը բանցրացավ. տղէն մտավ նէքսէվ, տէհավ քառասուն դէվ նստած էն: Դէվէրն ասէցին.— Ըհը, մէզ կէրակուր ա էկէլ:

Տղէն ասէց.— Ա՛յ տնաշէններ, ըստի արխէին նստել էք, հրէն Թաքավօրն էկավ ձեր խարշի դէմը տարավ ձէր մառմար քարը. յէս էկա ձէզ իմացնէմ:

Դէվէրը դուա Թափվէցին: Տղէն թամաշ արուց, տէհավ օխտը տարվա խարշը սանիցը կախ տված էր, վէ կալավ ու փախավ, էկավ ձին նի էլավ, պօշը մառմար քարից կտրէց, հավալամիշ էլավ: Թռավ գնաց Թաքավօրի դռանը վէր էկավ:

Տղէն տարավ օխտը տարվա խարշը տվուց Թաքավօրին:

Թաքավօրի ախշիկը էլլէդ բարկացավ, կպավ հօր յախէն.— Դու խի՞ շէս էս տղին փշացնում:

Թաքավօրը կանչէց նազըրին, ասէց.— Դէվստրնից էլլէդ էկավ, բա հըմի ի՞նչ անէնք:

Նազիրն ասէց.— Թաքա՛վօր, քու պապին մի տէրօղօրմյա ունէր, Դէվէրը տարէլ էն, հրէն նրանց մօր ձէռին ա, ղրկէնք բէրի: Հնար չկա, վօր ըտէղ էթացօղը յէտ դա:

Թաքավօրը կանչէց փէսին, ասէց.— Փէսա՛, գնա մէր պապի տէրօղօրմէն՝ էսինչ դէվի մօր ձէռին ա, վէ կալ բէր:

Տղէն էլլէդ գնաց ձիու մսուրքը, լաց էլավ:

Ձին ասէց.— Հը, ախշի, խի՞ էս լալի:

Ասէց.— Ի՞նչ անէմ, դրկըմ ա տէրօղորմին, յէս վօ՞նց բէրէմ
դէվէրի մօր ձէռիցը:

Ասէց.— Ախշի՛, աստված մէնձ ա, մտածիւ մի, կէթանք կրէ-
րէնք:

Տղէն նի էլալ ձին, գնացին: Գնացին հասան դէվի տունը:

Տունը շինած էր մի բանցր դըքի գլխին, ձօրի բէրնին: Ձին
ասէց ախշկան.— Ախշի՛, վօր էթաս մննէս դէվի տունը, կտէնաս
դէվի մէրը սան կշտին պառկած ա, տէրօղորմէն սանից կախ տված
էթըմ ա, դալի: Սհաթը վօր թամամըմ ա, տէրօղորմէն ընգնըմ ա
դէվի մօր բռի մէշը. մտիկ կտաս, յէփօր բռի մէշտէղն ընգնի՛ վէ-
կունէս ու քէզ քարափիցը կքցէս, յէս տակը քու ճամփէն կպահէմ:

Տղէն գնաց մտալ տուն, սան տալտըմը տափ կացալ. տէհալ
տէրօղորմէն ընգալ դէվի մօր բռի մէշտէղը, հէնց վրա ընգալ, վէ
կալալ ու իրան քցէց քարափօվը. ձին բանցրացէլ էր, ընէնց վօր
տղէն ընգալ թամբի մէշը: Ձին թռալ, դէվի մէրը վէ կացալ, տէ-
հալ տղէն տանըմ ա, բարկացալ, ասէց.— Ի՞նչ ասէմ, էլ անէծք
չունէմ. թէ տղա էս՝ ախշիկ դառնաս, թէ ախշիկ էս՝ տղա դառնաս:

էն սհաթը պառալի ախշիկը դառալ տղա: Տարալ տէրօղորմէն
տվուց թաքավօրին, վազէց գնաց ախշկա կուշտը: Էս դօնըմ ախշի-
կը գնաց թաքավօրի կուշտը, պսէց.— Իմը սա ա, ըսէնց տղա շի՛ւիլ:
Թաքավօրը մի քաղաք բախշէց իրա ախշկանն ու փէսին,
ասէց.— Գնացէք, ձէզ հըմար թաքավօրութուն արէք:

Տղէն գնաց իրա պառալ մօրն էլ բէրուց իրա կուշտը, կէրան,
խմէցին քէֆ արին:

Աստվածանից հֿիրէք խնձօր վէր ընգալ, մինն՝ ասօղին, մինը՝
լսօղին, մինն էլ՝ հֿանգաշ դնօղին:

ՓԵՐՊԻ

Ժամանակով կար մի մարթ, դ՛րան ունէր մի կնիկ. մի հատ էլ էծ, էլ բ՛ան շունէր: Էծը կթում ին, ուտում ին:

Օրէրի մի օրը ըզրա կնիկն ասէց.— Ա՛յ մարթ, էծը տար ծախա, հ՛ամ էծը բ՛է՛ր, համ փօղը բ՛էր:

Էտ մարթն ասէց.— Ա՛յ կնիկ, յէս վօ՞նց էծը ծախէմ, վօր հա՛մ էծը բ՛էրէմ, հա՛մ էլ փօղը:

Կնիկն ասէց.— Վօնց ըլի չըլի, պըտի բ՛էրէս, որ հառանց կաթ շմնանք:

Էտ մարթը էն էծն արէց աղաքը, դ՛ագանակը վէ կալաւ, քշէց գ՛նաց քաղաքը:

Հ՛առավօդ էր. խաշ ծախողը խաշ էր ծախըմ, հէնց վօր տէհաւ էտ խաշ ծախողին, բ՛ղաւէց.— Էծ էմ ծախը՛մ, էծ էմ ծախը՛մ:

Էտ խաշ ծախողն ասէց.— Ի՞նչ տամ էծիդ:

Ասէց.— Մի աման խաշ տուր, էծը տամ քէդ:

Նա էլ ասէց.— Վօր ըտէնց ա՛ արի կէ՛ր:

Էտ մարթն էկաւ նստէց, մի աման խաշ կէրաւ, վէ կացաւ, վօր իրա էծը քշի գ՛նա, խաշ ծախողը դ՛րա կուտը բ՛ռնէց.— Ինչ էս անըմ, իմ էծը ո՞ւր էս տանըմ:

Նա նրան ուշուոնց տվէց, նա նրան, կռվէցին: Խալիսը թօփ էլան. էկան ասէցին.— Ամօթ չի՞, խի՞ էք կռւըմ:

էտ էծատէրն ասէց.— Ա՛յ խալիս, էս անիրաւ յի քրէղան խաշ ա տվէլ, ուզըմ ա էս տասը, տաքսըհինգ մանէթի էծը ձ'էռիցս առնի: Էս ու էն բ'ամփէցին էտ խաշ ծախօղի գ'լխին թէ.— Ամօթ չի՞, մի քրէղան խաշի հըմար ուզըմ էս էտ մարթի էծը ձ'էռիցը առնէս: Էտ մարթը իրա էծը վէ կալաւ, քշէց գ'նաց: Գ'նաց տէհաւ, հրէս դաթա ծախօղը դաթա ա ծախըմ:

Էլը գ'օռաց.— Է՛ծ էմ ծախըմ, Է՛ծ եմ ծախըմ:

Էտ դաթա ծախօղն ասէց.— Ի՞նչ տամ էծիդ:

Էտ մարթն ասէց.— Իմ փօրօւ մին դաթա տուր ուտէմ՝ էծը տամ քէզ:

Գաթա ծախօղն ասէց.— Վօր ըտէնց ա՛ արի կէր:

Էտ մարթն էկաւ նստէց, գաթէն կէրաւ իրա փօրօւ մին, հ'էլաւ, բ'էրանը սրփէց, էծը քշէց, վօր էթա: Գաթա ծախօղն ասէց.— Իմ էծն ո՞ւր էս տանըմ:

Ասէց.— Իմ էծն ա, պըտի տանէմ:

Ասէց.— Բա գաթէն խի՞ կէրար, վօր էծը շէս տալիս ինձ:

Ասէց.— Անիրաւ, մի գաթա էս տվէ կէրէլ էմ, ուզըմ էս էս յէքա էծը ձ'էռիցս առնէ՛ս:

Իրար տվին: Խալիսը թօփ էլան, ասին.— Էտ խի՞ էք կուլըմ:

Էծ ծախօղն ասէց.— Տէհէք էս անիրաւին, մի գաթա ա տվէ, կէրէլ էմ, ուզըմ ա էս յէքա էծը ձ'էռիցս առնի:

Էս դըհից, էն դըհից ասէցին.— Ամօթ չի՞:

Էտ մարթը էծը վէ կալաւ, գնաց:

Գ'նաց տէհաւ հալվա ծախօղը հալվէն գ'լխին դ'րած գ'օռըմ ա.— Ա՛յ լաւ հալվա, այ լաւ հալվա:

Էտ մարթն էլ ըտիան գ'օռաց.— Այ լաւ էծ, ա՛յ լաւ էծ:

Հալվա ծախօղն ասէց.— Ի՞նչ տամ էծիդ:

Նա էլ ասէց.— Մի թիքա հալվա տուր ուտէմ՝ էծը տամ քէզ:

Հալվաչին ասէց.— Ա՛ռ կէր:

Էտ մարթը հալվէն կէրաւ, վէ կացաւ, վօր իրա էծը վէր ունի էթա:

Հալվա ծախօղն ասէց.— Ո՞ւր էս տանըմ էծս:

Ասէց.— Քու էծը խի՞ ա, մի թիքա հալվա էս տվէ, ուզըմ էս էծս ձ'էռիցս առնէ՛ս:

Ըտրա հէտ էլ կուլէցին: Խալիսը թօփ էլան, ասէցին.— Խի՞ էք կուլըմ:

էծ ծախօղն ասէց.— Մտիկ արէք էս անխղճին, մի թիքա հալ-
վա ա տվէլ, ուզըմ ա յէքա էծը ձ'էռիցս առնի:

էս դըհիցը, էն դըհիցը ըզրա գ'վսին բ'ամփեցին, էծը տվէցին
տիրոնչը, վէկալաւ գ'նաց:

Գ'նաց: Իրիկուն էր. տէհալ մի տուն, ասէց.— Ես պըտի մըտ-
նէմ էս տունը, թողան, չթողան, էս քէր. պըտի ըստէղ մնամ:

Գ'նաց մտաւ նէքսև: Էտ տանը կար մի կնիկ, էտ մարթին
ասէց.— Խի՞ էս էկէ՞ մէր տուն, դո՛ւ ա արի գ'նա:

Ասէց.— Չարըդ տանէմ, դա՛րիպ մարթ էմ, թո՛ղ էս քէր ըս-
տէղ մնամ, էն բաշտէն կէթամ:

Էտ կնիկն էլ շիսօաց. էտ մարթը գ'նաց մտաւ գ'օմը: Մի էր-
կու սհաթ անց կացաւ, տէհալ վօր ըզրանց դ'ուռը ծէծէցին: Մի
հատ մարթ էկաւ մտաւ ըզրանց օթախը, դ'ուռն արանքիցը թամաշ
արէց, տէհալ վօր խաշ ծախօղն ա, յէննա տէհալ, վօր դ'ուռը էլի
ծէծէցին:

էն կնիկն ասէց.— Մարթս կըլի, գ'նա մտի գ'օմը, թէ չէ մար-
թըս վօր գ'ա՝ քէղ կտա կսպանի:

Էտ մարթն էկաւ, վօր մտնի գ'օմը, էտ էծ ծախօղը գ'իպաւ
ըզրան, ասէց.— Օվ էս, վօր էկար ըստէղ:

Էտ խաշ ծախօղն ասէց.— Սո՛ւ, յէս էմ, մի գ'օռա:

Ասէց.— Խի՞ էս էկէ ըստէ:

Նա էլ ասէց.— Բա դ'ո՛ւ Խի՞ էս էկէ ըստէ:

Ասէց.— Յէս էծ էմ ծախըմ, է՛ծ առէք, է՛ծ:

Ասէց.— Մի՛ գ'օռա, էծիդ գ'ինն ի՞նչ ա:

Ասէց.— Տասը մանէթ ա:

Ասէց.— Ա՛ռ տասը մանէթ, ձէ՛նդ կտրա:

Փօղն առաւ, դ'րէց ծօցը, տէհալ էն էկօղը գաթա ծախօղն ա:
Մի սհաթ մնաց, տէհալ դ'ուռը էլի ծէծէցին:

էն կնիկն ասէց.— Ա՛յ գիտի, մարթս կըլի, վէ կաց մտի գ'օմը:
Էտ մարթը էկաւ վօր մտնի գ'օմը, դ'ուռը բաց արէց, գ'իպաւ
էծ ծախօղին:

էծ ծախօղն ասէց.— էս օ՛ւ էք, էս Խի՞ էք տալի ինձ:

Գաթա ծախօղն ասէց.— Սո՛ւ կաց, դաֆիլ դ'իպա, մի գօռա:
Ըստի ի՞նչ էս անըմ:

Ասէց.— Յէս էծ էմ ծախըմ, է՛ծ առէք, է՛ծ:

Ասէց.— Ձէնդ կտրա՛, էծիդ գի՛նն ի՞նչ ա, ասա՛ տամ:

Ասէց.— Էծիս գ'ինը քսան մանէթ ա:

Ասէց.— Ա'ն, ձ'էնդ կտրա:

Էծ ծախօղը քսան մանէթ առաւ, դ'րէց ջէբը, տէհաւ վօր դ'ու-
ռը ծէծօղը հալվաշին ա: Մի սհաթ մնաց, տէհաւ վօր էլի դ'ուռը
ծէծէցին:

Կնիկն ասէց.— Ա'յ գիտի, մարթս կըլի, փա'խի, մտի գ'օմը:

Էտ մարթը փախաւ, մտաւ գ'օմը:

Էծ ծախօղն ասէց.— Ո'ւր էկար ըստէ, էծս կառնէ'ս, թէ գ'օ-
ռամ' էտ մարթը գ'ա ձ'էզ ք'նի:

Ասէց.— Ամա'ն, մի գ'օռա, յէս կտամ քու էծի փօղը, էծիդ
գ'ինն ի'նչ ա:

Ասէց.— Էծիս գ'ինը քսանհինգ մանէթ ա:

Հանէց փօղը տվէց, ասէց.— Ա'ն, ձ'էնդ կտրա:

Էտ մարթը փօղն առաւ, դ'րէց ջէբը, տէհաւ վօր էտ էկօղը
ըտրա մարթն ա, սուս կացաւ մնաց:

Մարթն էկաւ նէքսէվ, հաց կէրաւ պրծաւ, ասէց.— Կնի'կ,—
քնէլու վախտն ա, էթամ մի գ'օմը տաւարին տէնամ, գ'ամ քնէնք:

Կնիկն ասէց.— Ի'նչ կա, բէզարած էս, ա'րի քնէնք:

Մարթն ասէց.— Վօ'նց կըլի, առանց տէնալ յէս վօ'նց քնէմ:

Ասէց ու վէ կացաւ մտաւ գ'օմը, գ'օմը մննէլուն էծ ծախօղը
գ'օռաց.— Էտ օ'վ էս:

Էտ մարթը զարմացած մնաց, ասէց.— Դու օ'վ էս, վօր իմ
գ'օմըմը իմ վրին գ'օռըմ էս:

Ասէց.— Յէս էծ ծախօղ էմ:

Ասէց.— Խի', էս էծ ծախէլու տէ'ղ ա, էս բաղա'ր ա:

Ասէց.— Բազար չի, ի'նչ ա, բա էս խաշ ծախօղը, գաթա ծա-
խօղը, հալվա ծախօղը ըստէդ ի'նչ էն անըմ:

Ասէց.— Ինչ էս ասըմ:

Ասէց.— Հըլա մի ճրաքը վառա, կտէնաս:

Մարթը ճրաքը կպրէց, տէհաւ, վօր խաշ ծախօղը, գաթա
ծախօղը, հալվա ծախօղը իրէքն էլ իրա գ'օմի միշին նստած էն:
Հէնց վօր դ'րանց տէհաւ' էտ մարթին ասէց.— Էծիդ գ'ինն ի'նչ ա,
առնէս քաջվէս, ըսկի մարթի բան շասէս:

Ասէց.— Տա'սը մանէթ:

Հանէց տասը մանէթ տվէց, ասէց.— Ան գնա', մարթի բան
շասէս, վօր ասէլ էս՝ մէնձ թիթէդ անգանջդ կթօղամ:

էտ մարթը առաւ տասը մանէթը, էծը վէ կալաւ, քշէց գ'նաց:
Գ'նաց տուն, կնկանն ասէց.— Ա՛յ կնիկ, հրէս փողն էլ էմ բ'է-
րէ, էծն էլ էմ բ'էրէ:

Ասէց.— Այ մարթ, վօր յէս քէզ ասըմ ի թէ.— Տար էծը ծախի,
փողն էլ բ'էր, էծն էլ, դ'ու խի՞ իր հուջաթ կայնըմ:

Դրանք հասան իրանց մուրադին, դո՛ւք էլ հասնէք ձէ՛ր մու-
րադին:

Ըտէ ասսանի իրէք խնձօր վէ ընկաւ, մէկն՝ ասօղին, մէկը՝
լսօղին, մէկն էլ՝ անգաջ դ'նօղին:

ԱՍ.ՌԱՐԱՆՆԵՐ՝

Ա.

Արասի— քսան կոպեկանոց արծաթե դրամ:	Ալիբ— ալյուր:
Աբուտ— ամոթ, պատկառանք:	Ալմազ— ադամանդ, որպես ածական նշանակում է՝ սուր:
Ադրմ— 1. քայլ, 2. անգամ:	Ալմաստ— տես՝ ալմազ:
Ազատել— ծննդկանին փրկել, ծընունդն ընդունել:	Ալշախ— վատ, ստոր, անարգ:
Ազատվել— ծնել, ծննդաբերել:	Ալշու— վեգի փոս ընկած կողմ (փոխ. հաջողակ):
Ազի— մայր, մայրիկ:	Ախմախ— հիմար:
Աժենալ— արժենալ:	Ախպերտինգ— եղբայրներ:
Ալանի— անաղ, առանց աղի, աղը պակաս:	Ախպեր-տղություն— ը ն կ ե ռ ու թյուն:
Ալրիալը— խսկույն:	Ախտել— հաղթել:
Ալեկոժրմ— ալեկոժություն, փոթորիկ:	Ախտ անել— ուխտել, երդվել:
Ալթ անել— վերջ տալ, սպանել, ոչնչացնել:	Ախտուշարթ անել— պայմանալորվել, խորհրդակցել:
	Ախրը— վերջը, վերջ ի վերջո:

¹ Բառարանի վերաբերյալ բացատրական տեղեկությունները տե՛ս ծանոթագրությունների մեջ:

Ածել— նվագել:
 Ածիլ տալ— նվագել տալ:
 Ակուշիկ— պատուհան, լուսամուտ:
 Աղա— հարուստ, տեր:
 Աղագ— առաջ, առջև:
 Աղալը— տես՝ աղագ:
 Աղըզ— բերան, (փոխ. դուռ, անցք):
 Աղլուխ— թաշկինակ:
 Աղոքրանի քամի— արևելյան քամի:
 Աղոքք— տես՝ դորթ:
 Աղու— թույն:
 Աղունիկ— աղավնի:
 Անար (անառ)— ձավարի համար ծածված հատուկ ցորեն:
 Ամալ-անալ— վերջ, վախճան:
 Ամակ— երախտիք, խնամք:
 Ամանաք— ավանդ, պահ տված:
 Ամարաք— ապարանք, պալատ:
 Ամախար— երախտավոր, երախտիք ունեցող:
 Ամբար— շտեմարան:
 Այբեջար— անկարող, անհաջող:
 Այնդիին— մանր-մունր, չնչին բան:
 Ա՛յտա— ա՛յ տղա:
 Այօղլի— արջի տղա:
 Անա— մայր, մայրիկ:
 Անեղ— աղեղ, գզրարի աղեղնաձև գործիք, որի լարին թակով խր-փելով գզում են բուրդ, բամբակ:
 Անզգամ— անամոթ:

Անըմ— անուն:
 Անըմը կոտրվել— համբավից ընկ-նել, վարկարկվել, անվա-նարկվել:
 Անըմը մարք չէր դիմանում— ոչ ոք չէր դիմանում:
 Անթրոց— թոնրի կրակը խառնելու ձող:
 Անկալատ (անդալատ)— ընտիր, անթերի, անփորձանք:
 Անկարծ— հանկարծ:
 Անձող— ածուխ:
 Անդին լար— անեղի (տես) լար, աղիքից, կամ եփած կաշվից պատրաստված:
 Անոշ (անուշ)— քաղցր, հաճելի:
 Անջախ (անջաղ)— հաղիվ հաղ, վերջապես:
 Անցանք— անց կացածը:
 Աշանել— խրճերը կալի մեջ փռել, ցրել:
 Աշկ— աչք:
 Աշկերտ— աշակերտ (արհեստավորի):
 Աշշի— խոհարար:
 Աշպագ— տես՝ աշշի:
 Աշ— աջ, (փոխ. հաջող):
 Աշֆերիցը վեր ածել— արտասովել, լաց լինել:
 Աշֆիցը շոռ (աղի)— ցանկասեր (տղամարդ):
 Ապլորի— ֆուրգոնի առջևի երկու անիվները:
 Ապրատ կենա— ապրած կենա:
 Ապրշումի— մետաքսյա:
 Աջալ— վերջ, վախճան, օրհաս:

Աշղված— զայրացած:
 Առաւելա— առակ:
 Առըխ— նիհար:
 Առչ— արջ:
 Ասլան— առյուծ:
 Սսպալ (ասպաք)— զենք:
 Ասսու բարին (աստծու բարին)—
 ողջունի պատասխան:
 Ասսու էրեսից ընկած— շար, անօ-
 բն, անհանգիստ:
 Ասսու սիրուն— աստծու սիրո հա-
 մար, մեկից մի բան խնդրելու,
 կամ քաղցր լեզվով հետը խո-
 սելու բանաձև:
 Աստոձ— աստված:
 Ավ— որս:
 Ավալ— առաջ, նախ, ամենից
 առաջ, հին:
 Ավալվա— առաջվա, նախկին:
 Ավլատ— զավակ:

Ավդուշ— 1. որս, որսի (թռչուն-
 ներ), 2. թռչնորսություն:
 Ավշի— որսորդ:
 Ատա— կղզի:
 Ատեժ (էտաժ)— հարկ:
 Արաբդզի— արաբի նման, արաբի
 պես, (փոխ. սև):
 Արինը առնել— վրեժը հանել:
 Արխեին— հանգիստ:
 Արնին— կապար:
 Արշա ընկնել— հայտնվել:
 Արևի ձեմն ածել— ապրել, կյանք
 վայելել:
 Ափալ-թափալ— շտապով:
 Ափսոս գալ— փսսոսալ:
 Ափու— հայր, հայրիկ:
 Աֆաշ— կավն հասողափոր աման,
 որի մեջ պահում են պանիր,
 ձուկ:

Բ

Բաբի— ծերունի, պապ, ասում են
 օտարականներին:
 Բադան— բերդ, պարիսպ, աշտա-
 բակ:
 Բադիա— պղնձե խոր աման:
 Բազար— շուկա:
 Բազի բիր— մեկ-մեկ:
 Բազրկյան— առևտրական:
 Բաթմիշ անել— խորտակել, խո-
 բասուղել:
 Բաժինք— օժիտ:
 Բալա— 1. զավակ, 2. ցավ:
 Բալալդու— տխուր:

Բալանիք— բանալի:
 Բալբալ— ցավ, հոգս, վնաս:
 Բալի— գուցե:
 Բալկուն— պատշգամբ:
 Բալուլ— խանձարուր, նորածին
 մանկան փաթաթելու շորը:
 Բախել— նախանձել:
 Բախշա (բաղշա)— պարտեզ, բան-
 ջարանոց:
 Բաղ— ալգի:
 Բաղմանչի— ալգեպան:
 Բամփաշ— 1. ձեռքի բաց թաթով
 տրված հարված, 2. բուռ:

Բայը-բույը — ձայնը, աղմուկը:
 Բանիւս — տես՝ բալանիք:
 Բանտ ըլնել — կսլշել մի բանի,
 մնալ մի տեղ երկար ժամա-
 նակ, ոչինչ չանել:
 Բանցր — բարձր:
 Բաշարել — կարողանալ:
 Բաշտան — միաժամանակ, պես:
 Բաս — բան, եղելություն, դեպք:
 Բար — պտուղ, բերք:
 Բարձրդրմ — ողջույն, բարի հա-
 ջողություն:
 Բարդան — մեծ ջվալ, մեծ պարկ:
 Բարեբար — հավասար:
 Բարըջացնել — հաշտեցնել:
 Բարութ — վառող:
 Բերախտ — անբախտ:
 Բեղովլաթ — անպետք, փուշ, անա-
 ռակ:
 Բեքար — ավելի վատ, վատթար:
 Բելլամիշ անել — գլխի ընկնել,
 ճանաչել, որոշել:
 Բելլու անել — հայտնի լինել,
 որոշվել:
 Բեխովխուրթ — պատմվազուրկ,
 խայտառակ:
 Բեղաֆիլ — հանկարծակի:
 Բեյիւն — ուղեղ, խելք, ուշք ու
 միտք:
 Բերան — փոխ. հատ, անգամ:
 Բզել — հրել, խթել:
 Բըշկուր — երեխա:
 Բիգ-բիգ ըլել — ցցվել:
 Բիլագուկ — ասպարանջան:
 Բիլակ — դաստակ:
 Բիծա — ծերունի, տարիքով մարդ:

Բիւն — ապօրինի զավակ:
 Բիւնիշ — վերարկու, թիկնոց:
 Բիրադի — բուրբ, ամենքը:
 Բիրդան — հանկարծ:
 Բլանիֆ — տես՝ բալանիք:
 Բլբուլ — սոխակ:
 Բլել — թարախալից ուռուցքը
 պատռել:
 Բլուլ — սրինգ:
 Բնամ գալ — առաջանալ, բուսնել:
 Բղըղ — կավե աման, որտեղ յուղ,
 կաթ, մածուն են լցնում:
 Բմբուլ — փետուր:
 Բոգ — գորշ, մոխրագույն:
 Բոթել — հրել:
 Բոթնոց — սկուտեղ:
 Բոլ — շատ, բավական:
 Բոլթի տալ — թրև գալ, զբոսնել:
 Բոլուկ — խումբ:
 Բոխաղ — կզակի տակի փափուկ
 միսը:
 Բոյախանա — ներկատուն:
 Բոյ-բուսաթ — հասակ ու տեսք:
 Բոնդ — անստույգ բառ. կռիվ, պա-
 տերազմ նշանակութեամբ, հա-
 վանաբար բունդ (բունտ) բա-
 ռի հնչյունափոխված կամ ա-
 ղավաղված ձևն է:
 Բոշ — թույլ, աղատ:
 Բոշկա (բոշկա) — տակառ:
 Բոնված — բանտարկված:
 Բրախել — արձակել, ազատ թող-
 նել:
 Բրախ տալ — տես՝ բրախել:
 Բրդուն — պատառ, մաս, կտոր:
 Բրթել — տես՝ բոթել:

Քուր (բրբ) — խողովակ, ծորակ:
 Քուդուրմիշ րլնել — սայթաքել,
 (ոսթի ծալվելուց):
 Քուրա — երազում տեսած սիրա-
 հար, պաշտպան, հովանավոր,
 հուլս, ապավեն:
 Քուրա տալ — սիրահարվել:
 Քութիլ — շիշ:
 Քութուրգա — տես՝ բութիլ:
 Քուլի — հնդուհավ

Քուխարի — պատի մեջ շինված
 վառարան, որի կամարանման
 բերանը միշտ բաց է լինում:
 Քուսուն պանել — ծածուկ մեկին
 հետևել, դարան մտնել, լրտե-
 սել:
 Քուշար — կերպարանք:
 Քուտ (պուտ) — կաթիլ:
 Քուրդու — գայլիկոն, պտուտակ:

Գ

Գագ — 1. մետաքս (վատորակ),
 2. փշի տեսակ:
 Գալըպ (ղալըբ) — կաղապար:
 Գալոդ — եկող:
 Գասապա — գյուղ, ավան, գյուղա-
 քաղաք, քարայր:
 Գեղան-գյալմազ — գնացող, հետ
 չեկող:
 Գեթղան-գեթ — ուշ, երկար ժա-
 մանակից հետո, վերջապես,
 հաղիվհազ, որտեղից-որտեղ,
 անսպասելի:
 Գեներովը տալ (գետնովը տալ) —
 վայր գցել:
 Գգիր — գյուղական տանուտերի
 ստորին պաշտոնյա
 Գինտ — ականջօղ, թանկագին
 քար:
 Գլավա — տանուտեր:
 Գլխից հանել — մոլորեցնել:
 Գլուխ — փոխ. 1. սկիզբ, 2. ան-
 գամ:

Գլուխը վայ տալ — սգալ, փռմա-
 նել:
 Գլուխ վե բերել — խոնարհվել:
 Գլուխը վրա տալ — մի բանի սիրո
 համար անձը զոհել, չարչար-
 վել:
 Գլուխ տանել — ձանձրացնել:
 Գխտար — տես՝ կխտար:
 Գմփոտել — ծեծել, դնքսել:
 Գյադա — արհամարհական կոչում՝
 խեղճ, նվաստ:
 Գյազմա — պատշգամբ:
 Գյամ — սանձ:
 Գյամել — սանձել:
 Գյամի — նավ, նավակ:
 Գյոզալ — գեղեցիկ, թանկագին:
 Գյոլ — լիճ, լճակ:
 Գյոնդ (գովանդ) — կլոր պար:
 Գյորա — համեմատ, չափ:
 Գյուլապ-սու — վարդաշուր:
 Գյուլլա — գնդակ (հրացանի):

Գյուլլախոռով անել— գնդակա-
հարել:

Գորով— դազադ:

Գորտում— կոկորդ:

Գրվանֆա— ծանրության չափ—
400 գրամ:

Գուշքով (ղուշքով)— փետուրե:

Գուրգ— զենքի տեսակ՝ մական:

Դ

Դաբբա— վառողակալ, վառողա-
ման:

Դագա— հյուղ, վրան:

Դադարկունք բնկնել— փախստա-
կան լինել, հեռանալ:

Դալալ— մոռնետիկ:

Դալի— գիծ, ծուռ:

Դալիս— դարակ, վաճառասեղան:

Դալուղանլի— խենթ, խելառ:

Դախկե— բույն, վայրկյան:

Դադել— ալքել, վառել, (փոխ-
սրտին ցավ պատճառել):

Դամ— փողհարի հետ ձայն պա-
հելը:

Դայար— տարեկից:

Դան— հատիկ, կորիզ:

Դաոցըվոր— դեմքը այլանդակ-
ված, վերքով պատած:

Դաստա— փունջ, խումբ:

Դաստախուն— սփռոց:

Դավա— ուղտ:

Դավաբեռ— ուղտարեռ:

Դավուլ— թմբուկ:

Դարբիշ (դարվիշ)— մահմեդական
բարոզիշ:

Դարգյան— դարպաս, անցք, ճեղք:

Դարդ— վիշտ, ցավ:

Դարդակ— դատարկ:

Դարդլամիշ բլել— վշտերը պատ-
մել:

Դարման— 1. հարդ, 2. բժշկու-
թյուն:

Դարպազ— դարբաս:

Դարվազ— տես՝ դարպազ:

Դափ— թմբուկ:

Դեղել— թունավորել:

Դեղ ու դիր անել— բուժել, առող-
ջացնել:

Դեմ անել— հենվել:

Դեմ բլնել— հանդիպել, կպչել:

Դեյին— որովհետև:

Դե— երևակայական արարած՝ հե-
քիաթներին մեշ:

Դեմ ու դեմ բլնել— ուրախանալ:

Դգել— ուղղել:

Դըբա— դեպի:

Դըբբ— հարված:

Դիանդա— անդամին:

Դիլիմ— շերտ, կտոր:

Դիմ— կողմ:

Դիմջ— հանդիստ, անդորր:

Դիմջացավ— հանգստացավ:

Դիվան— դատաստան, դատարան:
Դիամիշ անել— բզիկ-բզիկ անել,
շղայնացնել:

Դիֆ— բարձրություն, բլուր զա-
ռիվեր:

Դնա — ալիքի:
 Դյուզգահ — հարթ, արձակ:
 Դյունիա (դունյա) — աշխարհ:
 Դյուշման (դուշման) — թշնամի:
 Դներմ — անգամ:
 Դոնուշ — տես՝ դոներմ:
 Դոշ — կուրծք:
 Դոշակ — ներքնակ:
 Դոշին տալ — կրծքին խփել, (փոխ-
 պարծենալ):
 Դոստ — բարեկամ:
 Դոստանալ — մտերմանալ, բարե-
 կամանալ:

Դովլաթ — ունեցվածք:
 Դուրակ — ջրի փոքրիկ կուժ, փարչ:
 Դոնադ — սմբակ:
 Դոները շինել — դոները փակել:
 Դվիթ-դալամ — թանաքաման:
 Դվո՞ւրը — ո՞րտեղով, դեպի ո՞ր
 կողմը:
 Դրուստ — ուղիղ, ճշմարիտ:
 Դուզ — դաշտ, հարթավայր:
 Դոտում — պատահ:
 Դուս ածել — արձակել:
 Դուրքին — հեռադիտակ:
 Դուֆան — խանութ:

Ե

Եղան — քրոջ որդի (տղամարդու
 համար):
 Եգին — արագ:
 Եդի — ուշ:
 Եթըմ (եթիմ) — որբ:
 Ելֆան — առագաստ:
 Եղ — յուղ:
 Եմ — անասունների կեր:
 Եննա — հետո:
 Եննուց — ետևից:
 Եռալ — փոխ. շարժվել:
 Եռնը առնել — բովի մեջ խիստ
 տաքանալ, շիկանալ:

Եռ ու ֆոռ — խիստ քոր, քորի
 մարմաջ:
 Եսի՞մ — ես ի՞նչ իմանամ,
 չգիտեմ:
 Եսիր — գերի:
 Ետեֆ — ետ եկեք, ետ քաշվեցեք:
 Ետ ընկնել — հղիանալ:
 Երանալ — գններալ:
 Երըմիշ ըլել — քայլել, առաջ
 գնալ:
 Երքիկ — հին տների տանիքի այն
 բացվածքը, որ ծառայում էր
 խորե լուսամուտ և օդահան:
 Եֆա — մեծ, ահագին:

Զ

Զաբնել — նիհարել:
 Զաքի — հենց, մանավանդ:
 Զախմե — ձիու թամբի պարագա:
 Զահար — թույն:

Զահլա տանել, գնալ — զգվեցնել,
 զգվել:
 Զադա — քարայր, այր:
 Զանահլի — սիրուն, գեղեցիկ:

Զանգու— տես՝ օրգանգու:
 Զանդուղ— դամբյուղ:
 Զանգալ— գոթանչ:
 Զավդ րլել— բռնվել, զսպվել,
 գրավվել, տարվել:
 Զատ— բան:
 Զարգար— ոսկերիչ:
 Զարգանդել— սարսափել, վախե-
 նալ:
 Զարթնե— բացի:
 Զարբուն— արթուն:

Զարպ (զարբ)— հարված, ուժ,
 զորութիւն:
 Զերգանբի— ներքնատուն, նկուղ:
 Զիլ— շատ, խիստ, սաստիկ,
 բարձր:
 Զնդան— 1. բանտ, 2. սալ (դարբ-
 նոցի):
 Զնչիլ— շղթա:
 Զոնրիկ— հովանոց, անձրևանոց:
 Զոռել— հաղթել:
 Զրից— զրույց:

Է

Էքալ— գնալ:
 Էլրագի— ցեղապետ:
 Էլեդ— նորից:
 Էլիաք— ժողովուրդ, հասարակու-
 թիւն:
 Էլմով— զգուշութիւն:
 Էյթիբար— վարկ, երախտիք, հա-
 վատարմութիւն:
 Էն էրեսը— հակառակ կողմը:
 Էն բաշտեն— առավոտյան շուտ,
 արշալույսին:

Էշխ— եռանդ, փափագ, սեր:
 Էր— քարայր, քարանձավ:
 Էրանել— ցորենը ջոկել, թեփը
 քամուն տալ:
 Էրկու անել— կիսել:
 Էրկուֆոքիս— հղի:
 Էրնակ— երանի:
 Էտած— հարկ:
 Էփեջա— բավականին:
 Էֆսի— մյուս, հաջորդ:

Ը

Ըդար (ըդդար)— այդքան, այդ-
 չափ:
 Ըզդար— այսքան, այսչափ:
 Ըլեդ— նորից:
 Ըլստիբար— տես՝ էյթիբար:
 Ընդար— այնքան, այնչափ:
 Ընչանգ— մինչև:
 Ընչար— տես՝ ընչանք:
 Ընտանիք— փոխ. կիներ:

Ըռանկ (ռանգ)— գույն:
 Ըռես (ռես)— տանուտեր:
 Ըսկի— բոլորովին:
 Ըստաֆան— բաժակ:
 Ըստեղարենգ— այս տեղերը:
 Ըստոլ— սեղան:
 Ըստոնգ— սրանք:
 Ըտդամ— տես՝ բղար:
 Ըտի (ըտե)— այդտեղ:

Թաղարեւ — պատրաստութիւն:
 Թագա — նոր:
 Թագադան — նորից:
 Թալակ — որոգայթ, թակարդ:
 Թախկուն — սանրելու ժամանակ
 թափւած մազերը, թնջուկ:
 Թախտ — գահ, աթոռ:
 Թանհ — կերպ, տեսակ:
 Թաման — ցասկութիւն:
 Թամամել — լրանալ:
 Թամաշ անել — նայել, հանդիսա-
 տես լինել:
 Թամբալ — ծուլ:
 Թամբան անել — պատմիրել,
 հանձնարարել:
 Թամլամել — ամենամեծ մեխ,
 հաստ մեխ:
 Թամբ — թամբ:
 Թամուզ — մաքուր:
 Թայ — 1. հակ, բեռ, կապոց, 2.
 համապատասխան, հավասար,
 զուգից մեկը:
 Թայդաշ — ընկերակից, հասակա-
 կից:
 Թառլան — բազե, (փոխ. գեղեց-
 կուհի):
 Թաս — գավաթ:
 Թավադ — իշխան:
 Թավլա — գոմ (ձիերի, էշերի հա-
 մար):
 Թավլաբաշի — ախոռապետ:
 Թավուր — կերպ, տեսակ:
 Թարգիվաքան — վտարանդի,
 պանդուխտ, հայրենագաղթ:

Թար-թամբաքան — մաքուր,
 մաքրել:
 Թարխը տալ — շրջվել, ձե ցույց
 տալ:
 Թարս — հակառակ:
 Թարք — գավակ:
 Թարքը քաշել — ձին հեծած ժա-
 մանակ մեկին գավակն առնել:
 Թափան — փորոտիք:
 Թափա — բարձունք, գագաթ:
 Թափլա — միայն թե:
 Թափլի — տես՝ թաքիլա:
 Թե դրել ես՝ արի տար — չկա, ան-
 հայտացել է, մեռել է:
 Թեզ — շուտ:
 Թեշք — լվացքի աման:
 Թեշիկ — թել մանելու գործիք,
 իլիկ:
 Թեպուր — փետուր:
 Թեշակ — ձկան մեջքի թևը, հալի
 թևի վերջին մասը:
 Թեք ընկնել — պառկել:
 Թգաշափ — մի թիզի չափ:
 Թըպըլիսի — թուփ, որի ճյուղերից
 ցախավել են կապում կամ ճի-
 պոտ պատրաստում:
 Թիկունդ գննիմ մաշի —
 (անեծք) մեռնես:
 Թիմարել — ձիուն հարդարել,
 խնամել, քերիշով մաքրել:
 Թիփի — ձնախառն քամի, բուք:
 Թիփա — պատառ, կտոր:
 Թիփա-թիփա — կտոր-կտոր:
 Թիսմ — կախարդանք:

Թոզ ու դուման— փոշեխառն
քամի:
Թոլ ըլնել— գլորվել:
Թոլսլի— մեկ տարեկան դառը:
Թոռ— ուռկան:
Թոռչի— ձկնորս:
Թորամ— սերմ:
Թորվա— թոնիր:
Թոփ— կապոց, հակ:
Թոփալ— ոտքից կաղ:
Թոփ անել— հավաքել:

Թոփ ըլել— հավաքվել:
Թվանք— հրացան:
Թրնդած— քաշ, հակա:
Թուրում— ծխախոտ, (փոխ. քթա-
խոտ):
Թուլա— շան ձագ:
Թուշ— ալտ:
Թուշ անել— ուղղություն վերցնել,
շարժվել:
Թուշ ըլնել— հանդիպել, պատա-
հել:
Թուջար— վաճառական:

Ժ

Ժած գալ— շարժվել, երկրաշարժ
լինել:

Ժառիք անել— տապակել:
Ժեշտել— թիթեղապատել:
Ժում— անգամ:

Ի

Իգ— հետք:
Իգին տալ— թույլտվություն, իրա-
վունք տալ:
Իծդար— ինչքան, որչափ:
Իլլափի— մանավանդ, հատկապես:
Իլլաք— հնար, միջոց:
Իլխա— ձիերի ջոկ, երամակ:
Իլխըչի— ձիարած:
Իլդար (բաշիֆյարքմա)— երբ դեռ
օրորոցում մանուկներին նշան
են դնում, հետագայում իրար
հետ ամուսնացնելու համար:
Իլդում— փայտի տեսակ, որը գործ
է անում որպես վառելիք:
Ինադ— վրեժ:
Ինադ անել— հակառակվել:
Ինադ հանել— վրեժն առնել:

Ինամ (իման)— հավատ:
Ինձ ֆցել— ինձ հարցնել:
Ինչկալի— մինչև:
Ինջիներ— ինժեներ, ճարտարա-
պետ:
Ինս— կենդանի արարած:
Ինս ու ջինս չկա— ոչ ոք չկա:
Ի՞նչ ես, ջի՞նս ես— մարդ ե՞ս,
կենդանի ե՞ս:
Իշկա էլ— բոլորն էլ:
Իշկալ— նայել:
Իսան օղլի— մարդ, աղամորդի:
Իսկը— ճիշտ որ, իսկույն:
Իսպաք անել— հաստատել, վկա-
յել:
Իրիցփոխ— եկեղեցու գանձապահ,
մոմավաճառ և ծախսարար:

Վագար— համ, հանույթ, բավա- կանութիւն:	Լիրաստ— շոր, զգեստ, կերպա- րանք:
Վագարին— լավ, ճաշակով:	Լիդր (լիտր)— ծանրութեան չափ, մոտ 5 կգ:
Վալ— 1. համր, 2. թանկագին քար:	Լիզվավորվել— խոսել սկսելը, մարդկային լիզվով խոսելը:
Վալա— դայակ, դաստիարակ:	Լեզու էլավ— տես՝ լիզվավորվել:
Վալմիշ քել— անհանգստանալ, տանջվել:	Լիսենագ— լուսնյակ:
Վախրմ— պայթեցում:	Լիսն էրեսից կարալ— շատ սիրուն լինել:
Վամար— խարխախ, շղթա:	Լոխմա— պատառ:
Վաղեղ— գոյցուն, աղմուկ:	Լներ— տես՝ լեհեպ:
Վայաղ— վայել, արժանի:	Լոխման— բծիշկ:
Վաշակ— զխաշոր, շղարշ:	Լոխ— քայլ:
Վաշառ— անամոթ (կին):	Լոխ տալ— ցատկել:
Լեհեպ— վերմակ:	Լրբուքուն— անամոթութիւն, ան- պատկառութիւն:
Լեհտ— ժապավեն:	
Լերք գալ— թանձրանալ, կտոր- կտոր լինել, գունդ-գունդ գալ, շերտ տալ:	

Խ

Նարար— լուր, տեղեկութիւն:	Նալլու— բծավոր:
Նազեին— տեր, տանտեր:	Նալլա— ժողովուրդ, բաղմութիւն, (փոխ. օտար):
Նազընա— գանձ, հարստութիւն, գանձարան, դրամագլուխ:	Նալվաթ (խովվաթ)— անդորր, հանդարտ, հանգիստ:
Նարա— փորձանք:	Նալվար— չափ, հավասար է 30 փթի:
Նարեր— 1. պատիւ, հարկ, 2. համար:	Նամ— անփորձ, անմշակ հող:
Նարարալա— դժբախտութիւն, անհաջողութիւն:	Նայանաթ— չարամիտ, նենգ, ծուռ:
Նարր— տես՝ խաթեր:	Նային— տես՝ խայանաթ:
Նալ— բիծ, նշան մարմնի վրա:	Նան— իջևանատեղ:
Նալար— պարզե, նվեր:	

Խանըմ (խանում) — աղջիկ-պարոն:

Խանշալ — դաշույն:

Խաշ — անասունների ոտ ու գըլխից և փորոտիքից պատրաստած կերակուր, որն ուտում են սխտորով:

Խաշիլ — ալյուրից կամ ձավարից եփած կերակուր:

Խաշլամա — եփած միս:

Խառատ — հյուան, ատաղձագործ:

Խաշիլ ըլնել — չկայանալ, խանգարվել:

Խասիաք — բնավորություն:

Խատնել — սատկել:

Խաւարա — ավերակ:

Խարաք անել — փշացնել:

Խարաք ըլնել — փշանալ:

Խարջ — ծախս, հարկ:

Խարջել — ծախսել:

Խարջըղ — ծախսելու փող:

Խելամաղ ըլնել — ապշել, զարմանալ:

Խելիք գնալ — հիանալ, սքանչանալ, զմայլվել:

Խելիք գլխիցը գնալ — ուշաթափվել:

Խելից պակաս — թեթևամիտ, հիմար:

Խեյրաթխանա — 1. անկեկանոց, 2. ժողովարան, ուր հավաքվում են պարապ մարդիկ և ժամանակ անցկացնում:

Խեւ — օգուտ, վաստակ:

Խըլմաժած — քունը գլխին, քնահարամ:

Խըսըլ — խսիր:

Խըտիտ — գիրկ:

Խըտտել — գրկել:

Խի — ինչու:

Խոլվաքացնել — առանձնացնել:

Խոնշա — փայտից պատրաստած մատուցարան:

Խոնշա շինել — բաժին (ուտեստ) պատրաստել, հարսանիք կամ ծննդկանի մոտ գնալիս:

Խոշ ու բեշ անել — զրույց անել, սիրաբանել:

Խոջա — վաճառական, առևտրական:

Խոսքերը իրար հասնել — վեճի բռնվել, բանակռիվ:

Խոսք կտորել — մերժել:

Խոսք մին անել — իրար հետ միաբանվել, դաշնավորվել:

Խորակ — կերակուր:

Խորոտ — դեղեցիկ:

Խրխի — կենդանիների կաշի, որը, ըստ հեքիաթների, հագնում էին կենդանիների կերպարանք ընդունելու համար:

Խուրդել — փողը մանրացնել:

Խուրդ ընկնել — հարբել, ուժասպառ լինել, հալից ընկնել:

Խուրջին — երկու աչկանի տոպրակ:

Խուփ — կափարիչ:

Ծակ— անցք:
 Ծանդր— ծանր, փոխ. կամաց,
 հանդարտ:
 Ծիծ— ստինք:
 Ծիծաղատեղ— ծաղրի առարկա,
 խեղկատակ:

Մովեղեն— ջրային ծագում ունե-
 ցող:
 Մպտուն— նվազ, բարակ ձայն:
 Մունդր դենել— ծնկաշոթ խոնարհ-
 վել:

Կալա (ղալա)— բերդ:
 Կալենել— բռնել:
 Կախկալ— դուլի նման փայտե
 կամ մետաղե աման, որով ջրը-
 հորից ջուր են հանում:
 Կանդալա— կալանավորների ոտ-
 ներին հագցվող փականք:
 Կանենել— կանգնել:
 Կանենել ոտի— հղիանալ, հղի:
 Կապիտ— կապույտ:
 Կառավար— մահճակալ:
 Կարալ շի— շի կարող:
 Կարիք— տես՝ դարիք:
 Կարմունջ— կամուրջ:
 Կարտոֆ— կարտոֆիլ:
 Կըքալ— կաթել:
 Կիտել— ժողովել, կույտ անել:
 Կիտուկ— կույտ, հավաքած իրե-
 րի գունդ, խումբ (մարդկանց
 համար):
 Կլոն— բաղադր:
 Կխտար— եղնիկ:
 Կծկծու— կսկծից:
 Կնուն— խոր ընկած կավե աման,
 որտեղ պանիր, յուղ են պահում:

Կմրշտել— կսմթել:
 Կյուլաշ (գուլաշ)— տես՝ կոխ:
 Կյուրգ— տես՝ գուրգ:
 Կոլան-կսկուն— տես՝ դոլան-դուշ-
 խուն:
 Կոլովել— պարուրել, ծրարել, փա-
 թաթել:
 Կոլոնել— գունդ-գունդ հավաքել,
 դիզել:
 Կոխ— ըմբշամարտի ձև, գոտե-
 մարտ:
 Կոխ բռնել— գոտեմարտել:
 Կողի բնկնել— համառել:
 Կոնախ— տես՝ դոնադ:
 Կոնդ— 1. անդամալույծ, 2. բլուր:
 Կովազիզիկ— գայլախազ կոշված
 կարծր, սև, սուր քարը. կոշվում
 է նաև վանակն:
 Կոռ— ցորեն չափելու փայտե
 աման:
 Կուրուրիկ— կրիա:
 Կուլապ— յափունջի, թաղիքե վե-
 բարկու:
 Կուշ— տես՝ դուշ:
 Կուշտը— մոտը:

Կոտ— 1. բազուկ, թև, 2. կողմ:
Կռատուշ— տես՝ դուրուշ:
Կռտապ գալ— օձի գալարվելը,

կծկվելը, (փոխ. ցավի ազդե-
ցությունից մարդու գալարվելը,
կծկվելը):

Հ

Հաղաղը— ժամանակ, միջոց, մո-
մենտ:

Հ'աղըմ — տես՝ աղըմ:

Հատ ու հաշիվ — թիվ ու համար:

Հագրք ըլլել — 1. պատրաստվել,
2. երևալ, երևան գալ:

Հագիր — պատրաստ:

Հալ — դուրսյուն, վիճակ:

Հալա — դեռ:

Հալալ — արդար, հարազատ, իս-
կական:

Հալալ ա — արժանի է:

Հալալամիշ ըլնել — դրկախառնվել,
հրաժեշտ տալ, ողջագուրվել:

Հալքաք — երևի, գուցե:

Հալիվոր — ծեր, ծերունի:

Հալ-հալքաք — անկասկած, հենց
դա է, իհարկե:

Հալվաշի — հալվա պատրաստող:

Հախ — 1. արդար, իրավացի, 2.
վարձ, վճար:

Հախը կտրել — վարձ նշանակել:

Հախլու — փոխ. նշանածը:

Հ'ակ (ակ) — աղբյուրի ջրի
ակունքը:

Հաղ — խաղ, երգ, պար:

Հաղալ — պարել:

Հաղանելիք — խաղալիքը:

Համամ — բաղնիք:

Համամշի — բաղնիսպան:

Համաշա — միշտ, մշտապես, բո-
լոր:

Համբալ — բեռնակիր:

Հ'ամեհան (ամեհան) — ամենայն:

Համը դուս գալ — շափը անցնել,
զզվեցնել:

Համբարք — հաշիվ:

Համբարցվել — փոխ. չերևալ, ան-
հետանալ:

Հայաք — բակ, սրահ:

Հայիլ-մայիլ մնալ — սթանշանալ,
հիանալ:

Հայիֆ — ոխը, քեն:

Հ'անգաշ — ականջ:

Հ'անգաշին գինտ անել — խոսքը
հիշողության մեջ անմոռաց
պահել:

Հ'անգաշ շանել — չլսել:

Հանգը-հունգը — մինչև այս, մին-
չև այն, մինչև պատրաստվելը:

Հանգ — շունչ, շնչառություն:

Հանդ — դաշտ:

Հանցառու ըլնել — հանցանքն
իրեն վրա վերցնել:

Հանք — ձև, եղանակ, օրինակ,
տեսակ:

Հ'աշկալիս (աշկալիս) — ավետիք:

Հ'աշկ (աշկ) — կողմ, մաս:

Հ'աշկը բռնել — կարողանալ:

Հ'աշկը դուս գալ — նախատինք,
նեղություն:

Հ'աշկի գիլա— բիբ:
 Հ'աշկերը չորս ընել— աչքերը
 լայն բանալով դարձացած նա-
 յել:
 Հ'առավոտը ֆշերով— լուսաբացին:
 Հ'առչ— արջ:
 Հատար— պարիսպ, պատ:
 Հավալամիշ ընել— վեր թռչել,
 բարձրանալ, ծառս լինել:
 Հավատար ֆաշել— օգնել, օգնա-
 կան լինել, պաշտպանել:
 Հավար տալ— օգնություն կանչել:
 Հավես— եռանդ, բավականու-
 թյուն:
 Հավուզ— ավազան, ջրավազան:
 Հարամ— վատ, անարդար:
 Հարամբաշի— ավազակապետ:
 Հարամի— ավազակ, շատակեր:
 Հարբ ու գորբ— սպառնալիք:
 Հացկերութուն— ճաշկերույթ, քեֆ:
 Հաց կիտել— մուրալ, հավաքել:
 Հեղղվել— խեղղվել:
 Հեղն— խեղճ:
 Հեննա— հետը, միասին:
 Հեշ— բնավ, բոլորովին:
 Հեռ'լսողաց— լսողներից հեռու,
 նրանց չի վերաբերում:
 Հեսաբ— հաշիվ:
 Հետ— անգամ:
 Հետ անել (ետ անել)— ազատ
 արձակել:
 Հեռս (հեռս)— բարկություն, ջը-
 դայնություն:
 Հեֆիմ— բժիշկ:
 Հ'եֆսի— տես՝ էքսի:
 Հիլալ ընկնել— նիհարել, թուլա-
 նալ:

Հ'իֆի (իֆի)— այգի:
 Հեղբել— ընտրել:
 Հողածին— մարդ:
 Հողը ձեր գլխին— (անհօթ), թըշ-
 վառներ:
 Հոսելի— երեք ատամից փայտե-
 գործիք՝ կալը խառնելու հա-
 մար:
 Հոտաղ— դաշտային աշխատանքի
 համար վարձված մշակ:
 Հոֆնոթի— որդեգիր:
 Հոֆին ֆաղղվիլ— հոգով տանջվել,
 հուզվել:
 Հրեսի'կ— ահավասիկ:
 Հրհանդացնել— մեղմացնել, հան-
 դարտացնել:
 Հրոպել— բռնել:
 Հուլ— 1. թանկագին քար, (գո-
 հար, ջավահիր), 2. հուլունք:
 Հ'ուխտ անել— ուխտել, երդվել:
 Հունար— շնորհք, հմտություն:
 Հուշտ ըլնել— խրտնել:
 Հ'ուշունց (ուշունց)— հայհոյանք:
 Հուպ տալ— սեղմել:
 Հուշաթ կայնել— վիճել, հակա-
 ռակվել, առարկել:
 Հուսակ— հուսկեն (մաղբերի):
 Հուրբլամիշ ըլնել— խրտնել, վեր-
 թռնել:
 Հուրի— մալաֆ— շատ գեղեցիկ,
 հավերժահարս:
 Հուրի— փառի— տես՝ հուրի— մալաք:
 Հուրիֆը— տես հուրի— մալաք:
 Հողա (օղա)— վրան, հին տների
 այն սենյակը, ուր հյուրեր էին
 ընդունում:

Ձեն տալ— կանչել:
 Ձեռ բռնել— բարձրել:
 Ձեռ ու ոտ— փոխ. ծառա, սպա-
 սավոր:

Ձեռը կապել, կաննել— ձեռքերը
 խաշաձկնել, խոնարհվել:

Ձեռը պրծնել— ձեռը դուրս ընկ-
 նել, կոտորվել:

Ձեռ ֆցել— տիրանալ, հափշտա-
 կել:

Ձեռից գնալ— 1. ոչնչանալ, փշա-
 նալ, 2. հյուսվել, վատ վիճակի
 մեջ լինել, 3. ուշաթափվել:

Ձրցրմ— խնոցի:

Ձեռք— զույգ, կամ տվյալ առար-
 կան իր մասերով:

Ձիան— ձիեր:

Ձին լցնել— խթանել:

Ձին ֆաշել— ձիուն տեղավորել:

Ձողի— երկար, բարակ փայտ:

Ղ

Ղաքուլ— համաձայն, ձեռնտու

Ղաղափ— կտավ:

Ղաղեն առնել— (փաղաքշ. խոսք)
 ցավը տանել:

Ղաղը— պատիվ, հարգանք, նշա-
 նակություն:

Ղազ— սագ:

Ղազար— պատիժ, պատուհաս:

Ղազար անել— պատժել:

Ղազարել— տես՝ ղազար անել:

Ղազալ— ծառի չորացած տերև:

Ղազալաթափ ըլնել— տերևաթափ
 լինել:

Ղազիա— վտանգ:

Ղաք— շերտ:

Ղաքըր— ջորի:

Ղալիբ— կաղապար, ձև:

Ղալխան— վահան:

Ղալմաղալ— աղմուկ:

Ղախալ— անառակ կին:

Ղամշի— մտրակ:

Ղամշի տալ— մտրակել:

Ղայդա— երաժշտական եղանակ,
 նման, տեսակ, ձևով, սովորու-
 թյուն:

Ղայեղ (ղայրղ)— նավակ:

Ղայթան— ժապավեն, երիզ:

Ղայիմ— ամուր, պինդ:

Ղայրաք— ջանք, աշխատանք:

Ղայրաք անել— աշխատել, ջանք
 գործ դնել:

Ղայրը— բացի:

Ղայֆախանա— սրճարան:

Ղանատ— 1. անգամ, 2. թև:

Ղանքար— հասարակական մեծ
 կշեռք:

Ղանլի— արյուն, (փոխ. վրիժա-
 ու, մենամարտող, կռվող):

Ղանըրղ (ղանըրղ)— էգ շուն, գործ
 է ածվում կանանց վերաբեր-
 յալ՝ անարգական նշանակու-
 թյամբ:

Ղաշաղ— ալազակ, փախստա-
կան:
 Ղառըխմիշ Ըլնել— շփոթվել,
խառնվել:
 Ղառիւն— փոր:
 Ղասար— մսագործ, (փոխ. դա-
հիւն):
 Ղաստաֆուն— սուտ քուն:
 Ղավալ— 1. թմբուկ, 2. շվի,
սրինգ:
 Ղավլա-ղաթըր— գոմ (ձիերի, ջո-
րինների):
 Ղաւալաշ— աղախին:
 Ղաւալլել— նշան բռնել:
 Ղաւալուլ— պահապան:
 Ղաւալուլ Բաշել— պահպանել,
հսկել:
 Ղաւիբ— պանդուխտ:
 Ղափլան— վագր:
 Ղաֆազ— վանդակ:
 Ղաֆրլղան— հանկարծակի:
 Ղաֆիլ— հանկարծ:
 Ղդար— շափ:
 Ղզղուն— տնդով, եռուն, կա-
տաղի:
 Ղըլըլուն— աղմուկ:
 Ղըլըղ— հագուստ, կերպարանք:
 Ղըմշել— մեղկանալ, ափսոսալ:
 Ղըսըմ— կոշված, ասված:
 Ղըրլի— բազէ:
 Ղիմա— փոքր կտոր:
 Ղիմա-ղիմա անել— մանր-մունր
կտրտել, հոշոտել:
 Ղին— պատյան:
 Ղնամիշ անել— հանդիմանել, նա-
խատել, համոզել:

Ղնավուզ (ղանավուզ)— վատորակ
մետաքսից՝ գազից գործված
կտոր:
 Ղոլան— 1. ձիու փորկապ, 2. աս-
տիճան:
 Ղոլքուղ— թևի տակը:
 Ղոլան-ղոշղուն— ձիու թամբի
պարագաներ, փորկապ, կաշվե-
փոկեր:
 Ղոնաղ— հյուր:
 Ղոնաղխանա— հյուրասենյակ:
 Ղոնախլըղ— ճաշկերույթ, հրա-
վեր, հյուրասիրութիւն:
 Ղոնդաղ— 1. հրացանի կոթ, 2.
բարուր (նորածնի):
 Ղոշուն— զորք, բաղմոթիւն:
 Ղոշ— խոյ:
 Ղոշաղ— քաջ, կտրիճ:
 Ղոռաղա— անպետք:
 Ղովտ— հեքիաթների մեջ երևա-
կայական հաղթանդամ, ահռե-
լի գազան, մարդկային բնու-
թյան ուղտ:
 Ղոքք— ուղիղ, ճշմարիտ, արդար:
 Ղսմաթ— բախտ, վիճակ:
 Ղսմաթ Ըլնել— վիճակվել:
 Ղսրախ— մատակ ձի, (էգ):
 Ղվաթ— ուժ, զորութիւն:
 Ղրաղ— ծայր, եզր, ափին, շուրջը,
կողքին:
 Ղութի— արկղ, տուփ, սնդուկ:
 Ղուլլուղ— ծառայութիւն:
 Ղուլլուղ անել— ծառայել, աշխա-
տել:
 Ղունաղ— գիրկ:
 Ղումար— թղթախաղ:

Ղուկ — եղունգ:
 Ղուշ — թռչուն:
 Ղուռումսաղ — (հայհոյանք):
 Ղուսա — ցավ, հոգս:

Ղուրբան ըլնել — (փաղ. խոսք)
 մատաղ լինել:
 Ղուրդ — գայլ:
 Ղուրուշ — թուրքական մանր
 դրամ, մոտ 10 կոպ.

Ճ

Ճամփան պանել — սպասել մեկին:
 Ճաշ — կեսօր, կեսօրվա հաց:
 Ճար անել — օգնել, հնարը գտնել:
 Ճափել — ճեղքվել (փոխ. բարկա-
 նալ):
 Ճըգղ (նիգ) — գիծ, շրջանաձև:
 Ճըգմե — երկարաճիտ կոշիկ:
 Ճիտ — պարանոց, վիզ:
 Ճիտ անել — գրկախառնվել:
 Ճիտել — 1. սեղմելով ղենել, հագ-
 ցրենել, 2. լցնել:
 Ճղել — պատռել, ճեղքել, պատա-
 ռոտել:
 Ճղղալ — գոռալ:
 Ճմկնտալ (նմկնտալ) — հորան-
 ջելով մարմինը շարժել:

Ճոք — 1. բաժին, մաս, 2. գործ-
 վածքեղեն:
 Ճոք անել — բաժանել, կիսել:
 Ճոպան — հաստ պարան:
 Ճովսկ — ճյուղ (ծառի):
 Ճուռ (նոնբր) — զիստը մսով միա-
 սին (ծրանկից մինչև ազդրա-
 զլուխը):
 Ճրաֆը անցրնել — հանգցնել, մա-
 բել:
 Ճրաֆաթ — փայտե բարձր աշ-
 տանակ, որի ծայրից փոքր ինչ
 ցած հագցրած փայտե թաթի
 վրա դրվում է ձեթով լի ճրագը:
 Ճրաֆվել — լուսավորվել:

Մ

Մադիան — էգ (մատակ) ձի, տես՝
 դսրախ:
 Մաքալ մնալ — հուսահատվել, չի-
 մանալ ինչ անել:
 Մալ — ապրանք, հարստութուն,
 ընտանի կենդանիներ:
 Մալամիշ ըլել — տանջվել:
 Մալուլ — տխուր:

Մալուլ-մշկուլ — մոլորված,
 տխուր-տրտում:
 Մախսուս — դիտմամբ, հատուկ
 դիտավորությամբ:
 Մանենիֆ — մեռնող, ննջեցյալ:
 Մամուլ — բթամատ:
 Մայա — դրամազուկ:

Մայիլ մնալ— հիանալ մի բանով,
 դժայլել, դարմանալ:
 Մանեք— ուրիշ:
 Մանկզիլ— տարածություն, տա-
 րածության չափ:
 Մաշիքյա— թուրքական արծաթ
 դրամ, մոտ 2 ու:
 Մասլահաք— զրույց, խորհուրդ:
 Մասլահաք անել— խորհրդակցել:
 Մարալ— եղջերու (փոխ. գեղեց-
 կուհի):
 Մարքազել— բորենի:
 Մարք-մադաք— ոչ ոք:
 Մարջ— գրազ:
 Մարիֆաք— շնորհք:
 Մգար (մկար)— մի՞թե, արդյո՞ք,
 ուրեմն:
 Մեզար— 1. մազից և բամբակից
 գործած մեծ սփռոց, 2. կանանց
 գոգնոց:
 Մեհտար— ձիապան:
 Մեհտարխանա— ախոռ:
 Մեյդան— հրապարակ:
 Մեյդանը կտրել— հրապարակը
 անցնել:
 Մեյիտ (մեյիդ)— դիակ:
 Մեյվա— միրգ, պտուղ:
 Մեհն— մեծ:
 Մեհնութուն— ծերություն:
 Մեշա— անտառ:
 Մեր ֆցել (կոնակը)— կոճկել:
 Մերջան (մարջան)— թանկագին
 քար:
 Մգրախ— նիզակ:
 Մըխելի— մի քիչ:
 Մըն էլ— մեկ էլ, ևս:

Միքամ— իբրև թե:
 Միլլի— աչք հանող:
 Միկիտան— գինեվաճառ:
 Միհետից— միանգամից:
 Միևուհար— ծնողների միակ որ-
 դին:
 Միշնեկ— միջնեկ:
 Միշֆին— մեջքին:
 Մի ոտին— մի հերթին, մի ան-
 գամին:
 Միսդ— ծախսելու փող:
 Միրգամ— աներորդի, աներծագ:
 Մխելի— տես՝ մըխելի:
 Մխրեհած— մեխած, գամած:
 Մկա— այժմ:
 Մհալ— գավառ, ավան:
 Մնուլ— ժամանակամիջոց:
 Մհրել— կնքել, կնիք դնել:
 Մնչվիլ— մինչև:
 Մշմշալ— քնի մեջ մեղմ ձայն
 հանելը:
 Մոհուլ— տես՝ մհալ:
 Մոնք— աշակերտ, առավելապես
 ծխական դպրոցի:
 Մոնց— ոնց:
 Մոտի-մոտի անել— կեղծավոր-
 ւել, հաճոյանալ:
 Մորիցն ըլնել— ծնվել:
 Մոփել— մրափել:
 Մսխալ— ծանրության չափ:
 Միս— թիթեղ (պղնձե):
 Մսուրֆ— կենդանիների խոտ
 դնելու տեղը:
 Մտահան անել— մոռանալ:
 Մտիկ անել— նայել, տեսնել:
 Մրշիմ— մրշյուն:

Մուխ— ծուխ:

Մուխսի— Երուսաղեմ գնացած
ուխտավոր, որը ձեռքի կամ
բազկի վրա նշան ունի:

Մուխսի գնալ— Երուսաղեմ ուխտ
գնալ:

Մուհր (մոհր)— կնիք:

Մուղաթ կենալ— զգույշ լինել,
սափականել, հսկել:

Մուտտառ— կեղտոտ, պիղծ:

Մում— մոմ:

Մուննաթ անել— աղաչել, խնդրել:

Մուշամբա— մոմալաթ, մեղրա-
մոմի հալվածքի մեջ ձգած ու
հանած կտավ:

Մուշամբել— մոմալաթով պատել:

Մուռ— վրեժ, քեն, ռիս:

Մուրազ— իղձ, ցանկություն,
խնդրվածք, ուխտ:

Մուրախաս— արձակ, ազատ:

Մուրախաս անել— արձակել,
ազատել:

Մուֆ (մուգ)— գույնի թանձրը:

Մուֆթա— ձրի:

Յ

Յա— կամ:

Յաթախ— անկողին:

Յալ— 1. ձիու պարանոցի մազե-
րը, 2. բլուր:

Յսլա՛հ— (բացականություն)
հայդե գնաց:

Յախա— օձիք:

Յախու— սպեղանի:

Յաղու— թույն, տես՝ աղու

Յան— կողմ:

Յանդլիշ— սխալ:

Յանդր-յունդր— ավել-պակաս:

Յան տալ— հենել, կողմ քաշվել:

Յաշ— տարիք:

Յավաշ— 1. կամաց, դանդաղ, 2.
սպասիր:

Յավաշ-յավաշ— կամաց-կամաց,
հետզհետե:

Յարա— վերք:

Յարալու— վիրավոր:

Յափրնջի— տես՝ կուլապ, թաղի-
քից պատրաստած վերարկու,
այծենակաջ:

Յոլա գնալ— հարմարվել, հաշտ
ապրել:

Յոնջա— առվույտ:

Յորդան— վերմակ:

Յումրուդ— հարված, բռնցք:

Յուվա— բնակավայր, բույն:

Յուրդ— բնակատեղ:

Ն

Նազիր-վազիր— թագավորի նա-
խարար, պալատական:

Նազ ու տուզ անել— փքվել, կոտ-
րատվել:

Նախրըշի— նախրապան:

Նահախ— անարդար, անիրավացի:

Նաղլ— գրույց, պատմություն:

Նաղլ անել— պատմել, ասել:

Նաղտ (նաղդ) — կանխիկ, պատ-
րաստի, առձեռն:

Նաղտել (նաղդել) — ծախսել, սպա-
ռել:

Նամ — խոնավ:

Նամարդ — տմարդի:

Նայ — երաժշտական գործիք (փո-
ղային):

Նաշալնիկ — պետ:

Նաշաղ — հիվանդ:

Նաշար — խեղճ, թշվառ, անճար:

Նաջախ — տապար:

Նավ — փայտե խողովակ, որով
ջրաղացի ջուրը հոսում է:

Նաղըվան — սանդուղք (շարժուն):

Նաղդի — խաղի տեսակ:

Նաֆաս — շունչ:

Նեղանալ — բարկանալ, դայրա-
նալ, դժգոհել:

Նետ ու անեղ — աղեղն ու իր սլա-
քավոր նետը:

Նըվալ — թույլ ձայնով լաց լինել:

Նիաթ — տրամադրություն:

Նի ըլնել — բարձրանալ, հեծնել:

Նի՛լ, նի՛լնել — տես՝ նի ըլնել:

Նորաթ — հերթ:

Նոբաթչի — հերթ պահող, նաև՝ այն
անձը, որի հերթն է:

Նոթերը — դեմքի կնճիռները:

Նոխտա — սանձ՝ առանց բերանի
երկաթի:

Նոխուտ — սիսեռ:

Նոֆար — ծառա:

Շ

Շալակ — բեռի այն քանակը, որ
մարդ միանգամից կարող է շա-
լակով տանել:

Շահել — օգուտ տալ, խնամել:

Շահի — հինգ կոպեկ:

Շաղավուրթ — ճառագայթ, շողք:

Շամադան — մոմակալ:

Շամ-շրաղ — լույս տվող մորթի:

Շանց տալ — ցույց տալ:

Շաշմիշ ըլնել — շփոթվել, տարա-
կուսել, դարմանալ:

Շառ — փորձանք, զրպարտություն,
վնաս:

Շարբաթ — քաղցր ջուր:

Շաֆիլ — պատկեր, նկար:

Շելլիկ — բազմություն:

Շեֆ տալ — մի բանի վրայով ոտը
գցնել, անցնել:

Շըլակ — տես՝ շալակ:

Շըլինք — պարանոց, վիզ:

Շըշկիլ-մըշկիլ — շփոթված, մո-
լորված:

Շըփըլտոց — շունկ, անակնկալ
ձայն:

Շիֆել — պատրաստել:

Շիֆիլ — տես՝ շաքիլ:

Շիարցիֆ — քաղաքացիք:

Շոդամֆոթ — հաճույացող, շողո-
թորթ:

Շորշոփ — 1. խիստ վախի, երկյու-
ղի ազդեցության ենթարկվել,
2. բարի կամ չար ազդեցության
ենթարկվել, 3. ցնորք:

Շվաֆ — ստվեր:

Շուշա — ապակի:

Ոռն-ռոռ— հետ-հետ:
Ոռբը— տակը, հետևի կողմը, բութ
կողմը:
Որբը վերի— այրի կին, կամ կին
կորցրած (մեռած) տղամարդ:

Ո՞րդեման— ո՞րտեղից:
Որդի— որտեղ:
Որձ— արու:

Չաքին— դժվար:
Չաքու— պարան:
Չալը շի— նվագող, երաժիշտ:
Չախ— ժամանակ:
Չամ-չաղ— տես՝ շամ-չաղ:
Չայաղ— եղերք:
Չայիր-չիման— կանաչ խոտով
ծածկված տարածություն:
Չայնիկ— թխաման:
Չայ շինել— թեյ պատրաստել:
Չանա— ծնոտ:
Չանաղ— կավե աման:
Չանգ (չանգ)— մինչև:
Չանգալ— կեռ երկաթ, կարթ:
Չանչուլ— լայն բացած թաթ:
Չաշկա— գավաթ:
Չատիր (չաղիր)— վրան:
Չարդախ— հասարակ ձևով պատ-
րաստած ծածկ:
Չարը տանի— (փաղաք. խոսք)
ցավը տանել:
Չարխ— մեքենայի անիվ:
Չափը լիցնել— հասունանալ, մե-
ծանալ:
Չափրաստ— կոճակի ձևով հար-
մարանք:

Չակուշ— մուրճ:
Չեմեման— երկարաճիտ կոշիկ:
Չըլտըցնել— մերկացնել:
Չընդըլ (չընդիլ)— քարակույտ,
կարկառ:
Չըռալ— հորդալ, հոսել:
Չին-չին լեղանալ— մաքուր, իս-
տակ լողանալ:
Չիփլաղ— մերկ:
Չոբան— հովիվ:
Չոլ— վայրի, ամայի տեղ:
Չոռ— ցավ, նաև կենդանիների և
բույսերի հիվանդություն:
Չոփշի— ցախ հավաքող:
Չոֆ— ծունկ:
Չվան— պարան:
Չրաղ— 1. ճրագ, 2. հովանավոր:
Չուք— արոր:
Չուր (չուրի)— մինչև:
Չուտ անել— վեգ խաղալու ժամա-
նակ, եթե մի օտար մարդ անց-
նելիս լինի մոտով, խաղացող-
ները պարտավոր են շշուռ-
ասել, հակառակ դեպքում անց-
նողը կարող է վեգը կամ որևէ
իր վերջնել և յուրացնել:

Պալա— տես՝ բալա:
 Պայեստ— պահեստ:
 Պաշել— համբուրել:
 Պաս մնալ— փոխ. շմտենալ, չը-
 մերձենալ, հաղորդակից չլինել:
 Պատան— մեռելին հագցվող շոր:
 Պարաշուկ— փոշի:
 Պեծ— կայծ:
 Պեծից տալ— կայծկլտալ, փայլ-
 փլալ:
 Պզտի— փոքր:
 Պրհել— պահել:
 Պիւղ— փոխ. շատ:
 Պիւղ— քիթ, քթածակերը:

Պլովկել— 1. կաշեհան լինել,
 քերծվել, 2. կողոպտվել:
 Պլտուլ— բերան, փքած թշերը:
 Պոզ— եղջյուր:
 Պոլ— տես՝ բոլ:
 Պոռշ— շրթունք:
 Պոռշտի անել— համբուրվել:
 Պոռնկ— 1. շրթունք, 2. եզր:
 Պստիկ— տես՝ պզտի:
 Պրիստավ— գավառակապետ:
 Պրծնել— վերջացնել:
 Պունախ— անկյուն:
 Պունուր— փոքր, կրտսեր:

Ջալդ անել— ջանալ, աշխատել:
 Ջամ—ջալալ (ջալ ու ջամալ)—
 տեսք, կերպարանք:
 Ջամ— պղնձե աման:
 Ջամիար— ամբոխ, ժողովուրդ:
 Ջանավար— գազան, նաև՝ ուժեղ:
 Ջանդակ— դիակ, լեշ:
 Ջանը— մարմինը, անձը:
 Ջանից հասնել— համբերությունը
 սպառվել:
 Ջանլաք— դահիճ:
 Ջանեաք— դրախտ:
 Ջառ քցել, ջառ կանչել— վիճակ
 գցել, հայտարարել, հռչակել,
 իմաց տալ:
 Ջառան— բուժող, հեքիմ:
 Ջառչի (նառչի)— մունետիկ:
 Ջառիա— աղախին:

Ջառմա— տուգանք, վնաս:
 Ջալանիք— դոհար, թանկագին
 քար:
 Ջելրան— եղնիկ:
 Ջերկ— կարգ:
 Ջըլըզ— բոլոր, բոլորովին:
 Ջըրջըրհանել— ջուր ցանել:
 Ջիգյար— 1. թոք, 2. գութ, սեր:
 Ջին— դև, շարք:
 Ջինս— 1. կենդանի, 2. սերունդ:
 Ջլիզ— ալիքի շատ, բոլորովին:
 Ջխտել— տես՝ ճխտել:
 Ջհարդար— երկաթի ազնիվ տե-
 սակը:
 Ջոկ— առանձին:
 Ջոջ— մեծ:
 Ջվալ— հաստ կտորից կարած մեծ
 պարկ:

Զրոտցնել— զայրացնել,
Զրվեք անել— միզել,
Զուխտ— զույգ:

Զուղար— պատասխան:
Զուղար տալ— պատասխանել:
Զուտա— տեսակ:

Ռ

Ռադ անել— կորցնել, հեռացնել
իրենցից:
Ռազի ըլնել— համաձայնել, բա-
վական մնալ:
Ռըշպար (ռանշպար, որնշպար)—
հողագործ:

Ռամ գցել— գուշակել:
Ռամղար— գուշակող:
Ռանգ— գույն, տեսակ:
Ռաստ գալ— պատահել:
Ռուզղ (ըրզղ)— ուտեպտ, ապ-
րուտ:

Ս

Սաբաբ— պատճառ:
Սաբըր անել— համբերել, սպասել:
Սաբր գալ— մի անգամ փոշտալ:
Սադա— զուտ, ամբողջովին, մի-
միայն:
Սադրագամ— զինվորական պետ:
Սագ— երաժշտական լարային
գործիք:
Սագել, սագ գալ— հարմարվել,
հաշտ լինել:
Սաքաշմիշ ըլնել— գրկախառնվել:
Սալ— տափակ քար:
Սալա— ծառի դալար շյուղերից
պատրաստված սկուտեղանման
մատուցարան:
Սալախանա— թեթևսուլիկ, թեթե-
վամիտ:
Սալամաբ— առողջ, ապահով:
Սալղաբ— զինվոր:
Սալրղ— լուր, համբավ, տեղեկու-
թյուն:

Սալրղ-սուլուղ— տես՝ սալրղ:
Սալրղտա— ըստ համբավի, տե-
ղեկության:
Սաղ— ողջ, առողջ, ամբողջ:
Սաղացնել— առողջացնել, (փոխ-
վաճառել):
Սաղ-սալամաբ— տես՝ սաղ:
Սաղր— ազդր:
Սաղուրյուն— առողջություն:
Սաղի— արագավազ:
Սամբ— հարմար միջոց, հարմա-
րանք:
Սամբին— հարմար, վարպետո-
րեն:
Սայա— լավություն, երախտիք:
Սայմիշ ըլնել— հասկանալ, զիսի-
րնկնել:
Սանթուր— լարային երաժշտա-
կան գործիք:
Սանտուխ— սանդուղք:
Սապատ— աման, չափ:

Մառան— համեմադրո՞ծ, նաև՝
համետ, թամբ։
Մասանել— երկյուղից լռել, հնա-
զանդել։
Մաս ու սուս— ձայն, ձեն ու ձուկ։
Մավայի— բացի։
Մատանի ձին ճի՛ղի— փոխ. հա-
մառել, շհամաձայնվել։
Մատանի ֆամի (սատանի բուլու-
լուգ)— փոթորիկ, քամի, պտու-
տահողմ։
Մատկած— փոխ. թույլ, անպետք։
Մարաֆ— սեղանավոր, դրամա-
փոխ։
Մարվացնել— սովորեցնել։
Մարֆ ու կարգ— պատրաստու-
թյուն, տան կահկարասիք։
Մաֆի թե— իբրև թե։
Մաֆիճաթ անել— ապաստան
գտնել, պատսպարվել։
Մեիզ— նոխազ, հոտի առջևից
զնացող այծը։
Մեկրեռ— գաղտնիք։
Մեհրի— 1. կախարդանք, 2. խոր-
հրդավոր, սուրբ, 3. գուշակող։
Մեյրան-տեղ— հովասուն, հաճելի։
Մեր-ըլնել— հավասարվել, քվիտ
լինել։
Մեր-սավղա— համերաշխ, սիրով։
Մըխ— խիտ, մոտ, մտերիմ։
Մընաթ— ժամ։
Մըղլուտ— ցից։
Մընըռ (սիննո)— սահման։

Մըլառել— վախից գունատվել,
սփրգնել։
Մըռ— գաղտնիք, նաև՝ ցուրտ։
Մըրըղ— երկար, ձող, տես՝ ձողի։
Մըֆաթ— դեմք։
Մըֆթա— առաջ, նախ, (փոխ. օր-
վա առաջին վաճառքը)։
Միլան— զենք։
Միլլա— ապտակ։
Միմնանց ծեռ ըլնել— փոխ. եր-
կար կյանք ունենալ, շատ ապ-
րել։
Միճի— սկուտեղ։
Միճոդ— խորհուրդ, ատյան։
Միճոթապետ— ատենապետ։
Միրաթ բերանովը դուռ գալ— սաս-
տիկ հուզվել, նեղանալ։
Միրաթ լիֆը— վշտերնով ծանրա-
բեռնված, վշտակիր։
Միրտն ուզել— ցանկանալ։
Միրտ ունենալ— 1. տրամադրված
լինել, 2. քաջ լինել։
Մնուռ (սիննո)— տես՝ սընըռ։
Մու— կոշիկ։
Մովրաթ— սիրալիր զրույց։
Մովդաֆյաթ— վաճառական։
Մպաս— թանից պատրաստված
կերակուր։
Մրա— կարգ, հերթ։
Մուգյուն անել— հալածել, աք-
սորել, քշել, հեռացնել։
Մուռու— հոտ (ոչխարի)։
Մուփրա— 1. սփռոց, 2. սեղան։

Վազիր (վեզիր) — թագավորի նա-
խարար, պալատական:
Վազր գալ — թողնել, ձեռք բաշել,
հեռանալ:
Վախա — ժամանակ, միջոց:
Վաճռ — թարախ:
Վասիաք — ավանդ, պայման,
ուխտ:
Վասմի դնել — հաշվի առնել:
Վարամ թալած — (անհեծք), ցավի
տարած:
Վարցգ (վարձգ) — լավություն,
բարի գործ:
Վաֆիլ — պալատական:
Վե գալ — իջնել, նստել:
Վե կալնել — վերցնել:
Վե կենալ — նստած տեղից վեր
կենալ:
Վեդրո — դուլ:
Վեյնել — վերցնել:

Վեր ածել — թափել, թողնել:
Վեր են դիպել — նիհարել են:
Վեր ըլնել — բարձրանալ:
Վեր ունել — վերցնել:
Վե ֆցել — վայր ձգել:
Վերեֆ — վեր կացք:
Վերստ — կիլոմետր:
Վեֆ (վեգ) — երեխաների խաղի
տեսակ:
Վրոշիկ — ոշտունցիների մակա-
նունն է, հասկացվում է որպես
բամբակ գոտի:
Վիրի գլուխ (վերի գլուխ) — վերը,
բարձր, (փոխ. պատվավոր
տեղ):
Վիրի ոտ (նրացանի) — բլթակը:
Վիրի-վիրի — ամայի, անմարդա-
բնակ, վայրենի:
Վիրունի — վայրենի:
Վրա անել — գցել, նետել:

Տազ անել — լռել, ձայնը, լացը
կտրել:
Տալտա (տալդա) — պատասպար-
ված, մեկուսի, ապահով, տե-
սողությունից ծածկված:
Տալու ֆիմի — խփելուն պես:
Տախտեղ (տաֆտեղ) — պղպեղ:
Տակը տայազ ա — բան չի իմա-
նում:
Տակիցը դուս գալ — երախտահա-
տույց լինել:

Տամար — երակ, մկան:
Տայազ — դատարկ:
Տապակ — մաս, բաժին, կտոր,
ծալ:
Տավարնուլ — մաղախ:
Տատանմիշ ըլնել — տատանվել,
երկմտել:
Տատաշ — տատասկ:
Տատմեր — մանկաբարձուհի:
Տարաղաջ (տարաղան) — կախա-
ղան:

Տաւաղաջի ֆաշել— կախաղան
հանել:
Տափան— ջրաղացի ցցի տակի
տափակ, կարճ գերանը:
Տափ կենալ— թաքնվել:
Տեղերը ֆցել— անկողին բացել:
Տեֆր— տալգր, տեգր:
Տիրոխնի— քահանայի կինը:
Տիրոնչ— տիրոջ:
Տիրունի— տեղ ունեցող:

Տկլոզ— մերկ:
Տկնոր— տիկ:
Տնազ անել— ծաղրել:
Տոլալ— պահարան:
Տոլու— բաժակ:
Տորակ— տես՝ դորակ:
Տրիցատկա— երեսնանոց:
Տուտը— ծայրը:
Տուրպին— տես՝ դուրբին:

Յ

Յոկոլակ— չհասած, կիսահաս,
խակ:

Յոքել— ծնել (շան վերաբերյալ):
Յրտոն— ջրաղացի անիվի տակը:

ՈՆ

Ուզանկու— տես՝ օրդանգու:
Ուզընկան— ամուսնության հա-
մար աղջիկ փնտրող:
Ումբր— կյանք:
Ումուդ— հույս:
Ունկ— կանթ, կոթ:

Ուշար (ուշալ)— վիշապ:
Ուշագնաց ըլնել— ուշաթափվել:
Ուշա— պատճառով:
Ուստա— վարպետ:
Ուսուլով— զգուշությամբ:
Ուրունում գալ— պատահել:

Փ

Փալան— համետ:
Փալուդ— փայտի տեսակ:
Փանըվան (փանլան)— ըմբիշ,
լարախաղաց:
Փայ— բաժին, մաս:
Փանջարա— պատուհան, լուսա-
մուտ:
Փարալամիշ անել— շարժվել, թա-
փահարել:
Փարատել— թոնրի պատերը սըր-
բել:

Փարդա— վարագույր:
Փարի— հրեղեն, գեղեցիկ:
Փափախածալ— գդակի ծալք:
Փափախով անել— նշանացի հաս-
կացնել:
Փեյդան գալ— բուսնել:
Փեշակ— արհեստ:
Փեշը ֆաշել— ծուռ դիտավորու-
թյուն ունենալ:
Փեշֆաշ— նվեր, պարգև, ընծա:
Փեշֆիր (փեշկիր)— երեսսրբիչ:

Փոք-փոշման — սաստիկ փոշմա-
նած:
Փըքրակ — փտած, փշակ:
Փիաղա — հետևակ:
Փիլ — փիղ:
Փիլաֆյան — աստիճան, սանդղա-
մատ:
Փիս — վատ, անպիտան:
Փլցնել — փուլ բերել:

Փոխան — վարտիք:
Փոշի — ալյուր, որ հատկացվում է
կերակրի մեջ օգտագործելու:
Փոստ — մորթի:
Փարաման — դեռևս շփնված երե-
խա:
Փաււառ — բուսվառ:
Փովասկել — փռել, տարածել:
Փրթել — կտրտել:

Քահրըպար (ֆահրըբար) — սաթ:
Քաղ — հոնձ:
Քանֆանչի — ջրանցք մաքրող:
Քաշկա — երանի թի:
Քաշկով — դավրիշի ամանը:
Քաշովի — ձավարից կամ բրնձից
եփած շոր ճաշ:
Քաշալ — ճաղատ:
Քառեշտ — գյուղատնտեսական
գործիք, կալսելու ժամանակ
խրձերը փռելու համար:
Քավկիր — մետաղյա շերեփ, ծա-
կոտկեններով՝ կերակրի քափը
քաշելու համար:
Քավքառ — պառավ կին (անար-
գական մտքով):
Քարգյահ անել — ասեղնագործել:
Քարերը կրծել — լաց ու կոծ անել,
անհանգստանալ:
Քարվանսարա — իջևանատեղ:
Քեզական ի՞նչ կա — դու ի՞նչ գործ
ունես:
Քելեխ — մեռելաճաշ:
Քեշկա — տես՝ քաշկա:

Քեշա — թաղիք:
Քեշա-ֆյուլան — թաղիքի գլխարկ:
Քերեղան (ֆերեղան) — կավի ա-
ման, որի մեջ ճաշ են լցնում:
Քեֆը քացել — ուրախանալ, տրա-
մադրություն ունենալ:
Քրնար հանել — գլուխ հանել:
Քրոալ — տաքանալ, կպչել:
Քթոց — կողով:
Քիմի — շափ, մոտավորապես:
Քիշմիշ — շամիշ:
Քիսա — քսակ:
Քիսիկ — տես՝ քիսա:
Քիր — քույր:
Քյալագ — աղետ, պատուհաս:
Քյալա — գլուխ:
Քյալա անել — գլխատել:
Քյուլուգ — մոխրանոց:
Քյանլան — հրեղեն:
Քյամանդ — թիլ, պարան:
Քյասիբ — աղքատ, խեղճ:
Քյասիբ-ֆյուսուր — տես՝ քյասիբ:

Քյար անել— աղղել, ներգործել,
 օգնել, նպաստել:
 Քյափուր— անգութ, անխիղճ:
 Քյոսա (ֆոսա)— անմաղ, անբեխ-
 անմորուք տղամարդ:
 Քյորլուլ տալ— նախատել, նե-
 դություն, անհանգստություն
 պատճառել:
 Քյուլ— մոխիր:
 Քյուլհանջի— մոխիր հանող, թա-
 փող:
 Քնահարամ— քնից պակաս, խան-
 դարված:
 Քշեր— գիշեր:
 Քոզ— կրակից մնացած վառ
 ածուխը:
 Քոզար— կալսած հասկերի կոշտ
 մնացորդը:
 Քոլ— անտառ, թփուտ:

Քոմակ— օգնական, օգնություն:
 Քոմմա— ամբողջը, բոլորը:
 Քոփակ— ծերունի (անարգական
 նշանակությամբ):
 Քոռանալ— կուրանալ:
 Քորփա— մանուկ, ծծկեր, մատ-
 դաշ:
 Քոֆ— արմատ:
 Քոֆահան անել— արմատահան
 անել:
 Քվերտինֆ (ֆվորտինֆ)— քույրեր:
 Քրեհ— վարձ:
 Քրեհել— վարձել:
 Քցել— ենթադրել, հաշվել:
 Քուրութել— զուլսը նայել, մազե-
 րը մաքրել:
 Քուրուկ (ֆոքուկ)— կոճղ, արմատ:
 Քունջ— անկյուն:
 Քուշա— փողոց:

Օ

Օդարաշի— քաղաքագլուխ:
 Օքախ— սենյակ:
 Օքարախ— հանգրվան:
 Օլբմ— մահ:
 Օխնել— օրհնել:
 Օղլուշաղ— 1. կին, 2. ընտանիք.
 երեխաներ:
 Օնոռֆ— առաստաղ:
 Օյաղ— զգուշ, արթուն:
 Օյանդլամիշ անել— զգուշացնել:
 Օյանմիշ ըլնել— սթափվել:
 Օյին— փորձանք, խաղ:

Օջաղ— կրակատեղի, (փոխ. ըն-
 տանիք, գերդաստան):
 Օվ— տես՝ ալ:
 Օրալըղ— գրավ:
 Օրան— հնձած հասկերը, հացա-
 հատիկը:
 Օրդակ— բադ, վայրի սագ:
 Օրը մեկ արեց, տուրը հազար—
 շատ ծեծել:
 Օրոտում— որոտում:
 Օլգանգու— ասպանդակ:
 Օֆմի— արարած:

Ֆանլա— մշակ:	Ֆլան— ալսինչ:
Ֆայդա— օգուտ:	Ֆնդուխտ— կադին, տխիլ:
Ֆանդ— հնար, ճար, խորամանկություն:	Ֆոդ— հող:
Ֆառաշ— ծառա, դահիճ:	Ֆոտ— հոտ:
Ֆասադ— ճակատ:	Ֆոր— հոր:
Ֆինջան— բաժակ, սկահակ:	Ֆոֆի— հոգի:
	Ֆուրդուն— ֆուրգոն, ձիասայլ:

Du bist der Herr der Welt

Handwritten text, possibly a signature or title, oriented horizontally.

ԱՅՐԱՐԱՏ

Այրարատ անվանումը որոշ չափով պայմանական է: Այստեղ նկատի չի առնված միայն աշխարհագրական ընդգրկումը, այլ նաև լեզվա-բարբառային և ազգագրական հատկանիշները:

Ինչպես ասված է, ներկա հատորի նյութերի ճշող մեծամասնությունը հավաքել է Եր. Լալայանը Աշտարակ, Օշական և Փարպի գյուղերից և հրատարակել «Մարգարիտներ հայ բանահյուսության» ժողովածուի Ա և Բ գրքերում, Յիֆլիս—Վաղարշապատ, 1914—1915 թթ. և ժողովածուի հիշյալ գրքերում զետեղված հեթիաթների գրառման ձեռագրերը ընդ պահպանվել, այդ պատճառով ներկա հրատարակության համար, որպես կանոն, հիմք են հանդիսացել հեթիաթների տպագիր տեքստերը:

Եր. Լալայանը իր հրատարակած ժողովածուի գրքերին առաջաբան կամ նախաբան չի կցել, միայն յուրաքանչյուր հեթիաթի առաջին էջի տողատակին գրված համառոտ ժանոթության մեջ նշվում է հեթիաթի գրառման ժամանակը, տեղը և ասացողը. չի հիշվում, սակայն, թե ով է գրի առնողը: Հայտնի է, որ հրատարակված հեթիաթների մեծ մասը իրեն՝ Եր. Լալայանի գրառումներն են, բայց այլ աղբյուրների վկայությունից հավաստի է, որ այդ նյութերի մի որոշ մասն էլ ուրիշ բանահավաքների գրառումներն են: Քանի որ հնարավոր չէ որոշակիորեն պահել, թե ով է տվյալ հեթիաթի գրի առնողը, նման դեպքերում նշում ենք՝ գրանահավաքը՝ անորոշ առումով: Ծավոք, Եր. Լալայանը տողատակի ժանոթություններում շատ սուղ տեղեկություններ է տալիս ասացողների մասին:

Մեր պրպտումները՝ համապատասխան գյուղերից լրացուցիչ տեղեկություններ հավաքելու ասացողների մասին, արդյունք չտվեցին:

¹ Ժողովածուի անվանաթերթում հրատարակության թվականը չի նշված, հիմք ենք ընդունել Գ. Ս. ստորագրությամբ «Մատենագրությունը» (Տե՛ս «Մշակ», 1914 թ. հունիսի 17, № 130) և

Սույն հասարի ծանոթագրութիւններէ մեջ նույնութիւնք բերվում են Եր. Լաւայանի հրատարակած տեքստերի տողատակերին գրված տեղեկութիւնները: Եթե նույն ասացողի մասին նրա պատմած տարբեր հեքիաթների տողատակերին կան լրացուցիչ տեղեկութիւններ, սույն հատորի ծանոթագրութիւնների մեջ այդ բոլորը ամբողջացվում է մի տեղում՝ առաջին հեքիաթի ծանոթագրութիւն մեջ, հաջորդների համար վկայակոչելով առաջինը՝ հեքիաթի ծանոթագրութիւնը:

Եր. Լաւայանի հրատարակած հեքիաթները՝ սյուսների ու մոտիվների ամբողջական ընդգրկման և գեղարվեստական-արտահայտչական կոլորիտի պահպանման տեսակետից լիարժեք գրառումներ են, ունենալով հանգերձ լեզվական որոշ թերութիւններ:

Պահպանելով հեքիաթների ամբողջականութիւնը՝ որոշակի և հստակ ենք դարձրել տեքստերի մատուցումը՝ հնարավոր չափով ճշտելով տրոհութիւն ու առագանջութիւն նշանները, պարբերութիւնների ու երկախոսութիւնների բաժանումը, ուղղակի և անուղղակի խոսքերի կիրառումը, ինչպես նաև ստեղծելով որոշ հետեւողականութիւն ու միօրինակութիւն լեզվա-արտասանական ձևերի գրութիւն մեջ: Նույն ձևով վարվել ենք նաև այս հատորում օգտագործված ձեռագիր նյութերի նկատմամբ:

Ճութաքանչյուր հեքիաթի ծանոթագրութիւն վերջում տրվում են տվյալ հեքիաթի վերահրատարակութիւնները:

1. ՀԱՋԱՐԱՆ ԲԼՐՈՒԼ ԿԱՄ ԱԼՈՒԴԻՆՈՅԻ ՆԱՂԼԸ

(էջ 27)

Տպագրվում է ըստ Եր. Լաւայանի «Մարգարիտներ հայ բանահյուսութիւն» ժողովածուի Ա գրքում հրատարակված տեքստի (էջ՝ 125—143): Բանահավաքը թողել է հետեւյալ ծանոթութիւնը. «Պատմեց 1912 թ. օգոստոսի 21-ին Աշտարակ գյուղում, նույն գյուղացի Ավետիս Գրիգորյան 66 տարեկան անգրագետ ծերունին»: Նույն այս ասացողի պատմած «Կարապետ բեկի հեքիաթի» տողատակի ծանոթութիւն մեջ (տես «Մարգարիտներ հայ բանահյուսութիւն» Ա գիրք, էջ՝ 169) բանահավաքը հայտնում է, որ ասացող Ավետիս Գրիգորյանը ժողովրդի կողմից կոչվել է «Ջառ Ավետիս», որպես թե՛ շատ լավ հեքիաթ ասող:

Սույն հատորի հաջորդ ծանոթագրութիւնների մեջ Եր. Լաւայանի «Մարգարիտներ հայ բանահյուսութիւն» ժողովածուն համառոտութիւն համար կոչում ենք՝ «Մարգարիտներ...» Ա կամ Բ գիրք:

«Հազարան բլբուլ կամ Ալոուդինյի նաղլը» հեքիաթը ունեցել է հետեւյալ վերահրատարակութիւնները և թարգմանութիւնները.

«Армянские сказки», Москва, Academia, 1930, էջ՝ 168—193, Перевод и примечания Я. Хачатрянца, введение М. Шагинян, рисунки художника М. Сарьяна. Այս ժողովածուում թարգմանված մեզ հետաքրքրող հեքիաթները վերցված են Եր. Լաւայանի «Մարգարիտներ...» Ա և Բ գրքերից: Թարգմանիչը պահպանել է հեքիաթների ամբողջականութիւնը: Սույն ժողովածուն վերահրատարակվել է 1933 թ. լրացված նոր հեքիաթների թարգմանութիւնք և վերջում հավելվածով՝ Ն. Պ. Անգրեհի կազմած հայկական հեքիաթների սյուսների համա-

ռոտ ֆոլկլորային զուգահեռներով: «Հաղարան բլուզ» հեքիաթը II հրատարակության մեջ տե՛ս, էջ՝ 190—215:

Հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ օժանդակ այս աղբյուրը համառոտության համար կոչված է՝ «Армянские сказки», իսկ երկրորդ հրատարակությունը՝ «Армянские сказки», 1933:

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», կաղմեց և խմբագրեց Ա. Ղանալանյան, Երևան, Հայպետհրատ, 1950 թ., էջ՝ 33—54: Այս ժողովածուն սովետական շրջանում հրատարակված ամենածավալուն և ամփոփ ժողովածուն է, որն ունի նաև քնդարձակ առաջարան: Ժողովածուի մեղ հետաքրքրող հեքիաթները վերցված են Եր. Լալայանի «Մարգարիտներ...» համապատասխան գրքերից և Գրականության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվի ձեռագիր նյութերից: Օժանդակ այս աղբյուրը հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ համառոտության համար կոչված է՝ «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950:

«Հայ ժողովրդական բանահյուսություն» (քրեստոմատիա), կաղմեց և խմբագրեց Գրիգոր Դրիգորյան, Երևան, 1951, էջ՝ 239—258: Քրեստոմատիայի մեղ հետաքրքրող հեքիաթները վերցված են «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» 1950 թ. ժողովածուից: Հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ այս աղբյուրը կոչված է՝ «Հայ ժողովրդական բանահյուսության քրեստոմատիա», 1951:

«Basme populare Armene», Cartea Rusă, 1958, էջ՝ 39—66: Մուլն ժողովածուն պարունակում է հայ ժողովրդական հեքիաթների ռումիներեն թարգմանությունը, որ կատարել են Շանֆանա Վելիսուր Թեոդորյանուն և Սիրակ Կսկանյանը, օգտագործելով Ա. Ղանալանյանի կաղմած ու խմբագրած «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» ժողովածուն, Երևան, Պետհրատ, 1950 թ.: Թարգմանված են ժողովածուի ոչ բոլոր հեքիաթները: Թարգմանությունը լույս է տեսել Բուխարեստում, «Ռուսական գիրք» (Cartea Rusă) հրատարակությամբ: Հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ այս աղբյուրը կոչված է՝ «Basme populare Armene», 1958:

2. ՂՈՒՇ-ՓԱՐԻՆ

(էջ 49)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 221—231): Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1913 թ. հուլիսի 15-ին Աշտարակ գյուղում, նույն գյուղի բնակիչ Ներսես Կարապետյան Տեր-Մինասյանը, 51 տարեկան անգրագետ գյուղացին: Պարապում է այգեգործությամբ. սրա հայրը ևս շատ հեքիաթներ իմացող է եղել»:

«Մարգարիտներ...» Ա գրքի ցանկում այս հեքիաթը վերագրված է աշտարակցի Դավիթ Դավթյանին: Հավանաբար վրիպակ է, քանի որ սույն հեքիաթի ոչ միայն տողատակի ծանոթության վկայությունը, այլև պատմելու ոճը հաստատում է, որ հեքիաթի պատգողը Ներսես Կ. Տեր-Մինասյանն է:

Հեքիաթն ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները և թարգմանությունները. «Армянские сказки», 1930, էջ՝ 193—209; 1933, էջ՝ 216—228. «Армянские сказки». Издательство детской литературы. Москва—Ленинград, 1939, էջ՝ 168—192, перевод с армянского Я. Хачатрянца, рисунки народного художника Армении М. Сарьяна.

Այստեղ հեթաթեների թարգմանությունը խմբագրված և հարմարեցված է մանկա-պատանեկան ընթերցանության պահանջներին: Հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ օժանդակ այս աղբյուրը համառոտության համար կոչված է՝ «Армянские сказки», 1939:

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950, էջ՝ 21—32:

«Basme populaire Armenene», 1958, էջ՝ 24—38:

3. ԱՆԱ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 62)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 9—27): Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1912 թ. օգոստոսի 23-ին, Աշտարակ գյուղում, նույն գյուղացի Գևորգ Մկրտչյան Գևորգյանը, որը 60 տարեկան մի ծերունի է, անդրազետ, պարապում է այգեպանությամբ և հեթաթեությամբ, որի պատճառով հաճախ ճանապարհորդում է շրջակա գյուղերն ու գավառները: Շատ աշխույժ և խելացի անձնավորություն է»:

4. ԱՐԳԱՐ ԹԱՔԱՎՈՐ

(էջ 83)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 28—40): Հեթաթե գրի է առնված 1912 թ. օգոստոսի 25-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը Գևորգ Մ. Գևորգյանն է (տես Մ 3 հեթաթի ծանոթագրությունը):

5. ՓԵՏԵ ՁԻՆ

(էջ 98)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 191—197): Հեթաթե գրի է առնված 1913 թ. հուլիսի 15-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը Ներսես Կ. Տեր-Մինասյանն է (տես Մ 2 հեթաթի ծանոթագրությունը):

6. ՓԱՌՉԱՒՓԱՀԷՐՎԱՆ

(էջ 106)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 185—196): Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1914 թ. փետրվարի 14-ին Փարպի գյուղում Գևորգ Պետրոսյան՝ վաթսուհինամյա անդրազետ գյուղացին, որ պարապում է այգեպանությամբ»:

7. ՀՈՒՐԻ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ԱՆՉԿԱ ՀՆՔԻԱԹՐ

(էջ 120)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 47—62)։ Հերիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 28-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը Գ. Մ. Գեորգյանն է (տես № 3 հերիաթի ծանոթագրությունը)։ Բանահավաքը ծանոթության մեջ հայտնում է, որ ասացող Գ. Մ. Գեորգյանը այս հերիաթը բաժնորս է Դարաշիշակում՝ Զբոսաշինչի Կարապետ Մանուկյանից։

8. ՕՀԱՆ ԲՐՆՉՊԱՐԻ ՏՂԻ ՀՆՔԻԱԹՐ

(էջ 137)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 63—73)։ Հերիաթը գրի է առնվել 1912 թ. սեպտեմբերի 26-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը Գ. Մ. Գեորգյանն է (տես № 3 հերիաթի ծանոթագրությունը)։ Հերիաթը ունեցել է հետևյալ հրատարակությունները.

«Армянские сказки», 1933, էջ՝ 254—268;

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950 թ., էջ՝ 139—150;

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», Հայպետհրատ, Երևան, 1956 թ., էջ՝ 24—33 («Ռանչպարի տղան» վերնագրով)։ Ժողովածուն կազմել է Ա. Նազիրյանը, գեղարվեստական ձևավորումը և իլյուստրացիաները՝ ժողովրդական նկարիչ Հ. Կոչոյանի։ Մեզ հետաքրքրող հերիաթները վերցված են նախորդ ժողովածուից և մասնակի մշակման են ենթարկված՝ հաշվի առնելով մանկա-պատանեկան ընթերցանության պահանջները։ Հաշորդ-ծանոթագրությունների մեջ օժանդակ այս աղբյուրը նշված է՝ «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1956;

«Basme populaire Armenene», 1953, էջ՝ 158—171;

9. ԱՌՁԻ ՏՂԻ ՆԱՂԼԸ

(էջ 149)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 227—236)։ Հերիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 13-ին, Փարպի գյուղում, ասացողն է փարպեցի Գեորգ Դիլանյանը, հայտնի հերիաթասաց Անթառամ Մարգարյանի որդին (Անթառամ Մարգարյանի մասին տես սույն հատորի № 14 հերիաթի ծանոթագրությունը)։ Մի այլ հերիաթի («Էծի հերիաթի») տողատակին («Մարգարիտներ...» Բ, 237) սույն ասացողի մասին բանահավաքը հայտնում է. «Գեորգը Անթառամ Մարգարյանի ավագ որդին է, 18 տարեկան, փոքր ինչ գրագետ»։

10. ՆԱԶԱՐ-ՕՂՈՒ ՀՆՔԻԱԹՐ

(էջ 161)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ 40—54)։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1913 թ. հուլիսի 8-ին, Օշական գյուղում, նույն գյուղացի Նիրդալյոս Տեր-Մեսրոպյանց, 55 տարեկան, փոքր ինչ գրագետ ծերունին, որ պարապում է այգեպանության»։

11. ԲԵՐԴԱԿ ՔԱՔԱՎՈՐ

(էջ 178)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 265—276)։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1913 թ. հուլիսի 17-ին, Օշական գյուղում, նույն գյուղացի Մկրտիչ Զարգարյան, 57 տարեկան ծերունին, որ այժմ ժամկու է և փոքր ինչ գրագետ»։

12. ՏՂԱ ԴԱՐՁՈՂ ԱՆՁԻԿԸ

(էջ 192)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 18—21)։ Հեքիաթի անվանումը հավանաբար բանահավաքինն է։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1913 թ. սեպտեմբերի 1-ին, Օշականում, նույն գյուղացի Ավետիս Նազարյան անգրագետ ջրաղացպանը»։

Հեքիաթը թարգմանաբար հրատարակվել է «Армянские сказки», ժողովածուում, 1930, էջ՝ 149—153; 1933, էջ՝ 175—179։

13. ՍՈՒՐԱՑԻ ՍՈՎԴԱՔՏԱՐԻ ՈՐԹՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 196)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 98—109)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 28-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը նույն գյուղացի Գևորգ Մ. Գևորգյանն է (տես Ձ 3 հեքիաթի ծանոթագրությունը)։

14. ՄՈՒՆՍՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 209)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 197—202)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 17-ին, Փարպի գյուղում, ասացողը Անթառամ Մարգարյանն է, որի մասին հրատարակիչը մի այլ հեքիաթի՝ («Հարամբաշու հեքիաթը») տողատակի ծանոթության մեջ («Մարգարիտների...» Բ, 207) հայտնում է հետևյալը. «Անթառամ Մահտեսի Դավթյան-Մարգարյան քառասնամյա կինը այս և այլ շատ հեքիաթներ սովորել է իր մորից, որի հայրը աշուղ է եղել՝ Աշըղ Հարո անունով։ Անթառամը Փարպիում հայտնի է որպես լավ հեքիաթ ասող»։

15. ԱՍԼԱՆ ՔԱՔԱՎՈՐ

(էջ 216)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 230—300)։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1913 թ. հուլիսի 18-ին, Օշական գյուղում, նույն գյուղացի Գևորգ Առաքելյան անգրագետ, 55-ամյա ծերունին, որ պարապում է երկրագործությամբ. մեծ մասամբ ապրել է գյուղում»։

16. ՄԵՐՋԱՆԻ ՀԵՔԻԱԹՐ

(էջ 228)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 215—226)։ Հեթիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 19-ին, Փարպի գյուղում, ասացողը նույն գյուղի բնակչուհի Անթառամ Մարգարյանն է (տես Ն 14 հեթիաթի ծանոթագրությունը)։

17. ԱՐԵՎԱՏ ՆՎ ՕԶՄԱՆՈՒԿ

(էջ 236)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 148—152)։ Հեթիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 22-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը նույն գյուղի բնակիչ Ավետիս Գրիգորյանն է (տես Ն 1 հեթիաթի ծանոթագրությունը)։

Այս հեթիաթն ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները.

«Армянские сказки», 1930, էջ՝ 115—123, 1933, էջ՝ 143—149,

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950, էջ՝ 97—102,

«Հայ ժողովրդական բանահյուսության բեռնամատիա», 1951, էջ՝ 258—262,

«Basme populaire Armene», 1958, էջ՝ 111—117,

18. ՈՍԿԵ ՔԱՔՈՒԼ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹՐ

(էջ 241)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 198—220)։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1913 թ. հուլիսի 14-ին, աշտարակցի Դավիթ Դավթյան քառասունհինգ տարեկան անդրագետ գյուղացին, որ պարապում է այգեպանությամբ և երկրագործությամբ»։

Հեթիաթը վերահրատարակվել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» ժողովածուում, 1950, էջ՝ 157—182,

19. ԱՄԻՐ-ՇԱՄԻՐԻ ՀԵՔԻԱԹՐ

(էջ 269)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 83—97)։ Հեթիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 27-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը աշտարակցի Գևորգ Մ. Գևորգյանն է (տես Ն 3 հեթիաթի ծանոթագրությունը)։

20. ՋԵՅՐԱՆ-ՕՂԻ

(էջ 285)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 74—82)։ Հեթիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 26-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը աշտարակցի Գևորգ Մ. Գևորգյանն է (տես Ն 3 հեթիաթի ծանոթագրությունը)։

21. ԴԱՎԹԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 296)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 22—39)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1913 թ. հուլիսի 7-ին, Օշական գյուղում, ասացողը օշականցի Նիկողայոս Տեր-Մեսրոպյանցն է (տես Մ 10 հեքիաթի ծանոթագրությունը)։

22. ՀՐԱՅԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 316)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 41—46)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 27-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը աշտարակցի Գևորգ Մ. Գևորգյանն է (տես Մ 3 հեքիաթի ծանոթագրությունը)։

23. ԱՎԶՈՒ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 323)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 252—264)։ Բանահավաքը ծանոթության մեջ նշում է, որ հեքիաթը պատմվել է 1913 թ. օգոստոսի 21-ին, Օշական գյուղում, նույն տեղացի Պետրոս Մուքայիսյանը։ Մի այլ հեքիաթի («Խոսրով-շահ») ծանոթության մեջ («Մարգարիտներ...» Ա, 232) բանահավաքը հայտնում է, որ օշականցի Պետրոս Մուքայիսյանը հիսնամյա անդրադեռ գյուղացին, չրաղացպան է. «Նրա հայրը և պապը նշանավոր հեքիաթ ասացողներ են եղել։ Հեքիաթների մեծ մասը նա յուր հորիցն է սովորել, իսկ վերջինս՝ պապից։ շարունակ թե՛ չրաղացում և թե՛ օգաներում նա հեքիաթ է ասում»։

Այս հեքիաթը վերահրատարակվել է «Հայ ժողովրդական հեփիաթներ» ժողովածուում, 1950, էջ՝ 125—138։

«Basme populaire Armenene», 1958, էջ՝ 141—157։

24. ՄՈՒՐՁԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 338)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 175—184)։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1914 թ. փետրվարի 19-ին, Փարպի գյուղում, նույն գյուղացի Խաչատուր Բամրազյան քառասնամյա, փոքր ինչ գրագետ գյուղացին, որ պարապում է գլխավորապես այգեպանությամբ»։

25. ՉՈՓՉՈՒ ԼԵՔՒԱԹԸ
(էջ 349)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 222—226)։ Լեքիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 17-ին, Փարպի գյուղում, ասացողն է նույն գյուղի բնակչուհի Անթառամ Մարգարյանը (տես Ս 14 հերիաթի ծանոթագրությունը)։

Այս հերիաթը ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները.

«Հայ ժողովրդական հեփաքներ», 1950 թ., էջ՝ 151—156։

«Հայ ժողովրդական հեփաքներ», 1956 թ., էջ՝ 88—92։

«Basme populaire Armenes», 1958 թ., էջ՝ 172—178։

26. ՎԱՐԴԻԹԵՐ
(էջ 355)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 241—251)։ Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1914 թ. փետրվարի 15-ին, Փարպի գյուղում, Հարեթիակ Վարդանյանը, որ սովորել էր յուր հորից, նույնպես նշանավոր հերիաթ ասողից»։ Մի այլ հերիաթի («Ձարար») ծանոթության մեջ («Մարգարիտներ...» Բ, 252) բանահավաքը հայտնում է, որ փարպեցի Հարեթիակ Կինոսյան-Վարդանյանը 55 տարեկան է, պարտապում է երկրագործությամբ և այգեպանությամբ։ Ձմեռը հաճախ օգաններում հերիաթ է ասում։

Այս հերիաթն ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները.

«Ընտիր էջեր հայ գրականության», (սկզբից մինչև մեր օրերը), Երևան, Հայպետհրատ, 1946, էջ՝ 82—89։ Այս անթողդիայում ժողովրդական բանահյուսության նյութերի մեջ, որը պատրաստել է պրոֆ. Կ. Մելիք-Օհանյանյանը, տեղ է գտել մեզ հետաքրքրող երկու հերիաթ՝ արտատպված են Եր. Լալայանի «Մարգարիտներից...»։ Հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ օժանդակ այս աղբյուրը նշված է՝ «Ընտիր էջեր հայ գրականության», 1946։

«Հայ ժողովրդական հեփաքներ», 1950, էջ՝ 85—96։

«Basme populaire Armenes», 1958 թ., էջ՝ 97—110։

27. ՀԱՐԱՄԱՇՈՒ ԼԵՔՒԱԹԸ
(էջ 368)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 207—214)։ Լեքիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 15-ին, Փարպի գյուղում, ասացողը նույն գյուղի բնակչուհի Անթառամ Մահտեսի Մարգարյանն է (տես Ս 14 հերիաթի ծանոթագրությունը)։ Ըստ բանահավաքի ծանոթության, Անթառամ Մարգարյանն այս հերիաթը սովորել է իր մորից։

28. ՀԱՆԻ ՈՒ ՆԱՀԱՆԻ ՀԵՔԻԱԹՔ

(էջ 377)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 203—206)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 16-ին, Փարպե գյուղում, ասացողն է նույն գյուղի բնակչուհի Անթառաժ Մարգարյանը (տես Մ 14 հեքիաթի ծանոթագրությունը)։

Այս հեքիաթը թարգմանաբար հրատարակվել է «Армянские сказки», ժողովածուում, 1930, էջ՝ 223—227, 1933, էջ՝ 241—245։

29. ՍՈՅԼԱՄԱՋ ԽԱՆԸՄԻ ՀԵՔԻԱԹՔ

(էջ 382)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 153—168)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 24-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողն է աշտարակցի Գևորգ Մ. Գևորգյանը (տես Մ 3 հեքիաթի ծանոթագրությունը)։ «Մարգարիտների...» Ա գրքի ցանկում այս հեքիաթը սխալմամբ վերագրված է Ավետիս Գրիգորյանին։

30. ՈՒՀԱՆ ԱՇԸՂՆ ՈՒ ՔՈՍԵՆ

(էջ 400)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 246—251)։ Հեքիաթը գրի է առնվել 1913 թ. օգոստոսի 21-ին, Օշականում, ասացողն է օշականցի Պետրոս Մուքայելյանը (տես Մ 23 հեքիաթի ծանոթագրությունը)։

31. ՋՈՒԿ ՏՂԱՆ

(էջ 407)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտների...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 11—17)։ Հեքիաթը գրի է առնված 1913 թ. օգոստոսի 29-ին, Օշականում, Հրատարակիչը հայտնում է, որ այս հեքիաթը պատմել է օշականցի Ավետիս Նազարյանը, բայց դա կասկած է հարուցում։

Ավետիս Նազարյանի մասին, նրա պատմած մյուս հեքիաթների ծանոթություն մեջ («Տղա դարձող աղջիկը»—սույն հատորի Մ 12 հեքիաթը՝ «Մարգարիտների...» Բ, 18 և «Իր հարսին այք ղնող թագավորը»—սույն հատորի Մ 39 հեքիաթը՝ «Մարգարիտների...» Ա, 301) բանահավաքը հայտնում է, որ նա չբաղադատել է, իսկ այս հեքիաթի ծանոթության մեջ հայտնում է, որ պարապում է այգեպանությամբ և 55 տարեկան ծերունի է։ Տարբերվում են նաև գրի առնելու ժամանակը. վերը հիշված երկու հեքիաթները գրի են առնված 1913 թ. սեպտեմբերի 1-ին, իսկ սույն հեքիաթը գրի է առնված 1913 թ. օգոստոսի 29-ին։ Կարծում ենք, որ սույն հեքիաթ պատմողը օշականցի Նիկողայոս Տեր-Մեսրոպյանցն է՝ «Դավթի հեքիաթը» (տես սույն հատորի Մ 21 հեքիաթը՝ «Մարգարիտների...» Բ գրքում)։

ներ...» Բ, 22) և «Նաչար-օղլու հերիաթը» (տես սույն հատորի № 10 հերիաթը՝ «Մարգարիտներ...» Բ, 40) պատմաների ասացողը: Մեր ենթագրությունը հաստատում է նիկողայոս Տեր-Մեսրոպյանցի մասին հայտնած տեղեկության զուգադիպումը սույն հերիաթի ծանոթություն մեջ 55-ամյա ծերունու և այգեպանությամբ զբաղվելու փաստին: Համեմատելով Ավ. Նազարյանի և Ն. Տեր-Մեսրոպյանցի պատմած հերիաթները, տեսնում ենք, որ սույն «Զուկ տղան» հերիաթը պատմելու իր ոճով ու առանձնահատկություններով հակված է դեպի Ն. Տեր-Մեսրոպյանցի հերիաթները:

32. ՀԱԼՎԱԶՈՒ Լ՛ԱՇԿԵՐՏԸ (էջ 415)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ 261—267): Բանահավաքը թողել է հետևյալ ծանոթությունը. «Պատմեց 1914 թ. փետրվարի 17-ին, Փարպի գյուղում, Նույն գյուղացի հաշատուր Ղազարյան քսանհինգամյա, փոքր ինչ գրագետ երիտասարդը, որ սովորել է յուր նշանավոր հերիաթ ասող հորից, այժմ վախճանված, պարապում է այգեպանությամբ և երկրագործությամբ: Շատ աչքարաց և ճարպիկ երիտասարդ է»:

33. ԳՅՈՒԼՇԱՆԻ ԼԵՔԻԱԹԸ (էջ 424)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 110—124): Հերիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 27-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը աշտարակցի Գևորգ Մ. Գևորգյանն է (տես № 3 հերիաթի ծանոթագրությունը):

34. ԽՈՍՐՈՎ-ՇԱՀ (էջ 441)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 232—245): Հերիաթը գրի է առնվել 1913 թ. օգոստոսի 20-ին, Օշական գյուղում, ասացողը է օշականցի Պետրոս Մուրայլյանը (տես № 23 հերիաթի ծանոթագրությունը):

35. ԿԱՐԱՊԵՏ-ՐԵԿԻ ԼԵՔԻԱԹԸ (էջ 456)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 169—188): Հերիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 21-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողն է աշտարակցի Ավետիս Գրիգորյանը (տես № 1 հերիաթի ծանոթագրությունը):

36. ԷՄԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 478)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի. (էջ՝ 237—240): Հեքիաթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 14-ին, Փարպի գյուղում, ասացողը նույն տեղացի Գեորգ Դիլանյանն է, (տես № 9 հեքիաթի ծանոթագրությունը):

Այս հեքիաթը ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները.

«Армянские сказки», 1930, էջ՝ 210—215: 1933, էջ՝ 229—234:

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950, էջ՝ 477—481:

«Ընտիր էջեր, հայ գրականություն», 1946, էջ՝ 80—81:

37. ԹԱՄԲԱԼ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 483)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի. (էջ՝ 144—147): Հեքիաթը գրի է առնվել 1912 թ. օգոստոսի 28-ին, Աշտարակ գյուղում, ասացողը նույն գյուղի բնակիչ Ավետիս Գրիգորյանն է (տես № 1 հեքիաթի ծանոթագրությունը):

Այս հեքիաթը վերահրատարակվել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» ժողովածուում, 1950, էջ՝ 439—442:

38. ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԻՄԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 488)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի. (էջ՝ 277—289): Հեքիաթը գրի է առնվել 1913 թ. հուլիսի 17-ին, Օշականում. ասացողն է նույն գյուղացի Մկրտիչ Զարգարյանը (տես № 11 հեքիաթի ծանոթագրությունը):

Այս հեքիաթն ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները.

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950, էջ՝ 337—350:

«Հայ ժողովրդական բանահյուսության ֆրեսկոմատիա», 1951, էջ՝ 279—291:

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1956, էջ՝ 55—59 (կրճատված):

39. ԻՐ ՀԱՐՍԻՆ ԱԶՔ ԴՆՈՂ ԹԱՔԱՎՈՐԸ

(էջ 503)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Ա գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 301—308): Հեքիաթը գրի է առնվել 1913 թ. սեպտեմբերի 1-ին, Օշականում, ասացողը նույն գյուղացի Ավետիս Նազարյանն է (տես № 12 հեքիաթի ծանոթագրությունը): Հեքիաթի տեղանունը հավանաբար բանահավաքինն է:

Այս հեքիաթը թարգմանաբար վերահրատարակվել է «Армянские сказки» ժողովածուում, 1930, էջ՝ 132—135: 1933, էջ՝ 158—161:

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 256—260)։ Հեթմարթը գրի է առնվել 1914 թ. փետրվարի 19-ին, Փարսի գյուղում, ասացողը փարսեցի խաչատուր Թամրազյանն է (տես N 34 հեթմարթի ծանոթագրությունը)։

Այս հեթմարթն ունեցել է հետևյալ թարգմանությունները.

«Армянские сказки», 1930, էջ՝ 136—141; 1933, էջ՝ 162—167;

«Армянские сказки», 1939, էջ՝ 23—28:

41. ԹԱՔԱՎՈՐ ԳՈՂԱՅՈՂ ՏՂԱՆ

(էջ 512)

Հեթմարթի գրառման ձևագիրը, որը հիմք է ծառայել ներկա հրատարակության համար, պահվում է Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի Մ. Արեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության սեկտորի արխիվում։

Ձևագիր նյութերը պահպանվում են Ակադեմիայի Մ. Արեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտի ժողովրդական բանահյուսության սեկտորի արխիվում։ Դրանք ինստիտուտի նախկին բանահավաք, իսկ այժմ Պետական պատմական թանգարանի ազգագրական բաժնի վարիչ, ֆիլոլոգիական գիտությունների թեկնածու Վարդ Բղոյանի 1938, 1939, 1945 թվականներին Աշտարակի և Կոտայքի շրջաններում գրի առած հեթմարթներ են. (տես՝ ս. ժող. բանահյուսությունը Աշտարակի շրջանում», 1939 թ., 1945 թ. և ժող. բանահյուսությունը Կոտայքի շրջանում», 1938 թ., 1945 թ. ձևագիր տետրերը, որտեղ կան նաև ժողովրդական բանահյուսության այլ ժանրերին պատկանող նյութեր)։

Հաջորդ ծանոթագրությունների մեջ համառոտության համար նշված է՝ ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ։

Պատմել է Աշտարակի շրջանի Փարսի գյուղի բնակիչ Սարգիս Գրիգորյանը, գրի է առել Վարդ Բղոյանը 1939 թ. հունվարին։ Բանասաց Ս. Գրիգորյանի մասին բանահավաքը հայտնում է, որ 29 տարեկան է, գրագետ է, ունի ասելու շնորհը և գիտի բազմաթիվ սրախոս առակներ։

Հեթմարթն առաջին անգամ տպագրվել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» ժողովածուում, 1950, էջ՝ 465—467:

42. ՀՆԱՐԱԳԵՏ ՔԱԶԱԼԸ

(էջ 515)

Հեթմարթի գրառման ձևագիրը, որը հիմք է ծառայել ներկա հրատարակության համար, պահպանվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում։ Հեթմարթը պատմել է Կոտայքի շրջանի Զրվեժ գյուղի բնակիչ Անդրանիկ Սարգսյանը, գրի է առել Վ. Բղոյանը 1938 թ. դեկտեմբերին։

Հեթմարթի անվանումը բանահավաքինն է։ Բանասաց Ա. Սարգսյանի մասին

բանահավաքը տեղեկություններ է հայտնում «Աստված խրատեց տերտերին» հե-
քիաթի ծանոթության մեջ (այդ հեքիաթը տես սույն հատորի հավելված N 8),
որից պարզվում է, որ բանասացը 31 տարեկան է, կիսագրագետ, ծնվել է նույն
գյուղում (Ջրվեժ), նախնիքը Պարսկահայաստանից են (Սպահան)։

Այս հեքիաթն առաջին անգամ տպագրվել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ»
ժողովածուում, 1950, էջ՝ 413—417։

43. ՆՈՔԱՐ ՍԻՄՈՆԸ

(էջ 520)

Հեքիաթի գրառման ձեռագիրը, որը հիմք է ծառայել ներկա հրատարակու-
թյան համար, պահպանվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում։ Հե-
քիաթը պատմել է Աշտարակ գյուղի բնակիչ Լևոն Մարտիրոսյանը, գրի է առել
Վարդ Բզոյանը, 1939 թ. հունվարին։ Բանահավաքը ասացողի մասին տեղեկու-
թյուններ չի հաղորդում։

Հեքիաթն առաջին անգամ տպագրվել է «Հայ ժողովրդական հեքիաթներ» ժո-
ղովածուում, 1950, էջ՝ 419—420։

«Basme populaire Armenes», 1958, էջ՝ 388։

44. ԲԻԹԵՆԻ ՄՈՐԱՔՈՒՅՐԸ

(էջ 522)

Հեքիաթի գրառման ձեռագիրը, որը հիմք է ծառայել ներկա հրատարակու-
թյան համար, պահպանվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում։ Հեքիաթը
պատմել է Կոտայքի շրջանի Ջրվեժ գյուղի բնակիչ Հովհաննես Հակոբջանյանը,
գրի է առել Վարդ Բզոյանը 1938 թ. դեկտեմբերին։ Ասացողի մասին բանահա-
վաքը տեղեկություններ է հայտնում «Կոլտեստեսական հեքիաթի» ծանոթագրու-
թյան մեջ, ըստ որի Լ. Հակոբջանյանը «65 տարեկան կիսագրագետ, աշխույժ
ու ջանասեր, ունևոր կոլտեստեսական է։ Ունի ասելու մեծ վարպետություն թե
հեքիաթների, թե առակ-առածների, թե ժողովրդական ու աշուղական երգերի
բնագավառում»։ Բանասացի նախնիքը Արևմտյան Հայաստանից են, իսկ ինքը
խոսում է նաև ադրբեջաներեն։

Հեքիաթն ունեցել է հետևյալ վերահրատարակությունները.

«Հայ ժողովրդական հեքիաթներ», 1950, էջ՝ 449—450։

«Հայ ժողովրդական քանահյուսության ֆեხտումատիա», 1951, էջ՝ 315—316։

45. ՍՏԱՆՈՍ ՀՈՎԻՂԸ

(էջ 524)

Հեքիաթը հրատարակվում է առաջին անգամ։ Գրառման ձեռագիրը գտնվում
է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում։ Հեքիաթը պատմել է Կոտայքի շրջանի
բնակիչ Բարեղամ Սիմոնյանը, գրի է առել Վարդ Բզոյանը 1938 թ. նոյեմբերին։
Բանասացի մասին կենսագրական տեղեկություններ չի հաղորդվում։

46. ԱՅԱԼ ՀԱՐՈՒՍԸ

(էջ 527)

Հերիաթը հրատարակվում է առաջին անգամ: Գրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում: Հերիաթը պատմել է Կոտայքի շրջանի բնակիչ Բարեղամ Սիմոնյանը, գրի է առել Վարդ Բղոյանը 1938 թ. նոյեմբերին: Բանասացի մասին կենսագրական տեղեկություններ չի հաղորդվում:

47. ԱՆԿՈՒՇՏ ՏԵՐՏԵՐԸ

(էջ 530)

Հերիաթի գրառման ձեռագիրը, որը հիմք է ծառայել ներկա հրատարակության համար, գտնվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում: Հերիաթը պատմել է Կոտայքի շրջանի Թեջրաբակ գյուղի բնակչուհի Նատո Հայրապետյանը, գրի է առել Վարդ Բղոյանը 1938 թ. դեկտեմբերին: Բանասաց Ն. Հայրապետյանի մասին բանահավաքը հայտնում է, որ նա կիսագրագետ կին է, գիտե տերտերների մասին բազմաթիվ սրախոսություններ: Նախնիքները մշեցիներ են:

Առաջին անգամ այս հերիաթը տպագրվել է «Հայ ժողովրդական հեփաքներ» ժողովածուում, 1950, էջ՝ 427—428:

Վերահրատարակվել է «Հայ ժողովրդական հեփաքներ» ժողովածուում, 1956, էջ՝ 80—81:

48. ԱՆԳՐԱԳԵՏ ՏԵՐՏԵՐԸ

(էջ 532)

Տպագրվում է ըստ «Հայ ժողովրդական հեփաքներ», 1950, ժողովածուում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 433—434): Կազմողը ժողովածուի վերջում գրված ծանոթագրությունների մեջ այս հերիաթի կապակցությամբ հայտնում է հետևյալը. «Ասել է Աշտարակի շրջանի Մուլնի գյուղացի 63 տարեկան Երվանդ Թորոսյանը: Գրի է առել Վ. Բղոյանը 1939 թվին»:

Այս հերիաթը թարգմանաբար հրատարակվել է «Basme populaire Armene» ժողովածուում, 1958, էջ՝ 384—385:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ I.

1. ԱՂԲԵՐ-ՏՂԱ ԵՎ ՓԱՌՍՈՒՆ-ԾԱՄ ՓԱՐԻ

(էջ 537)

Տպագրվում է ըստ Էմինյան ազգագրական ժողովածուի՝ Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (Մոսկվա—Վաղարշապատ, 1901, էջ՝ 289—299): Բանահավաք Ս. Հայկունին հերիաթի առաջին էջի տողատակին նշում է. «Ասած է Կյամբեզ գյուղացի Ստեփան», իսկ հերիաթի վերնագրի տակ գրված է. «Ղրխբուլախ» (Կոտայք) բարբառով: Ասացողի՝ Կոտայքի Կյամբեզ գյուղի բնակիչ ոմն Ստե-

փանի մասին կենսագրական ոչ մի տեղեկություն չի հաղորդված, չի նշված նաև գրառման թվականը:

Թեմայով ու սյուժետային գծերով այս հեքիաթը «Ջեյրան-օղլի» հեքիաթի տարբերակն է (տես սույն հատորի № 20 հեքիաթը), մասնակի շեղումներով ու հավելումներով. օրինակ, Քառսուն-ծամ Փարուն հափշտակող դևի հոգու գաղտնիքի բացման էպիզոդը «Ջեյրան-օղլի» հեքիաթում չկա: Բայց պատմելու վարպետության ու լեզվի անաղարտության տեսակետից սույն հեքիաթն անթերի չէ. հեքիաթի վերջին մասը բանահավաքը վերապատմել է, անմիջական գրառումը կորցրած լինելու պատճառով:

2. ՉՈՓՁԻ

(էջ 551)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 5—10): Գրի է առնվել 1913 թ. օգոստոսի 19-ին, Օշական գյուղում, ասացողը նույն գյուղի բնակիչ Գևորգ Առաքելյանն է (տես № 15 հեքիաթի ծանոթագրությունը):

Հեքիաթը թարգմանաբար վերահրատարակվել է «Армянские сказки», ժողովածուում, 1930, էջ՝ 228—237: 1933, էջ՝ 346—352:

Այս հեքիաթը ամբողջականության տեսակետից պակասավոր է, մեխանիկորեն իրար են կցված տարբեր սյուժեներ... սկսվում է օձի կտրված պոչի կախարդական զորության էպիզոդով, դրան հաջորդում է գրազը և տանուլ տալը, ապա՝ աստծուն գանգատ զնացող մարդը և նրան հանդիպած կանանց ու ձիերի խնդիրը և վերջապես՝ աստծո հրամանով արևի հակառակ կողմից ծագելը և տանուլ տվածը շահելը, որոնք օրգանապես չեն ձուլվում: Առանձին վերցրած էպիզոդները հետաքրքրական են:

3. ԶԱՔԱՐ

(էջ 557)

Տպագրվում է ըստ «Մարգարիտներ...» Բ գրքում հրատարակված տեքստի, (էջ՝ 252—255): Հեքիաթը գրի է առնվել 1912 թ. փետրվարի 14-ին, Փարպի գյուղում, ասացողը նույն գյուղի բնակիչ Հաբեթյանկ Կ. Վարդանյանն է (տես № 25 հեքիաթի ծանոթագրությունը):

Սյուժետային որոշ գծերով այս հեքիաթը հիշեցնում է «Կարապետ-բեկի» հեքիաթը (սույն հատորի № 35 հեքիաթը), բայց այստեղ չի պահպանված հեքիաթի թեմատիկ ամբողջականությունը:

4. ՕՇԱՆ ՏԱՅՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ

(էջ 561)

Հեքիաթը հրատարակվում է առաջին անգամ: Գրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում: Պատմել է Կոտայքի շրջանի Ողջաբերդ գյուղի բնակիչ Սահակ Խաչատուրի Խաչատրյանը, գրի է առել Վարդ Բզոյանը 1945 թ. հոկտեմբերի 28—29, Ողջաբերդ գյուղում: Բանահավաքը մանրամասն

տեղեկություններ է հաղորդում ասացողի մասին, որն ամբողջությամբ գնում ենք այստեղ:

Սահակ Խաչատրյանը ծնվել է 1877-ին Արճաձաղի Ղարաքեշիչ գյուղում: Մանկությունը օրերից ի վեր ղրաղվել է երկրագործությամբ և մեծացել է շարքաշկյանքով: Նա Կոտայքի շրջանի Ողջաբերդ գյուղն է գաղթել 1914-ի կոտորածների ժամանակ: Այդ կոտորածների ժամանակ Սահակ Խաչատրյանը կորցրել է 30-ից ավելի հարազատներ, որոնց տանջանքին ակնաստես լինելով, նա գրեթե խենթացած է: Այդ պատճառով նրան հենց խենթ էլ անվանում են Ողջաբերդում:

Բոլոր հարազատները, բացի իր փոքր եղբորից, ղոհ են գնացել այն ժամանակ, երբ Սահակը գնալով ձեռքին կռվելիս է եղել թուրքերի հորդանների դեմ: Իսկ երբ սկսվում է փախն-փախը, Սահակը շալակում է եղբորն ու քառասուն հոգու հետ փախչում է դեպի Վան: Վանա լճի ափին, եղեգների ու ճահիճների մեջ, նա այդ քառասուն հոգու հետ մի ստորերկրյա ապաստան է պատրաստում, ուր 15 օր թաքնվում են թուրքերից:

Սահակի պատմելով, այդ ապաստարանը կիսով չափ ջուր է եղել, որի մեջ ամբողջ ցերեկը նստելիս են եղել և գիշերները դուրս գալով այնտեղից, բացարձակապես արածել են:

Սահակ Խաչատրյանը անգրագետ է և հերիաթասաց: Գիտե՞րազմաթիվ հրաշապատում և այլ հերիաթներ ու առակներ: Այդ բոլորը նա սովորել է Ղարաքեշիչում: Հերիաթներին նաղլ է ասում, իսկ առակներին՝ մասալա:

Լեզուն սարսափելի խառնուրդ է ներկայացնում: Նրա մեջ կան իր հայրենի գյուղի բարբառի, Զրվեմ գյուղի (ուր որ նախքան Ողջաբերդում բնակվելն ապրել է), որ մինչույն էլ ասել՝ Արարատյան բարբառի, Կարնո բարբառի (Ղարսի ճյուղի), Վանի, Բերկրիի և այլ գավառաբարբառների ուժեղ կամ թույլ տարբերը: Դրա պատճառը Ողջաբերդում նույն ժողովուրդների հետ ապրելն է:

Սահակ բիձեն այժմ աշխատում է կոլխոզում:

Այս հերիաթը թեմայով ու սյուժետային զարգացմամբ «Կարապետ-բեկի հերիաթի» (սույն հատորի № 35 հերիաթը) տարբերակն է, բայց զիջում է նրան պատմելու վարպետության և լեզվի անաղարտության տեսակետից:

5. ԽՈՐՀՐԳԱՎՈՐ ԱՅՄԸ (եջ 572)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Դրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում: Պատմել է Կոտայքի շրջանի Մուր գյուղի բնակիչ Վահրամ Սիմոնյանը, գրի է առել Վարդ Բղոյանը 1938 թ. նոյեմբերին: Ասացողի մասին բանահավաքը ծանոթության մեջ հայտնում է, որ նրա պապերը Վանահայեր են, ինքը՝ կիսաղրագետ է, 33 տարեկան:

Այս հերիաթը թեմատիկ բովանդակությամբ և սյուժետային կառուցվածքով նմանվում է «Բմաստուն իծի» հերիաթին (տես սույն հատորի № 38 հերիաթը), նկատելի փոփոխություններով ու շեղումներով:

6. ՊԱՌՎԻ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹՐ

(էջ 576)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանաճյուսական արխիվում: Պատմել է Աշտարակի շրջանի Եղվարդ գյուղի բնակիչ Ոսկան Հակոբի Բաբայանը, գրի է առել Վարդ Բդոյանը 1945 թ.: Բանահավաքը ծանոթության մեջ Ո. Բաբայանի մասին հաղորդում է հետևյալ տեղեկությունները:

«Մեկել է 1911 թ. Եղվարդում, հողագործի ընտանիքում: Պատանի հասակում չորս-հինգ տարի բատրակություն է արել Եղվարդում և այլ գյուղերում: 1941 թ. կանչվել է բանակ, մասնակցել է Ղրիմի ճակատամարտերին: Թեոդոսիայում վիրավորվելուց և Նովորոսիյսկում բուժվելուց հետո գյուղ է վերադարձել 1943 թ. փետրվարին: Ունենալով հորինելու շնորհ, Ոսկանը գրել է մի քանի երգեր և երգում է հարմարեցրած եղանակներով: Այժմ կոլխոզում հայտնի է որպես երգասաց և բամբառակ պատմող: Ոսկանը կիսագրագետ է»:

7. ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՏԵՐՏԵՐԸ

(էջ 581)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանաճյուսական արխիվում: Պատմել է Կոտայքի շրջանի Եղվարդ գյուղի բնակիչ Ոսկան Պողոսյանը, գրի է առել Վարդ Բդոյանը 1938 թ. նոյեմբերին: Ծանոթության մեջ բանահավաքը ասացողի մասին հայտնում է, որ նա 45 տարեկան է, կիսագրագետ. սույն հեքիաթը սովորել է ժողովրդից: Այս հեքիաթը թեմայով հիշեցնում է «Անգրագետ տերտերի» հեքիաթը (տես սույն հատորի № 48 հեքիաթը), որոշ հավելյալ էպիզոդներով:

8. ԱՍՏՎԱԾ ԽՐԱՏԵՑ ՏԵՐՏԵՐԻՆ

(էջ 584)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանաճյուսական արխիվում: Պատմել է Կոտայքի Զրվեժ գյուղի բնակիչ Անդրանիկ Սարգսյանը, գրի է առել Վարդ Բդոյանը 1938 թ. դեկտեմբերին: Բանահավաքի ծանոթության մեջ հայտնվում է, որ ասացող Ա. Սարգսյանը 31 տարեկան է, կիսագրագետ. ծնվել է նույն գյուղում (Զրվեժ): Նախնիքը Պարսկահայաստանից են (Սպահան):

9. ԱՆԿՈՉ ՀՅՈՒՐԸ

(էջ 587)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ձեռագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանաճյուսական արխիվում: Պատմել է Կոտայքի շրջանից Բարեղամ Սիմոնյանը, գրի է առել Վարդ Բդոյանը 1938 թ. նոյեմբերին: Ասացողի մասին կենսագրական տեղեկություններ չի հաղորդվում:

10. ԳԻՓ ԽԵՆՈՔՆԵՐԸ
(էջ 590)

Տպագրվում է առաջին անգամ: Գրառման ձևագիրը գտնվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում: Պատմել է Աշտարակ գյուղի բնակիչ Ստեփան Ղուկոսյանը, զրի է առել Վարդ Բզոյանը 1939 թ. հունվարին: Ասացողի մասին կենսագրական տեղեկություններ չի հաղորդվում:

11. ԿՈՒՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹ
(էջ 593)

Հերիաթի գրառման ձևագիրը, որը հիմք է ծառայել ներկա հրատարակության համար, գտնվում է ինստիտուտի բանահյուսական արխիվում: Պատմել է Կոտայրի շրջանի Զրվեթ գյուղի բնակիչ Հովհաննես Հակոբջանյանը (տես № 44 հերիաթի ծանոթագրությունը). զրի է առել Վարդ Բզոյանը 1933 թ. դեկտեմբերի 9-ին: Բանահավաքը տեղեկացնում է, որ համագյուղացիների վկայությամբ և իր՝ ասացողի խոստովանությամբ այս հերիաթը հնարել է ինքը՝ ասացողը:

Հերիաթն առաջին անգամ տպագրվել է «Հայ ժողովրդական Ենփարենե» ժողովածուում, 1950, էջ՝ 535—538 (որոշ կրճատումներով. «Անհատի տղան ու կույսողի աղչիկը» վերնագրով):

Հերիաթը ներկայացվում է որպես նմուշ տրագիցիոն հերիաթային ձևերի փոփոխության ու նոր խմտացիայի Հերիաթում եղած ազդեցանքներն երգերի բառացի թարգմանությունը կատարել է բանասիրական գիտությունների թեկնածու Արպեր Երևանլին:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ II.
(էջ 599)

Սույն հավելվածում Աշտարակ գյուղի խոսվածքի համար, որպես օրինակ, բերված է «Արեհատ և Օձմանուկ» հերիաթը (№ 17), Օշական գյուղի խոսվածքի համար՝ «Տղա դարձող աղչիկը» (№ 12) և Փարպի գյուղի խոսվածքի համար՝ «Էծի հերիաթը» (№ 36):

Հատորում տեղ գտած Կոտայրի գյուղերի համար օրինակներ չեն տրված, որովհետև այդ գյուղերի խոսվածքները տարբեր բարբառների խառնուրդ են և չունեն արտասանական ու ձևաբանական հետևողական օրինաչափություններ:

Հավելվածում տրված վերոհիշյալ հերիաթների բարբառային տառադարձությունը կատարել է Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի լեզվի ինստիտուտի ավագ գիտական աշխատակից Հ. Մկրտչյանը, Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ Ա. Ղարիբյանի հսկողությամբ:

Բառարանի մեջ տրված են այս հատորում հանդիպող բարբառային դժվար հասկանալի բառերի, ոճերի ու դարձվածքների, ինչպես նաև օտար բառերի բացատրությունները:

Բառերի ու արտահայտությունների բացատրության ժամանակ նկատի է առնված սույն հատորի տեքստերում պարունակող իմաստն ու առումը: Եթե նույն բառը կամ ոճը հեքիաթներում ունի մի քանի առումներ ու իմաստային տարբերություններ, ապա այդ բառի բացատրության տակ տրվում են տարբեր իմաստները: Կան բառեր ու արտահայտություններ, որոնք փոխաբերական մտքով են օգտագործված, այդպիսի դեպքերում բառի բացատրությունից առաջ նշվում է՝ փոխ.:

Բառերը, ոճերն ու դարձվածքները բառարանում տրված են այբբենական կարգով, հաշվի առնելով պատումների մեջ պահպանված հնչումն ու տառադարձությունը: Երբեմն, բառի կից տրվում է սովյալ բառի հնչյունափոխված կամ տառադարձված այլ ձևը:

Բառարանում օգտագործված են նաև հատորի տողատակերին դրված բանահավաքի բացատրությունները, երբեմն ճշտելով ու լրացնելով դրանք: Եստ սակավ պատահում են բառեր ու արտահայտություններ, որոնք նեղ, տեղական բնույթ ունեն և դժվար է տալ դրանց ստույգ մեկնությունը. բառարանում այդպիսի բառերի դիմաց նշվում է՝ անստույգ և կցվում հավանական ենթադրական բացատրությունը:

Հատուկ անունները և մի շարք կենցաղային, ծիսական, առասպելական ու այլ տիպի երևույթներ ու առարկաներ արտահայտող բառերի բացատրությունները մանրամասնորեն չեն տրվում, հաշվի առնելով, որ դրանք բացատրվելու են սովյալ բնակավայրի հեքիաթներն ամփոփող վերջին հատորի անվանական և առարկայական ցանկերում: Այդ վերջին հատորում կտրվի նաև ընդհանուր բառարան՝ ընդգրկելով սովյալ բնակավայրի հեքիաթներում օգտագործված բառերը, ոճերն ու դարձվածքներն իրենց բոլոր առումներով ու իմաստով:

Սույն բառարանը պատրաստելիս հիմնականում օգտագործել ենք Տիգրան Նավասարդյանցի «Բառգիրք Արարատյան բարբառի» (Տիֆլիս, 1903) և Սահակ վարդապետ Ամատունու «Հայոց բառ ու բան» (Վաղարշապատ, 1912) աշխատությունները: Մասնակիորեն օգտագործել ենք նաև Հրայր Աճառյանի «Հայերեն զավառական բառարանը» (Թիֆլիս, 1913), Ստեփանոս Մալխոսյանցի «Հայերեն բացատրական բառարանը» (Երևան, 1944), տաճկերենից հայերեն, պարսկերենից հայերեն և մի շարք այլ բառարաններ ու բառացանկեր:

Բառարանի մասնագիտական խմբագրությունը կատարել է Հ. Մկրտչյանը:

ՀԵՔՐԱԹՆԵՐԻ ՅԱՆԿԸ ԸՍՏ ՏԵՂԻ ԵՎ ԱՍԱՅՈՂՆԵՐԻ

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՇՐՋԱՆ

ՀԱՉԱՐԱՆ ԲԻՐՈՒՄ ԿԱՄ ԱԼՈ-ԴԻՆՈՅԻ ՆԱՂԸ, Աշտարակ գյուղ, Ավետիս Գրիգորյան
ԱՐԵՎԶԱՏ ԵՎ ՕԶՄԱՆՈՒԿ, Աշտարակ գյուղ, Ավետիս Գրիգորյան
ԿԱՐԱՊԵՏ-ՐԵԿԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Ավետիս Գրիգորյան
ԹԱՄՐԱՆ ՏՂԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Ավետիս Գրիգորյան
ՂՈՒՇ-ՓԱՐԻՆ, Աշտարակ գյուղ, Ներսես Տեր-Մինասյան
ՓԵՏՏ ԶԻՆ, Աշտարակ գյուղ, Ներսես Տեր-Մինասյան
ԱՆԱ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ԱՐԴԱՐ ԹԱՔԱՎՈՐ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՀՈՒՐԻ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ԱՆՉԿԱ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՕԶԱՆ ՌԸՆՉՊԱՐԻ ՏՂԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՊՈՐԱՅԻ ՍՈՒԿԱՔՅԱՐԻ ՈՐԹՈՒ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ԱՄԻՐ-ՇԱՄԻՐԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՋԵՅՐԱՆ-ՕՂԻ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՀՐԱՅԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՍՈՅԼԱՄԱՋ ԽԱՆԸՄԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ԳՅՈՒԼԵԱՆԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Գևորգ Գևորգյան
ՈՍԿԻ ՔԱՔՈՒՄ ՏՂԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Աշտարակ գյուղ, Դավիթ Դավթյան
ՆՈՔԱՐ ՍԻՄՈՆԸ, Աշտարակ գյուղ, Լևոն Մառտիրոսյան
ԴԻԺ ԽԵԼՈՔՆԵՐԸ, Աշտարակ գյուղ, Ստեփան Դուկոյան
ՆԱՉԱՐ-ՕՂԻՈՒ ՀԵՔՐԱԹԸ, Օշական գյուղ, Նիկողայոս Տեր-Մեսրոպյանց
ԴԱՎԻԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Օշական գյուղ, Նիկողայոս Տեր-Մեսրոպյանց
ԶՈՒԿ ՏՂԱՆ, Օշական գյուղ, Նիկողայոս Տեր-Մեսրոպյանց
ՐԵԿԻԿԱ ԹԱՔԱՎՈՐ, Օշական գյուղ, Մկրտիչ Զարգարյան
ԻՄԱՍՏՈՆ ԻՄԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Օշական գյուղ, Մկրտիչ Զարգարյան
ՏՂԱ ԴԱՐՁՈՂ ԱՆՉԿԸ, Օշական գյուղ, Ավետիս Նազարյան
ԵՐ ՀԱՐՍԻՆ ԱԶՔ ԴԵՈՂ ԹԱՔԱՎՈՐԸ, Օշական գյուղ, Ավետիս Նազարյան
ԼՍԼԱՆ ԹԱՔԱՎՈՐ, Օշական գյուղ, Գևորգ Առաքելյան
ՊՈՓԶԻ, Օշական գյուղ, Գևորգ Առաքելյան
ԱՎԶՈՒ ՏՂԻ ՀԵՔՐԱԹԸ, Օշական գյուղ, Պետրոս Մուրադյան

ՅԻԼԱՆ ԱՇԸՂՆ ՈՒ ՔՈՍԵՆ, Օշական գյուղ, Պետրոս Մուֆայեյան
ԽՈՍՐՈՎ-ՇԱՀ, Օշական գյուղ, Պետրոս Մուֆայեյան
ՓԱՌԶԱ-ՓԱՀԼԻՎԱՆ, Փարպի գյուղ, Գևորգ Պետրոսյան
ԱՌԶԻ ՏՂԻ ՆԱՂԼԸ, Փարպի գյուղ, Գևորգ Դիլանյան
ԷՄԻ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Գևորգ Դիլանյան
ՄՈՒԽՍՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Անրառամ Մարգարյան
ՄԵՐՋԱՆԻ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Անրառամ Մարգարյան
ԶՈՓԶՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Անրառամ Մարգարյան
ՀԱՐԱՄՐԱՇՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Անրառամ Մարգարյան
ՀԱԽԻ ՈՒ ՆԱՀԱԽԻ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Անրառամ Մարգարյան
ՄՈՒՐՋԻ ՀԵՔԻԱԹԸ, Փարպի գյուղ, Խաչատուր Թամրազյան
ՔՅՈՍԻ, ԲՈՓԱԼԻ ՈՒ ՔՈՒԻ ՆԱՂԼԸ, Փարպի գյուղ, Խաչատուր Թամրազյան
ՎԱՐԻԹԵՐ, Փարպի գյուղ, Հաբերեակ Վարդանյան
ՋԱՔԱՐ, Փարպի գյուղ, Հաբերեակ Վարդանյան
ՀԱԼԻՎԶՈՒ Հ՝ԱՇԿԵՐՏԸ, Փարպի գյուղ, Խաչատուր Ղազարյան
ԹԱՐԱՎՈՐ ԳՈՂԱՅՈՂ ՏՂԱՆ, Փարպի գյուղ, Սարգիս Գրիգորյան
ԱՆԳՐԱԳԵՏ ՏԵՐՏԵՐԸ, Մուղնի գյուղ, Երվանդ Թորոսյան
ՊԱՌՎԻ ՏՂԻ ՀԵՔԻԱԹԸ, Եղվարդ գյուղ, Ոսկան Բաբայան

Կ Ո Տ Ա Յ Ք Ի . Շ Ր Զ Ա Ն

ՀՆԱՐԱԳԵՏ ՔԱԶԱԼԸ, Զրվեժ գյուղ, Անդրանիկ Մարգարյան
ԱՍՏՎԱՍ ԽՐԱՏԵՑ ՏԵՐՏԵՐԻՆ, Զրվեժ գյուղ, Անդրանիկ Մարգարյան
ԹԻԹԵՆ ՄՈՐԱՔՈՒՅՐԸ, Զրվեժ գյուղ, Հովհաննես Հակոբջանյան
ԿՈՆՏԵՆՏԻՆՍԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹ, Զրվեժ գյուղ, Հովհաննես Հակոբջանյան
ՍՏԱԽՈՍ ՀՈՎԻՎԸ, գյուղն անհայտ, Բաբեղամ Սիմոնյան
ԱԳԱՀ ՀԱՐՈՒՍԸ, գյուղն անհայտ, Բաբեղամ Սիմոնյան
ԱՆԿՈԶ ՀՅՈՒՐԸ, գյուղն անհայտ, Բաբեղամ Սիմոնյան
ԱՆԿՈՒՇ ՏԵՐՏԵՐԸ, Թեջրաբակ գյուղ, Նատո Հայրապետյան
ԱՂԵՐ-ՏՂԱ ԵՎ ՔԱՌՍՈՒՆ-ԵԱՄ ՓԱՐԻ, Կյամրեզ գյուղ, ոմն Սաեփան
ՕՀԱՆ ՏԱՅՈՒ ՀԵՔԻԱԹԸ, Ողջաբերդ գյուղ, Սահակ Խաչատրյան
ԽՈՐՀՐԴԱՎՈՐ ԱՅԵԸ, Մհուր գյուղ, Վահրամ Սիմոնյան
ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՏԵՐՏԵՐԸ, Ելզովան գյուղ, Ոսկան Պողոսյան

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ՅԱՆԿԸ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

Արդար թարավոր	83
Ազա՜հ հարուստը	527
Ազրեր-տղա և Քառսուն-ծամ Փարի	537
Ամիր-Շամիրի հերիաթը	269
Անա թարավորի հերիաթը	62
Անգրագետ տերտերը	532
Անկոչ հյուրը	587
Անկուշտ տերտերը	530
Առչի տղի նաղը	149
Ասյան թարավոր	216
Աստված խրատեց տերտերին	584
Ավշու տղի հերիաթը	323
Ռերդակ թարավորը	178
Գիծ խելորները	590
Գյուլշանի հերիաթը	423
Դավթի հերիաթը	296
Ջարար	557
Էծի հերիաթը	478
Քամբալ տղի հերիաթը	483
Թարավոր գողացող տղան	512
Թիթեռ մորաբույրը	522
Իմաստուն իծի հերիաթը	488
Իր հարսին աչք ղնող թարավորը	503
Խոսրով-շահ	441
Խորհրդավոր այծը	572
Կարագետ-բեկի հերիաթը	456
Կոլտնտեսական հերիաթ	593

Հազարան բլրու վրա Ալո-Դինոյի նազը	27
Հալվաշու հ'աշկերտը	415
Հախի ու Նահախի հեթիաթը	377
Հարամբաշու հեթիաթը	368
Հնարագետ քաշալը	515
Հրայի հեթիաթը	316
Հուրի թաքավորի ախշկա հեթիաթը	120
Ձուկ տղան	407
Ղուշ-փարին	49
Մերջանի հեթիաթը	228
Մուխու հեթիաթը	209
Մուրզի հեթիաթը	338
Նաշար-օղլի	161
Նոքար Սիմոնը	520
Ոսկե քաքու տղի հեթիաթը	241
Չոփչի	551
Չոփչու հեթիաթը	249
Պառվի տղի հեթիաթը	576
Պատահական տերտերը	581
Ջեյրան-օղլի	235
Սոլլամազ խանըմի հեթիաթը	382
Ստախոս հովիվը	524
Սուրայի սովդաքյարի որթու հեթիաթը	196
Վարդիթեր	355
Տղա դարձող ախշիկը	192
Ուհան աշըղն ու Քոսեն	400
Փառչա-փահլըվան	106
Փետե ձին	98
Քյոսի, Թոփալի ու Քոռի նազը	507
Սհան ուրնչպարի տղի հեթիաթը	137
Նահան տայու հեթիաթը	561

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ինտիմիտի կողմից	5
Առաջարան	7
Նախարան առաջին հատորի	18

ԱՅՐԱՐԱՏ

1. Հաղարան բլրու կամ Ալո-Դինոյի նաղլը	27
2. Ղուշ-փարին	49
3. Անա թարավորի հերիաթը	62
4. Արգար թարավոր	83
5. Փետե ձին	98
6. Փառչա-փաշլըվան	106
7. Հուրի թարավորի ախլիա հերիաթը	120
8. Օհան ունչարի աղի հերիաթը	137
9. Առլի աղի նաղլը	149
10. Նաչար-օղլու հերիաթը	161
11. Բերդակ թարավոր	178
12. Տղա դարձող ախլիկը	192
13. Մուրայի սովդարյարի որթու հերիաթը	196
14. Մուխու հերիաթը	209
15. Ասլան թարավոր	215
16. Մերչանի հերիաթը	228
17. Արեհատ և Օհմանուկ	235
18. Ոսկե քարու աղի հերիաթը	241
19. Ամիր-Շամիրի հերիաթը	269
20. Ջելրան-օղլի	285
21. Դավթի հերիաթը	296
22. Հրայի հերիաթը	316
23. Ավլու աղի հերիաթը	323
24. Մուրդի հերիաթը	338

25. Կոփչու հեքիաթը	349
26. Վարդիթեր	355
27. Հարամբաշու հեքիաթը	368
28. Հախի ու Նահախի հեքիաթը	377
29. Սոլլամազ խանըմի հեքիաթը	383
30. Ուհան աշըղն ու Քոսեն	400
31. Զուկ տղան	407
32. Հալվաշու հաշկերտը	415
33. Գյուլշանի հեքիաթը	423
34. Խոսրով-շահ	441
35. Կարապետ-բեկի հեքիաթը	456
36. Էծի հեքիաթը	478
37. Թամբայ տղի հեքիաթը	483
38. Իմաստուն իծի հեքիաթը	486
39. Իր հարսին աչք գնող թաքավորը	503
40. Փյոսի Թոփալի ու Քոռի Նաղլը	507
41. Թաքավոր գողացող տղան	512
42. Հնարագետ քալալը	515
43. Նոքար Սիմոնը	520
44. Թիթեռ մորաքույրը	523
45. Ստախոս հովիվը	524
46. Ագահ հարուստը	527
47. Անկուշտ տերտերը	530
48. Անգրագետ տերտերը	532

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված I. Տարբերակներ	
1. Աղբեր-տղա և Քառսուն-ծամ Փարի	537
2. Զոփչի	551
3. Զաքար	557
4. Օհան տայու հեքիաթը	561
5. Խորհրդավոր այծը	572
6. Պառվի տղի հեքիաթը	576
7. Պատահական տերտերը	581
8. Աստված խրատեց տերտերին	584
9. Անկուշ հյուրը	587
10. Գիծ խելոթները	590
11. Կուլտետեական հեքիաթ	593

Հավելված II. Նմուշներ Աբաղաթյան բարբառի խոսվածքներով	599
--	-----

Հավելված III. Բառաբան	613
-----------------------	-----

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	643
--------------------	-----

Հեքիաթների ցանկը ըստ տեղի և տապանների	665
---------------------------------------	-----

Հեքիաթների ցանկը այբբենական կարգով	667
------------------------------------	-----

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱՔՆԵՐ
ՀԱՏՈՐ I

Հրատ. խմբագիր՝ Հ. ՄԿՐՏՁՅԱՆ
Գեղարվեստական ձեռագրերի՝ Լ. ՄԱԴՈՅԱՆԻ
Տեխ. խմբագիր՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ
Վերստուգող սրբագրիչ՝ Ս. ՋԱՔԱՐՅԱՆ

ՎՅ 01423 Գառվեր 2635: Հրատ. 1622, ԽՀԽ Տիրաժ 10000:

Հանձնված է արտադրության 15/XI 1958 թ.:

Ստորագրված է տպագրության 15/II 1959 թ.:

Թուղթ՝ 60X92¹/₁₆: Տպագր. 42 մամ. + 1 ներդիր, հրատ. 31,2 մամ.,
Գինը կազմում է 14 ռ. 50 կ.:

ՀՍՍՌ Կուլտուրայի մինիստրության Հրատարակչության ներքին
և պոլիգրաֆարդյունարարության Գլխավոր վարչության
№ 6 տպարան, Երևան, Հենիքի պողոտա № 51: